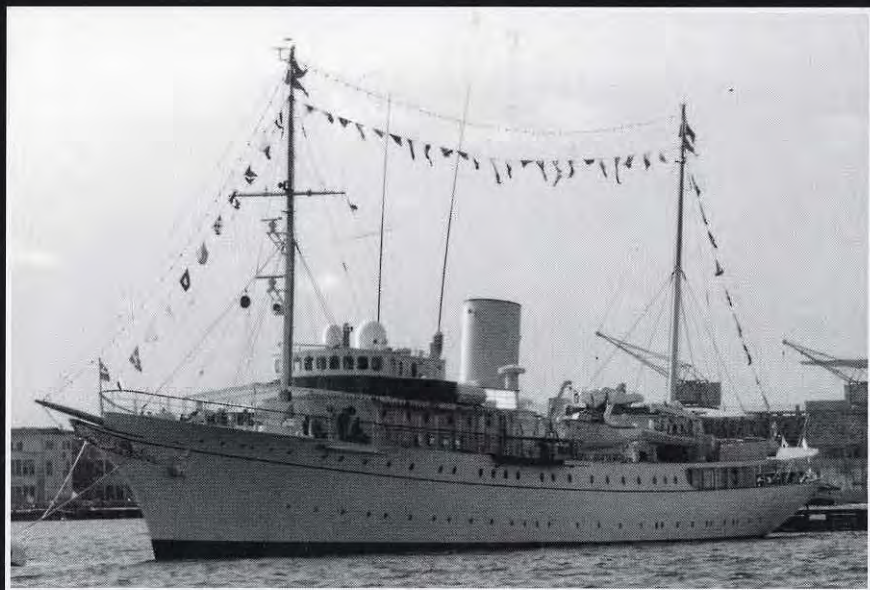

Tidsskrift for Søvæsen

Nr. 1 · 2006 · 177. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2006/1 * 177. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	1
Miner i august – Den danske flåde ved udbruddet af 1. verdenskrig <i>af Peder Ellegaard Larsen</i>	2
Boganmeldelser	
Hans Christian Bjerg & Ole F. Frantzen: Danmark i krig <i>af Poul Grooss</i>	34
Niels Brinch & Esben Mønster-Kjær: Antiterror <i>af Michael Clemmesen</i>	36
Rasmus Dahlberg: 1983. Den kolde krigs højdepunkt <i>af Michael Clemmesen</i>	38
Ib Askholm: Den gamle danske vejrlog <i>af Arvid Sørensen</i>	40
Rasmus Kjærbye Petersen: Verdenshistoriens steder <i>af Hans Christian Bjerg</i>	42
Claus Bundgård Christensen (red.): Anden verdenskrig leksikon <i>af Hans Christian Bjerg</i>	44
Kjeld Søderlund: Søforklaringer – den maritime opslagsbog <i>af Hans Christian Bjerg</i>	45
Per Herholdt Jensen: Atlantsejlerne <i>af Hans Christian Bjerg</i>	46
Alistair Wilson & Joseph F. Callo: Who's Who in Naval History <i>af Hans Christian Bjerg</i>	48
Nekrologer	
Svend E. Thiede (<i>Philip Rasmussen</i>)	50
Erik William Lennholm (<i>N.F. Lange, I.B. Rodholm, V.P. Heise</i>)	53
Søren H. Laub (<i>J.F. Bork</i>)	56
Marinens Bibliotek	58
Annoncer	73

Redaktionen sluttet 15. marts 2006

Forsiden: Kongeskibet DANNEBROG

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN

2006/1

Velkommen til en ny årgang af Tidsskrift for Søværnen. Der vil som sædvanlig blive udgivet 6 numre i dette år. Tidsskriftet vil blive fyldt med både aktuelle emner og historiske og forklarende artikler. Som det tidligere har været anført herfra modtager redaktøren gerne artikler vedrørende aktuelle og teoretiske emner, da disse erfaringsmæssigt ofte er lidt vanskelige at få fat på.

For 180 år siden – i 1826 – udgik den første indbydelse til subscription på Archiv for Søværnen.

Denne faldt heldigt ud, og tidsskriftet begyndte som bekendt så at udkomme året efter. 30 år efter – i 1856 – overgik tidsskriftet fra at være en privat udgivelse til at blive udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet. Samtidig ændrede det navn til Tidsskrift for Søværnen, der klart signalerede en modernisering af tidsskriftet. Med andre ord, så har vores tidsskrift i år 150 års jubilæum under det nuværende navn. Redaktøren synes det er et dækkende navn, men må på den anden side indrømme, at ordet 'søværnen' ikke længere forekommer i det danske sprog, og at man skal godt tilbage i tiden for at finde det i en ordbog eller et leksikon. Ofte bliver det selvfølgelig forvekslet med 'søværnet'.

I den store danske ordbog bliver det defineret som "indbegrebet af, hvad der hører til skib(e)s brug, skibsfart og søhandel, og dertil hørende kundskaber og færdigheder". Kigger man de snart 180 årgange igennem må det konstateres, at tidsskriftet har levet op til sit navn.

Udover kommandørkaptajn P. Ellegaard Larsens interessante artikel om Søværnets situation i 1914 og årene umiddelbart inden, har vi fået ryddet lidt op i de mange anmeldelser, som venter på at blive bragt. Desværre er der også et par nekrologer i denne gang.

Med denne årgang og dette nummer overtager undertegnede eneredaktionen af tidsskriftet. Kommandørkaptajn Klaus Bolving er nu helt udtrådt af redaktionen, og der er grund til endnu engang at takke ham for hans indsats for tidsskriftet. Jeg håber fortsat at få opbakning til redigeringen af tidsskriftet, og respons fra læserne.

Hans Christian Bjerg

MINER I AUGUST

Den danske flåde ved udbruddet af 1. verdenskrig

af kommandørkaptajn P. Ellegaard Larsen

Forfatteren, kommandørkaptajn P. Ellegaard Larsen sluttede sin karriere i Søværnet som CH MAS HOLMEN i 1999. Siden har han studeret historie på Københavns Universitets Åbne Universitet. Den her gengivne artikel er en afløsningsopgave afleveret i maj 2004 som led i de historiske studier. Ellegaard Larsen er formand for Kontaktudvalget for maritim historie- og samfundsforskning.

PROLOG

"Kl. 5 3/4 formiddag blev jeg ringet op af den vagthavende kaptajn i overkommandoen i anledning af et telegram fra udkigsstationen på Albuen (Nakskov Fjord), der meldte, at tyske skibe udlagde miner mellem Albuen og Kjelsnor (Langelands sydspids), dog udenfor dansk territorium. Mødet blev sammenkaldt til kl. syv. Under mødet indløb der forespørgsler fra den tyske regering ved grev Rantzau, "om Danmark var villig til at spærre Store Bælt for begge de krigsførende parter". Efter en kort og højest uregelmæssig forhandling, hvor jeg tog ordet for at svare ja!, foreslog jeg at hæve mødet 1/2 time. Jeg talte i denne pause med mine officerer, der alle som én gjorde front imod mig og frarådede mig at gå ind på Tysklands forslag ; men jeg har ikke beskæftiget mig med spørgsmålene om Danmarks stilling under krigen England-Tyskland i 12 år, for nu at slippe tråden i det afgørende øjeblik, og fastholdt ubetinget min anskuelse.⁽¹⁾ Mødet blev genoptaget noget senere, og efterhånden kom alle ministre tilstede. Der forhandlede længe; Gørtz talte både for og imod, til slut imod og foreslog straks at mobilisere. Da jeg fastholdt mit standpunkt, havde jeg det indtryk, at jeg havde alle imod mig; det er måske rigtigere at sige, at der var ikke én af dem, der vidste, hvad han ville. Hvad jeg gjorde gældende var i store træk:"⁽²⁾

1. INDLEDNING.

Citatet fra Admiral Kofoed-Hansens dagbog fra den 5 AUG 1914 er valgt, fordi det indeholder en række eksempler på de problemer ikke alene flådechefen, men også hærchefen, General Gørtz og regeringens ministre (Zahle, Scavenius, Rode og Munch)⁽³⁾ stod over for den augustmorgen i 1914, da 1. Verdenskrig kun var fem dage gammel og samtlige beslut-

ningstagere var utroligt usikre over for den "skarpe situation", de var konfronteret med under regeringsmødet.

Efter ca. 10 timers forhandlinger fik grev Rantzau sit svar, og samtidig gav admiralen 2. eskadre ordre til at iværksætte spærringen af Bæltet. Situationen endte med udsendelsen af en bekendtgørelse:

"Regeringen har onsdag i statsrådet besluttet, at der udstedes en neutralitetserklæring i anledning af krigen mellem Tyskland og England. Lige som der er udlagt minespærringer i det danske løb i Sundet, er det for så vidt umuligt at undgå, at krigsoperationer udstrækkes til danske farvande, og for at kunne opretholde forbindelsen mellem danske landsdele besluttet, at der udlægges minespærringer i Store Bælt samt i det danske løb i Lille Bælt."⁽⁴⁾

2. PROBLEMSTILLINGER OG AFGRÆNSNING.

Som det fremgår af ovenstående, indeholder Admiral Kofoed-Hansens dagbogsoptegnelser om morgenmødet den 5 AUG 1914 og den herefter udsendte bekendtgørelse en lang række af de faktorer, der vil blive belyst i forbindelse med vurdering af følgende problemstilling:

"Med udgangspunkt i den danske neutralitetspolitik op til 1. Verdenskrig, ønskes det vurderet hvorvidt den heraf afledte politiske uenighed også var afspejlet i officerskorpsets holdninger til politikens gennemførelse."

Problemstillingen og dens tidsmæssige afgrænsning vil blive belyst ved analyser af en række af disse nøglebegreber sat i relation til formuleringen af den forsvarslovgivning, der var baggrunden for den krise, som landets politiske og militære ledelse blev konfronteret med den 5 AUG 1914. På den baggrund vil det blive undersøgt, hvorvidt problemstillingen kan be- eller afkræftes, og afslutningsvis vil der blive gjort et par betragtninger om sammenhænge mellem de da aktuelle hændelser og tiden der fulgte.

2.a. Tidsmæssig afgrænsning

Dansk alliancefri neutralitetspolitik kan i princippet føres tilbage fra freden i Kiel i 1814 til Danmarks indtræden i Atlantpagten i 1949⁽⁵⁾. Denne udenrigspolitiske linie vil imidlertid i denne forbindelse blive afgrænset til perioden fra systemskiftet i 1901 til 1. Verdenskrigs begyndelse i AUG 1914.

Afgrænsningen er valgt, fordi netop denne periode rummer en lang række begivenheder, der skønnes at kunne danne baggrund for og ramme om de problemstillinger, der ønskes belyst.

Valget i 1901 kom til at betyde en vending i dansk politik: Højre tabte, Venstre vandt: Systemskiftet medførte, at regeringen herefter blev baseret på et parlamentarisk flertal. Provisorietidens tre decenniers politiske strid var bragt til ophør, og den politiske kamp blev herefter baseret på et mere demokratisk grundlag. Forsvarssagen var i fokus i et sådant omfang, at der nærmest kun var enighed om, at der i 1902 skulle nedsættes en forsvarskommission. Denne kommissions arbejde afsluttedes i 1908, og medførte en ny forsvarslov i 1909.

2.b. Neutralitetspolitik.

I almindelighed vil man kunne definere neutralitet som et forhold, hvor der ikke bliver taget parti, hvor man er upartisk, men i forbindelse med den nævnte neutralitetspolitiske erklæring, må dette begreb søges indplaceret i den aktuelle sammenhæng, hvor der kan henvises til Haagerkonventionerne. Man fastlagde heri de neutrales rettigheder og pligter, som kort gik ud på, at hvis den neutrale stat afholdt sig fra at påvirke krigens udfald, ville den ikke risikere at blive indblandet. Grundtanken er altså stadig upartiskhed og ikke-indblanding.^[6]

Til opretholdelse af neutraliteten er den pågældende stat berettiget og forpligtet til at træffe militære foranstaltninger sigtende til at forebygge og evt. afvise krænkelse fra de krigsførendes side af det ved neutraliteten bestemte forhold. Enhver stat, der vil gøre krav på anerkendelse af sin neutralitet må være rede til at hævde den med våbenmagt. Det var også med det udgangspunkt, at forsvarskommissionen påbegyndte sit arbejde, idet udenrigsminister Deuntzer i juni 1902 meddelte kommissionen, at efter hans opfattelse havde en neutral stat en forpligtelse til at hævde neutraliteten med våben.^[7]

2.b.1. Kronologien

Forinden neutralitetspolitikken vurderes i relation til den forsvarspolitiske debat, kan den betragtes i en tidsmæssig sammenhæng, hvor Danmarks udenrigspolitik typisk kan deles op i fire afsnit:

(1901-1905) Deuntzer-regeringens udenrigspolitiske mål var at etablere en neutralitetspolitik samtidig med, at der skulle formuleres en forsvarspolitik.

(1905-1908) Under I. C. Christensens regering blev mulighederne for en forståelse – måske endda en alliance – med Tyskland vurderet. Herved ville forsvarets rolle skifte karakter.

(1908-1913) De følgende regeringer hældede til en mere ligelig neutralitet uden særlige bindinger til Tyskland og med et styrket forsvar.

Endelig satte Zahle-regeringen fra 1913 på ny en tyskorienteret kurs^[8].

Som det fremgår af denne kronologi, veksler den førte udenrigspolitik gennem perioden og hermed også den politiske opfattelse af, hvordan Danmark kan imødegå trusler mod landets suverænitet: Valget stod mellem alliance eller neutralitet? Den resulterende forsvarspolitik (med hvilke militære midler fastholder vi suveræniteten?) forventes at være i overensstemmelse med det trufne valg.

2. a.2. Den forsvarspolitiske debat

Der var i den forsvarspolitiske debat tale om to helt grundlæggende opfattelser, som hvilede på hvert sit sæt af værdipræmisser: *Eksistensforsvaret* og *neutralitetsforsvaret*. Dette gælder både på det militære og det politiske niveau⁹⁾.

2.a.2.a. Eksistensforsvaret

Traditionelt blev eksistensforsvaret betragtet som et forsvar af statens integritet og suverænitet, d.v.s. primært statens territorium. I forsvarsdebatten var der tale om tre varianter:

Et *periferiforsvar*, der er lagt an på at afvise et angreb umiddelbart ved statens grænser, således at der kan fastholde så meget af territoriet som muligt. Et *brohovedforsvar*, der koncentrerer hele forsvarrets defensive kraft inden for en mindre del af statens territorium med det formål at holde ud, indtil der kan komme hjælp udefra.

Et *centralforsvar*, der er baseret på en koncentration i et mindre, men politisk og militært vigtigt område, med det formål at kunne kæmpe så længe og så intensivt som muligt.

I sin yderste konsekvens kunne brohovedforsvaret og centralforsvaret koncentreres til én centralbefæstning, mens målet med eksistensforsvaret primært var et forsvar af Danmarks eksistens som stat, ikke nødvendigvis hele den danske stats territorium. Blot så længe et hjørne af statens territorium endnu var frit, kunne staten formelt stadig eksistere. For en række højrekredse gav dette forsvar god mening.

2.a.2.b. Neutralitetsforsvaret

Målet med neutralitetsforsvaret var gennem afvisning af neutralitetskrænkelser at hindre, at Danmark ad denne vej blev inddraget i krigshandlinger. Forudsætningen for anvendelsen af militære midler var, at der var udsigt til et heldigt udfald, d.v.s. en tilbagevenden til den neutrale tilstand. Der var også tale om "varianter inden for neutralitetsforsvaret" nemlig:

En militær bevogtning af territoriets sø- og landegrænser med henblik på at afvise mindre neutralitetskrænkelser (en "kyst- og grænsebevogtning").

Et egentligt militært forsvar af territoriets sø- og landegrænser med henblik på at hindre krigsførende i at udnytte begrænsede dele af danske hav- eller landområder i deres krigsførelse (et "marginalforsvar").

Modsat eksistensforsvaret omfattede neutralitetsforsvaret hele territoriet. Blev neutraliteten udsat for et brud på ét punkt, var neutraliteten i det hele taget brudt. Neutralitetsforsvaret blev løsningen for en række venstrekredse, der ikke så nogen mening med et eksistensforsvar.

2.a.2.c. De politiske partiers holdninger

Selv om indholdet i udenrigspolitikken, som anført ovenfor, veksler frem og tilbage, var der næppe tvivl om, at hovedmålet for alle var neutraliteten¹⁰⁰. Danmark skulle holdes uden for en krig, ikke blot på grund af omkostningerne, men også fordi man frygtede, at landets eksistens ville være på spil. Ej heller var der større uenighed om det sekundære mål: at genvinde de dansksindede områder af Slesvig, der var gået tabt i 1864.

Når det gjaldt midlerne hørte enigheden imidlertid op: Såfremt landet – på trods af den førte politik – alligevel blev inddraget i en kommende europæisk storkrig, foretrak nogle at være på engelsk-fransk-russisk side, andre på tysk(-østrig-ungarsk).

På den ene side stod Højre og det lille Frikonservative landstingsparti. De var tilhængere af et stærkt dansk forsvar, der kunne afskrække en angriber (Tyskland) eller dog holde ham hen, indtil andre magter (England) måtte komme Danmark til undsætning. Partierne var også af den opfattelse, at forsvaret skulle hindre, at landet udgjorde et militært tomrum, der ville kunne tiltrække konkurrerende stormagter. Det forudsattes herved, at stormagterne afbalancerede hinanden, så Danmark ikke kom til at stå over for en overmægtig fjende.

På den anden side var Venstre(-reformpartiet) overbevist om, at et dansk forsvars opgave måtte være at garantere tyskerne mod angreb fra England eller Rusland. De gik også ind for et stærkt dansk forsvar – gerne med vægt på felthæren og Flåden (et periferiforsvar)¹⁰¹ – blot måtte det ikke være vendt mod Tyskland.

Endelig vurderede de pacifistiske socialdemokrater og radikale, at et dansk forsvar ikke blot for at være overflødigt, fordi det ikke havde en chance mod den overvældende tyske militærmagt. Det var også farligt, fordi det kunne provokere stormagterne til at intervenere. Man ville frem for alt overleve uden kamp, som stat eller i hvert fald som nation.

De forsvarspolitiske uenigheder var bestemmende for Ministeriets Deunt-

zers skæbne. Dette første ministerium efter systemskiftet var baseret på parlamentarisk støtte fra uensartede venstregrupper og rummede i sin midte såvel en erklæret forsvarsnihilist (Trafikminister Viggo Hørup) som en glødende forsvarstilhænger (og notorisk fæstningstilhænger, Krigsminister W.H.O.Madsen). Hertil kom det meget uheldige forhold mellem krigsministeren og marineministeren, et forhold der senere vil blive gjort nærmere rede for.

Disse forsvarspolitiske problemer blev imidlertid ikke søgt løst her og nu, men skudt ud, idet der i almindelighed var enighed om at nedsætte en parlamentarisk forsvarskommission. Kommissionen blev nedsat af en enig rigsdag i marts 1902. Dens primære opgave var bl.a.: "... at udrede i hovedtræk en samlet plan til opnåelse af den efter landets forhold afpassede og til opretholdelse af dets neutralitet egnede, bedst mulige Ordning af land- og søforsvaret ...". Kommissionen blev sammensat af 19 medlemmer, der alle skulle være rigsdagsmænd. Hertil kom fire tilforordnede officerer uden stemmeret. Formanden blev udpeget af regeringen, mens medlemmerne blev valgt af henholdsvis Folketinget og Landstinget. De tilforordnede blev udpeget af henholdsvis Krigs- og Marineministeriet.^[12]

Nedsættelse af kommissionen var påkrævet af saglige hensyn; men tillige særdeles ønskeligt for regeringspartiet af taktiske grunde. Så længe kommissionen sad – og den sad længe – var der udsigt til, at man kunne slippe for at strides om, hvorvidt vi skulle "hævde" (Venstre(-reformpartiet)) neutraliteten, kun "konstatere" den (Venstres venstrefløj og Socialdemokratiet) eller eventuelt helt afvæbne ("Den radikale Klub")^[13]. Konfliktene brød imidlertid ud længe inden forsvarskommissionen havde afsluttet sit arbejde den 10 JUL 1908.

2.a.2.d. Officerskorpsernes holdninger

Der skal ikke herske tvivl om, at officerskorpserne var enige om og tilhængere af et stærk dansk forsvar, hvilket også fremgår af såvel de tidligere forsvarskommissioners arbejder, som af kommissionsarbejdet i 1902: "Med neutraliteten som udgangspunkt måtte hovedvægten lægges på den mobile hær og flåden støttet af befæstningsanlæg på de steder, hvor neutraliteten især var udsat for at blive krænket."^[14]

Siden 1870'erne var der blevet opbygget et dansk forsvar af en vis styrke. Hovedvægten var som følge af Højres greb om magten indtil 1901 blevet lagt på Hæren og Københavns omfattende befæstning, men der var også investeret i Søværnet, blandt andet i dets evne til at foretage mine-

spærringer i de snævre danske farvande. Som det blev bekræftet af forsvarsordningen af 1909, var det ikke lykkedes for de to pacifistiske partier (Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre) at skabe et ned- eller afrustet Danmark^[15].

Spørgsmålet er imidlertid, som det fremgår af problemstillingen, om officerskorpserne var politisk uenige. Var det sådan, at Hæren næsten undtagelsesfrit lå på Højres anti-tyske "eksistensforsvars-linie", med hovedvægten lagt på Københavns Befæstning, medens søofficererne alene støttede (Reform-)Venstres mere tyskorienterede opfattelse, hvor afvisning af eventuelle neutralitetskrænkelse fra den engelske flådes side måtte være en dansk hovedopgave?

Var det spørgelserne fra Dybbøl i 1864 og fra Flådens ran i 1807, der stadig gjorde sig gældende?

Hypotesen vil blive søgt efterprøvet ved hjælp af tre nedenstående eksempler.

- Forholdet mellem krigsministeren, oberst W.H.O.Madsen, og marineministeren, kontreadmiral F. Jøhnke.
- Kaptajn L.C.F.Lütken og Forsvarssagen 1906- 1907.
- Forholdet mellem Hærens – og Søværnets tilforordnede officerer i forsvarskommissionen af 1902.

3. OFFICERERNE

3.a. Madsen og Jøhnke

Valget i 1901 var på mange måder skelsættende og betød en vending i dansk politik, men det, der interesserer i denne forbindelse er forholdet mellem de to officerer, konseilspræsident Deuntzer udpegede til besættelse af posterne som henholdsvis krigsminister og marineminister, ressortområderne fremgår af titlerne.

Lettest var det tilsyneladende at udpege marineministeren, hvor valget faldt på kontreadmiral Ferdinand Jøhnke, der allerede i 1870'erne havde stået i forbindelse med venstres ledende politikere og var kendt som venstremand^[16]. Langt større problemer var der ved besættelsen af krigsministerposten. I.C. Christensen foreslog kaptajn L.C.F. Lütken, men ham ville Jøhnke ikke have. Det ville være en skandale og hån mod Hæren påstået han^[17]. Flere andre hærøfficerer var på tale, men valget faldt til sidst på oberst W.H.O. Madsen.

Madsen var artilleriofficer og overbevist tilhænger af Københavns befæstning. Inden han tiltrådte, blev det dog gjort klart, at han måt-

te optræde absolut objektivt over for forsvarssagen og ikke, før den planlagte forsvarskommission var færdig, offentligt tage standpunkt for fæstningen.^[18]

Der kan imidlertid ikke herske tvivl om, at forsvarssagen var overladt til to officerer, hvis synspunkter stod for henholdsvis Højres og hærens og Venstres og flådens synspunkter i den standende forsvarsdebat, og de havde svært ved at blive enige^[19].

Som nævnt var krigsministeren en svoren tilhænger af grundprincippet for Københavns befæstning, og han så det som sin vigtigste opgave dels at overbevise rigsdagen og sine ministerkolleger om det rigtige i at bevare og forstærke Københavns befæstning til landsiden, dels at gøre forsøg ad administrativ vej at udbygge de bestående anlæg.

Baggrunden for disse forhold var de såkaldte Lütkenske forhandlinger, hvortil der senere vil blive vendt tilbage. Kultusminister I.C. Christensen havde i 1902-03 haft kaptajn L.C.F.Lütken i Berlin i hemmelig mission. Han skulle orientere sig om Tysklands syn på Danmark specielt under en stormagtskonflikt. Han meldte tilbage, at der ikke kunne være tvivl om, at Tyskland ville angribe os, såfremt de under en storkrig ikke mente, at kunne stole fuldt ud på os. I konsekvens heraf, begyndte I.C.Christensen at forberede og tilrettelægge en drejning af (Reform-)Venstres udenrigs- og forsvarspolitik. Et forhold, der må have gjort klart for ham, at en følgerkning kunne være en sprængning af partiet på et eller andet tidspunkt:

”Uroen i Venstre” blev følgen^[20]. I slutningen af 1903 havde den tyske kejser understreget situationens alvor ved at meddele Kong Christian 9., - og hermed den danske regering - at den tyske flåde kunne tænkes at ville afspærre de danske farvande for at forhindre England i at angribe Rusland under den tilstundende krig med Japan.^[21] Der var behov for, at Danmark gjorde sig rede til at forsvare sin neutralitet.

Dette var begrundelse for, at krigsminister Madsen uden bemyndigelse fra folketinget indkaldte mandskab til søforterne og befæstede Saltholm, da den russisk-japanske krig brød ud i februar 1904.

Da regeringen af letforståelige grunde ikke kunne redegøre for sine egentlige motiver, skærpedes de radikales^[22] holdninger til Madsen. I forvejen havde de et horn i siden på ham, fordi han et halvt år i forvejen, i forbindelse med etablering af nye krudtmagasiner i Københavns Befæstning, havde fået de såkaldte fredskrudtmagasiner indbygget i Vestvolden for at formindske eksplosionsfaren i selve København. I den forbindelse

havde krigsministeren ladet bore en række uskyldige huller i væggene på magasinerne,^[23] der gjorde rummene anvendelige som kasematter. Skønt affæren var en ren bagatel, blev den udlagt som en udbygning af landbefæstningen, hvilket det faktisk også var, idet Madsen i forhandlingerne med Københavns Havn og trafikminister Hørup havde fået truffet en overenskomst om flytningen af krudtmagasinerne, der medførte, at havnevæsenet betalte for indretningen af de nye magasiner. Disse kunne sådan set være blevet lagt et hvilket som helst sted uden for København, men aftalen gik ud på, at de nye krudtopbevaringssteder skulle indrettes i svære betonstøbte rum i Vestvolden i Københavns befæstning. I realiteten betød denne disposition en udbedring af Københavns befæstning, altså et brud på aftalen om status quo, så længe forsvarskommissionen arbejdede.^[24]

Da det i november 1904 blev kendt, at krigsministeren havde foretaget væsentlige bevillingsoverskridelser, kunne han ikke reddes^[25] og drog oven i købet marineminister Jøhnke med sig i faldet, idet de to ministre i slutningen af 1904 kom til at stå skarpt over for hinanden dels på grund af bevillingsmæssige uenigheder (om udgifterne til blandt andet Drogdens uddybning) dels på grund af kommandoforholdet ved Københavns forsvar mod søsiden.^[26]

Ministerkrisen endte med, at Deuntzer den 10 JAN 1905 gik til kongen for at for at indgive det samlede ministeriums demission.

Der skal ikke herske tvivl om, at modsætningsforholdet mellem de to ministre var af en sådan art, at de aldrig burde have siddet i regering sammen. Ikke alene passede deres kemi ikke sammen, men for landets forsvar og politiske liv var det meget uheldigt, at de to ministre, der havde det politiske ansvar for værnene, ikke kunne finde et fælles fodslag, ja faktisk arbejdede direkte mod hinanden. Konflikten mellem dem afspejlede epokens dybtgående uoverensstemmelser mellem hæren og søværnet om grundprincipperne for tilrettelæggelse af forsvarssagen, men det var en banal bevillingssag, der dog også omfattede de dybtliggende uenigheder mellem krigs- og marineministeren, der fældede hele ministeriet Deuntzer. Det stod ikke til at redde, ikke mindst fordi I.C.Christensen selv ikke var interesseret i regeringens fortsættelse^[27].

Ved det nye ministeriums sammensætning ønskede I.C.Christensen ikke at tage hensyn til sit partis radikale fløj. Han ville gøre sit parti homogent, så det kunne stå fast samlet om den nye regering, i hvis program det hed: "Vi skal ikke indrette vort forsvar således som nogle vil have det, at det slet ikke kan bruges. Fæstningen er lovlig anerkendt, dels ved bevillinger,

dels ved at den er øvelsesplads for artilleriet. Jeg skal dog ikke udtale mig nærmere derom. Jeg har ikke mere tro på landfæstningen, end jeg har haft. Og da man har fundet det urigtigt, at krigsminister Madsen har udtalt sig for fæstningen, før forsvarskommissionen har tilendbragt sit arbejde, vil jeg anse det for urigtigt, at jeg på dette tidspunkt udtaler mig i modsat retning. Jeg tror ikke på nogen betydelig nedsættelse af forsvarsudgifterne, så længe fredstanken ikke er slået stærkere igennem blandt folkene end i dette øjeblik, men selvfølgelig vil jeg gerne, at vi kommer noget ned. Under de bestående love anser jeg dog dette for at være umuligt, og på enkelte punkter vil vi næppe undgå forhøjelser, specielt forhøjelser af løjtnantslønningerne og en bevilling til udvidet forsøgsforplejning".^[28]

Disse i sig selv ubetydelige forslag kunne sikkert have tålt udsættelse til forsvarskommissionen havde afsluttet sit arbejde, men forslagene måtte ses som en art forvarsel om, at en nyordning kunne bevirke en stigning af forsvarsudgifterne. Det kunne også se uskyldigt ud, at Christensens forsvarsprogram var så vagt, at han blot ikke ville love nedsættelse af forsvarsudgifterne, men da sidstnævnte, tillige med kravet om fæstningens nedlæggelse, havde været et hovedpunkt i Venstres forsvarsagitation indtil 1901, betød udtalelsen at markant brud med fortiden.^[29]

Ved den efterfølgende afstemning i partiet fik I.C.Christensen 62 stemmer for programmet og sin person. Han accepterede derefter kongens opfordring og overtog foruden konseilspræsidiets forsvarsministerposten, som var en sammenlægning af krigs- og marineministerporteføljen.

Ved afstemningen var der otte medlemmer af Venstre-(reformpartiet), der undlod at stemme som udtryk for misnøje med konseilpræsidentens uklare holdninger til forsvarssagen. Blandt andet medførte dette forhold Venstrereformpartiets sprængning. 13 (de otte samt yderligere fem) medlemmer udskiltes i slutningen af januar 1905 af partiet, og antog navnet "Folketingets Venstre"^[30]

3.a.1.. Delkonklusion I

Deutzer-regeringens fald var begyndelsen til ændringerne i forsvarssagen. Der kan heller ikke være tvivl om, at det var den dybe politiske og personlige uenighed mellem Madsen og Jöhnke, der i hvert fald var den ydre anledning til regeringsskiftet.

Marineminister F. Jöhnke havde allerede i 1870'erne samarbejdet med Venstres ledende politikere og var kendt som venstremand. Krigsminister W.H.O.Madsen havde siden 1881 været med i kredsen bag bladet "Vort

Forsvar", der dog i politisk henseende hævdede at stå uden for partierne. Bladet forfægtede imidlertid konsekvent betydningen af Københavns befæstning og havde derfor væsentligt større sympati i højrekredse end blandt tilhængere af Venstre, men Madsen havde aldrig personlig tilhørt Højre^[31].

Krigsministeren kom hurtigt i et skarpt modsætningsforhold til sin kollega marineministeren. Som nævnt ovenfor drejede modsætningerne sig om småting, men konflikten mellem de to militære ministre afspejlede dybtgående uoverensstemmelser mellem Hæren og Søværnet om grundprincipperne for en forsvarsordning. I Hæren var der overvejende stemning for et forsvar med udgangspunkt i et stærkt befæstet København. I Søværnet ønskede man forsvaret organiseret ud fra den opfattelse, at neutraliteten især var truet i Storebælt. Derfor krævede dette værn en befæstet flådestation ved dette farvand, og at forsvaret af Sjælland skulle føres ved kysterne.

Bag disse konkrete overvejelser om forsvarets organisation lå tillige visse meningsforskelle af storpolitisk art: Hæren regnede med, at forsvaret i givet fald skulle bruges imod Tyskland, mens søværnets ledelse mente, at Danmarks neutralitet burde gøres acceptabel for Tyskland^[32].

Den krise, der i december 1904 og januar 1905 ganske overraskende havde udviklet sig på baggrund af to officerers indbyrdes uenighed politisk og fagligt, pegede imidlertid på både en partipolitisk og en forsvarspolitisk afklaring.

De antimilitaristiske dele af Venstrereformpartiet blev skilt ud, og de blev kernen i det nye radikale Venstres folketingsgruppe; mens Venstrereformpartiets flertal forpligtede sig på et positivt forsvarsprogram. Efter Deuntzers fald kunne I.C.Christensen indlede en tyskorienteret kurs i dansk udenrigspolitik og forberede en forsvarsordning, der byggede på den forudsætning, at Danmarks neutralitet skulle gøres acceptabel for Tyskland. Den endelige afklaring blev ikke nået før forsvarskommissionen sluttede sit arbejde i 1908, men i 1905 blev skitserne til de forskellige forsvarsordninger første gang fremlagt i mere konkret form^[33], og de to officerers uenighed og skænderier medførte, at I.C.Christensen selv kom til som forsvarsminister, og fik dæmpet uroen i Venstre ved at sende De Radikale uden for døren, og fik fremmet sin opfattelse af forsvarssagens løsning. I december 1905 udnævnte han kaptajn L.C.F. Lütken, der på det tidspunkt var chef for et kompagni under 21. bataljon i København, til chef for krigsministeriets 1. departement.^[34]

3.b. Lütken, en politiserende officer

I. C. Christensen og Venstrereformpartiet havde fundet støtte hos en hærofficer, kaptajn Lütken, som modsat den overvejende del af sine kolleger, stod på linie med marineledelsen, og var en energisk fortalere for tilnærmelse til Tyskland.

Den tyske militære magt var omkring århundredskiftet i stadig og stærk vækst, og jo stærkere Tyskland blev, des mere betænkelig blev i Danmark de politikere, der altid havde anset Københavns landbefæstning som fejlet og farlig for neutraliteten. Men hærledelsen holdt endnu på den traditionelle politik. Blandt Hærens officerer var der en enkelt energisk mand, der gik mod strømmen, nemlig ovennævnte kaptajn Lütken. Han var modstander af det princip, der havde været gældende, da fæstningen blev anlagt for at holde ud, indtil der kom hjælp; d.v.s. holde ud imod Tyskland, indtil en anden magt (læs: England) ville sende hjælp.^[35] Han anså det for meget risikabelt at underbygge neutralitetspolitikken med et forsvar, der måtte anses for at være vendt mod Tyskland. Tværtimod mente han, at det var en uomgængelig nødvendig opgave for dansk udenrigspolitik, at give Tyskland tillid til, at Danmark under ingen omstændigheder ville slutte sig til Tysklands eventuelle modstandere. Denne tillid kunne man efter hans mening give Tyskland ved at indrette det danske forsvar således, at man kunne afværge et angreb fra alle andre magter end netop Tyskland. Det betød i praksis en udbygning af Københavns søbefæstning, så den kunne holde en overlegen (engelsk) flådemodstander på afstand og en yderligere koncentration af forsvaret på Sjælland, eventuelt støttet af en let landbefæstning omkring København.

L.C.F.Lütken var en evnerig mand med meget stærk selvtilid, hvilket læsningen af hans selvbiografi tydeligt giver indtryk af.^[36] Han var allerede i 1890'erne kommet i forbindelse med de Bergske kredse, idet han tidligt indså, at fremtiden tilhørte Venstre. Lütken var en bekendt af venstrepolitikereren Christen Bergs søn, Sigurd Berg, og han kom i hjemmet hos Chr. Bergs enke, fru Maren Berg. I.C.Christensen var efter Chr. Bergs død i 1891 "Bergianernes" leder, og da denne venstregruppe i 1895 sammen med andre venstregrupper dannede Venstrereformpartiet, blev I.C.Christensen hurtigt oppositionens ledende skikkelse. Lütken søgte forbindelse med Venstrereformpartiets stærke mand, I. C. Christensen, der var blevet kultusminister i Deuntzers ministerium. Denne forbindelse fik for dem begge en afgørende betydning, og I.C.Christensen blev efterhånden vundet for Lütkens synspunkter,^[37] men det var ikke muligt for Lütken at skabe sig en selvstændig position inden for Venstrereformpartiet, hvorfra han kunne virke for sin militærpolitiske opfattelse. Han forstod, at han måtte arbejde bag kulisserne som militærpolitisk tillidsmand

for den ledende venstrepolitiker. Det lykkedes ham allerede inden systemskiftet at vinde denne position, hvilket medførte, at I. C. Christensen under regeringsforhandlingerne i 1901 bragte ham i forslag som krigsminister.^[38]

Som det fremgår ovenfor blev Lütken ikke krigsminister i Deuntzer-regeringen i 1901, selv om I. C. Christensens havde støttet ham. Det var kontreadmiral og kommende marineminister Ferdinand Jøhnke der efter en drøftelse med Lütken, totalt havde afvist hans ministerkandidatur. Det ville være en skandale og en hån mod hæren at tage Lütken, sagde Jøhnke, velsagtens fordi Lütken kun var kaptajn og ville komme til at sidde som øverste chef for personer, der ellers var ham militært overordnede.^[39] Imidlertid følte I.C. Christensen sig forpligtet over for Lütken, og han fik det ordnet således, at denne opholdt sig i Berlin i 1902 (på trods af modstand fra udenrigsministeren, krigsministeren og gesandten i Berlin^[40]) som "kultusministerens af det udenrigsministerielle budget lønnede afsending"^[41]. Her arbejdede Lütken ved den tyske generalstab (hvor det var lykkedes Lütken at komme i kontakt med general Helmuth von Moltke og andre ledende tyske officerer). Han havde forbindelse med denne om rent tekniske militære spørgsmål, men opfattede sin opgave som vidergående, nemlig at søge politisk orientering med hensyn til Danmarks stilling til Tyskland. Derfor fremkom der i november 1902 en henvendelse til udenrigsministeriet fra den danske gesandt i Berlin, Hegermann-Lindenchrone hvori han udtrykte sin betænkelighed derved, så meget mere som Lütken hverken lagde skjul på, at han opfattede sig som særlig repræsentant for kultusministeren, som han betegnede som "regeringens styrende medlem", eller at han ventede inden kort tid at blive general Madsens efterfølger, hvilket medførte et skarpt brev fra Deuntzer til Lütken:

"Når De taler om at "orientere Dem politisk", vil jeg gerne betone, at dette må være aldeles på Deres egen regning, og at udenrigsministeriet ikke har givet Dem noget hverv i så henseende".^[42]

Dette bremsede Lütkens muligheder og udfoldelser i et halvt års tid, og han vendte snart tilbage til København. I september 1903 henvendte han sig igen til I.C.Christensen med et stærkt ønske om at få en art officiel anerkendelse fra udenrigsministerens side med hensyn til fortsat virksomhed i Berlin, som han tillagde megen betydning.

Denne henvendelse bevirkede, at I.C.Christensen umiddelbart efter skrev til Deuntzer:

"Kære konseilspræsident. De skal jo bære alle sorger, og derfor kommer jeg nu med indlagte brev.

Tror De ikke, at De kan forlange den instruks? Jeg vil nemlig nødig, at manden skal føle sig forurettet, thi jeg ved jo, at han blev skuffet i 1901. Ganske vist var der ikke lovet ham noget, men da vi manglede en krigsminister dengang, og han var på tale, overdroges det mig at skaffe vished for, at han var villig, og dette gjorde jeg, men det kunne naturligvis ikke ske, uden at der vakttes forventninger hos ham, det kan De nok forstå."^[43]

Af brevet fremgår, at Lütken og I.C.Christensen var temmelig tæt knyttet til hinanden og hvor stor vægt Christensen lagde på at få genoptaget de forbindelser i Berlin, som Lütken allerede havde fået etableret. Lütkens muligheder for at føre sine ideer igennem kom dog først, da I.C.Christensen i 1905 overtog konseilspræsidiets og forsvarsministeriets.

Kaptajn Lütkens udnævnelse til departementschef i krigsministeriet overraskede mange og i visse kredse sporedes endog en del misstemning, men omtrent samtidig med hans udnævnelse, afløste hans bekendte fra 1903, general Helmuth von Moltke, general Schlieffen som chef for den tyske generalstab.

Da Moltke i januar 1906 blev generalstabschef, stod Tyskland meget isoleret blandt magterne og Moltke levede i frygt for eller forventning om, at en tysk-engelsk krig var nært forestående. I denne situation var han stærkt interesseret i problemerne ved indfaldsvejene til Østersøen, og det lå ham meget på sinde at få tryghed mod et engelsk angreb på den tyske nordflanke.^[44] Han ønskede derfor, at man kunne stole på Danmark i en krigssituation. Lütken var af samme mening.

Da Moltke kom til København i februar 1906 i anledning af Christian 9.'s begravelse, fik Lütken lejlighed til en samtale med ham. Af størst interesse måtte det være for Lütken (og I.C.Christensen) at få klarhed over, hvorledes Moltke bedømte Danmarks chancer for at bevare sin neutralitet. Moltke kom i denne sammenhæng med to hinanden modstående udtalelser. Den første var, set fra et dansk synspunkt, meget tilfredsstillende, idet Moltke erklærede, at Tyskland ikke ville krænke den danske neutralitet, hvis Danmark kunne holde englænderne fra livet. Så kunne Danmark måske blive uden for det hele. Det var i princippet Lütkens grundtanke, der her blev udtalt, men udtalelsen mistede sin vægt ved tilføjelsen af, at Danmark nok alligevel blev nødt til at tage sin part, hvis krigen brød ud. Ifølge Lütkens referat udtalte Moltke:

"De må meget hellere komme på det rene med, hvilken vej De vil gå, så kan vi træffe aftaler i forvejen. Vi er beredt dertil, når som helst."^[45]

Denne tilkendegivelse var det hovedpunkt, der med variationer gik igen i stadig mere kategoriske vendinger i Moltkes udtalelser til Lütken i den følgende tid. Man kan karakterisere den danske udgangsposition som et ønske om, at Tyskland ville finde den danske neutralitet acceptabel, hvis Danmark kunne forsvare sig mod England, men den tyske grundtanke var en appel til Danmark om at træffe sit valg enten for eller imod Tyskland og helst for. Lütken meddelte straks sit referat af samtalen til I.C.Christensen, og også kongen og udenrigsminister Raben-Levetzau fik kendskab til det.^[46] Det var disse udtalelser fra Moltke, der dannede grundlag for videre overvejelser mellem kongen, konseilspræsidenten og udenrigsministeren. Disse fire var, ud over generalstabens chef, general Kühnel, de eneste, der fra dansk side var vidende om samtalerne, mens de stod på.

I marts 1907 tog Lütken igen til Berlin og afgav ved denne lejlighed følgende erklæring over for Moltke:

"...at hos alle ansvarlige danske statsmænd gjorde den overbevisning sig gældende, at Danmark under ingen omstændigheder burde stå ved siden af Tysklands modstandere, og at dersom opretholdelse af Danmarks neutralitet måtte vise sig umulig under en tysk-engelsk krig, ville det gå med Tyskland"^[47]

Moltke erklærede sig tilfreds hermed i høj grad, idet han udtalte, at hvis Danmark kunne holde England fra livet, ville Tyskland til gengæld garantere dets integritet.

I en redegørelse fra 1919 hævdede I.C.Christensen imidlertid, at han havde været betænkelig ved denne udtalelse og erklærede, at der ikke var truffet aftale derom, og at Lütken ikke var bemyndiget til at afgive en sådan erklæring. Men ifølge Moltkes referat havde Lütken netop udtalt sig på I.C.Christensens vegne: "Efter omhyggelig overlægning af for og imod havde I.C.Christensen besluttet sig til, at Danmark, i tilfælde af en tysk-engelsk krig, ville stille sig på Tysklands side. Bestemte aftaler kunne imidlertid endnu ikke træffes, da de politiske og militære forhold i Danmark endnu var for forvirrede. Så snart de planlagte reorganiseringer (af forsvaret) var gennemført, ville Danmark også være parat dertil."^[48]

For så vidt havde Moltke fået det ud af samtalerne, som han ønskede, men nogen generalstabsaftale blev ikke truffet. Udtalelserne var kun moralsk forpligtende for personerne, ikke for regeringen og for landet. Som Lütken skrev i et brev til Moltke: "Tyskland kunne stole på Danmark, så længe I.C.Christensen var ved roret i Danmark."

Tager man den tids forhold i betragtning, må man nok anse det for en rimelig opgave for den danske regering at give Tyskland tillid til dansk neutralitetsvilje, men en erklæring som den Lütken havde afgivet på I.C.Christensens vegne, kan forekomme yderst betænkelig. Formelt var der ikke indgået nogen forpligtelse, men så længe I.C.Christensen og Lütken sad på indflydelsesrige poster i Danmark, kunne man i Tyskland forvente en dansk politik i overensstemmelse med Lütkens udtalelser. Når det danske forsvar var blevet reorganiseret, kunne man ifølge Lütken tænke på at gå videre.

Reorganiseringen, der her bliver hentydet til, var den nye forsvarslovgivning. Forslag hertil var omsider blevet udarbejdet af den forsvarskommission, der blev nedsat af Deuntzer i 1902. Det var vel Deuntzers håb, at der kunne skabes ro om forsvarssagen, mens kommissionen arbejdede. ”Tavshed mens retten sidder”.^[49] Man kan næppe påstå, at håbet gik i opfyldelse, men i 1908 afgav kommissionen sin betænkning, og Lütken skulle udarbejde det egentlige lovforslag. Imidlertid kom Alberti-skandalen i vejen: I.C.Christensen gik af, og der herskede politisk forvirring omkring forsvarssagen indtil I.C.Christensen for en kort stund igen blev forsvarsminister og gennemførte en ny forsvarsordning i september 1909^[50].

Loven var på mange punkter et kompromis. Stort set gav den mulighed for, at Danmark kunne forsvare sig mod alle andre magter end Tyskland, uden at det dog var udelukket, at en regering, der ønskede det, også kunne anvende ordningen imod Tyskland. Det var ikke en fuld sejr for Lütken og I.C.Christensen, men Danmark fik et efter forholdene stærkt, effektivt værn og så gik I.C.Christensen af. Kort efter gik ministeriet som helhed, og Lütken fratrådte som departementschef, da det første radikale ministerium blev dannet i oktober 1909. Nye mænd kom til, og General Moltes sympati for Danmark kølnedes tydeligt. Tilbage blev imidlertid det indtryk i den tyske generalstab, at Danmark ikke ville gå med i en alliance rettet imod Tyskland.

I årene mellem de Lüthnske forhandlinger og krigsudbruddet skiftede den storpolitiske konstellation, fordi de radikale, der fik magten, havde et helt andet syn på, hvorledes neutralitetspolitikken burde underbygges. Et synspunkt, der kom tydeligt frem august 1914.^[51]

3.b.1. Delkonklusion II

Da den forsvarsordning, som forsvarskommissionen havde arbejdet på siden 1902, blev vedtaget af folketinget den 24. september 1909, var resultatet udenrigspolitisk ikke ganske klart. Idet der senere skal blive

vendt tilbage til ordningens egentlige indhold, skal der her kun peges på nogle overordnede betragtninger.

Det er imidlertid vanskeligt at hævde, at Lütkens afgørende indflydelse på I.C.Christensens forsvarspolitiske opfattelse af forholdet til Tyskland ikke er afspejlet. Som nævnt oven for, havde I. C. Christensen allerede i 1902-03 haft Lütken på en mission i Berlin ("Tyskland ville straks lamslå os, hvis det under en storkrig ikke mente at kunne stole fuldt ud på os"⁵²⁾), og resultatet af denne mission var, at I.C.Christensen begyndte at forberede og tilrettelægge den drejning af venstrereformpartiets forsvarspolitiske synspunkter, der i sidste ende afspejlede partiets strandpunkter i forsvarskommissionens forhandlinger.

Det er også vanskeligt at se bort fra de langsigtede konsekvenser af de beslutninger, der blev afspejlet i forsvarsordningen af 1909:

Eksistensforsvaret blev svækket (Københavns landbefæstning skulle på sigt nedlægges) og neutralitetsforsvaret (søbefæstningen og Søværnet) blev forstærket.

Lütken, den politiserende (hær-)officer, havde haft afgørende indflydelse på forsvarspolitikken.

I. C. Christensen havde imidlertid kun påtaget sig forsvarsministeriet indtil den nye forsvarsordning var gennemført. Den 18. OKT 1909 trak han sig tilbage. Kort efter faldt ministeriet Holstein, der afløstes af regeringen Zahle. Den 15 OKT 1909 trådte Lütken tilbage som departementschef og blev chef for en bataljon, hvorefter hans politiske indflydelse stort set ophørte⁵³⁾.

3.c. Officererne i forsvarskommissionen

Da Deuntzer dannede regering i 1901 viste det sig, at venstrereformpartiet var en skrøbelig alliance mellem politiske meget forskellige grupper. Mere end noget andet var det spørgsmålet om forsvaret, der viste, hvor skrøbelig den var. I fortsættelse af regeringsdannelsen blev der imidlertid aftalt en slags program for forsvarsområdet. Hovedpunktet heri var, at der skulle nedsættes en forsvarskommission. På nær et par meget konkrete sager, skulle status quo opretholdes, mens kommissionen arbejdede. Heri lå, at forsvarets grundlag så længe kommissionsarbejdet stod på ville være den senest vedtagne forsvarsplan (af 1879)⁵⁴⁾. Så foreløbig var der almindelig enighed om, at nedsættelse af en parlamentarisk forsvarskommission (af 1902) var påkrævet af saglige hensyn; men tillige særdeles ønskelig for regeringspartiet af taktiske grunde; så længe kommissionen sad – og den sad længe – var der udsigt til, at man kunne slippe for at strides om, hvorvidt: "vi skulle "hævde" neutraliteten, kun "konstatere" den eller eventuelt helt afvæbne."⁵⁵⁾

Kommissionen fik en dobbelt opgave:

- "At tilvejebringe så fuldstændig oplysning som muligt om vor nuværende militære stilling, derunder en samlet oversigt over den nuværende ordning af land- og søforsvaret, såvel dets personel som dets materiel m.v. samt en oversigt over beholdningernes størrelse, kvalitet og måden, hvorpå de er skaffet til veje."
- "At udrede i hovedtræk en samlet plan til opnåelse af den efter landets forhold afpassede og til opretholdelse af dets neutralitet egnede, bedst mulige ordning af land- og søforsvaret under tilbørligt hensyn til statens evne til at bære de med den påtænkte ordning følgende øjeblikkelige og stadig tilbagevendende udgifter."^[56]

Kommissionen blev som tidligere nævnt sammensat af 19 medlemmer, der alle skulle være rigsdagsmænd. Hertil kom fire tilforordnede officerer uden stemmeret, udpeget af henholdsvis krigs- og marineministerierne. Disse var:

- Kontreadmiral/ viceadmiral C. F. Wandel.
- Oberst/ generalmajor/ generalløjtnant A. A .B. Kühnel (død 3. juni 1908).
- Kaptajn/ oberstløjtnant M. N. Nørresø.
- Kaptajn/ kommandør J. Nyholm.
- Kommandør O. J. M. Kofoed-Hansen (midlertidig tilforordnet 1902-03 under Wandels sygdom).
- Oberstløjtnant/ oberst B. P. Berthelsen (midlertidigt tilforordnet 1905 og 1907-08 under Kühnels sygdom)

Det var Kühnel, der førte ordet for de tilforordnede af Hæren. Nørresø holdt sig absolut i baggrunden. Kühnel var retorisk så langt Wandel og Nyholm overlegen, men forstod ikke altid at bruge dette våben på en fair måde. Kühnel var en varm tilhænger af den traditionelle forsvarspolitik, der havde Københavns landbefæstning som forudsætning og i politisk henseende var han engelsk-orienteret^[57]

Wandel var uden tvivl en mere praktisk sømand end strategisk tænder. På dette område stod han tydeligvis i gæld til Kofoed-Hansen og Nyholm. Wandel havde ikke ordet i sin magt. Det lykkedes ofte for ham at forkludre sine og søværnsledelsens synspunkter og tit efterlod hans indlæg større forvirring end afklaring i kommissionen. Wandel havde en lidenskabelig antipati mod Københavns landbefæstning, der for en stor dels vedkommende synes at bunde i Søværnets og søofficerernes skyggetilværelse i provisorieårerne. Når dette emne kom på bordet, kunne bitterheden løbe ganske af med ham.^[58]

Uden her at komme ind på kommissionsarbejdet i detaljen, skal uenigheden mellem Hærens og Søværnets synspunkter dog søges skitseret ved en betragtning af de indlæg, som de to værnst tilforordnede blev anmodet om at fremlægge i forbindelse med kommissionens indledende arbejde.

3.c.1. Hærens tilforordnede: Kühnel, Nørresø og Berthelsen

Under deres redegørelser for det grundlag, som forsvaret hvilede på, svarede Kühnel bl.a., at de foregående årtiers udvikling havde medført, at Danmark i ganske anden grad end tidligere var inddraget i Tysklands magtsfære, men herved voksede også dets betydning for de magter, hvis interesser på dette punkt stred mod Tysklands (læs: England). Kühnel indrømmede, at Danmarks evne til ved egne kræfter at forsvare hele territoriet mod et tysk angreb aldrig havde været store og udviklingen havde gjort dem endnu ringere, men: "... på samme tid er den betryggelse, som ligger i andre stormagters interesse af landets beståen, vokset." I modsætning til tidligere var Danmarks betydning umiskendelig. Ved et tysk angreb på Danmark drejede det sig nu mere end nogensinde om andre interesser end de danske. Konklusionen var, at formålet med dansk forsvar nu som før måtte være at: "...vinde nødvendig tid for den indgriben udefra ..." som de andre stormagters interesser i dansk område medførte.^[59]

Kühnel mente, at et angreb på Danmark ville give anledning til en krig mellem magter som var interesserede i dansk territorium. Det var fortrinsvis Tyskland, Rusland og Storbritannien. Ingen af disse ville kunne se på at en af de andre satte sig i varig besiddelse af dele af det danske territorium. Disse modstridende interesser repræsenterede en vis sikkerhed for, at Danmark ikke kom til at stå alene i en krig mod en stormagt. Sandsynligheden for en sådan støtte ville modvirke forsøg på at krænke dansk territorium, d.v.s. give en vis sikkerhed for at Danmark kunne forblive neutralt under en stormagtskrig. Forudsætningen var dog, at Danmark selv havde opbygget et forsvar, der kunne: "...modstå et angreb så længe, at de nævnte interesser kunne få tid til at gøre sig gældende." Var dette ikke tilfældet, var Danmarks: "...fortsatte beståen som selvstændig stat mere udsat end nogensinde."^[60]

Den nævnte betingelse, at Danmark kunne føre et forsvar en vis tid, præciserede Kühnel derpå til: "... at forsvaret af det afgørende punkt må være så stærk, at fjenden ikke indenfor en vis tidsfrist kan bemægtige sig det." Som regeringens sæde, depot for hær og flåde, det åndelige centrum o.s.v. var det afgørende punkt København. Forsvaret af København var den første og vigtigste betingelse for at landet kunne forblive neutralt; uden dette var alle andre forsvarsforanstaltninger ganske nytteløse.^[61]

Kühnels betragtninger om København som det afgørende punkt er meget sigende for den politiske tankeverden, der lå bag hans opfattelse – og bag eksistensforsvaret.

De konkrete foranstaltninger Kühnel foreslog var i hovedsagen:

Sikring af København ved forstærkning af sø- og landbefæstningen og en sikkerhedsbesætning m.v., således at byen kunne forsvares tilstrækkeligt længe til der kom hjælp.

En udvikling af den mobile hær, således at forsvaret kunne optages på Sjællands kyster selv om Hæren ikke var samlet på Sjælland.

Kystbefæstningsanlæg enkelte steder på Sjælland.

Et delvist forsvar af Jylland – Fyn med mobile hærstyrker.

Med hensyn til sikringen af København henholdsvis kystforsvaret af Sjælland var det første en "... *fundamental betingelse, uden hvilken der ikke kan være tale om at bevare landets neutralitet eller overhovedet i nogen måde at modsætte sig ydre overgreb...*", mens det andet blot blev betegnet som "... *meget ønskeligt...*"^[62]

3.c.2. Søværnets tilfornede: Wandel, Nyholm og Kofoed-Hansen

Kofoed-Hansen indledte med at fremhæve, at den neutrale stat ikke kunne indskrænke forsvaret til et enkelt punkt, heller ikke til det punkt, hvis fald var ensbetydende med landets fuldstændige undertvingelse. Opgaven var også at forsvare territoriet mod udnyttelse. Gennemførelsen af dette medførte ikke forsvarets ligelige fordeling over hele territoriet. Det betød derimod territoriets forsvar i sin helhed, med hovedvægten lagt særligt på de punkter, hvor krænkelsen kunne forudses, fordi de ville være i en krigsførende magts interesse.

Det danske territoriums strategiske betydning lå i, at det herfra var muligt at beherske adgangen til Østersøen. Danmarks opgave, hvis heldige løsning betingede at landets neutralitet blev respekteret, var at sørge for, at dets territorium ikke blev udnyttet af de krigsførende parter og om fornødent med magt at afværge dette. I praksis var problemet især Storebælt hvor dansk territorium grænsede op til internationalt farvand. Hertil kom København som indeholdt en række hjælpeklæder som en krigsførende kunne drage nytte af.

I det hele nærmede Kofoed-Hansens indlæg sig Marineministeriets udtalelse til kommissionen (en udtalelse, som Kofoed-Hansen havde spillet en væsentlig rolle i udarbejdelsen af^[63]):

" Et forsvar, der væsentligt indskrænker sig til sikring af et enkelt punkt, der ikke har nogen central beliggenhed ... kan naturligvis ikke bringes i samklang med neutralitetens fordringer. Landets militære magt må fordeles med disse for øje, idet man selvfølgelig tager i betragtning, at neutraliteten kan blive krænket, og at krænkelsen kan medføre en krig, og at

de krigerske midler derfor også bør være fordelt på en sådan måde, at kampen for eksistensen kan tages op, så godt som landets kræfter formå.”

Marineministeriet/Kofoed-Hansen skitserede her tydeligt et neutralitetsforsvar, der kunne glide over i et eksistensforsvar. Kofoed-Hansen var overbevist om, at Tyskland straks ved krigens udbrud ville angribe Danmark, hvis man skønnede, at Danmark ikke ville eller kunne forsvare sin neutralitet over for Tysklands modstandere (England). Han nævnte derefter følgende forsvarsforanstaltninger, som primært ville være nødvendige for at Danmark kunne opretholde neutraliteten:

Den stærkest mulige udvikling af den mobile hær og flåden med en organisation, der satte dem i stand til at imødegå overraskende angreb.

Forstærkning af Københavns søbefæstning, så den kunne afværge et bombardement og modstå et alvorligt angreb.

Befæstningsanlæg ved Storebælt og Smålandsfarvandet til støtte for kystforsvaret, som tilflugtssted for flåden og til sikring af neutralitetskrænkelser.^[64]

Som det fremgår, er der, bortset fra landbefæstningen, ikke de helt store forskelle på de to sæt foranstaltninger, men Kofoed-Hansen gjorde dog opmærksom på, at det grundlag hver især arbejdede ud fra, var væsentligt forskellige. Kofoed-Hansen fremhævede, at hans grundlag var Danmarks principielle neutralitet; Kühnells grundlag opfattede han derimod på den måde at: "... Tyskland er fjenden og faren mod hvilken vi alene kan væbne os; Forsvaret mod denne magt kan kun føres i et begrænset tidsrum, der må søges udstrakt så vidt, at "interesser udefra" kunne gøre sig gældende, det vil sige, til de øvrige stormagter kunne komme os til hjælp." Konsekvensen af Kühnells foranstaltninger var, at forsvaret indskrænkede sig til København. Det var imidlertid Kofoed-Hansens opfattelse, at det: "... i stedse videre kredse blev erkendt, at Danmark ikke i længden kunne leve på en politik, hvis grundlag var modsætningsforholdet til Tyskland, da denne kun gav ringe chance for nationens og landets beståen. Dette havde givet sig udslag dels i modstand mod forsvarssagen og ønsket om en principiel neutralitet, dels hos enkelte tanken om en alliance med Tyskland.". Det sidste afviste Kofoed-Hansen i allerskarpeste vendinger.^[65]

Det principielt neutrale Danmark kunne på en måde siges at blive en forpost mod nord, fremhævede Kofoed-Hansen. Hermed mente han, at dansk neutralitet var sammenfaldende med tyske interesser. Med udgangspunkt i neutraliteten kom man til "... Nødvendigheden af foranstaltninger til territoriets forsvar, som Oberst Kühnel, ud fra sit grundlag ganske logisk, ikke lægger videre vægt på, fordi de hovedsagelig er rettede mod de magter, fra hvilke han venter hjælpen mod Tyskland.”

3.c.3. Kommissionsarbejdet

Det er vel i ovennævnte foranstaltninger og udsagn man tydeligst ser forskellen mellem Hærens/Kühnels og Søværnets Kofoed-Hansens opfattelse af forsvarssagen, som den var til behandling i kommissionen.

Kühnels udgangspunkt var, at truslen bestod i en krig med Tyskland. Det var på forhånd en given ting, at Tyskland var fjenden (1864?), men dette grundlag undsagde Kofoed-Hansen. For ham var fjenden den magt, der ville udnytte dansk territorium i sin krigsførelse, altså også Tysklands fjender (England 1807?).

Først i 1906 var forsvarskommissionen ved at nærme sig afslutningen af arbejdet. Der udestod dog stadig et par runder mellem Hæren og Søværnet. Så først efter, at Kühnel havde tilføjet et ønske om fremskudte forter til supplement af befæstningen, og Kofoed-Hansen, var blevet stadig mere optaget af, at et stærkt dansk forsvar ville afskrække englænderne og berolige tyskerne, nåede kommissionen i juli (10. juli 1908) – omtrent samtidig med Albertis tilbagetræden - frem til at afgive sin indstilling: Venstre holdt sammen og fulgte i store træk neutralitetsforsvarstanken og flådens ønsker. I det centrale spørgsmål om Københavns befæstning endte man med at finde den eksisterende utilstrækkelig og den tilstrækkelige for dyr.

Højre fulgte som ventet Hæren, opererede med en marginalstyrkebetragtning og sandsynligheden for hjælp udefra og gjorde Københavns befæstning til et afgørende element.^[66]

Uden at komme ind på alle detaljer i forbindelse med de videre drøftelser omkring forsvarskommissionens betænkning, skal det bemærkes, at der i betænkningen, udover indstillingerne fra Hærens og Søværnets tilforordnede, forelå fire indstillinger fra de politiske grupperinger. To af disse indstillinger tog sigte på en større eller mindre reduktion af forsvaret; de socialdemokratiske medlemmer ønskede således hær og flåde nedlagt og erstattet af en særlig politi- og grænsevagt, medens den radikale repræsentant, Slengerik, foreslog en stærk nedskæring af forsvaret, men han gik dog ikke så vidt som socialdemokraterne. Disse forslag havde dog ikke betydning for det resultat, der blev opnået ved forsvarsordningen i 1909^[67].

De to andre forslag var afgivet henholdsvis af flertallet, der bestod af venstre-reformpartiets og det moderate venstres medlemmer, og af det største mindretal, som forenede Højres og de frikonservatives udvalgsmedlemmer.

I ganske vid udstrækning var der enighed mellem de to forsvarsvenlige grupper, men det springende punkt var imidlertid Københavns landforsvar. Højre-mindretallet foreslog med støtte af Hærens tilforordnede

(Nørresø, Kühnel var død 3. juni 1908) en bevilling på 8 millioner kroner til videre udbygning og forbedring af Københavns bestående landbefæstning. Kommissionsflertallet foreslog derimod, at Københavns landbefæstning skulle nedlægges uden erstatning. På næsten alle punkter havde Søværnets tilforordnede i kommissionen (Wandel og Nyholm) kunnet godkende flertallets forslag, men de ville ikke anbefale at nedlægge den bestående landbefæstning. Selvom de anså forsvaret i den forreste linie: kystbefæstningen, flåden og hæren for det væsentligste i forsvaret for neutraliteten, ønskede de dog landbefæstningen bevaret og suppleret med feltbefæstninger og forberedte stillinger.^[68] Der er næppe tvivl om, at Wandels og Nyholms holdninger til Københavns befæstning var direkte afledt af Kofoed-Hansens synspunkter:

”Hvor vidt man nu under forandrede forhold og de forandrede forudsætninger ville befæste København mod landsiden, hvis det ikke allerede var sket og i bekræftende fald på hvad måde, er af mindre interesse, men spørgsmålet er, om den eksisterende befæstning, der altså ikke kan blive det centrale i den forsvarsordning, der skal gøre det muligt for staten at opretholde sin bestræbelse for neutralitetens bevarelse, dog vedvarende er af værdi for forsvaret, vedvarende har militær betydning, og dette spørgsmål må selvfølgelig besvares bekræftende; i forbindelse med et velorganiseret krigsberedskab vil den, om end kun i ringe grad kunne bidrage til at begrænse statens militære afhængighed af Tyskland;”^[69] og ”... det ligger derfor nær at antage, at Tyskland, hvad udtalelser af tyske militære skribenter noksom kunne vise, ikke vil anse Danmarks neutralitet tilstrækkelig betrygget, dets forsvar tilstrækkelig effektivitet, når dets hovedstad ikke er sikret også ved anlæg mod landsiden. Den nuværende befæstning, eventuelt suppleret ved feltbefæstningsanlæg, til hvis etablering der må antages i givet tilfælde at ville blive levnet fornøden tid, må dog foreløbig anses fyldestgørende; ...”^[70]

3.c.4. Delkonklusion III

Det stof, der knytter sig til kommissionsforhandlingerne, er så omfattende, at en detaljeret gennemgang er umulig. Alligevel er det ikke særligt vanskeligt at genkende den politiske indflydelse officerskorpserne havde på det politiske indhold i forsvarskommissionens betænkning, da dens indstillinger blev underskrevet den 10. juli 1908.

Venstres indstilling lå i klar forlængelse af den opfattelse, som de tilforordnede søofficerer og Marineministeriet havde fremført i og for kommissionen, idet dog beskrivelsen af de overordnede betragtninger om forsvarets mål og målsætning tydeligvis var påvirket af Kühnels argumentation.^[71]

I substansen fulgte Højres indstilling meget nøje Kühnel og Nørresøs forslag. Tone og struktur pegede på, at Kühnel havde forestået revisionen af indstillingen.^[72]

Om end venstres indstilling på enkelte punkter havde mindre afvigelser fra søofficerernes (de overordnede betragtninger om mål og målsætning samt Københavns landbefæstning), var tendensen efter kommissionsarbejdet tydelig: Hæren holdt med højre. Marinen med venstre.

3. d. Tiden der fulgte

Det blev imidlertid ikke i første omgang, at I.C.Christensen fik mulighed for at udmønte kommissionsarbejdet i egentlig forsvarslovgivning. Alberti-katastrofen væltede det hele over ende. I.C. Christensen måtte dimissionere og efter hans afgang blev Niels Neergaard, Det moderate Venstres leder, i oktober 1908 konseilspræsident og forsvarsminister. Den 12. februar 1909 forelagde han i folketinget forslag til forsvarrets ordning. Der vil ikke her blive givet en detaljeret redegørelse for forhandlingerne om Neergaards forslag med de "antityske" fremskudte forter^[73] til forstærkning af landbefæstningen, folketingsvalget i maj 1909, reformpartiets splittelse og Neergaards afgang i juli 1909. Det var I.C. Christensen, der havde sat ham skakmat og han kunne nu igen selv overtage forsvarsministerposten i ministeriet Holstein-Ledreborg. Forudsætningen for, at ministeriet kom til magten var et forlig mellem de tre venstregrupper, tiltrådt af folketingets Højres flertal samt de Frikonservative og gående ud på, at landbefæstningen skulle opretholdes indtil 1922 ("bevares for at blive nedlagt!"). Søbefæstningen skulle styrkes, mens de fremskudte forter udgik.

Forsvarsordningens konkrete konsekvenser var dog tydelige: Mandskabets øgedes, og bevillingerne, især til kystforsvar, søforter og materielanskaffelser til både hær og flåde, steg i kroner over en femårig periode med omkring 60%, hvorefter de igen reduceredes lidt.^[74]

I maj 1913 dannede de radikale (igen) regering og i Zahles 2. regering overtog P. Munch forsvarsministeriet. "Ingen krig på selv det vanskeligste Balkan-spørgsmål." havde de radikale sagt under valgkampen i foråret 1913., men et år efter – den 28. juni 1914 – knaldede skuddene i Sarajevo og en verdenskrig brød ud. Den radikale regering blev herunder stillet overfor store forsvarspolitiske problemer, som den måtte – og kunne – løse på det grundlag, som I.C.Christensen havde skabt i 1909.^[75]

4. KONKLUSION

Da I.C.Christensen den 24. september 1909 skrev under på de nye forsvarslove, havde han vundet sin måske største politiske sejr: hans forsvarsordning var blevet gennemført. Tyskland kunne føle sig beroliget.^[76] Men det var også kulminationen på en lang udvikling og talrige påvirkninger. Med nedsættelse af forsvarskommissionen i 1902 med en blandet

politisk-militær bemanning ønskede Deuntzer regeringen – ud over at søge at skabe midlertidig ro om forsvarssagen - også at få skabt : ”... en ordning, som er afpasset efter landets forhold og egner sig til opretholdelsen af dets neutralitet.”¹⁷⁷ Hvordan denne neutralitet skulle gennemføres, gav anledning til lange diskussioner først og fremmest mellem de tilforordnede officerer, men også mellem politikerne i kommissionen: Skulle formålet med forsvaret være et eksistens- eller et neutralitetsforsvar? De tilforordnede hærøfficerer (Kühnel og Nyholm) stod fast på eksistensforsvaret, søofficererne (Wandel og Nyholm stærkt inspireret af Kofoed-Hansen) på neutralitetsforsvaret. Søofficerernes opfattelse af et neutralitetsforsvar må dog beskrives som et neutralitetsforsvar, der i tilfælde af et egentligt angreb skulle gå over i et eksistensforsvar (jfr. Kofoed-Hansen m.fl.’s holdning til bevarelse af landfæstningen).

Spørgsmålet eksistens- eller neutralitetsforsvar blev ikke afklaret i kommissionen, hverken blandt officererne eller politikerne, og det gik igen i kommissionens betænkning: Venstreflertallets indstilling var et neutralitetsforsvar. Højremindretallets et eksistensforsvar. Herfra blev spørgsmålet videreført i den politiske debat i foråret og sommeren 1909. På det idémæssige plan går der en rød tråd fra hærøfficerernes synspunkter i kommissionen til regeringen Neergaards forsvarsforslag i februar 1909. Omvendt går der en rød tråd fra søofficerernes synspunkter over kommissionens flertalsindstilling til det synspunkt I. C. Christensens del af Venstre lagde sig på¹⁷⁸

Selv om forsvarslovene af 1909 var udtryk for et politisk og militært kompromis afspejler såvel kommissions- som lovgivningsarbejdet at officererne fra begge værn i meget stort omfang søgte at øve indflydelse på og påvirke politikerne.

Man kan vel heller ikke frakende krigsminister Madsen en overordentlig stor indflydelse på, at I.C.Christensen blev konsejlspræsident. Eller overse Lützens evner til at vinde I.C.Christensen for forsvarssagen og det ”ikke tysk fjendtlige” neutralitetsforsvar, der også er afspejlet i den nye forsvarslovgivning af 1909.

På den baggrund forekommer det ikke vanskeligt, at besvare probemstillingens spørgsmål med et ja:

Den politiske uenighed om neutralitetspolitikken op til 1. Verdenskrig var afspejlet i officerskorpsenes holdninger til politikken gennemførelse for langt den største del af hærens officerer holdt med Højre og Søværnets med Venstre.

AFSLUTNING

I forbindelse med vurderingen af spørgsmålet, om hvorvidt den politiske uenighed om neutralitetspolitikken op til 1. Verdenskrig også var afspejlet i officerskorpsernes holdninger til politikken gennemførelse, blev perioden afgrænset til at omfatte tiden fra Systemskiftet i 1901 til august 1914. Neutralitetspolitikken blev beskrevet i de to varianter, der i perioden var fokus på: eksistensforsvaret og neutralitetsforsvaret og på den baggrund blev der taget udgangspunkt i synspunkter blandt repræsentanterne for officerskorpserne i i kommissionen.

Gennem en analyse af deres holdninger og handlinger belyst gennem publicerede og upublicerede kilder, er der draget tre delkonklusioner, der peger frem mod en bekræftende besvarelse af problemstillingens egentlige spørgsmål:

Holdt Hæren med Højre og Søværnet med Venstre?

Besvarelsen af spørgsmålet tog sit udgangspunkt i krisemødet den 5 august 1914, hvor Kofoed-Hansen, under optræk til en konfrontation med Tyskland i forbindelse med tysk minelægning i internationalt farvand, fik overbevist tøvende politikere og en hærchef, der hellere ville mobilisere (og dermed provokere en tysk aktion)^[79] om , at den tyske henvendelse: "Om Danmark påtænkte at spærre Bæltet for begge krigsførende magter?" skulle besvares bekræftende^[80].

Kofoed-Hansens begrundelse var, at spærringen ud over at skaffe Danmark tid for indkaldelser og rustninger også anførte, at Bæltet ved tyske og russiske krigsforanstaltninger faktisk er ophørt at være gennemsejlingsfarvand til Østersøen: "Derfor har Danmark også i Store Bælt kun den ene opgave at sikre sig selv – sin neutralitet og forbindelse mellem landsdelene. Spærringen er forbundet med nogen risiko overfor England (vor handelsflåde); men den er kun ringe mod den risiko, vi ville løbe ved ikke at gå ind på Tysklands forslag."^[81]

Admiralens begrundelse giver en klar indikation af hans holdninger: Danmark skal med alle midler søge at undgå et angreb, men hvis det mislykkes, skal vi naturligvis i givet fald kæmpe og bruge våbenmagt^[82] for at sikre vor neutralitet. I.C.Christensens og Lützens tanker kan anes bag denne begrundelse? Denne strategiopfattelse kom fortsat til at spille en rolle i Søværnets overvejelser – helt op til den 9. april 1940.

ANVENDT KILDEMATERIALE OG LITTERATUR

- ARUP, ERIK: *Den danske Regerings Forhandlinger og Beslutninger 5. august 1914*. Udg. ved og med indledning af Thyge Svenstrup i Historisk Tidsskrift 1991 (København 1991)
- BJERG, HANS CHRISTIAN: *Søofficerernes mundkurv 1907-08* i Historie, Jyske Samlinger, Ny række XI, 3 (Aarhus 1975).
- BJERG, HANS CHRISTIAN: *Venstre, Jøhnke og de flydende forter* i Marinehistorisk Tidsskrift, 1967.
- BJERG, HANS CHRISTIAN: *Debatten om Danmarks strategiproblem 1872-1876* i Historie, Jyske Samlinger, Ny række X, (Aarhus 1972-74). Betænkning med bilag afgivet af Forsvarscommissionen af 1902 til Regering og Rigsdag (København 1908).
- Betænkning, Beretning, Dokumentfortegnelse og Særlige Bilag fra Kommissionen til undersøgelse og overvejelse af Hærens og Flådens fremtidige ordninger (København 1922).
- BINDSLEV, ALFRED: *Kampen om Forsvaret* (3. afsnit, femte kapitel) og *Omkring Verdenskrigen* (3. afsnit, syvende kapitel) i Konservatismens Historie i Danmark fra 1848 til 1936, andet bind (Odense 1938).
- BRANNER, HANS: *Østersøen og de danske stræder i engelsk krigsplanlægning 1904-1914* i Historie, Jyske Samlinger, Ny række IX (Aarhus 1970-72).
- BRANNER, HANS: *Småstat mellem stormagter*, (København 1972)
- CHRISTENSEN, JENS OLE: *I Tysklands skygge*. Dansk forsvarsplanlægning 1872 - 1909. Det militære aspekt. Utrykt ph.d.-afhandling (København 1997).
- CLEMMESSEN, MICHAEL H.: *Danmarks forsvar fra omkring 1890 til 1918 - en skitse med fynsk perspektiv* i Militærhistorisk Tidsskrift 1985.
- CLEMMESSEN, MICHAEL H.: *Jyllands landforsvar fra 1901 til 1940*, (København 1982)
- DORNONVILLE DE LA COUR, L.: *Spærringen af de danske Gennemsejlaingsfarvande i August 1914* i Tidsskrift for Søværnen 101. årg. 1930.
- DUE-NIELSEN, CARSTEN: *Fra Helstat til nationalstat 1864 - 1914* i Dansk udenrigspolitikshistorie, red. Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk, Nikolaj Petersen (København 2003)
- DUE-NIELSEN, CARSTEN: *Gode miner og slet spil? i Danmark i syv sind*, red. Carsten Due-Nielsen, Ole Feldbæk, Nikolaj Petersen (København 2000)
- DYBDAL, VAGN: *De nye Klasser 1870-1913*. Bind 12 i Politikens Danmarks Historie, red. John Danstrup og Hal Koch (København 1965).
- EN OFFICER AF HÆREN: *I Anledning af en Søofficers Optræden i Forsvarssagen* i Berlingske Tidende, aften, 10.- 15. DEC 1904.

- EN SØOFFICER: *Landbefæstning og Neutralitet* i Berlingske Tidende, aften, 24.-28. NOV 1904.
- FINK, TROELS: *Dansk udenrigs- og forsvarspolitik 1814-1940 i Verdens Gang*, 3. årg. 1949 (København 1949)
- FINK, TROELS: *Fem foredrag om dansk udenrigspolitik efter 1864*, (Aarhus 1967)
- FINK, TROELS: *Ustabil balance. Dansk udenrigs- og forsvarspolitik 1894 - 1905*, (Aarhus 1969).
- FINK, TROELS: *Spillet om dansk neutralitet 1905-1909* (Aarhus 1970)
- Flådens virksomhed under Verdenskrigen 1914-1919 (København 1920)
- HELSTRUP, SØREN: *Truslen mod Danmark*. (København 2000).
- Håndbog for Søværnet 1916, (København 1916)
- IPSEN, P.: *Søværnets overledelsesorganisation gennem tiderne*, i Tidsskrift for Søvæsen 121. årgang (København 1950)
- KOFOED-HANSEN: *Udenrigspolitik og Forsvar* (København 1909)
- KOFOED-HANSEN, OTTO: *Søværns-Lovforslaget* i Tidsskrift for Søværnet 1909
- KØLDAL, TORBEN: *Dansk sikkerhedspolitik i mellemkrigstiden* (Speciale, Københavns Universitet 1973).
- KAARSTED, TAGE: *Flåden under første verdenskrig* (Aarhus 1976)
- KAARSTED, TAGE: *Hvad skal det nytte? De radikale og forsvaret 1894-1914*. (Aarhus 1969)
- KAARSTED, TAGE: *Storbritannien og Danmark 1914-1920* (Odense 1974)
- LARSEN, KNUD: *Forsvar og Folkeforbund* (Århus 1976)
- LOV (Nr. 215-1909) om Søværnets Ordning af 30te September 1909, således som den er ændret ved Lov nr. 68 af 15de Marts 1916 Om Ændringer i ovennævnte Lov m.m. i Marineministeriets Kundgørelser for Søværnet B. for Aaret 1916 (København 1917).
- Marineministerens Stab: *Den danske Stats militær-politiske Stilling og Ordningen af Landets Forsvar*, (København 1906)
- MUNCH, P.: *Erindringer; Bind 1-3*, (København 1960)
- PETERSEN, ERIK STRANGE: *Vækst og demokratisering 1848-1914. I Danmarkshistorie i grundtræk*, Red. Sten Busck og Henning Poulsen (Aarhus 2000)
- PEULICHE, GERT: *Dansk forsvarspolitik 1901-09* (Speciale, Københavns Universitet 1978).
- RERUP, LORENZ (red.): *Aage Friis' samling vedrørende Systemskiftet 1901* (København 1970)
- RIGSARKIVET: Forsvarets Arkiver, SVN, 301.007/6417-01-01: Flådens Overkommando. Kopibog SQ AI Reol 4, Fag A
- Samling af Love og Bestemmelser, som angår Søværnet 1909. Trykt ved Marineministeriets Foranstaltning. (København 1910)

- SCHULTZ, J. H. : *Søværns-Lovforslaget*, i Tidsskrift for Søværnen 1909.
- SCOCOZZA, BENITO & JENSEN, GRETHE: *Danmarkshistoriens hvem, hvad og hvornår* (København 1999).
- SJØQVIST, VIGGO: *Erik Scavenius Danmarks udenrigsminister under to verdenskrige Statsminister 1942-1945, Bind I 1877-1920* (København 1973)
- SJØQVIST, VIGGO: *Peter Munch, Manden Politikerens Historikeren* (København 1976)
- STAUR, CARSTEN: *P. Munch og forsvarsspørgsmålet ca. 1900-1910 i Historisk Tidsskrift* 1981 (København 1981)

NOTER

- [1] ”Efter mødet havde jeg den tilfredsstillelse, at kommandør Jøhnke sagde mig, at han havde forandret anskuelse og nu delte min opfattelse; jeg vandt i ham en værdifuld støtte.”(Tage Kaarsted, 1976, 19)
- [2] Tage Kaarsted, 1976, 91
- [3] Viggo Sjøquist, 1973, 117
- [4] Tage Kaarsted, 1976,94
- [5] Troels Fink, 1967, 10ff
- [6] Torben Køldal
- [7] Carsten Due-Nielsen 2003, 455
- [8] ibid
- [9] Jens Ole Christensen IV
- [10] Carsten Due-Nielsen, 2000, 73ff
- [11] Carsten Due Nielsen, 2003, 441
- [12] Jens Ole Christensen, 121
- [13] Tage Kaarsted, 1958, 11
- [14] Jens Ole Christensen 127
- [15] Carsten Due-Nielsen, 2000, 75
- [16] Peüliche, 10
- [17] Troels Fink, 1961, 95
- [18] Hages beretning, 119 i Rerup
- [19] Carsten Due-Nielsen, 2003, 453
- [20] Tage Kaarsted, 1958, 13
- [21] ”Den 30. jan 1902 afsluttede Japan og England en alliancetraktat. De to magter love- de hinanden hjælp, hvis den ene af dem kom i krig med mere end en magt. Det var en meget en meget behændig formulering. Hvis nemlig en russisk-japansk krig skul- le komme i udbrud – det var den, der lå i luften – ville det ikke uden videre tvinge England ind i en krig på Japans side mod Rusland; men aftalen var et kraftigt var- sko til Rusland”(Troels Fink 1961, 123)
- [22] Folketingets Venstre (forf.anm.)
- [23] Til indsætning af køjer, så rummene blev egnet til af fæstningsbesætningen (forf.anm.)
- [24] Troels Fink 1961, 102
- [25] Tage Kaarsted 1958, 16
- [26] Troels Fink 1961, 210
- [27] Tage Kaarsted 1958, 16
- [28] Peüliche, 19
- [29] ibid
- [30] Tage Kaarsted 1958, 16
- [31] Troels Fink 1961, 97
- [32] og dermed vendt mod England (forf.anm.)

- [33] Troels Fink 1961, 16
- [34] Troels Fink 1970, 180
- [35] Troels Fink 1967, 55
- [36] Troels Fink 1970 173-214
- [37] Troels Fink 1967, 56
- [38] Troels Fink 1970 13
- [39] Peüliche 10
- [40] Carsten Due-Nielsen 2003, 462
- [41] Peüliche 22
- [42] Peüliche 23
- [43] Brev fra I.C.Christensen til Deuntzer 23 september 1903, ibid
- [44] Troels Fink 1967, 56-57
- [45] Peüliche 25
- [46] Troels Fink 1970, 33
- [47] Lützens beretning om samtale med Molkte den 28. marts 1907, Peüliche 26
- [48] Troels Fink 1967, 62
- [49] Peüliche 11
- [50] Troels Fink 1967, 64
- [51] ibid 65
- [52] Tage Kaarsted 1958, 13
- [53] Troels Fink 1970, 166
- [54] Jens Ole Christensen 121
- [55] Tage Kaarsted 1958, 12
- [56] Betænkning afgiven af Forsvarskommissionen af 1902, 1
- [57] Troels Fink 1970, 34
- [58] Jens Ole Christensen 124
- [59] Jens Ole Christensen 130
- [60] ibid
- [61] Jens Ole Christensen 131
- [62] Jens Ole Christensen 134
- [63] Jens Ole Christensen 126
- [64] Jens Ole Christensen 135
- [65] ibid.
- [66] Carsten Due-Nielsen 2003, 480
- [67] Troels Fink 1970, 114
- [68] Troels Fink 1970, 117
- [69] Marineministeriets Stab (Gråbogen) 43
- [70] ibid
- [71] Jens Ole Christensen 181
- [72] Jens Ole Christensen 189
- [73] Tage Kaarsted 1958, 74
- [74] Carsten Due-Nielsen, 2003, 482

- [75] Tage Kaarsted 1958, 87
- [76] Tage Kaarsted 1958, 75
- [77] Carsten Due-Nielsen 2003, 474
- [78] Jens Ole Christensen VI
- [79] Tage Kaarsted 1976, 18
- [80] *ibid.*, 22
- [81] *ibid.*, 19
- [82] *ibid.*, XIX

BOGANMELDELSER

Hans Christian Bjerg og Ole L. Frantzen:
 ”DANMARK I KRIG”.

Udgivet af Politikens Forlag

København 2005. 368 sider ill. Pris kr. 299.

At skulle anmelde en bog i et tidsskrift, hvor den ene af de to forfattere er redaktør af det pågældende tidsskrift, kunne måske i visse tilfælde kræve udvisning af store diplomatiske talenter. Det har der nu ikke været behov for i dette tilfælde. Bogens forfattere er to af Danmarks førende eksperter i landets krigshistorie. Det er lykkedes for dem at lave et flot værk om Danmarks krigshistorie, både søkrigene og krigen på landjorden. Bogen kan enten læses som en fortløbende Danmarkshistorie eller bruges som et opslagsværk. Den henvender sig til læsere med interesse for både krigshistorie og Danmarkshistorie, men man behøver ingen specialviden, for alt det nødvendige bliver forklaret af forfatterne. Der har ikke tidligere været udgivet værker af denne karakter. Læseren får mulighed for at følge hele udviklingen fra Danmark som nordeuropæisk stormagt til småstat.

Bogen er rigt illustreret med fotos, kort og gengivelser af malerier. Alle illustrationerne er relevante og velvalgte, og forfatterne har med fremhævelser af detaljer hjulpet læseren med at få del i alle de indtryk, som tegneren, maleren eller fotografen har gengivet. På nogle af detailkortene mangler der enkelte stednavne, som er omtalt i bogen. I bogens indledning er der et nyttigt kort over Danmark og omgivende lande, hvor alle slag, som er behandlet i bogen, er angivet med position, årstal og sidehenvi- sning til bogen. Bogen er endvidere forsynet med et register samt omfattende kildehenvisninger for hver enkelt krig.

Forfatterne kan med deres bog være med til at tage luften ud af mange myter om dårlige regenter, dårlige hærførere etc. De fleste af os har formentlig en forudfattet mening om, at Christian IV var bedre til at bygge slotte end til at føre krig. Det bliver der pillet lidt ved i bogen, og blandt andet får Christian IV en smule oprejsning: I den givne situation gjorde han, hvad han kunne. Han var ikke specielt dårlig til at føre krig, men han kunne til gengæld nok have ladet være med at involvere Danmark i tredivårskrigen. Det kunne han ikke som konge af Danmark, fordi rigsrådet var i mod, så det gjorde han i stedet for som hertug af Holsten. Hel-

det eller krigslykken var ikke med ham, og han kom til at kæmpe mod samtidens største hærfører, den svenske konge Gustav 2. Adolf.

Når forfatterne behandler krigene, omtaler de også alliancer, økonomiske forhold, befolkningens størrelse, politiske og militære muligheder og begrænsninger etc. Specielt er der i bogens sidste afsnit særdeles gode kommentarer til de politiske realiteter omkring Danmark under Napoleonskrigene, treårskrigen og krigen i 1864. For den politiske og militære ledelse har valget ofte stået mellem pest og kolera, ikke mellem succes og fiasko. Fiaskoen var ofte garanteret, men dens omfang var ukendt. Samtidig er forfatterne også meget dygtige til at anføre, når oplysninger kun er formodninger, men at historikerne ikke har en tilstrækkelig viden til at fastslå, hvad der egentlig er foregået i detaljer. Det gælder specielt i de tidlige krige.

Bogen er en kronologisk gennemgang af de krige, som Danmark har været involveret i mellem 1361 og 1864. Først fra 1361 har man tilstrækkelig viden og dokumentation. Oplysninger om de tidlige krige er behæftet med stor usikkerhed. I starten af hvert kapitel er der med stikord angivet, hvornår og hvor slaget fandt sted, de krigsførende parters tab, og hvem der gik af med sejren.

Et af bogens store fortrin er, at den behandler sammenhængen mellem politiske ønsker og krav og Danmarks militære formåen. Samtidig er forfatterne i stand til at beskrive samvirket mellem flåden og hæren. Der er faktisk omtalt en del operationer, som vi i dag kunne betegne som "Joint Warfare" (flerværnsoperationer). Nogle af dem er oven i købet forløbet særdeles vellykket.

Der er gjort en del ud af at beskrive taktik og våbenudvikling i de enkelte krige. I bogens afsluttende kapitel er der endvidere baggrundsmateriale om krig, taktik, organisation og bevæbning gennem tiderne.

Der er en stigende interesse for historie, og denne bog fra Politikens Forlag kan være med til at udbrede kendskabet til anvendelse af militære magtmidler, herunder specielt flådens anvendelse igennem hele Danmarkshistorien. Bogen er let læselig, og den giver blandt andet en udmærket introduktion til de kendte søhelte så som Peder Skram, Herluf Trolle, Tordenskiold og Willemoes og mange flere. Forlaget og begge forfatterne skal have ros for udgivelsen. Det har været en fornøjelse at læse bogen, om end den ikke har en "happy ending". Danmark klarede sig bedre i bogens første kapitler end i de sidste.

(1863)

Niels Brinch & Esben Mønster-Kjær:
 'Antiterror.' Aschehoug,
 Odense 2005, 216 sider, 299 kr.

Bogen er en velskrevet og hurtig læst første indføring i titlens emne. Efter en introduktion, der anvender den katastrofale gidselstagnung ved de olympiske lege i München i 1972, giver forfatterne en udmærket kort beskrivelse af udviklingen af den aktuelle islamiske terrortrussel.

Derefter følger en beskrivelse af udviklingen og anvendelsen af militære og paramilitære antiterrorkorps og til en vis grad også af de relevante efterretningstjenester. Man behandler Storbritannien, Israel, Tyskland, Frankrig, USA samt Rusland og slutter med Danmark. Ved hvert land behandler forfatterne de mest kendte antiterroroperationer og andre indsættelser af de behandlede korps, og hvor muligt belyses forløbet af indsatsen udmærket ved en planskitse over det relevante fly, bygningen eller stedets infrastruktur.

Det er klart, at forfatterne har haft størst problemer med at behandle udviklingen i Rusland. Afslutningen af Kizljær-gidselstagnungen i januar 1996 i Dagestan ved landsbyen Pervomajskoje er direkte ukorrekt. Bogen skriver, at de tjetjenske terrorister blev nedkæmpet. Rent faktisk var et antal af gidseltagerne i stand til at undslippe, medtagende nogle af gidslerne. Behandlingen af gidselstagnungen i skolen i byen Beslan i Nordossetien i begyndelsen af september 2004 er helt unødvendig overfladisk. Det overses af forfatterne, at gidseltagerne havde lært af forløbet i Moskva-teatret ved at sikre sig, at anvendelse af narkosegas ville medføre, at bomber, som gidseltagerne stod på, blev bragt til detonation. Selvom de officielle analyser først er kommet efter udgivelsen af bogen, ville det ikke have været et problem at beskrive forløbet på grundlag af samtidige beskrivelser og kommentarer samt analyser fra månederne efter.

Bogens største svaghed er imidlertid dens utilstrækkelige evne til at forklare, hvorfor den amerikanske og russiske indsats har været langt mindre effektiv end de europæiske landes og Israels. Det ville have krævet en kort - nok lidt kedelig - grundlæggende analyse af landenes forudsætninger. Der måtte også gennemføres en - ligeledes lidt kedelig - systematisk opstilling og sammenligning af de strukturelle og doktrinmæssige reaktioner på egne oplevelser og begivenheder i udlandet. Hvis forfatterne havde gennemført en sådan analyse, kunne denne have dannet rammen for bogens sidste del, beskrivelsen af udviklingen i Danmark. Analyse kunne have pirret læserens kritiske sans.

Men bogens ambition er begrænset til at levere en letlæst første orientering. Det gør den.

*Michael H. Clemmesen
Brigadegeneral
Forsvarsakademiet*

Rasmus Dahlberg:
 '1983. Den Kolde Krigs højdepunkt.'
 Aschehoug,
 Odense 2005, 301 sider, 249 kr.

Anmelderen var i 1983 medlem af Det Sikkerheds- og Nedrustningspolitiske Udvalg - SNU's - formandskab. De begivenheder, som Dahlberg beskriver, blev fulgt og analyseret af udvalget. De kom, som det klart fremgår af i SNU's moderne afløser DIIS Koldkrigsredegørelse, til at danne dybe kløfter i dansk indenrigspolitik og verdensopfattelse. Det er velgørende at få genopfrisket sine erindringer i en troværdig ramme.

Rasmus Dahlberg er en gudsbenådet historieformidler, der med sikker hånd samler beskrivelserne af begivenhederne i Mellemøsten, Nordamerika, Latinamerika og Sovjetunionen i dette afgørende, højspændte år. For en samtidig er det en overraskelse og positivt at få placeret alle de begivenheder, der rent faktisk fandt sted i 1983 i deres logiske sammenhæng. Man følger forløbet, som måde situationen udvikle sig lokalt og i samspillet med magtkampen mellem nøglepersonerne i Washington - og med de syge, pressede, også intrigerende, gamle mænd i Moskva.

Som DIIS-Koldkrigsudredningens generelle situationsbeskrivelse er denne bog skrevet på grundlag af den eksisterende litteratur. Det har ikke været muligt at kompensere for forskningen og litteraturens huller eller fortegninger. Men i modsætning til DIIS-udredningerne har Dahlberg haft et uhildet, nøgternt syn på personer, motiver og begivenheder. Det er derfor lykkedes ham at komme 'under huden' på perioden i sin beskrivelse. Dette sker ikke mindst i synet på præsident Ronald Reagan og udenrigsministeren George Shultz. Dahlbergs profil og kritik af Reagan forekommer langt mere nuanceret og troværdig end den gængse danske.

Bogens beskrivelse af de tekniske bureaukratiske og tekniske svagheder i det sovjetiske militær, herunder ikke mindst ved nedskydningen af KAL-007, giver et godt billede af virkeligheden. De sovjetiske radarsystemers lave tekniske kvalitet og herunder ikke mindst deres begrænsede evne til at databehandle signaler var en af de potentielt afgørende militære svagheder indtil afslutningen af den kolde krig. Dette ikke mindst når svagheden blev placeret i 'Stagnationsperiodens' ramme af total centralisering af myndighed og normalt systematisk svigtende vilje og evne på alle andre niveauer i det militære kommandosystem til at påtage sig ansvar. Ansvarsforflygtigelse og -benægtelse var en nødvendig sen-sovjetisk overlevelsereaktion.

Det tjener ikke noget godt formål at give en mere detaljeret gennemgang af bogens indhold. Læs den!

Hvis Rasmus Dahlberg havde kaldt året den kolde krigs sidste højdepunkt, havde han fjernet den væsentligste indvending, man kan have mod fremstillingen. Vi kan se frem til, at han får tid til at beskrive 1961-62, den kolde krigs egentlige højdepunkt. Det ville være værdifuldt, fordi den nyeste forskning i meget høj grad anfægter de traditionelle opfattelser af periodens kriser, herunder ikke mindst Cuba-krisen.

*Michael H. Clemmesen
Brigadegeneral
Forsvarsakademiet*

Ib Askholm:

DEN GAMLE DANSKE VEJRBOG

Maritim vejrviden – Bondens varsler – Meteorologisk skepsis

Udgivet på eget forlag 2005

ISBN 87-91679-00-1

Illustreret af Ludmilla Balfour

224 s., illustreret, litteraturliste og stikordsregister.

I Danmark taler alle om vejret, men ingen gør noget ved det, som Storm P. sagde. Det har Ib Askholm gjort – i hvert fald siden slutningen af 1970'erne. Forfatteren, som er historiker, har i en lang periode arbejdet med folkelig vejrtro i Danmark og har udgivet flere bøger herom. Den anmeldte bog skal derfor ses som en opdateret version af tidligere udgivelser. Hensigten med bogen er at give et indblik i vore forfædres verden og om muligt at afdække et hjørne af svundne generationers hverdag og tænkemåde. Bogen indeholder over 900 varsler med tilknytning til den danske natur og over 250 varsler med udgangspunkt i årets helligdage.

Mange gamle vejrvarsler havde deres naturlige udgangspunkt i den omstændighed, at bonden, jægeren, fiskeren og sømanden befandt sig under åben himmel. Afhængigheden af naturens og dens luner var stor, og der blev taget varsler af dyrs adfærd og planters udseende samt af sky- og himmelfænomener. Også de gamle nordboers verdensbillede udgjorde en model, som kunne beskrive de styrende kræfter i verden og for vejrliget. Njord var sømændenes, fiskernes og jægerens gud med magt over vejr og vind. Middelaldermennesket fandt i tolkningen af bibelen ingen grund til at betvivle, at Guds vilje også satte et præg i dagligdagens vejr.

I afsnittet om søens folk og deres gamle vejrviden gengives en udførlig artikel fra Archiv for Søvæsen – dette ærværdige tidsskrifts forgænger – årgang 1829, forfattet af redaktøren, kaptajn P. A. Bruun (778) og udgiveren, kaptajn Louis de Coninck (786). Baggrunden var en artikel i det anerkendte engelske tidsskrift United Service Journal and Naval and Military Magazine: Nogle almindelige bemærkninger om kendetegn på forandringer i vejrliget og disses nytte.

Der forløb kun godt 30 år fra offentliggørelsen af ovennævnte artikel til der fremkom et nyt indlæg i Tidsskrift for Søvæsen. Baggrunden antages at være fremkomsten af moderne vejrinstrumenter, som i løbet af 1800-tallets første halvdel havde vundet indpas om bord i alle større skibe. Det blev dog stadig fundet relevant at omtale en række af de gamle vejrvarsler med baggrund i naturen.

Bogen omtaler endvidere overnaturlige vejrvarsler som Den flyvende Hollænder, havfruer og havmænd, klabaftermanden og skibsnissen.

Det fremgår af bogen, at fagmeteorologer generelt tager afstand fra de gamle vejrvarsler, men meteorologen Jesper Theilgaard har dog tillagt de kortsigtede vejrvarsler en vis sammenhæng med de videnskabelige iagttagelser, som f. eks. Når solen går ned i en sæk, står den op i en bæk.

Bogen afsluttes med en gennemgang af nogle særlige, historiske vejr-fænomener i Danmarkshistorien, bl.a. i forbindelse med Niels Juels slag i Køge Bugt i 1677, stormfloder og danske isvintre i nyere tid. Helt afslutningsvis citeres fra den danske poesiskat nogle skildringer af det danske vejr.

Den anmeldte bog giver læseren – og måske især en læser med tilknytning til det maritime miljø – en meget grundig og spændende indsigt i emnet og kan varmt anbefales.

(1818)

Rasmus Kjærbye Petersen
 Verdenshistoriens Steder
 Aschehoug, København 2004
 411 s. 299,- kr.

I serien af Aschehougs leksikalske oversigtsværker er udsendt "Verdenshistoriens steder". Tanken med denne bog er angiveligt at beskrive "historiske steder". Definitionen af dette begreb synes imidlertid meget bred, og bliver derfor også hurtigt flydende. Begrebet dækker i bogen så forskellige steder som "Hastings", "Kansas", "FN-Bygningen" i New York og "38. breddegrad" i Korea. Hastings er kendt på grund af det slag, der foregik dér i 1066, og i artiklen under dette opslag bliver den almindelige politiske historie omkring slaget gennemgået. Under opslaget "Marseille" får man en gennemgang af byens historie som sådan. Blandt oplysningerne får vi at vide i denne forbindelse, at den franske nationalsang Marseillaisen blev komponeret og digtet i byen 24.-25. april 1792, men hvad er det konkret, der gør byen fortjent til et opslag i denne forbindelse. Zunyi er en by i Guizhou i Kina. Her blev det kommunistiske parti i Kina stiftet i 1921. Men ville man nogensinde bruge dette opslag som indgang til at få en oversigt over kommunisternes udvikling i Kina?!

Benyttelse af leksikonnet kræver, at man i forvejen véd at det pågældende sted har været plads for en eller anden historisk begivenhed. Men hvis man véd dette i forvejen, får man ikke mange nye oplysninger gennem opslagene. Man vil næppe tage udgangspunkt i selve lokaliteten, og så finde ud af, om der skete noget historisk det pågældende sted. Mon der fandt noget historisk sted ud for det spanske forbjerg Trafalgar??

Anmelderen må konstatere, at han ikke tror på det princip, der ligger til grund for udarbejdelsen af denne bog vil være anvendeligt og interessant for en historisk interesseret eller professionel historiker.

Man kan undre sig over, at ingen danske lokaliteter har kunnet opnå status af "verdenshistoriske steder". Flere hovedstæder er nævnt, bl.a. Oslo og Stockholm, men hvorfor er København ikke med.

I eller omkring København foregik som bekendt flere større historiske begivenheder. Nelsons slag på Københavns red 1801, der står anført på Nelson-søjlen på Trafalgar Square i London, ligesom det britiske bombardement af København 1807 absolut var en verdenshistorisk begivenhed, hvor der bl.a. anvendte hidtil usete brandraketter mod civilbefolkningen og for at sætte byen i brand.

Der er mange interessante oplysninger i bogen, når man nærlæser de enkelte opslag, men anvendeligheden af bogen er vanskelig. Et omfattende tværgående person-, sted og emneregister havde hjulpet noget på denne oplagte mangel. Bogen kan generelt ikke anbefales.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

Claus Bundgård Christensen (red.):
 Anden verdenskrig leksikon
 Aschehoug, København 2004
 494 s. 399,- kr.

Der har længe manglet et godt leksikon på dansk om 2. verdenskrig. Det foreligger nu, og i virkeligheden kan man undre sig over, at et sådant ikke er udgivet tidligere. Der er tale om et solidt arbejde fra en gruppe danske historikeres side. Det er vanskeligt at finde opslagsord, der mangler, ligesom det også er vanskeligt at finde fejl. Anmelderen har allerede haft stor glæde af dette leksikon som supplement til større udenlandske tilsvarende værker. Opslagene er gode med mange informationer og af et sådant omfang, at det er muligt at give en fornuftig forklaring på essensen af det enkelte opslag – i modsætning til hvad der er tilfælde i andre moderne leksika.

Ved en energisk indsats kan anmelderen notere sig, at han for at nå det perfekte f.eks. savner opslag vedrørende Operation Wilfred, den planlagte engelsk-franske aktion mod Sydnorge i 1940, konvoj-problematikken og eskorteskibene, slagkrydseren HOOD, og den engelsk-tyske flåde-traktat af 1935. De enkelte lommeflagskibe nævnes, men hvorfor er der ikke et opslag, der forklarer, hvad det egentlig var for en type krigsskib?

Leksikonnet kan varmt anbefales såvel til den historisk interesseret som den professionelle, til offentlige biblioteker og skolebiblioteker.

*Hans Christian Bjerg
 orlogshistoriker*

Kjeld Søderlund
 Søforklaringer – Den maritime opslagsbog
 Fogeds Forlag, 2005
 ISBN 87-89540-03-4
 104 s. 120,- kr.
 info@harlyfoged.com

Erfaren mand er værd at gæste. Kommandørkaptajn Kjeld Søderlund, der har haft en lang karriere bag sig i Søværnet, og som samtidig gennem mange år har været sejlsportsmand og indtaget en række tillidsposter inden for sejlsporten, har gennem mange år løbende noteret sig maritime udtryk og deres forklaring. Sin viden meddeler han nu videre i en lille god oversigt over mange af de udtryk, man har brug for som sejlsportsmand og i øvrigt som maritimt interesseret. Der er utvivlsomt brug for en sådan oversigt på søfartsskoler og blandt undervisere i de duelighedsprøver, der nu skal tages inden for sejlsport. Ud over en lang række traditionelle udtryk med de historiske forklaringer, er bogens styrke de mange moderne især engelske udtryk, som sejlerfolkets dagligdag er fyldt med i vor tid.

De ca. 2.000 udtryk er udvalgt efter forfatterens skøn, og afgrænsningen er ikke præciseret, men dækker udtryk, som forfatteren løbende er stødt på og derfor har ment burde tages med. Om der mangler nogle nødvendige udtryk er umiddelbart ikke til at sige, men stikprøvevise lodskud i oversigten viser, at der både er god bund og passende dybde samt masser af vand til at sejle i. Forfatteren lægger op til en dialog med brugeren af hæftet, og opfordre til at tilsende ham forslag til udtryk, der menes at mangle i oversigten. Det er anmelderens håb, at Kjeld Søderlunds lille maritime ordbog vil få en stor og velfortjent udbredelse i det blå Danmark.

*Hans Christian Bjerg
 orlogshistoriker*

Per Herholdt Jensen
 ATLANTSEJLERNE
 Flådens inspektionsskibe i 100 år
 Aschehoug, København 2005
 256 s. stort format. rigt. ill.

Søofficeren Per Herholdt Jensen har siden han som værnepligtig korporal gjorde tjeneste i inspektionsskibet VÆDDEREN tabt sit hjerte til Grønland. Han publicerede i 1982 en bog om "Flådens inspektionsskuttere ved Grønland", der senere blev fulgt op af andre bøger om Søværnet og Grønland. Nu foreligger en stor pompøs bog om Søværnets inspektionsskibe gennem 100 år. Titlen hentyder til, at ISLANDS FALK søsat 1906 var det første af flådens skibe, der direkte var bygget til opgaverne som inspektionsskib ved de nordatlantiske besiddelser Færøerne, Island og Grønland. Inspektionssjeldserne og suverænitetsbevogtningen i disse områder var dog startet noget tidligere.

I rækken af monografier over flådens skibstyper i nyere tid mangler vi en bog om inspektionsskibene. Det er således et hvidt område i Søværnets historie, der er blevet dækket.

Bogen beskriver inspektionsskibene, men pennen er i den grad løbet af med forfatteren, således at bogen også er kommet til at indeholde alt muligt andet, og nærmest er blevet en kalejdoskopi over den danske sømagt gennem tiderne og forholdene om bord på Søværnets skibe i dag.

Forfatteren berører mange spændende emner i et livligt og letlæseligt sprog, men ønsket om at gøre bogen let tilgængelig synes at være sket på bekostning af en bærende og sammenhængende kronologi. Manglen på denne gør det visse steder vanskeligt at bevare overblikket i læsningen.

Interessant er de personlige udtalelser, som forfatteren har fundet frem, og som gør beskrivelsen levende. Der er utvivlsomt meget mere stof om inspektionsskibene og selve inspektionstjenesten end der har kunnet udnyttes til denne bog. FYLLAs interessante togt i 1926 omtales f.eks. kun i form af et fotografi (s.55). Det kan forbyvse lidt, at det eneste forfatteren i denne forbindelse finder interessant at nævne er, at i midten sidder kontreadmiral H. Rechnitzer, "der som flådens chef 9. april 1940 måtte bære ansvaret for, at flåden ikke blev sat ind mod den tyske besættelsesmagt". Ud over at der er tale om en løsreven forklaring, som ikke kan stå alene, er relevansen i at meddele denne oplysning på dette sted ikke umiddelbart forståelig. Eneste forklaring må være, at forfatteren ikke kan lide Rechnitzer, hvad der også fremgår af den ikke helt korrek-

te beskrivelse af Rechnitzer den 9. april 1940 på s. 72. Med hensyn til togtet i 1926 så havde det været mere relevant at meddele, at Rechnitzer på dette tidspunkt var direktør i Marineministeriet, og at det var første gang - anmelderen bekendt - at en så højtstående søofficer deltog i et inspektionstogt. Endvidere havde det været interessant at meddele, at de to civile herrer på begge sider af admiralen var henholdsvis forsvarsministeren Laust Rasmussen, hvis deltagelse i togtet var højest usædvanligt, og professor Poul Nørlund, der foretog skelsættende arkæologiske udgravninger på Grønland. Togtet er beskrevet i Rechnitzers erindringer, udgivet 2003.

Billedmaterialet er fremragende og kommer på grund af bogen store format fuldt til sin ret. Det må dog siges, at være en misforståelse at placere solo-fotografier af skibe på et fuldt opslag. Det bevirker nemlig, at skibene bliver klippet over på midten, se f.eks. opslagene s. 32-33, s.44-45, s.116-177 og s. 212-13.

Selv om der er forhold, der for anmelderen er overraskende set i relation til bogens emne og kronologi, giver den et godt indtryk af en del af de forhold og arbejdsbetingelser, som Søværnets personel arbejder under i dag. Den kan derfor med fordel læses af unge, der overvejer at søge ind til Søværnet, eller af dem, der blot holder af Grønland og Flåden.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

Alistair Wilson & Joseph F Callo:
 WHO'S WHO IN NAVAL HISTORY
 From 1550 to the Present
 London & New York 2004, 346 s.

Det store internationale forlag Routledge har udsendt en omfattende serie Who's Who, biografiske leksika, over en lang række fagområder. Naturligt nok indgår søkrigshistorien – eller om man vil marinehistorien – i denne serie. To pensionerede søofficerer, den ene engelsk og den anden amerikansk, er blevet bedt om at udarbejde en oversigt over kendte personer fra marinehistorien.

Det er der kommet en anvendelig bog ud af, om end den har sine begrænsninger.

Et gode ved bogen er, at den ikke alene medtager flådeførere og kendte admiraler, men også biograferer en lang række administratorer, civile, som har haft stor betydning for udviklingen i de store flåder. Et godt eksempel her er Samuel Pepys (1633-1703), der nok er mest kendt for at have efterladt sig en interessant dagbog af både tjenstlig og privat karakter omfattende perioden 1660-69, men som stod i spidsen for Royal Navy 1673-79 og 1685-88, og som udøvede stor indflydelse på den engelske flådes udvikling i sidste halvdel af 1600-tallet. Et dansk eksempel kunne her være F. Danneskiold-Samsøe, som var administrator af den dansk-norske flåde 1733-46 og 17666-67. Han er af gode grunde ikke biograferet i den her anmeldte bog.

Af en engelsk-sproget bog er der overraskende mange navne fra den franske, tyske og russiske flåde, der har fundet nåde ved udvælgelsen. Dette er absolut et af bogens fortrin. Men derudover kan man nogle steder undrer sig over valget af navne. Captain William R. Anderson, der var den første chef for atomubåden USS NAUTILUS, er medtaget, og Præsident Dwight D. Eisenhower findes også optaget. Selv efter gennemlæsning af artiklen om Eisenhower, står det ikke klart, hvilke kriterier, der har været bragt i anvendelse for at medtage ham. Interessant, men vel også lidt overraskende, er det, at den amerikanske forfatter Tom Clancy er optaget i denne bog. Clancy behøver næppe den store introduktion blandt tidskriftets læsere, men vi får at vide at han er født i 1947 og efter i en del år at have virket som forsikringsagent publicerede han i 1984 den internationale bestseller *The Hunt for Red October*, der senere i 1990 blev fulgt op af en film af samme navn. Clancys omfattende senere meget teknificerede forfatterskab har ikke unaturligt været genstand for adskillige spekulationer.

Interessant er også optagelsen af Lothar Arnauld de la Perrière (1886-1941). Hvem er det, vil sikkert mange spørge! Han er imidlertid det største tyske ubåds-es, selv når begge verdenskrige medregnes. Som tysk ubådschef under 1. verdenskrig sænkede han – på trods af at han kun sammenlagt affyrede fire torpedoer – 194 skibe svarende til 454.000 ts. I mellemkrigsårene gik han i tjeneste i den tyrkiske flåde, men meldte sig tilbage i den tyske marine i 1939, hvor han blev viceadmiral. Han omkom ved en flyveulykke i 1941.

Selv om det er anmelderen bekendt, at de to forfattere er blevet henvist til opslagene i Spencer Tucker (red.): *Naval History. An International Encyclopedia* vol. I-III, hvor der er adskillige navne fra den nordiske søkrigshistorie, så glimrer det nordiske materiale i den her anmeldte bog ved sit fravær. Kun den svenske skibskonstruktør F. af Chapman og den danske admiral Peder Skram er blevet optaget i bogen. Om Peder Skram hedder det, at han "was the first Nordic sea-commander to see and utilize the possibilities of the sailing "battleship"".

Alt i alt skal man være klar over, at bogen med kendte navne i søkrigshistorien er meget, meget selektiv og på en række punkter overraskende og uden faste kriterier. Styrken er, at man her får oplysninger om navne, som ligger på sidelinien af marinehistorien, og som man normalt ikke kan slå op i gængse biografiske værker. Den er kort sagt god som supplement, men kan ikke benyttes som et fast referenceværk.

*Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker*

NEKROLOG

Sven Egil Thiede

(1643) Sven Egil Thiede blev født 15. Oktober 1924 i Dalum ved Odense som søn af Oberstløjtnant af fodfolket Christian Emil Thiede og hustru Ella Antonia Dagmar født Gjølring.

Efter studentereksamen fra Viborg Katedralskole mødte han som søkadetlærling på Holmen den 1. juli 1943. Efter 1 månedes eksercerskole på Holmen blev søkadetlærlingene tilkommanderet skibene i kadetdelingen, og han kom ombord i inspektionsskibet HVIDBJØRNEN. Den 29. August 1943 blev HVIDBJØRNEN sænket af egen besætning i Storebælt og Sven Thiede måtte som den øvrige besætning springe over bord. Efter interneringen i Korsør og derefter på Sundpark Skole på Amager deltog han i "Det civile Navigationskursus", som blev etableret på Handelshøjskolen i København med det formål at fortsætte den civile del af kadetternes uddannelse. I september 1944 blev dette kursus genstand for for megen opmærksomhed fra tysk side og af sikkerhedsmæssige grunde opløst. Kadetkorpset gik under jorden. Sven Thiede kom derefter til at indgå i Søværnets del af modstandsbevægelsen og deltog i en række aktioner under ledelse af søløjtnant Ebbe Wolfhagen.

Kadetuddannelsen blev genoptaget i august 1945. I oktober 1948 udnævntes han til søløjtnant II med tjenestealder fra 1. Oktober 1947. Fra udnævnelsen til medio 1949 var han udkommanderet med minelæggeren LINDORMEN. Allerede ved sin karrieres begyndelse udtrykte han ønske om at beskæftige sig med artilleri og gennemgik derfor i 1949 et ildledelseskursus i torpedobåden WILLEMOES. Fra september 1949 - december 1951 gjorde han tjeneste ved Søartilleriet og gennemgik herunder Foreign Officers Long Gunnery Course på HMS EXCELLENT ved Portsmouth samt Fire Control Course i Washington DC USA. I 1952 var han artilleriofficer i torpedobåden HUITFELDT. I tiden 1953 til medio 1954 gjorde han tjeneste ved Søartilleriets skyde sektion, fra juli 1953 som kaptajnløjtnant under tjenesten ved Søartilleriet var han samtidig lærer i artilleri på Søværnets Officersskole. Fra medio 1954 til september 1955 var han udkommanderet som artilleriofficer og til tider tillige næstkommanderende i fregatten VALDEMAR SEJR. 1956-1958 var han atter ved Søartilleriet. I vinteren 1958-59 var han tjenstgørende som næstkommanderende i torpedobåden WILLEMOES. Fra marts til august 1959 gennemgik han den engelske marines stabskursus på Royal Naval Staff College, Greenwich, efterfulgt af kursus på Royal Naval

Tactical School, Woolwich. Efter hjemkomst gjorde han tjeneste ved Kystflådens Stab, som i juni 1961 flyttede til Aarhus som Søværnets operative Kommando, fra november 1959 som orlogskaptajn. 1961-1963 gjorde han tjeneste i Søværnets operative Kommandos stab, og var 1963-65 chef for kystjageren WILLEMOES. 1965-66 var Thiede derefter chef for Kampinformaionsskolen, og fra ultimo 1966 til medio 1968 gjorde han tjeneste i Søværnsstabens operationsafdeling. Herefter fulgte tjeneste i H.Q.Allied Forces Northern. 1963- 1964 var han chef for kystjageren WILLEMOES. Derefter fulgte 2 år som chef Europe, Kolsaas, Norge, indtil august 1972, fra juni 1968 som kommandørkaptajn. Fra august 1972 - august 1973 gennemgik han Naval Command Course for Senior Foreign Officers m.m. i USA. Efter hjemkomst i oktober 1973 blev Sven Thiede udnævnt til kommandør og beordret til tjeneste som chef for torpedobådseskadren, en tjeneste som varede indtil juni 1977, hvorefter han blev chef for Forsvarsstabens operationsstabs operationsafdeling, indtil han 1. Februar 1980 blev udnævnt til kontreadmiral og chef for Søværnets operative Kommando. Maj 1983 blev han udnævnt til chef for Forsvarsstaben og udnævnt til viceadmiral på åremål. November 1985 efterfulgte han general O.K.Lind som forsvarschef og udnævnt til admiral. Han forblev som forsvarschef frem til han nåede aldersgrænsen og gik på pension med udgangen af oktober 1989.

Sven Thiede var en velbegavet og fremragende søofficer, hvis evner Søværnet udnyttede ved at give ham særdeles varierende tjeneste, som blev udført klogt og med den flid, som var karakteristisk for ham hele livet igennem. Intet forblev halvgjort. Han havde sine faste meninger og holdt dem ikke tilbage, men hans evner til at omstille sig kom på fineste måde til udtryk i hans tid som henholdsvis chef for Forsvarstaben og forsvarschef. I disse stillinger viste han sig som forsvarets mand med dyb indsigt i alle 3 værn anliggender. Det var i en vanskelig tid for forsvaret han bestred forsvarets højeste embeder, ikke alene var de økonomiske midler utilstrækkelige og han kæmpede hårdt for at overbevise politikerne herom, men også den politiske oppositions fodnote politik gjorde det vanskeligt at bevare forsvarets anseelse i NATO kredse. Der skulle en mand af Sven Thiedes støbning til for gennem NATO's militærkomite at opretholde de gode relationer til vore allierede. Takket være hans indsats lykkedes dette på trods af de politiske chikaner. Efter sin pensionering blev han af direktøren for Tøjhusmuseet opfordret til at beskrive dansk søartilleris historie fra 1860 og fremefter. Med sin store interesse for artilleriet og sin enestående flid og omhu blev dette forskningsprojekt til et livsværk, som det tog ham 15 år at fuldføre, trods et svigtende helbred i de senere år. Tøjhusmuseet kunne således i foråret 2004 udgive det af ham forfattet 2 binds værk på mere end 800 sider om dansk søartilleri 1860 til 2004.

Efter udgivelsen af dette store bogværk fortsatte han med at gennemgå det af ham samlede baggrundsmateriale, hvilket resulterede i et 2 binds opslagsværk med titlerne "Den danske flådes riflede skyts 1860 - 1943 " og "Den danske flådes artilleriarmering 1860 - 1943", som blev udgivet af Tøjhusmuseet i 2005 i begrænset oplag.

Sven Thiede var af natur en meget venlig mand, men han havde sine faste synspunkter, især når det drejede sig om forsvaret, hvis tarv og udvikling han fulgte lige til det sidste og gerne kommenterede, når han fandt behov herfor. Hans kærlighed til Forsvaret og især Søværnet var stor og han bevarede kontakten til sine kollegaer i Søværnet og de andre værn livet igennem. Vi, hans klassekammerater, vil mindes ham som en fremragende officer og en god og fornøjelig ven.

Han blev i 1950 gift 1. gang med læge Jette Tarp, død 1993, og gift 2. gang 1994 med Rigmor Evendorff, død 1998.

Sven Thiede døde natten mellem den 27. og 28. November 2005. Han blev bisat fra Holmens kirke og hans urne nedsat på Holmens Kirkegård.

(1644)

Erik William Lennholm

(1583). Erik William Lennholm, der var født den 11. november 1919, trådte ind i Søværnet som lærling i 1938. Han blev søløjtnant II 15. september 1942 og startede sin karriere med tjeneste i fyrinspektionsskibet ARGUS, hvorefter han sejlede med minestrygeren SØHESTEN indtil den 29. august 1943.

Efter endt internering gik Lennholm ind i modstandsbevægelsen, hvor han først gav våbeninstruktion i premierløjtnant Stangs kompagni og senere fik en "ventegruppe" under afsnit I, havneafsnittet i København havn.

Efter befrielsen fortsatte karrieren med tre års tjeneste ved Søminevæsenets radiosektion, hvorunder han i 1946-47 gennemgik Long Signal Course i England og et antal kortere kurser.

Efter en udkommando som chef for en minestryger af MR-klassen kom han som kaptajnløjtnant til tjeneste ved Søartilleriet, hvor det blev til 11 år, idet han samtidig fra august 1948 til februar 1950 studerede ved Danmarks Tekniske Højskole og blev cand. polyt. med svagstrøm som speciale.

I 1959 udkommanderedes han som næstkommanderende i depotskibet ÆGIR, der var kommandoskib i 1. u-bådseskadre og i 1960 tillige i skoledelingen for kadetter.

Fra 1961 fulgte fem års tjeneste som sektionschef i Søværnsstabens operationsafdeling, herunder i en kort periode som fungerende chef for afdelingen. I 1962 avancerede Lennholm til kommandørkaptajn, og i 1966-67 var han chef for 2. fregatdivision og korvetten DIANA.

Han vendte så tilbage til stabstjeneste med midlertidig rang af kommandør ved H.Q. Allied Forces, Northern Europe i Kolsås, Norge, med udnævnelse til kommandør i 1967. Så fulgte fra 1969 fire års tjeneste som stabschef ved Søværnets operative Kommando, og var i forbindelse hermed chef for øvelsesgruppen DANEX/1972.

Lennholm blev i 1973 chef for Marinestabens uddannelsesafdeling og i fortsættelse heraf chef for Søværnets taktikskole og Søværnets taktikinspektør.

Den alsidige karriere afsluttedes med tre års tjeneste ved NATO Integra-

ted Communication System Management Agency i Bryssel med midlertidig rang af kontreadmiral. Det fremgår af de relativt lange tjenesteperioder indenfor såvel materiel-, operations- og personelområdet, at hans gode kvalifikationer dækkede hele spektret.

Lennholm var særdeles velbegavet og samtidig meget videbegærlig. Vores engelsklærer på Søofficersskolen, translatør Prom, skrev således i en af sine bedømmelser: "En Lennholm kan spørge om mere end 10 translatører kan svare på".

Lennholms matematiske begavelse var velkendt blandt skoleofficererne, hvilket blandt andet gav sig udtryk i en ordveksling mellem chefen for skoledelingen 1942, kommandør Evers, og en skoleofficer, kaptajn-løjtnant Høegh-Guldberg. Erik Lennholm var fører af DAMPBÅD A på vej mod land, da Evers bemærkede: "Han slår nogle slag", hvortil Høegh-Guldberg svarede: "Men chefen kan være sikker på, at de alle er matematisk udregnet".

Lennholm var et venligt menneske med en god portion lune, men forstod på den anden også at sætte folk på plads, når det behøvedes, som da han som kommandør deltog i en øvelse under AFNORTH. To commanders RN foreslog, at han skulle føre plottet, hvortil Lennholm svarede, om de unge mennesker ville bede en captain RN om at føre plottet. Da svaret var benægtende, sagde han: "Men hvorfor så spørge mig?"

Han var altid god for en saglig debat, for at afprøve og forøge sin faglige viden, navnlig på det matematiske og fysiske område, og dette behov, der tidligere, når tjenesten tillod det, bragte ham til foredragene i Søe-Lieutenant-Selskabet, førte til, at han efter pensionering i 1981 herudover fulgte forelæsninger på såvel Bohrs og Ørsteds institutter som Polyteknisk Lærestalt.

Erik Lennholms sidste år formørkedes af hans hustrus langvarige og smertefulde sygdom, der førte til, at de måtte opløse hjemmet, idet hun kom på plejehjem og han i en ældrebolig under samme plejecenter. Efter hustruens død blev han ensom og en demens udviklede sig, selvom han var rask og rørig og bl.a. gik lange ture.

Det har været tungt på nært hold at opleve en sådan begavelse og viden smuldre bort kun efterladende nogle spredte barndoms- og ungdomserindringer. Han fastholdt dog til det sidste forbindelsen til Søværnet ved som trofast deltager i Søofficersforeningens "Mimreklub" at mødes med tidligere kolleger og venner gennem 67 år, og fulgte med i snakken både om

NEKROLOG

gamle dage og den seneste udvikling i Søværnet. Han sagde, hver gang vi mødtes dér: ” Det er disse tirsdagsfrokoster, der holder mig oppe”.

Erik Lennholm, der døde af et akut hjertestop den 11. oktober 2005, blev bisat fra Birkerød kirke og begravet på Assistens og Søholms kirkegård i Birkerød.

(1573, 1576, 1582)

Søren Ulrich Haae Laub

1659. Søren Ulrich Haae Laub blev født den 17. juli 1927 på St. Thomas, Vestindien, som søn af daværende generalkonsul for Danmark Frederik Vilhelm Haae Laub og hustru Gerda f. Hansen, og kom med sine forældre til Danmark i 1932, hvor faderen blev havnedirektør i København.

Efter studentereksamen fra Øregaard Gymnasium i 1945 indtrådte Søren Laub i befrielsessommeren i søværnet, præget af smertelige begivenheder i familien. Hans far blev den 16. februar 1945 myrdet i sit hjem af den berygtede tysk-danske terrorgruppe kaldet Petergruppen. Forinden var hans storebror Niels blevet arresteret af besættelsesmagten og senere anbragt i Neuengamme, hvor han døde kort tid før befrielsen. Disse begivenheder tvang Søren Laub under jorden i modstandsbevægelsen, samtidigt med at han med velvillig assistance fra lærerstaben afsluttede sin gymnasieuddannelse.

Søren Laub blev søkadet i 1946 og udnævnt til søløjtnant i 1949, og derpå gift i Holmens Kirke den 19. november 1949 med Marianne f. Lamber.

Søren Laub startede sin sejlende tjeneste som NK i motortorpedobåde afvekslende med tjeneste i torpedobåde af KRIEGER-klassen, og derefter som chef og divisionschef i motortorpedobåde i 1952-53.

I 1953-57 var han skoleofficer ved Søværnets Officersskole og herunder bl.a. chef for ministrygerdivisionen i skoledelingen for kadetter i årene 1955 og 56.

Han var i årene 1955-57 formand for Søe-lieutenant-Selskabet.

I årene 1957-60 tjenstgjorde Søren Laub i Søværnsstabens Kommandoafdeling og var samtidig adjutant hos viceadmiralerne A.H. Vedel og H. Nyholm.

Herefter fulgte i årene 1960-63 sejlende tjeneste som NK i kystjageren WILLEMOES og i fregatterne ROLF KRAKE og ESBERN SNARE, afvekslende med to perioder som fungerende chef, senest ved togt til Færøerne.

Søren Laub, der var blevet kaptajnløjtnant i 1954 og orlogskaptajn i 1961, gennemgik i 1963-64 den norske flådes stabsskole, og blev derefter i 1964-66 chef for Søværnets kursusinstitution og marinestation Lynæs. Efter et år udenfor nummer forrettede Søren Laub tjeneste ved Søværnsstabens Kommandoafdeling og Marinestabens Uddannelsesafdeling indtil sommeren 1971.

I årene 1971-73 var Søren Laub, der var udnævnt til kommandørkaptajn i 1970, chef for inspektionsskibet VÆDDEREN ved Færøerne og Grønland, og tjenstgjorde herefter ved H.Q. AFNORTH indtil sommeren 1977. Søren Laub, som blandt andet gennem sit tjenesteforløb havde fattet

særlig interesse for skoleuddannelse i søværnet, og gennemgået forskellige kurser relateret hertil, virkede derefter som chef for Søværnets Konstabelskole i årene 1977-81.

Tillagt midlertidig grad som kommandør tjenstgjorde Søren Laub herefter som chef for Færøernes marinekommando i årene 1981 til 1983, hvorefter han, ligeledes i midlertidig grad, tiltrådte sin afsluttende tjeneste ved NATO hovedkvarteret i Bruxelles i den internationale militære stabs planlægningsafdeling. Her arbejdede han især med NATO's "Rules of Engagement", som i de år havde særlig aktualitet.

Søren Laub, der var dekoreret med R.L., H.T. S, Ir. H5. og N. St. 0.3.2 afskedigedes på grund af alder i 1987.

Mit venskab med Søren Laub, som begyndte på Øregaard Gymnasium i 1938, og som modnedes i årene på Søværnets Officersskole, hvor vi delte et 2-mands lukaf og ideer og tanker, blev livslangt, og jeg nærede stor respekt for hans integritet.

Han var en mand af de gamle danske dyder: retskaffen, retlinet, begavet, arbejdsom, flittig, venlig, beskeden, oprigtig og sine venners ven.

Hans dybe engagement i Flåden og vort land fortsatte i hans otium: Han forestod således udgivelsen af et stort katalog over marinens filmproduktioner fra 1906 til 1988, og udarbejdede en video om begivenhederne den 29. august 1943.

Hans interesse for sit fødested medførte også i en del år et formandskab for Dansk Vestindisk Selskab.

Et fornemt punktum satte Søren Laub sammen med kommandør Svend Kieler og andre gode kræfter ved udarbejdelsen af bogen "For Flaget og Flåden" - en beretning om marinens personel og dets virke 1943-45".

Kommandørkaptajn Søren Ulrich Haae Laub levede i et lykkeligt ægteskab med fru Marianne i hele sit voksne liv, og hun og deres 3 børn var hans trofaste støtte i de senere år, hvor en langsomt udviklende demens afsluttede et fornemt livsforløb.

Han døde den 2. december 2005 og blev begravet i familiegravstedet på Hellerup Kirkegaard den 8. december 2005.

(1657)

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
telefon 32 54 73 82
telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdage 9-15 – tirsdag 9-18*

**ERHVERVELSER
NOVEMBER/DECEMBER
2005**

ADMINISTRATION OG ORGANISATION

Organisationsudvikling
i Søværnet
Peder Ellegaard Larsen
København: Forsvarsakademiet,
1974. - 55 s.
Opstilling:
Administration & Organisation.A.

HISTORIE

Stormakten som sjömagt :
Marina bilder från karolinsk tid
Björn Asker, Red.
Lund : Historiska Media, 2005. -
144 s. : Ill. kort
(Meddelanden från Krigsarkivet ;
XXV)
(Karolinska Förbundets Årsbok ;
2004)(Forum Navales skriftserie ;
II)

Opstilling: Historie.C.1.c.
Danmark i Krig
Hans Chr Bjerg, Ole L Frantzen
1. Udgave 1. Oplag- København :
Politikens Forlag, 2005.
- 368 s. : ill. kort
Opstilling: Historie.C.1.a.

Steering to Glory :
A Day in the Life of a Ship
of the Line
Nicholas Blake
London : Chatham Publishing,
2005. - 288 s. : ill.
Opstilling: Historie.G.

Seawolves : Pirates & the Scots
Eric J. Graham
Edinburgh : Birlinn, 2005. -
xxx+223 s. : ill.
Opstilling: Historie.E.

I Orkanens Øje :
Beretninger fra Orlogsskibets togt
til Dansk Vestindien
1915-1917
Signe Gronemann,
Rikke Vindberg
Kokkedal :
Dansk Vestindisk Selskab, 2005.
- 201 s. : ill.
Opstilling: Sørejser.b.1900-49.

Korsør og Flåden
Flemming Hansen, Ulrik Luckow
Korsør : u.sted., 2005. - 134 s. :
ill. kort
Opstilling: Historie.C.1.a.

Min Sundheds Forliis :
Rejsejournal fra Den Arabiske
Rejse 1760-1763
Frederik Christian von Havens
København : Forlaget Vandkun-
sten, 2005. - 405 s. : ill. kort
Opstilling: Sørejser.b. 1525-1770

I skyggen af Tyskland : Den dan-
ske flådes historie 1864-1920
Ole Lisberg Jensen
København :
Statens Forsvarshistoriske Muse-
um, 2005. - 385 s. : ill. kort
(Marinehistoriske Skrifter ; 31)
Opstilling: Historie.C.1.a.

Great Harry's Navy : How Henry
VIII Gave England Sea Power
Geoffrey Moorhouse
London : Weidenfeld &
Nicholson, 2005. - 372 s. : ill.
kort
Opstilling: Historie.C.2.

Kampen om Skåne
Göran Rystad, Red.
Lund : Historiska Media, u.år. -
368 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1675-79.

Emanuel og Louise fra Nyboder
Sigmund
1. udg. 1. oplag- København : Ali-
nea, 2005. - 48 s. : ill.
(Børn i Danmarks historie 1872)
Opstilling: Historie.C.1.a.2.

Gamle Svinesund :
Historien om et fergested
Mogens Skovborg
Kragereø : Halden Arbejderblad,
2005. - 173 s. : ill. kort
Opstilling: Historie.B.1.b.

Vikingetiden : (Uddrag af Natio-
nalmuseets blad NYT)
København : Nationalmuseet,
2005. - 47 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.II.a.-1500-
KUN TIL LÆSESAL

KRIGSHISTORIE

The Watchman Fell Asleep :
The Surprise of Yom Kippur and
its Sources
Uri Bar-Joseph
Albany : State University of New
York Press, 2005. - 306 s.
(SUNY Series in Israeli Studies)
Opstilling: Krh.A.II.e.3.

Somerville's Force H : The Royal
Navy's Gibraltar-Based Fleet,
June 1940 to March 1942
Raymond Dannreuther
London :
Aurum, 2005. - 174 s. : ill.

Iraq Campaign 2003 :
Royal Navy and Royal Marines
Robert Fox
London : Agenda Publishing, 2

The Official History
of the Falklands Campaign
Lawrence Freedman
Abingdon : Routledge, 2005. - :
ill. kort
(Whitehall Histories: Government

Official History Series)
Opstilling: Krh.A.II.e.4.I : The
Origins of the Falklands War.-
2005.- xiv + 253 s.

II : War and Diplomacy.- 2005.-
xxx + 846 s.

Suez : The Forgotten Invasion
Robert Jackson
Shrewsbury : Airlife, 1996. - 144
s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.e.3.

American Civil War Fortifications
(I) : Coastal Brick and Stone Fort
Angus Konstam
Botley : Osprey Publishing, 2003.
- 64 s. : ill. kort
(Osprey Fortress Series ; 6)
Opstilling: Kystforsvar.B.

The Sinking of Kenbane Head
Sam McAughtry
Belfast : Blackstaff Press, 2004. -
193 s. : ill.
Opstilling: Persh.b.MCAUG-
HTRY, MART

Twenty-Five Centuries of Sea
Warfare
Jacques Mordal
London : Abbey Library, 1959. -
419 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.

Pearl Harbor 1941
Carl Smith
Botley : Osprey Publishing, 2001.
- 96 s. : ill. kort
(Osprey Campaign Series ; 62)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stille-
havet.

Örlogshistorisk dramatik
Magnus Ullman
Stockholm : Magnus Ullman,
2002. - 175 s. : Ill. kort
Opstilling: Krh.A.

Voices from
The Battle of Trafalgar
Peter Warwick
Newton Abbot : David & Charles,
2005. - 320 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1793-1815.

Lusitanias undergång
Claes-Göran Wetterholm
Stockholm : Prisma, 2005. - 248
s. : Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.b.2.L.

The Battle of Leyte Gulf :
The Last Fleet Action
H.P Willmott
Bloomington : Indiana University
Press, 2005. - 398 s. : ill. kort
(Twentieth-Century Battles)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stille-
havet

Kriegsmarine :
The German Navy of WW2
u.st. : Cromwell Productions,
1998. - DVD
Opstilling: Filmsamling- EJ TIL
UDLÅN

PERSONALHISTORIE

War II Allied Women's Services
Martin Brayley
Botley : Osprey Publishing, 2003.
- 48 s. : ill. kort
(Osprey Men-at-Arms Series ; 357)
Opstilling: Kvinder i forsvaret.

Jens Mortensen Sveigaards
ostindiske rejsebeskrivelse :
1665-1684
Erik Gøbel
København : Kontaktudvalget for
dansk maritim historie- og sam-
fundsforskning, 2005.
273 s. : ill. kort
(Maritim Kontakt ; 27)
Opstilling: Persh.b.SVEIGAARD,
JENS MORTENSEN

Tales from the Middle Watch
F.R. Jerram
2003 udg.- Sherborne : Forfatte-
rens folag, 2003. - 103 s. : ill.
Opstilling: Persh.b.JERRAM, F.R.

The Pursuit of Victory :
The Life and Achievement of
Horatio Nelson
Roger Knight
London : Allen Lane, 2005. -
xxxv+873 s. : ill. kort
Opstilling: Persh.b.NELSON,
HORATIO

A Matter of Expediency :
The Jettison of
Admiral Sir Dudley North
Charlotte Plimmer, Denis Plim-
mer
London : Quartet Books, 1978. -
178 s. : ill. kort
Opstilling: Persh.b.NORTH,
DUDLEY

Brud og Spor :
En levnedberetning
Knud-Erik Sabroe
Risskov : 2004. - 487 s.
Opstilling: Persh.b.SABROE,
KNUD-ERIK

Sømandskongen :
En biografi om Frederik IX
Jon Bloch Skipper
1. udgave 1. oplag- København :
Aschehoug, 2005. - 382 s. : ill.
Opstilling: Persh.b.FREDERIK IX

Admiral of the Amazon
John Randolph Tucker :
His Confederate Colleagues,
and Peru
David P. Werlich
Charlottesville : University Press
of Virginia, 1990. - 353 s. : ill.
kort
Opstilling: Persh.b.TUCKER,
JOHN RANDOLPH

POLITIK OG EFTERRETNINGSVÆSEN

Sikkerhedens aktører 4
Birgitte K. Frederiksen, red.
Kbh. : Atlantsammenslutningen,
2002. - 108 s. : ill. kort

Sikkerhedens aktører 3
- en håndbog
Birgitte K. Frederiksen, red.
2. reviderede udgave- Kbh. :
Atlantsammenslutningen, 1999. -
109 s. : ill.
kort
(Den nye sikkerhed ; 9)
Opstilling: Politik.K.

Able Archer 1983
og Koldkrigsudredningen
Jens Gregersen
København : Forsvarsakademiet,
2005. - 45 s.
(Forum for Forsvarsstudier)
Opstilling: Politik.N.

Missile Defence :
International, Regional and
National Implications
Bertel Heurlin, ed.
New York : Routledge, 2005. -
227 s.
(Cass Series:Contemporary Security
Studies)
Opstilling: Politik.N.

Iraq Confidential :
The Untold Story of America's
Intelligence Conspiracy
Scott Ritter
London : I B Tauris & Co., 2005.
- xxiii+312 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.e.10.

Doing Less with Less :
Making Britain more Secure
Paul Robinson
Exeter : Imprint, 2005. - 102 s.
(Societas: Essays in Political and
Cultural Criticism)
Opstilling: Politik.B.2.

Israel's Nuclear Option :
Behind the Scenes Diplomacy
between Dimona and
Washington
Zakai Shalom
Brighton : Sussex Academic
Press, 2005. - 220 s.
Opstilling: Politik.M.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

The Battleship Bismarck
Jack Brower
London : Conway Maritime Press,
2005. - 160 s. : ill.
(Anatomy of the Ship Series)
Opstilling: Krh.A.I.a.

Modern Ships
R. Carpenter
Hemel Hempstead : Model &
Allied Publications, 1970. - 219 s.
: ill. kort
Opstilling: Handel & Søfart.B.

Frigates, Sloops and Patrol Vessels
of the Royal Navy 1900 to Date
M.P Cocker
Kendal : Westmorland Gazette,
1985. - 128 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Det nådeløse Hav
Kenneth Cooke
København : Forlaget Fremad,
1961. - 168 s. : kort
Opstilling: Handel & Søfart.E.

French Warship Crews 1789-1825
: From the French Revolution to
Trafalgar
Terry Crowdy
Botley : Osprey, 2005. - 64 s. : ill.
(Osprey Warrior Series ; 97)
Opstilling: Historie.C.4.

Katapultflygplanet S 9 Hawker
Osprey och flygplankryssaren
Gotland
Mikael Forslund
Falun : Mikael Forslund Produkti-
on, 2000. - 175 s. : ill.
Opstilling:

The Ships of Trafalgar :
The British French and Spanish
Fleets October 1805
Peter Goodwin
London : Conway Maritime Press,
2005. - 256 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.I.b.

- German Schnellboote (E-Boats)
Gerhard Hümmelchen
Windsor, Berks : Profile Publications,
1973. - s. 153-176 : ill.
(Warship Profile ; 31)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.
- Atlantsejlerne :
Flådens Inspektionsskibe i 100 år
Per Herholdt Jensen
1. udgave 1. oplag- København :
Aschehough, 2005. - 256 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.I.a.1.
- The Royal Yacht Britannia :
The Official History
Richard Johnstone-Bryden
London : Conway Maritime Press,
2003. - 310 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.
- The 44 Gun Frigate
Constitution 1812
Karl-Heinz Marquardt
London : Conway Maritime Press,
2005. - 128 s. : ill.
(Anatomy of the Ship Series)
Opstilling: Krh.A.I.a.3
- Nelson & Rodney 1927-1949 :
The Big Battleships
Neil McCart
Liskeard : Maritime Books, 2005.
- 144 s. : Ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.
- Australian Hospital Ship Centaur :
The Myth of Immunity
Christopher Milligan, John Foely
Hendra : Nairana Publications,
1993. - 340 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.L.
Signeret af forfatterne
- Destroyers : An Illustrated History
of their Impact
Eric W. Osborne
Santa Barbara : ABC-CLIO, 2005.
- xii+306 s. : ill.
(Weapons and Warfare Series)
Opstilling: Krh.A.I.b.
- German Pocket
Battleships 1939-45
Gordon Williamson
Botley : Osprey Publishing, 2003.
- 48 s. : ill. kort
(Osprey New Vanguard Series ;
75)
Opstilling: Krh.A.I.a.5.
- Tilsynsbog for Motorbaad Nr.: TO 1
. - 20 s.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.
DANMARK - BOKS-
EJ TIL UDLÅN
- Anmærkningsbog for (P.36) Y 360
. - 45 s.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.DAN-
MARK - BOKS-
EJ TIL UDLÅN
- Anmærkningsbog.
Patrouillefartøj P 9 - Y 347
. - 34 s.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.DAN-
MARK - BOKS-
EJ TIL UDLÅN

**SØMANDSKAB,
NAVIGATION m.m.**

Knots Ties and Splices :
A Handbook for Seafares, Travel-
lers, and all who use Cordage
J. Tom Burgess, J. Irving
Rev. and rewritten ed.- London :
George Routledge, 1934. - 122 s. :
ill.
Opstilling: Sømandskab.D.II.

The Morning Star Rices : An
Account of Polynesian Astronomy
Maud Worcester Makemson
New Haven : Yale University
Press, 1941. - 301 s. ; kort
Opstilling: Navigation.C.I.

International Cloud Atlas.
Volume II
u.st. : World Meteorological Orga-
nization, 1987. - 212 s. : Ill.
Opstilling: Meteorologi- KUN
TIL LÆSESAL

Admiralty Manual of Navigation.
Volume I : Revised 1987
u.st. : Ministry of Defence, 1987.
- 697 s. : Kort
(BR ; 45(1))
Opstilling: Navigation.B.II.- KUN
TIL

DIVERSE

Fra Catalina til Draken
Tage Vandsted
Historien om det danske flyve-
våbens maskiner gennem tiderne -
fortalt af maskinens piloter.- u.st. :
Martins Forlag, 1971. - 82 s. : ill.
Opstilling: Flyvevæsen.

STRATEGI & TAKTIK

The Utility of Force : The Art of
War in the Modern World
Rupert Smith
London : Allen Lane, 2005. - 428 s.
Opstilling: Krigskunst.C.

**VÅBENTEKNISKE- o.a.
HÅNDBØGER m.v.**

American Defenses of Corregidor
and Manila Bay 1898-1945
Terrance McGovern, Mark Ber-
kow
Botley : Osprey Publishing, 2003.
- 64 s. : Ill.kort
(Osprey Fortress Series ; 4)
Opstilling: Kystforsvar.B.

Fra Haglbøsse til Rekylgvær
H.E Skaarup
Bornholm : Forsvarsmuseet, 1996.
- 36 s. : ill.
Opstilling: Artilleri.E.

Søforklaringer :
Den Maritime Opslagsbog
Kjeld Søderlund
Frederikssund : Fogeds Forlag,
2005. - 104 s.
Opstilling:
Sømilitære Oplysninger.

Sjöartilleriets grunder
Stockholm : Forsvarsmakten,
1997. - 307 s. : Ill.
Opstilling: Artilleri.F.B.-
KUN TIL LÆSESAL

JANE'S NATO HANDBOOK

1989-90

2. ed.- Coulsdon : Jane's Information Group, 1989. - 425 s. : ill. Opstilling: Politik.K.

Munitionsvorschriften
für die Kriegsmarine (Artillerie) -
1. Abschnitt -

Geschosse : II. Sprenggranaten
(Spgr) -

Berlin : Oberkommando der Kriegsmarine, 1939-1942. - : ill.

Opstilling: Artilleri.B.I.-

KUN TIL LÆSESAL

a) Spgr KZ (m. Hb) - Teil A.

Beschreibung.- 1939.- 16 s. +
Planche 3-17

b) Spgr m. Bdz. (m. Haube) - Teil
A. Beschreibung.- 1935.- 10 s.
+ Planche 4-10. 7 ammunitions
mærker ilagt plastlomme

c) Spgr Bdz. (m. Hb) - Teil A.
Beschreibung.- 1942.- 7 s. +
Planche 1-23

d) Spgr Bdz - Teil A. Beschrei-
bung.- 1942.- 9 s. + Planche 3-
17

e) Spgr Kz u. Spgr.- 1941.- 15 s.
+ Planche 4

Dokmestervejledning på Orlogs-
værftet (manuskript)

u.st. : 155 s., u.år.

Opstilling: Skibbygning.C. -

BOKS-

EJ TIL UDLÅN

Munitionsvorschriften

für die Kriegsmarine (Artillerie) -
5. Abschnitt -

Kartusch= und Patronenhülsen :

4. Kartuschhulsendeckel, Pres-
spandeeckel,

Sonstige Deckel, Messingteile für
Vorkartuschen - Teil A. Beschrei-
bung

Berlin : Oberkommando der Kriegsmarine, 1941. - 10 s. + Planche
5-57 ill.

Opstilling: Artilleri.B.I.-

KUN TIL LÆSESAL

Munitionsvorschriften

für die Kriegsmarine (Artillerie) -
1. Abschnitt -

Geschosse : IV Übungsgranaten
(Üb Gr) u. Übungssprenggranaten
(Üb Spgr)

Berlin : Oberkommando der Kriegsmarine, 1941-1942. - : ill.

Opstilling: Artilleri.B.I.-

KUN TIL LÆSESAL

b) Üb Gr Kz (m. Hb) Üb Spgr Kz
(m. Hb) - Teil A. Beschreibung.-
1941.- 19

s. + 7 Plancher

c) Üb Gr Bdz und Üb Spgr Bdz -
Teil A. Beschreibung.- 1941.- 9 s.
+ Planche 2-17

d) Üb Gr Kz, Üb Gr, Üb Spgr Kz
u. Üb Spgr - Teil A. Beschrei-
bung.- 1941.-

13 s. + Planche 8-12

Munitionsvorschriften

für die Kriegsmarine (Artillerie) -
1. Abschnitt -

Geschosse : III. Leuchtgeschosse
(Lg), Lichtsprugeschosse (L'spur
Gesh)

und Schrapnells (Schr) - d) L'spur
Gesh - Teil A. Beschreibung
Berlin : Oberkommando der Kri-
egsmarine, 1940. - 20 s. + Planche
1-9 : ill.-

KUN TIL LÆSESAL

Munitionsvorschriften
für die Kriegsmarine (Artillerie) -
1. Abschnitt -

Geschosse : V. Geschossezubehör-
teile - Teil A. Beschreibung
Berlin : Oberkommando der Kri-
egsmarine, 1940. - 68 s. + 57
Plancher : ill.

Opstilling: Artilleri.B.I.-

KUN TIL LÆSESAL

ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2006

RETSVÆSEN

The Regulation of International
Coercion : Legal Authorities and
Political Constraints

James P. Terry

Newport : Naval War College

Press, 2005. - 150 s.

(Newport Papers ; 25)

Opstilling: Retsvæsen.A.

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Detail Book for the use of Offi-
cers of H.M. Ships

W.V. Anson

Portsmouth : J. Griffin & Co.,
1896. - 104 s.

Opstilling: Administration.B.-

KUN TIL LÆSESAL

Instruks for Sjøkrigsskolens ele-
ver = Innstruks for Sjøkrigssko-
lens elever

u.st. : Sjøkrigsskolen, 1955. - 37
s. + bilag

Opstilling: Undervisning.A.II.b.

United States Naval War College

Newport, R.I. : United States

Naval War College, 197?. - 20 s. ;
Ill.

Opstilling: Undervisning.A.I.b.

HISTORIE

The Royal Marines 1939-93

Nick van der Bijl

Genoptryk.- Oxford : Osprey Pub-
lishing, 2005. - 64 s. : ill.

(Osprey Elite Series ; 57)

Opstilling: Historie.C.2.

Det Kongelige Danske Geografi-
ske Selskab : De første 125 år
1876-2001

Sofus Christiansen

København : Det Kongelige Dan-
ske Geografiske Selskab, 2005. -

189 s. ill. kort

Opstilling: Geografi.A.

PBY : The Catalina Flying Boat
Roscoe Creed

Shrewsbury : Airlife, 1986. - 351
s. : ill. kort

Opstilling: Flyvevæsen

The Navy of the Republic of Chi-
na : History, Problems, and Pro-
spects

William J. Durch

Arlington, VA : Center for Naval

Analysis, 1976. - 63 + 1
Opstilling: Historie.C.10.

Sea-Flyers
C.G. Grey
London : Faber and Faber, u.år. -
256 s. : ill.
Opstilling: Flyvevæsen

På togt med Hvide Ørn
til Christiansø
Jakob Seerup
Bornholm : 2005. - s. 87-111
Opstilling: Historie.C.1.a.

Shipmates :
Inside the Royal Navy Today
Christopher Terrill
London : Century, 2005. - 293 s. :
ill.
Opstilling: Historie.C.2.

KRIGSHISTORIE

The Battles of the British Navy
Joseph Allen
10th Editio, revised- London :
Simpkin, Marshall, Hamilton,
Kent & Co., u.a.. - 436 s.
Opstilling: Historie.C.2.-
KUN TIL LÆSESAL

Sprællemænd og SOE-Agenten
Niels Gyrsting, Peter Edelberg
København : Frihedsmuseets Ven-
ners Forlags Fond, 2005. - 136 s. :
ill.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.1.

Den tyske marineradarstation på
Gilbjergghoved
Marco Hansen
Gilleleje : Gilleleje og Omegns
Museumsforening, 2005. - s. 91-
119 : Ill.
Opstilling: Kystforsvar.A.

Raider 16
Edwin P Hoyt
New York : Avon Books, 1988. -
199 s. : Ill.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.K.

The Royal Navy in World War
Two : An Annotated Bibliography
Derek G Law
2. edition- Lanham : The Scare-
crow Press, 2003. - 669 s.
Opstilling: Bibliografi & Biblio-
teksvæsen.A.

The Revolutionary War :
America's Fight for Freedom
Bart McDowell
1. udg Second Printing- Was-
hington : National Geographic
Society, 1970. -
199 s. : Ill.
Opstilling: Krh.A.II.a.1775-83

A History of the British Navy
during the War : Adapted from
Colonel John Buchan's "History
of the War"
H.C O'Neill
London : Thomas Nelson and
Sons, 1918. - 353 s.
Opstilling: Krh.A.II.b.2.A.

Commando Men : The Story of a Royal Marine Commando in World War Two

Bryan Samain

Barnsley : Pen & Sword, 2005. - 190 s. : ill. kort

(Pen & Sword Military Classics)

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B. Kana-
len & Nordsøen

Trettioåriga kriget

Lars Ericson Wolke, Göran Larsson, Nils Erik Villstrand

u.st. : Historiska media, 2006. - 416 s. : Ill.

Opstilling: Krh.A.II.a.1618-48

Sacrifice for Stalin : The Cost and Value of the Arctic Convoys

Re-Assessed

David Wragg

Barnsley : Pen & Sword, 2005. - 230 s. : ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B. Atlan-
terhavet

When it Counted : Japanese Bom-
bing and Torpedo Accuracy at

Pearl Harbor ... and After

Louis Zocchi

u.st. : Osprey Publishing, u.a.. - 8
sider : Ill.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B. Stille-
havet-

UNDER ANSKAFFELSE

PERSONALHISTORIE

Søhelten Peter Wessel og præsten
i Nakskov

Carl P. Behrens

u.st. : 2003. - s. 134-138 : Ill.

Fotokopi

Opstilling: Persh.b.TOR-
DENSKIOLD-

KUN TIL LÆSESAL

There and Back : The Memoirs of
Admiral Sir Jeremy Black

Jeremy Black

1. ed.- London : Elliot & Thomp-
son, 2005. - 223 s. : ill. kort

Opstilling: Persh.b.BLACK, JER-
EMY

I sailed with Rasmussen

Peter Freuchen

New York : Julian Messner, 1958.
- 224 s. : ill. kort

Opstilling: Persh.b.FREUCHEN,
PETER

HMS Dido : A Tiffy's Tale

Eric Jeffs

Torrs Park : Arthur H. Stockwell,
2005. - 64 s. : ill.

Opstilling: Persh.b.JEFFS, ERIC

Treaty Cruisers :

The First International Warship
Building Competition

Leo Marriott

Barnsley : Pen & Sword, 2005. -
185 s. : ill.

Opstilling: Krh.A.I.b.

Peter Tordenskjold :
 Skisse af Rollo
 Rollo
 Kristiania : Sophus Kriedts For-
 lag, 18?? . - 32 s.
 Opstilling: Persh.b.TOR-
 DENSKIOLD-
 KUN TIL LÆSESAL

Elizabeth Cook :
 The Captain's Wife 1741-1835
 Shirley Sinclair
 Sydney : Maritime Heritage Press,
 1995. - 24 s. : Ill.
 Opstilling:
 Persh.b.COOK, ELIZABETH
 Med dedikation fra forfatteren

Peter Puget :
 Lieutenant on the Vancouver
 Expedition, fighting British
 naval officer, The man for whom
 Puget Sound was named
 Robert C. Wing, Gordon Newell
 Seattle : Gray Beard Publishing,
 1979. - 191 s. : Ill.
 Opstilling:
 Persh.b.PUGET, PETER

**POLITIK OG
 EFTERRETNINGSVÆSEN
 (FORSVARSPROBLEMET)**

How the Weak Win Wars :
 Theory of Asymmetric Conflict
 Ivan Arreguin-Toft
 Cambridge : University Press,
 2005. - 250 s.
 (Cambridge Studies in Internatio-
 nal Relations ; 99)
 Opstilling: Krigskunst.C.

The Sea Power of the State
 S.G. Gorshkov
 Annapolis : Naval Institute Press,
 u.a.. - 290 s. : kort
 Opstilling: Politik.B.8.

Superpower Confrontation on the
 Seas : Naval Development and
 Strategy Since 1945
 Jürgen Rohwer
 Beverly Hills : Sage Publications,
 1975. - 89 s.
 (The Washington Papers ; 26)
 Opstilling: Politik.N.

Under den fridfulla ytan
 Emil Svensson
 Karlskrona : Marinlitteraturfore-
 ningen, 2005. - 341 s. : ill.
 (Marinlitteraturforeningen ; 90)
 Opstilling: Politik.B.1.a.

Et tilbageblik :
 Foredrag i Det krigsvidenskabelige
 Selskab 7. maj 1990
 S.E Thiede
 u.st. : 1990. - 16 s.
 Opstilling:
 Forsvarsproblemet.B.7.- KUN TIL
 LÆSESAL

Secrecy and democracy :
 The CIA in Transition
 Stansfield Turner
 Boston : Houghton Mifflin Com-
 pany, 1985. - 304 s.
 Opstilling: Efterrretningsvæsen.C.

Seemacht heute :
 Aktuelle Beiträge ..
 u.st. : Bundesministerium der Ver-
 teidigung, 19??. - 80 s. : Ill.
 Opstilling: Krigskunst.C.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Die deutsche Kriegsmarine 1935-1945. Schiffe - Bewaffnung - Männer - Ausrüstung - Einsätze : Band 1: Schlachtschiffe - Panzerschiffe - Schwere Kreuzer - Leichte Kreuzer
Ulrich Elfrath
Friedberg : Podzun-Pallas-Verlag, 1985. - 192 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

Hard Lying : The Story of the V & W Class Destroyers and the Men who Sailed in them
Cliff Fairweather
Chelmsford : Avalon Associates, 2005. - 340 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Sail Army : A Guide to Current U.S. Army Watercraft
Stephen Harding
Missoula, Montana : Pictorial Histories Publishing Company, 2005. - 82 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Carriers in Combat : The Air War at Sea
Chester G Hearn
Westport : Preager, 2005. - xvi+ii+316 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.

Royal Navy Escort Carriers
David Hobbs
Liskeard : Maritime Books, 2003. - 232 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Landing Ship, Tank 1942-2002
Gordon L Rottman
Botley : Osprey, 2005. - 48 s. : ill.
(Osprey New Vanguard Series ; 115)
Opstilling: Krh.A.I.b.

Imperial Japanese Navy Aircraft Carriers 1921-45
Mark Stille
Oxford : Osprey, 2005. - 48 s. : ill.
(Osprey New Vanguard Series ; 109)
Opstilling: Krh.A.I.a.7.

SØMANDSKAB, NAVIGATION m.m.

Short, Easy, and Improved Method of finding the Apparent Time at Ship. Rapid Calculation of Apparent Time for Finding the Longitude. With Explanations and Examples in English, French, German, Italian, and Spanish
Revised Edition, with Additional Tables- London : D. M'Gregor & Co., Ltd., 1921. - 53 s.
Opstilling: Navigation.D.VI.

NORDPOLAROMRÅDET

Tre år i drivisen : Fridtjof Nansens polarfærd med træskibet Fram 1893-96
Ole Bang
København : Forlaget Rhodos, 1981. - 175 s. : Ill.
Opstilling: Nordpolen.B.b.1885-1896

GRØNLAND

Expedition Sirius 2000
København : Aschehoug, 2000. -
157 s. : Ill.
Opstilling: Grønland.B.b.1951-

Operation Blue Jay Summer 1951
u.st. : 195?. - upag. : Ill.
Opstilling: Grønland.V.-
KUN TIL LÆSESAL

SYDPOLAROMRÅDET

Scott and Amundsen
Roland Huntford
New York : Atheneum, 1983. -
565 s. : Ill.
Opstilling:
Sydpolaromr.B.b.1910-12

STRATEGI & TAKTIK

The Jeune École : The Strategy of
the Weak
Arne Røksund
Oslo : University of Oslo, 2005. -
254 s.
(Acta Humaniora ; 232)
Opstilling: Krigskunst.C.

**VÅBENTEKNISKE- o.a.
HÅNDBØGER**

The Rand McNally Encyclopedia
of Military Aircraft 1914-1980
Enzo Angelucci
New York : The Military Press,
1983. - 546 s. : Ill.
Opstilling: Håndbog.L.F.-
EJ TIL UDLÅN

Dept Charge! : Mines, Dept Char-
ges and Underwater Weapons,
1914-1945
Chris Henry
Barnsley : Pen & Sword, 2005. -
197 s. : ill.
Opstilling: Ubådsvæsen.B.

Norges bedste Værn og Fæste :
Nasjonale festningsverk
Gro Stangeland, Eva Valebrokk
Stavanger : Wigestrands Forlag
A/S, 2001. - 303 s. : Ill.
Opstilling: Kystforsvar.B.

The Gunnery Pocket Book
London : Admiralty, 1945. - 213
s. : Ill. + 21 Plates
(B.R. ; 224/45)
Opstilling: Artilleri.F.B.-
KUN TIL LÆSESAL

Informationen über
Torpedoablaufrohre
Kiel : Mak Maschinenbau, 1975. -
Upag. : Ill.
Opstilling: Torpedovæsen.C.-
EJ TIL UDLÅN

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 2 · 2006 · 177. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søværnen

2006/2 * 177. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelse fra redaktionen	73
Danske søofficerer på ekspedition til Gibraltar i foråret 1781 af <i>Mikael Kristian Hansen</i>	75
Slaget om Atlanten 1939-45. En oversigt af <i>Hans Christian Bjerg</i>	107
<i>Sømilitære noter</i>	
"Alexander Nevskij"s forlis 1868 (Lemvig Museum)	125
<i>Debat</i>	
Flagstangen står nøgen på Hans Ø (Axel Fiedler)	133
<i>Nekrolog</i>	
Carl Castenskiold (J.O.Fischer)	136
Marinens Bibliotek Erhvervelser marts/april 2006	138
annoncer	145

Redaktionen sluttet 1. juni 2006

Forside: Sådan kommer Søværnets 2 nye inspektionsfartøjer til at se ud. De forventes operative i 2008. Deplacement 1720 ts. Længde 61 m. Besætning 18 mand

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN

2006/2

I dag er opfattes jobbet som officer og som søofficer også som værende en eller anden form for internationalt engagement. I 2004 havde Tidsskrift for Søværnen således en artikel om "Dansk forsvar i mødet med fremmede kulturer". Men sådan har det ikke altid været, ligesom formålet med at engagere sig udenlands har vekslet.

I 1600-tallet havde den dansk-norske flåde rigeligt at gøre i nærområdet, og kontakten til omverdenen foregik nærmest den modsatte vej, idet man gennem invitationer til udenlandske søofficerer søgte at få den nyeste form for søtaktik implementeret i Danmark. I 1700-tallet havde vi en lang fredsperiode, og den danske flådes ledelse gjorde sig derfor store anstrengelser for at få søofficerer ud i de store sømagters flåder for at de kunne få den krigserfaring, som de ikke kunne skaffe sig hjemme i Danmark og i Norden, hvor freden herskede. Samtidig var man også interesseret i at skaffe sig ny viden om især tekniske forhold, som man ikke selv havde tilstrækkeligt med ressourcer til at udvikle. Mikael Kristian Hansen, der tidligere har skrevet om danske søofficerer i udenlandsk tjeneste, har i dette nummer af tidsskriftet skrevet en artikel om tre danske søofficerer, der i 1780-erne tjenstgjorde i den engelsk flåde, og som alle i 1781 deltog i undsætningen af Gibraltar, der var belejret af spanske styrker. De kom hjem med en stor krigserfaring, og at flåden i 1801 klarede sig så godt over for admiral Nelson kan bl.a. skyldes, at adskillige af de danske skibsføder faktisk på dette tidspunkt havde krigserfaring. At denne så skulle anvendes over for dem, der havde givet dem denne erfaring, er en af skæbnens underfundigheder. Som det fremgår af den her omtalte artikel, var der i et tilfælde tale om, at en af de danske skibsføder skulle kæmpe mod det engelske orlogsskib, som han havde tjenstgjort på i 1781.

Bestræbelserne for at uddanne søofficerer, ved at få dem placeret nogle år i de store orlogsflåder, fortsatte igennem 1800-tallet, i høj grad fordi det var en nødvendig måde at få tilført noget af den hurtigt ekspanderende nye viden ført til Danmark. Disse initiativer standsede imidlertid i første halvdel af 1900-tallet, op til 2. verdenskrig, hvor udviklingen i Danmark medførte en manglende interesse for at bringe bl.a. Søværnet op på en acceptabel standard. Stort set ingen søofficerer gjorde tjeneste i udlandet i denne periode. Den senere forsvarschef, Admiral

E.J.C. Qvistgaard, gjorde en kort overgang i 1920-erne tjeneste i engelsk ubåde, men det er et af de meget få eksempler, der eksisterer.

Efter at Danmark indtrådte i NATO i 1949, blev søofficersgerningen meget anderledes i forhold til tidligere. Søværnet indgik i en større international alliance, hvor skoleophold, øvelser og stabsarbejde sammen med de større sømagter nu blev en del af den danske søofficers hverdag. Efter 1991 har situationen som bekendt ændret sig. Man er stadig en del af en international alliance, hvor flåderne spiller en stor rolle, men man er samtidig blevet en del af en global sømilitær indsats. Man behøver ikke længere at tage initiativ til at få placeret danske søofficerer i udlandet for at give dem den nødvendige erfaring. Dette element er blevet en del af hverdagen.

I september i år skal et af Søværnets skibe overføre den russiske Dronning Dagmars jordiske rester fra Danmark til Rusland. Tidsskriftet knytter an til denne kommende opgave ved at give beretningen om den russiske skruefregat "Alexander Nevskij"s strandning på den jyske vestkyst i 1868, som har forbindelse til Dronning Dagmar.

Hans Christian Bjerg

DANSKE SØOFFICERER PÅ EKSPEDITION TIL GIBRALTAR I FORÅRET 1781

af Mikael Kristian Hansen

Indledning

Under den Nordamerikanske Frihedskrig 1775-83 fik den danske stat placeret 25-30 søofficerer i henholdsvis den engelske, franske og nederlandske orlogsfåde. Således var i hvert fald 13 officerer kommet i engelsk orlogstjeneste. Ved dødsfald blandt de udsendte officerer blev der i enkelte tilfælde sendt afløsere ud.¹ De tre danske sekondløjtnanter Niels Sehested Gyldenfeldt (1748-1809), Ove Obelitz (1750-1804) og Friderich Christian Riisbrich (1754-1835) førte journaler og rapporter over, hvad de oplevede ombord på de engelske skibe under krigen, specielt i Gibraltar i foråret 1781. Optegnelserne ligger i dag i Søetatens arkiver i Rigsarkivet.² Gyldenfeldts og Obelitzs journaler er de mest udførlige, mens Riisbrich ikke synes at have efterladt sig lige så fyldige journaler. Derudover hjemsendte både Gyldenfeldt og Obelitz jævnlige rapporter.³ I Riisbrichs biografi i Archiv for Søværnet fra 1836 omtales ellers en meget udførlig dagbog, som han skal have ført i engelsk tjeneste.⁴ Denne er det dog foreløbigt ikke lykkedes at finde. Riisbrich døde uden efterkommere i Svendborg i 1835, hvorfor den efterladte dagbog muligvis er gået tabt. Til gengæld er hans bevarede rapporter ganske fyldige. De tre søofficerer førte optegnelserne ombord på engelske orlogsskibe, og som følge af deres udformning på dansk kunne de ikke kontrolleres af engelske søofficerer. Der er således tale om uafhængige, samtidige øjenvidneskildringer. Spørgsmålet er om disse journaler og rapporter bekræfter eller modificerer det billede af Gibraltors belejring, som vi traditionelt har fra de engelske kilder. Støtter de danske kilder den ældre eller nyere fortolkning af belejringens karakter?

Det er i øvrigt værd at bemærke, at de tre søofficerer var efterkommere af indvandrere i Danmark-Norge. Den dansk-norske orlogsfåde var ligesom mange andre grene af den dansk-norske stats administration præget af den tyske indvandring, som fandt sted i 1600- og 1700-tallet.

Belejringen af Gibraltar påbegyndes

Den Nordamerikanske Frihedskrig udviklede sig fra 1778 til en verdenskrig, da Frankrig og Spanien gik ind på kolonisternes side. Frankrig ønskede oprejsning for nederlaget i Syvårskrigen (1756-63), hvor Stor-

britannien blandt andet havde erobret Frankrigs nordamerikanske kolonier. Spanien ønskede ligeledes at styrke sin position. Et naturligt mål for dem var at genvinde Gibraltar, som siden 1704 havde været under engelsk herredømme. Derfor belejrede spanierne Gibraltar fra 1779 til 1783.

I slutningen af 1779 blev den engelske admiral Rodney sendt til Gibraltar med den første undsætningsekspedition. Med 20 linjeskibe, et antal fregatter og 300 forsyningskibe sejlede han mod Gibraltar, som han også nåede i begyndelsen af året 1780. Dette gjorde ham til noget nær en nationalhelt i Storbritannien. Derefter fortsatte han til Vestindien.⁵ Gibraltar havde således ikke fået nogen hjælp fra moderlandet siden februar 1780, før den anden undsætningsekspedition blev sendt af sted.

Engelsk krigspolitik var i de første måneder af 1781 domineret af to hovedspørgsmål. Hvordan kunne Storbritannien forhindre de allieredes overgreb på handelsflåden? Og hvordan kunne Storbritannien hjælpe Gibraltar? De allierede, Frankrigs, Nederlandenes og Spaniens kombinerede orlogsflåder overgik den engelske i antallet af skibe, men de var uenige om hvilken strategi, de burde følge. Den franske flåde havde øjnene rettet mod Atlanten, hvor de kunne rette en række afgørende angreb mod den engelske handelsflåde, mens den spanske havde øjnene rettet mod Gibraltar. Dette modsætningsforhold mellem de allierede var til Storbritanniens fordel. Det betød, at Storbritannien kunne sende en undsætningsekspedition af sted til Gibraltar uden at forværre imperiets stilling i Atlanterhavet i væsentligt omfang.

I marts 1781 blev den anden undsætningsekspedition sendt af sted under viceadmiral Darbys kommando. Viceadmiral George Darby (1720-1790) havde mange år bag sig i den engelske orlogsflåde. Han var blevet premierløjtnant i 1742 og havde 5 år senere fået sin første kommando på skibet WARWICK. Under Syvårskrigen havde han tjenestegjort både i den Engelske Kanal og i Vestindien. Sidstnævnte sted i øvrigt under Admiral Rodney's kommando). Han var blevet næstkommanderende i Kanalflåden i begyndelsen af den Nordamerikanske Frihedskrig. I 1778 blev han rear-admiral og året efter viceadmiral. I 1780 fik han kommandoen over Kanalflåden. Det var i den forbindelse, at han blev beordret til at lede ekspeditionen til Gibraltar. George Darby var ikke en af den engelske flådes mest fremtrædende skikkelser. Hans karriere blev i høj grad fremmet af lederen af det engelske admiralitet John Montagu, 4. jarl af Sandwich (1718-1792).⁶ Lord Sandwich havde forfremmet ham for at sikre, at Admiral Palliser blev frikendt ved en afholdt krigsret.⁷ Dog må Darby siges at have været en kompetent sømand.

Viceadmiral George Darby (1720-1790) førte kommandoen over forsynings- og undsætningsekspeditionen til Gibraltar i foråret 1781. De friske forsyninger sikrede, at Gibraltar kunne holde ud endnu et år. Ekspeditionen var så vigtig for Storbritannien og viceadmiral Darby selv, at den ses afbildet i baggrunden af portrættet. Malet af George Romney cirka 1783-86. National Maritime Museum, Greenwich.

Gibraltar blev belejret fra land og søsiden i hen ved 3 år og 8 måneder. Belejringshæren på 20.000 landtropper og 6.000 matroser steg langsomt til 40.000 landtropper under krigen. Disse styrker var overvejende spanske, men også Frankrig sendte styrker for at støtte Spanien. 16 franske og spanske admiraler havde cirka 100 linjeskibe og andre mindre fartøjer til deres rådighed. Skibenes samlede besætning var cirka 30.000 mand. Derudover havde belejringshæren cirka 300 landgangsfartøjer til rådighed så sent som september 1782. Dertil kom cirka 100 forsyningskibe, kanonbåde og flådebatterier. Den engelske garnison i Gibraltar startede på 4.500 soldater og kom aldrig over 7.000 mand. Denne garnison omfattede udover englændere, skotter og irere, også soldater fra Hannover.⁸ Gibraltar kunne udstå denne langvarige belejring, da tre undsætningskspeditioner nåede frem i løbet af belejringen.

Gibraltars situation

I Gibraltar havde George Augustus Elliot kommandoen over de engelske-hannoveranske styrker. Han havde deltaget i Syvårskrigen og havde i mellemkrigstiden haft kommandoen over de britiske styrker i Irland. Denne post blev han imidlertid kaldt tilbage fra for at overtage posten som guvernør over Gibraltar i forbindelse med den Nordamerikanske Frihedskrig. Dette blev hans vej til berømmelsen i historien. Som leder af de engelske styrker ledede han forsvaret særdeles kompetent og forsøgte på bedst mulig vis at opretholde disciplinen blandt tropperne. Samtidig havde han en klar indsigt i belejringsskrigsførelsens forskellige aspekter. Dette betød, at han forstod at vente med at slå til over for de spanske løbegrave til det tidspunkt, hvor han vidste, at han forvoldte størst mulig skade. Altså foretog hans tropper kun udfald, når succes var inden for rækkevidde. Uden en leder af denne kaliber er det spørgsmålet, om den engelske garnison kunne have holdt ud så længe, som den gjorde.

Disciplinen faldt i garnisonen, og på dette tidspunkt (1781) forekom det, at soldaterne plyndrede Gibraltars borgere. Specielt når det gik op for soldaterne, at en del borgere havde gemt private lagre af proviant for at sælge dem, når levnedsmiddelpriserne nåede de rigtige højder. Dette fik en del soldater til at miste besindelsen. Dog var dette et mere fremtrædende træk hos de engelske soldater, mens soldaterne fra Hannover fastholdt disciplinen.

I Gibraltar var situationen på dette tidspunkt kritisk. Der var gået mange måneder uden friske forsyninger fra Storbritannien, og provianten var ved at være opbrugt. Med jævne mellemrum tog fiskerne ud for at skaffe friske forsyninger, men hver gang jagede de spanske kanonbåde

Officeren George Augustus Eliott, Lord Heathfield (1717-1790) blev i 1775 udnævnt til guvernør over Gibraltar. Han og hans styrker udholdt de spanske styrkers belejring af den britiske fæstning i perioden 1779-83. Lord Heathfield selv holder fæstningens nøgler i sine hænder, mens Gibraltar ses i baggrunden. Malet af Sir Joshua Reynolds 1787. The National Gallery, London.

fiskerbådene ind i Gibraltar igen.

Det eneste lyspunkt i denne situation var, da det lykkedes at opsnappe et fartøj fra en dansk konvoj. Det danske skib gik på grund i nærheden af Gibraltar. Det viste sig, at skibets last var citroner og appelsiner fra Malaga, hvorfor den engelske guvernør straks købte den. Garnisonen var i forvejen plaget af skørbug, og flådehospitalet var fyldt med svækkede soldater. Mange af de syge soldater blev nu raske og kunne vende tilbage til tjenesten. Erhvervelsen af denne værdifulde last fik lige så afgørende betydning for belejringens udfald som undsætningsekspeditionerne. De syge fik 1-3 friske citroner eller appelsiner om dagen afhængig af deres sygdom, indtil de blev raske. Elliot lod også en del af saften fra frugterne udpresse og lod det blande med cognac og opbevare i tøn-der. Han lod det blande i forholdet 12:1 eller 6:1. Dermed kunne han bevare denne værdifulde medicin resten af belejringen og benytte den til de soldater, der ramtes af skørbug som følge af de dårlige ernæringsforhold. Også denne væskesammensætning kurerede de syge, og den holdt sig usædvanlig længe.⁹

De danske søofficerer ankommer

Der var, som oven anført, tre danske søofficerer, der kom til Gibraltar. Riisbrich havde siden 1779 tjent under viceadmiral Darbys kommando ombord på linjeskibet VALIANT.¹⁰ Obelitz havde i 1780 været i Vestindien under Admiral Rodneys kommando, mens Gyldenfeldt havde været med i forskellige operationer. I modsætning til de to førstnævnte søofficerer tjente Gyldenfeldt på samme engelske skib under hele sit udenlandsophold (5 år). Ove Obelitz havde umiddelbart før ekspeditionen skiftet skib. Således meldte han sig til tjeneste på orlogsskibet BELLONA under kaptajn Richard Onslows kommando i begyndelsen af februar.¹¹ Dette var et af de bedste engelske orlogsskibe i slutningen af 1700-tallet. Skibet havde en besætning på 600 mand og var udrustet med 74 kanoner. Af disse var 9-pundige på skansen og bakken, mens det øverste dæk havde 18-pundige og det underste kanondæk 32-. Det var løbet af stablen i 1760 og havde således været på farten i over 20 år. Det udgik først af den engelske flåde i 1814.¹²

Det tog meget lang tid at udruste flåden, hvilket fik den engelske politiker Robert Walpole til at komme med følgende kommentar og dermed også en direkte kritik af flådeledelsen under Admiral Sandwich og Storbritanniens sikkerhedspolitiske dispositioner, hvori det hed:

"...The grand fleet which had been so long preparing sailed this week to relieve Gibraltar; twenty-eight ships-of-the-line &c. This was a most desperate stroke; as large a French fleet was at Brest, and another Spanish

Admiral Lord George Rodney (1719-1792), 1. baron Rodney, havde en lang karriere bag sig, da den Nordamerikanske Frihedskrig begyndte. I 1779 undsatte han Gibraltar, da belejringen var indledt. 3 år senere besejrede han admiral de Grasse og den franske flåde afgørende i Vestindien. Flere danske søofficerer oplevede at stå under hans kommando. Malet af Jean-Lauret Mosnier 1791. National Maritime Museum, Greenwich.

as large at Cadiz. If they joined or enclosed ours, the odds were great; if they did not, the Channel was open to the French: we had no ships at home, nor a camp formed; and Portsmouth, Plymouth again, Newcastle, and many other parts of the island, were exposed to invasion..."¹³

Forberedelserne til ekspeditionen blev forsinket. Den 27. februar ramte en usædvanlig kraftig storm i området omkring Spithead Roads. Adskillige skibe rev sig løs fra deres fortøjninger. Blandt andet gik et orlogsskib og en ostindienfarer på grund, mens adskillige huse styrtede sammen inde på land, men hen under aften løjede det af. Næste dag lykkedes det at få de to skibe fri af grunden, men orlogsskibet var meget læk, hvorfor det måtte til Portsmouth og repareres i dokken.¹⁴ Storbritannien disponerede som følge af sin maritime verdensposition over et større antal dokker.¹⁵

Livet kunne være ensformigt ombord på skibene, hvorfor det var nødvendigt at holde streng justits blandt sømændene. Gyldenfeldt beskrev således i sin journal en hændelse den 1. marts, der skulle indgyde matroserne respekt:

*"...blev en midshipman hængt ombord på Victory. Han var deserteret fra Orlogsskibet Romby i Lissabon og siden taget i en spansk kaper..."*¹⁶

Specielt i begyndelsen og afslutningen af ekspeditionen blev matroserne udsat for en del hårde afstraffelser. I forbindelse med forberedelserne til ekspeditionen noterede Gyldenfeldt også i sin journal, at Prins Henry sammen med rear-admiral Digby og Kempenfelt kom ombord på skibet DUKE.¹⁷ Det var en oplevelse for Gyldenfeldt at se et medlem af den engelske kongefamilie ombord. Prins Henry Frederik (1745-90) var hertug af Cumberland og bror til den engelske konge Georg III. Han var kongefamiliens sorte får, da han efter en række kærlighedsaffærer giftede sig under sin stand med Lady Anne Horton (1743-1808).¹⁸

Undsætningsekspeditionen

Ekspeditionen kom først af sted den 12.-13. marts 1781, da flåden endelig gik under sejl fra Spithead. Flåden var under kommando af viceadmiral George Darby og rear-admiralerne Digby¹⁹ og Ross. Denne bestod af 28 linjeskibe og 7 fregatter, 1 kutter og 4 brandere. Derudover skulle en konvoj med på 28 handelsskibe, som var bestemt for Gibraltar. Disse medbragte proviant og ammunition. Viceadmiral Darby skulle støtte sig til Digby og Ross under ekspeditionen. Styrken var sammensat på følgende måde:

Rearadmiral Richard Kempenfelt (1718-1782) deltog i viceadmiral Darbys ekspedition til Gibraltar i 1781. Det følgende år mistede Richard Kempenfelt livet, da hans skib Royal George sank på Spithead Rhed. Omkring 800 sømænd mistede livet ved forliset. Richard Kempenfelt udarbejdede en række nye signalsystemer for den britiske orlogslåde. Malet af Tilly Kettle 1782. National Maritime Museum, Greenwich.

Avantgarden.

MARLBOROUGH (74 kanoner). COURAREUX (74 kanoner). NON-SUCH (64 kanoner).

FORMIDABLE (90 kanoner). PRINCE GEORGE (90 kanoner). OCEAN (90 kanoner).

REPULSE (64 kanoner). CANADA (74 kanoner). DEFENSE (74 kanoner).

Corps de Bataille.

BELLONA (74 kanoner). BIENFAISANT (64 kanoner). LUCEN (90 kanoner).

FOUDROYANT (80 kanoner). BRITANNIA (100 kanoner).²⁰ DUKE (98 kanoner).

VALIANT (74 kanoner). ST. ALBANS (64 kanoner). FORTITUDE (74 kanoner).

LION (64 kanoner).

Arrieregarden.

ALEXANDER (74 kanoner). DUBLIN (74 kanoner). MEDWAY (60 kanoner).

NAMUR (90 kanoner). ROYAL GEORGE (100 kanoner). UNION (90 kanoner).

INFLEXIBLE (64 kanoner). EDGAR (74 kanoner). CUMBERLAND (74 kanoner).²¹

Denne flåde udgjorde således 28 linjeskibe, hvoraf 3 skibe var tredækere. Det var ikke et syn, som danske søofficerer var vant til hjemme i den dansk-norske flåde. Foreløbigt skulle eskadren til Irland, hvorfra man ventede et større antal forsyningskibe, der skulle deltage i ekspeditionen. Ligeledes udskiltes i begyndelsen af sejladsen to mindre konvojer, der skulle videre til de engelske besiddelser i Ostindien og Vestindien.²² Styrken til Vestindien (Jamaica) bestod af 2 linjeskibe på 50 kanoner, 4 fregatter og 2 bombardérfartøjer. Derudover medbragte eskadren 14 transportskibe. Eskadren var under commodore Johnstons kommando.

Denne periode af ekspeditionen fik karakter af ventetid, hvorfor den benyttedes til at træne med kanoner og håndvåben og sejle i forskellige formationer. Øvelserne i disse formationer faldt ikke altid heldigt ud, hvorfor de gøtges.²³ Det fremgår også af Obelitz' journal:

"...Kl. 9 Signal for Ligne de Bataille, Arriere-Guarden at føre, som faldt meget slet ud, da Admiralerne af Avant, og Arriere-Guarden begge pran-

Marineminister John Montagu (1718-1792), 4. jarl af Sandwich, var en meget upoulcer politiker under den Nordamerikanske Frihedskrig, men nyere tids historieforskning har fastslået, at mange fremsynende reformer indenfor flåden blev indledt under hans periode som minister. I Rigsakivet findes flere af hans breve til danske søofficerer bevaret. I baggrunden på maleriet ses Greenwich Hospital. Malet af Thomas Gainsborough 1783. National Maritime, Greenwich.

gede Seil, medens Corps de Bataille gik med Seil for at lade Arriere-Guarden komme op; saa intet herved kunde giøres...".²⁴

Det gjaldt om at nå Gibraltar hurtigst muligt, da garnisonen trængte til friske forsyninger, men den 23. marts var det stille vejr det meste af dagen, hvorfor det blev nødvendigt at have mindre fartøjer ude for at bugserer skibene. Det stille vejr fortsatte til klokken 3 om morgenen den næste dag, hvorefter det friskede op. Foreløbigt skulle flåden dog vente på forsyningskibene. Om formiddagen den 27. marts blev de irske forsyningskibe endeligt observeret af nogle af eskadrens fregatter. Disse handelsskibe udgjorde cirka 120 skibe og kom fra Cork i Irland. De fleste af skibene var proviantskibe bestemt for Gibraltar og udgjorde hovedbestanddelen af konvojen. Derudover stødte et linjeskib og et par mindre fartøjer til ekspeditionen. Derefter satte eskadren kurs mod Gibraltar. Tre dage efter lykkedes det linjeskibet CUMBERLAND at tage en franske kaper på 32 kanoner.²⁵

Flåden styrede nu mod sydvest for hurtigst muligt at nå frem til det betrængte Gibraltar. Under sejladsen studerede de danske søofficerer selvfølgelig de engelske skibe, specielt kommunikationssystemerne. Obelitz beskrev i sin journal, hvorledes de engelske skibe manøvrerede efter de såkaldte "Numberary signaler". Dette var et relativt nyt kommunikationssystem, som han beskrev således:

"...En Dansk Giøs under Mesans-Raaen og en hvis Giøs med en rød Fløj i Enden derunder viser hen til N° 40. Naar der ere Vimpler over Giøserne betyde de 100 osv...".²⁶

Systemet skal ikke beskrives nærmere i denne artikel, men det er et eksempel på, hvordan de danske søofficerer ved udenlandsopholdet kunne dygtiggøre sig inden for forskellige grene af flåden. Ove Obelitz skulle senere være med til at udvikle de danske signalsystemer.²⁷

Eskadren nærmede sig nu spanske farvande, og adskillige gange observeredes fremmede skibe. Specielt den 4. april observeredes flere skibe, hvorfor admiralen gav signal til at gøre jagt på skibene, dog uden større succes. Mere bekymrende var forholdene ombord på eskadrens egne skibe. Da admiralen bad om den ugentlige rapport, kunne BELLONA alene rapportere, at 110 mand af besætningen ombord på todækkeren var syge.²⁸ De følgende dage jagedes en del skibe uden større succes, men ellers forberedte besætningerne sig flere timer dagligt på kamp med repetition af kanoneksercits og håndvåben.²⁹ Den engelske flåde måtte muligvis kæmpe sig vej til Gibraltar forbi den spanske hovedflåde.

Viceadmiral Frederik Christian Riisbrich (1754-1835) deltog frivillig i den Nordamerikanske Frihedskrig. Under krigen kom han flere gange på togt i Atlanterhavet og til Vestindien. I foråret 1781 gik ekspeditionen til Gibraltar. Frederik Christian Riisbrich har efterladt sig en række interessante rapporter om ekspeditionen. Malet af Jens Juel 1802. Frederiksborgmuseet.

Om formiddagen den 7. april mødte linjeskibet CANADA og fregatten CREHENT et svensk handelsskib, der var på vej fra Malaga til Åbo i Finland, lastet med salt. Kaptajn Richard Onslow på BELLONA bad Obelitz benytte kutteren til at komme ombord på det svenske skib. Det dansk-svenske sprogfællesskab sandsynliggjorde, at Obelitz kunne få flere oplysninger ud af kaptajnen, end en engelsk søofficer kunne. Den fremmede skipper kunne berette, at den spanske flåde bestod af 32 linjeskibe og fregatter. Den havde krydset i disse farvande i to måneder, men var for ti dage siden gået til Cadiz efter den spanske konges ordre. Ove Obelitz vendte hurtigt tilbage til sit skib, hvor underretningen blev videregivet til den engelske admiral George Darby.³⁰ De spanske orlogsskibe var fuldstændig ubrugelige i Cadiz, hvorfor den britiske admiral nu benyttede muligheden for at nå frem til Gibraltar uden at miste et eneste af sine konvojskibe. Samme dag kunne de mod nordøst se Cap St. Vincent.³¹

Den 9. april samlede flådens skibe sig og sejlede nu i 3 linjer, hvor vice-admiral Darby, rear- admiralerne Digby og Ross med hver deres skib lå i centrum af de 3 linjer. Dog var admiral Darbys ekspedition stadig plaget af uheld. Om eftermiddagen skiftede vejret til vindstille og tåge. Derfor satte skibene fartøjer i vandet for at skabe fremdrift. Derudover kimedede skibsklokkerne for, at skibene ikke skulle komme væk fra hinanden. Ligeledes affyredes jævnligt kanonskud fra admiral Darbys flagskib. Det var fremgangsmåden for at holde flåden samlet i så dårligt vejr.

Klokken 6 om morgenen den 11. april blev der givet signal for sejlorden. Enkelte fjendtlige skibe blev jaget, men ellers holdt konvojen sig tæt sammen. Klokken 4 i dagvagten sendtes orlogsskibene FOU DROYANT, DUBLIN, ALEXANDER og fregatten MINERVA på jagt efter tilsyneladende fjendtlige skibe. Disse blev jaget ind i Cadiz bugten. Fregatten observerede og rapporterede, at der lå 34 linjeskibe og fregatter til ankers. Dette bekræftede den svenske skippers oplysninger, hvorfor Darby tilbagekaldte skibene, for at de kunne være med til at sikre konvojens fremkomst til Gibraltar. Darby sendte en erobret fransk kaper til England med underretning om ekspeditionens forløb. Derudover sendte han kutteren KJTE under captain Trollops kommando i forvejen til guvernøren for at melde, at undsætningen var at vente inden for de næste 24 timer. Midnat mellem 11. og 12. april gik Trollop i land i Gibraltar og underrettede guvernøren.³² Redningen var kommet!

Gibraltar undsættes

Om morgenen den 12. april drev skibene med strømmen ind i Gibraltarstrædet. Skibene havde formeret sig således, at en del lå nord for konvo-

jen langs den spanske kyst, mens den anden del lå langs den barbariske kyst. BELLONA befandt sig blandt de sydlige skibe. Konvojen befandt sig i midten, hvor den bedst kunne beskyttes. De spanske batterier åbnede ild mod flåden, men kunne ikke forhindre konvojen i at nå frem til Gibraltar. Skibene lå til ankers ved 10-tiden. Beskydningen fra batterierne havde kun ringe effekt. Skibet MONSIEUR havde 2 sårede, mens takelagen beskadigedes på VALIANT.³³

Om morgenen var mange af Gibaltars borgere sammen med guvernøren og de højtstående officerer strømmet ned til havnen for at iagttage den engelske konvojs ankomst. Gibaltars borgere havde i de foregående dage kunnet se, hvordan de spanske belejringsstyrker forstærkede deres positioner, hvilket kunne tyde på, at en undsætningsstyrke var på vej. Englænderne havde bemærket, hvordan de spanske skibe forblev i Algeciras, mens der samtidig foregik en heftig signalering mellem de forskellige batterier i de spanske linjer. En af de engelske officerer, Captain Drinkwater, erindrede sig konvojens tilsynekomst på følgende måde.

*"...As the sun, however, became more powerful, the fog gradually rose, like the curtain of a vast theatre, discovering to the anxious Garrison one of the most beautiful and pleasing scenes it is possible to conceive. The Convoy, consisting of near a hundred vessels, were in a compact body, led by several men of war; their sails just enough filled for steerage, whilst the majority of the line-of-battle ships lay-to under the Barbary shore, having orders not to enter the Bay, lest the Enemy should molest them with their fire-ships. The extasies of the Inhabitants at this grand and exhilarating sight are not to be described. Their expressions of joy far exceeded their former exultations..."*³⁴

Den lykkelige stemning blandt englænderne varede kort. Klokkeren 11 om formiddagen begyndte en kraftig beskydning fra de spanske linjer. 114 stykker artilleri (26-pundige kanoner og 13 tommer morterer) rettede nu et voldsomt bombardement mod de engelske linjer og Gibraltar by. Dette betød, at også havnefronten og de derved liggende fartøjer kom under ild. Dette bombardement skulle vare dage, uger ja måneder. – Kun afbrudt af spaniernes siesta omkring middagstid. Også om natten blev Gibraltar bombarderet.³⁵

Spanierne bombarderer Gibraltar

Konvojen ankrede ved den nye mole, som umiddelbart lå uden for det spanske artilleris rækkevidde. Det var betegnende, at den spanske hovedflåde ikke løb ud for at tilintetgøre konvojen. Til gengæld roede 15 spanske galejer og kanonbåde ud ved konvojens fremkomst for at hindre und-

sætningen. De spanske galejer og kanonbåde fra Algeciras åbnede ild mod den engelske eskadre. Blandt de ramte skibe var VALIANT, hvor Riisbrich var ombord. De engelske skibe gjorde jagt på disse fartøjer, hvorefter de spanske tog flugten. Faktisk opgav flere af de spanske besætninger deres fartøjer, men englænderne tog dem ikke i deres besiddelse, hvorfor spanierne på et senere tidspunkt kunne vende tilbage og hente deres fartøjer. Det skulle både den engelske flåde og garnisonen komme til at fortryde. Det var tydeligt, at englænderne foragtede disse fartøjer.³⁶ Den følgende dag forblev de spanske galejer og kanonbåde i Algeciras, hvor Obelitz også så tre danske handelsskibe, som spanierne havde taget.³⁷

Den 13. april fortsatte det kraftige bombardement af Gibraltar by. De spanske havde 58 morterer placeret, med hvilke de håbede at ramme den engelske flåde, hvis den skulle gå til ankers samme sted som admiral Rodney. Da den engelske flåde ikke gjorde tegn til dette, rettede de bombardementet mod byen, de engelske batterier og i mindre omfang med den britiske flådes skibe. Obelitz beskrev det heftige bombardement på følgende måde:

*"...Der ere adskillige Huuse i Gibraltar ruinerede, og igiennem Gouverneurens Huus er allerede faldet Bomber..."*³⁸

Gyldenfeldt observerede selvfølgelig også bombardementet, men han foretog en væsentlig tilføjelse i sine optegnelser:

*"...Sterk Canonering fra de Spanske Linier imod Gibraltar og kastede adskillige bomber i Gibraltar Bye, ligeledes fra Gibraltar til de Spanske Linier..."*³⁹

I begyndelsen af bombardementet besvarede de engelske linjer beskydningen. Som følge af knaphed på krudt indstillede de dog beskydningen og lod spanierne bombardere byen. Det spanske bombardement var ikke kun rettet mod Gibraltar By. Batterierne opererede efterhånden også sammen med de spanske galejer og kanonbåde mod den engelske konvoj i bugten. Dette gik også udover skibet BELLONA:

"...I Eftermiddag fra Kl. 4 til 6, da vi vare omtrent ? Dansk Miil fra to Spanske Batterier Norden for Gibraltar, fyrede de adskillige svære Skud paa os, som gik igiennem nogle af vore Agterseil, og imellem vor Takkelage, men gjorde ingen anden Skade. Vi skiød nogle faa Skud ind til Batteriet, men da vi befandt at de ikke gjorde stor Virkning, da deres Skyt var af større Caliber end vore, som vi formedelst Ruulningen, og Kast fra

Klippen kunde bruge, ophørede vi med at skyde... ”⁴⁰

Om natten den 13. april sejlede 13 forsyningsskibe sammen med 2 fregatter videre til Minorca, mens resten af skibene forblev krydsende ved Gibraltar.⁴¹ Den dag var bombardementet af Gibraltar specielt hårdt. Op mod 3.000 skud blev affyret mod Gibraltar fra de spanske batterier, mens kanonbådene og galejerne angreb fra søsiden. Intet sted syntes længere sikkert i Gibraltar by.⁴² Alligevel led englænderne kun et tab på 2 dræbte soldater og 4 sårede natten.

Tidligt om morgenen den 14. april kom admiral Don Barcello ud fra Algecras med sin flåde af galejer og kanonbåde og angreb den engelske flåde. Som følge af de gunstige vejrforhold havde de engelske linjeskibe ikke problemer med at drive ham tilbage. Skaderne på de engelske skibe var overvejende skader på sejl og lignende. Don Barcello vendte tilbage ved 7-tiden og var i nærkamp med linjeskibene ROYAL GEORGE og NORWICH og fregatten AMBUSSADE. De spanske fartøjer blev støttet af ilden fra de spanske batterier. De intensive spanske angreb skyldtes, at den engelske flåde samme dag begyndte udlosningen af den vigtige proviant til Gibraltar. Efter signal bragtes alle barkasser i land med en løjtnant og 2 midshipmen i hver for at hjælpe ved udlosningen af koffardiskibene. Derfor gik de engelske linjeskibe heller ikke for alvor ind i kampen med de spanske fartøjer.⁴³ I forbindelse med udlosningen begyndte mange civile i Gibraltar at forhandle med skibscheferne om muligheden for at vende tilbage til England med konvojen.⁴⁴

Bombardementet den 14. april var specielt intensivt.⁴⁵ Der udbrød flere brande i kvartererne omkring den Spanske Kirke, hvorfor engelske soldater forsøgte dels at slukke brandene og redde, hvad reddes kunne. Under deres arbejde opdagede de lagre af mad og vin. Dette var for meget for soldaterne, der havde oplevet 1-2 års belejringstilstand, hvorfor soldaterne i stedet for at arbejde gik i gang med at plyndre og drikke. Mange husdyr blev simpelthen slagtet og tilberedt på gaden midt under bombardementet. Det var en reaktion mod belejringens trængsler og købmændenes motiver med at holde hemmelige lagre af mad og drikke.⁴⁶ Den følgende dag fortsatte bombardementet af Gibraltar, og igen kom admiral Barcello ud fra Algeciras for at angribe de engelske skibe i et samarbejde med de spanske batterier. Under denne kamp fik NORWICH ødelagt sin mesanmast. Disse kampe med admiral Barcello og hans skibe intensiveredes de følgende dage.

Samtidig var det var ganske farligt at arbejde med udlosningen af skibene inde i havnen. Som Obelitz beretter:

"...I Nat faldt adskillige Bomber imellem os og Alexander, ligeledes imellem Alexander og St. Albans...Ligeledes faldt en Bombe i Land, hvor Folkene arbejdede imellem 50 af vore, og Alexanders Folk, men qualtes i Sandet..."⁴⁷

Til trods for bombardementets karakter led den engelske besætning i land og på skibene relativt få tab. Den engelske besætning var ophørt med at besvare spaniernes bombardement som følge af økonomisering med krudtet. Manglen på krudt fik guvernør Elliot til at bede viceadmiral Darby om at overlade sig betydelige mængder af orlogsskibenes krudt, så de kunne udholde belejringen og besvare ilden. Admiralen gav følgende svar:

"...It is the noble defence you are preparing to make which has induced me to stretch this supply to the utmost...happy am I in doing everything in my power for the Service of the Garrison on which are fixed the Eyes of the whole World..."⁴⁸

At holde Gibraltar var af stor betydning for Storbritanniens position i Middelhavet. Guvernørens indsats og garnisonens trængsler var efterhånden blevet legendariske i Storbritannien. Derfor arbejdede skibsbesætningerne de næste dage hårdt med at bringe krudtforsyningerne i land. Som Riisbrich noterede i sin rapport:

"...sendte 80 tønder krudt i Land til Garnisonen samme quantitet sendte de øvrige 74 Canon Skibe ligeledes? 100de, og de 64 Canon Skibe 60 tønder – lættede næste dagen og stødte til flåden..."⁴⁹

I alt blev der fra admiral Darbys skibe bragt 2.280 tønder krudt i land til Gibraltors garnison. Dermed var englænderne også i stand til at besvare ilden fra de spanske linjer og kunne i længden udholde belejringen. Krudtforsyningen var lige så væsentlig, som det erobrede handelsskib med appelsiner og citroner.

Den næste dag kom orlogsskibene DEFENCE, BELLONA og VALIANT tættere ind til Gibraltar og blev om aftenen involveret i en ildkamp med Don Barcellos galejer, der understøttedes af de spanske batterier. De spanske galejer placerede sig således, at de engelske linjeskibe havde svært ved at få skytset rettet imod spanierne som følge af det rolige vejr:

"...Floden krydsede indtil den 20de i og af Bayen og havde da ofte skærmydsler med de Spanske Galejer og Skyttsbaade, som harasserede

os ideligen; og naar det var stille da, de skibe til ankers, samt udlastningen dog orkede ingen synderlig Skade paa vores Skibe faae dræbte og saarede og Orlogskibet Nonsuch sin Mesans Mast beskadiget...".⁵⁰

Både DEFENCE og BELLONA blev medtaget af kampen. DEFENCE mistede 2 dræbte og havde 5 sårede. BELLONA fik store skader på galeionsfiguren og skroget.⁵¹ Sidstnævnte skader betød, at skibet måtte trække sig ud af kampen og ligge i reserve, mens skibstømmerne gik i gang med at reparere skaderne.

Kanonbådernes betydning

De spanske kanonbåde og galejer var specielle skibskonstruktioner. Det var mindre fartøjer med kun en eller få kanoner ombord. Denne kanon var en 26-pundig. De roede i de rolige farvande og trak sig tilbage, når vinden friskede op. Altså en hit-and-run-teknik. (Det var muligvis søofficerernes oplevelser med kanonbådene under den Nordamerikanske Frihedskrig, der fik det danske admiralitet til at overveje indførelsen af disse i den danske flåde).

Historikernes vurdering af de spanske fartøjers betydning under belejringen i Gibraltar har varieret. William Laird Clowes negligerede denne og beskrev den som uden betydning i sit værk i slutningen af 1800-tallet.⁵² T. H. McGuffie og Jack Russell var mere nuancerede i deres fremstillinger af Gibaltars belejring. Fartøjerne ændrede ikke krigens udfald, men de voldte englænderne store problemer under den 4-årige belejring.⁵³ Vi må sige, at de danske søofficerers journaler og rapporter i høj grad bestyrker revurderingen af de spanske fartøjers betydning og dermed af billedet af Gibaltars belejring.

Bombardementet havde nu varet 5 dage, og befolkningen var som fredsløse i deres egen by. Derfor forlod de nu Gibraltar:

"...Spanierne kastede brændende Bomber ind i Byen Gibraltar eendel af Byen lagt i Aske det stor Hus med alt det gamle Mel Afbrant. Alle Indvaernerne fløttede udaf Byen til den Sydre af Klippen...".⁵⁴

Riisbrich uddybede situationen i sin rapport:

"...I den Tiid floden var for Gibraltar bombarderede de Spanske Byen Dag og Natt, satte den i Brand og nödsagede Indbyggerne at flygte ud i tælte til Europa Pynt hvor Garnisonen havde deres Leyer; de Engelske fyrede meget lidet: den første dag undtagen: men drev paa udlossningen, og efter at have det endiget da at begynde med all magt...".⁵⁵

Civilbefolkningen skønnede, at de spanske kanoner ikke kunne nå Europa-pynten og levede nu i telte. Mænd og kvinder levede nu under forhold, der var meget lig soldaternes. Enkelte boede også i soldaternes militære forlægninger. Specielt for kvinderne var det en meget uvant oplevelse. Som det fremgår af en af kvindernes erindringer:

*"...This was no time for the indulgency of pride, distinction, or even delicacy. The soldiers who were off duty, in their blunt, honest way, endeavoured to cheer my spirits saying: "Never fear madam, if the d- Dons fire to eternity they will never take the old rock nor the good souls that are upon it". I admired their courage, but could not eat any dinner with them agreeable to their kind invitation..."*⁵⁶

Specielt den 18. april var der et hårdt sammenstød mellem de engelske skibe og de spanske kanonbåde/galejer. Det var navnlig denne dag, at de engelske søofficerer revurderede deres opfattelse af de spanske fartøjers ydeevne i kamp. Samtidig fortsatte bombardementet af Gibraltar. Dette ramte også uskyldige:

*"...Den Danske Consul Mr. Lynck fik neppe Tiid til at redde sit Liv, da en Bombe faldt ned i Værelset, hvor han var; intet af hans Gods blev beröyet..."*⁵⁷

Den sidste bemærkning dækkede over de engelske soldaters plyndringer under belejringen. Flere af skibene blev også ramt. En bombe ramte et af proviantskibene, men besætningen var så heldig, at den ramte en tønde med smør og dermed ikke eksploderede.⁵⁸

Den engelske flåde forlader Gibraltar

To dage senere var ekspeditionen fuldført, og det var nu på tide for vice-admiral Darby at vende tilbage til Storbritannien. Der kom 24 galejer og kanonbådene igen ud og afgav kraftig ild mod de engelske skibe. Det gik specielt hårdt udover de skibe, som var under sejl på vej ind i bugten. Det var orlogsskibet DUBLIN, fregatterne MONSIEUR og VERTALE, kutteren KITE og en række andre skibe. De engelske skibe forsøgte bedst muligt at besvare ilden og forsøgte at afskære nogle af galejerne. Dette mislykkedes dog. Under kampen bemærkede Obelitz, at Don Barcello sejlede rundt i en chalup med et rødt flag i forstævnen og dirigerede sine fartøjer. Efter et par timers ildkamp sejlede galejerne ind under land. Fregatten VERTALE fik nogle dræbte, ligesom adskillige skud gik gennem skroget:

"...Galley Flooden var ude igien og fyhrede effter vore O.Skibe som laa

i Gibraltar Bay som gjorde i agt effter den og skiød adskillige Skud effter den. Galley Flooden løb ud til Gamle Gibraltar...".⁶⁹

Admiral Darby lod adskillige transportskibe blive tilbage. Dette skete efter guvernør Elliots ønske, da han dermed kunne armere disse og benytte dem mod de spanske galejer og kanonbåde. Derudover kunne de også sikre fiskerne, når de gik ud for at skaffe forsyninger til fæstningen. Ellers forlod skibene Gibraltar. For BELLONA voldte det dog nogle problemer:

"...Kl. 1 gjorde Admiralen Signal for at lette, hvorved vi strax gik i Værk, men da vi ikke kunde faa Ankeret af Grunden, maatte vi kappe det ved ved Klyssset, omtrent 84 favne. Formodentligen har Touget havt fat om en Klippe paa Vinden, thi vi vandt med saa stor Forie om i Spillet, at det satte Skibet betydeligt ned med For-Enden...".⁶⁰

Da de sejlede, kunne Gyldenfeldt i sin journal skrive:

"...Den største del af Gibraltar Bye afbrent. 30 a 40 men drepte og 2de Canoner paa Willies Batteri ubrugelig...".⁶¹

Mens Obelitz skrev:

"...Canoneringen og Bombarderingen vedvarede. – Ilden fra de Spanske var meget heftig, da vi sejlede...".⁶²

Da skibene sejlede, kunne søofficererne i lang tid se og høre, at det kraftige bombardement fortsatte. Da konvojen gjorde tegn til at forlade Gibraltar, kom mange mennesker ned til kajerne. Guvernør Elliot havde opfordret til, at de, der ønskede at bringe sig selv og deres familie i sikkerhed, skulle gøre det nu. Transport- og handelsskibene var jo tomme. Mange officershustruer benyttede muligheden for at komme væk. Byen stod i ruiner. Blandt de ventende civile fandt man også en del jøder og folk fra Genova, der ville væk. Mange ofrede deres opsparing for at komme væk fra denne klippefæstning. Flere samtidige udtrykte det således: De flokkedes som bisværme. Da konvojen forlod Gibraltar, lykkedes det dog spanierne at tage to af fartøjerne. På disse fartøjer var 141 mennesker.⁶³

Det var karakteristisk for bombardementet, at der udbrød panik blandt befolkningen, da bombardementet fortsatte. Mænd, kvinder og børn løb rundt omkring. Mange mennesker forsøgte at komme tilbage til deres brændende huse for at redde, hvad reddes kunne. Deres indsats blev bes-

værliggjort af plyndrende engelske soldater. Disciplinen blandt rødfrakkerne var som tidligere nævnt ikke, hvad den havde været. Det gik helt galt, da det gik op for soldaterne, at borgerne havde gemt lagre af proviant.

Det var svært for de civile at komme i sikkerhed nogle steder, da de spanske kanonbåde under deres angreb på konvojen også angreb selve byen. Det overraskende ved bombardementet var dog, at så få blev dræbt eller såret. Af guvernørens optegnelser fremgår, at der kun blev dræbt 23 og såret 78 mennesker i perioden fra 12. til 19. april. I samme tidsrum regner man med, at de spanske belejringsstyrker affyrede mellem 3.000 og 5.000 skud i døgnet.⁶⁴

Selve bombardementet af Gibraltar var ganske usædvanligt i 1700-tallets krigsførelse. Bombardementet var på samme tid en overraskelse og en skuffelse. Det var overraskende, da det i hidtil uset karakter gik udover civile, som ellers ikke på dette tidspunkt blev regnet som militære mål. Den taktik blev opfattet som nedværdigende af datidens spanske officerer, der før bombardementet havde tilladt familier at flygte/rejse fra Gibraltar. Den engelske officer captain Drinkwaters overvejelser om bombardementets karakter er egentlig meget rammende:

*"...Our private letters had, for some time before, mentioned that the Spaniards purposed to bombard Gibraltar; if the Garrison was a second time relieved, but the truth of this intelligence was doubted, it being conceived that no beneficial consequences could arise to them from such a cruel proceeding. We however overlooked the predominant characteristic of the nation, which particularly in this instance, seems to have influenced them more than any other motive, and even to have carried them beyond that line of prudence and caution which in military affairs ought to be strictly attended to..."*⁶⁵

På rejsen hjem blev kutteren KITE sendt i forvejen til Storbritannien med depecher fra guvernør Elliot. Ellers var det en stille rejse hjem. Om morgenen den 1. maj observerede både BELLONA og DUKE adskillige fjendtlige skibe. Blandt andet observeredes en flåde på 7 skibe. En jagt fik dog ikke større succes.⁶⁶ De næste 14 dage skete der ikke synderligt bemærkelsesværdigt. Det lykkedes den 4. maj for linjeskibet CUMBERLAND at tage en fransk brig fra Martinique som prise. Denne var ladet med kaffe og sukker.⁶⁷ Rejsen hjem til Storbritannien var ensformig. For at skabe variation og samtidig sørge for at mandskabet var klar til kamp blev der afholdt kanon- og geværeksercits. Men det kunne ikke forhindre, at mandskabet forfaldt til tyverier, klammeri og drukkenskab,

som Gyldenfeldt noterede i sin journal:

"...Afstraffede Matroserne Math. Malone og Mich Dalton med at blive katted af Skibs Comp. Eller renne Gauntlet for Tyverier...".⁶⁸

Da ekspeditionen nærmede sig engelske farvande, opstod der imidlertid større opgaver. Den 15. maj havde NORWICH gjort jagt på en fremmed sejler, som viste sig at være det franske orlogsskib ACTIVE. Det udviklede sig til at en meget hård kamp, hvor NORWICH fik 26 dræbte og 70 sårede. Af de sidste lå adskillige for døden. Samme dag fik BELLONA underretning om, at admiral de la Motte-Picquet med en eskadre på 6 linjeskibe havde spredt en engelsk konvoj fra St. Eustatius og taget 22 af skibene.⁶⁹ Dette var sket næsten 14 dage tidligere. De engelske linjeskibe undslap, men 22 ud af 30 handelsskibe blev taget. Derfor fik rear-admiral Digby allerede den 17. maj ordre til at forblive i den Engelske Kanal med eskadre med følgende skibe:

Linjeskibe:

PRINCE GEORGE (Digbys flagskib), VALIANT, FOU드로YANT, EDGAR, LION

ST. ALBANS, COURAGEUX og ALEXANDER

Fregatter:

PRUDENTE, AMBUSSADE, VEOTALE, EMERALD.

Denne eskadre skulle delvis beskytte de vestindiske konvojer ved deres hjemkomst. Den skulle også krydse i det østlige Atlanterhav og forsøge at holde admiral la Motte-Picquet stangen. La Motte-Picquet havde nogenlunde samme styrke. Admiral Digbys ekspedition fik dog ikke større succes.⁷⁰

Imens beordrede viceadmiral Darby sine skibe til at søge havn hurtigst muligt, da flere skibsbesætninger var plaget af sygdom. Alene ombord på BELLONA var der 200 meget syge. I løbet af de næste 4 dage lykkedes det også skibene at få bragt deres syge i land og derefter ryge om bord med krudt og stænke med vineddike om bord på skibene.⁷¹ Togtet havde som altid haft store omkostninger for besætningen. Den 26. maj fik BELLONA ordre til at gå til Portsmouth, hvor skibet i dokken skulle reparere den skade, som skibet havde fået i kampen med galejer og kanonbåde i Gibraltar. Denne reparation kom til at tage et par måneder.

Mens BELLONA var i dokken, afgik Gyldenfeldt i begyndelsen af juni med DUKE til Vestindien, hvor han i længere tid opholdt sig i farvande-
ne omkring Jamaica. Riisbrich fortsatte på VALIANT. Sammen med 7-

8 andre linjeskibe detacheredes denne fra hovedeskadren for at foretage et kort kryds under Irland, inden de vendte tilbage til Portsmouth i begyndelsen af juni. Foreløbigt forblev VALIANT på Spithead Red.⁷² Riisbrich bemærkede, at viceadmiral Darby og rear-admiral Ross afsejlede med 7 linjeskibe og 2 fregatter til Vestindien. (Om bord på disse skibe var Gyldenfeldt).⁷³

Da det britiske parlament evaluerede undsætningsekspeditionen, blev admiral Darby udsat for en del kritik. Galejerne og kanonbådene havde været alt for nærgående over for de engelske skibe. Enkelte mente, det skyldtes, at de spanske fartøjers krudt var af bedre kvalitet. Dette foranledigede Darby til at give følgende svar til parlamentet:

*"...That if such a fact existed he made no doubt it would have been reported to him. Sir John Ross had performed the service in the Bay of Gibraltar, but had not made any complaint of the quality of the powder. No argument could be drawn from the fact of the gun-boats reaching our frigates; each of them carried a very long gun, an 18- or 24-pounder, and it was the length of the gun, not the superior quality of the powder, which enabled their shot to take effect. Our guns were shorter and would not carry so far. The gun-boats in a calm operated against our frigates by means of their oars and were secure from pursuit; but as soon as a breeze sprung up, they were easily beat off..."*⁷⁴

Altså var det forskellige skyts hovedforklaringen. Hans foragt og dermed den engelske flådes foragt over for disse fartøjer, fremgår også tydeligt. Gibraltar var blevet undsat. Viceadmiral Darby fik nu en længere pause i Storbritannien, inden han i begyndelsen af august igen gik til søs med en eskadre på 30 linjeskibe for at dække Kanalen ved konvojernes ankomst.

De danske søofficerers vurderinger

De danske søofficerers journaler og rapporter bekræfter den nyere tids fremstilling af belejringen af Gibraltar og admiral Darbys undsætnings-ekspedition i 1781. I den ældre engelske maritime historieskrivning negligeredes som tidligere nævnt de spanske galejers og kanonbådes rolle under viceadmiral Darbys undsætningsekspedition, mens de nyere værker efter 2. Verdenskrig i høj grad fremhævede disse fartøjers indsats. De danske kilder støtter T. H. McGuffies og Jack Russells fremstilling af belejringen af Gibraltar, mens de kan benyttes til at gendrive William Laird Clowes fremstilling.⁷⁵

Spanierne var meget utilfredse med, at de for anden gang i træk ikke hav-

de kunnet forhindre englænderne i at undsætte den britiske garnison i Gibraltar. Det lykkedes dem dog i februar 1782 at erobre Minorca, selv om det ikke var et af spaniernes hovedmål i Middelhavet.

Først i 1782 blev der sendt en ekspedition af sted igen. Denne medførte, at garnisonen kunne holde ud til 1783 ved den endelige fredsslutning. Admiral Howe ledede ekspeditionen til Gibraltar i efteråret 1782. Denne ankom til Gibraltar i oktober samme år.⁷⁶ Inden da havde belejringen nået et afgørende vendepunkt. Nogle måneder før admiral Howes ankomst havde spaniolerne fået placeret en række flådebatterier uden for Gibraltar, som skulle deltage i den endelige nedkæmpning af fæstningen. Den engelske besætning nåede dog at tilintetgøre disse ved et storangreb den 13. september 1782. Under storangrebet benyttedes en ny type kanon, den såkaldte koehlerske type. Ligeledes benyttedes en ny ammunition. Belejringens trængsler medførte således en række militære innovationer i Gibraltar. Dette var en stor triumf for guvernør Elliot.⁷⁷

Det lykkedes for George Augustus Elliot at holde ud i Gibraltar. Da han efter krigen vendte hjem til Storbritannien, takkede parlamentet ham ved at ophøje ham i adelsstanden. Han fik titlen lord Heathfield og baron af Gibraltar. Derudover blev han ridder af Bath. Han døde i Aix-la-Chapelle den 6. juli 1790 på vej tilbage til Gibraltar, hvor han ønskede at ende sine dage. Han efterlod sig en søn, som overtog faderens titler.

De danske søofficerer havde været vidne til en vigtig fase i Gibraltors belejring. I denne fase rettedes krigsførelsen i langt højere grad mod de civile i forhold til tidligere. Dette gjorde også indtryk på de danske søofficerer. Det langvarige bombardement og de spanske galejers og kanonbådes indsats medførte dog ikke Gibraltors fald. Gyldenfeldt, Obelitz og Riisbrich overlevede alle de 3-5 år i fremmed tjeneste og vendte hjem til Danmark. De var på det tidspunkt ganske rutinerede officerer og var allerede under deres udenlandsophold blevet forfremmet til premierløjtnanter. Kort efter deres hjemkomst blev de forfremmet til kaptajnløjtnanter og udnævnt til generaladjutanter hos kongen.

Gyldenfeldt havde under sin tjeneste vist sin interesse for forbedringer inden for søartilleriet. Blandt andet hjemsendte han en flintelås, som benyttedes til affyring af kanonerne i stedet for en lunte. I perioden 1787-91 blev han chef for den glückstadtske ekvipage. Siden var han på enkelte togter i orlogsflåden. Gyldenfeldt deltog i slaget på Rheden 2. april 1801, hvor han var chef for blokskibet MARS. Måske har han under kampen tænkt tilbage til den tid, hvor han selv tjente i den engelske orlogsflåde.⁷⁸

Søofficeren Ove Obelitz arbejdede sideløbende som oversætter og forfatter. Således skrev han en bog om Jamaica, mens han var i fremmed tjeneste, og ligeledes oversatte han nogle engelske skuespil til dansk. Derudover forfattede han også en række værker. Dette vidner også om den alsidige uddannelse, som søofficererne fik på Søkadetakademiet. I 1797 var han medlem af Signalkommissionen af 28. december 1797, hvor han blandt andet indsendte et forslag til en optisk telegraf. I denne fungerede han frem til 1799. Endnu et bevis på disse kompetente søofficerers kunnen.⁷⁹ Derudover var han i foråret medlem af kommissionen angående et fyranlæg ved Trindelen. I 1800-1801 var han chef for orlogsskibet SEJEREN i eskadre i Middelhavet. Det var ret almindeligt, at søofficerer med en fortid i fremmed flådetjeneste, blev benyttet til konvojopgaver. Han døde allerede i 1804 ved en voldsom rideulykke.⁸⁰

Riisbrichs karriere fik en pause i 1795, da han brækkede benet. Det var først i forbindelse med slaget på Reden, at han genvandt sin position i flåden. Under slaget havde han kommandoen ombord på blokskibet WAGRIEN. Her kæmpede han blandt andet mod de engelske linjeskibe ISIS og BELLONA. Man kan kun gætte, hvilke tanker, der er gået igennem hans hoved, da han genkendte det skib, som Ove Obelitz havde været ombord på under togtet til Gibraltar. Men mon ikke tankerne for en kort bemærkning er gået tilbage til ungdomsårene i engelsk tjeneste? Han forfremmedes samme år til kommandørkaptajn. 1808 rejste han til Ålborg, hvorfra han ledede Norges forsyning med proviant frem til Napoleonskrigenes afslutning. Han døde i 1835 og havde levet et meget begivenhedsrigt liv.

Flere af søofficererne hjembragte også tegninger af britiske skibskonstruktioner, som fabrikmesteren kunne benytte som relevant studiemateriale i forbindelse med den danske orlogsflådes forskellige nybygninger. Blandt andet finder vi tegningen af det berømte skib BELLONA blandt tegningerne. Måske er det Ove Obelitz, der selv har hjembragt det til Danmark?

Kilder.

Utrykte kilder

Rigsarkivet.

Søetaten

Admiralitet.

Register over indkomne sager 1778-1783.

Indkomne sager 1778-1783.

*Diverse embedsarkiver.*⁸¹

Niels Sehested Gyldenfeldt.

Ove Obelitz.

Kort- og tegningssamlingen.

Bellona.

Valiant.

Det kongelige Bibliotek – Håndskriftssamlingen.

Ove Obelitz: *Udtog af Journalen i den Tid han opholdt sig i den engelske tjeneste,*

Ny kgl. Samling 303 c, 4⁰.

Frederiksberg Hovedbibliotek.

Obelitz, Bredo: *Begyndelse til Udarbejdelse af Personalia, Heraldica og Feudalia for Slægten Obelitz i Pommern og Danmark fra 1253-1963, I-II*, Frederiksberg 1963.

Litteratur:

Boatner, Mark M. III: *Encyclopedia of the American Revolution*, New York 1994.

Clowes, William Laird: *The Royal Navy. A History from the Earliest Times to the Present III*, London 1898.

Hansen, Mikael Kristian: "Ernst Wilhelm Stibolt og hans deltagelse i den Nordamerikanske Frihedskrig 1781-82", *Tidsskrift for Søværnen* 2, 2005, s. 108-32.

Lavery, Brian: *Anatomy of the Ship Series - The 74-Gun Ship Bellona*, London 2002.

Lisberg Jensen, Ole: "Dokken på Christianshavn fra 1739 – en teknisk

præstation”, *Marinehistorisk Tidsskrift* 3, 1996, s. 71-85
 McGuffie, T. H.: *The Siege of Gibraltar 1779-83*, London 1965.

Pedersen, Poul Erik: *Signalering til søs. Flagsignalering i den danske orlogsflåde i perioden 1720-1800*, København 1995.

Russell, Jack: *Gibraltar besieged 1779-1783*, London 1965.

Topsøe-Jensen, T. A. & Marquard, E.: *Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660-1814 og den danske Søetat 1814-1932. I-II*, København 1935.

”Vice-Admiral F.C. Risbrichs Levnet”, *Archiv for Søvæsen*, 1836, s. 389-425.

Noter

- 1 Mikael Kristian Hansen (2005), s. 108-109.
- 2 En kopi af Ove Obelitzs journal findes på det kgl. bibliotek. Ove Obelitz: Udtog af Journalen i den Tid han opholdt sig i den engelske tjeneste, Ny kgl. Samling 303 c, 4⁰.
- 3 En enkelt af rapporterne synes dog at være gået tabt. Således siger Gyldenfeldt i en rapport (Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 1513), at han i maj sendte en rapport til Admiralitetet om begivenhederne i de første måneder af 1781. Det har ikke kunnet lade sig gøre at finde den rapport hverken i registret over Admiralitets indkomne sager eller blandt de indkomne sager. Muligvis er den gået tabt på vej til Danmark.
- 4 *Archiv for Søvæsen* (1836), s. 391.
- 5 George Brydges Rodney (1719-92) var britisk søofficer med erfaring fra både den Østrigske Arvefølgekrig og den Preussiske Syvårskrig. I sidstnævnte krig havde han kæmpet i Nordamerika og deltaget i Louisbourgs belejring i 1758. I 1771-74 opholdt han sig på Jamaica, hvor han forgæves søgte at blive guvernør. Han håbede via dette embede at kunne finansiere sin meget ekstravagante levevis. I 1778 blev han endelig admiral og fik året efter tildelt en mindre kommando. I 1780 fik han en større kommando, hvor han med 21 linjeskibe, nogle fregatter og 300 koffardiskibe skulle undsætte Gibraltar fra de spanske belejringsforsøg, inden han afsejlede til Vestindien. Han ankom til Vestindien i 1781. Første del af sin opgave løste han glimrende. Men efter sin ankomst til Vestindien viste han sig ikke tilstrækkelig kompetent til at hamle op med de franske søofficerer. Da han fik vished om, at hollænderne var gået ind i krig, erobrede han i januar 1781 St. Eustatius og

tog et rigt bytte. Dette bytte kunne gøre Admiral Rodney meget velhavende og sendtes til Storbritannien. Skibene blev dog opsnappet af franskmændene. Hans flådeoperationer i 1781 var derfor overvejende kendetegnet ved fiaskoer. I april 1782 lykkedes det ham at besejre Admiral de Grasse, men han formåede ikke at udnytte sejren til fulde og udslette den franske flåde i de vestindiske farvande. Sejren var ganske vist markant, men han blev alligevel afløst af Admiral Pigot senere på året.

- 6 John Montagu (1718-92) var lederen af det britiske admiralitet under den Nordamerikanske Frihedskrig. Eftertiden har pålagt ham ansvaret for den britiske flådes dårlige tilstand ved krigens udbrud. Som følge af sin høje byrd var han allerede i 1748 blev det engelske admiralitets leder, men blev afskediget af kongen i 1751. Derefter gik han ind i politik og var i 1770-71 britisk udenrigsminister, hvorefter han igen vendte tilbage til sin gamle post i flåden. Hans sidste embedsperiode i flådeledelsen var i høj grad præget af korrupsion. Han trak sig tilbage i 1782. I Rigsarkivet findes nogle interessante breve fra John Montagu til den fremtrædende danske søofficer Adam Gottlob Ferdinand Moltke (1748-1820). Moltke var ligesom Gyldenfeldt, Obelitz og Riisbrich i britisk orlogstjeneste. Han knyttedes imidlertid meget tættere til inderkredsen af den britiske flådeledelse som følge af sin meget aristokratiske familiebaggrund. Moltkes ophold i den britiske orlogsflåde og hans forhold til den britiske flådeledelse vil blive behandlet i en senere artikel.
- 7 Sir Hugh Palliser (1723-96) var admiral og havde tjent under den Preussiske Syvårskrig. Han deltog også i den Nordamerikanske Frihedskrig. I slaget ved Ushant i 1778 var han admiral Augustus Keppels næstkommanderende. Forholdet mellem Keppel og Palliser var ikke det bedste, og da Pallisers indsats under slaget kunne betvivles, rejstes en krigsretssag mod ham. Da han var ovennævnte John Montagus klient, blev han frikendt. Retssagen delte dog den engelske flådes officerer i 2 lejre midt under krigen. Den engelske flådes ledelse var i forvejen karakteriseret af korrupsion, hvorfor den svækkedes indadtil.
- 8 Storbritannien havde siden 1714 været i personalunion med kurfyrstendømmet Hannover. Den britiske konge Georg III var også kurfyrste af Hannover.
- 9 T. H. McGuffie (1965), s. 84-85.
- 10 Archiv for Søvæsen (1836), side 394. Der findes en tegning i Rigsarkivet af Valiant. Teksten på tegningen er på engelsk. Derfor har måske Riisbrich skaffet den fra en engelsk søofficer. Teksten på den i artiklen gengivne tegning af linjeskibet Bellona er på dansk.
- 11 Richard Onslow var begyndt på sin karriere, der toppede under de franske Revolutionskrige og Napoleonskrigene. Flere af ekspeditionens

skibsføder skulle gøre sig bemærket navnlig under Revolutionskrigene og Napoleonskrigene. Således var de danske søofficerers udenlandsophold også en mulighed for at lære de kommende generationer af kompetente søofficerer hos de fremmede søfartsnationer at kende.

- 12 For en uddybende beskrivelse henvises til Brian Lavery (2002). Denne bog er en revideret udgave af førsteudgivelsen fra 1985.
- 13 Jack Russell (1965), s. 106.
- 14 Ove Obelitz' journal, s. 65.
- 15 Ole Lisberg Jensen (1996), s. 76.
- 16 Gyldenfeldts journal 1. marts 1781.
- 17 Richard Kempenfelt (1718-1782) var i sin karriere efterhånden avanceret til rear-dmiral. Under den Nordamerikanske Frihedskrig var Kempenfelt både i den Engelske Kanal, Vestindien og Middelhavet. Det var meningen, at han skulle med admiral Howe til Gibraltar i efteråret 1782. I den forbindelse skiftede han til skibet Royal George og omkom ved dettes forlis på Spithead Red i august 1782. Et sted mellem 800 og 900 sømænd omkom. Admiral Kempenfelt var innovator inden for udviklingen af flådens signalsystemer.
- 18 Det omstridte ægteskab blev anledningen til Royal Marriages Act i 1772, hvorved det blev forbudt for Georg II's efterkommere at gifte sig uden kongens tilladelse. Et system, der stadig praktiseres.
- 19 Den britiske søofficer Robert Digby (1732-1814) havde erfaring fra den Preussiske Syvårskrig. Siden var hans karriere gået stødt frem. Under den Amerikanske Frihedskrig var han 1779-81 næstkommanderende for den britiske flåde i den Engelske Kanal og i admiral Rodneys og admiral Darbys undsættelsesekspeditioner til Gibraltar. Derefter var det meningen, at han skulle sejle til Vestindien med en større eskadre, men Robert Digby valgte at returnere til England, da krigen alligevel syntes afgjort. Han blev admiral i 1794.
- 20 Dette var viceadmiral Darbys flagskib. Ombord på tredækkeren var også kontreadmiral Kempenfelt.
- 21 Obelitz' journal, s. 67.
- 22 Gyldenfeldt noterede mærkeligt nok i sin journal, at den ene konvoj skulle til Lissabon. Dermed mente han sikkert konvojen, der skulle til Ostindien. Se endvidere Gyldenfeldts journal 15. marts 1781.
- 23 Obelitz' journal, s. 66-68 & Gyldenfeldts journal 15.-18. marts 1781.
- 24 Obelitz' journal, s. 69.
- 25 Obelitz' journal, s. 71-73.
- 26 Obelitz' journal, s. 74.
- 27 Derudover kan vi nævne, at Niels Sehested Gyldenfeldt dygtiggjorde sig inden for søartilleriet. Han hjemsendte under udenlandsopholdet en flintelås, som benyttedes til affyring af kanoner i den engelske orlogsflede. Denne var mere avanceret end den traditionelle lunte.

- 28 Obelitz' journal, s. 74.
 29 Gyldenfeldts journal 5. april 1781.
 30 Obelitz' journal, s. 75.
 31 Gyldenfeldts journal 7. april 1781.
 32 T. H. McGuffie (1965), s. 93-94.
 33 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 891.
 34 Jack Russell (1965), s. 108.
 35 Jack Russell (1965), s. 111.
 36 T. H. McGuffie (1965), s. 94.
 37 Obelitz' journal, s. 78-79. Specielt under den Nordamerikanske Friheds-
 krig var det farligt for danske handelsskibe at sejle i Middelhavet.
 38 Obelitz' journal, s. 78.
 39 Gyldenfeldts journal 13. april 1781.
 40 Obelitz' journal, s. 78.
 41 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 891.
 42 William Laird Clowes (1898), s. 502.
 43 Gyldenfeldts journal 14. april 1781.
 44 Jack Russell (1965), s. 113.
 45 Samme dag var guvernøren Elliot heldig ikke at omkomme, da en
 kanonkugle ramte guvernørboligen i nærheden af arbejdsværelsets vin-
 due, men heldigvis stod han ikke ved vinduet.
 46 Jack Russell (1965), s. 114-15.
 47 Obelitz' journal, s. 80.
 48 Jack Russell (1965), s. 116-117.
 49 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 891.
 50 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 891.
 51 Obelitz' journal, s. 80.
 52 William Laird Clowes (1898), s. 500-503.
 53 T. H. McGuffie (1965), s. 95-102 & Jack Russell (1965), s. 115-19.
 54 Gyldenfeldts journal 17. april 1781.
 55 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 891.
 56 Jack Russell (1965), s. 111.
 57 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 331.
 58 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 331.
 59 Gyldenfeldts journal 20. april
 60 Obelitz' journal, s. 81.
 61 ^{lxi} Gyldenfeldts journal 20. april 1781.
 62 ^{lxii} Obelitz' journal, s. 81.
 63 ^{lxiii} Jack Russell (1965), s. 118.
 64 ^{lxiv} Jack Russell (1965), s. 112.
 65 T. H. McGuffie (1965), s. 100.
 66 Obelitz' journal, s. 82 og Gyldenfeldts journal 1. maj 1781.
 67 Obelitz' journal, s. 82.

- 68 Gyldenfeldts journal 13. maj 1781.
- 69 Toussaint-Guillaume Picquet de la Motte (1720-1791) var fransk admiral. Hans karriere i den franske orlogsflåde begyndte, da han var 15 år gammel. Siden tjente han i Middelhavet, Østersøen, Vestindien og i det Indiske Ocean. Han var en dygtig taktiker og organisator, hvorfor han bidrog til den franske flådes reorganisering i forbindelse med den Nordamerikanske Frihedskrig. Han fik kommandoen over en eskadre i 1778 og krydsede i de engelske farvande, hvor han opsnappede adskillige af de britiske konvojer. Motte-Picquet deltog i 1779 i kampene om Grenada og Savannah. Efter flere vellykkede aktioner i Caribien vendte han tilbage til de europæiske farvande. Han døde 8 år efter den Nordamerikanske Frihedskrigs afslutning.
- 70 Gyldenfeldts journal 17. maj 1781.
- 71 Obelitz' journal, s. 83.
- 72 Archiv for Søværnen (1836), s. 400.
- 73 Admiralitetets indkomne sager 1781, nr. 891.
- 74 Jack Russell (1965), s. 118.
- 75 William Laird Clowes (1898), s. 500-503 & T. H. McGuffie (1965), s. 95-102 & Jack Russell (1965), s. 115-19.
- 76 Admiral Richard Howe (1726-99) havde tjent i Vestindien under den Østrigske Arvefølgekrig. Senere efter den Preussiske Syvårskrig indtog han en markant position i den britiske flådeadministration. Fra 1776 fik han kommandoen over de engelske flådestyrker i Nordamerika. Han kom i et modsætningsforhold til den engelske flådes chef Lord Sandwich, hvorfor han tog sin afsked midt under krigen. I marts 1782 tog han dog kommandoen over de britiske flådestyrker i den Engelske Kanal. Samme efterår lykkedes det ham at undsætte den engelske flådebase i Gibraltar. Under de Franske Revolutionskrige nød han også en fremtrædende position i den britiske flåde.
- 77 T. H. McGuffie (1965), s. 139-67.
- 78 T. A. Topsøe-Jensen & E. Marqard I (1935), s. 502.
- 79 Poul Erik Pedersen (1995), s. 80-81. Også Lorentz Henrik Fisker var medlem af kommissionen.. Denne havde tjent i den franske orlogsflåde under den Nordamerikanske Frihedskrig og var blevet belønnet med Pour le Merite Militaire.
- 80 Bredo Obelitz I (1963), s. 41b-42b.
- 81 Disse embedsarkiver befinder sig nu under arkivnummer 511 i modsætning til tidligere, hvor de skulle findes under arkivnummer 516. Ændringen er sket i forbindelse med udarbejdelsen af Daisy-registraturen. Rigsarkivets yderdatering af de to embedsarkiver anføres for Gyldenfeldts arkiv som 1778 & 1782-83 og for Obelitz 1778. Dette er en fejl. Den rette yderdatering for embedsarkiverne er for Gyldenfeldt 1778-83 og for Obelitz 1778-81.

SLAGET OM ATLANTEN

1939-45

- en oversigt

af orlogshistoriker Hans Christian Bjerg

Denne oversigt giver en kort redegørelse for forudsætninger for og forløbet af Slaget om Atlanten 1939-45, og er oprindeligt beregnet til undervisningsbrug. Den har tidligere været gengivet i publikationen "De befriede os", udgivet af Folk & Forsvar, 2005

Indledning

Natten mellem den 3. og 4. september 1939 blev det britiske passagerskib ATHENIA, der var på vej fra Liverpool til Canada, sænket af den tyske ubåd U-30. I løbet af den 3. september stod det klart, at Storbritannien og Frankrig betragtede sig som værende i krig med Tyskland efter at tyske tropper var gået ind i Polen den 1. september. Denne sænkning blev den første krigshandling til søs under den 2. verdenskrig, og blev samtidig også indledningen til den lange række af krigshandlinger, der fandt sted på Atlanterhavet under hele krigen, og som vi normalt betegner som Slaget om Atlanten. Der var således ikke tale om et slag i mere gængs forstand, men om et krigsteater, der blev etableret ved krigens begyndelse, og som først fandt sin afslutning, da krigen sluttede. Det var en formidabel skibsfartskrig, der fra tysk side blev udkæmpet først og fremmest ved hjælp af ubåde og fly, men i begyndelsen også med overfladeenheder. Under hele krigen virkede den løbende status for krigsbegivenhederne så at sige som en indikator for det endelige udfald af krigen. Det var dette forhold, der gjorde sig gældende, når den britiske premierminister Winston S. Churchill efter krigen skrev, at "the only thing that ever really frightened me during the war was the U-boat peril".

Den overordnede strategiske tankegang bag Slaget om Atlanten, var de tyske intentioner om at afskære Storbritannien fra at få nødvendige forsyninger, som landet modtog søværts både fra det europæiske kontinent og fra USA. På mange måder var der tale om en gentagelse af den skibsfartskrig, som de tyske ubåde havde ført 1914-18, både hvad strategiske mål og midler angik.

Dette understregede blot yderligere dette strategiske problem, som de involverede parter ofrede kolossale ressourcer på.

Storbritannien havde ned gennem historien haft store fordele af sin ø-position og sin store flåde, men landet havde samtidig det strategiske problem, at det ikke kunne brødføde sig selv, og derfor var meget afhæn-

gig af forsyningerne udefra. Det var dette bløde punkt i det strategiske grundlag, som tyskerne satte ind over for. Umiddelbart før den 2. verdenskrigs udbrud hentedes der således årligt 59 millioner tons mad og råvarer til Storbritannien. Transporten blev væsentligt udført af landets egen handelsflåde, der på dette tidspunkt udgjorde ca. 3.000 skibe på sammenlagt ca. 17,5 brt.

Forudsætninger

Under den 1. verdenskrig indsatte tyskerne ubåde mod de handelsskibe, der bragte forsyninger til Storbritannien. Fra 1917 iværksattes den såkaldte uindskrænkede ubådskrig, der medførte, at de tyske ubåde inden for bestemte zoner, uden at give de varsler, som de internationale konventioner forlangte, sænkede alle handelsskibe, d.v.s. såvel britiske som neutrale. Denne skibsfartskrig kom til at udgøre et stort strategisk problem for Storbritannien. Sænkningen af neutrale skibe var dog tydeligvis et fejlgreb fra tysk side, idet den medførte, at USA tog den endelige beslutning om at gå ind i krigen i Europa. Udfaldet var dermed givet.

I Versailles-traktaten af 1919 blev det derfor forbudt Tyskland for fremtiden at besidde ubåde. Storbritannien søgte at gå et skridt videre, og stillede under de flådebegrænsningsaftaler, som blev indgået i mellemkrigsårene, forslag om totalt at afskaffe ubåde. Dette forslag fandt imidlertid af gode grunde ikke gehør hos andre magter. Det britiske forslag var udtryk for, hvor hårdt briterne havde følt sig trængt af de tyske ubåde, der opererede i farvandene omkring De britiske Øer.

I slutningen af 1920'erne fandt der i flådekredse i Tyskland en selvransagelse sted. Det blev diskuteret, hvad der var gået galt med søkrigsførelsen under den overståede verdenskrig. Ubådskrigsførelsen blev af mange anset for at være en succes, hvorimod den søgående flåde, Hochsee Flotte, blev betragtet som en fiasko. Der var derfor almindelig enighed om, at hvis man i en evt. kommende krig atter ville få Storbritannien som fjende, skulle der primært satses på skibsfartskrigen, specielt udført af ubåde. Den tyske søofficer W.Wegener foreslog i denne forbindelse, at man fra tysk side straks ved en krigs start skulle sætte sig i besiddelse af Nordfrankrig og Norge, således at der disse to steder kunne etableres baser, hvorfra ubådene havde kortere afstand til operationsområderne i farvandene omkring De britiske Øer end der havde været fra Wilhelmshafen under 1. verdenskrig.

I 1935 indgik Storbritannien overraskende en flådetraktat med Tyskland, og gennemhullede dermed Versailles-traktaten. Baggrunden må søges i Storbritanniens nervøsitet over Sovjetunionens udvikling til stormagt med deraf følgende pres på Europa. Traktaten indebar, at Storbritannien accepterede, at Tyskland atter fik mulighed for at opbygge en afbalance-

ret flåde, der dog, hvad tonnage angik, højst måtte udgøre 35% af Royal Navy. Det blev atter accepteret, at Tyskland besad ubåde. Det blev endvidere tilladt, at størrelsen af denne ubådsstyrke måtte udgøre 45% af den britiske tilsvarende styrke, samt, at den måtte udvides til 100%, når tyskerne ønskede dette, under forudsætning af, at der fandt tilsvarende reduktioner sted inden for overfladeenhederne.

Flådeteknik spillede det ind i de britiske overvejelser, at man mente at råde over dels et instrument dels et våben, som gjorde søkrigsførelse med ubåde problematisk i fremtiden. Der var her tale om ASDIC og dydbomber. ASDIC var en undervandsradar, som man allerede fra 1917 begyndte at udvikle i et britisk-fransk samarbejde. Betegnelsen fremkom ved at tage initialerne var "The Allied Submarine Detection Investigation Committee", der udviklede apparatet. ASDIC udsendte lyde, der, hvis de ramte noget, blev kastet tilbage. Man kunne under gunstige forhold således detektere ubåde, der var neddykkede. Disse kunne derefter angribes med dydbomber, bomber, der blev kastet i vandet i nærheden af ubådens position, og som var indstillet til at eksplodere i en bestemt dybde. I 1930'erne havde man i Storbritannien stor tiltro til dette nye instrument, og mente derfor, at ubådene i en fremtidig krig ikke ville have de store chancer for at klare sig. Det synspunkt har været fremført, at man fra britisk side med vilje overdrev tiltroen til de nye tekniske hjælpemidler for at afskrække tyskerne i deres tyrkeretro på ubådernes fortsatte værdi. Kort sagt, var det i slutningen af 1930'erne tilsyneladende ikke noget problem for briterne, at Tyskland igen anskaffede ubåde.

Efter 1935 opstod der i den tyske flådeledelse diskussion om, hvilken type flåde, der skulle udvikles, og hvad dennes opgaver skulle være. Her spillede debatten om den tyske flåde under 1. verdenskrig og selvansøgelsen i 1920'erne ind. Under Storadmiral Erich Raeders ledelse blev der forelagt Hitler tre optioner, betegnet X-, Y, og Z-planen. X-planen var i princippet en genoptagelse af den tyske flådepolitik fra før 1. verdenskrig, hvor man ved hjælp af store skibe ville søge at bestride det britiske søherredømme i de europæiske farvande. Y-planen gik ud på at drage lære af søkrigsførelsen under 1. verdenskrig og primært bygge en ubådsflåde op, som atter skulle føre skibsfartskrig. Denne plan blev kraftigt støttet af flotilleadmiral Karl Dönitz, der i 1936 var blevet chef for det nyoprettede tyske ubådsvåben. Han forestillede sig en flåde bestående minimum af 300 ubåde, der ville sikre at der altid var 100 ubåde ude i operationsområderne, 100 undervejs mellem baserne og operationsområderne, og 100 i baserne for at reparere. Z-planens overordnede mål var ligeledes en skibsfartskrig, men den skulle føres ved hjælp af overfladeenheder. Raeder, der var mest interesseret i denne plans virkeliggørelse, forestillede sig at der i løbet af 10 år blev etableret 3-4 kampgrupper, hvis kærne hver for sig skulle udgøre 2 store slagskibe, 3-4 mindre slagskibe (svarende til

BISMARCK-klassen), 1 hangarskib samt diverse krydsere og destroyere. Tanken var at disse kampgrupper skulle rydde Atlanterhavet og de europæiske farvande for fjendtlig skibsfart. I påkommende tilfælde skulle de tage kampen op med britiske eller andre fjendtlige flådestyrker. Det interessante i denne forbindelse er altså, at såvel Y- som Z-planen som mål havde en skibsfartskrig forventeligt primært rettet mod Storbritannien. Raeder, der tvivlede på ubådenes fremtidige betydning, vandt gehør for Z-planen hos Hitler. Planen var under alle omstændigheder mere spektakulær end bygningen af 300 ubåde, som ikke på samme måde kunne vise flaget i fremmede havne og demonstrere det tyske riges storhed.

Z-planen blev formelt vedtaget den 27. januar 1939. Raeder gjorde udtrykkeligt Hitler opmærksom på, at den første kampgruppe ifølge denne plan tidligst kunne være operationsklar i 1946. Dette accepterede Hitler uden indvendinger. Han har tilsyneladende ikke forestillet sig en krig mod Storbritannien før dette tidspunkt. Nu kom krigen som bekendt allerede i september 1939. Ganske givet meget overraskende for Hitler. I hvert fald var Tyskland som sådan og herunder flåden meget dårligt forberedt til denne krig netop på dette tidspunkt. Det samme gjaldt i øvrigt både Storbritannien og Frankrig. For den tyske *Kriegsmarine* var krigens udbrud på dette tidspunkt intet mindre end en katastrofe. Man blev ganske enkelt taget med bukserne nede! Man var endnu ikke kommet i gang med den vedtagne plan, som nu måtte opgives. Begningen af de store slagskibe blev aldrig igangsat, og kun få af de planlagte 10 slagskibe af BISMARCK-typen blev bygget færdig, og kun fordi de allerede stod på beddingerne. Ved krigens slutning fandt De Allierede 2 halvfærdige hangarskibe. Det væsentlige aktiv var de såkaldte lommeflagskibe, som var velegnede til skibsfartskrig. Disse skibe, der oprindeligt karakteriseredes som *Panzerschiffe*, havde ingen forbindelse til Z-planen, idet de første af disse allerede var søsat inden 1930.

Af ubåde rådede man i september 1939 over 71 ubåde. Heraf var dog kun 57 operationsklare. Styrken bestod af 39 oceangående ubåde fordelt på to typer henholdsvis på 740 ts. og 500 ts. Som følge af Z-planen var der planlagt bygning henholdsvis af 17 og 11 af disse typer. Hertil kom 32 kystubåde med et displacement på 250 ts. Omstændighederne gjorde nu, at den tyske flådeledelse måtte opgive Z-planen og i realiteten overgå til Y-planen, udbygningen af ubådsflåden, der hurtigere lod sig realisere. Ubådene tog kun ganske få måneder at bygge, og i december 1939 besluttedes det at sætte tempoet op, således at der skulle bygges 20-25 ubåde per måned! Dette tal kunne imidlertid ikke holdes, og byggetiden for den enkelte ubåd kom til at ligge på omkring 20 måneder.

Royal Navy havde inden krigens udbrud fået installeret ASDIC på omkring 200 enheder, ligesom et stort antal enheder var blevet udstyret

med dybdebombeudkastere. Men der var ikke udarbejdet planer og taktikker for, hvorledes man skulle håndtere en evt. tysk ubådstrussel. Reelt må det konstateres, at briterne var endnu dårligere forberedt til søkrigsførelsen i Atlanten end tyskerne var.

Med hensyn til selve transporten på handelsskibe havde det britiske admiralitet forestillet sig, at skibene skulle sejle enkeltvis. Man havde ikke i første omgang forestillet sig atter at benytte sig af konvojordningen.

1939

I skibsfartskrigen, ofte kaldt krydserkrig (*fr. guerre de course*), satte tyskerne ind med de forhåndenværende ubåde, kraftige overfladeenheder, hjælpekrydsere samt langdistancefly. Målet var som anført at blokere Storbritannien for de nødvendige forsyninger.

Perioden fra 2. verdenskrigs start til april 1940, hvor Danmark og Norge blev besat af tyske tropper og især til Frankrigs fald i juni 1940 betegnes ofte som *The Phony War*, den uvirkelige krig. De to parter krigsindsatser var begrænsede, på grund af overraskelsen ved krigen og dermed generel dårlig forberedelse. Dertil kom, at krigen først og fremmest var en søkrig, hvor de nævnte faktorer også gjorde sig gældende.

Fra starten kom sænkningen af passagerskibet S/S ATHENIA allerede den 3. september 1939 af den tyske ubåd U-30 til at sætte dagsordenen. Ved sænkningen omkom 112 af de ombordværende, hvoraf de 28 var amerikanske statsborgere. Sænkningen, som næppe var ønsket af den tyske flådeledelse, viste, at tyskerne ikke ville overholde de internationale konventioner. Dette ændrede det britiske admiralitets holdning til konvojproblematikken, som nu blev taget op. De amerikanske statsborgere om bord var et problem for tyskerne. Churchill noteret da også, at de omkomne amerikanere nok ville gøre et indtryk i USA. Han så det som sin hovedopgave at bringe USA ind i krigen på De Allieredes side. Fra tysk side hævdede man da også, at man ikke kendte noget til sænkningen, som man påstod var en britisk provokation, der havde til formål at vende verdensopinionen, og specielt USA, mod Tyskland. I hvert fald fik U-30s besætning strenge ordrer om at holde tæt med sænkningen.

De to tyske *Panzerschiffe*, DEUTSCHLAND og ADMIRAL GRAF VON SPEE, normalt betegnet som lommeflagskibe, blev allerede inden krigsudbruddet sendt ud henholdsvis i Nordatlanten og Sydatlanten. De skulle snart vise deres effektivitet som skibsfartsødelæggere i efterårsmånederne i 1939. DEUTSCHLAND fik sænket adskillige handelsskibe, og bordede det amerikanske fragtskib CITY OF FLINT, hvad der skabte ophidselse i USA. DEUTSCHLAND vendte inden årets udgang tilbage til Tyskland, nu omdøbt til LÜTZOW, således at De Allierede i tilfælde af en sænkning af skibet ikke skulle have den propaganda-triumf at have

sænket *Deutschland!*

ADMIRAL GRAF VON SPEE gjorde sig kraftigt gældende i Sydatlanten, hvor det sænkede det første skib ud for Brasilien den 30. september 1939. I alt lykkedes det skibet at sænke 50.000 ts. allieret tonnage i den korte tid, det opererede. Det bandt efterhånden meget store britiske styrker, og måtte til sidst søge ind til Montevideo efter en kamp med britiske søstridskræfter på La Plata floden den 13. december. Hele kampagnen endte med, at kaptajn og besætning den 17. december satte skibet på grund og ødelagde det. Kampagnen viste, at den tyske skibsfartskrig med overfladeenheder kunne gennemføres med stor effektivitet, samt at det ville kræve store allierede ressourcer at standse denne virksomhed. Samlet kom overfladeoperationerne dog til at spille en mindre rolle i det samlede billede af Slaget om Atlanten blandt andet fordi de forudsætninger, der var opstillede i Z-planen, aldrig blev opfyldt.

Ubådsoperationerne kom fra tysk side efterhånden i gang i denne fase. En klar triumf for de tyske ubåde var U-47s sænkning af det britiske slag-skib ROYAL OAK i Scapa Flow, *Royal Navys* egen base. Fordelingen af ubådene gav næsten sig selv. Kystubådene opererede i princippet i farvandet øst for Storbritannien. Ubådene på 500 ts. opererede i Nord-atlanten vest for Storbritannien, og de store ubåde på 750 ts. havde opgaver længere væk, som f.eks. i Gibraltarstrædet, hvor man arbejdede sammen med italienske ubåde, der blev tilkaldt.

Briterne gik hurtigt over til at bringe transporterne over Atlanten i form af konvojer, der blev eskorteret af krigsskibe. Den første konvoj fra Storbritannien afgik mod Canada den 8. september, og den modsatte vej afgik den første konvoj den 14. september. Det var kun skibe, der kunne klare en sejlads mellem 9-15 knob, der fik lov til at deltage i konvojerne. For at give konvojerne luftbeskyttelse sendtes hangarskibe med som eskorte, men allerede den 14. september undgik ARK ROYAL med nød og næppe at blive torpederet af en ubåd. Da det endvidere lykkedes U-29 den 17. september at sænke hangarskibet COURAGEOUS, blev hangarskibene taget væk fra eskortetjenesten. Denne udvikling medførte, at konvojerne ikke kunne få luftstøtte over hele Atlanten, i princippet kun frem til 200 sømil vest fra Irland på den vestgående strækning. Syd for Grønland opstod derfor et "hul", et *gap*, hvor fly fra hverken USA eller Storbritannien kunne nå. Området ses også omtalt som "The Black Pit" eller *Greenland-Iceland-UK-Gap*. I dette område kunne ubådene angribe i overfladen uden at være bange for flyangreb bl.a. om natten. På hver side af dette Gap fik konvojerne til gengæld luftstøtte. Til at varetage eskortetjenesten havde briterne i starten kun 81 ældre destroyere, 31 kanonbåde og 9 korvetter. Dette var langt fra tilstrækkeligt.

Ved årsskiftet 1939-40 kunne resultatet af skibsfartskrigen gøres op. De Allierede havde mistet skibe svarende til 810.000 brt. I alt var 5.756 skibe i konvojer blevet beskyttet af *Royal Navy* med et tab på kun 12 skibe. Der var blevet sænket 102 allierede skibe, der ikke havde sejlet i konvoj. Samtidig var der tilført ny tonnage svarende til 332.000 brt. De tyske tab havde for ubådernes vedkommende været 9, hvad der udgjorde 1/6 af antallet af de operative ubåde. Problemet var stadig de lange forbindelseslinier mellem baser og operationsområder. Karl Dönitz, der efter sænkningen af ROYAL OAK var blevet udnævnt til kontreadmiral, skrev senere, at der i vinteren 1939-40 kun var 10 ubåde ude i operationsområderne.

Denne første fase af skibsfartskrigen gik hårdt ud over den neutrale skibsfart som f.eks. Danmarks.

Danmark rådede i 1939 over en handelsflåde på 440 skibe over 500 tons. Til sammen repræsenterede de 1,2 millioner brt. Den 30. september 1939 blev det danske fragtskib VENDIA sænket i Skagerrak. Den blev først beskyttet med kanon af en uddykket tysk ubåd og derefter torpederet. I perioden frem til april 1940 krigsforliste 29 danske handelsskibe. Så vidt det vides sænkedes de 25 af dem af ubåde. Det kostede 311 danske søfolk livet.

1940

De tyske ubåde var bygget til primært at angribe i overfladen. I overfladen blev de fremdrevet af dieselmotorer og kunne derved opnå større fart end i neddykket tilstand, hvor fremdrivningen foregik ved hjælp af akkumulatorer, der blev opladet, mens man var uddykket. Det var også forklaringen på, at ubådene var udrustet med en kanon. Mange handelsskibe blev sænket med kanonild for at spare de få og dyre torpedoer, som ubåden kunne medbringe. Det foretrukne tidspunkt at angribe på var derfor om natten, hvor man kunne undgå at blive detekteret af ASDIC. Om dagen holdt man sig neddykket, men dette blev også problematisk efterhånden som ASDIC blev forbedret, og man fra allieret side ikke alene eskorterede konvojerne, men også gik over til mere offensivt at oplede ubådene.

1940 blev et givtigt år for de tyske ubåde. Dels på grund af de ovenfor anførte forhold, dels fordi man gennem besættelsen af Norge og især Normandiet i forår og sommer 1940 fik adgang til at bygge bombesikre baser, som væsentligt formindskede afstanden fra base til operationsområde. Denne udbygning var helt i overensstemmelse med de ideer, som admiral Wegener tilbage i slutningen af 1920'erne havde gjort sig. Det ses ofte anført, at besiddelsen af ubådsbaser i Norge og Nordfrankrig spillede ind ved planlægningen af disse besættelser. Dette er imidlertid ikke tilfælde. Basernes placering var en tillægsgevinst, som blev udnyttet. Især var det-

te tilfældet i Nordfrankrig. I Norge fik tyskerne aldrig rigtigt udbygget deres ubådsbaser, ligesom relativt få tyske ubåde faktisk opererede fra den norske kyst. De Allierede fik fordele ved i foråret og sommeren 1940 at skaffe sig baser på Færøerne og i Island, og forøgede deres muligheder for at gøre noget ved det kritiske *Gap*.

I marts reduceredes de tyske ubådsoperationer i Atlanten såvel i varighed som i antal, idet ubådene blev trukket hjem for at kunne deltage i operationerne mod Norge og Danmark i april 1940, men derefter øgedes operationernes antal igen.

I efteråret 1940 begyndte Dönitz at anvende den såkaldte ulvekobbel-taktik, som han tidligere i sin planlægning havde udformet. Konvojerne havde gjort det meget svært for de enkeltvis opererende ubåde at opnå resultater. Selv om 2-3 skibe blev sænket i en konvoj, gjorde antallet af skibe, at der alligevel kom meget store forsyninger frem ad gangen. Ulvekobbel-taktikken gik derfor ud på, at ubåde, der observerede en konvoj, i første omgang skulle følge denne og samle en større gruppe af andre ubåde, der så på et tidspunkt samlet foretog et angreb. Et sådant angreb ville hurtigt overstige eskorteskipenes kapacitet, og man fik derfor et større antal træffere med torpedoerne. Endvidere ville det nedsætte overførelsesprocenten af de transporterede forsyninger betydeligt.

Ulvkobbel-taktikken virkede i første omgang og gav gode resultater i oktober og november. Den blev endvidere forbedret ved at samlingen af ubådene i grupper blev styret med radio fra hovedkvarteret. Positionen af en observeret konvoj blev enten af en ubåd eller et langdistancefly af typen Focke-Wulff meldt ind til hovedkvarteret, der så havde overblik over hvilken andre ubåde, der var mulighed for at tilkalde, for at danne et kobbel. Når tilstrækkeligt mange var samlet blev angrebet sat ind. Ved radiokommunikationen benyttede ubådene en særlig udgave af Enigma-maskinen. Det var en kodemaskine, der omkodede de meldinger, der blev afsendt, og hvor nøglen kunne udskiftet. Det hele krævede blot, at modtageren havde indstillet maskinen på den samme nøglekombination. På dette tidspunkt kunne De Allierede ikke knække koderne. Det eneste hjælpemiddel i denne forbindelse var, at de ved krydspejlinger med radiostråledetektorer kunne fastslå en ubåds position, når den sendte hjem til hovedkvarteret fra overfladen.

Eksempler på ulvekobbel-taktikkens effekt var angrebene i 1940 på konvojerne henholdsvis SC.7 og HX-79. I det første tilfælde lykkedes det 7 ubåde under ledelse af U-99 at trænge midt ind i en langsomt gående konvoj, der var på 34 skibe, og sænke halvdelen uden tab. I det andet tilfælde trængte 6 ubåde under ledelse af U-47 igennem eskorten på en hurtigt gående konvoj på 49 skibe og sænkede 14 af disse. Umiddelbart efter pas-

serede konvojen HX-79A det samme område. Ubådene havde endnu ikke spredt sig, og der blev sænket yderligere 7 handelsskibe.

Store interesser stod på spil for de involverede parter. Der blev derfor sat store ressourcer ind på at opnå enten tekniske eller taktiske fordele eller hurtigt at udvikle modforanstaltninger. Ethvert våben avlede et modvåben, ethvert initiativ avlede en modforanstaltning – enten af taktisk eller af teknisk natur. ASDIC'en medførte f.eks., at ubådene angreb om natten på overfladen. Konvojordningen medførte, at ubådene benyttede ulvekobbeltaktikken. Et nyt hjælpemiddel, som først og fremmest kom De Allierede til gode, var radaren. Ved hjælp af bølger der udsendtes og tilbagekastedes, når de ramte noget, kunne man detektere genstande i tåge og i mørke og på lang afstand i sigtbart vejr. Man havde kendt princippet længe, men det blev først fra 1939-40 operationelt, og blev fra efteråret 1940 installeret i en lang række fly og på eskortefartøjer. Tyskerne kendte også radaren og på slagskibet BISMARCK var en sådan installeret, men briterne var længst fremme i udviklingen.

Radaren fik afgørende betydning i kampen mod ubådene i Atlanten. Ubådene kunne ikke længere vide sig sikre om natten i overfladen, og blev tvunget til næsten udelukkende at angribe i neddykket tilstand. Da ubådens fart på grund af de anvendte fremdrivningsmidler var lavere i neddykket end i uddykket tilstand, skabte dette efterhånden problemer for ubådene. Svaret på radar-truslen kom i første omgang i form af udviklingen af en radar-stråle-detektor, af tyskerne kaldet *Metox*. Ved hjælp af denne sensor kunne man registrere, når man blev ramt af radarstråler, således at ubåden kunne nå at dykke inden et evt. fly dukkede op.

Den 9. april 1940 kom besættelsen af Danmark, og dagen efter opfordrede den britiske regering over B.B.C. de skibe, der ikke længere kunne eller ville vende hjem til Danmark og Norge om at sejle til en allieret havn og fortsætte kampen mod tyskerne. 87 danske skibe lod sig beslaglagt i Storbritannien, 40 i andre britiske besiddelser, 24 i franske eller fransk-kontrollerede havne, og 91 i diverse neutrale havne, i alt 242 skibe. Der var ca. 2.800 søfolk om bord på de skibe, der lå i de britiske havne, ca. 700 i de franske, og i de neutrale havne ca. 2.000. Sammenlagt med de danske søfolk, der havde hyre på ikke-danske skibe, men som den 9. april 1940 befandt sig uden for Danmark, regner man med, at ca. 6.500 danske søfolk var afskåret fra hjemlandet. Mange af de danske skibe og søfolk meldte sig i allieret tjeneste og kom derfor til at deltage i konvojsejlsdserne over Atlanten under hele krigen. Adskillige oplevede at gå ned indtil flere gange med deres skibe, som blev torpederet eller sænket af tyske fly. Det er dem, vi betegner som krigssejlerne.

Tallene for 1940 var alvorlige for De Allierede. De tyske ubåde fik i dette år sænket tonnage svarende til 4.407.000 brt. og led et tab på 22 ubåde. Tallene kan også stilles op på den måde, at i 1939 mistede De Allierede 90.000 brt. for hver ubåd, der blev sænket. I 1940 var dette tal 200.318 brt. Disse tal skal kun anvendes for at give et indtryk af størrelsesordenen, idet det senere viste sig at gennemsnitlig stod ubåde kun for ca. 70% af den sænkede tonnage. Andre årsager var fly og miner og diverse overfladefartøjer. Til de anførte tal skal det supplerende konstateres, at De Allierede kun havde formået at bygge eller fremskaffe nye skibe svarende til 1.219.000 brt. Det faktiske tab var derfor 3.148.000 brt. – det højeste årlige nettotab under Slaget om Atlanten.

1941

Den tyske skibsfartskrig med ubåde fortsatte dette år med uformindsket styrke. Briterne strammede deres organisation op, og fra 1. april 1941 blev flyene fra Coastal Command underlagt Admiralitetet, hvad der gav bedre muligheder for en integreret ubådsbekæmpelse. Endvidere lykkedes det briterne ved hjælp af dybdebomber i foråret at tvinge U-99 op til overfladen og tage besætningen til fange. Ubåden var under kommando af Otto Kretschmer, den tyske ubådskrigsførelses ubestridte es. Han havde på halvandet år stået for sænkningen af 266.629 brt. allieret tonnage. Denne score blev ikke overgået i resten af krigen.

De tyske ubåde havde udvist stadig større aggressivitet over for amerikanske skibe og materiel, og selv om USA formelt var neutralt, var man i den amerikanske regering indstillet på at hjælpe briterne med at føre forsyninger over Atlanten. Dette gav sig bl.a. udslag i den *lend-lease*-aftale som blev indgået i marts 1941 og som indebar, at USA lånte Storbritannien 50 destroyere til anvendelse i konvojtjenesten. Dette var hårdt tiltrængt. En særlig amerikansk konvojkommando blev etableret, og senere på året fik amerikanerne mulighed for at stationere fly i Island

Dette år blev italienske ubåde stationeret i Bordeaux og opererede i Sydatlanten, dog uden de store resultater.

Fra august 1941 kunne briterne knække de *enigma-koder*, som blev benyttet af de tyske ubåde. Dette var klart et godt hjælpemiddel i De Allieredes kamp mod ubådene, men forholdene var for komplicerede til, at denne viden effektivt kunne skaffe dem en dominans umiddelbart i forbindelse med den stadige kamp på og om Atlanten.

Årets nok mest markante begivenhed på Atlanten var kampagnen mod det tyske slagskib BISMARCK og dets sekundant, den svære krydser PRINZ EUGEN. Noget overraskende igangsatte tyskerne i maj 1941 operation

Rheiniübung. Der var tale om en operation, som havde sine rødder i Z-planen, ifølge hvilken der jo skulle etableres stærke kampgrupper af overfladeskibe, som skulle angribe skibsfarten og konvojerne i Atlanten. Men med krigen komme allerede i september 1939 forsvandt som nævnt forudsætningerne for denne plan. De kampgrupper, som der var tænkt på, involverede således hangarskibe, der kunne give dem den nødvendige taktiske luftstøtte. Endvidere indebar planen, at der deltog 1-2 slagskibe, der var endnu større end BISMARCK. Grundlaget for denne operation var således dybt problematisk og må sikkert ses som et forsøg fra den tyske flådeledelses side på at retfærdiggøre de store slagsskibes eksistens og fastholde den tyske flådes image i befolkningen.

Operationen startede den 18. maj, og den 24. maj blev gruppen observeret i Atlanten. Tilstedeværelsen i Atlanten medførte, at briterne indsatte alle disponible søstridskræfter for at stoppe skibene inden de kunne angribe konvojer. Frem til den 27. maj foregik der en storstilet jagt på BISMARCK og PRINZ EUGEN. Det lykkedes herunder BISMARCK at sænke den britiske slagkrydser HOOD. De to tyske skibe delte sig, og BISMARCK forsøgte at nå Brest eller at komme så tæt på den franske kyst at egen luftdækning kunne opnås. I det hele taget var det et stort handicap for de tyske skibe, at de ikke rådede over effektiv luftstøtte. En torpedotræffer fik BISMARCKs ror til at sætte sig fast, således at det kun kunne sejle i ring, og efter utallige angreb fly sank slagskibet vest for Irland. Kun 115 af den samlede besætning på ca. 2.100 blev reddet. Vraget blev fundet i 1989, og en undersøgelse af dette har skabt tvivl om hvorvidt skibet blev sænket som en følge af fjendtlige træffere eller reelt af egen besætning.

I betragtning af de store ressourcer, som nedkæmpningen af BISMARCK krævede, vil det være rimeligt at konkludere, at en realisering af den tyske Z-plan i en krig efter 1946-48 – i stedet for 1939-45 – ville have skabt meget store problemer for forsyningslinierne over Atlanten, og ville have været langt farligere end ubådene.

Nu gav demonstrationen af de store skibe bagslag for den tyske flådeledelse. Hitler var efter Operation *Rheiniübung* overbevist om, at de store skibe var nyttesløse. Bortset fra at de tyske slagskibe SCHARNHORST og GNEISENAU i 1941 sænkede nogle skibe i Atlanten, og at SCHARNHORST i december 1943 blev sænket under angreb på en konvoj på vej til Murmansk, så var overfladeenhedernes rolle i Slaget om Atlanten udspillet, og de tilbageblevne slagskibe kom kun til at virke som *fleet-in-being* under resten af krigen. Derved menes, at de alene i kraft af deres eksistens fortsat udgjorde en trussel, som det var nødvendigt at tage hensyn til. Flåden måtte endda lide den tort at se kanoner, der skulle have været anvendt til slagskibene, i stedet blive anbragt bl.a. i tyske kystbe-

fæstninger i Danmark. Denne udvikling var en medvirkende årsag til at Raeder senere i begyndelse af 1943 måtte fratræde til fordel for Dönitz.

I 1941 mistede tyskerne 35 ubåde. 4.398.000 brt. allieret tonnage gik tabt. For hver ubåd mistede De Allierede således 125.658 brt. Det gik således den rigtige vej for De Allierede dette år. Dertil kom, at tonnagetilgangen havde været 1.984.000 brt. Det vil sige, at nettotabet var 2.414.000 brt., hvad der var markant mindre end i det foregående år.

1942

Den tyske flåde modtog ved indgangen til 1942 ca. 20 nye ubåde om måneden, og rådede ved årsskiftet over ca. 260 ubåde.

Afgørende betydning fik det for hele situationen på Atlanten, at USA fra december 1941 indtrådte i krigen. USA kunne nu for alvor stille omfattende ressourcer til rådighed. Til gengæld fik den amerikanske skibsfart hurtigt de tyske ubådes effektivitet at mærke. Under Operation *Paukens-chlag* indsatte Dönitz 5 ubåde langs den amerikanske østkyst. Her var man på dette tidlige tidspunkt totalt uforberedt på ubådskrigen. Der var ingen konvojordning, og alle skibene sejlede fuldt oplyste, ligesom alle fyrtårne og sømærker fungerede. I perioden 14. januar til 7. februar 1942 sænkedes således 25 fragtskibe. Senere fortsatte operationerne langs den amerikanske østkyst, selv om man fra maj i dette område begyndte at beskytte sejlruterne. I alt blev i dette område i 1942 sænket næsten 400 skibe. Dette var med til i 1942 at forøge bruttotabet af tonnage hos De Allierede. Alene i januar 1942 blev der sænket 327.000 brt. allieret tonnage. Sænkningerne fortsatte og nåede i løbet af foråret op på de højeste månedlige sænkningstale under Slaget om Atlanten. Med rette betegnedes denne periode i ubådskrigen af tyskerne som "Happy Time".

Af nye tekniske initiativer, udviklet i løbet af 1942, og som fik taktisk betydning for De Allierede, kan nævnes en kraftigt lyskaster, *Leigh Lights*, som gjorde flyenes angreb om natten på uddykkede ubåde mere effektive. Endvidere at briterne gik over til den såkaldte 10 cm radar, der kunne installeres i mindre enheder og fly. Dette kom bag på tyskerne, der fortsat troede de kunne anvende *Metox'en* til at detektere radarstråler. Den nye britiske radar medførte straks en kraftigt stigning i antallet af sænkede ubåde. De Allierede fik også gang i udrustningen af særlige eskortehangarskibe, mindre hangarskibe eller ombyggede handelsskibe, som kunne medføre et begrænset antal fly, der kunne starte og lande på skibene. Disse skibe fulgte med konvojerne, og kunne således give disse en nødvendig luftstøtte ved passagen af GIUK-gap'et i Atlanten.

Fra tysk side svarede man igen med bl.a. at bygge store forsyningsubåde på 1.600 tons, som kunne sejle forsyninger ud til ubådene i operations-

områderne, således at de kunne blive længere ude. Disse blev kendt som "*Milchkühe*". Derudover lykkedes det inden årets udgang at få indrettet en ny Metox, som kunne opfange bølgerne fra den nye radartype.

Helt afgørende viste det sig at blive, at man i USA gennem en veludviklet serieproduktion kunne sætte en kolossalt byggeprogram i gang af de såkaldte *Liberty-skibe*, der var en slags standard handelsskibe. Virkningen af denne tonnage-indsprøjtning gjorde sig allerede gældende i 1942, men slog for alvor igennem det følgende år.

1942 blev på mange måder kulminationen af Slaget om Atlanten. Ved udgangen af året rådede tyskerne over 393 ubåde, hvoraf 212 var operative. Der blev sænket 85 ubåde det år. Til gengæld mistede De Allierede ikke mindre end 8.245 000 brt. hvoraf de 6.200.000 brt. skyldtes ubåde. Raten var altså 97.000 brt. for hver sænket ubåd. Disse tonnagetab ville have været katastrofale, hvis ikke den amerikanske produktion var kommet i gang. Der blev således tilført ny tonnage svarende til 7.182.000 brt. Det vil sige, at nettotabet kun var 1.063.000 brt., hvad der var under halvdelen af nettotabet i 1941. Det gik altså fortsat den rigtige vej for De Allierede.

1943

Dette år blev for skibsfartskrigen i Atlanten et vendepunkt, ligesom det var tilfælde på flere andre af krigens fronter. I januar 1943 afholdtes i Casablanca en konference for De Allieredes øverste militære chefer, og det blev fastslået, at "the defeat of the U-boat must remain a first charge on the resources of the United Nations". Der blev efterfølgende besluttet en række nye initiativer for at intensivere kampen mod ubådene. Gennem analyser blev man f.eks. opmærksom på, at den taktik, tyskerne anvendte, i forbindelse med den kapacitet, de havde, indebar, at tabet af skibe i de enkelte konvojer nærmest var konstant. Hvis man derfor satte antallet af skibe op i den enkelte konvoj, kunne man med samme risiko få bragt mere end 50% forsyninger over ad gangen.

Dönitz satte en storstilet offensiv ind i foråret 1943, men oplevede så store tab, at han den 24. maj 1943 besluttede midlertidigt at trække alle ubåde hjem, for at overveje nye taktik og ny teknik. Denne dag anses i historisk perspektiv for at være den dag, hvor De Allierede sejrede i Atlanten.

Når tyskerne ikke længere kunne bygge ubåde så hurtigt, som De Allierede kunne sænke dem, og når De Allierede kunne sætte mere tonnage i søen om måneden end tyske ubåde kunne nå at sænke i samme periode – så ville slaget reelt være tabt. De her nævnte kurver krydsede hinanden i 1943. Den tyske skibsfartskrig var herefter helt udsigtsløs.

I løbet af 1943 fortsatte man uvidende om disse tal fra tysk side med at igangsætte nye initiativer for at redde situationen. Som tidligere nævnt var ubådens store problem, at den nu var tvunget til at være neddykket hele tiden. Radaren og patrulje- og eskorteskibene gav den ingen ro på overfladen. På grund af fremdrivningssystemerne blev farten reduceret i neddykket tilstand, et forhold der f.eks. i nogle tilfælde gjorde, at ubådene hverken var i stand til at følge med konvojerne eller at indhente disse. Det tyske svar på denne hæmsko var snorklen, et lufrør, der gjorde det muligt i neddykket tilstand fortsat at anvende dieselmotorerne og derved fastholde den højere fart, som kunne opnås i uddykket tilstand på overfladen. Snorklen, som fik sin navn efter den snorkende lyd, som lufrøret frembragte, når bølger på overfladen oversvømmede indmundingsventilen, var egentlig en hollandsk opfindelse, der var kendt af tyskerne, men som nu først blev anvendt i den specielt opståede situation. Men man skal helt hen i slutningen af 1944 før de første snorkeludrustede ubåde var operationsklare.

Af andre initiativer, der har forbindelse med denne problematik, var den tyske ubådskonstruktør Hellmuth Walthers ideer om at bygge en ubåd med luftuafhængigt maskineri fremdrevet af brintoverilte. En sådan ubåd ville kunne holde sig neddykket i meget lang tid og samtidig opnå en betydelig høj fart. De første ubåde efter denne konstruktion blev dog først operative umiddelbart inden krigen afslutning. Endvidere arbejdede man også med et ubådsprojekt, der ved hjælp af meget store batterier, kunne opnå en fart på 17 knob i neddykket tilstand. Dette projekt, kaldet type XXI, kom dog også for sent til at kunne spille en rolle på Atlanterhavet og vende krigslykken.

Der var således 12 operationsklare af denne type i maj 1945. Type XXI samt Walther-ubåde ville havde været meget farlige instrumenter, som det ville have været vanskeligt at finde foranstaltninger i mod, men som tidligere anført ville det kun have forlænget krigen, ikke forandret det endelige resultat.

På allieret side udviklede man "*hedgehog*", pindsvinet, et aggregat, der udkastede dydbomber foran skibet i et diamant-mønster, og som kun eksploderede, hvis de ramte noget. Dette var nyt i forhold til de hidtil anvendte dydbombe-typer. Træfsikkerhed blev derved meget større, samt at det nu var muligt at opretholde ASDIC-kontakten med den fjendtlige ubåd under angrebet. Endvidere gav eksploderende dydbomber indikationer på, hvor den jagede ubåd befandt sig. I løbet af krigen gik man over til at betegne ASDIC med den amerikanske betegnelse SONAR, der står for "**S**OUND **N**AVIGATION **A**ND **R**ANGING and denoting".

På tysk side udviklede man til gengæld torpedoer, kaldet *Zaunkönig*, der

homede på handelsskibenes skruestøj. De Allieredes modtræk var at lade særlige lydskilder, der svarede til skruestøj, slæbe efter skibene, således at torpedoerne ramte disse paravaner i stedet for. Endvidere udviklede tyskerne også torpedoer, der var programmeret til at følge bestemte sløjfebåner, således at træfsikkerheder, hvis en sådan torpedo blev affyret mod en konvoj, var stor.

I 1943 mistede De Allierede 3.611.000 brt., hvad der var langt mindre end i 1942. Tyskerne mistede ikke mindre end 237 ubåde. Raten var altså her helt nede på 15.236 brt. for hver ubåd. Tilgangen af ny tonnage udgjorde 14.585.000 brt. (!). Der var nu ikke tale om et nettotab, men om en netovækst på 10.974.000 brt. (!).

1944-45

Ved indgangen til 1944 havde De Allierede overtaget på Atlanten. Denne dominans var en klar forudsætning for den invasion i Normandiet, som fandt sted i juni 1944. Et bestridt søherredømme på dette tidspunkt kunne have skabt problemer for denne invasion. Store tyske ubådsstyrker blev forgæves sat ind mod invasionsflåden, men den efterhånden meget effektive ubådsbekæmpelse gav store tab blandt disse.

Set i et større strategisk perspektiv fik invasionen i Normandiet stor indflydelse på ubådenes fortsatte operationsmuligheder, idet tyskerne efter denne ikke længere rådede over de bombesikre baser i dette område. Ubådene var nu henvist til baser i Norge, Tyskland og i den sydlige del af Frankrig.

Nedgangen fortsatte for ubådene, selv om snorklen kom i anvendelse. Princippet viste sig ganske vist meget effektivt, men kom for sent til at gøre sig rigtigt gældende.

At enden var nær, ses på tallene fra krigen i Atlanterhavet i 1944. 241 tyske ubåde blev sænket, det højeste årstal under krigen. De Allierede mistede 1.422.000 brt. Raten var således helt nede på 5.900 brt. for hver sænket ubåd. Den nytilførte tonnage på allieret side var 13.349.000 brt. Det vil sige en nettotilvækst på 11.927.000 brt.

Tallene for 1945 frem til kapitulationen i maj var 153 sænkede ubåde. Et allieret tab på 458.000 brt. og en ny tilført tonnage på 3.834.000 brt.

Den 4. maj 1945 overgav Karl Dönitz sig til De Allierede. Han var blevet Storadmiral og Hitlers efterfølger. Alle de resterende ubåde blev kaldt hjem til deres baser. Kampen var ovre og De Allierede havde vundet Slaget om Atlanten, efter at der havde været kæmpet i dette krigsteater uafbrudt i de 68 måneder, som den 2. verdenskrig i Europa varede.

Sammenfatning

Betydningen af Salget om Atlanten kan næppe overvurderes. Et sammenbrud i forsyningslinierne til Storbritannien havde medført et sammenbrud for Det britiske Imperium og dermed for De Allierede som sådan. Selv om mange eksperter i dag mener, at det aldrig rigtig lykkedes tyskerne at få et overtag i Atlanten, så må det konstateres, at situationen i 1942 var kritisk. Redningen kom i form af den amerikanske indtrædelse i krigen. Churchill havde hele tiden været klar over, at det var dette, der ville kunne redde Storbritannien. Udfaldet ville efter hans mening ikke have været sikkert uden denne. Kolossale ressourcer blev sat ind på Atlanterhavet. Det er en kendsgerning, at alle nye opfindelser og nye taktikker til trods, så var det først og fremmest den materielle mætning, der kvalte den tyske søkrigsførelse. Over for de amerikanske ressourcer var der intet at stille op. Det hele blev kun et spørgsmål om tid.

Ser man Slaget om Atlanten under ét, så kan de frygtindgydende tal opgøres på følgende måde. Opmærksomheden skal henledes på, at der findes såvel britiske som amerikanske tal, som kan afvige en lille smule fra hinanden bl.a. på grund af forskellige opgørelsesprincipper. Her er de amerikanske tal valgt.

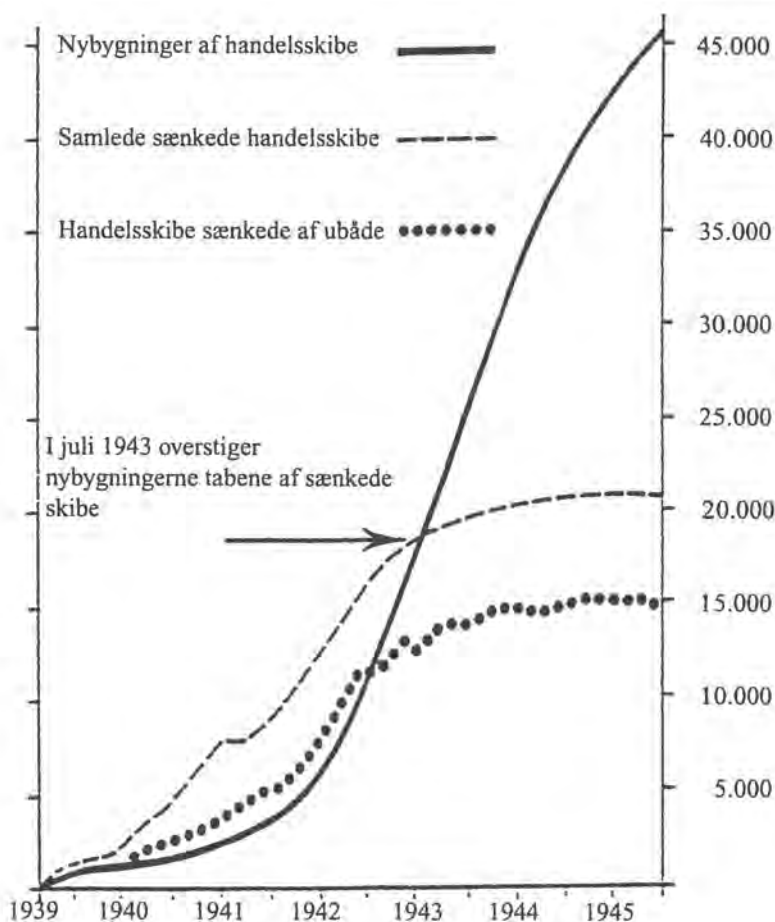
De Allierede mistede i alt 23.351.000 brt. og 4.768 handelsskibe, heraf blev de 2.775 sænket af ubåde. Normalt anføres for årsagerne til sænkningerne, at 69% blev sænket af ubåde, 13% af fly, 7% af overfaldeenheder, 7% af miner og 4% tilfælde, der ikke er oplyst. Procenterne er her ca. tal, men giver en form for størrelsesorden. I alt blev der tilført ny tonnage svarende til 42.485.000 brt.

Den tonnagemængde, som man havde mistet i løbet af krigen, var ved dennes afslutning stort set erstattet, således at der var tale om status quo for Storbritanniens og USA's handelsflåder. Alene i den britiske handelsflåde mistede ca. 30.000 søfolk livet i bestræbelserne på at holde gang i det krigsførende britiske samfund.

Den danske indsats i Slaget om Atlanten, der blev ydet af konfiskerede danske skibe og danske søfolk, kan skønmæssigt anføres med de samlede skønnede tal for "udeflåden", det vil den del af handelsflåden, der befandt sig uden for danske farvande efter 9. april 1940. Her mistede sammenlagt ca. 850 danske søfolk livet, og 128 skibe gik tabt.

Tyskerne havde under krigen 1.162 ubåde til rådighed, hvoraf de 784 gik tabt, det vil sige 67%. 221 ubåde blev ødelagt af egne besætninger og 157 blev efterhånden overleveret til De Allierede. Af de 40.900 tjenstgørende i ubåde faldt de 28.000 mens 5.000 blev taget til fange.

i 1000 tons

I juli 1943 overstiger
nybygningerne tabene af sænkede
skibe

Disse grafiske kurver illustrerer hvornår De Allierede fik overtaget i Slaget om Atlanten, og hvorfor tyskerne ikke kunne vinde på dette krigsteater.

Litteratur, der kan anbefales til yderligere læsning:

David Miller:

Ubåde. Historien om Tysklands frygtede undervandsbådsvåben

Billesø & Baltzer

2002

Christian Tortzen:

Krigssejlerne. Træk af dansk skibsfarts historie 1939-1945.

Pantheon

1995

Andrew Williams:

Slaget om Atlanten

Gyldendal

Kbh. 2003

SØMILITÆRE NOTER "ALEXANDER NEVSKIJ"

– en fortælling om blåt blod og saltvand

På havnen i Thyborøn står et stort anker. Det stammer fra den russiske orlogsfregat "Alexander Nevskij", der strandede i 1868 på den øde kyst mellem Harboøre og Thyborøn. Der var 724 mand ombord, blandt dem den nittenårige storfyrst Aleksej, søn af den russiske kejser Alexander 2. Det var som et vingesus fra den store verden. Denne spændende historie bliver fortalt i en helt ny udstilling, lavet af Lemvig Museum på Kystcentret i Thyborøn – ikke langt fra det sted, hvor skibet forliste. For den lokale befolkning var skibet som et eventyrslot – med fine folk ombord og mængder af udsøgt inventar, der skulle bjerges i land. Det gav arbejde og velstand – og fortællinger, der sammen med de fine ting er gået i arv helt op til nutiden.

Den nye udstilling om "Alexander Nevskij" åbner den 1. juni 2006.

"Alexander Nevskij"s forlis

Det mest fantastiske forlis på den jyske vestkyst er nok den russiske orlogsfregat "Alexander Nevskij", der strandede den 25. September 1868 på tangen mellem Harboøre og Thyborøn. Det var den russiske flådes stolthed med én af kejserens sønner, storfyrst Alexej, og dennes lærer admiral Possiet ombord. Skibet var på vej hjem fra et besøg i Piræus, hvor det havde deltaget i festlighederne ved den græske kong Georgs bryllup med storfyrstinde Olga af Rusland.

Den 24. September var skibet på vej op gennem Nordsøen. Admiralen beordrede dampkedlerne slukket, så skibet kunne gå for sejl, og om aftenen kom han på den ulykkelige idé, at kursen skulle lægges nogle streger mere mod øst. Ved at sigte efter Hanstholm Fyr kunne man forkorte sejltiden og få Skagen i sigte ved dagslys næste dag. Det blæste op, og der kom tætte regnbyger. Man blev nødt til at mindske sejl, og da fokken gled ned, så kaptajnen en mørk stribe om styrbord. Klokkeren halv tre i den mørke morgen stødte skibet på revlen. For at forhindre det i at kæntré, måtte man kappe masterne og lade en del af kanonerne gå over bord. Skibets nødsrud blev hørt i land, og folk strømmede til stranden sammen

med mandskabet fra redningsstationerne. Heldigvis lagde blæsten og søen sig, og da klokken var 7 om aftenen var hele fregattens mandskab på 724 mand blev reddet. De eneste, der druknede var to officerer og tre matroser, der som de allerførste havde forsøgt at redde sig i land med én af skibets egne redningsbåde. På stranden blev der holdt en kort gudstjeneste. Hele sceneriet blev tegnet på stedet til Illustreret Tidende; sådan en tegning var den tids pressefotoграфи.

I dagene efter forliset blev skibets inventar roet i land i fiskerbåde og solgt ved en række store auktioner. Således endte mange af de fine møbler og andet inventar i privateje, på hoteller og offentlige kontorer.

Der var tunge mahognibuffeter med hvid marmorplade, skriveborde, elegante salonstole, spilleborde, spytbakker, messingsamovarer, rubinglas og meget andet fra skibets elegante saloner. Alt blev bjerget i land af det lokale bjergelav og et hold af skibets besætning – og solgt på en række auktioner, der tiltrak folk fra hele landet. På den måde blev de flotte ting fra “Alexander Nevskij” spredt for alle vinde. Nogle af dem endte senere på Lemvig Museum og kan nu ses i udstillingen på Kystcentret i Thyborøn, andre er stadig i familieeje – på Harboøre, i Lemvig, i Kolding, i København, i Bruxelles. Overalt bliver de passet på og værdsat på grund af den dramatiske fortælling om den russiske fregats forlis på den øde vestjyske kyst.

Den nye “Alexander Nevskij”-udstilling på Kystcentret i Thyborøn er permanent og vil løbende blive udbygget, hvis der dukker spændende nye ting op.

“Alexander Nevskij” og prinsesse/kejserinde Dagmar

“Alexander Nevskij” deltog i flere togter som repræsentationsskib i den russiske flåde.

I 1865 var fregatten “Alexander Nevskij” rammen om den sørgelige hjemfart med liget af den russiske tronfølger storfyrst Nicolai. Året før var han blevet forlovet med den unge danske prinsesse Dagmar, datter af kong Christian 9. og dronning Louise. Den 27. maj 1865 sejlede den russiske eskadre gennem Storebælt. Skibene havde kajede rær for at vise sorg. Det forreste fartøj, fregatten “Alexander Nevskij”, førte tronfølgeren, storfyrst Nicolais flag på halv i stormasten. Ud for Nyborg ankom

dampskibet "Slesvig". Den danske konge Christian 9. og kronprins Frederik ville aflægge besøg på fregatten. Kanonerne var kørt i stilling til salutskydning.

Storfyrst Nicolai var død i Nice kun 22 år gammel. Omkring hans bære mødtes det russiske kejserhus og det danske kongehus. Blandt de knælende damer var prinsesse Dagmar. Æresvagten var sat af matroser fra fregatten "Alexander Nevskij".

Året efter blev prinsesse Dagmar forlovet og gift med storfyrst Nicolais bror, Alexander, den nye russiske tronfølger. Som medlem af den russiske kejserfamilie fik hun navnet Maria Feodorovna og var russisk kejserinde fra 1881 til 1894. Hun blev mor til Ruslands sidste zar, Nicolai 2.

"Alexander Nevskij"s kaptajn, Oscar von Kræmer, fik efter forliset 1868 en nær tilknytning til den russiske zarfamilie, først som fløjadjutant hos kejseren og siden som flagkaptajn og admiral. Han deltog i middage på Fredensborg og rejste med kejserfamilien til sommerresidensen Livadia ved Sortehavet. Hele livet bevarede han et nært forhold til kejserinde Dagmar, blandt andet fordi de kunne tale dansk sammen. Kaptajnen stammede nemlig fra en af de svensksprogede adelsfamilier i Finland, der dengang var under russisk overherredømme. I et brev til hustruen Sophie skrev von Kræmer i 1882 efter en middag på Peterhof:

Gæt hvem jeg sad ved siden af ved bordet?

Jo, på kejserindens højre side, med grevinde Vorontsov på min anden side - var det ikke fornemt?

Kejserinden talte som så ofte før dansk med mig, hvilket dog er ret behageligt, da de andre ikke forstår hvad vi taler om.

"Alexander Nevskij" og det græske kongehus

Fra juli 1867 til september 1868 fungerede skibet som uddannelsesfartøj for Alexanders yngre bror, storfyrst Alexei, på togt i Middelhavet. En af de store begivenheder under togtet var det nygifte græske kongepars ankomst til Piræus den 24. november 1867. Den unge kong Georg af Grækenland var søn af den danske konge og bror til prinsesse Dagmar. Dronning Olga var datter af den russiske storadmiral, storfyrst Konstantin og storfyrstinde Alexandra.

I juli 1868 kom storadmiral Konstantins hustru på besøg på "Alexander Nevskij" med sin svigersøn, den unge græske kong Georg. Det foregik i havnen i Piræus.

Kaptajn Oscar von Kræmer skrev hjem til sin hustru Sophie:

Fregatten var festligt dekoreret, omtrent som Du en gang så "Vitiaz", men med mere smag og bekostning. Storfyrstinden var aldeles charmeret af sin modtagelse, og gentog flere gange, at hun var henrykt. Hendes portræt og kongens og dronningens buster var omringede af blomster og grønt, små blomsteropsatser var ordnede på dækket og springvand savnedes heller ikke, alt oplyst af kulørte lygter.

Storfyrstinden var ifølge med kongen, sin søn Nicolai, alle hofdamer etc. Hun havde blot tænkt sig et kort besøg, men havde det så morsomt, at hun blev på fregatten helt til kl. 12 om natten. Også kongen var i brillant humør og drak ret hæderligt champagne. Siden dansedes der kvadriller; og jeg havde den ære at danse med storfyrstinden, der var opstemt og glad som en ung pige. Da der var brist på damer, så dansede herrerne ind imellem med hinanden, og på den måde fik Tudeer den sjældne ære at danse som dame med kongen. Herunder blev de så gode venner, at kongen midt i kvadrillen gjorde Tudeer til Ridder af Frelser-Ordenen.

Smukkeste viste sceneriet sig dog om natten, da de høje gæster forlod fregatten. Himlen var mørk men stjerneklar, alle fartøjer affyrede kongelig salut og illuminerede med bengalske lys, kastede raketter etc. Fra båden, som førte hende i land, kunne storfyrstinden på fregatten se sit navn i transparent, lavet således at hver kanonport dannede et bogstav i navnet Alexandra, alt i forskellige farver. Storfyrstinden var så rørt over opmærksomheden, at hun tidligt næste morgen i et brev til storfyrst Alexej takkede for festen, som var den smukkeste hun nogensinde havde set, og lovede aldrig at glemme den glade aften på "Alexander Nevskij".

Hos dronning Margrethes tipoldefar

I juli 1868 havde "Alexander Nevskij" besøg af storfyrst Mikael, guvernøren i Kaukasus, bror til den russiske kejser Alexander 2. Han overværede nogle eksercitser og indtog en supé ombord. Det var en genvisit efter kaptajn von Kræmers besøg på hans landsted i Borsjom ved Tibilis. Kaptajn Oscar von Kræmer fortalte om opholdet i et brev til sin hustru Sophie:

Jeg tilbragte tre dage i Borsjom, tiden gik med promenader, krebsfangst, fiskeri, ridning, badning, spisning, drikken, spil etc. Man var

aldeles ugeneret. Imidlertid plagedes jeg af uvished om det, som mest interesserede mig, min hustru, som jeg ikke havde hørt fra længe, og min fregat, som jeg havde efterladt på et så farligt sted, og jeg lod mig ikke overtale til at blive der længere.

Storfyrst Mikael havde et barnebarn ved navn Alexandrine – senere dronning af Danmark og dermed farmor til den nuværende danske dronning Margrethe.

“Alexander Nevskij” - faktaoplysninger

Fregatten Alexander Nevskij blev søsat den 21. september 1861 i St. Petersborg. Den var 90 meter lang og 17 meter bred, og kunne bære 51 kanoner. Skibet var et såkaldt fuldskraftsskib, fuldrigget med tre master, og med dampmaskine med skorsten og skrue.

Skibstypen var en overgangsform, der snart blev afløst af dampdrevne panserskibe. Det var en skruefregat ligesom den danske fregat “Jylland” fra 1860, men noget større. Fregatten “Jylland” var med til at sejle “Alexander Nevskij”s besætning hjem fra Århus til Rusland efter forliset.

“Alexander Nevskij”s sidste rejse

Admiral Possiet skulle lære den unge storfyrste navigationens kunst. Når sejlene skulle sættes, skulle dampkedlen slukkes, og skorstenen hejses ned i skibet. Possiet havde højere rang end skibets kaptajn. Naturligvis mente han derfor, at han kunne træffe afgørende beslutninger. Også selv om det egentlig var kaptajnens kompetence at lægge den rigtige kurs. Kaptajn von Kræmer var irriteret. Fra Plymouth skrev han til sin kone den 16. september 1868:

Possiet er en rigtig nøler! I flere dage har vi haft vindstille, og hvis han havde villet drage fordel af det og gået for damp, så ville vi have været hér for et par uger siden, og i dette øjeblik måske allerede i Østersøen, om ikke i Kronstadt.

For storfyrst Alexej blev fregattens forlis et lærestykke i navigationens fejlmuligheder og i den fornødne respekt for Nordsøen.

For søkyndige talte søforhøret sit tydelige sprog; sagen burde være en lektie for alle højere befalingshavere om ikke at blande sig i sager, som lå i deres underordnedes kompetence. Alligevel fik kaptajnen den hård-

deste dom, som dog heldigvis blev ophævet af kejseren.

Admiral Possiets rapport vedrørende "Alexander Nevskij"s kursændring den 24. september 1868:

Da vi havde forladt Doggerbanke og begyndte at nærme os indsejlingen til Skagerak, skulle vi nu enten fortsætte i NNØ kurs og sejle op mod Skagen, når Lindesnes-fyret kom i sigte; ellers skulle vi ændre vores kurs og sejle ind mod Hanstholm Fyr på Jyllands nordvestpynt, indtil det kom i syne og med kursen fastsat derfra sejle ind i Skagerak. Under de forhold, der på det pågældende tidspunkt havde fulgt os på vores sejlads, syntes begge disse veje lige sikre, men den sidste havde den fordel, at den, idet sejladsen mod Skagen forkortedes med 30 mil, gav os mulighed for at se Skagen næste dags aften, mens det endnu var lyst. Hverken vindstyrken eller vindretningen var på det tidspunkt, endsige havde på noget tidligere tidspunkt siden vi gik ind i Nordsøen, været af en sådan art, at man skulle forvente nogen særlig stærk strøm i nogen retning.

Hen imod 8 aften bad jeg om at tale med den ældste styrmandsofficer, og jeg beordrede ham til at bestemme vores position på kortet og med udgangspunkt heri fastlægge en kurs, der ville bringe os ind under Hanstholm Fyr, som har en radius på 20 mil.

Possiet redegør herefter for en række ekstra beregninger, der skal tage højde for vind og strømsætning og fortsætter:

Da jeg således var blevet overbevist om, at den valgte kurs var usfarlig, bad jeg kaptajnen om at komme, og meddelte ham min hensigt om at ændre kursen og sammen med ham diskutere de ovenfor angivne omstændigheder. Fløjadjutant Kræmer gjorde sig grundige overvejelser om den foreslåede kurs og havde intet at sige imod den; derfor lagde fregatten klokken 8 kursen mod NØ 54°; snart opnåedes en fart på 8 knob.

På havets bund

Siden 1868 har "Alexander Nevskij" ligget på havets bund. Der kom et par russiske dykkerfartøjer og tog kanonerne op, en entreprenør købte bundstedet og bjergede metaller op, først en ladning dynamit og så kom der kobberbolte, kobberør og krudtkasser frem i vraget. Sådan fortsatte det langt op i 1900-tallet. Metallet var mange penge værd.

I 1979 kom der en ny slags folk på besøg; det var sportsdykkerklubben

Delfinen med erhvervsdykker Gert Normann i spidsen. De hentede mange ting op fra "Alexander Nevskij"s vrage. En mosaik med mønster som en kompasrose, kobberbolte og nagler, ammunition, krudtkasser, et stykke af en løjbom fra en jolle – egentlig utroligt at der i det hele taget var noget tilbage, da der endelig ankom et dykkerhold med forståelse for historiens vingesus.

Et levende minde

"Vi har altid fået at vide, at det er fra Alexander Nevskij", siger folk og viser stolt arvestykkerne frem. De kender historien, ikke så meget fordi de har læst den, men fordi de har fået den fortalt. Der er forlist mange skibe på kysten, og der er bjerget inventar i land fra de fleste. Men i Harboøre og Thyborøn er der kun ét skib, der tæller. På havnen i Thyborøn står "Alexander Nevskij"s anker; det er et vartegn for denne del af Jernkysten.

Ankeret på Thyborøn Havn

En dag i 1958 gjorde vragefisker Sigurd Damgaard en ordentlig fangst i vrage af "Alexander Nevskij" – det 5 tons tunge anker. Købmand Andreas Mollerup og bestyrer Olaf Jensen på Thyborøn Sømandshjem fik samlet penge ind, en ny egetræsstok blev sat på, og ankeret fik sin plads på byens og havnens mest centrale plads. Et vartegn var skabt.

Anker-logo fra Thyborøn Havn

I 2000 udskrev Thyborøn-Harboøre Kommune en konkurrence om et nyt logo for Thyborøn Havn. En lokal mand, Jens Rønde, vandt med et forslag, der brugte "Alexander Nevskij"s anker sammen med kommunens våben.

Gravstedet på Harboøre Kirkegård

To unge løjtnanter, Zarin og Yxkull, kvartermester Odinzoff og matroserne Shiloff og Poliakoff druknede, da de modigt forsøgte at nå land med en af "Alexander Nevskij"s egne både. De to officerer blev hjembragt til Rusland. De andre lå tilbage på den forblæste kirkegård – i det yderste nordvestlige hjørne. Men de blev ikke glemt. Senest blev gravstedet istandsat af den russiske stat i 2004.

Det lille kapel i Harboøre Kirke

Ved opgangen til prædikestolen sidder et lille hus med løgkuppel, skåret ud af en træblok. Det er så mærkeligt, at det kun kan stamme fra "Alexander Nevskij". Måske er det sømandshusflid, skåret en dag på en frivagt som et minde om livet hjemme i Rusland.

Lemvig Museum

I 1931 købte bestyrelsen for det nyoprettede Lemvig Museum et skrivebord fra "Alexander Nevskij" for 117 kroner. Næste år var det 6 stole til 125 kroner. I 1938 brugte man 90 kroner til en ny sofa til Lemvig Toldkontor mod til gengæld at få deres sofa fra "Alexander Nevskij".

Zephyrantes Candida - Vestenvindens hvide blomst

Det fortælles, at kaptajnen på "Alexander Nevskij" gav en plante til den unge konsul Andersen fra Redningsvæsenets kontor i Lemvig. Blomsterknoldene gik i arv, indtil en lille kasse med otte planter landede på Lemvig Museum i 2004. Måske fandt kaptajnen liljen i Grækenland i sommeren 1868 og ville bringe den med hjem til sin hustru Sophie. Nu blomstrer den hver sommer med smukke hvide liljebloster som en levende hilsen fra fregatten "Alexander Nevskij".

(På grundlag af oplysninger stillet til rådighed af Lemvig Museum)

DEBAT

FLAGSTANGEN STÅR NØGEN PÅ HANS Ø

af Axel Fiedler

Dannebrog vajer ikke længere over den lille klippekold Hans Ø i Kennedy Kanalen mellem Grønland og Canada, og måske knejser det metaliske canadiske flag der heller ikke længere. Om det første flag véd vi, at det er blevet erobret af canadiske soldater sidste sommer, og at det nu befinder sig i et dansk regeringskontor i København. Om det canadiske flag, der blev opsat af de samme soldater, som nedtog Dannebrog fra Hans Ø flagbastionen, véd vi kun, at det måske er blevet fejlet bort af stormkastene fra polarhavet, sådan som udenrigsminister Per Stig Møller i august har udtalt det til pressen.

Den 9. november 2005 offentliggjorde den canadiske avis National Post en artikel med overskriften "Troops capture Danish Flags from Hans Island – secret operation." ("Soldater erobrer danske flag fra Hans Ø – Hemmeligt stemplet operation"). Avisen havde nemlig fået aktindsigt i højt klassificerede canadiske militære dokumenter, der beskriver, hvordan bevæbnede canadiske soldater den 13. juli 2005 blev landsat på den omstridte Hans Ø for at hævde Canadas herredømme over øen. Dansk og canadisk presse og ministerielle meddelelser op til den 9. november nævner alene, at canadisk militær besøgte øen den 13. juli 2005 og at den canadiske forsvarsminister Bill Graham aflagde besøg den 26. juli. Men ikke et ord fra officiel dansk eller canadisk side om, at en canadisk militær enhed havde fjernet Dannebrog fra Hans Ø! Denne uvenlige handling kom først frem, da National Post offentliggjorde nyheden fire måneder efter, at det var sket.

Til støtte for de nuværende fåtallige militære styrker og Royal Canadian Mounted Police har Canada i Nunavut territoriet opbygget en hjemmевærnslignende reservestyrke, Canadian Rangers, bestående af ca. 4000 personer, der har til opgave at foretage patruljevirkosomhed og at vise flaget i området. Det canadiske konservative parti har på sit program en større militær forstærkning af indsatsen i det nordlige Canada med bygning af bevæbnede isbrydere, øget overvågning af området med satellitter og ubemandede flyvende droner, forstærkning af reservestyrken, udstationering af kampfly og oprettelse af en arktisk indsatsbataljon. Partiformand Stephen Harper udtalte den 22. december 2005 blandt andet; "man forsvarer ikke den nationale højhedsret med flag. Dertil

behøver man styrker på landjorden, skibe på havet og en effektiv overvågning." Dette partiprogram står i kontrast til den afgående canadiske liberale regerings officielle holdning i september; "striden om Hans Ø kan løses inden for de udmærkede bilaterale forbindelser, der eksisterer imellem de to stater", og udenrigsminister Per Stig Møllers næsten samtidige udmelding; "Danmark og Canada er foregangslande på den internationale scene, når det gælder konflikthåndtering... Når der opstår en konflikt mellem os, skal vi selvfølgelig også løse den gennem dialog og forhandling og ikke ved ensidige provokerende skridt og gengældelse gennem en "flagkrig". Det er ikke en værdig ageren for to allierede..."

I den hemmeligt stemplede rapport fra det canadiske forsvarsministerium, som National Post fik adgang til at læse, vises fotografier af de to danske flag, der den 18. juli blev registreret og fotograferet ved hovedkvarteret for Canadian Forces Northern Area i byen Yellowknife. Flage- ne var den 13. juli blevet fjernet fra Hans Ø under den canadiske operation med kodebetegnelsen Hurricane, hvor det canadiske flag samtidig blev sat op. Tre uger senere afleveredes det ene af flagene til den danske ambassadør af repræsentanter fra det canadiske udenrigsministerium, og ambassadøren bragte det næste dag videre til København. Den danske regering har således modtaget det ene af de to erobrede Dannebrog og udenrigsministeriet har i december oplyst mig om: At der ikke i forbindelse med afleveringen er protesteret officielt over nedtagningen af Dannebrog fra Hans Ø; At man fra dansk side ikke har forlangt, at Canada hurtigst muligt bragte Dannebrog tilbage på plads på Hans Ø samt at Canada ikke har beklaget nedtagningen af Dannebrog over for den danske regering. Det andet flags skæbne er ukendt ifølge National Post artiklen, men det må med stor sandsynlighed formodes, at dette flag efter militær skik og brug befinder sig i det militære hovedkvarter i Yellowknife som "krigsbytte", hvor det måske er sat op i baren i officersmessen. Under alle omstændigheder befinder der sig et Dannebrog fra Hans Ø et eller andet sted i Canada! Så med et Dannebrog fra Hans Ø hengemt i regeringskontorerne i København og det andet taget i forvaring af canadisk militær, så står flagstangen nøgen på Hans Ø, her umiddelbart inden forhandlingerne mellem Danmark og Canada om Hans Ø's tilhørsforhold påbegyndes i februar 2006.

Men flagstangen havde ikke behøvet at stå nøgen, for allerede i begyndelsen af august afsejlede inspektionskutteren TULUGAQ fra Grønlands Kommandos hovedkvarter i Grønnedal med kurs mod Hans Ø som en dansk suverænitetsbevarende reaktion på de canadiske soldaters og den canadiske forsvarsministers besøg på øen i juli måned. TULUGAQ, der kunne være ved Hans Ø sidst i august måned, fik undervejs ordre om

ikke at gå i land for ikke at skærpe flagkrigens udvikling yderligere. En ordre der med den nuværende viden, om at den danske regering allerede da vidste, at canadierne havde fjernet Dannebrog fra Hans Ø, må betegnes som en klart defensiv handling og måske også som et udtryk for en manglende vilje til at varetage rigsfællesskabets krav om hævndelse af suveræniteten over den grønlandske ø i Kennedy Kanalen. En ordre, som i canadiske regeringskontorer og vel ikke mindst i det militære hovedkvarter i Yellowknife må have udløst jubel og champagne til fejring af "sejren" over Danmark og Grønland.

TULUGAQ burde i stedet have fået ordre om at genetablere Dannebrog på Hans Ø og dermed genoprettet status quo situationen i striden om ejerforholdet. Danmark havde derved signaleret en fast vilje til at kæmpe den fredelige og diplomatiske strid om, at Hans Ø er en del af Grønland. Et forhold, der kan blive af betydning for udfaldet af de kommende forhandlinger om øen som følge af, at det canadiske konservative parti efter valgsejren den 23. januar 2006 overtager regeringsmagten med Stephen Harper som premierminister.

NEKROLOG

Carl Frederik Anton Jørgen Castenskiold.

(1654) Carl Castenskiold blev født 13. November 1923 på Kongstedlund som søn af Hofjægermester Jørgen Carl Gustav Castenskiold og hustru Dagmar Louise Elisabeth f. Prinsesse af Danmark.

Efter studentereksamen fra Stenhus Kostskole mødte han som søkadetlærling på Holmen 1. juli 1943, efter 1 månedes eksercerskole på Holmen kom han ombord på HVIDBJØRNEN, der den 29. august blev sænket af egen besætning, og Carl måtte som resten af besætningen springe i Storbælt. Efter internering i Korsør og på Sundparkskolen deltog han i "Det civile navigationskursus" på Handelshøjskolen. Fra efteråret 1944 ophørte kurset, og Carl deltog derefter i Søværnets del af modstandsbevægelsen. Efter interneringen boede Carl i Amaliegade hos sin møster Prinsesse Thyra, som Carl holdt meget af.

Kadetuddannelsen blev genoptaget august 1945. I oktober udnævntes han til søløjtnant II. Efter udnævnelsen var han udkommanderet med HEIMDAL og THETIS på fiskeriinspektion i danske farvande, Nord-søen og ved Færøerne. I sommeren 1951 var han chef for ministrygeren ENØ og derefter til tjeneste i torpedobåde af KRIEGER-klassen og kystjagere af WILLEMOES-klassen. Udnævnt til kaptajnløjtnant 1. juli 1953, hvorefter han gennemgik Long Communication Course ved H.M.S. Mercury derefter tjenstgørende i Søværnsstabens S-sektion og tillige adjutant hos chefen for Søværnsstaben. 1957 – 1960 adjutant ved Grønlands Kommando. Udnævnt til orlogskaptajn 1. Oktober 1960, derefter næstkommanderende i THETIS på opmåling ved Grønlands vestkyst. 1961- 64 i Søværnets operative Kommando, herefter næstkommanderende i INGOLF, 1964-68 tjenstgørende ved H.Q. Allied Naval Forces, Baltic Approaches fra august 1965 som midlert. kommandørkaptajn. 1968-73 chef for Søværnets Signalskole. 31. juli 1973 efter ansøgning afsked af linien med pension.

Efter sin afsked blev Carl Castenskiold ansat i firmaet SCANDUTCH I/S som leder af personale- og administrationssektionen i hovedkontoret i København. Carl blev i 1948 gift med Bente Grevenkop-Castenskiold.

Ægteskabet opløst 1963. Han blev 1963 gift med Else Albrechtsen ægteskabet blev opløst i 1969, hvorefter han i 1971 blev gift med Maja Fabricius med hvem Carl nåede at fejre sølvbryllup.

Carl Castenskiold var et venligt og beskedent menneske med stor kærlighed til Søværnet. Han var efter sin pensionering en trofast gæst ved tirsdagsfrokosterne i Søofficersforeningen og hans årgangs årlige sammenkomster indtil sygdom tvang ham til at sige fra. Hans sidste år var meget plaget af sygdom med langvarige hospitalsophold. Efter fald på en rejse var Maja gangbesværet, så Carl måtte tage sig meget af hende, hvilket han klarede med aldrig svigtende omsorg, trods sit eget vaklende helbred. Efter Majas død følte Carl, at han ikke havde mere at leve for, og det gik stærkt ned ad bakke med hans helbred. Han tilbragte sine sidste år på plejehjem siddende i en kørestol.

Carl Castenskiold døde 14. april 2006 , blev bisat fra Kastelskirken og begravet på Helsingør Kirkegård.

(1648)

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 54 73 82
Telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdage 9-15 – tirsdag 9-18*

ERHVERVELSER MARTS/APRIL 2006

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Lærebog for Flyvepersonel :
Udarbejdet ved Flyvevæsenet
M.P. Eskildsen, C.V. Thymann
2. Udgave- København : Marine-
ministeriet, 1935. - 396 s. + 4
plancher Ill.
Opstilling: Undervisning.C.1.

Militæretikk
Nils Terje Lunde, red., Bård Mæl-
and, red.
Trondheim : Tapir akademisk for-
lag, 2006. - 224 s. : ill.
Opstilling:
Undervisningsvæsen.B.

Marinens elevskole 1867-1932
Lars Wismann
Farum : 2006. - u.pag. : ill.
Opstilling:
Undervisningsvæsen.A.I.a.

Særtryk af § 22 Forsvarsministeri-

et i finansloven for 1957-58
u.st. : 1957. - 109 s.
Opstilling: Administration.A.

Særtryk af § 22 Forsvarsministeri-
et i finansloven for 1955-56
u.st. : 1955. - 112 s.
Opstilling: Administration.A.

Søværnets Sergent- og Reserveof-
ficersskole 1966-2006 : 40 års
jubilæum
Frederikshavn : Søværnets Ser-
gent- og Reserveofficersskole,
2006. - 7 s. ill.

Opstilling:
Undervisningsvæsen.A.I.

Forslag til tillægsbevillingslov
1953/54
u.st. : Finansministeriet, 1954. - s.
158-71 + 243-64
Opstilling: Administration.A.

Flyvemekanikerskolen 1947-1951
: (Diverse fotokopier)
upag.
Opstilling: Undervisning.C.1 EJ
TIL UDLÅN

Særtryk af § 22 Forsvarsministeri-
et i finansloven for 1954-55
u.st. : 1954. - 112 s.
Opstilling: Administration.A.

Finanslov for finansåret 2000.

Tekst. § 12
u.st. : 1999. - 68 s.
Opstilling: Administration.A.

HISTORIE

Drejøl brænder : Tilegnet Den
Kongelige Danske Marine
Bjarne Bekker
U.st. : Bekkers Forlag, 1992. - 34
s. : Ill.
Opstilling: Histori.C.1.a.- KUN
TIL LÆSESAL

Confederate Naval Forces on
Western Waters : The Defence of
the Mississippi River and its Trib-
utaries
R. Thomas Campbell
Jefferson : McFarland, 2005. - 272
s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Roman Britain and the Roman
Navy
David J.P. Mason
Stroud ; Tempus, 2003. - 224 s. ;
ill. kort
Opstilling: Historie.C.10.

New Light on the Mysterious
Tragedy of the "Worcester" 1704-
1705
Richard Carnac Temple
London : Ernest Benn Limited,
1930. - 491 s. : Ill.
Opstilling: Historie.E.

Amphibious Warfare, 1000-1700 :
Commerce, State Formation and
European Expansion
D.J.B. Trim, ed., Mark Charles
Fissel, ed.

Leiden : Brill Academic Pubs,
200. - 498 s. : ill. kort
(History of Warfare ; 34)
Opstilling: Krigskunst.M.

Unitas XXV : A Silver Anniver-
sary
Washington : Office of the Chief
of Information, 1985. - 160 s. : Ill.
Opstilling: Historie.C.10.

KRIGSHISTORIE

Anti-Submarine Warfare in World
War I : British Naval Aviation and
The Defeat of the U-Boats
John J. Abbatiello
Abingdon : Routledge, 2006. -
240 s. : kort
(Cass Series: Naval Policy and
History ; 35)
Opstilling: Krh.A.II.b.2.G.

A history of The Blockade of
Germany and of the countries
associated with her in the great
war Austria-Hungary, Bulgaria,
and Turkey. 1914-1918
A.C. Bell
London : H.M.S.O., 1937. - 845 s.
(Official History of the War)
Opstilling: Krh.A.II.b.2.A.

Kriget : Bilder från Krigsskåde-
platsen 1898
Frithiof Heurlin
Stockholm : Albert Bonniers För-
lag, 1898. - 92 s. : Ill.
Opstilling: Krh.A.II.a.1898- KUN
TIL LÆSESAL

The Unknown Battle of Midway :
The Destruction of the American

- Torpedo Squadrons
Alvin Kernan
New Haven : Yale University
Press, 2005. - 181 s. : ill.
(Yale library of military history)
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stille-
havet.
- The Battle for Hong Kong 1941-
1945 : Hostage to Fortune
Oliver Lindsay
Staplehurst : Spellmount, 2005. -
272 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stille-
havet
- The Royal Navy and Anti-Subma-
rine Warfare, 1917-49
Malcolm Llewellyn-Jones
Abingdon : Routledge, 2006. -
223 s.
(Cass Series: Naval Policy and
History ; 37)
Opstilling: Ubådsvæsen.B.
- Marine Aircraft of the 1914-1918
War
Heinz J. Nowarra, Bruce Robert-
son, Peter Cooksley
Aylesbury : Hazell Watson &
Viney Ltd., 1966. - 210 s. : ill.
Opstilling: Flyvevæsen.
- Invasion North Africa 1942
S.W.C Pack
London : Ian Allan, 1978. - 111 s.
: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Middel-
havet
- The Forgotten Dead : Why 946
American Servicemen Died off
the Coast of
- Devon in 1944 - and the Man who
Discovered their True Story
Ken Small
London : Bloomsbury, 1999. -
198 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Kana-
len & Nordsøen
- Atlantic Convoys and Nazi
Raiders : The Deadly Voyage of
the HMS Jervis Bay
Bruce Allen Watson
Westport : Praeger, 2006. - 194 s.
: ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Atlan-
terhavet
- They Were Expendable
W.L. White
New York : Harcourt, 1942. - 209
s.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stille-
havet
- Artilleristøtte ved diverse land-
gangsoperationer
U.S. Marine Corps, u.a.. - Forsk.
pag.
Opstilling: Krigskunst.M.- EJ TIL
UDLÅN
- Fuehrer Conferences on Naval
Affairs 1939-1941
London : Admiralty, 1947. - For-
skellig paginering
Opstilling: Politik.H.5.
- Fuehrer Conferences on Naval
Affairs 1942-1945
London : Admiralty, 1947. - For-
skellig paginering
Opstilling: Politik.H.5.

PERSONALHISTORIE

The Tragedy of Philippe d'Auvergne : Balleine G.R.

G.R. Balleine

London : Phillimore, 1973. - 145 s. : ill. kort

Opstilling: Persh.b.d'AUVERGNE, PHILIPPE

Daniel Lescallier, 1743-1822, Man of the Sea - and Military Spy? :

Maritime Developments and Fench Military Espionage

Margaret Bradley

Lewiston : The Edwin Mellen Press, 2005. - 225 s. : ill.

Opstilling: Persh.b.LESCALLIER, DANIEL

H.M.S. "Bedouin" and the Long March Home

Percy Hagger

Ringwood : Navigator Books, 1994. - 188 s. : ill.

Opstilling: Persh.b.HAGGER, PERCY

Execution for Duty : The Life, Trial and Murder of a U-Boat Captain

Peter C. Hansen

Barnsley : Pen & Sword, 2005. - 286 s. : ill.

Opstilling: Persh.KUSCH, OSKAR

Nelson's Trafalgar Captains & their Battles : A Biographical and Historial Dictionary

T.A. Heathcote

Barnsley : Pen and Sword, 2005. - 216 s. : ill.

Opstilling: Persh.a.3.

Mine oplevelser til søs

Emil Petersen

U.st. : Dansk Statoil A/S, 1986. - 48 s. : Ill.

Opstilling: Handel og Søfart.E.

The Cunningham Papers

Michael Simpson, Ed.

Aldershot : Navy Record Society, 2006. - : Ill.

(Publications of the Navy Records Society ; 150)

Opstilling: Persh.b.CUNNINGHAM.ANDREW B.akkumuleringsspost

II : The Triumph of Allied Seapower, 1942-1946.- 2006.- 443 s.

Nelson the Admiral

Colin White

Stroud : Sutton Publ., 2005. - 240 s. : ill. kort

Opstilling: Persh.b.NELSON, H

POLITIK OG EFTERRETNINGSTJENESTE (FORSVARSPROBLEMET)

Koldkrigsudredningen og Danmark i Den Kolde Krig

Michael H Clemmesen

København : Forsvarsakademiet, 2005. - 120 s.

(Forum for Forsvarsstudier)

Opstilling: Politik.N.- UNDER ANSKAFFELSE

Die Rolle der Flotten in Krieg und Frieden

Sergei G Gorshkov
München : J.F. Lehmanns Verlag,
1975. - 183 s.
(Wehrforschung aktuell ; 2)
Opstilling: Politik.B.8.

Shaping the Plan for Operation
Iraqi Freedom : The Role of Military
Intelligence Assessments

Gregory Hooker
Revised edition- Washington : The
Washington Institute for Near
East Policy, 2005. - 114 s. : ill.
(Military Research Papers : 4)
Opstilling: Krh.A.II.e.10.

Bargaining for Supremacy :
Anglo-American Naval Collabora-
tion, 1937-1941

James R. Leutze
Chapel Hill : University of North
Carolina Press, 1977. - 328 s.
Opstilling: Politik.H.

I skuggan av Stalin. En säker-
hetspolitisk balansgång : Sveriges
bevakning av Finlands öde 1944-
49.

Kent Zetterberg
Stockholm : Probus, 1995. - 144
s.
(Militärhögskolans Acta B2 ; 9)
Opstilling: Politik.B.10.

Denmark : Annual Exchange of
Information on Defence Planning
U.st. : OSCE - Forum for Security
Co-operation, 2006. - Upag.
Opstilling: Forsvarsprobl.B.8.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Sea of Gray : The Around-the-
World Odyssey of the Confederate
Raider Shenandoah
Tom Chaffin
1. ed.- New York : Hill and Wang,
2006. - 432 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Die britische Kriegsflotte. : Eine
Betrachtung über ihre Kampfkraft
und ihren Einsatz

Gerhard Höflich
Berlin : E.S. Mittler & Sohn,
1941. - 96 s. : Ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.- KUN TIL
LÆSESAL

På togt med Miljøsirket Gunnar
Thorson 2005

Elo Jacobsen
København : Gunnar Thorson,
2006. - 154 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark

HMS Quilliam and the Q Class
Destroyers of the Royal Navy
P.D. Johnson

U.st. : A. Huges, 2006. - 155 s. :
ill. kort
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Marine Nationale

u.sted : Marine Nationale, 1964. -
128 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.4.

Fast Naval Combat Craft and their
equipment

Cointrin-Geneva : Interavia S.A.,
1985. - 90 s. : Ill.
Opstilling: Krh.A.I.b.

SØMANDSKAB, NAVIGATION m.m.

Division Officer's Guide : A Handbook for All Naval Officers
John V. Noel, Jr.
Fourth Edition- Annapolis : Naval Institute Press, 1959. - 284 s.
Opstilling:
Undervisningsvæsen.C.1.

BJÆRGNINGSVÆSEN OG DYKNING

Dive Scapa Flow
Rod Macdonald
Edinburgh : Mainstream, 1990. - 160 s. : ill. kort
Opstilling: Bjærgningsvæsen.B.

DIVERSE

General Quarters
L.L. Gill
European Edition- Barnet : Navwar, 1977
Opstilling: Krigskunst.E.- KUN TIL LÆSESAL
Part One : - 42 s. + 2 bilag
Part 2 : - 54 s. +2 bilag

STRATEGI OG TAKTIK

Power to the Edge : Command... Control... in the Information Age
David S. Alberts, Richard E. Hayes
Washington : Department of Defense, 2003. - 259 s. : ill. (Information Age Transformation Series)
Opstilling: Krigskunst.L.

Naval Blockades and Seapower : Strategies and Counter-strategies, 1805-2005
Bruce A Elleman, ed., S.M.C. Paine, ed.
Routledge : Abingdon, 2006. - 319 s. : ill. kort
(Cass Series: Naval Policy and History ; 34)
Opstilling: Krigskunst.C.

The Middle East Strategic Balance, 2004-2005
Zvi Shtauber, ed., Yiftah S. Shapir, ed.

Brighton : Sussex Academic Press, 2006. - 195 s. : kort
Opstilling: Krigskunst.C.

VÅBENTEKNISKE- o.a. HÅNDBØGER

Reglement for Udstikning og Udlægning af Miner og Kabler
U.st. : Orlogsværftet, 1911. - 80 s.
Opstilling: Minevæsen- KUN TIL LÆSESAL

Reglement for Betjeningen af Søminestationerne
U.st. : Orlogsværftet, 1906. - 78 s. ; 4 Plancher
Opstilling: Minevæsen- KUN TIL LÆSESAL
Eksemplaret håndrettet til 1911

Reglement for Betjeningen af Torpedomateriellet om Bord i Torpedobaadene
af 1ste Klasse Havørnen og

Søbjørnen

U.st. : Orlogsværftet, 1898. - 87 s.

Opstilling: Torpedovæsen.D.-

KUN TIL LÆSESAL

Signal Card 1948

London : 1948. - VI Plates : ill.

(B.R. ; 232)

Opstilling: Signalvæsen.B.

Krigsbemandingsreglementer

19??

Opstilling: Håndbog.L.R.- EJ TIL

UDLÅN

Dampminebaaden Hjælperens

Søminemateriel

U.st. : Orlogsværftet, 1896. - 69 s.

Opstilling: Minevæsen- KUN TIL
LÆSESAL

Dokument 64 ud af 64

ROMANER

Naval Stories of the Great War

Wingrove Willson, Ed.

London : Aldine, 19??. - 144 s. :

Ill.

Opstilling: Krh.B.II.b.- KUN TIL

LÆSESAL

Med indklæbet ex-libris

A photograph of two individuals in red survival suits and helmets, equipped with life jackets, navigating a turbulent sea in an orange inflatable boat. The boat has a white stripe and a 'uni-safe' logo. A metal frame with yellow straps is mounted on the boat. The background shows white-capped waves.

uni-safe

- MOB and boarding boats
- Life-rafts
- Inflatable life-jackets
- Service stations
- General safety appliances
- GMDSS equipment
- COM/NAV equipment
- Salinometer

tel. 32 58 16 15

SAFETY AT SEA

CFlex

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

Orlogsskibe med opgavebestemte moduler

NTD

Naval Team Denmark

Axeltorv 6, 4.

1609 København V

Tel.: 33 33 96 94

navalteam@navalteam.dk

www.navalteam.dk

*International markedsføring af systemer
udviklet til familien af Standard Flex fartøjer.*

Medlemmer:

Odense Stålskibsværft
Terma
Maersk Data Defence
Systematic Software Engineering
RESON
Promecon
Lyngsø Marine
Novenco
HEEDS

NORDIC DEFENCE INDUSTRIES
EIVA
HMK Gruppen
ROSHIELD

Associerede medlemmer:

EADS Deutschland
ADI
Saab Underwater Systems

Leverandører til Søværnet

PartnerShip...

**PartnerShip in Safety
Management
and Ship Automation
with Lyngsø Marine**

Dampskibsselskabet A/S

NORDEN

Rederidrift siden 1871

Dampskibsselskabet "NORDEN" A/S, Amaliegade 49, 1256 København K
Telefon 33150451 Hjemmeside www.ds-norden.com

GODE BILISTER FÅR BILLIGERE FORSIKRINGER

Få en billigere bilforsikring med overskudsdeling - og 10% i samlerabat, når du tegner mindst tre andre forsikringer i Forsikringsklubben Forsvaret.

Klubben tilbagebetale 1,9 mio. kr. (30%) for 2005 til medlemmerne

Bilforsikring uden Bonustab

Ansvars- og kaskoforsikring for alm. personbiler.
Egensvægt under 1000 kg. Mindst 8 års skadefri kørsel.
Selvrisiko kr. 3.547. Der er ingen selvrisiko ved
reparation af frontruder. Helårlig præmie

fra **3742 kr.**

Bygningskaskoforsikring

Parcelhus indtil 125 m² i 1 plan med/uden kælder.
Forsikringen er inkl. svamp/insekt, skjult rørskade.
Selvrisiko kr. 1.323. Helårlig præmie

fra **2721 kr.**

Familiens Basisforsikring

Forsikringssum kr. 709.000. Omfatter: Indbo,
el-skadeforsikring, privatansvar, rejsegods og rejsbehjælp.
Selvrisiko kr. 1.771. Helårlig præmie

fra **1283 kr.**

Studie-/Uddannelsesforsikring

Omfatter: Indbo inkl. cykler, pc udstyr, el-skadeforsikring,
ansvarsforsikring for husstanden og ulykkesforsikring
med kr. 648.700 ved invaliditet samt landskader for
forsikringstageren. Selvrisiko kr. 745. Helårlig præmie

fra **1163 kr.**

Familieulykkesforsikring

Eksempel: 2 voksne og 2 børn. Forsikring hele døgnet
uden dækning under erhvervsarbejde. Forsikringssum
ved varigt mén kr. 1.000.000. Inkl. landskadedækning.
Helårlig præmie

fra **2020 kr.**

Ring 44 98 71 13 og hør hvor billigt du kan få det

GF FORSIKRING

Forsikringsklub Forsvaret

Commanding Communication

Mærsk Data Defence har været leverandør til Søværnet siden midten af 1980'erne. Også Søværnets nyeste enheder bliver forsynet med integrerede kommunikationsløsninger fra Mærsk Data Defence.

MÆRSK DATA DEFENCE

www.maerskdata-defence.dk

U.S. Navy photo of Shannon E. Rentz on

Coalition Interoperability

En verden i forandring kræver internationalt samarbejde

Systematics løsninger understøtter Søværnets opgaver til lands, til vands og i luften - og gør det nemt at samarbejde med andre værn, andre landes forsvar og civile myndigheder. Fordi vi ønsker at gøre en forskel - og leverer den bedste løsning i højeste kvalitet til tiden.

SYSTEMATIC
software engineering

Power of Performance

Tidsskrift for Søværnen

oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes optaget i tidsskriftet, samt bøger, der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt i word pr. email eller på diskette.

Evt. illustrationer fremsendes særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at publicere artikler og indlæg vedrørende maritime forhold i almindelighed og Søværnet i særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827 som Archiv for Søværnen og udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant Nicholas H. Karlsen

Selskabets hjemmeside:

www.sls.svn.dk

Annoncer tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

 POST
PP DANMARK

91382 KHC 830
MARINENS BIBLIOTEK
HENRIK GERNERS PLADS 1
1439 KØBENHAVN K

000
0000504

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES SAFARE

EuroTorp

Marinaval

Knapholm 7 · 2730 Herlev
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 3 · 2006 · 177. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

Tidsskrift for Søvæsen

2006/3 * 177. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Artikler

Meddelelse fra redaktionen	145
Samtækningsinitiativet <i>af Klaus Randrup Rasmussen</i>	146
Flådens Underofficersskole 1867-1932 <i>af Lars Wisman</i>	185
Det mener man i udlandet	202
Bog anmeldelser Bernt Kure: Holmen – Orlogsværftet, Flådebasen – en ny bydel (Hans Christian Bjerg)	204
Indeks for Tidsskrift for Søvæsen 2005	207
Annoncer	218

Redaktionen sluttet 10. juni 2006

Forside: Inspektionsskibet THETIS fotograferet fra helikopter (foto: Søværnet)

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN

2006/3

Hermed præsenteres nr.3 af årgang 2006 af Tidsskrift for Søværnen. Med dette nummer følger indeks til årgangen 2005. Det er tanken, at disse indeks skal sættes på Søe-lieutenant-Selskabets hjemmeside, og suppleres med det 25-års indeks for perioden 1978-2003, som snart ventes færdig.

I dette nummer er det en stor glæde for selskabet atter at kunne publicere den afhandling, der har modtaget H.C.Sneedorff-prisen. Denne pris gives som bekendt for en bemærkelsesværdig hovedopgave udarbejdet i forbindelse med gennemførelsen af den videregående søofficersuddannelse på Søværnets Officersskole. Den prisbelønnede artikel er skrevet af kaptajnløjtnant Klaus Randrup Rasmussen.

Emnet denne gang er de nye tanker omkring den såkaldte samtænkning mellem non-governmental organizations og statslige myndigheder som f.eks. Forsvaret, der fremkom i forbindelse med indgåelsen af det seneste forsvarsforlig. Koordinering mellem forskellige grupper og instanser har ofte været nødvendigt, men i samtækningsinitiativet ligger der en ny, målrettet og integreret form for koordinering end den man hidtil kender. Samtænkning er selvfølgelig specielt aktuell i forbindelse med de internationale operationer, som Søværnets personel nu deltager i.

Det, der er slående for en iagttager, er de mange nye områder, som den officer, der uddannes i dag, må være fortrolig med. Tidsskrift for Søværnen har i de senere år kunnet publicere flere artikler, der har afspejlet denne udvikling.

Denne nutidige udvikling inden for krav og uddannelse står i skærende kontrast til emnet for den anden artikel, som er publiceret her i tidsskriftet. Den omhandler den skole, hvor Søværnets underofficerer 1867-1932 blev uddannet. Ligesom den videregående officersuddannelse er nødvendig i dag, så udfyldte underofficersskolen også nødvendige krav til personellet. Konklusionen i en sammenligning er vel, at det gælder om at have uddannelse, der er optimeret til tidens krav.

Hans Christian Bjerg

SAMTÆNKINGSINITIATIVET

af kaptajnløjtnant Klaus Randrup Rasmussen

Denne artikel er en bearbejdet form af den hovedopgave, som kaptajnløjtnant Klaus Randrup Rasmussen afleverede i forbindelse med gennemførelsen af den videregående søofficersuddannelse VUT I/L 04/05. Den er præmieret med Sø-lieutenant-Selskabets H.C.Sneedorff-pris. Afhandlingen afspejler ganske godt en af de nye udfordringer, som officersgerningen i dag byder på. Den viser også, at der er et stykke vej at tilbagelægge inden dette nye initiativ kan siges at være implementeret. De gennemførte interviews er ikke medtaget i forbindelse med den foreliggende bearbejdning.

Indledning

Baggrund.

I regeringens oplæg til det nyligt indgåede forsvarsforlig findes bagerst et bilag, der hedder "Samtænkning af den civile og militære indsats i internationale operationer". I daglig tale ofte blot benævnt Samtænkning eller Samtækningsinitiativet.

Med indgåelsen af forliget blev bilaget et direktiv til hele det statslige område. Forsvarets indsats skal i fremtiden samtænkes med øvrige danske indsatser for at opnå maksimal effekt af de ressourcer, der anvendes i kriseområder. Der ønskes altså en synergieffekt mellem forskellige bidrag. Den danske stats samlede indsats skal i fremtiden omfatte samarbejdet mellem så forskellige instanser som: Forsvaret, Forsvarets Efterretningstjeneste, Beredskabskorpset, Politiet, danske ikke-statslige hjælpeorganisationer, dansk erhvervsliv og de statslige, økonomiske ressourcer afsat til det enkelte kriseområde. Udenrigsministeriet skal stå for koordinationen af Samtænkningen, hvilket gennemføres i Den Permanente Embedsmandsgruppe, hvor Forsvarskommandoen også deltager.¹

Et af aspekterne i Samtækningsinitiativet er som nævnt ovenfor samarbejdet, eller samspillet, mellem danske non-governmental organizations

(NGO) og Forsvaret. Det kan synes paradoksalt, at indsatsen fra en ikke-statslig organisation skal koordineres af staten. Det ligger jo netop i ordet: "ikke-statslig", at de ikke er styret af staten. Desuden vil der rent praktisk være en lang række hindringer, der gør et decideret feltsamarbejde udfordrende. Her kan nævnes rent folkeretslige problemer, hvor et samarbejde mellem en ikke-statslig organisation og Forsvaret vil fjerne den beskyttelse nødhjælpsarbejdere har i paragrafferne. Dette er da også en af de største bekymringer blandt nødhjælpsorganisationerne.¹¹

Forklaringen på at regeringen overhovedet kan tage de ikke-statslige organisationer med i Samtækningsinitiativet skal findes i organisationernes budgetter. Den organisation, der vil blive behandlet i denne afhandling, Dansk Røde Kors, fik for eksempel 842 mio. kr.¹ af sine samlede indtægter på 1000 mio. kr. i 2003, fra staten eller statslige organisationer.¹¹

Med andre ord får regeringen mere kontrol over de ikke-statslige organisationer og deres virke i fremtiden.

Denne opgave tager imidlertid ikke udgangspunkt i sikkerhedsproblemer forbundet med Samtækningsinitiativet. Den har derimod sit udgangspunkt på et mere virksomhedskulturelt plan.

Der er få organisationer, der ikke besidder en virksomhedskultur, og Forsvaret eller en NGO er ingen undtagelse. De besidder begge mange værdier og holdninger skabt af traditioner og af de folk der arbejder i organisationerne. Ligeledes vil de forskellige opgaver organisationerne løser bidrage til fælles værdier blandt ledelsen og personalet.

Problemformulering

Med baggrund i en undersøgelse af organisationskulturen, værdier og holdninger i Forsvaret og en NGO, foretages en analyse af, hvor langt implementeringen af Samtækningsinitiativet er kommet. Analysen skal munde ud i en vurdering af status på området, samt være baggrund for en anbefaling af hvilke fokusområder der måtte være i den fortsatte implementering.

For at opfylde kravet, stillet i problemformuleringen, må opgaven som minimum behandle følgende punkter:

- Hvad er kendetegnene ved de to organisationer, med hensyn til organisationsstruktur, værdier og holdninger?
- Hvor adskiller de to organisationers værdier og holdninger sig væsentligt?

- Kan det lade sig gøre at skabe et fælles værdigrundlag for de dele af organisationerne, der skal arbejde sammen?

Redegørelsen

Den ene del af redegørelsen vil præsentere modellen The Competing Values Framework (TCVF), som er et redskab til at analysere organisationskultur. Dette er nødvendigt for at give læseren et tilstrækkeligt indblik i modellen, der ligger til baggrund for analysen.

Den anden del af redegørelsen giver referater af de fire interview, der er blevet foretaget forud for opgaveskrivningen. Referaterne bruges til at skabe tilstrækkelig nuance i analysen.

Analysen

Det styrende i denne opgave er analysen. Redegørelsen leder frem til den og vurderingen bygger videre på den.

Der er i alt blevet lavet fire TCVF-profiler, med baggrund i spørgeskemaer. De bliver holdt op mod udsagn indhentet i interviewreferaterne, dels for at skabe nuance og dels for at validere profilerne.

Først behandles de to Røde Kors profiler. Dernæst samles de til et billede, igennem en sammenligning. Samme facon benyttes for de to profiler fra Forsvaret.

Det ender op med ét billede af Røde Kors og ét billede af Forsvaret, der så bliver sammenlignet i den sidste del af analysen.

Konklusion, vurdering og anbefaling

De ligheder og forskelle mellem Forsvaret og Røde Kors, som analysen munder ud i, bruges til at vurdere status for implementeringen af Samtækningsinitiativet.

Målgruppe og relevans

Denne opgave vil tage udgangspunkt i en målgruppe, der har nogen kendskab til organisationsteori. Ligeledes forudsættes et vist kendskab til Forsvaret så vel som til NGO'er, deres virke og metoder. Målgruppen kan for eksempel indeholde officerer i det danske Forsvar, embedsfolk og ledelsen i NGO'er. Desuden vil folk uddannet i ledelse og organisationsteori kunne bruge opgaven.

Relevansen af denne opgave findes i særdeleshed i det fremtidige samarbejde, der er bestemt af regeringen. Det er derfor nødvendigt med en opgave af denne type, idet et samarbejde uden forudgående undersøgelse af værdigrundlaget, og eventuelt ændring af dette, ofte vil være karakteristisk.

teriseret af misforståelser og frustration. Der ligger ligeledes et hårdtslående argument for relevansen af denne opgave, i det faktum, at dette samarbejde skal foregå i krig og krigslignende områder. Det er derfor at afgørende vigtighed, at have forståelse for samarbejdspartnerens organisation og for at gøre et forsøg på at nedbryde fordomme.

Formål

- At tilegne sig viden om et område af relevans for den fortsatte tjeneste som officer, på et højere funktionsniveau.
- At belyse et problemfelt for Samtænkningen, der endnu ikke har været genstand for en gennemgribende undersøgelse.

Metode.

Redegørelsesdelen af opgaven har baggrund i dataindsamling ved hjælp af interviews og spørgeskemaer.

Dataindsamlingen har været kvalitativ, idet der er udvalgt folk med forskellige indgangsvinkler til problemfeltet. Ligeledes er det kvalitative søgt i udformningen af interviewspørgsmål. Dog har det også været et kompromis, mellem at holde samtalen i gang og at få brugbare svar.

Analysedelen bruger tolkning, idet TCVF-profilerne tolkes ud fra de kulturer, værdier og holdninger der beskrives i redegørelsesdelen. Desuden benyttes komparativ analyse, idet profilerne sammenlignes med de udsagn, interviewpersonerne er kommet med.

Opgaven baseres altså på dels kvalitativ empiri, dels på tolkning af profiler og dels på komparativ analyse.

Afgrænsninger og forudsætninger.

Denne opgave vil behandle værdier, holdninger, organisationskultur i en NGO og i Forsvaret. Den vil ikke behandle sikkerhedsproblemer eller folkeretslige spørgsmål i forbindelse dermed.

Denne opgave har kun behandlet forsvarets samarbejde med én NGO og vurderingen skal derfor ikke ses, som et udtryk for et generelt samarbejde med NGO'er. Dertil skal knyttes, at Røde Kors, som den eneste NGO har særstatus ifølge folkeretten. Dermed kan billedet ændre sig væsentligt, hvis en anden NGO behandles efter samme analysemetode.

Det forudsættes at interviewpersonerne har udtalt sig ud fra deres bedste overbevisning og ikke har udeladt væsentlige punkter i deres udsagn.

Redegørelse

Redegørelsesdelen af denne opgave er opdelt i to hovedafsnit. Det første gennemgår den organisationskulturelle model, som vil blive brugt i analysen. Det næste hovedafsnit vil præsentere referater af de interview, der er gennemført forud for opgaven. Interviewene er desuden at finde bagerst i opgaven, vedhæftet som bilag.

Evaluering af organisationskultur

Igennem de sidste årtier har der været en stigende fokus på organisationskultur, ledelse og management. Mange forfattere har givet forslag til, hvordan de forskellige påvirkende faktorer kan beskrives. De har alle forsøgt at belyse området fra forskellige perspektiver. For eksempel har Hofstede² fokuseret på magtdistance i sit omfattende værk om kulturforskelle.

En af grundene til, at så mange forfattere har givet så mange forskellige bud på området, ligger i, at organisationskultur er et meget bredt og komplekst område.

Når man undersøger organisationskultur, ville det være forkert at udråbe en model frem for en anden, idet de som sagt, har forskellig fokus. Det har dog sine fordele, at vælge en model, der er empirisk funderet. Igennem empirien kan der nemlig udvikles en model, der stemmer overens med virkeligheden. I modsætning til at lave en model og derefter udvælge den del af virkeligheden der passer.

En af de modeller der har vundet størst indpas er The Competing Values Framework (TCVF). Grunden dertil er, at den har meget stor kongruens med mange af de andre modeller og teorier på området. Den forsøger ikke at forklare organisationskultur på en helt ny facon, men derimod at samle de forskellige teorier under ét. Det er da også derved, at TCVF har opnået sin store udbredelse og validitet.

The Competing Values Framework

The Competing Values Framework blev oprindeligt udviklet ved at forske i hovedindikatorerne ved en lang række effektive organisationer. Med indikatorer menes her, hvilke faktorer, der har indvirkning på suc-

ces for en given organisation. Hovedspørgsmålene, der blev stillet, for at finde indikatorerne, var blandt andet: Hvad er hovedkriterierne for at fastslå, om en organisation er effektiv eller ej? Hvilke nøglefaktorer definerer organisatorisk effektivitet? Når folk bedømmer en organisation til at være effektiv, hvilke faktorer tænker de så på? ^{1V}

Der blev i alt identificeret 39 indikatorer, som var de forskellige målepunkter, der skulle til, for at bestemme organisatorisk effektivitet. De vil ikke blive gennemgået i denne opgave, idet de blot er en mellemregning, for at nå til TCVF.

De 39 effektivitetsindikatorer kan inddeles i to dimensioner, som opdele indikatorerne i 4 grupper.

Den ene dimension stiller effektivitetskriterier, der omfatter fleksibilitet, konduite og dynamik, op mod kriterier, der omfatter stabilitet, orden og kontrol. Det vil sige, at nogen organisationer bliver anset for at være effektive, hvis de er foranderlige, tilpassende og organiske. Her kan nævnes tøjfirmaer og softwarefirmaer, der jo sjældent har det samme vareudbud ret længe af gangen.

Andre organisationer bliver derimod anset for effektive, hvis de er stabile, forudsigelige og mekaniske. Her kan nævnes de fleste statslige organisationer, samt store koncerner.

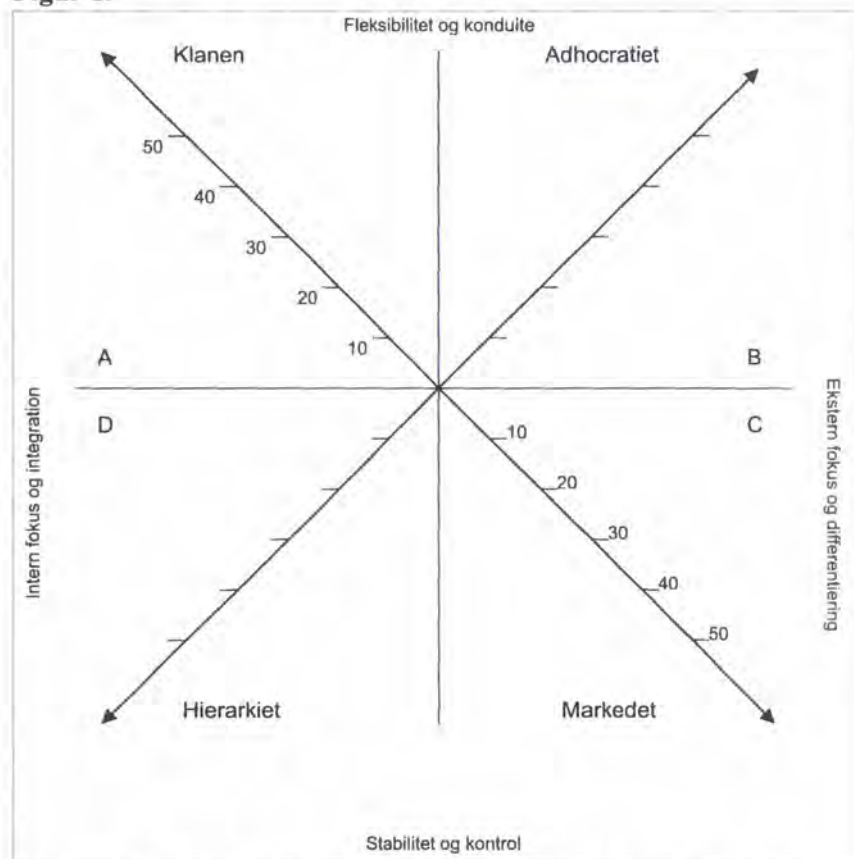
Den anden dimension stiller effektivitetskriterier, der omfatter intern fokus, integration og enhedsfølelse, op mod kriterier, der omfatter ekstern fokus, differentiering og intern konkurrence. Det vil sige, at nogle organisationer bliver anset for effektive, hvis de har harmoniske interne karakteristikker. For eksempel kan Maersk nævnes. Dette firma er kendt for at arbejde "the Maersk"-way. Andre organisationer derimod, bliver anset for effektive, hvis de har fokus på konkurrence med andre, uden for deres organisations grænser. Her kan nævnes Toyota, som er kendt for at "tænke globalt, men handle lokalt".

Når man stiller de to dimensioner op, som to akser, kommer modsætningerne til udtryk i hver sin ende af akserne. Den ene akse har organisatorisk omstillings- og tilpasningsevne som det ene yderpunkt, og organisatorisk udholdenhed og stabilitet som det andet yderpunkt. Den anden akse har derimod organisatorisk gennemsigtighed og samklang, som det ene yderpunkt, og organisatorisk adskillelse og uafhængighed som det andet yderpunkt.

De to dimensioner, eller akser, danner fire kvadranter, der hver især repræsenterer en gruppe af indikatorer. Der er her vigtigt at notere, at

hver kvadrant repræsenterer modsatte, eller konkurrerende formodninger. Grafisk ser det således ud:

Figur 1.

På denne figur er de to omtalte dimensioner vist som den vertikale og horisontale akse.

Lige såvel som de fire kvadranter er modsætninger, eller rettere konkurrerende, i det horisontale og vertikale plan, er de også konkurrerende diagonalt.

For eksempel identificerer den øverste venstre kvadrant, Klanen, værdier der omfatter intern organisk fokus, hvorimod den nederste højre kvadrant, Markedet, identificerer værdier, der omfatter ekstern kontrol fokus. På samme måde identificerer den øverste højre kvadrant, Adhocratiet, ekstern organisk fokus, mens den nedre venstre kvadrant, Hie-

rarkiet, identificerer intern kontrol fokus.

TCVP kan, udover at være et redskab til at evaluere organisationskultur, bruges til at beskrive en lang række andre emner. Den kan bruges til at beskrive ledelsesstil, idet de forskellige paradigmer har fin kongruens med andre ledelses- og organisationsteorier.^{1V}

Ligeledes kan modellen bruges til at beskrive menneskelig adfærd samt børneopdragelse. Dette fordi modellen ikke blot beskriver modsætningsforhold i organisationer, men derimod modsætningsforhold generelt.

De fire kulturtyper

Som beskrevet i det foregående afsnit, kan organisationer beskrives ud fra en række konkurrerende paradigmer. De indeholder hver især karakteristiske træk, der kendetegner såvel organisationskultur, som værdier og holdninger i en organisation. Ligeledes er der karakteristiske kendetegn ved ledelsesstilen, der er herskende eller anses for succesfuld, i hver af de fire kvadranter. Endeligt kan også det interne forhold mellem medarbejderne i en organisation beskrives ud fra disse paradigmer. Hvad det er, der driver folk, og hvilke værdier, der lægges vægt på mellem medarbejdere.

I de næste afsnit er de fire kvadranter beskrevet, for på den måde at give læseren indblik i og forståelse for de forskellige paradigmer. Læseren skal dog til stadighed have i hukommelsen, at de enkelte paradigmer ikke kan stå alene, idet de er konkurrerende.

Hierarkiet

Den tidligste tilgang til organisering i moderne tid var baseret på arbejdet udført af den tyske sociolog Max Weber. Han studerede statslige organisationer, i Europa, igennem 1800-tallet. Organisationerne på det tidspunkt stod overfor en stor udfordring, nemlig den industrielle revolution. Virksomhederne skulle producere varer og service til et stadigt mere komplekst samfund, hvilket satte deres organisationer på prøve. For at imødegå dette udviklede Weber syv kendetegn, en organisation burde besidde. De er senere blevet kaldt de klassiske ingredienser i bureaukratiet. Kendetegnene er regler, specialisering, meritokrati³, hierarki, adskilt ejerskab, upersonlighed og pålidelighed. Disse kendetegn var meget effektive til at opnå deres formål. De var især adopteret blandt virksomheder, hvor udfordringen lå i at skabe en effektiv, pålidelig, let-flydende og forudsigelig produktion.

Helt frem til 1960'erne var det en udbredt formodning, at Webers hierarki eller bureaukrati var den mest ideale organisationsform, da den før-

te til stabilitet og effektivitet. Så længe omgivelserne var relativt stabile kunne man integrere og koordinere opgaver og funktioner. Ensartetheden i produkter og services kunne bibeholdes og ligeledes kunne arbejderne og funktionerne holdes under kontrol. Klare ansvarslinier, standardiserede regler, procedurer, kontrol og pålidelighed var værdsat, som værende nøgleegenskaber til succes.

Organisationskulturen kompatibel med hierarkiet, er kendetegnet ved at være et formaliseret og struktureret sted at arbejde. Procedurer styrer, hvad folk skal gøre. Effektive ledere er kendetegnet ved at være gode koordinatore og organisatorer. Det vigtige er at bibeholde en velsmurt organisation, hvor hovedbekymringerne ligger i at bevare stabilitet, forudsigelighed og effektivitet. Det er formelle regler og politikker der holder organisationen sammen.

Virksomheder eller organisationer, der er kendetegnet ved hierarki, kan variere meget i størrelse. Alt fra en McDonald restaurant til en stor bilkoncern, som Ford Motor Company, kan være kendetegnet ved den organisationskultur. Store organisationer, men også statslige styrelser og departementer er ofte domineret af hierarki. Det kan ses i de mange standardprocedurer og i de mange lag i organisationen. For eksempel er der 17 ledelsesniveauer i Ford og stor fokus på at håndhæve regler og procedurer.

Det er også de faste procedurer og regler, der kendetegner en typisk McDonald restaurant. De unge mennesker, der ofte arbejder der, har ingen forudgående uddannelse i branchen, hvorfor det er vigtigt med ensartetheden i deres funktion, men også i de produkter de skal lave. Typisk begynder en ansat i McDonald med, for eksempel, at lave pommes frites. I den arbejdsrutine er der stort set ingen afvigelse i proceduren. Pommes fritterne kommer i standard pakke fra producenten og olien de skal koges i, er styret af en maskine. Der er sågar en alarm der fortæller, hvornår de har fået nok. Medarbejderen skal blot huske den regel der fastsætter, hvor lang tid der må gå, inden de skal tages op, efter alarmeren har lydt. Selve regel og procedurekomplekset som en McDonald medarbejder skal læse er på 350 sider, og det er kendskab til denne, der er afgørende for en forfremmelse. Selv forfremmelse er der regler for, idet rækkefølgen af hvilke jobs, der skal prøves inden mulige forfremmelser, er fastlagt. Altså lægges der stor vægt på at fastholde ensartetheden i organisationen.^{IV}

Markedet

I de sene 1960'ere blev en anden organisation populær, markeds-kulturen. Den opstod som svar på, at organisationerne stod overfor nye konkurrenceudfordringer. Denne organisationskultur var baseret på en række, meget anderledes, formodninger og blev hovedsagligt baseret på arbejdet udført af Oliver Williamson og Bill Ouchi. De havde identificeret en række aktiviteter, som de hævdede var selve fundamentet for effektivitet i en organisation. Det vigtigste var transaktionsomkostning.⁴ Det nye organisationsdesign blev kaldt markedsorganisationen. Selve ordet, marked, skulle ikke forstås som marketing, ej heller som handelsmarked, med handlende. I stedet refererede ordet, marked, til hvordan organisationen virkede. Selve organisationen fungerede altså som et marked i sig selv. Fokus var rettet mod de eksterne omgivelser, mere end på de interne kræfter i organisationen. Det vigtige var transaktionerne med leverandører, kunder, fagforeninger osv.

I modsætning til den hierarkiske organisation, hvor den interne kontrol var styret af regler, procedurer, specialiserede job og centraliserede beslutninger, fungerede markedsorganisationen gennem økonomiske markedsmekanismer. Altså hovedsagligt igennem udveksling af penge. Det vil sige, at hovedfokus lå i at udføre transaktioner, salg, kontrakter og udveksling af varer, med andre organisationer, for på den måde at få konkurrencemæssige fordele. Profit, bundlinieresultater, nichemarkeder og sikre kundegrundlag var de primære mål for organisationen. Ikke overraskende var værdierne for denne organisationstype konkurrenceevne og produktivitet.

Konkurrenceevne og produktivitet er i markedsorganisationer skabt ved at lægge stor vægt på ekstern positionering, i forhold til konkurrenter, og kontrol. Som eksempel kan nævnes Phillips Electronics, der i 1991 havde mistet markedsandele og for først gang nogensinde, havde røde tal på bundlinien. Koncernen besluttede at gennemføre en forbedring af deres konkurrencemæssige

position, som skulle skifte deres noget hierarkiske organisationskultur, til en mere markedsorienteret kultur. Der skulle nu være fokus på kunderne og øget konkurrence internt i organisationen. Alt sammen tiltag, der kendetegner markeds-kulturen.¹⁴

Den fundamentale formodning, som markeds-kulturen bygger på er, at det omgivende miljø er fjendtligt. Kunderne er meget selektive og interesseret i værdi. Derfor er det organisationens formål at forøge deres markedsandele og konkurrenceevne. Ledelsen skal drive organisationen imod produktivitet, resultater og profit. Det er ligeledes en formodning,

at et klart mål og en aggressiv strategi er vejen til succes. Lederne i denne kultur er hardcore producenter og konkurrencemennesker. Det er ikke regler eller procedurer, der holder sammen på organisationen, men derimod ønsket om at vinde.

Klanen

En tredje organisationskultur er klankulturen, der blev navngivet i 1960-70 efter studier af japanske firmaer. Man fandt der var fundamentale forskelle, mellem de amerikanske organisationer, ofte kendetegnet af hierarki og markedskultur, og de japanske. Der var en meget større følelse af fællesskab og medejerskab af værdierne i de japanske firmaer. Disse firmaer virkede mere som en stor familie, end som en flok mennesker sammenbundet af fælles økonomiske interesser. Teamwork, medarbejderudviklingsprogrammer og korpsånd var nogen af værdierne, der kendetegnede "klanerne".

En af måderne de værdier kom til udtryk, var gennem semiautonome arbejdsgrupper, der modtog belønning for god arbejdsindsats, ikke som individer, men som samlet gruppe. Desuden kunne de selvstyrende grupper selv hyre og fyre individer i deres gruppe. Et andet vidnesbyrd på de anderledes værdier var, at alle i organisationen blev inddraget i forbedringen af opgaveløsningen. Folk blev påskønnet til at udvikle deres egen organisation.

Dette er ikke nye principper i Europa eller Amerika, men det var først i 1970-1980, at man påbegyndte at implementere det. Der skulle gå adskillige årtier, med meget synlig japansk succes, før vesten fik øjnene op.

Senere fandt man ud af, at klankulturen var meget brugbar, hvis omgivelserne var meget omskiftelige. Det var ikke nødvendigt at lave langsigtet planlægning, idet nye tiltag hurtigere kunne implementeres. Grunden dertil lå i det faktum, at klanorganisationen ikke havde så mange niveauer. Det var nemmere at opretholde, men også at ændre på, værdier og holdninger i virksomhederne.

En af formodningerne i klankulturen er, at krav fra omgivelserne bedst kan klares ved hjælp af godt teamwork og medarbejderudvikling. Kunterne ses helst som partnere og organisationen skal skabe det bedste arbejdsklima, for derigennem at udnytte medarbejdernes deltagelse, engagement og loyalitet.^{IV}

Som eksempel på klankulturen kan nævnes det amerikanske flyselskab, People Express. Det indeholdt flere typiske klankultur-tiltag: Minimalt antal af ledelsesniveauer, uformelt miljø og selvbestemmelse, medarbej-

deraktier, selvstyrende arbejdsgrupper, jobrotation og medbestemmelse i alle beslutninger for repræsentanter fra alle niveauer.

Klanorganisationen er kendetegnet ved at være et rart sted at arbejde. Folk giver meget af sig selv og ofte betragtes kollegaerne som en del af familien. Limen i organisationen er loyalitet og engagement. Organisationen skatter de langsigtede fordele, ved at lade folk udvikle sig. Succes er ofte målt ved arbejdsklimaet og omsorgen for medarbejderne.^{IV}

Adhocratiet

I kraft af udviklingen i den industrialiserede del af verden, skiftede fra industrialderen til informationsalderen, opstod der en fjerde type organisation: Adhokratikulturen. Det er en type, der imødekommer det meget turbulente og accelererende 21. århundrede. Med den dalende levetid på produkter og services, grundet teknologisk forældelse, blev et nyt sæt formodninger udviklet. Formodninger der adskilte sig væsentligt fra de tre tidligere beskrevet. De nye formodninger knyttede sig til innovation og pionérånd. Virksomheder skulle nu overleve på at adskille sig fra andre. De skulle have andre varer, eller på anden måde udskille sig fra resten af markedet. Ved at udvikle sig og konstant tilpasse sig, til en formodet fremtid, kunne man være klar til morgendagens marked. Derfor blev der lagt vægt på, at skabe visioner om fremtiden, organisatorisk anarki og disciplineret tænkning.^{IV}

Roden til ordet adhocrati er ad hoc, der refererer til en midlertidig, specialiseret og dynamisk enhed. De fleste har vel også prøvet at sidde i en ad hoc gruppe, der opløstes straks efter målet var nået. På samme måde er adhocratiet midlertidigt og er blevet beskrevet som et telt, i modsætning til et palads. Deri ligger også, at adhocratiet kan omkonfigurere sig selv, for at tilpasse sig nye betingelser, som omgivelserne måtte tilsige.

Et af de større mål for et adhocrati er at fostre tilpasningsevne, fleksibilitet og kreativitet, hvor usikkerhed, tvetydighed og informations-overload er herskende faktorer i omgivelserne.^{IV}

Typiske adhocratiske organisationer findes indenfor softwareudvikling, konsulentvirksomheder og filmindustrien. Fælles for dem er, at de skal kunne producere innovative produkter og services. Ligeledes skal de kunne tilpasse sig hurtigt til nye muligheder.

Til forskel fra hierarkiet og markedskulturen er magten ikke centraliseret. I stedet hopper magten og autoriteten fra individ til individ, alt efter

hvilket problem, der skal løses lige nu. Der lægges ligeledes stor vægt på individualitet, risikovillighed og forventningen om fremtiden.

For eksempel arbejder de fleste konsulentvirksomheder som adhocratier. Hver enkelt opgave, der bliver stillet af en kunde, bliver behandlet som et nyt projekt. Der bliver nedsat en arbejdsgruppe, der opløses igen når opgaven er løst.

Et andet eksempel er fra Apollo 13 opsendelsen, der nær endte i en katastrofe. Mandskabet løste selv problemet, med hjælp gennem radioen fra jorden. Igennem problemløsningen skiftede lederskabet ofte, alt efter hvilken astronaut der havde kompetencen på området. Ligeledes varierede størrelsen af gruppen, alt efter hvor mange der skulle bruges.

Nogen gange eksisterer adhocratiet også som en del af andre organisations typer. Det kan for eksempel være en arbejdsgruppe i Søværnets Materielkommando.

Kendetegn ved adhocratiet kan nedskrives til at være: Manglen på organisationsdiagram, midlertidigt fysisk rum, midlertidige roller for deltagerne, kreativitet og innovation. Lederen, hvis man kan tale om en sådan, er karakteriseret ved at være visionær, innovativ og risikoorienteret.

Spørgeskemaer og interviews

For at kunne lave en TCVF-profil af organisationskulturen er det nødvendigt at lade repræsentanter for organisationen udfylde et spørgeskema.

Spørgeskemaet bygger på de 39 indikatorer, der blev omtalt under afsnittet TCVF. Der er i alt seks kategorier af spørgsmål, med fire udsagn til hver.

Første kategori er dominerende kendetegn, hvor repræsentanten skal tage stilling til, hvilke særlige kendetegn han/hun ser som fremherskende.

Anden kategori er organisationens lederskab, hvor ledelsen i organisationen vurderes som helhed.

Tredje kategori er personaleledelse, hvor det er organisationens ledelsesstil der vurderes.

Fjerde kategori er organisationens lim, hvor det er de interne relationer, medarbejderne iblandt der vurderes.

Femte kategori er strategiske værdier. Her vurderes hvilke værdier organisationen lægger vægt på.

Sjette kategori er succeskriterier, hvor organisationens definition af succes vurderes.

Der er, som nævnt, fire udsagn til hver kategori. Repræsentanten skal så tage stilling til, hvilket udsagn der passer bedst på hans/hendes organisation. Da det ofte er tilfældet, at flere udsagn er delvist sande, foretager repræsentanten en vægtning mellem de fire udsagn. Det typiske svar indeholder derfor også en form for kompromis mellem de fire udsagn, hvilket giver det nuancerede billede af organisationen. Man kan nemlig sjældent tale om, at en organisation er en rendyrket kulturtype.

Rent praktisk foregår dette ved, at testpersonen skal give i alt 100 point fordelt efter, hvilke udsagn der passer bedst.

De fire udsagn testpersonen skal vægte imellem, repræsenterer de fire kulturtyper og er derfor modstridende eller konkurrerende. Dette ved testpersonen naturligvis ikke.

Efterfølgende findes de gennemsnitlige værdier for udsagn A, B, C og D. Disse værdier indtegnes derefter på TCVF-profilen. De fire TCVF-profiler er vedlagt som bilag fra side 32. Tolkningen af disse vil indgå i analysen, som en del af undersøgelsen af virksomhedskulturen.

Den fælles organisation

Udover at vægte de forskellige parametre og dermed beskrive organisationen, har de brugte testpersoner også skulle tage stilling til, den fremtidige fælles organisation. En fælles organisation der skal operere fælles, i en eller anden udstrækning, i fremtiden.

På spørgeskemaerne, testpersonerne har udfyldt, er der to svarkolonner. En kolonne der angiver, hvorledes de ser organisationen som den er nu og en kolonne der angiver, hvordan testpersonen tror den fælles organisation vil blive. På skemaet repræsenterer kolonnen "Nu" det nuværende billede og kolonnen "Ønsket" det billede testpersonen tror vil blive fremtiden.

Interviews

Der er forud for opgaven blevet gennemført fire interview, med to repræsentanter for Dansk Røde Kors og to repræsentanter for Forsvaret. Spørgsmålene, der er blevet stillet, er opstået i et forsøg på, både at komme ind til sagens kerne, men også at holde samtalen i gang. Repræsentanterne for de to organisationer har haft begrænset kendskab til TCVF, hvis nogen, og derfor måtte spørgsmålene udformes som et kompromis mellem direkte relevans og opretholdelsen af samtalen. Ligeledes vil man ofte kunne finde værdier og holdninger "skjult" i et udsagn omkring et helt andet emne.

Spørgsmålene er ligeledes udformet, for at skabe en nuance til modellen for organisationskulturen. Derfor er det søgt at bibeholde de dimensioner, der gør sig gældende i TCVF, altså intern/ekstern fokus og vægt på stabilitet eller fleksibilitet.

De stillede spørgsmål er inddelt i fire grupper:

1. **Selve initiativet.**
2. **Din egen organisation.**
3. **Syn på samarbejdspartneren**
4. **Samarbejdet med Forsvaret/NGO'er.**

De fuldstændige interviews er ikke medtaget i forbindelse med denne artikel.

I de efterfølgende afsnit vil hovedpunkterne, som indgår i den videre analyse, være gennemgået som referater af de enkelte interview.

Referat af interview med Rikke Ishøj, Dansk Røde Kors

I sin funktion som jurist, indenfor det folkeretslige område, har Rikke været udsendt adskillige gange som legal adviser. Hun har været udsendt til blandt andet Israel/Palæstina konflikten, hvor hun var udsendt for International Red Cross Comitee (IRCC). I dette interview udtaler hun sig på vegne af udsendinge fra Røde Kors, samt naturligvis på egne vegne.

Samtækningsinitiativet som helhed, hvad synes du om grundideen?

Under operationer under væbnet konflikt er det holdningen hos Rikke Ishøj, at samtænkningen med Forsvaret kan skabe problemer. Det gælder for alle NGO'er og ikke kun Røde Kors bevægelsen.

Røde Kors må indeholde nogle værdier og holdninger man ønsker at fremme, kan du komme ind på det?

Rikke Ishøj kommer her ind på de generelle principper for Røde Kors bevægelsen. Røde Kors arbejder på baggrund af syv principper og de vigtigste i denne henseende er neutralitet, upartiskhed og humanitær virksomhed.

Hvilke værdier og holdninger gør sig gældende internt i organisationen, altså folk imellem?

Rikke Ishøj forklarer, at professionalisme er den værdi hun først og fremmest vil pege på. Måden den kommer til udtryk på, har hun især stiftet bekendtskab med igennem IRCC. Der har man muligheden for at arbejde sammen med yderst professionelle folk på mit område. Desuden

kan man derigennem se, at man arbejder for det primære formål for organisationen, hvilket Rikke vægter højt.

Rikke forklarer yderligere, at hvis hun ikke kan se formålet hele tiden i sit arbejde, så er det fordi, hun ikke laver det rigtige.

Bliver værdier og holdninger skabt oppefra i organisationen, eller kommer de nedefra?

Rikke vurderer først, at værdier og holdninger nok kommer oppefra, men forklarer dernæst, at det ikke er det helt rigtige billede. Idet Dansk Røde Kors er en forening, med demokratisk valgt bestyrelse, kommer der mange input nedefra. Foreningen viser sin holdning igennem valget af folk til bestyrelsesposterne.

Desuden fremhæver hun, at folk i foreningen jo også får noget igen, nemlig socialt samvær med andre frivillige.

Rikke forklarer dernæst, at folk i marken også får noget igen, i kraft af oplevelser og erfaring, men at Røde Kors helst ikke vil have "nødhjælpscowboys". Det er ikke i tråd med den professionalisme Røde Kors forsøger at ligge for dagen.

Det skal være motivationen for at gøre en indsats, samt at udføre et meningsfuldt arbejde, der skal være det styrende for folk.

Hun fortæller desuden, at organisationen lægger vægt på, at det er erfarne folk der udsendes. Der bliver for eksempel ikke udsendt folk direkte fra universitetet.

Bruger I ledelsesmæssige værktøjer, når I udvælger folk der skal udsendes? Og måske sammensætter folk i hold derefter?

Det svarer Rikke afkræftende på. Der bliver ikke gjort initiativer for at fremme teamwork eller på anden måde at smede en gruppe sammen. De grupper, der er af sted i marken, er tilfældigt sammensat. Dog kender folk ofte hinanden fra tidligere missioner. Hun tilkendegiver, at det kunne være smart med teamworkfremmende arbejde, men at det ikke er tilfældet i Røde Kors.

Prøv at beskrive Forsvaret som samarbejdspartner. Hvilke værdier og holdninger tror du gør sig gældende der?

Rikke forklarer, at samarbejdet fungerer allerede på flere niveauer, og at det er hendes indtryk, at ledelsen altid er velforberedte og vidende. Det i særdeleshed dem hun har mødt ved udsendelser.

Ledelsesstilen ser hun som kæft, trit og retning, samt at sådan må det vel være. Hun mener desuden, at Forsvaret skal være hierarkisk styret og at der ikke er tid til plenumdiskussioner inden indsættelse af folk i kamp.

Hvor tror du, at de største forskelle mellem Røde Kors og Forsvaret kan opleves i en fremtidig fælles udsendelse?

Rikke Ishøj mener, at det ikke længere er organisationerne, der indeholder de største forskelle. Derimod ligger forskellene i formålet med indsatsen.

Referat af Interview med Helge Kvam, Dansk Røde Kors

Helge Kvam er pressechef i Dansk Røde Kors og er derfor med i topledelsen af organisationen. Det er på vegne af ledelsen og på vegne af hele organisationen, han har udtalt sig. Desuden har han været udsendt adskillige gange, hvorfor han har god indsigt i udsendingens arbejde og problemstillinger.

Hvad synes du om Samtækningsinitiativet som helhed, altså grundtanken bag?

Dansk Røde Kors har ingen problemer med at arbejde sammen med militær, det sker allerede mange steder. Helge forklarer videre, at på grund af Røde Kors' særlige mandat, kan de, som de eneste, operere på kamppladsen. Det er svært at gennemføre, hvis man ikke koordinerer med militæret. Han nævner herefter de rent sikkerhedsmæssige problemer, der er forbundet med Samtænkningen.

Er der fra ledelsens side nogle særlige værdier og holdninger, som I anser for at være vigtige, både blandt jeres folk, men også i jeres virke?

Helge Kvam nævner her, blandt andet, de syv hovedprincipper, som Røde Kors bevægelsen arbejder ud fra.

Han forklarer desuden, at det jo er fantastisk med en organisation som Røde Kors. En organisation der har de samme værdier og holdninger, uanset hvor man er i verden. Man vil kunne finde medlemmer af Røde Kors i hele verden og de vil alle have de samme værdier.

De værdier og holdninger, der gennemsyrrer hele organisationen, er de skabt i bunden af hierarkiet og transformeret op, eller er det ledelsen der skaber dem og udbreder dem til resten?

Helge forklarer, at Røde Kors er en demokratisk forening, på godt og ondt. Derfor er det en valgt bestyrelse, som kører det daglige arbejde. Han mener derfor, at værdier og holdninger kommer nedefra, i kraft af de mange lokale afdelinger rundt om i landet, såvel som i hele verden. Det er i øvrigt de lokalafdelinger der trækkes på, når der skal laves en indsats. Ligeledes, er det lokalafdelingerne der kommer med de første informationer, om for eksempel katastrofen i Asien, hvorefter vi begynder at strikke en indsats sammen.

Han forklarer herefter, hvordan Røde Kors virker. De forskellige lande har forskellige kompetencer. Derfor er det ofte en koordineret indsats, med flere landes Røde Kors, der rykker ud. Ligeledes forklarer han, at Røde Kors forsøger at fokusere indsatsen, således at de bedste folk til opgaven, er dem der får den.

Kan du prøve at beskrive nogen menneskelige egenskaber og kendetegn ved en typisk udsending?

Helge svarer, at det er folk der vil gøre en forskel, men også folk der ser en personlig udfordring i opgaven. Der er også folk, der ser det som en mulighed, for at komme ud at se nogen hjørner af verden, der normalt ikke er tilgængelige. I modsætning dertil nævner han også, at der nok er nogen udsendinge, der er lidt rødløse. Det er dog noget organisationen er opmærksom på, idet folk helst skulle rejse til noget og ikke flygte fra noget.

Han forklarer, at de sikkerhedskurser folk skal gennemgå inden udsendelse også bliver brugt til at vælge folk fra. Ligeledes bliver folk udspurgt om, hvilke motiver de har for at søge udsendelse. Derigennem får organisationen en idé om, hvorvidt det er de rigtige folk at udsende. En af problemstillingerne, Helge Kvam fremfører er, at det er svært at få gode ledere til udsendelse. Røde Kors kan nemlig ikke garantere, at de også har job efter endt mission.

Hvordan vil du beskrive det danske forsvar og dets virke?

Kvam nævner kort, at hans erfaring udenlands, er fra Afghanistan og at det var hans fornemmelse, at de var professionelle. Ligeledes havde han indtrykket af, at de danske folk kendte de folkeretslige regler. På organisationens vegne, forklarer han, at der er et godt samarbejde med det danske forsvar.

Prøv at beskrive de værdier og holdninger, du tror der bliver lagt vægt på i Forsvaret?

Her forklarer Helge, at han tror, det er nogen af de samme værdier, som i Røde Kors, der gør sig gældende. Soldaten tror på nogen grundlæggende værdier og er villig til at tage ud og kæmpe for dem. Dog mener han også, at en god soldat vel bare gør, hvad han får besked på.

Hvordan vil du beskrive ledelsesstilen i Forsvaret, ud fra det du har oplevet?

Helge mener den er rimelig kontant og at en ordre er en ordre. Han mener at hans organisation nok diskuterer mere, end man gør i Forsvaret.

I den forbindelse skal nævnes, at Kvam mener, at IRCC er noget lignende. De opererer i krigssituationer og har derfor også meget hierarki, og

meget lidt diskussion. De diskussioner, der finder sted, er udelukkende for at komme frem til den bedste løsning. Dansk Røde Kors er derimod ikke så hierarkiske som IRCC, men mere konsensusføgende. Han mener ligeledes, at en forklaring på hierarkiet i IRCC hænger sammen med, at det er en svejtsisk organisation.

Hvilke typiske kendetegn tror du der er, ved en medarbejder fra Forsvaret, der er udsendt?

Kvam fremhæver, at det nok er nogen af de samme motiver Forsvarets folk har, som NGO-folk. Folk synes, det er spændende og vil gerne gøre en forskel. Han tror dog, at Forsvarets folk er opdraget til at høre mere efter end NGO-folkene. Desuden er der mere korpsånd og man holder sammen. Det er nok et mere lukket system.

Hvor mener du, de største forskelle mellem Dansk Røde Kors og Forsvaret kan opleves?

Kvam mener, at Forsvaret er mere hierarkisk og at der er lidt mere disciplin. Derudover tror han, at der er mange lighedspunkter i opbygningen. I forbindelse med en udsending handler det også meget om, at flytte en masse ting fra A til B, hvorfor arbejdsprocesserne nok ligner hinanden på det punkt.

Hvis vi forestiller os en fælles udsendelse, hvordan kunne du så se rollefordelingen?

Helge forklarer, at det svære i Samtænkningen netop er rollefordelingen. Forsvaret skal jo handle som politikkerne befaler og Røde Kors kan ikke gøre det samme, på grund af deres neutralitet.

Han siger dog også, at Røde Kors naturligvis vil have kontakt med Forsvaret og gerne vil samarbejde. Røde Kors ville bare have problemer med at skulle modtage ordre fra Forsvaret.

Referat af interview med Major Lars Buur, Forsvarskommandoen

Lars Buur er en af officererne i Forsvaret, der blandt andet arbejder med Samtækningsinitiativet. Desuden har Buur været udsendt til Irak, på hold 2, og har derigennem indblik i, hvilke praktiske problemstillinger Forsvaret ser i Samtænkning. Majoren udtaler sig på vegne af Forsvarskommandoen samt på vegne af Forsvarets udsendte.

Hvad synes du om Samtækningsinitiativet som helhed?

Buur mener, at initiativet skulle have været kommet for lang tid siden. Han har senest i Irak set, at der var et behov for at hjælpe civilbefolk-

ningen, og at dette ikke skete. Alle de danske penge befandt sig i Bagdad, og Forsvaret havde ikke midlerne til at gøre noget i deres område. Buur beretter, at for at kunne gøre noget overhovedet, måtte Forsvaret bruge af egne og engelske midler.

Buur forklarer ligeledes, at CIMIC jo ikke skal lave egentligt genopbygningsopgaver, men blot identificere og igangsætte dem.

Kan man så koordinere indsatsen på et højere plan?

Buur mener, at alt hvad der kan koordineres og dermed maksimeres er godt. Man kunne jo, blandt andet, bare samarbejde tættere udenfor missionsområdet. Der er der jo typisk ikke problemer.

Hvilke værdier i Forsvaret anser du for at være vigtige, både i ledelsen og blandt folk?

Buur's holdning er, at det er de helt basale værdier, så som præcision, ærlighed og moralsk overhøjde. For eksempel, at danske soldater ikke er med i slagsmål og lignende.

Majoren uddyber præcision, ved at forklare, at ting skal laves til tiden. Hvis ikke Forsvaret kan det, kikser hele organisationen og folk kan i sidste ende dø af det.

Hvordan kommer de værdier til udtryk?

Her lægger majoren vægt på sanktionerne forbundet med ikke at opfylde kravene. Man bliver straffet hårdt, hvis man ikke lever op til de basale værdier. Han uddyber yderligere, ved at fortælle, at Forsvaret helt rutinemæssigt tager folk hjem fra missionsområdet, hvis ikke de opfylder kriterierne. For eksempel hvis folk ikke har anerkendelse i deres gruppe, eller hvis deres holdninger er afvigende. Der ligger en risiko i at have ustabile og afvigende folk, derfor bliver de sorteret fra.

Dog er det nok også kendskabet til straffen der gør, at folk på lavere niveau holder sig på måtten. Ligeså meget, som det er kendskab og accept af de gældende værdier og holdninger i systemet.

Bliver værdier og holdninger dannet i bunden, eller er de skabt af ledelsen?

Majoren skelner her mellem systemholdninger og holdninger i en gruppe af soldater. Systemholdningerne skal være og er skabt af ledelsen og implementeres nedad. Samtidig er der også holdninger og værdier på jorden, hvor en gruppe jo bliver en selvstændig organisation. Dette betyder, at der kan være stor forskel på grupper, men systemets holdninger og værdier gerne skulle være repræsenteret i dem alle.

Hele hærens opbygning er baseret på fællesskabsopfattelsen og dermed også på de værdier og holdninger, der typisk skabes af føreren.

Hvordan vil du i hovedtræk beskrive en NGO? Set ud fra de værdier og holdninger der virker der?

Buur tager et forbehold, da han mener, at man ikke kan skære alle NGO'er over én kam. Han ser et fundamentalt problem i, at der er så mange NGO'er. Dermed mener han, at nogen gange er det ligeså meget for NGO'ens egen overlevelse, at de tager ud, som det er for at hjælpe andre. Dette begrundes han, ved at nævne sammenhængen imellem presedækning af et katastrofeområde og mængden af NGO'er der er tilstede.

De store NGO'er er dog dybt professionelle og vil typisk være der før alle andre.

Prøv at beskrive hvilke værdier og holdninger, der gør sig gældende i en NGO?

Det må være at leve op til det formål, organisationen er dannet med.

Prøv, ud fra dit perspektiv, at beskrive ledelsesstilen i en NGO?

Majoren forklarer, med det forbehold, at der er mange NGO'er, mener han, at der er et hierarkisk system i de store NGO'er. Der mener han for eksempel Røde Kors. Der er nogen der har ansvaret og nogen der udfører opgaverne. I det hele taget, ikke meget ulig Forsvaret.

Hvilke ting tror du driver en udsendt medarbejder i en NGO?

Buur mener at det, som i Forsvaret, svinger fra mand til mand. Der er dog ingen tvivl om, at hjælpearbejde er en industri i sig selv, hvorfor nogen er af sted for pengenes skyld. Det er også tydeligt, at mange af dem kender hinanden fra tidligere missioner. De er altså rejsende i nødhjælp.

Hvordan kan du forestille dig rollefordelingen? Hvem skal bestemme - NGO eller Forsvaret, hvis nogen af dem?

Majoren slår her fast, at NGO selv skal bestemme, om de vil gå ind eller ej. Forsvaret har ingen interesse i at skulle befale over civile overhovedet. Desuden er der konventionsmæssige hindringer, der umuliggør et sådan forhold.

Hvis der skulle være nogen der skulle befale NGO'er overhovedet, måtte det være Udenrigsministeriet. Altså civile. Forsvarets opgave kunne så være at rådgive i det sikkerhedsmæssige.

Tror du der vil opstå problemer mellem de to organisationer, med hensyn til værdier og holdninger?

Buur mener, at da både Forsvaret og NGO'erne baserer deres værdier og

holdninger på almindelig sund fornuft, bliver samarbejdet ikke vanskeligt i den henseende.

Referat af interview med Lars Harder, Forsvarsministeriet

Lars Harder er sagsbehandler i Forsvarsministeriet og er en af forfatterne bag Samtækningsinitiativet. I dette interview udtaler han sig på vegne af ministeriet og dermed Forsvarets øverste ledelse. Han har desuden været udsendt som menig en enkelt gang.

Hvad er din mening om Samtækningsinitiativet?

Harder forklarer, at initiativet er noget Forsvaret har efterlyst i mange år. Førhen har der været vandtætte skodder mellem Udenrigsministeriet, bistandsorganisationerne og Forsvarets aktiviteter. Det har resulteret i en ukoordineret indsats og gennem samtænkningen håber man at ændre på dette.

Han fortsætter med at fastslå, at det ikke er meningen at ændre på hverken Forsvarets, eller nødhjælpsorganisationernes kernekompetencer. Forsvaret ønsker blot at have muligheden, hvis ingen andre gør noget. Der er i øvrigt tale om et kvantespring indenfor området, idet ingen andre NATO eller EU lande er ligeså langt i deres overvejelser.

Hvilke generelle problemstillinger ser du i Samtækningsinitiativet?

Harder forklarer igen, at den største problemstilling ligger i, hvis ikke Forsvaret og NGO'erne forstår, at deres kernekompetencer bibeholdes. Ønsket er blot, at der sker en fælles dansk indsats i det danske missionsområde. Altså en optimering af indsatsen og derved også mere handling for pengene.

Hvilke værdier bliver anset for vigtige blandt folk på dit niveau?

Harder mener, at den politiske del af Forsvaret nok er mere kompromissøgende, end den uniformerede del. Samtidigt handler ministeriet altid efter, hvad de mener er bedst for soldaten.

Han peger desuden på modsætningsforholdet mellem det kompromissøgende ministerium og resten af Forsvaret, der fungerer mere efter rationalitet og logik. Ligeledes peger Harder på, at Forsvaret som organisation ikke er særlig forandringsvillig.

Hvilke værdier og holdninger mener du er gældende i resten af Forsvaret?

Lars Harders oplevelse er, at Forsvaret handler snævert ud fra de opgaver de er sat til at løse. Dette sker af naturlige årsager, idet rationaliteten

gør sig gældende, når man har et mål og skal nå dertil, på den mest hensigtsmæssige måde. Ligeledes er det måden Forsvaret opdrager sine folk, nemlig til at planlægge og udføre opgaver.

Han påpeger desuden trægheden i det militære system og at det er svært, at få nye tiltag igennem. Dog mener han, at det er tilfældet i alle store organisationer.

Skabes værdier og holdninger i bunden eller toppen af Forsvaret?

Værdier og holdninger skabes begge steder, mener Harder. Samtidigt mener han også, at der er nogen utroligt indarbejdede kulturer og værdier i Forsvaret, som kan være meget svære at ændre på. Nogen tiltag kommer fra oven, mens andre kommer fra nedenu.

Prøv at beskrive kendetegn og menneskelige egenskaber ved en udsendt fra Forsvaret?

Harder lægger vægt på, at det er opgaven og løsningen af denne, der er det styrende for folk. Han opfatter udsendte som meget professionelle, omhyggelige og pligttopfyldende folk, der er fokuseret på opgaven. De ved, at deres erhverv er potentielt meget farligt. Der er heller ikke længere mange lykkeriddere, men derimod mere seriøse folk.

Motivationen blandt folk, ser Harder som et kompromis mellem, det at hjælpe folk og at opleve noget særligt. Altså en personlig del og en mere idealistisk del. Dog er drivkraften også for nogen, at deres kollegaer skal af sted og at man vil være med.

Hvordan opfatter du ledelsesstilen i en typisk NGO?

Harder vedkender, at det måske er en fordom, men han ser ledelsesstilen som løsere, mindre stiv og mindre hierarkisk end Forsvarets. Mere tilbagelænet og mindre planlægningsstærk. Dog mener Harder også, at der kan tilfælde, hvor der er meget topstyring, her kan for eksempel nævnes Røde Kors.

Hvordan opfatter du de udsendte fra NGO'er?

Her peger Harder igen på, at det er et kompromis mellem, at tage ud i en god sags tjeneste og rent personlige årsager. Han mener dog, at hovedvægten af de udsendte har idealistiske motiver.

Analyse

Analysen tager udgangspunkt i TCVF-profilerne for de fire interviewpersoner. Efter en kort fortolkning af profilerne, vil der foregå en

diskussion, hvor især lighedspunkter trækkes frem, mellem det profilen indikerer og det interviewpersonen har udtalt. Dette gøres for at skabe en tilstrækkelig nuanceringsgrad for billedet af de to organisationer. Dette er også årsagen til, at der fortages en sammenligning af de to profiler fra hver organisation.

Efterfølgende skabes der i delkonklusionerne et fælles billede, af hver organisation. Delkonklusionernes billede, af de to organisationer, vil være grundlaget for en sidste sammenligning, hvor Forsvaret og Røde Kors sammenlignes.

På den måde ledes frem til konklusionen og vurderingen af, hvor langt implementeringen af Samtænkningsinitiativet er nået, på det virksomhedskulturelle, værdi- og holdningsmæssige område.

Profil 1 – Rikke Ishøj

Når man ser TCVF-profilen for Rikke Ishøjs vurdering af Røde Kors, er der især to markante udslag. Dels scorer adhocratiet højt og dels scorer hierarkiet lavt. Det er naturligvist relativt, idet den samlede score er konstant.

Ifølge profilen er der altså meget fokus på adhocratiet og det er også overvægtet her, der giver udslaget til, at det meste af den tegnede profil er på højre side af midterstregen. Dermed er der overvægt på dimensionen med ekstern fokus og differentiering, som beskrevet under TCVF.

Ligeledes er der mest af profilen, der er over den vandrette skillelinie og dermed indenfor dimensionen fleksibilitet og konduite.

Der er flere af Rikke Ishøjs udsagn, der peger i samme retning. Den generelle holdning til Samtænkningsinitiativet var blandt andet, at samarbejdet med Forsvaret kan skabe problemer. Dette kan ses som et udtryk for, at alle hindringer for at udføre organisationens opgave er uønskede, selvom hindringerne kun er midlertidige. Dette er i god tråd med den eksterne fokus og i særdeleshed markedet, hvor netop opgave- og problemløsningen er i højsædet. Ligeledes underbygges det af hendes holdning om, at man skal undgå for megen bureaukrati og derimod bruge kræfterne på opgaveløsning.

Udsagnet vedrørende de interne værdier og holdninger peger også i retning af den eksterne dimension. Det er formålet og opgavens løsning der er i fokus. Professionalismen er vægtet højt.

Når Rikke vægter professionalismen højt, kunne man godt have troet, at klankvadranten ville have fået større score. Klanen er nemlig kendetegnet ved, at erfaring og professionelle faglige folk er meget værdsat. Der

ligger ligeledes en intern fokus i at værdsætte dygtige og erfarne folk. En fokus organisationen ifølge Rikke dog tager lidt afstand fra, idet de helst ikke vil have erfarne "nødhjælpscowboys".

Rikke udtalte også, at der ikke fandt en decideret teambuilding sted inden udsendelser. Dette stemmer overens med brugen af ad hoc grupper og dermed at lade opgavens natur styre sammensætningen af gruppen, hvilket igen vidner om en adhocratisk organisation.

At hierarkiet scorer lavt, hænger fint sammen med flere af Rikke Ishøjs udtalelser. Dette skal dog også ses i lyset af, at hun udtalte sig på vegne af udsendinge. Hun udtalte blandt andet omkring Forsvarets ledelsesstil, at den nok var kæft, trit og retning. Dette ordvalg viser jo en vis afstandtagen til en, med hendes ord, typisk hierarkisk organisation – Forsvaret. Hendes beskrivelse af den holdningsprægende vej i Røde Kors, nedefra og op, vidner også om en ikke-hierarkisk organisation.

Når man ser på Rikkens forventning til en fælles udsendelse, vist ved halvlinien på profilen (bilag 1), viser den hovedsagligt én ting. Nemlig en forventning om, at der bliver mere hierarki, i et samarbejde med Forsvaret. Dette underbygger hun desuden i interviewet, idet hun mener, at Forsvaret er mere kæft, trit og retning. Ligeledes ved at nævne, at der næppe er plenumdiskussioner i Forsvaret.

Desuden viser forventningen om mere hierarki også en større grad af intern fokus og integration, samt en større grad af stabilitet og kontrol. Alt sammen områder, der er naturlige i samarbejdet med andre organisationer, idet der skal udformes spilleregler for samarbejdet, inden det fungerer optimalt. Derfor den større vægt på de interne faktorer.

Profil 2 – Helge Kvam

Profilen udformet efter Helge Kvams svar viser et "nu"-billede, der sætter nogen fokus på adhocratiet, lidt mindre vægt på klanen og markedet, og mindst identifikation med hierarkiet. Ligeledes ses det at dimensionerne, fleksibilitet og konduite samt ekstern fokus og differentiering, har overvægten af profilen.

Der er flere af Helge Kvams udtalelser, der peger i retning af adhocratiet og generelt en identifikation med dimensionen, der omfatter ekstern fokus og differentiering.

Hans udtalelser om Samtækningsinitiativet som helhed, vidner om et fokus på de eksterne faktorer, idet den tilpasningsvilje han indikerer, netop er kendetegnet ved den dimension. Det er vigtigere at få udført opgaven end at fokusere på problemerne, der måtte være forbundet med et samarbejde med Forsvaret.

Dette ses også ved Røde Kors' arbejdsmetode, som Kvam forklarer det, idet de forskellige kompetencer er uddelt mellem forskellige donorlande. Donorlandene giver deres bidrag i kraft af en koordineret indsats og folkene er specialiseret i deres opgaver. Alt sammen typiske adhocratiske træk, hvor specialiseringen blandt folk og ad hoc skabelsen af grupper er herskende.

Et andet argument for den relativt høje score i adhocratiet, ligger i Kvams udtalelser om Forsvaret og samarbejdet med dette. Han indikerer flere gange, at der er en interesse for samarbejdet og i det hele taget en imødekommende indstilling til Samtækningsinitiativet. Dette viser igen, at det er opgavens løsning, der er det primære, ikke hvordan opgaven løses. Denne opgavefokus er et typisk kendetegn ved dimensionen, der har ekstern fokus og differentiering som kernepunkter. Altså adhocratiet og markedet.

På trods af den relativt lave score i hierarkikvadranten, er der flere af Kvams udsagn, der peger i retning af hierarkiet og generelt i retning af en vis intern fokus og integration.

For det første udtaler han, at uanset hvor man er i verden, deler folk i Røde Kors de samme grundværdier. Dette er et af kendetegnene i hierarkiet og klanen, idet der er en fælles forståelse og accept af værdier og holdninger. Dette underbygges i øvrigt af hans beskrivelse af organisationen, som et sted hvor værdierne skal være ens, idet folk vælges af medlemmerne og derfor deler deres værdier.

For det andet lægger Kvam vægt på, at Røde Kors helst ikke vil have "nødhjælpscowboys". Det kan tolkes som en afstandtagen til de meget erfarne nødhjælpsfolk, der måske har deres egen værdier og holdninger til opgaven, derved klantræk, men også en erkendelse af, at de findes. Hvilket bevidner, at Kvam ved, at der er "klanfolk" i Røde Kors.

Flere udsagn stemmer dog overens med den lave grad af hierarki. I særdeleshed i hans sammenligninger af Røde Kors med Forsvaret. Han udtaler flere gange, at Forsvaret nok er en mere hierarkisk organisation. Derigennem siger Kvam jo samtidigt, at Røde Kors er mindre hierarkisk. Ligeledes taler han om en højere grad af korpsånd og sammenhold i Forsvaret. Dette viser også, at Røde Kors som sammenligning må have mindre fokus på de interne faktorer.

Helge Kvams forventning til en fælles fremtidig udsending, som ses ved halvlinien på profilen, viser en forventning om lidt mere hierarki. Idet scoren på profilen er relativ, er det på grund af den højere score i hierarki, at de andre kvadranter scorer mindre.

Desuden indikerer det også, at der er en forandringsvillighed i Røde Kors, idet han nok ellers ikke ville have ladet sin "nu"-score ændre. Noget der også gør sig gældende i hans udsagn.

Han udtaler i flere forbindelser, at der allerede er et godt samarbejde med Forsvaret, både i træningen af Røde Kors folk og i udvekslingen af informationer. Dét, hvor Kvam ser problemet er, hvis Røde Kors skulle modtage ordre fra Forsvaret, hvilket kan være årsagen til, at der ikke blev opnået en endnu højere score i den "ønskede" hierarkikvadrant.

Profil 1 – Profil 2

Sammenligner man profil 1 og profil 2 er der flere lighedspunkter. Det er gældende for klan og markedskvadranten, at de begge scorer relativt middel i forhold til adhocratiet og hierarkiet. Ligeledes er det gældende, at adhocratiet scorer mest og hierarkiet mindst.

Begge interviewpersoner indikerer i deres udsagn, at det er opgaven, der er styrende for metoden og ikke omvendt. Rikke forklarer det ved at udtale, at hvis ikke hun konstant kan se formålet med hendes handlinger, gør hun noget forkert. Helge forklarer det samme, igennem hans beskrivelse af kompetencedelingen og koordinationen, i forbindelse med opgaveløsningen.

Et andet adhocratisk træk, de begge er enige om, er i dannelsen af udsendte grupper af nødhjælpsfolk. De forklarer begge, at de dannes ad hoc på stedet og ikke træner sammen i Danmark inden udsendelsen.

Ydermere er de også enige om, at "nødhjælpscowboys" ikke er at foretrække. Dette bevidner om en fælles afstandtagen til de erfarne, men også egenrådige folk, der har været udsendt mange gange. Dog viser det også, at det er vigtigt for begge interviewpersoner, at udsendte kommer forbi Danmark og får de "danske" og Røde Kors værdierne genopfrisket. Dermed også en vis hierarkisk og klanmæssig tankegang, idet opretholdelsen af fælles værdier er et typisk træk ved den interne dimension.

Interviewpersonerne er ligeledes enige om en vis afstandtagen til hierarkiet. Rikke forklarer det igennem hendes beskrivelse af Forsvaret som organisation. Helge igennem hans bekymring for, at Forsvaret skulle

kunne give ordre til en NGO.

Et andet lighedspunkt, der bevidner om den lave form af hierarki, er begge interviewpersonernes forklaring på, hvordan værdier og holdninger dannes i deres organisation. De forklarer begge, at det hovedsagligt er noget, der dannes i bunden og kommer til udtryk gennem valg af folk til Røde Kors' bestyrelse.

De er også forholdsvis enige om deres billede af Forsvaret, som en kommende samarbejdspartner. De tilkendegiver begge, at de opfatter Forsvaret og dets medarbejdere som professionelle. Ligeledes mener de, at udsendte folk fra Forsvaret i store træk er styret af opgaveløsningen og af formålet med deres udsendelse.

Både deres profiler og deres udsagn indikerer ligeledes at de opfatter Forsvaret som en noget mere hierarkisk organisation, end deres egen. Grafisk ses det, ved at de begge mener, at den fremtidige fælles udsending ville være mere hierarkisk. Vedrørende deres udsagn, er det den samme tendens. Rikke's udsagn om kæft, trit og retning viser dette og det samme gør Helge's udsagn, om den mindre diskussion i Forsvaret. Et udsagn der generelt viser et billede af Forsvaret, som et sted med fokus på den interne dimension end Røde Kors.

Delkonklusion – samlet profil for Røde Kors

Når der skabes et fælles billede af Røde Kors, er det vigtigt at have i mente, at de to interviewpersoner kommer fra hver deres niveau af organisationen. Samtidigt er det også en medvirkende faktor til, at billedet bliver tilstrækkeligt nuanceret.

Røde Kors som organisation er præget af flere modsætningsforhold. På den ene side hersker der en stærk adhocratisk ånd, hvor det er opgaven der fastsætter metoderne. På den anden side, er der de fælles værdier og holdninger, om medmenneskelig og neutralitet, der er bredt forankret i hele organisationen. En bredde af fælles værdier, der tyder på, at klan- og hierarkikulturen også er tilstede.

Et modsætningsforhold, der også kommer til kende, i billedet af deres udsendte. Det er vigtigt for organisationen at have erfarne folk, der forstår at virke i det hierarkiske miljø, som der ofte er i krigsområder. Samtidigt er det også vigtigt for organisationen, at de udsendte folk ikke bliver for hierarkiske og klanagtige, og udvikler deres egne værdier og holdninger. Derfor sendes de hjem mellem missionerne, for at blive "danskificeret".

De afgørende træk er dog organisationens fokus på den eksterne og den fleksible dimension.

Organisationen tilpasser sig situationen, både i krigsområdet, men også i samarbejdet med andre instanser, så som Forsvaret og den siddende regering. Ligeledes tilpasses de udsendte grupper, til den virkelighed de møder og er ikke faste sammentømrede grupper, der har modtaget fælles uddannelse og teambuilding, inden de tager af sted. En differentiering af kompetencer der er et ærketræk ved den adhocratiske organisation.

Det er vigtigere for Røde Kors at have fleksibilitet og konduite, end at have stabilitet og kontrol. Dét er i særdeleshed tilfældet, blandt de udsendte medarbejdere, hvor tilpasningsevnen og kompetencedifferentieringen kommer særligt til udtryk.

På trods af de forskellige mennesker, der udsendes til ad hoc grupper, er der en fælles følelse af, at skulle gøre en forskel. Der er i det hele taget en lang række fælles værdier og holdninger i organisationen. Den værdi eller holdning, der er mest fremtrædende er, at man skal forsøge at leve op til organisationens humanistiske formål, uanset hvilken kompetence man har og uanset hvilket niveau man er på.

På samme måde er holdningen til Forsvaret præget af, at hvis samarbejdet kan gavne Røde Kors' sag, er organisationen meget samarbejdsvillig. Naturligvis under forudsætning af, at de rent konventionsmæssige problemer kan løses.

Røde Kors' syn på Forsvaret er i det hele taget præget af en respekt, for den professionalisme Forsvaret udfører sine opgaver med.

Profil 3 – Major Lars Buur

Profilen viser et "nu"-billede, der dels har overvægt i den nedre dimension, altså fokus på stabilitet og kontrol, og dels har fokus på det interne og integration. Den største overvægt ligger i hierarkikvadranten og den mindste i adhocratiet. Både klanen og markedet er repræsenteret som middelværdier.

Adskillige af Buurs udsagn underbygger den store vægt på dimensionen for stabilitet og kontrol, vist igennem overvægten i hierarkiet.

Han indikerer det, i hans udtalelser om værdierne i Forsvaret, hvor han vægter præcision, ærlighed og moralsk overhøjde. De to første værdier vidner om en hierarkisk organisation, hvor påregnelighed og faglig kun-

nen er kendetegnende. Præcisionen er en typisk værdi i hierarkiet, idet der her er tale om præcision i forhold til procedurer og arbejdsopgaver. Den moralske overhøjde peger mest i retning af intern fokus, hvor soldaternes integritet sættes højt, både i deres indbyrdes forhold, men også i deres omgang med civilbefolkningen i udsendelsesområderne.

Et andet udsagn, der viser hierarkiske kendetegn, er hans forklaring på, hvordan værdierne i Forsvaret kommer til udtryk. Han forklarer, at den menige soldat kender den hårde konsekvens, hvis der ikke leves op til, de værdier og holdninger befalingsmændene dikterer. Det er altså mere kendskabet til reglerne, end det er accept af værdierne, der styrer folk. De fælles værdier og holdninger nævnt ovenfor, forklarer også scoren i klankvadranten, hvor det netop er de fælles holdninger, der er kendetegnende.

Klankulturen er dog bedst illustreret i majorens udsagn om hærens opbygning, hvor fællesskabsopfattelsen netop er bindemidlet, der holder folk sammen. Man holder sammen i gruppen, delingen og kompagniet med gradvist faldende fællesskabsfølelse.

Den lave score i adhocratiet skal ligeledes findes i den høje score i hierarkiet, idet de to kulturer er konkurrerende. I majorens udtalelser er der da heller ikke noget, der peger i retning af adhocratiets midlertidige, kompetencedifferentierende og planlægningsflygtige natur.

Lars Buurs forventning om en fremtidig fælles indsats, vist ved halvlinjen på profilen, viser en tendens til indrømmelse på det hierarkiske område. De kvadranter, der er blevet styrket er klanen og adhocratiet.

Majorens udtalelser peger til dels i samme retning. Hans udsagn vedrørende Samtækningsinitiativet som helhed, tilkendegiver et behov for at koordinere, der er i god tråd med den adhocratiske tankegang. Ligeledes er hans syn på, hvilke problemstillinger der måtte opstå. Majoren nævner her, at da begge organisationer er baseret på sund fornuft og logik, ser han ikke de store problemer. Dette kan tolkes som en fokus på opgaveløsningen og dermed en højere vægtning på den eksterne dimension.

Klankulturens styrkelse i det forventede billede af samarbejdet, argumenteres i majorens udtalelser bedst, gennem hans beskrivelser af NGO'er og deres motivgrunde. Han sætter nemlig spørgsmålstejn ved, hvorvidt NGO'ernes folk er drevet af eksterne grunde, så som at hjælpe folk, eller de er drevet af interne motiver, så som personlig tilfredsstillelse og arbejdets natur. Når folk fra Forsvaret skal samarbejde med andre, kan det tænkes at de oplever en stærkere fællesskabsfølelse, idet de identificere sig selv i forhold til samarbejdspartneren.

Profil 4 – Lars Harder

”Nu”-billedet på Lars Harders profil for Forsvaret, viser tyngde i den nederste og venstre dimension. Det vil sige, at der er fokus på stabilitet og kontrol, samt på intern fokus og integration. Hovedvægten ligger i den hierarkiske kvadrant, dernæst i markedet. Den kultur, der ifølge Lars Harders profil, er mindst udtalt, er adhocratiet.

Flere af Harders udsagn peger ligeledes på, at hierarkiet er den mest fremtrædende kulturform i Forsvaret. Blandt andet indikerer hans mening om Samtækningsinitiativet generelt, at kernekompetencerne skal bibeholdes, en hierarkisk tankegang. Dog er der i samme udsagn, vist et ønske fra Forsvaret om at have muligheden, for at gøre noget. Noget der viser en mere markeds-kulturel tilgang til problemet, idet fokus her er på opgaven og dermed det eksterne.

Bibeholdelsen af kernekompetencer optræder flere gange i Harders udtalelser og vidner som nævnt, om en hierarkisk tankegang, i hvert fald set i forhold til den adhocratiske.

Der er adskillige af Harders udtalelser, der indikerer en fokus på det eksterne. Dette på trods af den relativt lave score i dette område. Da er det vigtigt, at man skelner mellem adhocratiet og markeds-kulturen. De udtalelser, der kan tolkes som værende med fokus på de eksterne, peger dog også mest i retning af markeds-kulturen.

Blandt andet indeholder hans udsagn, vedrørende problemstillingerne i Samtænkningen, en pragmatisk tilgang, der bevidner om markeds-kulturen.

Ligeledes udtaler han, at Forsvaret handler snævert ud fra deres opgaver, hvilket også indikerer en markeds-kultur. En kultur hvor netop opgaveløsningen er i højsæde.

I forbindelse med Harders udtalelser, omkring værdier, holdninger og menneskelige egenskaber ved Forsvarets personel, indikerer han også en vis mængde af klankultur. Blandt andet ved at nævne fællesskabsfølelsen som en væsentlig faktor til, at folk lader sig udsende. Ydermere nævner han, at værdier skabt i bunden kan være utroligt svære, at ændre på. Igen et argument for klankulturen.

Når man iagttager Harders profil, for det forventede samarbejde, ses et skift imod dimensionen kendetegnet af fleksibilitet og konduite. Dette kan tolkes som en imødekommelse af de værdier, Harder forventer, en

NGO vil bidrage med til samarbejdet. Dette understøttes af hans udsagn omkring NGO'erne. Han udtaler blandt andet, at NGO'erne nok har en løsere og mindre hierarkisk ledelsesstil. Desuden, at den er mindre planlægningsstærk, hvilket alt sammen peger i retning af adhocratiet.

Den forventede profil viser også en relativ styrkelse af klankulturen. Dette kan være udtryk for fokuset på professionalismisme, i det fremtidige samarbejde. Det kan dog også være et udtryk for en større fællesskabsfølelse, der kan opstå, når man ændrer på de ydre vilkår for en gruppe. En ændring der opstår ved en ny intern opgave, som for eksempel samarbejdet med nye folk, nemlig nødhjælpsfolk.

Profil 3 – Profil 4

Sammenligner man de to profiler fra Forsvaret, er der stor overensstemmelse. Begge har hovedvægten af "Nu"-profilen i den nederste dimension, stabilitet og kontrol, med absolut størst score i hierarkikvadranten. Ligeledes er der større del af profilen i dimensionen, med intern fokus og integration, end i dimensionen med eksternt fokus og differentiering. Det ses desuden, at begge profiler har en relativ lav score i adhocratiet og middel score i klankvadranten og markedskvadranten.

Begge interviewpersoner har adskillige udsagn, der ligeledes peger i retning af en herskende hierarkisk kultur. Major Lars Buur udtaler eksempelvis, at den menige soldat måske ikke helt har de

samme værdier og holdninger, som sine overordnede, men at hans kendskab til konsekvenserne, ved ikke at leve op til dem, er en styrende faktor for hans handlinger. Lars Harder har måske ikke en ligeså markant udtalelse, men hans udsagn om arnestedet for værdier, viser ligeledes en organisation præget af hierarkiske værdier. Det samme kan siges om Harders udsagn om Forsvaret, som en organisation der nogen gange er træg at ændre værdier i. Også et hierarkisk kendetegn.

Flere af Lars Buurs udsagn peger også på klanen, som en af de markante organisationskulturer i Forsvaret. Både i kraft af fællesskabsfølelsen, som en vigtig lim i organisationen, men også i kraft af, den store grad af fælles værdier og holdninger.

Lars Buur har i det hele taget flere udsagn, der peger i retning af den interne dimension, end Lars Harder. Dette kan skyldes deres forskellige placeringer i Forsvaret.

Lars Harder har derimod flere udsagn der peger i retning af den ekster-

ne dimension. Blandt andet mener han, at opgavernes løsning og Forsvarets tilpasning til dette, er et kendetegnende træk ved organisationen, hvilket er typisk for markedskulturen.

Begge interviewpersoners forventning til Samtænkningen ses grafisk, halvlinien på profilen, som et skift i retning af den mere fleksible dimension. Ligeledes indikerer deres profiler, at der måske vil være mindre hierarki, hvis der skal samarbejdes med en NGO.

Dette er også tendensen i deres udtalelser. I særdeleshed ses det i deres beskrivelse af NGO'erne og den herskende ledelsesstil der. Begge mener, der er en mere løs adhocratic ledelsesstil og at det er opgaverne der dikterer dagsordenen, og ikke regler og procedurer.

Delkonklusion – samlet profil for Forsvaret

De to repræsentanter for Forsvaret kommer fra hver deres niveau. De har derfor også forskellige perspektiver at svare ud fra. Hvor Lars Harder ser mere på de overordnede opgaver og visioner i forbindelse med Samtænkningen, ser Lars Buur mere på de konsekvenser, der er for det praktiske arbejde. En forskellighed der viser sig i deres udtalelser, men også er medvirkende til en højere nuanceringsgrad og dermed validitet.

Forsvarets mest fremtrædende træk er hierarkiet. Det er et sted, hvor procedurer, regler og konsekvens skaber orden i kaos. Interne værdier som ærlighed og præcision er værdsat og forsøges

fremelsket blandt medarbejderne i organisationen. Ved at bruge en let karikatur, kan man sige, at det er vigtigere at folk gør hvad, der bliver sagt, end at de tænker selvstændigt.

Ligeledes ligger der en tryghed blandt folk i organisationen, idet de ved hvad de skal og hvornår. En egenskab Forsvaret skaber, ved at have fokus på de interne relationer og stabiliteten i deres organisation.

Ligeledes er ledelsesstilen i Forsvaret hierarkisk, dog også med nogen klantræk. Den hierarkiske ledelsesstil kommer tydeligst til udtryk, i de meget klare beføjelser og ansvarslinier, mens klanen kommer til udtryk ved den store grad af fælles værdier.

Et andet typisk træk ved Forsvaret, der også rummer fokuset på det interne og stabiliteten, er måden at planlægge på. Både i forbindelse med opgaveløsning og i uddannelsen af de udsendte. Forsvaret opbygger en

struktur, der er bred nok til at klare de opgaver man forventer. For at modvirke en eventuel opgave, der måtte ligge ud over strukturens for-måen, definerer man stramt, hvad styrken er i stand til og ikke i stand til. Dette er i stærk kontrast til den adhocratistiske tilgang, hvor opgaven stil-les og strukturen derefter tilpasses.

Forsvaret er desuden kendetegnet ved at imødekomme noget ukendt, ved at fokusere på det interne. Hvis blot fællesskabsfølelsen, strukturen og procedureerne er stærke nok, er holdningen ofte, at det meste kan over-kommes.

Forsvarets profil – Røde Kors profil

I sammenligningen af de to organisationer er der adskillige områder, hvor der er uligheder.

Forsvaret har sit fokus på det interne og integration. Ligeledes lægges der vægt på stabilitet og kontrol, som væsentlige faktorer til succes. Røde Kors har derimod fokus på det eksterne og differentiering samt på fleksibilitet og konduite, som de væsentlige faktorer til succes.

Hvor Forsvaret laver procedurer og regler for det meste af deres arbejde, er Røde Kors, i denne undersøgelse, karakteriseret ved at have en adho-cratisk tilgang til opgaverne. Ligeledes har det store konsekvenser, hvis medarbejderne i Forsvaret ikke lever op til de fælles værdier og hold-ninger. Konsekvenser der ikke findes i Røde Kors.

Selvom begge organisationer har nogen særlige værdier og holdninger, er der stor forskel på, hvordan de er "plantet" i medarbejderne. Forsva-ret lægger vægt på holdningsprægende uddannelse og bearbejdning. Ligeledes fremelsker hierarkiet og klankulturen, som er kendetegnende for organisationen, overførslen af værdier og holdninger fra toppen mod bunden i systemet. Endeligt fravælger man folk, der falder uden for de fælles værdier. Dette sker helt fra sessionsmødet til en egentlig hjem-sendelse, fra et missionsområde.

I modsætning til dette bruger Røde Kors ikke den samme energi, på at placere de rigtige værdier og holdninger. Det vigtige for dem er, at deres folk deler systemet værdier, om neutralitet og den humanistiske tanke. Røde Kors sætter sin lid til, at de medarbejdere der søger job i organisa-tionen, netop søger på grund af værdierne. De bruger dog en mild form for udvælgelse, i kraft af deres ugelange sikkerhedskursus.

Begge organisationer anerkender vigtigheden af, at skulle tilpasse sig til omgivelserne, måden det sker på, er dog forskellig.

Forsvaret retter fokus indad og laver tilpasningen i kraft af ændret uddannelse og holdninger til opgaven. Altså hovedsagligt den klankulturelle tilgang, hvor man gennem styrke internt i organisationen, kan modstå påvirkninger udefra.

Røde Kors retter derimod fokus udad og laver tilpasningen ved at ændre på organisationen. De kompetencepersoner Røde Kors bruger til en opgave, er udvalgt efter hvilke opgaver, de skal kunne løse.

Ligesom der er væsentlige uligheder mellem de to organisationer, er der også flere lighedspunkter.

Der er sammenfald for begge organisationer, i motiverne for at lade sig udsende. Både ved udsendte medarbejder for Forsvaret og for Røde Kors, er motivet et kompromis mellem rent personlige grunde og ideologiske grunde. De personlige grunde varierer fra ren økonomisk gevinst til oplevelser og øget erfaring. De ideologiske grunde er ofte en tro på sagen, eller et ønske om at gøre en forskel.

Selvom der, som nævnt ovenfor, er forskellige metoder for at tilpasse sig til omgivelserne, er der dog et ønske om tilpasning i begge organisationer.

Forsvaret får opgaverne af de folkevalgte og må forholde sig til opgaveløsningen. Dette medfører tilpasning, idet opgaverne af og til ændrer sig. Konsekvensen af ikke at gøre dette, kan i yderste omfang betyde dræbte.

Røde Kors ved ligeledes, at de skal tilpasse sig opgaverne for at kunne opfylde deres humanistiske formål. Samtidigt ved de dog også, at organisationen kun består i kraft af deres opgaveløsning, hvorfor der naturligt må være forandringvillighed.

Konklusion og vurdering

Det særlige ved brugen af TCVF som analyseværktøj, er påvisningen af modsætningsforhold. Det har derfor også været modsætningsforhold i de to organisationer, såvel internt i organisationerne, som i mellem de to organisationer, der er blevet undersøgt i analysen.

De samlede profiler af de to organisationer, indeholdt i delkonklusio-

nerne, samt sammenligningen af disse, peger i retning af flere forskelligheder imellem organisationerne.

Forsvaret må betegnes som en meget hierarkisk organisation, hvor procedurer og regler er vægtet højt. Det er forventet, at alle i organisationen kender de styrende værdier og holdninger, eller som minimum kender konsekvensen af, ikke at overholde dem. Der hersker en stor fællesskabsfølelse, der ofte er bindemidlet i organisationen i svære tider.

Værdierne blandt folk udsendt fra Forsvaret er præget af professionalisme, præcision, ærlighed og moralsk overhøjde.

Røde Kors må betegnes som en adhocratisk organisation, hvor opgaven helliger midlet. Kræfterne er fokuseret på opgaveløsningen og ikke mindst opgavens formål, nemlig at hjælpe. Dog bruges der også kræfter på opretholdelsen af organisationen.

Værdierne blandt folk udsendt fra Røde Kors er præget af professionalisme, engagement, idealisme og en pragmatisk tilgang til opgaverne.

I begge organisationer er markeds-kulturen også tilstede. Der er dog forskel på, hvordan den viser sig. Forsvaret tilpasser sig ved hjælp af intern fokus, mens Røde Kors fokuserer på det eksterne.

En anden vigtig kendsgerning, er det gode kendskab til den fremtidige samarbejdspartner, begge organisationer besidder. I hvert fald på det relativt høje niveau, som interviewpersonerne kommer

fra. Alle de interviewede har nemlig, i deres forventning til samarbejdet, gjort indrømmelser i netop den kvadrant, der er typisk for deres organisation. Dette har bevirket, at også samarbejdspartnerens herskende kvadrant har fået større fokus.

Når der gives en status på, hvor langt implementeringen af Samtænkningsskemaet er nået, på det virksomhedskulturelle, værdi- og holdningsmæssige område, skal statusen nødvendigvis være i forhold til noget.

Vælger man at sige, at hundrede procents implementering, er et totalt fællesskab af værdier, holdninger og virksomhedskultur, er der langt igen for de to organisationer.

Dette mener jeg dog ikke er tilfældet, idet gennemførelsen af undersøgelsen har vist, at der er væsentlige lighedstræk og en gensidig respekt for hinandens arbejde. Ligeledes er der en gensidig respekt for de forskellige arbejdsområder og kompetencer. En respekt, der er et godt

udgangspunkt for det videre samarbejde.

Selvom undersøgelsen har påvist mange forskelligheder mellem de to organisationer, er de forudsætningskabende værdier for samarbejdet tilstede. Derfor vurderes det også, at implementeringen af Samtænkningen er nået langt, set ud fra denne opgaves optik. Vurderingen er også, at implementeringen er nået langt nok til, at en koordineret indsats ville kunne gennemføres. Denne vurdering er dog med adskillige forbehold, da meget afgørende faktorer i hele problematikken, ikke er inddraget i denne opgave. Her tænkes på hindringer i form af forskellige konventioner og faren ved at fjerne NGO'ernes neutralitet.

Ligeledes kan der opstå uoverensstemmelser længere nede i hierarkiet, ved begge organisationer. Noget der dog kan minimeres, ved at udbrede en større forståelse for Samtænkningen i de to organisationer. Der er i det hele taget flere tiltag der bør overvejes i organisationerne.

Anbefaling

Med baggrund i vurderingen af organisationskultur, værdier og holdninger i Forsvaret og i Røde Kors, er der en nogle tiltag, der er værd at overveje i organisationerne.

Et tiltag, der kan fremme fælles værdier og holdninger, er at fokusere på en større klankultur blandt de udsendte, der skal arbejde sammen fra de to organisationer. Dette kan gøres igennem diverse teambuildings øvelser. Ligeledes kunne det gøres, ved at lade de koordinerende parter fra begge organisationer lave "papir-øvelser". Øvelser, hvor det netop er rammerne for samarbejdet, der testes

og øves. På den måde ville arbejdet også blive struktureret, hvorved den hierarkiske egenskab, tryghed i forhold til opgaven, kunne fremmes. Derefter måtte det være op til de enkelte organisationer at udbrede de nyerfaredede værdier og holdninger.

Et andet tiltag kan være, at lade denne opgave være motivation til en mere gennemgribende afhandling. For at opnå tilstrækkelig validitet og accept ved parterne, måtte det nødvendigvis være et panel af kompetencepersoner, fra flere af organisationerne omfattet af Samtækningsinitiativet.

Kilder

- i) Artikel i "Forsvaret" nr. 1, marts 2005 af Major E.Schwaner og Major L.Buur
- ii) Tlf.samtale med Rikke Ishøj, jurist og legal adviser ved Dansk Røde Kors
- iii) Landsforeningen Dansk Røde Kors' årsregnskab 2003
- iv) Diagnosing and changing organizational culture, Kim S. Cameroun & Robert E. Quinn

Noter

¹ I alt 842 mio. kr. modtaget. 612 mio. kr. fra Udlændingestyrelsen, 147 mio. kr. fra DANIDA, 53 mio. kr. fra EU og 30 mio. kr. i tilskud fra amter og kommuner.

² Hofstede: Hofstede, Geert. Hollandsk forfatter der blandt andet har udgivet bogen: Kulturer og Organisationer.

³ Meritokrati: at erfaring er lig med magt og indflydelse. Organisationer der bygger på meritokrati belønner eller fremmer de medarbejdere, der har erfaring på deres område.

⁴ Alle omkostninger forbundet med en ekstern transaktion, det være sig økonomisk, services, varer o. lign.

Chef, lærere og elever på Sønderofficersskolen, fotograferet i Søkvæsthusets gård i 1902

FLÅDENS UNDEROFFICERSSKOLE 1867-1932

af Lars Wismann

Elevskolens grundlæggelse

Den 1. oktober 1867 blev de første 8 elever optaget på Flaadens Underofficersskole. Skolen der bestod indtil d. 27. april 1932 blev til på grundlag af en kommission, hvor det lovmæssige grundlag først var på plads d. 24. april 1868. Søværnet og især skibsteknologien var i en voldsom udvikling, så man kunne ikke bare vente på, at politikerne fik snakket sig til rette og vedtaget den relevante lovgivning. Man begyndte derfor ca. et år før tid. Søværnet havde behov for grundigt uddannede underofficerer, der kunne varetage oplæring, tilsyn og føring af den værnepligtige besætning. Skolens formål var at uddanne unge mennesker til underofficerer i Søværnets tjeneste. Underofficerer havde man haft siden Christian IV, men der var behov for et væsentligt kvalitetsløft, hvis Søværnet skulle kunne løse sine opgaver.

Elevhold 1870

Eleverne var under skolens eksistens 1867-1932 kasereret på Søetatens Kaserne i Søkvæsthuset i Overgaden Oven Vandet 62 B. Eleverne modtog både boglig indlæring og praktiske øvelser under militær disciplin. I hele skolens eksistens samfulde 69 år fulgte uddannelsen stor set samme mønster. Elevafdelingen bestod af 2 klasser, yngste og ældste, der igen var opdelt i etårige klasser A, B, C & D, og atter opdelt i dækslinie og en maskinlinie. Konstabelafdelingen bestod af 2 etårige klasser yngste og ældste, der var opdelt i Artilleri, Matros, Sømine og Maskinafdelingen. For at ansøge så skulle man være i det år, hvor man fyldte 14, 15 eller 16 kunne fremvise fødsels-, vaccinationsattest og konfirmationsattest, vidnesbyrd om flid og opførsel fra vedkommende skolebestyrer og søfartsbog om en sådan have. Der kom ansøgere fra hele landet oftest børn fra mellemklassen og/eller Holmens fast stok fra underofficers eller håndværkerklassen. Det var en periode, hvor man endnu ikke havde opfundet så moderne begreber som social mobilitet.

Typisk søgte drengene optagelse på skolen 1-3 måneder inden adgangsprøven der afholdtes i april/maj måned. Alle blev indført med pen og blæk i de store håndskrevne protokoller. Der blev stillet krav til topkarakterer samt en sund, kraftig og fejlfri legemsbeskaffenhed.

For ansøgningsåret 1906 blev forløbet af visitationen til eksempel, som følger. Først måtte aspiranterne igennem en skrap sundhedstest hos Marinens overlæger. Her blev ca. 1/3 kasseret grundet fysiske skavanker og især dårlige tænder. For 100 år siden var dårlige tænder udbredt blandt børn i alderen 13, 14 eller 15 år. I ansøgningsprotokollerne anførtes der ind imellem ansøgere helt uden egne tænder, deres unge alder på trods. Regelmæssig tandhygiejne og tandlægebesøg var alene forbeholdt de få i overklassen. Børn i 1906 var heller ikke så store som de er i dag i samme alder. Således var min bedstefar og hans tvillingbroder ved lægeprøven i 1906 alene 137 cm høje. Marinen så dog ingen hindring i deres ringe vækst, da børn jo har det med at vokse med alderen.

C.P.V. Gross fra elevhold 1867 her som overkanonér

Alle aspiranter måtte herefter igennem en grundig eksamination i fagene dansk, matematik, skrivning samt legemsøvelser. Dansk og matematik var både skriftligt og mundtlig samt en tavleøvelse. Karaktersystemet gik fra ug 7 til slet minus 5. De første 5 karakterer kunne skærpes med et minus 1. Karaktergivningen blandt de optagne lå fra en middelkarakter på 6,11 til 5,22, hvorimod den ringeste elev der aflagde prøve alene opnåede middelkarakteren 0,44. Det er min vurdering efter at have været optagelsesprotokollerne igennem, at udvælgelsen efter lægeprøven alene har baseret sig på de opnåede karakterer i de klassiske skolefag. Det var derfor udbredt blandt aspiranterne, at man 3 måneder inden optagelsesprøven havde søgt manuduktion typisk hos en underofficer, der var godt inde i de krav, der blev stillet under optagelsesprøven.

Ud af de 134 anmeldte aspiranter var der 3, der slet ikke mødte op. Yderligere 3 mødte ikke op til 2. prøvedag. Yderligere 32 blev kasseret udenfor nummer p.gr.a. ringe helbred. Blandt de resterende nummererede fik 14 anmærkning for dårlige tænder. Af restgruppen, der nu var på 82, blev alene optaget 20 på prøve. Af disse 20 vidste eleverne, at om de udstod

strabadserne på et 5 måneders togt med skolens øvelsesskib, da ville der højest optages 16 elever til skoleårets begyndelse d. 1. oktober. På trods af alt dette var søgningen stor til en skole, der havde som målsætning at oplære unge drenge til flid, indbyrdes kappestrid og militær opdragelse.

Det var meget eftertragtet at blive optaget, og derfor ansås det for et nåleøje at blive optaget på Marinens Elevskole. I befolkningen gav det anseelse i at være tjenestemand, som underofficer i kongens klæder. Det var også vidt anerkendt at selvom statens brød er tørt, så holder det længe og som tjenestemand endda med alderspension.

Skolens udvikling af 1867-1932:

Marinens Elevskole havde igennem årene mange forskellige navne. Der var da også løbende ændringer af uddannelsen og kortvarigt fra 1912 prøvede man forsøgsvis at forcere uddannelsen med et forløb på kun 2 år og 9 mdr. for atter i 1916 at gå tilbage til det 6-årige forløb. Fra 1922 var uddannelsen tilrettelagt med et 5-årigt forløb.

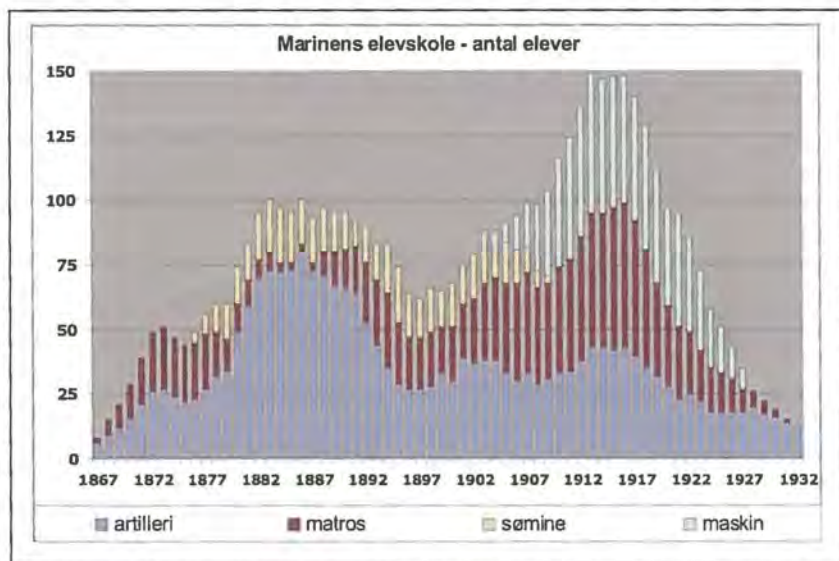
01. oktober 1867	Flaadens Underofficersskole
01. juni 1888	Søværnets Underofficersskole
15. maj 1903	Elevskolen
1909	Konstabelevskolen
5. september 1916	Konstabelskolen
01. oktober 1922	Dæksofficersskolen
27. april 1932	Ophævet

Omkostningerne ved at drive skolen var således i 1882 kr. 60.000. For disse penge skulle der afholdes løn til de faste lærere, kost til eleverne, mundering, undervisningsmateriel og diverse andre omkostninger. Med knapt 100 elever har der derfor været tale om en omkostning på ca. kr. 600/elev. Til sammenligning modtog en bøssebærer i 1892 kr. 728/år i fast løn plus en tjenestebolig i Nyboder. En admiral modtog i samme periode en årsgage på kr. 9.000 og en værnepligtig 75 øre om dagen. Søværnet har derfor med elevskolen gjort en betydelig investering i de unge mennesker for at sikre de rette ansøgere, den bedste uddannelse og dernæst de rette underofficerer.

Elevtallet

I løbet af skolens 65 årige eksistens var antallet af optagne elever meget svingende. Således blev der i skolens første 3 år i hvert af årene optaget i alt 8 elever. Fra 1880-1890 blev der årligt optaget omkring 20-23 ele-

ver, for at optagelsen efterfølgende atter faldt ned til omkring 10-15 elever. I årene 1912-1916 blev der i hvert af årene optaget 30 elever. Efter Forsvarsloven af 1922, hvor Flådens styrke blev reduceret med næsten 2/3 faldt optagelsestallet dramatisk for i årene 1929 at falde til kun 5 og til sidst i 1930 blev kun 3 elever optaget ved skoleårets begyndelse d. 01. oktober 1930.

Indtil 1875 optoges alene elever med henblik på efterfølgende indtrædelse i Artillerikorpsset og Matroskorpsset. Fra 1875 til 1903 optoges tillige marineelever med henblik på senere indtræden i Søminekorpsset. Fra 1905 til 1921 oprettedes en ny linie for elever med henblik på indtræden i Maskinkorpsset. Maskineleverne modtog som eneste gruppe i løbet af den 6-årige forløb en civil håndværksmæssig uddannelse på Orlogsværftet i alle former for smede og metalarbejder.

I alt blev der i skolens eksistens optaget 1065 elever, hvoraf 333 afgik inden de havde gennemført den 6 årige uddannelse. Af resten blev de 338 forfremmet til Artillerikorpsset, de 209 forfremmet til Matroskorpsset, de 72 forfremmet til Søminekorpsset og de 113 forfremmet til Maskinkorpsset. Den naturlige afgang fra skolen var i gennemsnit 5% af eleverne pr. skoleår.

Over årene var det samlede antal marineelever og konstabelelever således mellem 8 i 1867 til omkring 100 elever i 1880'erne for atter at falde til omkring 70 i 1890'erne. I begyndelsen af det 20. århundrede steg elevtallet støt for under 1. verdenskrig at kulminere med et samlet elevantal på ca. 150 elever for i 1932 at være skrumpet ind til kun 12 elever. I alle årene uanset elevtallet holdt skolen til i Søkvæsthuset.

Det er tydeligt, at elevtallet har været under stærk indflydelse af de internationale politiske spændinger og vore egne investeringer i et stærkt og troværdigt søforsvar. I 1880'erne byggedes i Danmark de store flådeenheder Helgoland, Tordenskiold og Iver Huitfeldt ligesom vi i samme periode opbyggede et torpedobådsvåben med ca. 20 hurtiggående mindre torpedobåde. Internationalt var der til stadighed ufred på Balkan og den Tyske Flåde havde begyndt opbygningen af en stærk kystflåde. Fra 1905-1914 var verdenssituationen for alvor højspændt. Den Japansk-russiske krig havde vist, at en undertallig styrke med veluddannede søfolk kunne tvinge en supermagt som Rusland i knæ. Tyskland var begyndt opbygningen af sin Højsøflåde og Danmark måtte forberede sig på krig for at sikre os freden. Under første verdenskrig stillede Sikringstyrken store krav til Marinen og alt personel, der kunne sejle var efterspurgt til de mange enheder, der patruljerede vore minespæringer.

Efter våbenstilstanden i november 1918 gik det hurtigt tilbage for Konstabelevskolen. Forsvarsloven i 1922 medførte at 2/3 af officerskorpset måtte tage deres afsked og tilsvarende gjorde sig gældende for flere af de øvrige personalegrupper. På trods heraf fastholdtes elevskolen med uændret aktivitet, men stærkt reduceret elevtilgang. I 1930 blev der således alene optaget 3 elever. Jeg har slet ikke fantasi til at forestille mig hvordan det har været at gennemføre en optagelsesprocedure, et skoletojt for at begynde skoleåret med 3 elever i yngste klasse, selvom de alle tre blev optaget til senere tjeneste i artillerikorpset. Det virker fuldstændig absurd, at man fastholdt en Dækofficersskole med så ringe en tilgang, men det fortæller lidt om den træghed, der kan være i de militære systemer. I 1931 blev der ikke optaget elever og i 1932 blev flaget halet ned d. 27. april.

Skoleåret

Det typiske skoleår begyndte d. 1. oktober med undervisning frem til medio april. I sommerhalvåret fra maj til og med september var eleverne på et 20 ugers sommertogt. Maskineleverne var dog alene på det første togt som elevlærlinge. I de efterfølgende 3 år blev maskineleverne kommanderet til tjeneste/uddannelse på Orlogsværftet i sommer perioden. I femte og sjette skoleår var maskineleverne atter ude at sejle med skoleskibet.

I skolens første år var eleverne udkommanderet med forskellige af flådens skibe i sommereskadren. Der var tale om panserfregatter, panserbatterier, kanonbåde, skonnerter og briggen HEIMDAL. Gode kræfter sørgede for, at der i 1881 på Orlogsværftet blev bygget et mindre sejskib til skolens brug briggen ØRNEN. ØRNEN var et lille træskib uden hjælpemaskine og derfor en teknologisk meget gennemprøvet enhedstype. Herefter udrustedes fra 1882 skolens elevskib ØRNEN hvert år i april måned. Fra 1895 gik man atter over til at bruge Flådens normale skibe til skoleskibe, der udrustedes som skoleskib. Fra 1906 var det første gang, at man lod eleverne gennemføre sommertogtet på et skib uden sejlføring, nemlig krydseren HEKLA. Under første verdenskrig årene 1915-1918 blev der uagtet krigen udrustet øvelsesskibe til skoledelingen, men dette var typisk skibe uden krigsmæssig værdi. De ældre elever har i denne periode utvivlsomt i nogen udstrækning indgået som en del af besætningen i de sejlede enheder i Sikringsstyrken. I 1914-18 var der ikke noget forkert i at sende drenge på 16-19 år ud i krigen. Elevskolens sidste skoleskib i 1931 var inspektionsskibet BESKYTTEREN.

Søkvæsthuset. Overgaden Oven Vandet 62 B

Undervisningsplaner

Undervisningen var nøje beskrevet i Plan for Elevskolen, der i sin udformning havde meget til fælles med forordninger som Frederiks V'tes Søkrigsartikelsbreve fra midten af 1700-tallet. I 1904 Planens prgf. I kan man således læse, at Skolens formål er at uddanne unge mennesker til Underofficerer i Søværnets Tjeneste. Skolen gennemgås på 6 år og består af yngste afdeling Elevafdelingen og ældste Konstabelafdelingen. Efter endt uddannelse og bestået eksamen udnævntes konstabeleleverne til Underofficerer med en pligtig tjenestetid på minimum 4 år. Det var dog mest almindeligt, at de der havde gennemgået skolen tjente i Søværnet på livstid, hvilket typisk betød, at man blev pensioneret som 60-65 årig. Det var en tid, hvor begrebet Tjenestemand betød, at man tjente sin Konge og sit land på livstid med ret til at bære tjenestemanduniform og ret til efterfølgende at modtage sin tjenestemandspension. Før indførelsen af Folkepensionen var det alene tjenestemænd, der fra gammel tid var sikret en fast månedsydelse til de gik i graven.

Skolen blev ledet af en bestyrelse, der umiddelbart var underlagt Marineministeriet. Bestyrelsen overdrog ansvaret til en Chef der skulle være officer i Søofficerskorpset. Chefen beordredes til denne tjeneste af Kongen. Chefen havde som på et skib nærmest uindskrænket hals og håndsrret over samtlige af de på skolen tjenstgørende lærere, konstabelelever og marineelever. På skolen var tilkommanderet 2 elevinspektører, samt to Underofficerer, 1 Regnskabsfører og det nødvendige antal Underofficerer. De højest rangerende af det faste personale havde fast bopæl på skolen i Søkvæsthuset. Eleverne og Konstabeleleverne var under deres tid på skolen underkastet militær straffelov, forpligtede til altid at være i uniform og havde ikke ret til at søge deres afsked.

Undervisningen på skolen var nøje beskrevet i Planen såvel i land som ombord på skoleskibet. Da skolens chef og de fleste af skolens faste lærere boede på skolen, lærte eleverne derfor hurtigt at indordne sig og tilpasse sig i tidens ånd. Det var et fast mantra i datidens Marine, at en Flåde alene kunne virke om alle forstod vigtigheden af at lade sig subordinere. Der var ingen tvivl, at enten lærte man det og accepterede det, eller også så kunne man ikke blive på skolen.

Undervisningsåret i vinterperioden med den teoretiske uddannelse havde 42 skematimer om ugen således, at eleverne modtog 7 timers undervisning mandag-lørdag. På en vinterhalvår modtog eleverne således 1050 klassetimer. Hertil kom 2 timers daglig lektielæsning under nidkært opsyn af en ældre elev fra konstabelklassen. I sammenligning så modtager en gymnasieelev på et helt skoleår i dag ca. 1050 timers under-

visning om året, men nu timer á 45 minutters varighed. Det er tvivlsomt om gymnasieelever læser 12 timers lektier om ugen.

Det har været skolen magtpåliggende, at de kommende underofficerer fastholdt et godt helbred og en god legemsbygning. Således var 125 af årets timer legemsøvelser. Resten af fagene var alle det vi i dag ville kalde skarpe faglige og militære fag såsom sømandskab, artilleri, maskinlære, signalering, tjenestekendskab og så de mere almene som dansk, regning, engelsk og til dels tysk. Hver afdeling havde ca. 20 forskellige fag. Moderne fag som billedkunst, antropologi, psykologi og klassens time var slet ikke opfundet i datiden.

Pædagogikken i 1906 var en helt anden, end den man kender i dag. Således beretter min bedstefar, at eleverne på den første skoledag efter skoletogtet fik udleveret alle de bøger og hæfter, som der skulle arbejdes med i hele vinterhalvåret. Da de unge mennesker så måbende på den store mængde lærdom, blev de faderligt beroliget af deres elevinspektør, der meddelte følgende: "Fortvivl nu ikke kære børn, da I ikke skal kunne det hele udenad – lige med det samme"!

Underbringelsesforholdene og livet på skolen:

I tidens ånd var der meget stor forskel på høj og lav. Søkvæsthuset er en bygning med et grundareal på 560 m². I kælderetagen var der indrettet spisestue til eleverne og spisestue til mandskabet. Derudover var pladsen anvendt til marketenderi, pudsestue, brændekælder, og portnerens bolig.

I stueetagen havde skoleofficeren (næstkommanderende) en 6 værelses lejlighed på ca. 120 m². Derudover var der lejligheder til Marketenderen og Kasernekanoneren samt en sovestue til Mandskabet. På førstesalen var ca. 250 m² indrettet til kasernekommandantens lejlighed. Dernæst var der indrettet læsestuer til eleverne og yderligere en sovestue til mandskabet. På første loftsetage var de indrettet 2 sovestuer til eleverne og en til mandskabet. På 2. loftsetage var der indrettet diverse pulterrum og tørrelofter. Elevernes sovestuer har været på i alt ca. 200 m² og da skolen var på sit højeste elevtal var der ca. 150 elever på skolen. Eleverne havde derfor nogenlunde samme plads at boltre sig på som kasernekommandanten. I Søværnet har man altid anerkendt, at med den militære rang følger privilegier.

Eleverne var under konstant overvågning og blev eksamineret og bedømt på alle mulige boglige og praktiske og personlige egnetheds parametre.

Der blev afholdt eksaminer og givet bedømmelser i december i marts og efter skoletogtet typisk i september. Det var en tid, hvor begrebet gruppeeksamen ville lyde som noget fra en anden planet. Den enkelte elev blev nøje, bestemt og nidkært bedømt løbende konstant og på enhver parameter. Til gengæld er det mit klare indtryk, at lærerne på skolen på trods af deres ophøjethed og strengthed har haft en gennemgående, loyal og positiv interesse for elevernes faglige præstationer. De fleste af lærerne var selv gamle elever fra skolen og kunne godt huske hvordan det var at være en lille elev uden en mors kærlighed og en fars omsorg og med alt det værste fra grovmobning til direkte mishandling eleverne imellem.

Jeg har i de generelle bemærkninger ved karaktergivningen fundet en gennemgående motiverende og fremadrettet holdning i lærernes vidnesbyrd overfor de enkelte elever. Jeg har da også fundet eksempler på elever, der er blevet indstillet til afsked efter op til 5 års uddannelse på skolen.

Nogle af vidnesbyrdene forekommer lidt morsomme i tidens ånd. Således har jeg kunnet følge vidnesbyrdene på min bedstefar Emil Wismann og hans tvillingbror Viggo Wismann, der begge var elever på Elevskolen fra 1906-1912. Ved en enkelt bedømmelse i 1910 fik de begge følgende vidnesbyrd: ”Gør sig umage – flittig, men har svært ved at følge med”. Der er ingen tvivl om, at det har spillet meget ind for den enkelte elev, at man har vist viljen til at ville kunne bestride tjenesten i Marinen. Andre elever kunne dog godt få langt skrappere bedømmelser, der utvivlsomt har medført efterfølgende afsked. Således denne: ”Ikke store evner og ikke flittig nok, derfor tarveligt standpunkt undtagen i værkstedsuddannelse og engelsk”.

Krydseren HEKLA 1906

Efter endt uddannelse og beståelse af konstabeleksamen, blev eleverne forfremmet som overkonstabler til Artillerikorpsset, Matroskorpsset, Søminekorpsset eller Maskinkorpsset. Som overkonstabler bar havde man rang som underofficer men stadig med almindelig menig uniform og derfor uden ret til at bære kasket. Selvom eleverne var forfremmet til underofficerer havde de stadig ikke ret til at mænge sig indenfor i underofficersmessen i skibene, men måtte pænt sidde i bakken umiddelbart udenfor.

Efter ca. 2 år som overkonstabler var de herefter klar til atter at blive forfremmet og udnævnt til deres første grad som underofficerer med ret til at bære kasket og ret til en plads i underofficersmessen. Karrierevejen gik herefter typisk som f.eks. underkanoner, kanoner og overkanoner. Udnævnelser skete typisk efter et anciennitetssystem. Forsvarslovene fastlagde hvor mange numre der skulle være i hver klasse. Tilsvarende grader gjaldt for bådsmand, hvorimod Søminekorpsset og Maskinkorpsset naturligvis skulle adskille sig fra de to andre. Ved udnævnelsen til overkanoner var man herefter typisk afskåret fra yderligere avancement. Det var jo aldrig meningen at underofficersklassen skulle mænge sig med officersklassen. I datidens samfund måtte enhver kende sig plads være tilfreds med den og acceptere den.

Dagligdagen for en lille marineelev

Dagligdagen for eleverne var tilrettelagt efter datidens mantra om regelmæssighed, renlighed og retfærdighed. Nedenfor følger en typisk dag:

0630	Udpurring, morgengymnastik, måltid, arbejde
0750	Eftersyn, morgenbøn
0800-1500	Undervisning
1500-1600	Middag
1600-1640	Sangundervisning
1655-1855	Lektielæsning
1900	Aftensmåltid
1940	Udlevering af vasketøj og skotøj
2200	Aftensvisitation

Sådan fortsatte det år ud og år ind. Eleverne blev konstant og nidkært styret og holdt i aktivitet. En meget væsentlig del af elevernes fritid er gået med vedligeholdelse af fodtøj og beklædningsgenstande. Nutidens børn kender jo slet ikke til klassiske sysler som at stoppe sokker, lappe bukser, reparere skjorte, sy knapper i endsige pudse sko. Søværnet vidste, at

det at være selvhjulpnen og sparsommelig er en værdifuld egenskab for enhver sømand.

Når dagen var slut var eleverne naturligvis dødhamrende trætte. Det var derfor sjældent et problem at falde i søvn selvom man måtte dele soveværelse med ca. 100 andre marineelever samt den vagthavende skoleofficer, der sov på samme sovesal som eleverne.

Såfremt eleverne ønskede at forlade skolens område kunne dette alene ske med passerseddel og bevilget landlov. I dagtimerne holdtes vagt ved porten af en ansat portner og i resten af tiden af en marineelev i fuld uniform og med sabel. Far og mor kunne man besøge søndag eftermiddag og under juleorlov, der var fra lige inden Jul til lige efter nytår. De af eleverne, der kom fra provinsen, havde dog ikke disse muligheder.

Den kulturelle uddannelse af Marinens elever

Søværnet har altid i officerskredse og underofficerskredse lagt vægt på en kulturel og dannet borgerlig optræden af medlemmer fra denne klasse. Der blev derfor draget omsorg for at eleverne under deres uddannelse på Elevskolen modtog undervisning i sang, samt at de løbende blev opfordret til at gå i teatret. Skolen havde ordninger med flere af de førende Københavnske teatre herunder Dagmar-teatret og Folketeatret, således at skolen modtog fribilletter til elevernes benyttelse. Disse billetter blev så udleveret til eleverne på skift, ofte som præmie for veludført tjeneste. Det har været en kærkommen adspredelse for en marineelev at få landlov til en tur i teatret. Det har da også for teatrene været en god reklame at sponsere disse billetter, da eleverne jo er mødte i teatret i deres veltømmede marineuniform og blankpudsede sko.

En gang om året altid fastelavnslørdag blev der holdt elevbal. Det var noget, som krævede store forberedelser. Fra Orlogsværftet blev der lånt effekter som skibshuggerter, geværer, flag, vimpler og andre pyntegenstande. Eleverne kunne ved denne lejlighed være kavalier for en indbudt dame til den store fest. Skolens chef og alle lærerne deltog i fuld gala. Dem der i vores tid har været kadetter på officersskolen ved, hvor elegant et kadetbal kan afvikles. Jeg forestiller mig, at skoleballet på elevskolen har haft Officersskolens bal som forbillede, men i en mere ydmyg udgave. Det har dog været vigtigt for skolen ved disse lejligheder at sikre sig, at eleverne også kunne gebærde sig socialt og ikke mindst i relation til det modsatte køn. Det var jo en tid, hvor man på Officersskolen havde klassetimer i "Kunsten at divertere og konversere et fruentimmer". Vi andre der ikke har modtaget undervisning i denne kunst, har måttet klare os så godt vi kunne.

De unge marineelever har i enhver sammenhæng skullet uddannes til og føle sig som små gentlemen. Fra min bedstefaders erindringer er en af de ting som jeg har bemærket, at han kort efter sin udnævnelse til maskinist af III klasse og den formidable månedsløn af 90 kroner, investerede i en smoking. Prisen for en sådan klædedragt var kr. 60, men der skulle være stil over det. Marineeleverne er som kommende tjenestemænd blevet indoktrineret til at være Kongetro, Fædrelandskærlige, Retskafne, Pligt-opfyldende og i enhver sammenhæng hædersmænd.

Erindringer fra en lærlings togt med krydseren HEKLA i 1906:

Togtet begyndte d.5. maj 1906 og skulle i løbet af sommeren bringe eleverne både til Færøerne og Island samt til Haakon VII's og Dronning Mauds kroning i Trondhjem d. 22. juni 1906. Eleverne havde forinden fået udleveret al deres sømilitære udrustning samt en køjesæk til at bære det i. I samlet trop marchedes under kommando fra Søkvæsthuset ud til Holmen, hvor skibet lå nymalet og klar til sommerens togt.

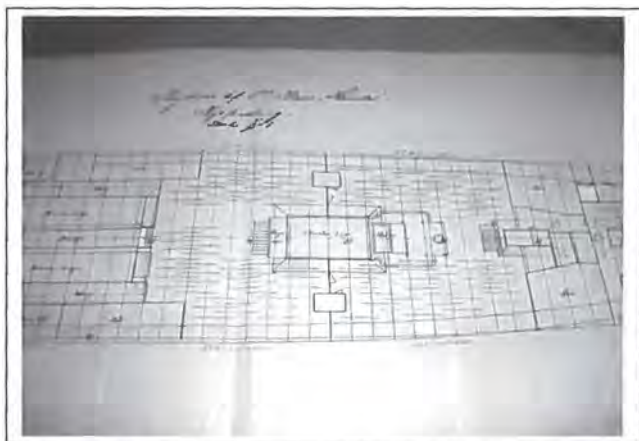
Det første de nye lærlinge måtte lære, var den militære tiltaleform. Som lærlinge skulle enhver henvendelse til en foranstående, derfor begynde med f.eks.: "Jeg melder Skibssergenten osv. osv.". På skoleskibet var der ca. 90 elever fra de forskellige klasser samt de to konstabelklasser yngste og ældste, der var så fine at de slet ikke kunne vise de nye rappeunger den mindste opmærksomhed.

Det var en gammel skik at skibets besætning var opdelt i bakker og det gjaldt også for lærlingene nemlig 5 lærlinge sammen med en baksformand, som typisk var en konstabel. Denne baksformand havde uin-skrænket hals og håndsret over de forskræmte små elever.

Tonen under et sådant togt var ofte hård og slående og alle på skibet vidste, at de små lærlinge så rigeligt fik kærligheden at føle på en håndfast måde. Om ingen anden skulle næstkommanderende nok sørge for, at han til enhver tid kunne uddele guds milde gaver og sørge for, at lærlingene aldrig kunne have sig et roligt øjeblik.

Ved at studere det kildemateriale som jeg har haft til rådighed undrer det mig, hvordan lærlinge har kunnet holde til dette hunseri fra kl. 6 om morgenen til kl. 2100 om aftenen plus vagtjeneste. Det kan alene skyldes, at de har været topmotiverede, samt at man i datidens skoler og hjem bestemt ikke har taget på børn med fløjshandsker. Flere af mine kilder skriver da også, at en veltjent øretæve aldrig har skadet nogen noget. Det

er ikke helt i overensstemmelse med nutiden, hvor forældre, der straffer deres børn, risikerer at blive straffet efter straffeloven.

Fordeling af 106 hængekøjer på krydseren HEKLA i 1906 på et areal af ca. 55 m²

Eleverne skriver dog mest om de gode oplevelser langt hjemmefra og glæden ved at kunne præsentere sit land i en fin uniform. På trods af den for vores tid ukendte strengthed, så kunne eleverne f.eks. i anledning af en fødselsdag godt opleve, at officererne kunne betænke dem med et stykke lagkage eller andre former for lækkerier. Det mest kærkomne for eleverne var at modtage et par venlige ord hjemmefra med posten.

Det værste har nok elevernes indbyrdes tyrannisering. Under måltiderne var det udbredt at baksformanden (en ældre elev) tog det meste af kødet til sig selv. Lærlingene var derfor overladt til at spise sig mætte i de uskrællede kartofler.

Toiletforholdene var et kapitel for sig idet disse for eleverne var nogle gallioner, latrinspande i små retiradehuse på dækket. Disse var typisk optaget af ældre elever, der benyttede fredhelligheden på Das til at ryge sig noget af den forbudte tobak.

Eleverne sov i hængekøjer lige over panserdækket. I gennemsnit var der ca. 6 fod 1 tomme fod til hver elev, men også her gjorde rangordenen sin virkning. Det var nemlig en sædvane at indlægge en køjepind i sin hængekøje for at gøre den bredere. Man kan så selv tænke sig til bredden af disse køjepinde for den ældste konstabelklasse fremfor lærlingeklassen.

Under togtet blev lærlingene trænet i alle kendte sømandssysler såsom: Kullempning, skure dækket, tovværksarbejder, roning, sejlads med dampbarkasse, geværfægtning, sabelhugning, signalering, ordonnanstjeneste, rortjeneste, udkigstjeneste, rengøring, reparation, skildvagtstjeneste, torpedoskydning, kanonskydning og tilsvarende nyttige ting, som enhver aldrig kan vide, hvornår man får brug for.

Forsvarslovene af 1922 og 1932

I forbindelse med Forsvarsloven af 1922 afskaffedes begrebet underofficerer, der herefter skulle kaldes for dæksofficerer. Ved forsvarsloven af 1932 ændrede man atter systemet idet dæksofficererne af Maskinlinien blev overført til officerskorpset, hvorimod dæksofficerer af dækslinien blev gjort til kvartermestre eller blev afskediget med 3 års ventepenge. Enkelte af de nye maskinofficerer lykkedes det at avancere til graden af orlogskaptajn og en enkelt endda kommandør i løbet af deres tjenestetid. Underofficererne af Maskinkorpset opnåede således ved den organisatoriske ændring at stige opad i graderne, hvorimod de der havde valgt en af de 3 dækslinier, Søminekorpset, Matroskorpset og Artillerikorpset ved Forsvarsloven af 1932 måtte sig forbigået i fremtidige advancementsmuligheder.

Helhedsvurdering af Marinens Elevskole

Det er min vurdering, at Elevskolen har været en Rolls Royce model, med en ressourceanvendelse pr. elev svarende til en årsløn for en fuldt uddannet underofficer. I nutidens mønt taler vi derfor om en udgift på ca. kr. 250.000 pr. elev og hertil kommer den gratis anvendelse af Marinens skibe.

Igennem alle de kilder jeg har haft adgang til, er det et evigt mantra, at man under ingen omstændigheder ville gå på kompromis med det fastsatte ambitionsniveau. Der har derfor været tale om en usædvanlig nidkærhed og stolthed, hvor alene det bedste var godt nok, til at man kunne være tilfreds.

Ses der bort fra datidens hieraki og korporlige afstraffelse af eleverne, er det hævet over enhver tvivl, at de elever der stod igennem skolens 6 årlige forløb har kunnet deres ting både forfra og bagfra. Det er dog også flere steder bemærket, at der for underofficersklassen lægges vægt på, at de kender resultatet på opgaven uden at kunne gøre bevisførelsen.

Det har derfor været således, at Underofficererne har kunnet hvad de skulle, de har kendt og accepteret deres nummer i rangfølgen, men de har ikke været trænet i egen tanke og personlig påvirkning af forholdene.

ne, som de var. De har med rette været indoktrineret til at subordinationsystem, der er udmærket i en statisk og kommandostyret verden, men ikke passer til vores tid.

Datidens Underofficerer har utvivlsomt været særdeles gode læremestre for den værnepligtige besætning. De væsentligste angrebepunkter, som man kan anføre for systemet med Underofficerer er dels den voldsomme økonomiske investering i den enkelte elev inden han kunne fungere og dels at systemet ikke muliggjorde, at en underofficer ved særlig udvist dygtighed kunne efteruddannes og optages i Officersklassen.

I datiden var Søofficerer typisk børn af officerer, eller børn fra adelen og højborgerskabet. Hermed kunne man fastholde et klassesdelt samfund, hvor det mere var, hvor du kom fra end hvem du var, der var retningsgivende for dine karrieremuligheder. Jeg har i mine kilder aldrig nogensinde stødt på en bemærkning om, at min bedstefar og hans tvillingbroder havde forestillet sig at gøre karriere med en studentereksamen og dernæst optagelse på Søofficerersskolen. De kom jo begge fra håndværker- og underofficersklassen, og deri forblev de.

I hæren havde man en tilsvarende elevskole, der dog blev nedlagt allerede i 1911. Flyvevåbnet har aldrig haft en elevskole på tilsvarende vis, da Flyvevåbnet jo først blev oprettet som selvstændigt værn i 1949.

Litteratur

Kildemateriale

1. TRADITIONER OG TILDRAGELSER vedr. et langt liv i SØVÆRNETS TJENESTE, OK Viggo Wismann, formentligt 1957-1965. (Privat eje)
2. FRA DEN GAMLE SKOLE, PL Emil Wismann, formentligt ca. 1935 (Privat eje)
3. Plan for Elevskolen, Allerhøjst stadfæstet den 18de Marts 1881
4. Anordning angående Plan for Elevskolen 22nd. April 1904
5. Plan for konstabelevskolen 30. juni 1910

6. Plan for uddannelsen af Artillerikonstabler og faste Matroser, 30. juni 1910
7. Bestemmelser af de på konstabel elevskolen værende konstabler og faste matroser i overgangsperioden.
8. Plan for Elevskolen, 16. september 1912
9. Korpsartillerister og Korpsmatrosers Anvendelse og Uddannelse om Bord i Flaadens Skibe, 9. september 1916
10. Midlertidig Plan for Konstabelevskolen 4. september 1916
11. Eksamensprotokoller fra 1868-1927
12. Oversigtsprotokoller 1867-1930
13. Protokol over dagsprogram 1929-1932
14. BBR-oversigt Overgaden Oven Vandet 62 B, København

Trykt litteratur:

15. Foreningen "Ørnen", 1883-1945, På Bestyrelsens Foranstaltning København, Januar 1947
16. Janus Sørensen: Bidrag til SØUNDEROFFICERERNES OG FLAADENS UNDEROFFICERSSKOLERS HISTORIE, København 1958,
17. Emil Wessel: ORLOGSMINDER Skildringer og Skitser fra danske Orlogstogter 1878-1919, København 1926
18. Carl Østen: VALKYRIEN og dens sidste Togt, København 1959

DET MENER MAN I UDLANDET.....

ROYAL DANISH NAVY LITTORAL EXPERTISE WITH GLOBAL REACH

I forbindelse med omtale af Søværnet og et interview med Chefen for Søværnets Operative Kommando, kontreadmiral Nils Wang i det ansete internationale flådetidsskrift "WARSHIPS International Fleet Review" findes nedenstående karakteristik af det danske søværn skrevet af flådejournalisten Guy Toremans (IFR December 2005 p. 40)

Changes in the international security required Denmark to strengthen its capacities in two central areas: namely internationally deployable military capacities and counter terrorism.

The major objective of a Danish Defence Review was to free resources and enhance operational capabilities across the Armed Forces and, at the same time, enhance their deployability and usability, in order to allow Denmark to maintain its position as a credible contributor to the international security framework. In addition, the National Defence Act of 2001 also emphasized four main mission areas: Conflict prevention; peacekeeping; peace enforcement; humanitarian operation.

Aware of limitation in funding, it was decided to implement a capability-based restructuring of the Armed Forces. There was no room for submarines, but the decision to disband the RDNs SSK force after almost 100 years of excellent service still sent shockwaves through the fleet.

The Danish Armed Forces continue to be reorganised by centralising, subordinate authorities, administration of personnel, material and establishments, including bases and schools. These modifications shift the balance between the staff and support structure as well as the operational commands in favour of operational capacities, releasing resources that enable Danish Defence to mobilise and deploy forces promptly and, at the same time, maintain the deployed capabilities.

Over the next few years, Denmark will continue transforming its navy into a multi-purpose force designed to accomplish a variety of peace support and patrol missions.

The transition began under the five-year Defence Agreement (DA) 2000-

2004 and continues under the DA 2005-2009 and DA 2009-2014. Through these agreements the Royal Danish Navy (RDN) will replace its older ships with around 30 new surface ships, most of them to the STANFLEX-design standard. This concept allows a suitable configured ship to carry different mission payloads in mission-specific weapon/equipment containers. Programmes such as the Absalon Class Flexible Support Ship, the Minor Standard Craft Mk II patrol boats and MHV 900 patrol craft, planned under the DA 2000-2004, are completed or were begun recently. The DA 2005-2009 includes the start of a Patrol Ship/Frigate Programme, Minor Offshore Patrol Vessel (OPV) Programme, Minor Standard Craft Mk I and new Naval Home Guard patrol craft. On the other hand the RDN is phasing out: Four Flyvefisken Class vessels; eight Barsø Class patrol craft; two Lindormen Class coastal minelayers, one Falster Class minelayer and the three Niels Juel Class corvettes (the latter after 2010). Manning will be reduced from 5,500 to 3,400 active duty personnel by 2009. Denmark has also elected to go from a nine-month conscription to a four-month national defence conscription. During these four month recruits are trained in basic seamanship and military disciplines for four week in order to enable them to function safely onboard a ship or at a shorebased establishment. Over the next six weeks they are trained in basic disaster relief disciplines, NBC and fire-fighting. During their final six weeks the recruits are introduced to "life onboard", embarking in one of the Thetis Class vessels during a deployment to the North Atlantic around Greenland and the Faroes.

BOGANMELDELSE

Bernt Kure:

Holmen – Orlogsværftet, flådebasen – en ny bydel
Høst & Søn, 232 sider, ill. København 2005, 299,- kr.

I den ombyggede Motortorpedobådshal på Holmen, den danske flådes tidligere base gennem 300 år, koster en ejerlejlighed nu omkring 4 millioner kr. Lejligheden anføres at indeholde en stor stue med "udgang til en suveræn terrasse med direkte udsigt til kanalerne". Dertil kommer 2 soveværelser, samt "frækt og åbent køkken". Sådan lød annoncen, der udbød lejlighederne på Holmen.

Man forstår, at én, der har været skibbyggerlærling på Orlogsværftet for 40 år siden, må forbavses over den kolossale udvikling og omvæltning, der er foregået på Holmen inden for de seneste 10-15 år. Bernt Kure, der vil være kendt for sit store og årelange arbejde med at restaurere fregatten JYLLAND, tilhører denne kategori. Han har begået en bog om Holmen, hvor han dels forsøger at fortælle Holmens historie som flådebase, dels fortæller om det miljø, han selv oplevede i 1960'erne på Holmen – samtidig med at han giver nogle af sine meninger og overvejelser tilkendte omkring udviklingen og forskellen mellem før og nu.

Desværre får vi ikke særligt præcise tidsangivelser og beskrivelse af Bernt Kures egen uddannelse og ansættelse. Det ville ellers have hjulpet til at sætte flere af hans observationer og erindringer ind i en mere præcis tidsramme. Vi får kun at vide, at han har aftjent sin værnepligt i Søværnet, er uddannet som skibsbygger på Holmen, hvor han har modtaget svendebrev i 1963, det er gengivet som illustration, samt at han senere studerede til arkitekt og derefter arbejdede med restaureringen af fregatten JYLLAND. Hvis man kender Bernt Kure, kender man også hans beskedenhed, men hvorfor kunne vi ikke i forbindelse med denne form for erindringsbog havde fået lidt flere oplysninger. Nu får bogen lidt karakter af et større causeri, hvor vi får oplysninger om meget spredte emner fordelt i tid og rum.

Det mest værdifulde i bogen er så afgjort de skildringer af de miljøer, der var engang. Men sin tørre form for humor har Bernt Kure været en gan-

ske god observatør gennem sin tid på Holmen. På godt og ondt udleverer har det miljøet på Orlogsværftet, hvor den faglige kompetence var meget højt, men hvor effektiviteten nok lod noget tilbage at ønske. Forfatteren giver her en del af forklaringen på, hvorfor Orlogsværftet måtte lukkes, og flådens hovedbaserings flyttes væk fra København. Der er nok en og anden, der ikke vil være glad for Bernt Kures bemærkninger, men han kan hente støtte i tidligere historiske redegørelser, hvor karakteristikken af arbejdet var den samme. Et sådant miljø vil uvægerligt fremelske specielle eller originale typer, hvad forfatteren har haft et godt blik for.

Efter anmelderens mening burde Bernt Kure have koncentreret sig mere om at skildre det arbejdsmiljø, han oplevede på Holmen med den dertil knyttede historie og tilhørende anekdoter. En sådan skildring er nemlig en mangelvare, da kun få i dag vil være i stand til at fortælle den – og fortælle den på samme levende måde som Bernt Kure. På denne måde kunne forfatteren have undgået at komme for meget ind på det rent historiske, der knytter sig til Flådens og Holmens almindelige historie, som det desværre må konstateres, at forfatteren ikke er velbevandret i. Der er simpelthen for mange fejlhuskninger og faktuelle fejl i de historiske oplysninger. Forfatteren udstyrer Absalons skibe i 1200-tallet med kanoner på dækket (s.19). Hans forklaring på hvor betegnelsen *duc d'albe* kommer fra er ikke den gængse (s.22). Flaget på Sixtus er ikke orlogsrødt, som anført, men almindeligt rødt, idet det mørkere røde orlogsflag som bekendt kun føres om bord (s.27). Kirkeskibet i Holmens Kirke forestiller ikke Niels Juels flagskib fra 1677, men skal forestille et senere skib med samme navn (s. 103). Den nærmere forklaring omkring denne model kan ikke gives her. Listen på sådanne fejlagtige oplysninger kunne gøres længere, og det er lidt ærgerligt i en bog, som den her anmeldte.

Med den foreliggende bog har Bernt Kure imidlertid givet en ganske god og morsom skildring af det tidligere arbejdsmiljø på Holmen, og alene det gør den meget interessant at læse, men pas på med at anvende bogen som kilde til generelle forhold omkring Flådens og Holmens historie.

Hans Christian Bjerg
orlogshistoriker

*Tidsskrift
for
Søvæsen*

2006 · 176. årgang

REDAKTION
HANS CHRISTIAN & KLAUS BOLVING

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

KØBENHAVN
2005

Tidsskrift for Søværnen
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet,
og etableret i 1827 som
Archiv for Søværnen

Søe-lieutenant-Selskabet
Overgaden O. Vandet 62B
1415 København K

Trykt hos
Nørrebro Bogtryk

ISBN 0040-7186

INDHOLDSFORTEGNELSE

EMNELISTE I

FORSVARSPOLITIK OG STRATEGI

Mathiesen, Nis Leerskov WHAT ROLE CAN THE NEW FLEXIBLE SUPPORT SHIPS PLAY IN DANISH DIPLOMACY AND FOREIGN POLICY?.....	273
---	-----

Hansen, Max Ellegaard FORSVARETS KOMMUNIKATIVE HÅNDBTERING AF MEDIEKRISER.....	342
--	-----

SKIBE OG VÅBEN

Kieler, S.S.v.F. DEN DANSKE FLÅDES KAMPKRAFT I DET 20. ÅRHUNDREDE. NOGLE DATA OG SYNSPUNKTER.....	38
--	----

Glahn, Jesper KAMPKRAFT – HVORDAN VURDERES DEN? (DEBAT).....	389
--	-----

MARINE- OG SØKRIGSHISTORIE

Helms, Adam MIN TID SOM COMMANDER ALLIED FORCES BALTIC APPROACHES (COMBALTAP) 1970-75 I. 1970-72.....	3
II. 1973-75.....	73

Sabroe, Knud-Erik MINISTRYGEREN”FÆNØ”. TO KRITISKE EPISODER 1955-56.....	26
--	----

Munch, Camilla ET BRÆNDEDE SEJL LANDEDE..... (22.MARTS 1808).....	104
Hansen, Mikael Kristian SØOFFICEREN ERNST WILHELM STIBOLT OG HANS DELTAGELSE I DEN NORDAMERIKANSKE UAFHÆNGIGHEDSKRIG 1781-82.....	108
Hansen, Mikael Kristian SØOFFICERSFAMILIEN STIBOLT. PORTRÆTTER M.V.....	133
Nørby, Søren ALDRIG MERE EN 9.APRIL! GENOPBYGNINGEN AF DANMARKS FORSVAR 1945-51 MED SÆRLIG VÆGT PÅ SØVÆRNET 1.DEL 1945-46..... 2.DEL 1946-51.....	140 213
Jacobsen, Per TRAFALGAR-KAMPAGNEN 1805.....	286
Hansen, Mikael Kristian FAMILIEN DUMREICHER (MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 1).....	402

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE I

Glahn, Jesper KAMPKRAFT – HVORDAN VURDERES DEN? (DEBAT).....	389
Hansen, Max Ellegaard FORSVARETS KOMMUNIKATIVE HÅNDBOG AF MEDIEKRISER.....	342
Hansen, Mikael Kristian SØOFFICEREN ERNST WILHELM STIBOLT OG HANS DELTAGELSE I DEN NORDAMERIKANSKE UAFHÆNGIGHEDSKRIG 1781-82.....	108
SØOFFICERSFAMILIEN STIBOLT. PORTRÆTTER M.V.....	133
FAMILIEN DUMREICHER (MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 1).....	402
Helms, Adam MIN TID SOM COMMANDER ALLIED FORCES BALTIC APPROACHES (COMBALTAP) 1970-75 I. 1970-72.....	3
II. 1973-75.....	73
Jacobsen, Per TRAFALGAR-KAMPAGNEN 1805.....	286
Kieler, S.S.v.F. DEN DANSKE FLÅDES KAMPKRAFT I DET 20. ÅRHUNDREDE. NOGLE DATA OG SYNSPUNKTER.....	38
Mathiesen, Nis Leerskov WHAT ROLE CAN THE NEW FLEXIBLE SUPPORT SHIPS PLAY IN THE DANISH DIPLOMACY AND FOREIGN POLICY?.....	273

Munch, Camilla ET BRÆNDEDE SEJL LANDEDE..... (22.MARTS 1808).....	104
Nørby, Søren ALDRIG MERE EN 9. APRIL! GENOPBYGNINGEN AF DANMARKS FORSVAR 1945-51 MED SÆRLIG VÆGT PÅ SØVÆRNET	
1. DEL 1945-46.....	140
2. DEL 1946-51.....	213
Sabroe, Knud-Erik MINISTRYGEREN "FÆNØ". TO KRITISKE EPISODER 1955-56.....	26

EMNELISTE II

BOGANMELDELSER

Esben Mønster-Kjær (red.) Besættelsen dag for dag (Palle Roslyng-Jensen).....	58
Michael Tamelander og Niklas Zetterling Bismarck. Kampen om Atlanten (1818).....	188
Søren Nørby Danske ubåde 1909-2004 (Hans Fink-Jensen).....	382
Lars Hovbakke Sørensen Slagsbrødre eller broderfolk. Nordens historie gennem 1300 år (1818).....	385
Jon Bloch Skipper Kongeskibet DANNEBROG (Hans Christian Bjerg).....	387

GENERELLE MEDDELELSER

MARITIM KONTAKTS EKSAMENSPRIS OG PRISOPGAVE.....	272
--	-----

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER NOVEMBER/DECEMBER 2004.....	61
ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2005.....	192
ERHVERVELSER MARTS/APRIL 2005.....	202
ERHVERVELSER MAJ/JUNI 2005.....	262
ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2005.....	329
ERHVERVELSER SEPTEMBER/OKTOBER 2005.....	333

MEDDELELSER FRA REDAKTIONEN

(Hans Christian Bjerg)

2005/1.....	1
2005/2.....	71
2005/3.....	139
2005/4.....	211
2005/5.....	271
2005/6.....	341

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKAB

FORMANDENS BERETNING FOR DET 221. FORSAMLINGSÅR (Nicholas H. Karlsen).....	377
---	-----

NEKROLOGER

1603. ERIK DAHLERUP (1589).....	327
1917. NIELS FAYE (1905).....	183
I. 41. ARNE LAURITZ PETER KRISTENSEN (1643).....	400
1646. JØRGEN BENDIX PRANOV (1643).....	325
1869. PETER BRUHN RIEPER (1863).....	56
I.8. ERIK CASPER CHRISTIAN STÆRMOSE (1589).....	185

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE II

Bjerg, Hans Christian JON BLOCH SKIPPER: KONGESKIBET "DANNEBROG" (Bog anmeldelse).....	387
Fink-Jensen, Hans SØREN NØRBY: DANSKE UBÅDE 1909-2004 (Bog anmeldelse).....	382
Karlsen, Nicholas H. FORMANDENS BERETNING FOR DET 221. FORSAMLINGSÅR (Meddelelser fra Søe-lieutenant-Selskabet).....	377
Roslyng-Jensen, Palle ESBEN MØNSTER-KJÆR(RED.): BESÆTTELSEN DAG FOR DAG (Bog anmeldelse).....	58

Sørensen, Arvid
MICHAEL TAMELANDER OG NIKLAS ZETTERLING:
BISMARCK. KAMPEN OM ATLANTEN
(boganmeldelse)..... 188

LARS HOVBAKKE SØRENSEN: SLAGSBRØDRE ELLER
BRODERFOLK. NORDENS HISTORIE GENNEM 1300 ÅR
(Boganmeldelse)..... 385

Forfattere efter soofficersrullen 1720

1589 Jørgen V. Stilling
1643.....Sven E. Thiede
1818.....Arvid Sørensen
1863.....Poul Grooss
1905.....K.H.Winther

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Sø-lieutenant-Selskabet

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Sø-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebro Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Sø-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant Nicholas H. Karlsen

Selskabets hjemmeside:

www.sls.svn.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

 POST
PP DANMARK

91382 KHC 830
MARINENS BIBLIOTEK
HENRIK GERNERS PLADS 1
1439 KØBENHAVN K

000
0
0
0
0
0
0

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES SAFARE

EuroTorp

Marinaval

Knapholm 7 · 2730 Herlev
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 4 · 2006 · 177. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

INDHOLD

Meddelelse fra redaktøren	217
Artikler	
Søværnet. Et fremadskuende tilbageblik <i>af Nils Wang</i>	219
Suverænitethævde i Nordatlanten <i>af Anne Orholt Vilslev</i>	233
“Niels Iuel”s rejse til sydamerika 1923-24 <i>af F.C.Pontoppidan</i>	256
Marinehistoriske portrætter 2 Søofficeren Simon Hooglant <i>af Mikael Kristian Hansen</i>	272
Nekrolog	
Sven Støckel Thostrup <i>af 1576, 1589, 1593, 1617</i>	279
Bog anmeldelse	
Søren Nørby & Steen Schøn: Fregatterne Peder Skram og Herluf Trolle Flådens flagskibe under den kolde krig (1818)	284
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser maj/juni 2006	287
Annoncer	291

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2006/4

Dette nummer af tidsskriftet indeholder et "fremadskuende tilbageblik", som chefen for Søværnets Operative Kommando, kontreadmiral Nils Wang foretager efter at have været et år på posten. Bemærkningerne er interessante, og viser hvorledes Søværnet befinder sig i en brydningstid. Der vil bl.a. blive lagt vægt på at være til rådighed for løsning af opgaver uden for landets grænser i det omfang, regering og folketing ønsker dette. Det føler man i Søværnet sig godt rustet til i dag, ikke mindst når man inden for en årrække yderligere vil få tilført relevant og opdateret skibsmateriel. Afgørende bliver det selvfølgelig på længere sigt at gøre opgaver, materiel og struktur tiltrækkende for personellet, således at rekruttering fortsat og kontinuerlig finder sted.

Med hensyn til opgaver uden for Danmark, så er det foreliggende nummer af tidsskriftet næsten blevet et tema-nummer. Ikke alene omtaler admiral Wang de internationale opgaver i sit indlæg, men i artiklen om "Suverænitetshævdelsen i Nordatlanten" bliver der sat aktuel fokus på en af Søværnets opgaver uden for de danske farvande, nemlig hævdelsen af suveræniteten ved Grønland. Her er Søværnet et oplagt redskab for Danmark.

Det har gennem tiderne været og vil fortsat være en væsentlig opgave for Søværnet at vise flaget i global sammenhæng ikke alene for at løse krigsopgaver, men også for at promovere Danmark, og det vi står for. Et sådant eksempel er det togt, som orlogsskibet "Niels Iuel" blev sendt på til Sydamerika 1923-24. Vi gengiver i dette nummer en samtidig beretning om dette togt, der selv i disse Galathea-3-tiden må give stof til eftertanke. Ser man på "Vædderen"s rute, så passerer den kun Sydamerikas vestkyst. Men tyngdepunktet i Sydamerika ligger i øst og ud mod Atlanterhavet. Måske var det snart på tide, at vi atter viste flaget i dette område for at fortælle om dansk know-how. Her som i mange andre tilfælde vil et orlogsskib vise sig at være den bedste ambassadør. Søværnet har senest i et sådant ærinde besøgt Sydøstasien.

Endelig fortsætter serien Marinehistoriske Portrætter af historikeren Mikael Kristian Hansen. Denne gang sættes der fokus på søofficeren Simon Hooglant. Dette portræt passer fint ind i de øvrige ovennævnte indlæg, idet han især er kendt for sine sejlads til Middelhavet, hvor den danske flåde 1745-1845 årligt havde togtet til for at beskytte handelen mod de

såkaldte Barbareskstater, altså dens tids internationale opgaver, ligesom han også stod for arbejdet med den fælles dansk-svenske neutralitetseskadre, der var etableret i 1756. Et koncept, der næsten virker helt moderne.

Desværre bringer tidsskriftet i dette nummer også en nekrolog over vice-admiral Sven S. Thostrup. Her skal han mindes som en meget aktiv redaktør af Tidsskrift for Søværnen 1953-60, hvorunder han introducerede en fast årlig rubrik "Nytårsbetragtninger" med en vurdering af Søværnets generelle situation, en rubrik, der desværre aldrig blev fulgt op af de efterfølgende redaktører. Admiralen var selv en hyppig bidrager til tidsskriftet, hvis eksistens og virksomhed altid senere i karrieren lå ham meget på sinde.

Hans Christian Bjerg

SØVÆRNET

ET FREMADSKUENDE TILBAGEBLIK

Af Chefen for Søværnets Operative Kommando,
Kontreadmiral Nils Wang

Kontreadmiral Nils Wang tiltrådte som Chef for Søværnets Operative Kommando den 1. august 2005. Tidsskriftet har bedt admiralen om at fremsætte sit syn på Søværnet og dets opgaver efter nu at have været på posten i ét år.

Indledning

For ca. ét år siden - eller helt nøjagtigt den 1. august 2005 – blev jeg sammen med Forsvarschefen kørt op til landgangen på ABSALON ved pier 2 i Århus havn. Med en skyfri sommerhimmel og soldaterforeningernes mange flotte faner som bagtæppe samt familien, gæster, og kolleger på "tribunen" i den katedralstore hangar var der skabt den bedst tænkelige kulisse for det største øjeblik i min snart 30 årige karriere som søofficer. Øjeblikket da Forsvarschefen beordrede skift af kommando og min kommandostander som chef for Søværnets Operative Kommando strøg til tops i agtermasten på ABSALON.

Når jeg ser tilbage på, hvad der er sket siden hin sommerdag i august, så kan det være svært at begribe, at der kun er gået et år. Jeg skal skåne læseren for en opremsning af de aktiviteter, jeg har deltaget i og i stedet beskrive nogle af de begivenheder, der set fra min stol fortjener lidt refleksion, og som samtidigt kan sættes ind i en perspektiverende kontekst. En sådan statusopgørelse over det første "regnskabsår" kan tillige købe mig længe ønsket aflad over for redaktøren af dette hæderkronede Tidsskrift, som lige siden min tiltræden ganske berettiget har anmodet mig om et indlæg.

DANEX 2005

I min tiltrædelsestale benyttede jeg bl.a. lejligheden til at fremhæve Søværnets helt unikke mulighed for at skabe et realistisk øvelsesmiljø i vores hjemlige farvande, der kan tiltrække udenlandske enheder og præsentere dem for de taktiske udfordringer, som vores kystnære farvandsgeografi skaber. DANEX 2005, som blev dygtigt afviklet af Søværnets Taktiske Stab i september sidste år, er det bedst tænkelige eksempel på

dette. Med deltagelse af mere end 65 sejlene enheder og med skibe og fly fra mere end 14 nationer blev det den hidtil største danske flådeøvelse og at dømme efter de tilbagemeldinger, der efterfølgende blev modtaget, så var det bestemt også en af de bedste. Jeg havde lejlighed til at besøge en række af vores egne enheder under selve øvelsen og blev mødt af dybt engagerede og professionelle besætninger, der som den naturlige ting i verden manøvrerer og betjener skibe og materiel til en værdi af uhyrligt mange millioner kroner og med en ildkraft, der ville få en destroyerkaptajn under 2. verdenskrig til at blegne af misundelse. Men nok så vigtigt var det også et møde med den ansvarlighed og modenhed, der præger relativt unge mennesker, der véd, at det i morgen kan være alvor. For hvor krigen under den kolde krig, som mange af dette tidsskrifts læsere har som referenceramme, og som også prægede mine unge år som søofficer og skibschef, havde så skræmmende konsekvenser for alle parter, at den kunne være svær at forholde sig meget konkret til, så er den i dag helt anderledes nærværende. Det er således et grundvilkår for alle militært ansatte og for nogle civile i Søværnet, at de med stor sandsynlighed vil blive udsendt i en skarp operation – eller flere – i løbet af deres karriere. Derfor er det også helt nødvendigt, at alle, uanset hvor de er placeret i organisationen, til stadighed arbejder dybt seriøst med professionen, så vi i alle situationer kan se de pårørende, der overlader deres kære i vores varetægt, i øjnene og sige til dem med oprigtighed, at vi har gjort alt, hvad der er muligt, for at alle kommer hele hjem igen.

Når jeg nu er ved DANEX 2005, så lad mig da bare som et kuriosum og en stor personlig oplevelse nævne, at det også – kun fire uger efter min tiltræden – gav mig mulighed for at gå i spidsen for 175 danske og 50 tyske orlogsgaster fra Nordre Toldbod over Amalienborg Slotsplads til Holmens Kirke anført af Søværnets altid veloplagte Tamburkorps. Det skete i forbindelse med den traditionsrige Kirkemarch om søndagen i DANEX-weekenden, hvor man i øvrigt kunne opleve det sjældne syn, at se Københavns Havn og Marinestation Holmen fyldt op med 30 orlogsfartøjer.

Med ABSALON i USA

Nøjagtig på ét-årsdagen for ABSALONs kommandohejsning, nærmere bestemt den 19. oktober 2005 lagde skibet til kaj i den civile havn i Norfolk, VA, som et led i skibets andet afprøvningstogt. Formålet med besøget i Norfolk var at vise skibet frem for interesserede fra US Navy og amerikansk industri m.fl. Der var naturligvis mange, der spurgte om, hvem der havde bygget dette flotte og i mange henseender helt unikke skib, så måske var det skæbnen, der havde sørget for, at ABSALON blev fortøjet lige over for Mærsk Line's store containerterminal i Norfolk, og

at containerskibet, som lå inde på ABSALON's "fødselsdag" var ingen ringere end "McKinney Mærsk". Besøget var meget komprimeret og overordentligt vellykket, hvilket ikke mindst skyldes en formidabel indsats fra ABSALON's besætning, og jeg skal her begrænse mig til at dvæle ved nogle få af de mange oplevelser, jeg havde under besøget, der i øvrigt også inkluderede et kort ophold i Baltimore.

Uanset om der var tale om kolleger fra US NAVY, civile teknikere eller politikere som blev præsenteret for skibet, så var det stort set de samme 3 spørgsmål som gik igen:

- Hvordan bærer I jer ad med at bygge et skib, der kan så meget til den lave pris og uden at budgettet bliver overskredet?
- Hvordan bærer I jer ad med at skabe et fuldt operativt skib, kun 5 år efter det første stål blev skåret på værftet og uden at tidsplanen skrider?
- Hvordan kan I bemane så kompleks en enhed med kun 100 mand?

Den korte – men ikke desto mindre rigtige – version af svaret på det første spørgsmål er, at det kan vi kun fordi vi ikke har ret mange penge at bygge skibe for. Den mere nuancerede forklaring er, at alle – både os selv, men ikke mindst leverandørerne – fra starten har været klar over, at det rådige beløb var fastlåst, og at budgettet derfor ikke kan skride, den såkaldte "design to cost" model. Det har tvunget alle til at tænke i nye baner, herunder en udstrakt brug af færdigudviklede og afprøvede "hyldevarer", så man undgår dyre udviklingsomkostninger. Bagsiden af denne model er selvfølgelig, at man ikke i alle henseender får 100% løsninger og må give køb på nogle af sine ønsker, men her gælder den samme regel som gælder for brændstofforbrug – det er de sidste procent, der er dyre. Synergien mellem Søværnets Materielkommandos mangeårige erfaring med militær skibsbygning og Lindøværftets civile skibsbygningsekspertise er naturligvis også en væsentlig faktor. Sidst men ikke mindst, så skal det også fremhæves, at Søværnets Materielkommando, ved siden af den daglige drift og de mange andre skibsprojekter, har formået at styre projektet meget dygtigt på trods af – eller måske snarere i kraft af – en relativt lille organisation, hvor der ikke er langt fra tanke til handling og hvor beslutningskompetencen har været delegeret langt ned i organisationen. Det der med små smidige organisationer er ikke lige frem et karakteristika, som dominerer den amerikanske flåde og den har

også en årelang tradition for at sprænge budgetterne i deres skibsprojekter. Faktisk er det nu så slemt, at økonomistyring i relation til skibsbygningsprojekterne er rykket langt op på den amerikanske flådechefs prioriteringsliste, og jeg har for nyligt hørt min amerikanske kollega anvende termen "cost to threshold", hvilket jo blot er et andet udtryk for "design to cost". Jeg kan som et lille kuriosum nævne, at alene udviklingsomkostningerne til det igangværende "Littoral Combat Ship" (et skib af fregattørrelse, som optimeres til kystnære operationer) projekt i den amerikanske flåde overstiger prisen for to skibe af ABSALON-kl komma komplet!

Svaret på det andet spørgsmål, hænger naturligvis sammen med svaret på det første, men skyldes også at tingene har været ordentligt gennemtænkte fra starten, og at "nye" fordyrende ønsker efter designets fastlåsning kun i meget begrænset omfang har kunnet tilgodeses. Herudover har Søværnets Materielkommando selv påtaget sig det, som hedder systemintegrationen, altså sammenkoblingen af skibsplatform og det udstyr, der skal installeres. Dette arbejde foregår ved de to Flådestationer (nu OPLOGs) og i forhold til at skulle entrere med en ekstern leverandør af dette arbejde, så giver det en betydelig større planlægningsfleksibilitet. Samtidigt er skibene overdraget fra værftet direkte til den operative bruger, altså Søværnets Operative Kommando, hvorfor skibene tages i operativ brug i de forskellige roller, efterhånden som den faseopdelte systemintegration finder sted.

Tredje spørgsmål gav mig under besøget lejlighed til mange interessante drøftelser med især kolleger fra den amerikanske flåde. Når det optager dem så meget, hvordan man opererer skibe med små besætninger, så skyldes det, at lønudgifter efterhånden også er blevet en drivende faktor derovre. Man har i de seneste ca. 10 år arbejdet med at reducere skibenes besætninger og anvender i den forbindelse begrebet "Smart Manning". Det føromtalt Littoral Combat Ship (LCS) projekt har som målsætning, at grund-besætningen for dette ca 3.000 tons store skib skal være på 45-75 mand, idet man stadig ikke har lagt sig fast på det nøjagtige tal. Da skibet bliver bygget efter samme model som vi kender det fra FLEX-konceptens containersistem, er det hensigten at supplere besætningen afhængig af de våbenmoduler ("mission packages"), som skibet udrustes med. Direkte konfronteret med spørgsmålet svarede jeg, at den helt afgørende forudsætning for at kunne operere komplekse systemer med få mennesker er, at man rekrutterer kvalitet og at man ikke kan nå ned på de besætningsstørrelser vi har i danske skibe, hvis vi rekrutterede direkte fra "rendestenen" for nu at sætte det på spidsen. Det gav mig samtidigt anledning til at lovprise vores nye værnepligtssystem, der jo netop sikrer, at vi får et kvalitativt indtag, som er bredt forankret i samfundet. Jeg kan som

en indskudt bemærkning her sige, at jeg med glæde kan konstatere, at vi i hele 2005 har haft en gennemsnitlig rekrutteringsprocent fra værnepligten på 25%. Det er nemlig helt nødvendigt, at alle ombord fra yngste konstabel til chefen har det intellektuelle overskud, der muliggør, at den enkelte kan uddannes til at varetage flere, og i visse tilfælde ganske mange, funktioner ombord afhængig af, hvilken opgave skibet aktuelt skal løse. Dette kvalitetskrav er samtidigt forudsætningen for, at man i vores skibe kan delegere ganske megen kompetence ned i skibsorganisationen. Under mine 12 måneders deployering som stabschef i det daværende STANAVFORLANT¹ (nu SNMG1²) tilbragte jeg fire måneder ombord i en SPRUANCE-class destroyer med en besætning på 340 mand. Hele skibsorganisationen var baseret på, at hver mand havde én funktion og at alle grundlæggende kun gjorde det man fik besked på fra sine overordnede. Under havnemanøvre og forstærket sejladsberedskab, som eksempelvis blev etableret under transit gennem Kattegat, var der 23 mand på broen. Under mine drøftelser vedrørende bemanning med bl.a. de projektansvarlige for LSC-projektet, som af gode grunde var meget interesseret i dette her, var jeg forholdsvis direkte og tilkendegav, at såfremt man har et ønske om at bemane en LCS-fregat optimeret til kystnære operationer med 45-75 mand, så vil man hurtigt løbe tør for folk, hvis man skal have 23 af dem op på broen, hver gang man har land i sigte. "Smart Manning" er ikke kun et spørgsmål om talgymnastik i en skibsorganisationsbog, det er en bemandingsfilosofi, der har implikationer på både rekruttering og uddannelse.

Man skal imidlertid også være klar over, at der er en bagside af vores "minimalmodel". Hvis man kun er 100 mand i en besætning på ABSALON-kl eller de kommende Patruljeskibe, så er skibets bemandingsmæssige redundans yderst begrænset. Vi har endnu ikke haft mulighed for at afprøve det i praksis, men jeg tvivler på, at disse nye store enheder kan operere i en robust sø-tørn, og dermed udnytte skibets beholdningsmæssige udholdenhed og operative potentiale fuldt ud med en besætning på 100 mand. Det problem kan i første omgang kun løses af Søværnet selv, idet sandsynligheden for, at vi på nuværende tidspunkt vil kunne få tilført ekstra normer udefra er lige så stor som chancen for at vinde i lotto. Min fornemmelse baseret på mine egne erfaringer er, at vi skal op på 125-130 mand i en ABSALON-kl eller et Patruljeskib for at kunne udnytte skibenes fulde potentiale gennem længerevarende operationer. Omvendt skal vi under ingen omstændigheder sejle rundt med "overkapacitet" under mere rutinemæssige forhold. Så den model, vi skal lede efter, bør være fleksibel samtidigt med, at de personer som skal supplere besætningen kender skibet og de funktioner, der skal bemandes. Jeg ser således muligheden for, at vi kan løse problemet ved at "designere" personel fra den

eksisterende operative struktur som ”supplementsbesætning” til de store nye enheder. Helt konkret forestiller jeg mig, at de to OPLOG’er, når de er fuldt bemandede, kan udgøre ”supplementsbesætning” – størrelsesmæssigt tilpasset situationen, men op til 25 mand fra hver – til de to ABSALON-kl enheder. Tilsvarende ser jeg mulighed for, at designere kamp-flex besætninger til Patruljeskibene, så en flexbesætning helt eller delvist kan udgøre det nødvendige supplement til et Patruljeskib, igen afpasset efter den konkrete opgave, der skal løses. Omvendt vil vi bevare muligheden for vælge kamp-flex enheder til de internationale operationer, hvor et ”lille”, men slagkraftigt bidrag er at foretrække. Det er klart, at alt har konsekvenser, så der vil være opgaver som normalt løses af OPLOG eller kamp-flex, som så ikke vil kunne løses i perioder, hvis man bruger dem som besætnings supplement, men det vil blot være endnu en faktor, som skal inddrages i de konkrete overvejelser, der finder sted forud for enhver deployering. Jeg ser således muligheden for at skabe et personelmæssigt ”flex-koncept” inden for den eksisterende struktur, som er helt i tråd med vores øvrige bestræbelser på at gøre værktøjskassen så fleksibel som muligt. Ideen skal selvfølgelig analyseres nærmere, så vi kan få fordele og ulemper behørigt belyst.

Jeg havde så i øvrigt lejlighed til at runde mit ophold i USA af med et besøg på Annapolis, den amerikanske søofficersskole. Her fik jeg et godt indblik i indholdet af den amerikanske officersuddannelse, som for langt hovedpartens vedkommende består af civile universitetsfag og kun i begrænset omfang beskæftiger sig med militære fag rettet mod professionen. Således er undervisningen i navigatoriske fag langt fra så omfattende som det vi kender fra SOS, idet navigationshåndværket på et amerikansk skib i høj grad varetages af ”quatermasters”, en mellemlidergruppe, som har navigation som speciale. Efter mine mange drøftelser om bemanding de foregående dage slog det mig, at forklaringen på, hvorledes et dansk krigsskib, uanset størrelse, kan sejles med 3 mand på broen suppleret med chefen selv, hvis det bliver særligt vanskeligt, formentlig er, at vores officerer af operativ linie får den højeste navigatoriske uddannelse, man kan få i dette land. Det giver den faglige overhøjde der skal til, for at man tør tage et personligt ansvar! Jeg er i hvert fald overbevist om, at den danske søofficersuddannelse fortsat skal stræbe efter de højeste uddannelsesmæssige idealer for både operativ- og teknisk linie selv om det kan være økonomisk fristende at skære hjørner af. De udgifter, der følger med en ordentlig uddannelse er en investering ”up front”, som jeg er sikker på vi får tifold igen senere.

Inden jeg fortsætter, bør jeg nok retfærdigvis understrege, at jeg generelt har dyb respekt for den amerikanske flåde, som på en lang række områ-

der er second to none, en respekt som jeg også fik bekræftet under mit besøg. Det gælder bl.a. hele C4I området, hvor den danske flåde på materielsiden nu for alvor træder ind i superligaen. Derfor benyttede jeg også besøget til at få etableret en udvekslingsaftale med Commander Second Fleet, så vi kan sende unge officerer og mellemledere på erfaringsindhentning i USA under større øvelser og ad den vej få skabt den fornødne ekspertise til at udnytte vores egne systemer optimal.

Maritime Security – eller bare ”Maritim Sikkerhed”

Jeg har siden jeg tiltrådte deltaget i den årlige række maritime konferencer, hvor den mest interessante nok var 17. Seapower Symposium, der blev afholdt i september sidste år på Naval Command College, Newport, Rhode Island. Symposiet er en tilbagevendende begivenhed, hvor den amerikanske CNO hvert andet år indbyder flådechefer fra hele verden. Sidste år, var symposiet én af admiral Mike Mullen første embedshandlinger, idet han var tiltrådt som CNO en måned forinden. Emnet for symposiet var ”Maritime Security”, som omfatter maritim sikkerhed i sikkerhedsbegrebets bredeste forstand. Temaet for et symposium, hvor man har samlet 54 flådechefer fra hele verden er naturligvis ikke valgt tilfældigt. Admiral Mullen benyttede således lejligheden til at sætte sin (og dermed en stor del af alle vi andres) internationale dagsorden og lancerede ved den lejlighed sin vision, som han kalder ”The 1000 Ship Navy”. Visionen udspringer af den kendsgerning, at de sikkerhedsmæssige udfordringer i den maritime dimension er så store og så mange, at de kun kan klares ved at slå alle rådige ressourcer (læs flådeenheder) sammen i en ”fælles pulje” på tværs af alliancer, regioner og verdensdele. Helt konkret er ét af målene, at der skabes et globalt ”Recognised Maritime Picture” der omfatter alle handelsskibe større end 300 BRT og at man ud fra det kan identificere de skibe, som der i særlig grad skal holdes øje med. Et globalt dækkende RMP er en voldsom mundfuld, som reelt starter i de enkelte nationers egen ”baghave”. Hvis alle lande har styr på billedet i deres eget ansvarsområde, så er en stor del af opgaven i princippet allerede løst, men problemet er, at det har alle lande ikke. Maritim sikkerhed er således ikke begrænset til internationale overvågnings- og interdiktionsopgaver, men dækker også de nationale myndighedsopgaver. Det giver anledning til en del friktion internt i mange lande, hvor disse opgaver løses af forskellige myndigheder, der selvfølgelig i en ideel verden blot kunne samarbejde om opgaven, men som ofte i praksis ligger i intern bevillingsmæssig konkurrence med de heraf afledte konsekvenser for samarbejde. I Danmark nyder vi den kolossale fordel, at Søværnet er eneste aktør på dette ”marked”, hvilket giver mulighed for at holde fokus på opgaven og for at skabe entydige kommando- og ansvarsrelationer. Jeg kan også med tilfredshed konstatere, at vi er meget langt fremme f.s.v.a. en effektiv

farvandsovervågning, men det skal jo ikke afholde os fra at blive endnu bedre. Derfor er der nu nedsat en arbejdsgruppe, der har til opgave at lave en plan for, hvordan Danmark får den mest effektive og mindst ressourcerekrævende farvandsovervågning i verden. Målet er, at alle handelsskibe der opholder sig i eller gennemsejler dansk farvand skal føle sig overvåget, så fristelsen til at bruge vores farvande til illegitime formål minimeres. Den igangværende "oliekampagne" skal også ses i dette præventive lys og jeg kan i den forbindelse oplyse, at der i skrivende stund er 3615 lystsejlere, der fører SOK-standeren i masten som et synligt tegn på, at de hjælper os med havmiljøovervågningen. Arbejdsgruppen er allerede langt fremme i deres arbejde og jeg har haft lejlighed til at præsentere hovedlinierne for mine kolleger i og uden for NATO ved nogle af de regionale konferencer, der er fulgt i kølvandet på det 17. Sea Power Symposium og som alle har haft samme tema. Resultatet af dette er blandt andet, at jeg inden for den nærmeste fremtid får besøg af min engelske og min franske kollega, der begge er meget interesserede i den "Danske Model".

Det andet ben i det maritime sikkerhedsbegreb knytter sig til den internationale virksomhed og har til formål at skabe maritim sikkerhed dér, hvor de omkringliggende lande ikke selv er i stand til det, eller dér, hvor man ønsker at have kontrol over et område, et choke point eller en forsyningslinie af forskellige årsager. Det er den form for aktivitet, som Søværnet rutinemæssigt har deltaget i den Persiske Golf, i Adriaterhavet og andre steder. Med tilvejebringelsen af to nye ABSALON-kl og med Finansudvalgets endelige godkendelse af de tre Patruljeskibe, står Søværnet over for en helt ny epoke, hvor vi for første gang siden vi var en dominerende flådemagt har topmoderne skibe og materiel, der er designet til global indsættelse samtidigt med, at der er politisk vilje til at udnytte dem. Udfordringen for Søværnet er at kunne stille disse fem skatteyderbetalte enheder maksimalt til rådighed for de politiske beslutningstagere. Første skridt i den retning er taget, idet vi i foråret i år færdiggjorde et større analysearbejde, der havde til formål at identificere, hvilke justeringer der skal foretages i vores støttestruktur, for at kunne stille størst mulig skibskapacitet til rådighed for NATO. Det har foreløbig udmøntet sig i et dokument, der kaldes "Modus Operandi NRF³" og som nu vil blive videreudviklet til at fastlægge ambitionerne og retningslinierne for Søværnets internationale virksomhed generelt. Det står imidlertid klart, at med fem større enheder, vil Søværnet altid kunne have én enhed deployeret samtidigt med, at der er 2 år mellem to udsendelser, som de personelpolitisk tilstræbes. Og når jeg ser tilbage på bare de seneste 3 års markante globale begivenheder, så kunne en sådan permanent dansk deployeret flådeenhed faktisk være en god investering. Lad mig anskueliggøre dette med nogle eksempler på fremtidige scenarier:

Eksempel 1

ESBERN SNARE (ESSN) er deployeret til Afrikas Horn, hvor den deltager rutinemæssigt i en længerevarende koalitionsoperation. Efter en måned i området, hvor skibet bl.a. har eskorteret adskillige danske handelsskibe gennem piratfyldt farvand og deltaget i en multinational boardingoperation, der førte til beslaglæggelse af beriget uran på vej til Nordkorea, indtræffer der i Østasien et undersøisk jordskælv. Skælvet skaber en voldsom tsunami, som den vi var vidne til i december 2004. ESSN bliver straks beordret til at forlægge mod området og med sine 26 knob kan enheden være ud for Sumatras kyst i løbet af 4½ døgn. Skibet har som en del af standardudstyret adskillige af Beredskabsstyrelsens mobile hospitalscontainere ombord og på vejen til Sumatra anløber skibet Colombo på Sri Lanka i 6 timer for at ombordtage læger, sygeplejersker, medicin mv, som er ankommet med fly hjemmefra sammen med 2 Fennec helikoptere fra flyvevåbnet som skal supplere skibets egen organiske maritime helikoptere. Hele molevitten kan være lige dér, hvor nødhjælpen er mest påkrævet mindre end 5 døgn efter katastrofen ramte området, og skibet kan levere al nødvendig støtte til operationen uden i øvrigt at belaste en i forvejen skrøbelig infrastruktur. Således producerer skibets egne ferskvandsgeneratorer 22 tons ferskvand i døgnet, som med helikoptere og skibets fartøjer kan fordeles til de nødlidende inde i land i de til formålet medbragte vanddunke.

Havde der i stedet været tale om et jordskælv ved Bam i Iran, havde ESSN kunnet været ud for Bandar Abbas, dvs inden for rækkevidde af de to EH-101, som skibet kan have ombord, efter to døgn.

Eksempel 2

Et patruljeskib deltager i en international maritim operation, der har til formål at overvåge en FN-sanktioneret no-fly zone over Iran. Med sine avancerede sensorer og langtrækkende SM2 områdeluftforsvarsmissiler spiller enheden en ledende rolle som Anti Air Warfare Commander og er samtidigt forbindelsesleddet til de AWACS fly fra NATO, der kontinuerligt overvåger området. På grund af skibets ledende rolle i operationen er skibets egen besætning suppleret med et kontrol- og varslingsdetachment fra Flyvevåbnets Taktiske Stab. To måneder inde i deployeringen bryder der kampe ud mellem Israel og Hisbollah militsen i Libanon. Ca. 5000 danske statsborgere skal evakueres. Patruljeskibet dirigeres til havnebyen Zahrani, hvor den kan være i løbet af 5 døgn. Efter at have lånt ekstra redningsmidler fra et amerikansk landgangsfartøj går første bølge på 1000 mennesker ombord under beskyttelse af skibets Force Protection Team og i koordination med Udenrigsministeriets repræsentanter på stedet. De

evakuerede indkvarteres, hvor der er plads, herunder indrettes interimsistiske underbringelsesfaciliteter i skibets store hangar. På Cypern, hvor de evakuerede ilandsættes ankommer læger, sygeplejersker og traumepsykologer hjemmefra, samt ekstra redningsflåder og redningsveste, tæpper, proviant og medicin. Detachmentet fra Flyvevåbnet afmønstrer for at skabe ekstra køjeplads. Seks timer efter ligger skibet atter i Zahrani og ombordtager anden bølge på 1500 personer. I løbet af 7½ døgn er operationen overstået. FN har i mellemtiden besluttet, at der skal etableres international flådetilstedeværelse i farvandet ud for Libanon som led i en overordnet fredsmision. Da den danske regering prioriterer denne operation i forhold til no-fly operationen ved Iran forbliver Patruljeskibet i området i de resterende 4 måneder af deployeringen. Danmark tilbyder at påtage sig ledelsesansvaret for operationens første 6 måneder, hvorfor Søværnets Taktiske Stab går ombord og overtager kommandoen over den internationale flådestyrke.

Eksempel 3

ABSALON skal de første to måneder af deployeringen deltage i OPERATION ACTIVE ENDEAVOUR som en del af SNMGI i den østlige del af Middelhavet. Forud for ABSALONs rutinemæssige deployering er der via kommandovejen taget kontakt til Forsvarsministeriet for at få "politiske input" til planlægningen af den del af deployeringen, hvor skibet ikke deltager i en konkret operation. Det viser sig, at Dansk Industri er i færd med et større industrifremstød i Japan, hvorfor skibet skal fungere som udstillingsplatform i Kobe under en 7 dage lang industrimesse. Erhvervsministeren ønsker at bruge skibet som platform for en reception i forbindelse med udstillingens åbning. På vejen tilbage mod Danmark deltager ABSALON i den internationale Strait of Malacca Anti Piracy Patrol (SMAPP) i 3 uger, hvorefter der på foranledning af Udenrigsministeriet gennemføres en række besøg i den Persiske Golf, hvor Udenrigsministeren bl.a. afholder et møde med nogle af sine arabiske kolleger ombord under ophold i Bahrain. Under hele turen gennemfører skibet i muligt omfang øvelser med forskellige landes flådeenheder, herunder en større øvelse med en amerikansk hangarskibsgruppe i den nordlige del af det Indiske Ocean ud for Oman.

Jeg kunne selvfølgelig fortsætte, men ønsker egentlig blot at tydeliggøre den bonuseffekt man kan opnå, såfremt man bruger disse skibe som det de er, nemlig et stykke mobilt dansk territorium, der oven i købet har evnen til at anvende magt om nødvendigt. Jeg er også klar over, at man aldrig kan forudse, hvor der bliver krise eller naturkatastrofe næste gang, men tror, at jeg med en til vished grænsende sandsynlighed kan garante-

re for, at det vil være nærmere eksempelvis Afrikas Horn end det vil være på vores to Flådestationer! Og relevante opgaver for en sådan permanent fremskudt dansk maritim stand by enhed vil der være nok af - også i fremtiden. Dette synspunkt underbygges i øvrigt af udtalelser som henholdsvis NATO Generalsekretær og SACEUR for nyligt har fremsat og som samtidig understreger bredden af begrebet "Maritim Sikkerhed":

*"NATO warships could be called on to protect shipments of oil and gas from western Africa against the threat of attack from pirates or terrorists. - As far as oil and gas is concerned, I think NATO could play a role to defend the sea lanes"*⁴

*"Gen. James L. Jones suggested last week that NATO takes a role in countering piracy off the Horn of Africa and in the Gulf of Guinea, especially when it threatens energy supply routes"*⁵

Galathea III

I juni måned i år, havde jeg den store fornøjelse at deltage i udvælgelsen af de heldige 7 skoleelever, som skal medsejle på Galathea III ekspeditionen ombord i Inspektionsskibet VÆDDEREN . Der var ca. 5000 skoleelever, som fra start havde meldt sig til konkurrencen som startede den 28. oktober 2005 og i den sidste finale-weekend skulle de heldige syv så udvælges blandt de tyve, som havde klaret sig igennem til finalen. Hvis disse unge mennesker i alderen 13 - 18 år er repræsentative for den danske ungdom, som skal tage sig af mig, når jeg bliver gammel, så går jeg fortrøstningsfuldt alderdommen i møde. Det mod og den entusiasme, som disse unge udviste under de meget realistiske rednings- og brandøvelser i henholdsvis Auderød og Hvims var ganske enkelt dybt imponerende. I skrivende stund kæmper VÆDDEREN's besætning heroisk for at få skibet testet og klargjort til den 8 1/2 måned lange jordomsejling med afgang fra Amaliehaven i København den 11. august kl. 1845. Jeg vil gerne understrege, at trods denne ekspeditions civile karakter, så er også den en vigtig samfundsopgave, som skal løses effektivt og professionelt. Søværnet har fremdeles til opgave at tjene danske interesser, hvor og hvornår det måtte være påkrævet også når det drejer sig om at levere støtte til en ekspedition som denne. Jeg ser derfor vores støtte til Galathea III ekspeditionen som et flot eksempel på Søværnets fleksibilitet og spændvidde. Jeg ved, at denne opfattelse deles af de to skibschefer, som er udvalgt til at gennemføre dette togt og jeg er overbevist om, at de sammen med deres respektive besætninger vil gøre os alle sammen stolte over Danmark og Søværnet.

Klokkesagen

Denne lidt kryptiske titel dækker over en af de mere "bløde" sager, men

også en sag, der minder om Søværnets lange historie. Den 20. februar i år modtog jeg et brev fra Biskoppen i Portsmouth, hvori han meddelte, at St. Luke's kapel på Halsar Military Hospital i Gosport i 2007 står foran nedlæggelse. Om end jeg er medlem af Folkekirken i Danmark, ville det ikke være en oplysning, som normalt kunne ryste mig væsentlig, men længere nede i brevet fremgik det, at der i kirken hænger en skibsklokke, som har sin oprindelse fra orlogsskibet CHRISTIAN DEN SYVENDE og som er havnet i England som følge af Flådens Ran i 1807. Biskoppen har så fået den sympatiske tanke, at klokken bør leveres tilbage til rette ejermand i forbindelse med 200 året for denne smertelige begivenhed næste år. Kort efter modtagelsen af brevet, fik jeg en anden henvendelse fra det norske marinehistoriske selskab, som også mente, at ranet af den dengang dansk-norske flåde bør markeres. Det hele har nu udmøntet sig i, at jeg har tilskrevet min norske og engelske kollega og forklaret dem prospektet og som det ser ud i skrivende stund, så vil der i september næste år blive gennemført en markering af den markante flådehistoriske begivenhed, idet en engelsk fregat vil sejle til København for at levere skibsklokken fra CHRISTIAN DEN SYVENDE tilbage. Tanken er, at lade denne afleveringsforretning foregå på et af vores nye støtteskibe, hvor der så samtidigt er etableret en historisk udstilling ombord, der kan illustrere denne epoke i vores historie. Det ser ikke umiddelbart ud som om den norske marine er i stand til at deltage med deres nye FRITTJOF NANSEN fregat, så den konkrete norske repræsentation ved begivenheden er stadig under overvejelse. Det vil være en god lejlighed til at vise noget af vores nyeste materiel for offentligheden samtidigt med, at der tages afsæt i den historie, som på godt og ondt har gjort os til det vi er i dag.

Afslutning

Som jeg indledte med at sige, så har det været et begivenhedsrigt år, der er gået, og jeg kunne have omtalt en lang række andre interessante oplevelser, som mit nuværende job heldigvis er så rigt på. Men for at det ikke skal udvikle sig til et temanummer af Tidsskriftet, er ovenstående, hvad jeg har valgt at bringe i denne omgang. Det er en spændende tid Søværnet går i møde, men også en tid, hvor der helt berettiget vil være store forventninger til os.

Noter

1. STAnding NAVAal FORce atLANTic
2. NATO's Standing NRF Maritime Group 1
3. NATO Response Force
4. NATO Gen. Sekretær, Jaap de Hoop Scheffer, 2/5-2006
5. Shape Public Info Office, Morning Update 3/5-2006

SUVERÆNITETSHÆVDELSE I NORDATLANTEN

af redaktionssekretær Anne Orholt Vilslev

Nærværende artikel er identisk med et fagspeciale, som redaktionssekretær Anne Orholt Vilslev udarbejdede i forbindelse med gennemførelsen af 8. semester i 2006 på Danmarks Journalisthøjskole med emnet "krig, krise og katastrofe". I forlængelse af debatindlægget vedrørende Hans Ø i tidsskriftets nr. 2006/2 og CH SOK betragtninger i indeværende nummer skønnes denne redegørelse at være af interesse for tidsskriftets læsere.

1.0 Indledning

1.1. Begrundelse for problemstillingen

Kontreadmiral Nils Christian Wang, chef for Søværnets Operative Kommando, erklærede for nylig ved en forelæsning på "Krig, krise og katastrofe-fagspecialet" på Danmarks Journalisthøjskole, at det, efter hans vurdering, er Søværnets vigtigste opgave at hævde suveræniteten i det nordlige Atlanterhav.

Denne udtalelse undrede mig. Hvorfor er det i år 2006 nødvendigt at gøre fremmede magter opmærksom på, hvor vores lands grænser er draget? Er de ikke for længst lagt fast? Hvilke fremmede nationer vil i fremtiden kræve Danmark eller dele af kongeriget indlemmet under deres herredømme? Er suverænitetshævdelsen i Nordatlanten ikke bare et levn fra kolonitiden, 2. Verdenskrig eller Den Kolde Krig?

Når danskerne taler om grænsedragninger, er det sædvanligvis landegrænsen til Tyskland, vi har i tankerne. Kun få spekulerer over, at andre grænser, godt 4.500 km nord for Kruså, aldrig er blevet fastlagt – hvilket jeg heller ikke gjorde, før jeg hørte om Hans Ø for et års tid siden.

Siden 1970'erne har Danmark og Canada begge gjort krav på en 430 millioner år gammel ø beliggende i Kennedy Kanalen i grænseområdet mellem det nordvestlige Grønland og den canadiske ø, Ellesmere Island. Hans Ø er ubeboet og gold og fremstår ikke umiddelbart som værende af overvældende værdi.

Alligevel formåede Danmark og Canada ikke at blive enige om retten til øen, da de to nationer i 1973 indgik en aftale om grænsedragningen i resten af området, og derfor undlod man helt at tage stilling til Hans Ø. Siden da har de to nationer "været enige om at være uenige" om ejerskabet, en uenighed, som i 2005 var lige ved at udvikle sig til en decideret "flagkrig". Canadiske soldater besøgte med helikopter øen, pillede Dannebrog ned og tog det med hjem som "krigsbytte", plantede i stedet det canadiske flag og hævdede derved Canadas ejerskab til øen.

Danmark sendte straks en dansk inspektionskutter fra Sydgrønland til Hans Ø for at hejse et nyt dansk flag og derved igen at hævde dansk suverænitet over området. Efter at skibet var afsejlet, ombestemte udenrigsminister Per Stig Møller sig. Han udtalte til pressen, at han havde bedt skibet om at sejle til øen, men krævet af besætningen, at den undlod at gå i land, fordi "det er lidt barnagtigt at starte en flagkrig mellem to NATO-allierede".

1.2. Problemformulering

Ovenstående overvejelser fører til følgende todelte problemformulering:

- 1) *Hvorfor er suverænitetshævdelse i det nordlige Atlanterhav stadig i dag af afgørende betydning for Danmark?*
- 2) *Har Danmark i tilstrækkelig grad levet op til internationale krav om at hævde suveræniteten på Hans Ø?*

1.3. Afgrænsning af analyseobjekt

Set i lyset af denne opgaves vinkling skal det understreges, at jeg har valgt udelukkende at koncentrere mig om den danske suverænitets hævde ved Grønland. Dermed udelukker jeg mig fra at beskæftige mig med suverænitets hævde i resten af Rigsfællesskabet, f.eks. i de indre danske farvande og ved Færøerne. Jeg begrænser mig til kun at se på den igangværende konflikt om Hans Ø, jeg vil ikke analysere potentielle konflikter med andre lande, der har interesse i samme dele af Nordpolen som Danmark, f.eks. Rusland, der allerede nu har gjort krav på de dele af Polhavet, som Danmark også forventer at ville gøre krav på, når undersøgelserne af kontinentalsoklen er tilendebragt.

1.4. Læsevejledning

For at give læseren en baggrund for at forstå og vurdere, hvorfor det er nødvendigt for Danmark at hævde sin suverænitet i Nordatlanten, er det nødvendigt at have den historiske forståelse på plads. Derfor giver jeg en kort gennemgang af Grønlands historie med hovedvægt på, set ud fra et dansk synspunkt, problematiske episoder i forhold til fremmede magters interesse i Grønland.

Dernæst følger en definition af begrebet suverænitets hævde, en forklaring på det lovmæssige grundlag for suverænitets hævde, en afgrænsning af det område i Nordatlanten, hvor der udføres suverænitets hævde, samt en forklaring på, hvordan suverænitets hævde rent praktisk udføres.

I afsnit 3.6. ridser jeg i korte træk sagen om Hans Ø op for efterfølgende at kunne vurdere, hvorfor suverænitets hævde i det nordlige Atlanterhav stadig har betydning for Danmark, samt om Danmark har levet op til kravet om at hævde suveræniteten på Hans Ø.

Til slut en konklusion efterfulgt af perspektivering.

2.0. Teori- og metodeovervejelser

For at afdække ovenstående problemstillinger vil jeg dels benytte mig af skriftlige kilder for at erhverve den nødvendige historiske baggrund, dels af relevante officielle dokumenter, samt ikke mindst ved at foretage en række kvalitative interviews med flere nøglepersoner involveret i problemstillingerne.

3.0. Analyse og fortolkning

3.1. Grønlands historie set i forhold til fremmede magters interesser

Set i et historisk perspektiv har Grønland altid vakt fremmede magters interesse. Oprindeligt var landet folketomt, men efterhånden som isen til-

lod det, indvandrede inuit-folkets jægere fra Asien hele vejen til Grønland.¹

På deres utallige erobringstogter fandt nordmændene først til Island og derefter, med Erik den Røde i spidsen, til det land, han lokkende kaldte Grønland. Omkring år 985 blev grundstenen lagt til det første nordbosamfund i Grønland.²

Da Danmark og Norge i 1380 blev et fælles kongerige, accepterede nordbosamfundet den norske konges tilbud om at gøre Grønland og Island til norske skattelande. Fra år 1400 var Grønland på papiret underlagt den fælles konge i Danmark.³

1400-tallets opdagelsesrejser, der delte den nye verden efter spanske og portugisiske interesser, henviste de nordeuropæiske lande til at koncentrere handels- og fiskeriaktiviteterne til det nordatlantiske område. Der opstod stridigheder om rettighederne i Nordatlanten, og selv om den danske konges overherredømme kort før år 1500 blev anerkendt af de omkringliggende stater, stoppede det ikke de engelske fiskere. Derfor blev det i 1587 nødvendigt, at "varetage statens interesser på kongens strømme", dvs. at indsætte orlogsfartøjer for at præstere tilstedeværelse og håndhævelse af suverænitet. Det er første gang, Danmark udførte suverænitetshævdelse søværts, uden at der var tale om egentlige krigshandlinger.⁴

Til forskel fra den danske kolonisering af De Vestindiske Øer forløb koloniseringen af Grønland i 1721 fredeligt. Hovedinitiativet havde ligget hos missionærerne, anført af Hans Egede, men kongemagten så hurtigt en mulighed for en økonomisk gevinst i form af handel, udnyttelse af landets ressourcer og beskatning af lokalbefolkningen. Med argumenter om, at Grønland helt tilbage fra 1380 var kongens norske skatteland, og at man nu blot genoptog forbindelsen, fik kongen mulighed for at hævde suverænitet over landet.⁵

Napoleonskrigene betød, at Grønland definitivt blev dansk højhedsområde. Ved freden i Kiel i 1814 dikterede stormagterne en adskillelse af Danmark og Norge, og Danmark måtte afstå hele Norge til Sverige. I freds-traktaten blev der indføjet en udtrykkelig undtagelse fra afståelse af de gamle norske bilande, Island, Færøerne og Grønland. Disse forblev derfor hos Danmark, uanset at de lige fra nordbotiden havde været på norske hænder. Da boet mellem landene skulle gøres op, frafaldt Norge kravet om at beholde øerne, mod at Danmark gav afkald på sine økonomiske krav til Norge for dets andel af den fælles statsgæld. Dette blev indføjet i traktaten af 1819 mellem de nordiske lande og dannede, sammen

med selve Kieler-freden, det juridiske grundlag for Danmarks ret til at besidde Grønland.⁶

Norge accepterede aldrig tabet af Grønland. Da landet i 1905 blev selvstændigt, krævede det øen tilbage med den begrundelse, at nordmændene i generationer havde drevet sælfangst ved Nordøstgrønland, et område, hvor kun enkelte danske ekspeditioner nåede op – og at Danmark derfor ikke udviste hverken interesse eller tilstrækkelig fysisk tilstedeværelse i området. Da Danmark i 1920 søgte anerkendelse af sin ret over hele Grønland, fik vi medhold fra USA, måske som støtte for salget af de vestindiske øer i 1917. Nordmændene hævdede dog, at hvis Danmark overhovedet havde ret til dele af Grønland, gjaldt det kun de koloniserede områder, mens resten måtte betegnes "Terra Nullus", et ingenmandsland eller land, der endnu ikke er inddraget under en anden nation.

I 1924 sluttede man en foreløbig overenskomst, der gav nordmændene ret til fangst i Øst- og Nordøstgrønland. Striden blussede dog op igen, da Danmark gav England og Frankrig samme rettigheder i samme egne. Norge svarede igen og erklærede hele den ikke-koloniserede del af Nordøstgrønland for norsk. Danmark indankede sagen for Den Faste Domstol for Mellemlands Retspleje i Haag og hævdede sit krav på hele Grønland. Den 5. april 1933 afgjorde domstolen, at Danmark havde vist mest besiddervilje i de Nordøstgrønlandske områder, men indskærpede, at hævdede Danmark suveræniteten over Grønland, var det landets pligt at opretholde suveræniteten ved en permanent tilstedeværelse og en vilje og evne til at være til stede i hele området.⁷

Under 2. Verdenskrig blev Grønlands forbindelse til Danmark afskåret. Da øen ikke kunne undvære støtte fra omverdenen, kontaktede de to grønlandske landsfogeder den danske ambassadør Kauffmann i USA, som knyttede en diplomatisk forbindelse mellem Grønland og USA, som herefter sørgede for en forsyningsrute til øen. På den danske regerings vegne indgik Kauffmann i 1941 en aftale med USA: Hvis Danmark tillod USA at oprette militærbaser på Grønland, ville USA anerkende dansk suveræniteten i Grønland. Aftalen betød oprettelsen af amerikanske militærbaser, radio- og ikke mindst vejrmeldestationer overalt i Grønland, sidstnævnte med betydning for kampen på slagmarken i Europa. For at kontrollere det ubeboede nordøstgrønlandske område blev der oprettet en dansk slædepatrulje, som nedkæmpede og tilfangetog tyske styrker i færd med at oprette vejrstationer i området.⁸

Efter krigen blev Grønlands kolonistatus ophævet. I april 1953 blev Grønland officielt indlemmet i Rigsfællesskabet. Efterfølgende foregik en

politisk og mental udvikling mod større grønlandsk selvbestemmelse, og i 1975 forelagde den grønlandske Kommission for Indførelse af Hjemmestyre de danske politikere et udkast til en ordning. Kun på ét punkt kunne de danske og grønlandske politikere ikke blive enige: Om ejendomsretten til den grønlandske undergrund. De danske politikere hævdede, at undergrunden var Rigsfællesskabets ejendom, hvilket grønlænderne ikke ville acceptere. Det endte med et kompromis: Danmark anerkendte "den i Grønland fastboende befolknings "grundlæggende" rettigheder til landets rigdomme" – men udtrykkeligt ikke ejendomsretten. I praksis enedes man efterhånden om at deles med halvdelen af eventuelle indtægter til Danmark og halvdelen til Grønland, det vil sige op til 500 millioner, indtægter der ud over må der forhandles yderligere om. Ovensstående har været modellen de senere år, hvilket har fungeret uden de store problemer.⁹

1. maj 1979 trådte det første Grønlandske Landsting sammen, og Grønland udgjorde herefter et folkesamfund med særlige rettigheder indenfor det danske rige. Det grønlandske landsting administrerer herefter selv alt med undtagelse af retsvæsen, udenrigspolitik og forsvar.¹⁰

3.2. Definition af begrebet suverænitetshævdelse

For at kunne afdække opgavens problemstilling er det nødvendigt først at definere, hvad begrebet "at hævde suverænitet" dækker over.

Gyldendals leksikon giver følgende forklaring på ordet "suverænitet": "En stats fuldstændige herredømme over sit territorium".

Under "hævd" står: "Erhvervelse af rettighed eller ejendomsret, der følger af lang tids brug af eller råden over en ting eller et område. En ret, der har været udøvet uden protest, men uden officiel bekræftelse".

Samtidig defineres et lands territorium som det område på landjorden og i havet ud for landets kyst, som den pågældende stat har suverænitet over.¹¹

Det vil sige, at udtrykket "at hævde suverænitet" kan defineres ved den rettighed, som en stat, der igennem længere tid, ved at bruge eller råde over et område, har erhvervet sig ret til at indlemme det område under sit territorium.

Folkeretsligt er suverænitetshævdelsesbegrebet ikke entydigt defineret. Selv om man i tilknytning til havretskonferencerne i FN-regi har gjort flere forsøg på at nå til enighed om en formulering, er det ikke lykkedes, dog skelnes mellem ydre og indre suverænitet. Ydre suverænitet består af en stats uafhængighed og selvstyre. Over en suveræn stat har ingen anden stat nogen legal magt eller rettigheder. Den indre suverænitet er en stats indbyggers ret til selv at bestemme sin regeringsform uden indgriben udefra.¹²

Når man siger suverænitetshævdelse, må man også sige myndighedsudøvelse og jurisdiktionskompetence. De tre begreber hænger sammen: Har staten suverænitetsret over et område, har den også myndighedsudøvelse, og har staten den, er den også tillagt jurisdiktionskompetence for at kunne håndhæve den.

At hævde suverænitetsret betyder rent praktisk i dag, at en nation skal præstere tilstedeværelse i og vise interesse for det område, den hævder suverænitetsret over. Gør den ikke det, kan den risikere at miste sin ret til ejerskabet eller risikere, at andre vil kræve at få rettigheden over området.¹³

3.3. Det lovmæssige grundlag

Som følge af ovenstående er det nødvendigt at kigge på grundlaget for den suverænitetshævde i Nordatlanten, som dels er det lovmæssige, dels et antal bi- og multilaterale aftaler samt betænkninger.

At Danmark anser suverænitetshævdelse for vigtigt, kan ses i *Loven om Forsvarets formål, opgaver og organisation m.v.* af 2001.

Følgende passus er lovens første kapitel:

"Forsvaret udgør et væsentligt sikkerhedspolitisk middel og har til formål

- 1) at forebygge konflikter og krig
- 2) at hævde Danmarks suverænitetsret og sikre landets fortsatte eksistens og integritet".

I kapitel 2, stk. 4 om Forsvarets opgaver står, at:

"Forsvaret skal kunne konstatere og afvise krænkelse af dansk suverænitetsret og varetage myndighedsopgaver".

Loven afløste Lov 909 af 8. december 1993, som blev uddybet i Forsvarsministeriets notat af 12. januar 1996 om fiskeriinspektionens virksomhed ved Grønland og Færøerne. Heri beskrives, at det formelle, lovmæssige grundlag for at udøvelsen af fiskeriinspektion og suverænitetshævdelse – to opgaver der løses samtidig – i de Nordatlantiske områder, påhviler Forsvaret.

Forsvarets hovedopgaver i Nordatlanten i fredstid omfatter overvågning og suverænitetshævdelse, fiskeriinspektion og eftersøgnings- og redningstjeneste. Overvågning og suverænitetshævdelse er tæt relateret til rigets eksistens som suveræn stat, og at overvågning omfatter land-, sø- og luftterritorium. I spændingsperioder løses principielt samme opgaver som i fredstid, men der lægges afgørende vægt på overvågning og suverænitetshævdelse.¹⁴

I 1985 afgjorde et udvalg nedsat af Forsvarsministeriet, at formålet med overvågning af det Nordatlantiske område er at skabe det praktiske grundlag for hævvelse af dansk suverænitet over land-, sø- og luftterritorier og beskytte danske, færøske og grønlandske interesser. Formålet med at hævde dansk suverænitet over grønlandske territorier er dels at vise vilje til varetagelse af nationens rettigheder og forpligtelser, dels rent faktisk at udøve myndighed over områderne. Opgaveløsningen forudsætter derfor danske myndigheders tilstedeværelse i områderne i et sådant omfang, at myndigheden rent faktisk udøves. Omfanget af overvågningsindsatsen er bestemt af fiskeriinspektionsindsatsen, og de forskelligartede opgaver løses integreret og i kraft af Forsvarets permanente tilstedeværelse i området året rundt med kommando-myndighed, skibe, fly og slædepatrulje.¹⁵

Den overordnede koordinering af den suverænitetshævvede indsats foretages af Forsvarskommandoen, mens opgaveløsningen i det væsentligste udføres af søværnets myndigheder. Det direkte ansvar påhviler Grønlands Kommando.¹⁶

Forsvaret har defineret formålet med den suverænitetshævvede indsats til, at Danmark, i tilfælde af suverænitetskrænkelser, ved militær tilstedeværelse er i stand til at demonstrere viljen til at hævde dansk suverænitet samt til at kunne afvise krænkelser.

3.4. Hvor og hvordan udføres suverænitetshævvelse?

Men hvad er det for et område, Danmark, i området omkring Grønland, hævder at have suverænitet over? På baggrund af FN's Havretskonvention af 1982 har alle kyststater, der har ratificeret konventionen, ret til at udvide territorialområdet fra 3 til 12 sømil fra kysten. Desuden er der indført en såkaldt eksklusiv økonomisk zone, der maksimalt strækker sig ud til 200 sømil fra land. Havretskonventionen af 1982 giver det land, der har suverænitet i området, ret til fiskeri og udnyttelse af havbundsressourcer i hele den eksklusive økonomiske zone. Søværnets inspektionsvirksomhed omfatter derfor søterritoriet ud til 200-sømilegrænsen og, for snævrere farvandes vedkommende, til midterlinjen mellem Grønlands og de pågældende nabolandes kyster. Grønland oprettede den økonomiske zone i 2004.¹⁷

Det samlede inspektionsområde udgør ca. 880.000 km², men rent praktisk er suverænitetshævvelsen koncentreret omkring de kystnære strækninger. Desuden har Forsvaret en særlig overvågnings- og suverænitetshævvelsesopgave vedrørende et 160.000 km² stort, ubeboet område i Nord- og Østgrønland. Den væsentligste aktivitet ved løsningen af suverænitetshævvelsen i dette område er patruljering med den såkaldte Sirius-patrulje på kyststrækningen, der strækker sig over 16.500 km.¹⁸

Til at varetage den suverænitetsbevarende opgave er der året igennem et inspektionsskib med Lynx-helikopter, 2-3 inspektionsskuttere og periodevis også et af Flyvevåbnets inspektionsfly af typen Challenger stationeret i Grønland.¹⁹

Patuljering med skibe og fly med direkte henblik på overvågning af søterritorierne udenfor fiskefelterne forekommer kun sporadisk. Desuden er det ikke specifikt defineret, hvilke minimumskrav der stilles til Forsvarets aktiviteter i Nordatlanten, for at opgaverne suverænitetsbevarende, overvågning og opretholdelse af passende beredskab kan siges at være løst. I øvrigt oplyser Forsvaret, at løsning af egentlige suverænitetsbevarende opgaver i fredstid begrænser sig til ganske få hændelser.²⁰

3.5. Den praktiske udførelse af suverænitetsbevarende

En grænsepæl, der skilte grænseovergangen mellem Danmark og Tyskland eller den markering af grænsen mellem to stater, der er indtegnet på et kort – det er dagligdags suverænitetsbevarende, alle kan forholde sig til. Anderledes med den i Nordatlanten. Ifølge kommandørkaptajn Per Starklint, som har mere end 30 års praktisk erfaring fra Søværnet med praktisk suverænitetsbevarende i det nordatlantiske område, er suverænitetsbevarende at bevare rettighederne over det område, man har, og samtidig at udvide området eller blot at manifestere de grænser, man hævder, man har, men som endnu ikke er officielt anerkendt af den nation, der støder op dertil.²¹

Søværnet arbejder dagligt med suverænitetsbevarende opgaver, og her er fastlagte retningslinjer for, hvor ofte skibene i det Nordatlantiske område, i et suverænitetsbevarende øjemed, skal besøge Grønlands øer. Her skal Søværnet udskifte Rigsfællesskabets flag, der hejses på en stang opsat i en stenvarde, lægge en såkaldt vardeberetning (se bilag 1: Vardeberetning fra Hans Ø) i et tomt patronhylster, hvori der er ridset skibets navn, chefens navn samt dato, og, sammen med nødproviant, begrave det under vardens sten. Det at Rigsfællesskabets flag, Dannebrog-splitflaget, hejses på øen, betragtes som ren suverænitetsbevarende – her markeres overfor omverdenen, at dette er dansk territorium. Samtidig beviser vardeberetningen, hvornår Danmark sidst har været i området for at hævde sin suverænitetsbevarende.

En anden suverænitetsbevarende opgave er at udvide Rigsfællesskabets grænser, som Per Starklint gjorde det, da han i september 2003 nåede helt op til 79,2 grader nordlig bredde ud for Grønlands østkyst til Tobias Ø. Her erklærede han, på Danmarks vegne, første gang officielt øen for dansk område. Øen indgik som en faktor i de dansk-norske forhandlinger om grænsen mellem Grønland og Svalbard. Udenrigsminister Per Stig

Møller, den norske udenrigsminister Jonas Gahr Støre og den konstituerede direktør for Grønlands Hjemmestyres udenrigsdirektorat, Inuuteq Holm Olsen undertegnede 20. februar 2006 aftalen, der fastlagde grænsen i havet mellem Grønland og Svalbard, og udvidede dermed Grønlands territorium med et område svarende til Lolland.

Som i sagen om Hans Ø hævder Søværnet også Rigsfællesskabets suverænitet i områder, hvor vi er i direkte konflikt med tilstødende lande om ejerskabet, men suverænitetshævdelse i sin yderste konsekvens er, når Danmark må forsvare sin suverænitet militært overfor indtrængende fjender.²²

3.6. Sagen om Hans Ø

Som tidligere nævnt har Danmark siden 1970'erne været uenige med canadierne om retten til Hans Ø, der er beliggende i Kennedy Kanalen, et stræde, der kun er godt 30 kilometer bredt. Ved ratifikationen i 1973 af Overenskomst om afgrænsning af den kontinentale sokkel mellem Grønland og Canada fastlagdes en midtlinie mellem de to nationer til afgrænsning af territorierne. Men landene kunne ikke blive enige om retten til Hans Ø, der ligger nogenlunde midt i kanalen, og derfor udelod man i 1973 at tage stilling til ejerskabet. Derfor er der fra de lavvandede områder ved øens sydlige ende til de lavvandede områder på nordsiden ingen fast, på kort indtegnet, grænsedragning.

Søværnet har igennem de sidste 15 år fem gange aflagt suverænitetshævende besøg på Hans Ø, senest i 2003 hvor Danmark – for femte gang – officielt hævdede suveræniteten ved at hejse Dannebrog på en varde på øen samt nedlægge en dateret vardeberetning.²³

Canada har ikke haft samme tradition for at besøge øen. Da kommandørkaptajn Per Starklint 1. august 2003 besøgte øen med 36 mand, fandt de fem gamle varder. Fire havde dansk/grønlandsk tilsnit, en enkelt bar et skilt fra Canadian Army, men ingen datering og intet canadisk flag.²⁴

Canada har i en længere periode ikke haft isbrydende orlogsskibe i stil med de danske inspektionsskibe, og derfor har canadierne ikke mulighed for at sejle til øen. Det er den nyvalgte konservative canadiske regering dog ved at ændre på. Den har bebudet en forstærkning af indsatsen i det nordlige Canada med bygning af bevæbnede isbrydere, øget overvågning af området med satellitter og ubemandede flyvende droner, forstærkning af den paramilitære reservestyrke, udstationering af kampfly og oprettelse af en arktisk indsatsbataljon. Den nyvalgte premierminister, Stephen Harper, har bl.a. udtalt, at ”den canadiske regerings største og mest betydningsfulde pligt er at beskytte og forsvare vore nationale besiddelser” samt at ”man forsvare ikke den nationale højhedsret med

flag. Dertil behøver man styrker på landjorden, skibe på havet og en effektiv overvågning".²⁵

Den 13. juli 2005 blev bevæbnede canadiske soldater med helikopter landsat på øen for at hævde Canadas suverænitet. Ikke nok med at de canadiske tropper hejste et canadisk flag, de erobrede også Dannebrog og bragte det med til Canada som "krigsbytte". Dette kom først frem fire måneder senere, da en canadisk avis fik aktindsigt i højt klassificerede militære dokumenter fra Det Canadiske Forsvarsministerium og siden hen offentliggjorde historien. 26. juli havde dansk presse og ministerielle meddelelser indtil da kun nævnt, at det canadiske militær havde besøgt øen, samt at den canadiske forsvarsminister, Bill Graham, den 26. juli lod sig transportere til øen i helikopter.

I begyndelsen af august blev den danske inspektionskutter TULUGAQ beordret mod Hans Ø i et suverænitetshævende øjemed. Kutteren, der befandt sig i Nordatlanten i forvejen, kunne have nået frem til øen inden udgangen af august, men besætningen fik undervejs ordre om ikke at gå i land – en juridisk overvejelse for ikke at optrappe den allerede igangværende flagkrig yderligere.²⁷

Men hvorfor er en erobring af den lille, gule knold af en ø af så afgørende betydning for både Danmark og Canada? Grunden er, at Hans Ø ligger midt i Kennedy Kanalen, forbindelsesledet mellem det arktiske havområde og farvandet vest for Grønland og Atlanterhavet. På grund af den globale opvarmning spekulerer både Canada og Danmark i, om Kennedy Kanalen i fremtiden vil kunne få økonomisk og sikkerhedspolitisk betydning som vandvejen mellem Atlanterhavet og Stillehavet.

Selv om man ikke forventer, at øen i sig selv indeholder mineraler, der er værd at udnytte, tror forskerne, at polarområdet som sådan gemmer på mineraler og olieforekomster.²⁸

Øens aktuelle betydning er derfor, at ejerforholdet til den vil bestemme, hvor grænselinien mellem Canada og Grønland bliver trukket i det smalle område omkring øen.

Efter den canadiske forsvarsministers besøg på øen i juli 2005 sendte den danske udenrigsminister en verbalnote til sin canadiske kollega. Her beklagede Danmark officielt, at den canadiske minister havde besøgt øen uden forudgående varsel, og ministrene blev derefter enige om ikke fremover at besøge øen uden at orientere hinanden først. 19. september 2005 udsendte udenrigsministrene en fælles erklæring, hvori man meddelte, at "striden om Hans Ø kan løses indenfor de udmærkede bilaterale forbindelser, der eksisterer imellem to stater".²⁹

Udenrigsministeriet bekræfter, at der, som opfølgning af ministrenes fælleserklæring, er samtaler på embedsmandsplan mellem Danmark/Grønland og Canada, men kan hverken udtale sig om forventningerne til varigheden af denne proces eller om Danmarks argumentation for retten til øen. I Udenrigsministeriets Memorandum on Denmark's Sovereignty over Hans Island, udgivet forud for forhandlingerne i 1973, kan man læse Danmarks officielle argumenter fra dengang. Spørgsmålet er, hvor meget argumenterne for ejerskabet af en 430 millioner år gammel ø har ændret sig over de seneste 33 år?³⁰

Men det viser sig, at et meget mere interessant og aktuelt spørgsmål er, om der overhovedet bliver noget at argumentere for og imod. I perioden 24. – 29. marts har den canadiske ambassadør i Danmark, Fredericka Gregory, været på officielt besøg i Grønland. I en pressemeddelelse på det grønlandske hjemmestyres hjemmeside kan man læse, at "den canadiske premierminister Stephen Harper har givet embedsmænd og ministre mundkurv på overfor pressen". Derfor udtalte ambassadøren sig ikke til medierne under besøget og alle pressemøder blev aflyst. Men under et interview fortalte den grønlandske politiker, Kuupik Kleist, at han ikke troede på, at den canadiske regering overhovedet ønsker at forhandle med Danmark. Dette bygger han på samtaler med den canadiske ambassadør. Den 4. april afholder den canadiske premierminister, Stephen Harper, sin tiltrædelsestale. Forhåbentlig afslører han her sin regerings holdning.

3.7. Har Danmark levet op til kravene om suverænitetshævdelse på Hans Ø?

Kommandør Axel Fiedler mener, at det er en uhørt og uværdig handling, at canadierne har "erobret" Dannebrog og bragt det med hjem som krigsbytte. Han sammenligner situationen med, at man i gamle dage slog modstanderen i ansigtet med sin handske for at udfordre vedkommende til duel. Fiedler opfatter situationen, som om canadierne ikke respekterer, at danskerne også gør hævde på øen. Begge parter har, så længe sagen endnu ikke er afgjort, i samme grad ret til at hævde deres suverænitet over øen. Derfor har Canada ret til at hejse det canadiske flag på øen ved siden af det danske, men ingen fremmed stat har ret til at fjerne en anden nations flag fra et område, som begge gør hævde på.

Spørger man kommandør Axel Fiedler om Danmark igennem de seneste syv måneder har levet op til kravet om at hævde suveræniteten på Hans Ø, er svaret et klart nej. Han ser meget kritisk på, at flagstangen på Hans Ø nu har stået nøgen i månedsvis. Specielt fordi det har været fuldstændigt unødvendigt, eftersom inspektionskutteren Tulugaq kunne være nået frem til øen og have hejst et nyt flag allerede sidst i august.

At kutterens besætning undervejs fik ordre til ikke at gå i land, betegner Fiedler som "en klart defensiv handling og et udtryk for manglende vilje til at varetage Rigsfællesskabets krav om hævdelser af suveræniteten over den grønlandske ø i Kennedy Kanalen".³¹

Fiedler mener, at TULUGAQs chef burde have fået ordre om at genetablere Dannebrog på Hans Ø og dermed genoprette en status quo situation i striden om ejerforholdet.

Så havde Danmark signaleret vilje til at kæmpe den fredelige og diplomatiske kamp om, at Hans Ø er en del af Grønland. Det mener Fiedler, ikke er tilfældet i dag, og det er problematisk nu, hvor Udenrigsministeriet oplyser, "at der i opfølgning af ministrenes fælleserklæring af 19. september 2005 er samtaler på embedsmandsplan mellem Danmark/Grønland og Canada".³²

Udenrigsministeriet ønsker ikke nærmere at definere indholdet af disse samtaler eller oplyse, hvad Danmarks argumentation i forbindelse med eventuelle forhandlinger vil være men oplyser, at Udenrigsministeriet, i forbindelse med den canadiske aflevering af det danske flag, a) ikke har protesteret officielt over nedtagningen af Dannebrog, b) ikke har forlangt, at Canada hurtigst muligt bragte Dannebrog tilbage på plads på Hans Ø, samt c) at Canada ikke har beklaget nedtagningen af Dannebrog overfor den danske regering.

Fiedler mener, at disse faktorer tilsammen viser, at Danmark ikke i tilstrækkelig grad udviser vilje til at hævde suveræniteten over Hans Ø.

Ifølge Udenrigsministeriet er det ganske uproblematisk, at Dannebrog ikke vajer over Hans Ø på nuværende tidspunkt.

"Vi har til fulde udvist både vilje og interesse for området i et sådant omfang – og i højere grad og igennem en længere årrække end canadierne – at vi roligt kan sige, at Danmark har hævdet sin suverænitæt over øen. Derfor er det uproblematisk, at der ikke hænger et dansk flag på øen i øjeblikket", udtaler ministerråd Jørgen Lilje-Jensen.

4.0. Konklusion

Igennem denne opgave har jeg arbejdet ud fra følgende todelte problemformulering:

- 1) *Hvorfor er suverænitetshævdelser i det nordlige Atlanterhav stadig i dag af afgørende betydning for Danmark?*
- 2) *Har Danmark levet op til kravene om at hævde suveræniteten på Hans Ø?*

Jeg mener, på baggrund af de foregående afsnit, at kunne konkludere, at suverænitetshævdelse i år 2006 stadig er nødvendigt for Rigsfællesskabet.

Denne konklusion bygger på følgende argumenter:

- a) Rigsfællesskabets historie. Den historiske baggrund viser, at hævder Danmark ikke suveræniteten i områder, der allerede er anerkendt som danske, kan vi risikere at miste retten til området. Kontreadmiral Wang fremhæver uoverensstemmelsen mellem Danmark og Norge om ejendomsretten til Nordøstgrønland i 1933 som "skræmmescenariet". Jeg er enig med admiralen: For at undgå at en lignende episode gentager sig, er det nødvendigt, at Danmark aktivt hævder sin suverænitet i hele Rigsfællesskabet.
- b) Indenfor det danske territorium er der stadig er områder, hvor Rigsfællesskabets grænser ikke er endeligt fastlagt. Min analyse har beskrevet, at staten skal vise sin interesse og sin vilje til at gøre sine krav om suverænitet gældende i de områder, der endnu ikke officielt anerkendt som danske. Eksemplerne er f.eks. den igangværende konflikt om Hans Ø og den afgjorte sag om Jan Mayen. I sidstnævnte område patruljerede Søværnet, fra midten af 80'erne til afgørelsen ved Den Internationale Domstol i Haag i 1993, flittigt for at hævde suveræniteten. Den nu næsten afsluttede sag om Tobias Ø er et tilsvarende eksempel. Hypotetisk kan man overveje, om øen ville være endt på norske hænder, hvis Norge, i stedet for Danmark, var nået først frem til øen og havde hævdet norsk suverænitet over området?

Jeg mener at have belæg for at konkludere, at Danmark ikke i tilstrækkelig grad har levet op til kravet om suverænitetshævdelse i sagen om Hans Ø. Denne konklusion bygger på følgende argumenter:

- a) Loven kræver, at Forsvaret skal 1) forebygge konflikter og krig, 2) hævde Danmarks suverænitet og 3) konstatere og afvise krænkelse af dansk suverænitet. Jeg mener, at staten ikke har givet Forsvaret mulighed for at efterkomme dette krav i og med at Udenrigsministeren hindrede inspektionskutterens besætning i at gå i land på Hans Ø, efter at canadiske soldater havde "erobret" Dannebrog. Derfor fik Forsvaret ikke mulighed for at genoprette status quo i striden om ejerforholdet, for igen at hævde dansk suverænitet

over øen og dermed signalere vilje til at kæmpe for Rigsfællesskabets krav om, at Hans Ø er en del af Grønland.

- b) Jeg er enig med Axel Fiedler i hans argumentation. Jeg mener, at det er problematisk, at Dannebrog ikke vajer over Hans Ø netop på dette tidspunkt, hvor der, i hvert fald ifølge det danske Udenrigsministerium, foregår "embedsmands-samtaler" mellem de to lande. Netop nu er det lige så vigtigt, om ikke vigtigere end nogensinde, at Danmark udviser interesse for og vilje til at hævde suveræniteten over det område, vi kræver retten til. Hvis man ser tilbage på præmisserne i dommen fra 1933, slog domstolen jo netop fast, at Danmark havde vist mest besiddervilje i de Nordøstgrønlandske områder – selv om den indskærpede, at hævdede Danmark suveræniteten over Grønland, var det landets pligt at opretholde suveræniteten ved en permanent tilstedeværelse og en vilje og evne til at være til stede i hele området. Jeg mener, at Danmark, med sin manglende tilstedeværelse på øen efter det canadiske besøg, og statens tøvende opførsel i forbindelse med beslutningen om at sende inspektionskutteren af sted, hverken udviser besiddervilje eller vilje og evne til en permanent tilstedeværelse.
- c) Jeg vil fremhæve Forsvarsministeriets notat af 12. januar 1996 om fiskeriinspektionens virksomhed ved Grønland og Færøerne. Heri står, at Forsvaret i spændingsperioder principielt skal løse samme opgaver som i fredstid, men at der nu lægges afgørende vægt på overvågning og suverænitetshævdelse. I min optik er konflikten med canadierne om Hans Ø at betegne som en spændingsperiode. Dette giver kommandør Axel Fiedler mig ret i. Derfor mener jeg, at det er en fejlvurdering, at udenrigsministeren ikke gav TULUGAQs besætning lov til at gå i land på øen for at hejse rigsfællesskabets flag.
- d) Udenrigsministeriet har taget større hensyn til, hvad omverdenen tænker om konflikten mellem to NATO-lande end til kravet om suverænitetshævdelse. Jeg mener, at Danmark har valgt en strategi, der er typisk for mindre lande, der er vant til at adlyde "storebror" – en defensiv strategi, som jeg opfatter som et udtryk for manglende vilje til at varetage rigsfællesskabets krav om hævdelser af suveræniteten over Hans Ø.

5.0. Perspektivering

Hvordan kan Danmark og Canada samtidig være konkurrenter i ”kampen om Nordpolen” og samarbejdspartnere i det såkaldte kontinentalsokkelprojekt? Dette spørgsmål var oprindeligt en del af denne opgaves problemformulering. Desværre viste det sig stort set umuligt at få informationer ud af Udenrigsministeriet.

Følgende er Udenrigsministeriets svar: ”Man har ikke fundet et modsætningsforhold mellem konkurrerende sokkelkrav og teknisk samarbejde, der i fælles interesse tilsigter at maksimere det område, som parterne senere hen skal dele, hvis deres ydergrænser overlapper hinanden”. Uddybelse var ikke muligt. Det betød en ændring af problemformuleringen.

Men spørgsmålet er vigtigt, specielt fordi seniorforsker hos GEUS, Trine Dahl-Jensen, forudser endda meget gode muligheder for, at undersøgelserne vil vise, at Grønlands kontinentalsokkel når ud, så Danmark kan kræve ret til en del af Nordpolen, om ikke hele polen. Hvis det sker, forventer jeg, at Danmark bliver nødt til at opprioritere sin suverænitetshævende virksomhed – ikke fordi jeg forventer, at der bliver konflikter med de konkurrerende stater, der også vil gøre krav på områderne, for disse konflikter skal såmænd nok blive løst, om ikke andet, så ved Den Internationale Domstol i Haag. Nej, fordi Danmark skal vise interesse for og vilje til at hævde sin suverænitet i de områder, vi hævder at have ret til. Og kan vi pludselig udvide vores territorialområde med et areal svarende til Nordpolen, kræver det en opprioritering af den suverænitetshævende virksomhed.

Det betyder en yderligere udgift for statskassen, men mon ikke det med tiden vil vise sig at være pengene værd? I hvert fald må politikerne tro på projektet, for ind til videre er der afsat 150 millioner til kontinentalsokkelprojektet – millioner, vi vil få mangefold tilbage, hvis der viser sig at være olie eller mineraler i vores stykke Nordpol.

Et opfølgende spørgsmål kunne være, hvad der vil ske, hvis eller når grønlænderne beslutter sig for at kræve selvstyre.

Allerede da man forhandlede om Hjemmestyret i 1975, var der problemer mellem de danske og de grønlandske politikere, da det kom til spørgsmålet om ejendomsretten.

Hvis Grønland stiler imod at få indført selvstyre allerede i 2012, hvilket nok ikke er sandsynligt, men dog det oprindelige udspil fra Selvstyrekommissionen, vil det være inden spørgsmålet om rettighederne til Nordpolen er afgjort.

Derfor bliver det interessant at se reaktionen hos danske politikere. Med de økonomiske ressourcer, der allerede nu er investeret i projektet, vurderer jeg, at det er meget sandsynligt, at vi internt i Rigsfællesskabet vil

løbe ind i konflikter, der ligner dem fra 1975. Nok betyder Grønlands grønlandske navn, Kalaallit Nunaat, grønlændernes land, men spørgsmålet er, om danske politikere husker det, når beslutningen om ejerskabet til Grønlands undergrund skal træffes...

Desuden har Canadas nyvalgte regering endnu ikke har taget stilling til, hvorvidt den overhovedet ønsker at forhandle med Danmark om Hans Ø. Hvis den beslutter ikke at ville forhandle, hvad sker der så? Indtager canadiske styrker øen med magt? Eller ønsker man bare at sagen afgøres, uden bilaterale forhandlinger, ved Den Internationale Domstol i Haag?

Til slut vil jeg drage en parallel. Måske er det at strække suverænitetshævdelses-begrebet lidt langt, men alligevel vil jeg bringe en lille flig af den ophidsede Muhammed-debat ind i denne opgave:

Det område, én stats diplomatiske repræsentation i en anden stat ligger på, er at betragte som førstnævnte stats suveræne område. Et område, hvor Forsvaret ifølge *Loven om forsvarets formål, opgaver og organisation m.v.*, skal forebygge konflikter og krig, hævde Danmarks suverænitet og konstatere og afvise krænkelser af dansk suverænitet og varetage myndighedsopgaver.

Når repræsentanter fra fjendtlige stater har formået at trænge ind på suveræn dansk grund, kan man klart argumentere for, at Danmark ikke har evnet, ønsket eller endda udvist vilje til at forsvare vores suveræne område med diplomatisk status og beskyttet af internationale konventioner.

6.0. Litteraturliste

Dawes, Peter R.: *Hans Ø og Hans Ø.*

Udleveret af Per Starklint, oprindelse ukendt. Vedlagt som bilag, se nedenfor.

Den Internationale Domstol i Haag: *A/B55 – Legal status of Eastern Greenland.*

E-mail: mail@icj-cij.org

Kopi af afgørelsen fra 1933 i striden mellem Danmark og Norge om Nordøstgrønland.

http://www.icj-cij.org/cijwww/cdecisions/ccpij/serie_AB/AB_55/Sud-Est_Groenland_Ordonnance_19330511.pdf

Den officielle hjemmeside for "Kontinentalsokkelprojektet" under ministeriet for Videnskab og Teknologi:

www.a76.dk

Fiedler, Axel: *Flagstangen står nøgen på Hans Ø.*

Kronik trykt i Sermitsiaq, januar 2006.

Se også Tidsskrift for Søværnen 2006/2

Government of Canada, Canadas officielle hjemmeside, link til artikel om flaghejsning på Hans Ø samt om informationer om "Operation Inushuk":

www.canada.gc.ca/

Folketinget: *Folketingsbeslutning om Danmarks ratifikation af De Forenede Nationers havretskonvention af 10. december 1982 tillige med den dertil knyttede aftale af 28. juli 1994 om anvendelse af konventionens kapitel XI.*

www.ft.dk

Forsvarsministeriet: *Betænkning om fiskeriinspektionens fremtid ved Færøerne og Grønland.*

Afgivet af det under Forsvarsministeriet den 7. juli 1983 nedsatte udvalg.

Udgivet 10. oktober 1985.

Forsvarsministeriet: *Forsvarsministeriets notat af 12. januar 1996 om fiskeriinspektionens virksomhed ved Grønland og Færøerne.*

FN's Havretskonvention, også betegnet UNCLOS:

[Http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview:convention.htm](http://www.un.org/Depts/los/convention_agreements/convention_overview:convention.htm).

GEUS: *Memorandum of Understanding between the Earth Sciences Sector of the Department of Natural Resources of Canada and the Geological Survey of Denmark and Greenland of the Ministry of the Environment of Denmark: Concerning the cooperation relating to the delineations of their continental shelves.*

Grønlands hjemmestyres hjemmeside:
www.nanoq.gl

Gynther, Bent m.fl.: *Kalaallit Nunaat – Gyldendals bog om Grønland.* 1. udgave, 1. oplag. Nordisk Forlag A/S. København. 1999.

Koch, Palle m.fl.: *Grønland.* Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag A/S. København. 1975.

Lidegaard, Mads: *Grønlands historie.* Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck. Skjern. 1991.

Lov nr. 122 af 27.02.2001 om Forsvarets formål, opgaver og organisation m.v. (den gældende lov).

National Defence and Canadian Forces, det Canadiske Forsvarsministeriums hjemmeside:
www.forces.gc.ca

National Post, link til artikel om canadiske tropper der invaderer Hans Ø:
www.canada.com/national/nationalpost/news/story/html?id=7ec02d2-4603-4085-9fd2-870cc86f78ef

Pressemeddelelse: *Joint Statement.* Udenrigsminister Per Stig Møllers samtale med Canadas udenrigsminister. Udenrigsministeriet. 19. september 2005. New York.
www.um.dk

Rigsrevisionen: *Beretning om Forsvarets aktiviteter i Nordatlanten.* Statsrevisoratet. København. 1996.

Starklint, Per: *Patruljerapport.* Inspektionsskibet TRITON ved Hans Ø, Grønland. 1. august 2003. Rapport om flaghejsningen på Hans Ø.

Udenrigsministeriet: *Memorandum on Denmark's sovereignty over Hans Island.*

København. 1971. Fundet i Arktisk Institut's Arkiv.

Udenrigsministeriets hjemmeside:

www.um.dk

Wikipedia, den frie Encyklopædi, link til forklaring på ordet "territorium":

http://da.wikipedia.org/wiki/Territoriu,_%28suver%C3%A6nitet%29

7.0. Mundtlige kilder

Bjørnsteen, Jens

Orlogskaptajn

Forsvarsministeriets 1. Kontor

– Baggrundsinformation om suverænitetshævdelse i det nordatlantiske område.

Canadas ambassade i Danmark

– Ville ikke komme med en officiel udtalelse, men henviste i stedet til Canadas Udenrigsministerium. Her ønskede man ikke at udtale sig.

Dahl-Jensen, Trine

Ph.d., geofysiker og seniorforsker ved Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelse, GEUS. Ekspeditionsleder for "Kontinentalsokkelprojektet".

E-mail: tdj@geus.dk

– Har forklaret sammenhængen mellem FNs havretskonvention og udvidelsen af territorialområdet.

Dinesen, Svend

Specialkonsulent i Rigsrevisionen

Landegreven 4

1022 København K.

– Kunne fortælle om Rigsrevisionens vurdering af Forsvarets aktiviteter i Nordatlanten.

Fiedler, Axel

Pensioneret kommandør i Søværnet

Napstjertvej 41

9981 Jerup

E-mail: afiedler@get2net.dk

– Kritisk overfor at Udenrigsministeriet valgte ikke at sende et inspektions-skib til Hans Ø og hejse et nyt Dannebrog efter at canadierne tog det gamle ned i 2005.

Olsen, Inuuteq Holm

Konstitueret direktør for Udenrigsdirektoratet under Det Grønlandske Hjemmestyre

– Forklarede om den grønlandske ambassadørs besøg og om forhandlingerne mellem Danmark og Canada.

Kleist, Kuupik

Grønlandsk medlem af Folketinget og det grønlandske Landsting

E-mail: nakukl@ft.dk

– Kritisk overfor Canadas vilje til forhandling om Hans Ø. Fortalte om sin holdning til Hans Ø-sagen, kontinentalsokkelprojektet og spørgsmålet om grønlandsk selvstyre.

Lilje-Jensen, Jørgen

Ministerråd i Juridisk Tjeneste ved Udenrigsministeriet

E-mail: jortil@um.dk

– Sagen om Hans Ø bliver behandlet på nuværende tidspunkt igennem bilaterale forhandlinger mellem Danmark og Canada. Vil ikke udtale sig om varigheden af forhandlingerne eller om argumentationen. Bekræftede oplysningerne om den canadiske erobring af Dannebrog og flagets skæbne.

Mathiesen, H. C.

Oberstløjtnant, Chef for Kommunikationssekretariatet

E-mail: fko-chkomsek@mil.dk

– Leveringsdygtig i baggrundsmateriale om suverænitetspåstande.

Starklint, Per

Kommandørkaptajn, chef på inspektionsskibet TRITON i 2003, da det danske søværn sidst besøgte og plantede flag på Hans Ø.

Tigergade 2, 1321 København K.

– Fortalte om praktisk suverænitetspåstand samt om sejlturen med TRITON i sommeren 2003, hvor han hejste flag på Tobias Ø og Hans Ø.

Nils Christian Wang

Kontreadmiral, chef for Søværnets Operative Kommando

E-mail: frontoffice@sok.dk

– Mener, at det er det danske søværns vigtigste opgave at hævde suveræniteten i Nordatlanten og understreger, at suverænitetshævdelse i Nordatlanten er vigtigt, hvis Danmark i fremtiden skal undgå sager der ligner konflikten med Norge i 1933.

Noter

1. Gynther. 1999: 115
2. Gynther. 1999: 177
3. Gynther. 1999: 186
4. Interview. m. Per Starklint
5. Gynther. 1999: 217
6. Lidegaard. 1991: 127
7. Lidegaard. 1991: 177 + International Domstol i Haag
8. Lidegaard. 1991: 184
9. Lidegaard. 1991: 223
10. Lidegaard. 1991: 224
11. Wikipedia.
12. www.um.dk
13. Rigsrevisionen. 1996: 27
14. Rigsrevisionen. 1996: 8
15. Forsvarsministeriet. 1985: 12
16. Rigsrevisionen. 1996: 9
17. www.A76.dk/
18. Rigsrevisionen. 1996: 19
19. Rigsrevisionen. 1996: 15
20. Rigsrevisionen. 1996: 8+14
21. Interview med Per Starklint
22. Interview med Per Starklint
23. Interview med Jørgen Lilje- Jensen
24. Interview med Per Starklint
25. www.canada.com/national/nationalpost
26. www.canada.com/national/nationalpost
27. Interview med Jørgen Lilje-Jensen
28. Interview med Trine Dahl-Jensen
29. www.um.dk
30. Iw Jørgen Lilje-Jensen
31. Fiedler. 2006.
32. Interview med Jørgen Lilje-Jensen.

“NIELS IUEL”S REJSE TIL SYDAMERIKA 1923-24

“Niels Iuel” skulle have været en kraftigere type af kystforsvarskibene af “Herluf Trolle”-klassen, men den nåede ikke at blive færdig under den 1. verdenskrig, og blev først søsat i 1918. På dette tidspunkt var der ikke politisk opbakning i Danmark til at færdigbygge et egentligt krigsskib. Det blev derfor besluttet at færdiggøre skibet som et slags repræsentationsskib uden kampmæssig værdi. Det var svært at karakterisere skibet rent typemæssigt og kaldte det derfor slet og ret “orlogsskib”! I udlandet blev det karakteriseret som “a curious little warship”. Dertil kom, at den oprindelige armering i form af 24 cm kanoner, der var bestilt i Tyskland, ikke længere lod sig skaffe. Den blev derfor udrustet med 10 stk. 15 cm kanoner fra Bofors i Sverige. Det havde et standarddeplacement på 3.800 ts. var 90 m langt overalt og havde en bredde på 16,3 m. Besætningen var på ikke mindre end 310 mand.

Efter prøvesejladser kom det hurtigt til at udfylde sin bestemmelse som repræsentationsskib. Erhvervslivet var interesseret i at det danske flag blev vist i Sydamerika efter afslutningen af verdenskrigen i 1918. På Marinens Bibliotek findes nedenstående beretning fra det togt, der blev foretaget med “Niels Iuel” 1923-24. Forfatteren er søofficeren F.C. Pontoppidan (1886-1980). Han var blevet kaptajn i 1919 og gjorde tjeneste i Marineministeriet 1923-40. Han medfulgte på “Niels Iuel”s togt som ministeriets særlige repræsentant. Togtet var vellykket, men blev ganske dramatisk på vejen hjem over Biscayen, hvor situationen på grund af vejret blev endnu voldsommere end det fremgår af denne beretning. I Sydamerika blev Rio de Janeiro, Buenos Aires og Montevideo anløbet. Som noget nye medbragtes nogle film om Danmark, Grønland og Genforeningen i 1920, og som i de nævnte byen viste sig at have stor PR-mæssig effekt i forbindelsen med at vise flaget og understøtte de danske handelsinteresser i det den gang ekspanderende sydamerikanske område.

Som det muligvis erindres, afsejlede Orlogsskibet “Niels Iuel” under kommandør Aage Bojesens kommando den 21. oktober 1923 fra København med sydamerikanske havne som endeligt mål.

På vejen op gennem Kattegat havde skibet tåge og da det stod Skagen ud, fik det en nordvestlig storm i næsen. Besætningen fik at føle, at i en storm er selv “Niels Iuel” kun et lille skib. Der måltes over 30° krængning. Når

man tænker på, at krængningen af Frederiksberg bakke kun er 3° får man et Indtryk af, at dæksplankerne i "Niels Iuel" af og til har været noget vel skrå at bevæge sig på, og så forstår man at folk ligefrem er faldet af køjerne som følge af slingeragen.

At vejret var hårdt fremgår også af at der ved Portland lå 40 og i Torbay 100 dampere til ankers for at afvente bedre vejr, og at det engelske Slagskib "Iron Duke" måtte opsætte sin rejse til Gibraltar i flere dage.

Fra den 28. til den 30. oktober lå "Niels Iuel" i Dartmouth for at fylde kul. Dartmouth er en af de kanalhavne, der hyppigst anløbes for kulfyldning, i hvert fald af orlogsskibe, det er derfor mellem marinefolk en velkendt plads. Hvis folk imidlertid, fordi det er en almindelig brugt kulfyldningsplads, forestiller sig Dartmouth som en skidden og støvet fabriksby, gør de sig skyldige i en stor fejltagelse.

Dartmouth ligger, som navnet antyder, ved Dart-floden, hvis udmunding danner en glimrende naturlig havn, der i skønhed søger sin mage. Når man fra Kanalen står ind til ankerpladsen, sejler man mellem høje græs- og træbevoksede banker, på hvilke borgruiner og smukke villaer er beliggende; så breder indløbet, flodmundingen, sig til et bassin, der afgiver en rummelig ankerplads for de skibe, der skal fylde kul, og ved hvis bred selve byen ligger.

Lidt længere inde ligger Englands berømte Kadetskole, en pragtfuld slotlignende bygning med store tilstødende arealer, hvor der kan drives al slags sport, lige fra jagt til tennis. For at dårligt vejr ikke skal hindre boldspil er der også lukkede haller til dette brug. Floden afgiver en fortræffelig bane for rosport, og uden for skolen ligger sejlkuttere fortøjet, således at kadetterne kan opøves i sejlsport, noget man som bekendt ikke får rutine i ved at sejle med nutidens skibe, det være sig dreadnoughts, torpedobåde eller undervandsbåde.

Det kan i denne forbindelse være værd at lægge mærke til, at medens ophold og uddannelse på den engelske kadetskole koster kadetternes forældre en pæn sum penge årlig, er ophold og undervisning på vor egen smukke og hyggelige skole ude i Nyboder ganske gratis; men der kræves afgangseksamen, og der må på skolen præsteres et solidt arbejde, for at kadetterne kan vinde med.

Under "Niels Iuel"s ophold udveksledes de sædvanlige høflighedsvisiter; Besøg aflagdes på Kadetskolen og byens Mayor gav et bal for skibets søofficerer.

Under sejladsen over den biscayiske havbugt og langs Portugals vestkyst havde "Niels Iuel" vedvarende stormende vejr; det ankom til Cadiz søndag den 4. november og gik straks til kaj. Mandag formiddag modtog chefen besøg af byens højeste civile og militære myndigheder, og kl. 1 EM foretog en del af skibets befalingsmænd efter indbydelse af den danske konsul, Hr. C. N. Bay, en automobiludflugt til Jerez, hvor de berømte Vinlagre, med større eller mindre sagkyndighed blev inspiceret og de forskellige vinsorter prøvet - dog ikke alle, thi det ville sikkert have oversteget selv nordiske sømænds kræfter.

Om tirsdagen var der i byens meget eksklusive tennisklub reception med dans, ved hvilken lejlighed skibets orkester spillede. Derefter afholdt chefen officiel middag om bord, og endelig blev der om aftenen i byens fornemmeste teater givet en gallaforestilling til ære for Danmarks repræsentanter. De indbudte blev modtaget af byens borgmester i spisen for det samlede byråd samt af militærguvernøren, og idet de trådte ind i de for dem reserverede loger, spillede den danske og den spanske nationalmelodi.

I mellemakterne blev der serveret forfriskninger, og aftenen sluttede med, at de to nationers nationalmelodier atter spillede. Om onsdagen afholdt skibet til afsked en stor reception for byens autoriteter; den danske konsul, der på den mest udmærkede måde havde bistået skibet under opholdet og planlagt alle festlighederne, og mange andre. Pyntet med flag, blomster og grene frembød det danske orlogsskib et smukt og festligt skue og lagde end sprogvanskeligheder (de danske søofficerer lærer ikke spansk, og spanierne lærer meget lidt sprog udover deres eget) nogle hindringer i vejen for konversation af mere lødig art så hjalp den stemning, som blonde nordboere og mørke spanierinder til musikkens toner og under dans, uvilkårlig kommer i, på dette, så aftenen for vore raske søgutter blev en pragtfuld afslutning på et herligt ophold i det skønne Spanien.

"Hvor er Solen så gylden og Kvinden så skøn Som i Spanien"

synges i Børge Jansens "Spanske Nætter". Det var sikkert med fuld forståelse af ovenstående versstump, at "Niels Iuel"s besætning dagen efter kastede los og stod ud på det store hav - Gud vide, om de ikke tænkte mere på Spaniens sol og skønne kvinder end på, at de sejlede over historisk grund, hvis man da kan sige det om havet - nemlig dér, hvor Jervis (den senere Lord St. Vincent) og Nelson grundfægtede Englands gennem mere end 100 år altbeherskende søherredømme.

Mellem Cadiz og Madeira havde "Niels Iuel" atter hårdt vejr og folkene fik at føle, at livet til orlogs ikke er dans og solskin alene.

Den 11. november faldt ankrete på Funchal Rhed. Funchal er for Marinens folk en omtrent lige så kendt plads som Dartmouth. Gennem flere generationer har chefen for det verdenskendte i vinfirma Gordon Cossart været dansk konsul, og det er vist ikke mange af Flådens officerer, der ikke har nydt et glas - måske flere - af Husets bedste vin og fra den højtliggende villa set ud over Funchal Rhed og det smukke vinklædte bjerglandskab. En på Madeira yndet fornøjelse er det at ride op til øens top og derpå vende tilbage pr. slæde. Man kan også komme et stykke af vejen med tandhjulsbane, men den går selvsagt ikke helt op. Slæderne styres af 2 mand, der holder i et reb, ét på hver side. De må løbe, så sveden hagler af dem - og ofte over passagererne med og ved ryk i deres respektive tov sørge for, at slæden, der normalt rummer 2, højst 3 personer, følger vejens kurver. Slædestyrerne har en stor forkærlighed for at holde hvil, netop udenfor små traktør-steder, hvor passagererne da tvinges til frivillig at byde dem på en "drink". Så går det atter nedover og man ender, enten i konsulens hus, eller helt nede i Funchal. Lejer man en hest, følger der en mand eller stor dreng med; bevæbnet med en kæp følger han en i hælene, og kommer man på så fladt terræn, at hesten kan løbe, hægter han sig fast i dyrets lange hale og lader sig, selvom hans ben ganske vist går som trommestikker, delvis slæbe med. For øvrigt går det gennemgående så stejlt opad, at føreren sagtens kan følge med. Der er en vidunderlig smuk vegetation, Luften er klar og ren, og temperaturen varierer ikke meget, hvorfor Madeira da også anvendes som opholdssted for brystsyge.

Nogen officiel selskabelighed fandt ikke sted under "Niels Iuel"s ophold; søofficererne deltog i en middag hos konsulen, med efterfølgende bal på ét af byens hoteller, og den sidste aften havde chefen middag om bord for de fremmede konsulere m.fl. samtidig med, at der om aftenen var reception med dans for hele den danske koloni, der består af ialt 23 sjæle. Ved denne lejlighed blev grønlandsfilmen forevist; den gjorde stor Lykke både hos danske og hos udlændinge - rent bortset fra den interesse, der knytter sig til de smukke billeder, så kan jo billeder fra Grønland og af Polarhavets isbjerge virke ganske behageligt afsvalende en lun tropeaften.

Den 15. forlod "Niels Iuel" Madeira, og den 20. Kl. 8 FM. stod den ind i Mintellos Havn på de Capverdiske øer. Mintello gør med sit fortørrede og fattige udseende et helt andet indtryk end Funchal, der stråler af frodighed. Byen er bygget på lava og er så at sige uden vegetation. At regn er sjælden ses straks, men at der af og til går 3 år mellem to regnvejrskdage forbavser dog og forklarer udseendet. Befolkningen er sort, offentlige fornøjelser findes der ingen af udover et biografteater, der giver forestilling én gang ugentlig. Og dog har denne by stor betydning, idet den er hoved-

station for "Western Telegraph Co", der alene her har 150 engelske funktionærer, og som sender ikke mindre end 9 transatlantiske kabler ud i havet, Desuden har byen en stor 15 KW radiostation og en glimrende naturlig havn, hvor der sjældent er under 5 - 10 store dampere, som kommer for at aflevere eller indtage kul eller olie. Af danske skibe anløbes Mintello gennemgående af 1 pr. uge. Havnekaptajnen, der er portugisisk søofficer, spiller på denne plads en fremtrædende rolle og er for tilfældet en sjælden udmærket mand, der såvel forstår sig på havnens som byens anliggender og derfor er højt agtet og værdsat af såvel indfødte som europæere.

Den 21. havde chefen, havnekaptajnen, chefen for "Great Western", den danske vicekonsul og byens borgmester, der på det hjerteligste i henhold til særlig ordre men også af personlig interesse havde budt skibet velkommen, om bord; under besøget fremvistes en del af grønlandsfilmen, der i høj grad interesserede tilskuerne. Om aftenen koncerterede skibets orkester efter borgmesterens anmodning i byen, hvis samlede befolkning gav møde og nød denne enestående adspredelse. Efter koncerten var en del af skibets søofficerer gæster ved en souper i "Great Western" imedens andre deltog i en aftenfest om bord i en italiensk "Liner"; begge steder blev søofficererne mødt med den mest udsøgte opmærksomhed, og da de to hold atter mødtes i "Niels Iuel"s messe var det ikke muligt at blive enige om, hvem der havde haft den mest fornøjelige nat; dette spørgsmål står endnu åbent.

Den 22. november stod "Niels Iuel" atter ud på det store hav og den 27. passeredes ekvator-linjen. Marineforeningen havde skænket "Niels Iuel" et flag, og det vajede, da skibet, godt 23 år efter at det rene danske splitflag sidst var bleven præsenteret for Hans Majestæt Kong Neptun, gled fra den nordlige til den sydlige Halvkugle. Sidste gang en dansk orlogsmænd passerede Linjen var i 1900, da krydseren "Valkyrien" med Prins Valdemar som Chef foretog sit bekendte 10 måneders togt til Østasien. Der var ikke mange af "Niels Iuel"s Besætning, der havde modtaget den traditionelle linjedåb. Én af de få var chefen, kommandør Bojesen, der for mange år siden gjorde tjeneste i den siamesiske marine, og under denne havde haft Lejlighed til at få dåbsattest fra Majestæten. Om han netop havde denne i lommen er vel tvivlsomt, men da man ikke konfirmerer folk, der engang er "døbt", og da han øjensynlig har været i stand til at legitimere sig overfor Majestæten kunde han i ro nyde synet af en dåb, der omfattede 228 Mand. Alt foregik traditionsmæssigt med indsæbning, barbering og bad under ledelse af selve den treforkede Majestæt og med assistance af den lille kreds, der tidligere havde haft lejlighed til at opholde sig på den sydlige halvkugle.

“Chefen for “Niels Juel” på togt til Sydamerika 1923-24, kommandør Aage Bojesen (1871-1944)

Den 5. december stod "Niels Iuel" ind på Rio de Janeiros red, som bekendt én af de smukkeste i verden. Straks efter ankomsten aflagde chefen besøg hos den brasilianske eskadrechef og modtog besøg af den danske legations medlemmer. Derpå anvendtes de to følgende dage til at aflægge alle officielle besøg og modtage de brasilianske autoriteters genbesøg. Det må fremhæves, at Brasiliens præsident, den 7. modtog chefen ledsaget af 2 officerer i audiens og under denne udtrykte sin glæde over besøget.

Der oprandt nu en på fester og udflugter rig periode. For tiden opholder der sig i Rio de Janeiro en amerikansk flådemission, der har til opgave at reorganisere den brasilianske flåde; med officererne fra denne kom "Niels Iuel"s officerer naturligvis i berøring og foretog den 8. sammen med disse, den amerikanske ambassadør og den danske gesandt m.fl. en udflugt til Petropolis, et søgt og smukt badested ca. 2 timers jernbanekørsel fra byen.

To dage efter foretog chefen og en del af søofficererne som Udenrigs- og Marineministeriets gæster sammen med ca. 150 andre en anden udflugt til Corcovadoc. Man nød den herlige natur, og en pragtfuld frokost, og man konstaterede, at danses der meget i Europa, så danses der ikke mindre i Sydamerika - man dansede så at sige hele dagen.

Den danske Koloni havde med gesandten, Herr Otto Mohr, og formanden i den danske Forening Herr Simesen, i spidsen gjort sig store anstrengelser for at modtage og underholde "Niels Iuel"s besætning på en værdig måde. Søndag den 9. december sejlede en stor del af kolonien sammen med 120 mand af orlogsgasterne med ekstradamper til øen Paqueta, hvor foreningens formand har sit landsted. Der var udmærket traktement og dansen gik, alle fra skibets ældste officer og ned til den yngste værnepligtige var begejstrede over den fornøjelige tur og samværet med landsmændene.

Den 12. havde gesandtinden arrangeret en reception i den danske legation; foruden Corps diplomatique mødte her 400 i Rio de Janeiro bosatte danske. Skibets orkester spillede, og orlogsgaster assisterede gesandstens personale med at sørge for de mange gæster. Grønlands- og genforeningsfilmen blev forevist og vakte som hidtil stor interesse. Dagen efter havde chefen gesandten og de mest fremtrædende danske til middag og endelig om fredagen havde skibet en stor reception for nogle brasilianske og amerikanske søofficerer samt den danske koloni.

Når hertil kom en mængde frokoster, middage og baller, eftermiddags- the og andre besøg - f.eks. hos den danske og norske gesandt, hos che-

"Niels Juel's" chef og besætning på togtet til Sydamerika

fen, i officersmessen og hos danske - vil man forstå, at opholdet i Rio de Janeiro ikke alene var morsomt og interessant, men tillige ret anstrengende.

Mange andre indbydelser - til byens sportspladser og museer, til Middag hos den svenske charge d' affaires og den amerikanske flådemissionschef og til 5 udflugter, som forskellige danske havde arrangeret - forelå, men tiden tillod ikke at modtage dem.

“Niels Iuel”s hyggelige aften gjorde megen lykke, både hos brasilianerne og de danske, og besætningen blev almindeligt beundret på grund af dens upåklagelige opførsel og dens soignerede nette påklædning. En så distingveret orlogsbesætning havde man, efter hvad der meddeles, ikke tidligere set i Rio de Janeiro.

Den 15. december kl. 1 eftermiddag kastede “Niels Iuel” los for atter at give sig havet i vold for et tidsrum af en lille uge.

Rejsen fra Rio de Janeiro til Buenos Aires forløb godt. Ankomst til La Plata Flodens udmunding fandt sted den 20. december. Den 21. fik man lods om bord ved Recalado, og om eftermiddagen modtog “Niels Iuel” pr radio en velkomsthilsen fra Marineministeren. Under indsejlingen veksledes salut med krydseren “Buenos Aires”. Med bugserbåd for og agter - skibet, der er 16,3 m bredt, skulle passere nogle broer, hvis åbning kun var 18 m - gik “Niels Iuel” ind i en dok efter først fra Arsenalet at have modtaget velkomsthilsen pr. signal.

Umiddelbart efter fortøjningen kom konsulen, vicekonsulen og 4 argentinske søofficerer, der skulle attacheres skibet, om bord. Den ene af de 4 sidstnævnte var den danskfødte kaptajnøjntant Schak, som sidste sommer om bord i “Presidente Sarmiente” gæstede København, hvor han fik lejlighed til at hilse på slægt og barndomsvenner. Trods 16 år i udlandet talte han fuldstændig dansk. Han attacheredes chefen, medens de 3 andre attacheredes søofficersmessen.

Den 22. aflagde chefen en mængde officielle visitter og modtog om eftermiddagen genvisitter. Om aftenen spiste gesandten, Herr Otto Wadsted, samt konsulerne hos chefen.

Den 23. var chefen og en del søofficerer til frokost på Hippodromen og overværede væddeløbene. Til stede var ca. 40.000 mennesker, der på det venligste hyldede de danske søofficerer, da de ledsagede af klubbens præsident passerede tribunerne. Om aftenen var der julefest i den norske

sømandskirke med gudstjeneste, spisning og gaveuddeling. Mange danske samledes her med "Niels Iuel"s officerer og mandskab.

Den 24. december lå "Niels Iuel" flagsmykket i anledning af Hendes Majestæt Dronningens fødselsdag, og om aftenen spiste samtlige søofficerer, gesandten samt de attachederede argentinske officerer hos chefen. Forinden havde alle søofficererne som Marineministeriets gæster foretaget en automobilturn gennem byen, under hvilken der serveredes forfriskninger. Juledag holdtes helliget privatlivets fred.

Den 26. modtog præsidenten for den argentinske republik chefen, næstkommanderende samt 2 søofficerer ledsaget af den danske gesandt og den chefen attachederede søofficer. Under audiensen tog "Niels Iuel"s landgangskompagni opstilling uden for regeringsbygningen, og da præsidenten ledsaget af ovennævnte herrer samt nogle af de højeste militære myndigheder og herrer af Hofstaben kom ud på balkonen, spillede den argentinske nationalhymne, og det danske splitflag sænkedes. På præsidentens anledning spillede derefter den danske nationalsang, der blev kraftigt applauderet af de mange mennesker, der efterhånden havde samlet sig. Landgangskompagniet gjorde lykke; de friske lyse unge mænd, den præcision hvormed geværgrebene blev gjort og den smukke march til skibsorkestrets musik gjorde et fortræffeligt indtryk på alle, der overværede

paraden, og både de tilstedeværende og siden den argentinske presse havde kun lovord om de danske sømænd, der også kunne optræde som træne-
de landsoldater. Om aftenen var "Niels Iuel"s befalingsmænd og menige
i et tal af 150 den danske kolonis gæster til en større spisning med bal.

Her forevistes grønlandsfilmen og danmarksfilmene, som begge gjorde
stor lykke. Da ikke alle danske i Buenos Aires, endsige da i Argentina,
som jo rummer overordentlig mange danske, kunne nå at se filmene, blev
disse efter gesandstens anmodning overladt denne, som nu vil lade dem
forevise for danske rundt omkring i Argentina.

Den 27. havde Marineministeriet indbudt 120 fra skibet til en smuk fro-
kost på Arsenalet med efterfølgende underholdning i en varité, hvor der
serveredes dansk smørrebrød og øl i modsætning til frokosten, hvis ret-
ters antal og sammensætning var helt argentinsk. Samme aften var søof-
ficere og gesandten Marineministeriets gæster ved en middag i den
lokale søofficersforening ved hvilken lejlighed der bl.a. af høje herrer var
ikke mindre end 8 admiraler til stede. Dette sidste giver én et lille billede
af den argentinske marines størrelse, noget man næppe til daglig tænker
på herhjemme.

Hverdag var der fester og udflugter; hverken den argentinske regering
eller den danske koloni skyede nogen ulejlighed eller sparede sig for at
gøre opholdet så festligt og udbytterigt som muligt for deres danske
gæster.

Noget af det interessanteste og mest fremmedartede var vel nok en
udflugt til to estanciaer, hvor heste og strudsefangst blev forevist, hvor der
var jagt på rådyr o.s.v. Den ene ejedes for øvrigt af en dansk mand. End-
videre den danske kolonis udflugt til Tigre-deltaet. Den foregik lørdag
den 29. december og omfattede ca. 125 fra "Niels Iuel" og ca. 50 i Argen-
tina bosatte danske. Madlavningen var noget nyt for de danske sømænd,
som med forbavelse og interesse så 8 lam og nogle oksestykker blive stegt
på spid over en glødeild på åben Mark. Ved bordet erfarede de imidlertid,
at kød tilberedt på den måde ikke er at foragte, ligesom traktementet i
enhver henseende var fortræffeligt. Skibets orkester spillede og danske
sange blev sunget.

Nytårsaften havde den danske klub middag med bal for søofficererne og
nytårsdag havde chefen frokost for Klubbens bestyrelse m. fl. og siden
reception og fest med 300 danske.

Endelig den 2. januar havde Kommandør Bojesen afskedsfrokost for
byens spidser, aflagde afskedsvisitter og kl. 4 eftermiddag stod "Niels

Iuel" ud fra kajen, på hvilken hundreder af landsmænd stod tilbage for at tilvinke skibet et sidste lev vel.

Foruden den store gæstfrihed, der såvel fra officiel som privat side vistes skibet, skal yderligere nævnes, at der stillede automobil til disposition for chefen dag og nat; andre vogne samt motorbåd stillede straks til disposition, når det ønskedes, 2 dansktalende argentinske matroser passede skibets telefoni og andre argentinske vagter var til stadighed på kajen for at være til tjeneste med deres kendskab til byen. I byens pragtfulde søofficersforening stillede 5 værelser - heraf et meget stort til chefen - til søofficerernes disposition. Både her og i byens Jockey Club badede officererne flittigt. Alle fra skibet, der bar uniform, havde gratis adgang til Væddeløbsbanen og til samtlige theatre og biograf-theatre og kørsel mod jernbanerne foregik til reduceret pris.

Det var med glæde, at "Niels Iuel"s besætning erfarede, dels mundtlig, og gennem de lokale blade, hvor ansete de danske indvandrere er i Argentina, og hvor mange landsmand de så sidde i ansete gode stillinger.

Der 3. januar fortøjede "Niels Iuel" ved kajen i Montevideo, Et marineorkester på 25 mand musicerede på kajen til velkomst, og en søofficer kom straks om bord og attacheres chefen. Den danske gesandt i Argentina er tillige akkrediteret i Uruguay, og samme formiddag modtoges chefen, ledsaget af en officer og gesandten af Republikkens præsident. De sædvanlige visitter blev aflagt og gengældt, og en stor selskabelighed tilligemed udflugter fandt sted.

Den danske koloni består i Montevideo kun af ca. 30 mennesker, og disse var værter for 120 af "Niels Iuel"s besætning ved en udflugt til Colen med frokost og dans.

Den 7. januar blev chefen modtaget i afskedsaudiens af præsidenten, og ved denne lejlighed marcherede landgangskompagniet udenfor regeringsbygningen og udfoldede samme ceremoniel som i Buenos Aires.

Den 8. havde chefen afskedsfrokost for de forskellige autoriteter, og kl. 4 EM skulle skibet have forladt den gæstfri by, men på grund af storm opsattes afgang til næste morgen kl. 9, på hvilket tidspunkt skibet kastede los, medens et musikkorps på kajen spillede den danske nationalsang.

Såvel præsidenten i Argentina som i Uruguay sendte telegrammer til den danske konge med tak for "Niels Iuel"s besøg og såvel i Buenos Aires

som i Montevideo nedlagde chefen krans på de to republikkers respektive nationalheltes grave.

Kendskabet til og interessen for danske forhold var i de højere kredse såvel i Buenos Aires som i Montevideo meget større end man havde kunnet vente. Ikke alene overklassen, for hvilken Danmarks eksistens og kultur som ovenfor nævnt var velkendt, men også hele den store befolkning i de sydamerikanske lande, som "Niels Iuel" har anløbet, er gennem dette marinebesøg bleven klar over, at Danmark er et land, der kan sende et orlogsskib ud, og som kan være sine orlogsgaster bekendt. De har set, at skandinaverne, som ofte ude i verden er en fælles betegnelse for de nordiske folk, der kan tale sammen, består af flere nationer; i fjor så de den svenske krydser "Fylgia", i år så de den danske orlogsmænd "Niels Iuel".

For vore landsmænd i de sydamerikanske republikker har "Niels Iuel"s besøg været af overmåde stor betydning, rent forretningsmæssigt; det har chefen fået mange udtalelser for. Men også den glæde, som det er for en dansk at se det gamle kendte splitflag vaje over et velorganiseret orlogsskib, komme om bord i dette og være sammen med landsmænd, der kommer lige hjemmefra, er en følelse, som ikke må underkendes. Ryggen rankes, og glæden over at være dansk vokser - hos nogen som måske delvis har glemte, til hvilken nation de hører, vender nationalfølelsen tilbage - hjemmets sprog, hjemlandets musik, det at være et stykke Danmark, selvom temperaturen er alt andet end dansk, skaber en følelse, som kun den, der har levet fjernt fra Danmark i lang Tid, forstår.

Den 18. januar ankom "Niels Iuel" til Pernambuco, hvor Skibet fyldte brændselolie og rensede kedler. Den danske koloni i Pernambuco består kun af 10 Mennesker. Konsulen som på denne plads ikke er dansk og ej heller taler dansk, havde til dagen efter skibets ankomst indbudt koloniens medlemmer samt skibets chef og officerer til middag på byens eneste restaurant, og den 20. foranstaltede guvernøren en udflugt til et stort vandværk, der ligger ca. 40 km fra byen. Efter denne udflugt spiste man frokost om bord, de danske fordelt mellem chefen og søofficererne.

Den 21. afgik skibet fra Pernambuco og tiltrådte rejsen til Azorerne. Under denne fart hændte der en trist begivenhed, idet en ung værnepligtig ganske pludselig og uventet afgik ved døden. En trykkende stemning lagde sig over skibet, og tankerne gik - i endnu højere grad end ellers - til hjemmene. Dagen efter blev liget af den afdøde sat over bord under udfoldelse af hele det gribende ceremoniel, der ved en sådan lejlighed udfoldes i en orlogsmænd. Ellers gav overfarten ikke anledning til omtale. Den 5. februar om formiddagen fandt ankomsten til Ponta Delgada på Azo-

terne sted. Her skulle man ligeledes fylde brændselolie; dette fandt sted ved kaj, og efter afslutningen lagdes skibet ud mellem bøjer på Reden. I Ponta Delgade findes ingen danske; kun de nødvendige officielle besøg - og det var ikke mange - aflagdes. Afgangen forsinkedes 1 døgn på grund af stormende kuling og forbindelsen mellem skibet og den smukke ø hindredes af det dårlige vejr. Endelig den 9. kastede "Niels Iuel" los og stod ud på det vilde hav.

Allerede den 10. stormede det atter, og skibet krængede sine 35°. Den 11. steg stormen; havet piskedes op og frembød et pragtfuldt skue; kl. 2 om eftermiddagen blev bagbords redningsbåd trods ekstra surringer taget af søen, og ved 7-tiden slog en svær sø dampbarkassen løs. Den svingede voldsomt, snart langt ude over søen, snart tørnendes mod wire-ruller o.l. indenbords. Heldigvis holdt dens taljeløbere, og efter at man havde fået drejet skibet lidt, lykkedes det en del behjertede mænd, befalingsmænd og menige, at få fanget den og surret den fast. Selvfølgelig tog den en del skade og vil ikke kunne udsættes, før Orlogsværftets kran tager den ud efter hjemkomsten.

Natten mellem den 11. og 12. blev styrbords redningsbåd taget af søen; Den er der nu aldrig nogen der vil få glæde af, for den kom i skruerne og blev fuldstændig mast.

Det blev efterhånden særdeles vanskeligt at styre skibet, og man konstaterede den 12. om formiddagen, at gyroskopkompasset som følge af de voldsomme bevægelser var kommet i uorden, og at rorkæden var sprængt. Det var ikke helt let at foretage den fornødne reparation, under hvilken skibet måtte styres udelukkende med Maskinerne. Men det lykkedes; imidlertid var kæden så svag, at man ikke turde lade styremaskinen træde i funktion, man måtte styre med hånd og magt - 12 mand til rors, det mærkes på et vagtskifte.

Der var en hel del andre havarier af mindre betydning og helt behageligt om bord var der ikke i disse stormdage. Når de store masser vand kom ind over dækket, kunne de ikke finde afløb tilstrækkeligt hurtigt, således at vandet trængte ned om læ, hvor man både i gange, messer og lukafer soppede i vand.

Når alt kommer til alt, klarede skibet sig dog godt, og den 14. kunne man atter sætte kursen efter kanalen. Søndag morgen faldt ankeret på Plymouth Red.

Kun 2 dage lå "Niels Iuel" her; så blev næsen sat hjemefter, hjem mod de isfyldte danske farvande.

Fredag aften kastedes anker udfor Frederikshavn og lørdag morgen kom viceadmiralen om bord her for at inspicere skibet på vejen ned.

Lørdag aften fortøjede "Niels Iuel" på Orlogsværftet; var end den modtagelse, som Københavns Havn gav skibet noget kølig som følge af den her sammenpakkede is, så var den velkomst, der fra Bomløbets brohoveder lød til de hjemvendende hjertelig og varm, og der er vel al grund til, at flere end den dér fremmødte lille skare byder "Niels Iuel", dets chef og dets hele besætning velkommen hjem og tak, fordi de på en så smuk og værdig måde har repræsenteret Danmark på fjerne pladser.

"Niels Iuel"s besætning har i de fremmede havne opført sig så eksemplarisk som efter sigende ingen anden orlogsbesætning; de fremmede har været glade ved at have den som gæst, og de i udlandet bosatte danske har været stolte over, at disse orlogsgaster var deres landsmænd, og at det flag, der vajede fra "Niels Iuel"s flagspil, var deres flag.

Rent kommercielt set har dette danske marinebesøg allerede båret frugter for vore landsmænd i de sydamerikanske havne, og kyndige forretningsmænd mellem disse erklærer, at de gode resultater, som man under og umiddelbart efter besøget har set, uden tvivl vil blive efterfulgt af endnu bedre.

Det er kun salutskud, som "Niels Iuel"s kanoner har afskudt på det forløbne togt, - heldigvis - men salutter er en opsang, som forstås, ikke mindst af Sydens folk, og det er en opsang efter hvilken vore koffar-diskibe ikke bliver mindre velkomne.

"Niels Iuel" har afsluttet sit første lange togt med ære og dermed føjet et smukt blad til de danske marinetogters traditionsrige mindekrans, - lad os håbe, at det må blive forundt dette skib at føje endnu mange blade til denne, og at det med sine salutskud må få lejlighed til snarest atter at banke Danmarks eksistens, Danmarks navn og Danmarks flag ind i bevidstheden på oversøiske pladers befolkning.

MARINEHISTORISKE PORTRÆTTER 2

SØOFFICEREN SIMON HOOGLANT

Af Mikael Kristian Hansen

Ved en gennemgang af Frederiksborgmuseets registreringssystem faldt jeg over et relativt ukendt portræt, som kan have interesse for marinehistorikere. Det var et portræt af søofficeren Simon Hooglant. Portrættet befinder sig i dag på Erholm. Artiklen indeholder nogle betragtninger over Hooglants karriere indenfor den dansk-norske søetat. Derefter følger en præsentation af kunstneren bag portrættet og et forsøg på en datering, inden der til sidst følger en afrunding.

Søofficeren Simon Hooglant.

Simon Hooglant blev født i 1712 som søn af købmanden Dirch Hooglant og dennes hustru Agatha Simons. Som mange andre af bourgeoisieens sønner fik han en karriere til søs, da han 13 år gammel blev indskrevet som volontærkadet. Dette betød, at han selv måtte betale for sin uddannelse og også måtte betale de omkostninger, der måtte være forbundet med at gå til søs med forskellige orlogsskibe. Dette ændrede sig dog, da han i 1730 blev fast kadet.

Da Christian VI og dronning Sophie Magdalene tog på deres Norgesrejse i 1733, var Simon Hooglant med ombord på flagskibet "Charlotte Amalie", som overførte kongefamilien fra Fladstrand til Christiania. Eskadren blev kommanderet af admiral Rosenpalm, og skibschefen ombord på "Charlotte Amalie" var kommandørkaptajn Conrad Ployart. I den anledning udnævnte Christian VI Simon Hooglant til sekondløjtnant.

I 1737 fik Simon Hooglant tilladelse til at gå i nederlandsk orlogstjeneste. Tilladelsen blev forlænget i 1740. Dengang var det meget almindeligt, at den dansk-norske flådeledelse sendte søofficerer ud, så disse kunne fungere som spioner og skaffe teknisk know-how hjem til Danmark. Ligeledes gik flere danske søofficerer i enten britisk, fransk eller nederlandsk orlogstjeneste og fik derved kamperfaring. Specielt i 1730erne og 1740erne var dansk flådepolitik kendetegnet ved, at et stort antal søofficerer blev sendt i fremmed tjeneste. I hvert fald 89 danske søofficerer blev sendt i henholdsvis britisk og nederlandsk tjeneste, mens i hvert fald

Portrættet er malet af den kendte portrætmaler Carl Gustav Pilo sandsynligvis i hans kunstnerisk bedste periode i 1760erne. Portrættet er relativt ukendt blandt marinehistorikere.

5 i tilsvarende periode blev sendt i fransk tjeneste. Den dansk-norske flådeledelses fordele ved sådanne arrangementer var åbenlyse, selvom det også medførte, at nogle ikke vendte hjem igen. For Simon Hooglant kneb det den første tid med at komme til søs. Det var faktisk først i 1740, at udenlandsopholdet rigtigt gav udbytte, da han kom til søs med orlogsskibet "Nassau" (60 kanoner) under kommando af kaptajn Wiggers. Togtet skulle gå til Middelhavet, men allerede på udrejsen døde den svagelige kaptajn. Derfor overtog Simon Hooglant skibet og opgaven, nemlig at slutte en traktat med Algier og Tunis.

Det lykkedes for Simon Hooglant at slutte fred og traktat med Algier, ligesom han fornyede traktaten med Tunis. Under toget i Middelhavet måtte han flere gange bekæmpe Corsarerne. Ligeledes var toget plaget af sygdom. Simon Hooglant mistede 190 mand af besætningen. Ved hjemkomsten viste den nederlandske stat sig meget tilfreds med Simon Hooglants resultat, hvorfor han belønnedes med 1.600 gylden. Under udenlandsopholdet blev han forfremmet til premierløjtnant, og året efter sin hjemkomst blev han udnævnt til kaptajnløjtnant. Simon Hooglant havde ved sit udenlandsophold ikke kun fået et godt kendskab til den nederlandske flåde. Han havde også fået en viden om Barbareskstaterne, som Danmark-Norge skulle få brug for senere hen.

Kort efter sin hjemkomst blev han udkommanderet med en eskadre under Ulrik Adolph Danneskiold-Samsøes kommando til Algier, og det næste år var han chef for den lille fregat "Hekla". Denne fregat blev senere solgt til den driftige købmand og skibsreder Andreas Bjørn, men Simon Hooglant fortsatte med at føre skibet. Med dette overbragte han de følgende år flere presenter til Barbareskstaterne, indtil han i slutningen af 1750 blev udnævnt til kaptajn.

Året efter sin udnævnelse til kaptajn blev han chef for fregatten "Falster" og skulle lede en ekspedition til Marokko for at slutte en overenskomst om anlæggelsen af et handelsfaktori. Umiddelbart gennemførte Simon Hooglant også dette, men kort efter han havde forladt Marokko, beskyldte prinsregenten i Marokko de danske for at have brudt overenskomsten. Han lod den danske besætning arrestere og beslaglagde transportskibe, bygninger og beholdninger. Det lykkedes ikke for Simon Hooglant at opnå en løsning, hvorfor den dansk-norske flådeledelse i 1752 sendte kommandørkaptajn Adam Frederik Lützow af sted med 2 fregatter og udnævnte ham til eskadrechef. Det næste år lykkedes det for Adam Frederik Lützow at slutte fred med Marokko. Umiddelbart efter fredsslutningen opstod der imidlertid brand ombord på "Falster". Simon Hooglant overlevede, mens over 130 søofficerer og matroser omkom.

I 1753 kom Simon Hooglant hjem med Fregatten "Docken" og var de følgende år (1757-1760) uafbrudt linjeskibschef. I 1758 blev han udnævnt til kommandørkaptajn. Tre år senere blev Simon Hooglant involveret i efterspillet til en mere udfordrende linje i dansk konvojpolitik. For at beskytte den blomstrende middelhavshandel under det neutrale danske flag, var orlogsskibet "Grønland" blevet sendt til Middelhavet i 1761 midt under den Preussiske Syvårskrig. Skibet var under kommandørkaptajn Lorentz Henrik Fiskers kommando. Under en konvojrejse til Smyrna mødte Fisker det engelske skib "Shrewsbury", som gennemtvang en visitation af konvojen og opbragte et handelsskib, der viste sig at have fransk ladning ombord. I den anledning blev Lorentz Henrik Fisker suspenderet, og Simon Hooglant sendt over land til Marseille for at overtage kommandoen.

Det blev ikke sidste gang, Simon Hooglant blev benyttet i en vanskelig situation i Middelhavet. Da Frederik Christian Kaas' berømte ekspedition til Middelhavet mod Barbarekstatene i 1770 var endt i fiasko, blev Simon Hooglant sendt over land til Port Mahon for at afløse Frederik Christian Kaas som eskadrechef. Simon Hooglant blokerede Algier i cirka 17 år, hvorefter det lykkedes at få sluttet fred på nogenlunde tilfredsstillende vilkår. Ved hans hjemkomst udtrykte kongen megen tilfredshed med hans konduite. Simon Hooglant var en af de flådeofficerer med størst kompetence i Middelhavets udenrigspolitiske forhold.

Efter sin hjemkomst blev Simon Hooglant udnævnt til ridder af Dannebrog og viceadmiral, og samtidig indtrådte han i direktionen for Asiatisk Kompagni. 10 år senere blev han udnævnt til admiral. Simon Hooglant var første gang blevet gift i 1738 i Huysdine i Nordholland med sin kusine Maria Hooglant. Hun døde i København, mens han var på ekspedition til Marokko i 1753. I ægteskabet fødtes tre børn, to døtre og en søn. Sønnen blev søofficer ligesom faderen, men døde på togt i 1770, mens han var i hollandsk tjeneste. Anden gang giftede han sig med Anna Christine Østerbye i 1758. Hun var datter af kaptajn Johan Georg Østerbye. Ved ægteskabets indgåelse skiftede moderen med sin datter, hvorfor datteren fik næsten 3.700 rigsdaler, mens han fik en obligation på 3.000 rigsdaler. I det andet ægteskab døde børnene, inden de blev 1-2 år gamle.

Simon Hooglant selv døde den 19. december 1789 og blev begravet i Frederiks Tyske Kirke (i dag bedre kendt som Christianskirken), som dengang var bygget for den store tyske menighed i København. Simon Hooglant tilhørte en af de mange tyske og nederlandske slægter, der var kommet til Danmark-Norge i 1600- og 1700-tallet. Flere af disses efterkommere fik en karriere enten indenfor land- eller søetaten.

Kunstneren bag portrættet.

Portrætmaleren var ingen ringere end Carl Gustav Pilo, der var kommet fra Sverige til Danmark i begyndelsen af 1741. Han havde forladt sit moderland for at skabe sig en karriere i nabolandet, fordi han ikke ønskede at indgå ægteskab med kirkeværgens datter i Høfterup i Skåne. I København blev han tegnelærer ved Landkadetakademiet, hvorved Carl Gustav Pilo gjorde tegne- og malekunsten til sit hovedfag.

Pilo fik ingen undervisning i Sverige eller Danmark og var i høj grad et selvlært geni. De tidligste danske portrætter svarede i kvalitet til de skånske - stive barokportrætter af en mørk og tung farveskala. I det kendte portræt af Christian Lerche fra 1743 gik han for første gang over til en lysere farvetone, som han siden skulle benytte. Han blev den 28. juli 1745 bevilget 500 rigsdaler i gage for at føre tilsyn med tegneundervisningen på Landkadetakademiet og udføre portrætter for kongen. Han blev senere hofmaler og direktør for Kunstakademiet. Carl Gustav Pilo indførte rokokoen i dansk kunst, og han gjorde det på basis af, hvad han så og lærte sig selv under sit ophold i Danmark. Dette skete dels gennem studier i de kongelige malerisamlinger, men det skete i høj grad også ved studier af kobberstik og lignende. Blandt mulige forbilleder kan nævnes stik efter Hyacinthe Rigaud og anden samtidig fransk portrætkunst. På denne baggrund udviklede Carl Gustav Pilo sin egen helt originale stil – en lys og munter rokoko i kølige grønne farver. Pilos fremragende koloristiske evner nåede fra omkring 1750 fuld udfoldelse. I denne periode satsede han mere på dekorative repræsentationsportrætter end på intim menneskeskildring.

Omkring 1757 skiftede Pilos stil karakter. Skygge- og lysvirkningen i billederne blev mere kontrastrige, den lette og muntre tone blev afløst af en mere romantisk og dramatisk. Han ofrede fra da af mere opmærksomhed på at karakterisere sine modeller. Dette skyldtes sandsynligvis påvirkning fra en fransk kultur og betød, at nyklassicismen begyndte at aflyse rokokoen. En anden impuls kom fra Pilos studier af Rembrandt og andre hollandske mestre fra 1600-tallet, hvis værker netop i disse år blev anskaffet til Adam Gottlob Moltkes og kongens malerisamlinger. Den mere realistiske karakteristikk er kendelig i flere af Pilos bedste portrætter fra omkring 1760. Disse billeder indvarslede Louis Seize-stilen (nyklassicismen) i den danske portrætkunst og hører til blandt det flotteste, der er udført i den genre her i landet. Hoffet stillede store krav til Pilo. I årene 1748-67 indkøbte det fra hans atelier mere end 50 portrætter forestillende Frederik V.

I 1772 var Pilos tid i Danmark imidlertid omme. Den 31. august samme år 1772 overrakte den svenske gesandt den af Gustav III nyligt indstiftede

Vasaorden til Pilo, som i forbindelse med overrækkelsen aflagde en obligat troskabsed til den svenske konge. Derfor blev Carl Gustav Pilo landsforvist. De næste år virkede han dels i Skåne og dels i Stockholm, selv om hans produktion foreløbig ikke nåede samme højder som under de 31 år i Danmark. I 1780 blev der stillet bolig til rådighed for ham i Stockholm i hans egenskab af direktør for det svenske kunstkademi, og her forblev han til sin død, nu stærkt engageret dels i akademiets forretninger, dels i det store arbejde med sit hovedværk, maleriet af Gustav III's kroning i Stockholms Storkyrka.

På det her gengivne portræt udført af Pilo ses Simon Hooglant med en let purret frisure med sort nakkesløjfe. Derudover bærer han et hvidt stramt halsbind og bærer en rød kjole mod en mørk skyet luftbaggrund. At Simon Hooglants portræt hænger på Erholm kan sættes i forbindelse med den unge Matthias Brand de Cederfeld, der døde som kadet på linjeskibet "Mars" under togtet til Algier i sommeren 1770, hvor Simon Hooglant som tidligere nævnt afløste Frederik Christian Kaas. Det synes dog ikke særligt sandsynligt. Snarere er det et arvestykke fra Elisabeth Cederfeld de Simonsen. Hendes moder var født Behagen, og hendes morbroder var Joost Behagen. Dennes hustru var gennem sin moder (født Hooglant) i slægt med Simon Hooglant.

Maleriet er ikke dateret, men ud fra vores viden om Simon Hooglant og Carl Gustav Pilo som kunstner kan vi fremsætte en formodning. Simon Hooglant ser midaldrende ud. Maleriet er kendetegnet ved, at skygge- og lysvirkningen er mere kontrastrig. Desuden er også benyttet mere mørke farver som baggrund. Derfor må vi formode, at portrættet er malet i 1760'erne.

Afrunding.

Portrættet af Simon Hooglant er gået lidt upåagtet hen blandt marinehistorikerne. Simon Hooglant havde ligesom mange andre søofficerer i 1700-tallets Danmark udenlandske rødder. Hans forfædre var udvandret til Danmark og havde etableret sig her. Simon Hooglant opnåede en ekspertise indenfor forholdet til Barbaresktaterne. Denne ekspertise fik han under sit udenlandsophold i den nederlandske flåde.

Kilder.**Frederiksborgmuseet.**

Registrant over portrætsamlingen på Erholm.

Litteratur.

Andersen, Dan H.: "Linieskibet GRØNLAND. Historien bag en konvoj i Middelhavet 1761", *Marinehistorisk Tidsskrift* 3, 1991, s. 23-31.

Bjerg, Hans Christian & Erichsen, John: *Danske orlogsskibe 1690-1860. Konstruktion og dekoration I-II*, København 1980.

Cedergreen Bech, Svend (m.fl.): *Dansk biografisk leksikon 1-16*, København 1979-84.

Marquard, E. & Topsøe-Jensen, T. A.: *Officerer i den dansk-norske Søetat 1660-1814 og den danske Søetat 1814-1932. I-II*, København 1935.

Nørregaard, Georg: *Fregatten Falster ved Marokko 1753*, København 1956.

Poulsen, Vagn & Lassen, Erik & Danielsen, Jan (red.): *Dansk Kunsthistorie III. Akademiet og Guldalderen. 1750-1850*, København 1972.

Swane, Jørgen (udg.): "Admiral Simon Hooglants Selvbiografi samt Optegnelser om Familien Hooglant", *Personalhistorisk Tidsskrift* 10. Rk. V, s. 115-125.

Wandel, C. F.: *Danmark og Barbareskerne 1746-1845*, København 1919.

www.orlogsmuseet.dk/schioenning.htm

NEKROLOG

Sven Støckel Thostrup

(1542) Sven Støckel Thostrup blev født den 28/1 1915 i Nørresundby som søn af lodsformand Gustav Gustavus Thostrup og hustru Holcha f. Støckel. Han voksede op i et hjem præget af faderens deltagelse i Danmarksekspeditionen i 1906-08. Herfra kom hans store interesse for Grønland og de arktiske områder. Efter studentereksamen i 1933 fra Aalborg Katedralskole, hvor Thostrup allerede i gymnasietiden var et forbillede og en inspiration for de yngre elever, blev han samme år antaget som søkadetlærling og blev udnævnt til Søløjtnant II 24/9 1938. Sven Thostrup giftede sig i 1939 med Lizzie Clementsen, datter af rejseinspektør Viggo Clementsen og hustru Mary født Andersen.

Thostrups første udkommando som officer var med inspektionsskibet "Islands Falk" og han blev udnævnt til søløjtnant I den 1/5 1939. Efter udnævnelsen sejlede han med artilleriskibene "Peder Skram" og "Niels Iuel" i øvelseseskadren til september 1939 og derefter i sikringsstyrken med "Peder Skram" til maj, hvor han i Frederikshavn oplevede den tyske besættelse og kapitulationen den 9. april 1940. Fra august til oktober samme år gjorde Thostrup tjeneste i opmålingsskibet "Freja", fra februar til april 1941 gennemgik han ubådsskolen for derefter fra april til juni samme år at gøre tjeneste i undervandsbåden "Dryaden" som næstkommanderende. I juli 1941 og igen i juli 1942 var søløjtnant Thostrup forstander for en eksercerskole for søkadetlærlinge. Fra 2/8 1941 til 16/3 1942 var han chef for ministrygeren MS 2, fra april til juni 1942 næstkommanderende i undervandsbåden "Flora" og fra august til september 1942 tjenstgørende i inspektionsskibet "Hvidbjørnen" i skoledelingen for kadetter m. fl. Fra oktober 1942 til maj 1943 var han skoleofficer og lærer på Søofficersskolen og blev den 1/5 1943 udnævnt til kaptajnløjtnant. Kaptajnløjtnant Thostrup gjorde fra den 20. maj til den 29. august 1943 tjeneste i inspektionsskibet "Ingolf", som var standerskib i skoledelingen for kadetter m.fl.

Efter det tyske angreb på det danske forsvar den 29. august 1943 var han interneret sammen med en række yngre og ældre kolleger på Søofficersskolen, og efter frigivelsen den 22. oktober samme år flygtede han til Sve-

rige og blev først interneret på Tylösand badehotel sammen med ca. 300 jødiske flygtninge og ca. 30 danske officerer, herunder 8 fra søværnet. Da den tvungne lediggang på badhotellet snart begyndte at blive for kedelig, besluttede Thostrup sammen med sine 7 kolleger fra Søværnet samt en sergent og to kornetter fra Hæren at tage på skovarbejde, indtil der blev plads i den første træningslejr for Den Danske Brigade i forlægnings "Sofielund" i Blekinge. Thostrup kom dog aldrig til "Sofielund", idet han tidligt i 1944 afgik direkte til Marineafdelingen i staben for Den Danske Brigade i Sverige. Her blev tjenesten afbrudt af sejlads med den svenske krydser "Fylgia", først i skoledelingen for kadetter og derefter på patrulje i Østersøen fra august til december 1944. Thostrup havde en væsentlig andel i planlægningen og udførelsen af overførslen af Den Danske Brigade fra Helsingborg til Helsingør ved Danmarks befrielse i maj 1945.

Efter Danmarks befrielse var Thostrup skoleofficer og lærer ved Søofficersskolen og i somrene 1945-1947 med fregatten "Holger Danske" som kadetskib, i hvilken periode fregatten i 1946 som første besøg i USA efter krigen anløb New York og besøgte den amerikanske kadetskole i Annapolis. I samme periode indgik "Holger Danske" i en øvelsesdeling, som aflagde besøg i Stockholm. Fra september 1947 til oktober 1956 gjorde han – afbrudt af sejlads og kurser m.v. – tjeneste i Marinestabens (fra 1/8 1951 benævnt Søværnsstabens) O-sektion og gennemgik herunder fra oktober 1947 til april 1948 Kungl. Sjökrigshögskolans stabskursus i Stockholm og var fra 16/11 1949 til 28/2 1950 med midlertidig grad som orlogskaptajn medlem af den danske delegation til NATO Northern European Regional Planning Group, London. Kaptajnløjtnant Thostrup blev den 20/11 1950 udnævnt til orlogskaptajn. Den 6/7 1954 blev han udnævnt til kommandørkaptajn og var 24/10 1956 – 13/4 1957 chef for fregatten "Holger Danske" under mobiliseringsuddannelse i danske farvande og Kanalen med basis i Portsmouth, fra 13/4 – 23/10 1957 chef for skoledeling for kadetter m.fl. og for "Holger Danske" på togt til Norfolk, Virginia, hvorunder fregatten deltog i en international flåderevy på Hampton Roads. 4/11 1957 – 18/4 1958 var Thostrup chef for 1. fregatdivision og for fregatten "Rolf Krake", 1/6 – 15/12 1958 chef for Søværnsstabens O-afdeling, 15/12 1958 – 15/10 1960 chef for Forsvarsstabens O-afdeling, 1959 – 1960 lærer ved Hærens officersskole, 20/10 1960 – 8/1 1962 chef for ubådseskadren, og til 24/11 1961 chef for depotskibet "Ægir".

Kommandørkaptajn Thostrup blev 1/6 1961 udnævnt til kommandør og var 6/6 – 25/8 1961 i forbindelse med havende tjeneste chef for skoledelingen for kadetter m.v. Den 8/1 1962 blev han udnævnt til midlertidig kontreadmiral og var 8/1 1962 – 31/3 1965 stabschef hos Commander Allied Forces Baltic Approaches i Karup. 14/2 1962 blev han udnævnt til

kontreadmiral og var 1/4 - 30/11 1965 chef for Søværnsstaben. 1/12 1965 blev Thostrup udnævnt til viceadmiral og chef for Søværnet, hvilken stilling han bestred i en årrække. 1/1 1970 blev Søværnskommandoen nedlagt, og Marinestaben indgik i Forsvarskommandoen i Vedbæk, hvor Thostrup følte sin stilling begrænset, og hvor han ikke længere havde den fulde indflydelse på Søværnets udvikling. Den 31/1 1980 blev Sven Thostrup afskediget på grund af alder.

Thostrup var 1946-47 medlem af bestyrelsen for Søe-Lieutenant-Selskabet og redaktør af Tidsskrift for Søvæsen 1953-60. 1948-56 var han sømiliter konsulent for Berlingske Tidende.

Sven Thostrup var medlem af adskillige komiteer, bestyrelser og selskaber, bl.a. 1956-2001 medlem af bestyrelsen for Kaptajn Alf Trolle's og Hustrus legat til minde om Danmarksekspeditionen (formand 1984-2001), fra 1983 bestyrelsen for Kaptajn J. Chr. Jensen og Hustru Magdalene f. Schous Fond, fra 1986 bestyrelsen for Ebbe Muncks Mindefond, 1960-2000 bestyrelsen for Stiftelsen Georg Stages Minde (1970-2000 formand), fra 1969 medlem af Dansk Nationalråd for Oceanologi, 1976-86 Dansk Nationalkomite for Geografi, fra 1977 medlem af Grænsefonden, 1970-90 medlem af bestyrelsen for Dansk Sømandskirke i Fremmede Havne, 1972-93 medlem af bestyrelsen for Det Kgl. Danske Geografiske Selskab (fra 1977 vicepræsident, og i 1996 æresmedlem), 1972-90 medlem af bestyrelsen for A/S Det Østasiatiske Kompagni, 1972-81 medlem af bestyrelsen for Foreningen til Søfartens Fremme, 1981-95 medlem af bestyrelsen for Orlogsmuseets Venner, 1981-90 bestyrelsen for Dansk-Engelsk Selskab, formand for Arktisk Institut 1980-93, 1980-86 medlem af Københavns Havnebestyrelse og 1976-91 medlem af komiteen for Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg.

Endvidere var Thostrup 1966-74 medlem af Orlogsværftets Styrelsesråd og 1969-72 medlem af Forsvarskommissionen af 1969.

Adskillige firmaer ønskede i løbet af Thostrups karriere at gøre brug af hans store viden og organisationstalent, og han var fra 1969-87 medlem af bestyrelsen for AEG Telefunken, Danmark, 1978 næstformand i bestyrelsen for TELAEG, Thorshavn m.v., 1979-90 medlem af bestyrelsen for institutionen NUNA Film og 1979-87 bestyrelsen for A/S Olympia Konformaskiner.

I 1967 blev Thostrup æresoberst i Selskabet Danske Forsvarsbrødre, og i 1980 æresmedlem af Danmarks Marineforening og Selskabet Tordenskiolds Venner.

Sven Thostrup ledsagede i 1966 statsminister J.O. Krag på en rejse i vestgrønlandske farvande i inspektionsskibet "Vædderen", i 1969 statsminister H. Baunsgaard i inspektionsskibet "Ingolf", i 1970 Hendes Kongelige Højhed Tronfølgeren Prinsesse Margrethe og H.K.H. Prins Henrik i inspektionsskibet "Ingolf" og fly, samt i 1977 statsminister Anker Jørgensen i inspektionsskibet "Hvidbjørnen".

Thostrup deltog i internationale maritime symposier i England i 1967, i USA 1966, 1970, 1971, 1973, 1976, 1978 og 1979, samt i Haag 1973, i Stockholm 1975 og i Helsingfors 1978.

Admiral Thostrup aflagde i 1973 tjenstligt besøg i Moskva, Tallin og Leningrad som flådeadmiral S. Gorshkov's gæst, og var i 1974 vært for Gorshkov's genbesøg. Han aflagde også tjenstlige besøg hos søværnscheferne i Sverige i 1966 og 1973, i Vesttyskland og Norge i 1969 og i England 1977 og 1980.

Thostrup var meget historisk interesseret, og han har skrevet mange sømilitære artikler og afhandlinger, herunder i juni 1972 skitse til Søværnets fremtidige sammensætning (flådeplan 82), som blev fremlagt til behandling i folketingets forsvarsudvalg samme år. Hans historiske forfatterskab omfattede ikke blot det søkrigshistoriske, men også det rent historiske, som hans bidrag til bogserien "København før og nu – og aldrig", hvor han skrev bind 8 "Holmen og Orlogsværftet". Thostrup har også skrevet en interessant og grundig beretning om planlægningen og gennemførelsen af Den Danske Brigades overførsel til Helsingør fra Helsingborg den 5. maj 1945.

Sven Thostrup var under hele sin karriere karakteriseret ved sin store viden, sin flid og grundighed, sit overblik og evnen til at delegerer og ikke mindst ved altid at være en god kammerat. Han var ikke bange for at gå til pressen, når han mente, at det kunne gavne Søværnet, og han fik i begyndelsen af 1950'erne ved henvendelse til journalist Hans Edvard Teglers den daværende "Berlingske Aftenavis" til at optage en stor artikel, som bl.a. fremhævede flådens behov for kampkraftige skibe.

Han udviste også stor forståelse for det politiske spil ved at invitere den nyudnævnte forsvarsminister Erik Ninn Hansen til en briefing i Søværnskommandoen i 1968, da flåden ønskede at gå aktivt ind i produktionen af det nye missilsystem "Seasparrow", hvilket var et brud med tidligere praksis. Briefingen var en succes, og søværnet fik den ønskede tilladelse. Da arbejdet med at udarbejde langsigtede investeringsplaner begyndte i

1967, demonstrerede han sin delegerings-evne ved ikke at kræve daglige eller ugentlige orienteringer om status i planerne. Som han sagde til søværnets daværende medlem af den arbejdsgruppe, som arbejdede med problemerne under ledelse af den daværende souschef i forsvarsstaben, kommandør Jørgen Petersen: "Vi mødes jo jævnligt på trappen, og så kan du orientere mig".

Sven Thostrup fik i sin karriere tildelt dekorationerne Storkors af Dannebrog, Frederik IX's Mindemedalje og Hæderstegnet for god Tjeneste i Søetaten, den Brasilianske Merito Naval Orden, Storkorset af den Italienske Fortjenstorden, Den Nederlandske Oranie Husorden, Storkorset af den Norske St. Olavs Orden og Storkorset af den Svenske Sværd Orden. Herudover fik Thostrup tildelt den hollandske De Ruyter-Medalje i bronze.

Sven Thostrups kærlighed til Søværnet og Danmark illustreres bedst gennem inskriptionen på hans våbenskjold som storkorsridder. Den lyder: "Flåden for Fædrelandet".

Sven Thostrup og fru Lizzie supplerede boligen på Østerbro med et sommerhus i Nordsjælland – først i Kregme, senere i Tibirke Bakker. Dette bragte dem i forbindelse med golfklubben i Asserbo, hvor de begge i pensionistperioden nød spillet og friluftslivet. Dette medførte, at de afbrød bylivet og købte helårshus i Skærød vest for Helsingør, hvor Thostrup kunne fortsætte at udøve sin interesse for ornitologi og til det sidste med flid og interesse plejede husets have.

90 års fødselsdagen blev fejret i Søofficersforeningen omgivet af familie og venner, herunder et bord med 6 oldebørn.

I juni blev Sven Thostrup indlagt på Frederikssund Sygehus, hvor han efter få dages forløb døde den 20. juni, omgivet af den nærmeste familie. Han blev bisat fra Holmens Kirke den 24. juni 2006, og urnen vil blive nedsat på Holmens Kirkegård.

(1576) (1589) (1593) (1617)

BOGANMELDELSE

Søren Nørby & Steen Schön:

Fregatterne Peder Skram og Herluf Trolle

Flådens Flagskibe under Den Kolde Krig

Statens Forsvarshistoriske Museum, København 2006

ISBN 87-89022-48-3

200 sider, illustreret, faktabokse, oversigter, noter samt person- og skibsregister.

Søren Nørby, der er cand. mag. i historie fra Københavns Universitet 2004, vil være kendt af dette tidsskrifts læsere, bl. a. for bogen *Flådens sænkning 29. august 1943* udgivet i anledning af 60-års dagen for begivenheden (anmeldt i T.f.S. 2003). Søren Nørby har endvidere i 2005 udgivet *Danske ubåde 1909 – 2004*, der anmeldtes i tidsskriftet i 2005. En bearbejdet udgave af Søren Nørbys specialeopgave i historie på Københavns Universitet har været bragt i tidsskriftets årgang 2005. Medforfatteren Steen Schön er cand. mag. i historie fra Syddansk Universitet 2001.

Forordet er skrevet af fhv. viceadmiral Jørgen F. Bork, som desuden har bidraget med talrige beretninger om episoder og hændelse om bord i fregatterne. I et appendiks har admiralen redegjort for den danske flådes opgaver og operative koncept under den kolde krig.

Søværnets genopbygning efter 2. verdenskrig danner en naturlig indledning til beretningen om fregatternes historie. Med udgangspunkt i Lissabon-aftalen i 1952 gennemgås styrkemålenes udvikling, som forudså en større dansk flåde end der var politisk vilje til at gennemføre. Desuden gives et overblik over de storstilede våbenhjælpsaftaler, som blev indgået mellem USA og Danmark.

I de følgende kapitler beskrives truslen fra Øst under den kolde krig, Warszawa-pagtens øvelsesaktiviteter og overvågningsmønstre i Østersøen og de danske farvande, hovedkoncepten for minelægningsoperationer og det formaliserede samarbejde mellem den tyske og danske flåde i Enhedskommandoen. Man kunne dog være tilbøjelig til at mene, at det personli-

ge forhold og professionelle samarbejde mellem de to flådechefer og deres stabe i henholdsvis Aarhus og Mürwick spillede en større rolle end det formelle samvirke i alliancens kommandostruktur.

Der næst følger en beskrivelse af projekteringen og bygningen af fregatterne ved Helsingør Værft, de efterfølgende prøvesejlads, færdiginstallation af elektronisk udstyr mv. og den første kommandohejsning i hhv. 1966 og 1967. Fregatterne var de sidste skibe, som byggedes som led i det dansk-amerikanske cost-sharing program. Der berettes endvidere om oprettelsen af STANAVFORLANT i 1968 og om PEDER SKRAMs første deltagelse i den multinationale flådestyrke allerede to år senere. Det fremhæves med rette, at fregatternes hyppige deltagelse i styrken i høj grad bidrog til at højne det professionelle niveau – ikke alene i fregatterne men også gennem afsmitning i resten af flåden. Linierne trækkes tilbage til 1970, hvor den socialdemokratiske animositet mod fregatterne ulmede i forbindelse med fremsættelse af et forslag til en ny forsvarsordning. Under forhandlingerne i 1973 om et nyt forsvarsforlig blev det fastslået, at fem af søværnets enheder skulle være fregatter eller korvetter. Ved beslutningen om at projektere korvetterne var den politiske stemning klart for afskaffelse af fregatterne, fordi ”større” enheder ansås for sårbare. Forfatterne giver et udmærket overblik over den levetidsforlængelse, som gennemførtes i midten og slutningen af 1970’erne, og som omfattede en opdatering af fregatternes elektroniske udstyr og armering, bl. a. med NATO Sea Sparrow luftmålsmissilsystemet og HARPOON sømålsmissilsystemet.

Missiluheldet ved Lumsås er udførligt beskrevet, ligesom auditor- og kommissionsundersøgelserne omtales. Forfatterne redegør for de politiske vanskeligheder, som opstod under perioden med fodnotepolitik, bl. a. på baggrund af en fejlfortolkning af erfaringerne fra Falklandskrigen i 1982. Der var fortsat ikke politisk vilje til at opretholde fregatterne, der i deres sidste levetid fik kunstigt åndedræt ved overførsel af personel fra minelæggerne. D. 4. januar 1988 var det imidlertid slut, da kommandoen blev strøget i fregatterne for sidste gang. Hermed ophørte dansk deltagelse i STANAVFORLANT for en stund med et overfladefartøj. Som en af begrundelserne for bevarelse af fregatterne havde man i søværnskredse fremført, at korvetter var for små til denne opgave. Efter en interimperiode og korvetten OLFERT FISCHERs udsendelse til Golfen deltog korvetterne fra 1991 i den multinationale flådestyrke til stor gavn for flådens professionelle udvikling. Ved forsvarsaftalen af marts 1989, der bl. a. også er kendt for lukning af Orlogsværftet og en omfattende udflytning af aktiviteter fra Holmen, besegledes fregatternes udfasning endeligt. I forbindelse med Golfkrigen i 1990 opstod et kort intermezzo med en drøf-

telse af reaktivering af en af fregatterne, hvilket utvivlsomt havde været muligt, men af politiske grunde faldt valget på korvetten OLFERT FISCHER til udsendelse til den Persiske Golf.

I epilogen redegøres for PEDER SKRAMs restaurering som museums-skib under Fonden Peder Skram.

Luftfotografiet pag. 27, som viser et udsnit af den danske flåde, er fra øvelse DANEX/BRASS BUTTON i juni 1969. Billedet er taget i forbindelse med styrkens anduvning af Portsmouth. Bemærk 111. torpedobåds-division (FLYVEFISKEN-klassen) i øverste venstre hjørne; bådene havde ingen styremaskine – derfor den bugtede formation.

Bogen giver et varieret og sammenhængende billede af fregatternes historie og mange af de forhold, som prægede perioden. Bogen fremstår værdifuld alene på baggrund af det systematiske overblik og kan varmt anbefales.

(1818)

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 54 73 82
Telefax 32 96 31 71
Åbningstider:
Hverdage 9-15 – tirsdag 9-18*

ERHVERVELSER MAJ/JUNI 2006

HISTORIE

Nelson's Ships a Trafalgar Tribute:
Paintings and descriptive
Ian Collins
London : David Messum Fine Art,
2005. - 124 s. : ill.
Opstilling: Marinemalere

The Banzai Hunters :
The Small Boat Operations that
defeated the Japanese, 1944-5
Peter Haining
London : Robson Books, 2006. -
191 s.: ill. kort
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

Forundersøgelser - Bygningsarkivi-
valske undersøgelser: Renovering
af De Gule Stokke - pilotprojekt
Kirsten Lindberg, artekt m.a.a.,
dr. phil
København : Forsvarets Bygnings-
tjeneste, 1998

Opstilling: Historie.C.1.a.2
1 : Sektion 1 af 4.- s. 1.01 - 2.60
2 : Sektion 2 af 4.- s. 3.0 - 5.93
3 : Sektion 3 af 4.- s. 6.1 - 6.71
4 : Sektion 4 af 4.- s. 7.1 - 10.9

Kystbatteri Hornbæk
Oliver Wleklinski,
Oliver Wleklinski
14 s. ill
Opstilling: Kystforsvar.A.

KRIGSHISTORIE

Razor's Edge : The Unofficial
History of the Falklands War
Hugh Bicheno
London : Weidenfeld & Nicolson,
2006. - 383 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.e.4.

The Epic of Dunkirk
E. Keble Chatterton
reprint- London : Hurst &
Blackett, 1941. - 256 s. : ill. Kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Kanalen
& Nordsøen.

Dristige missioner fra
2. Verdenskrig
Rasmus Dahlberg
København : Aschehoug, 2006. -
190 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

X-Craft Versus Tirpitz :
The Mystery of the Missing X5
Alf R. Jacobsen
Stroud : Sutton Publishing, 2006. -
287 s. : ill.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Tirpitz :
Kampen om Norra Ishavet
Michael Tamelander,
Niklas Zetterling
Stockholm : Norstedts Förlag,
2006. - 364 s. : Ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Norge.

PERSONALHISTORIE

Krigeren : K.B. Martinsen, officer
og landsforræder
Frank Bøgh
Hellerup : Documentas, 2005. -
284 s. : ill.
Opstilling:
Persb.b.MARTINSEN, K.B.

The Nelson Touch : The Life and
Legend of Horatio Nelson
Terry Coleman
London :
Bloomsbury, 2002. - 424 s. : Ill.
Opstilling: Persb.b.NELSON,
HORATIO.

Hvad man dog kan komme ud for
Willy B. Magnussen
Mariager : Damsgaard Tryk, 1995.
- 64 s. : ill.
Opstilling:
Persb.b.MAGNUSSEN, WILLY B.

Life and Death on the Greenland
Patrol, 1942
Thaddeus D. Novak
Gainesville : University Press of
Florida, 2006. - xx + 205 s. :
ill. kort
Opstilling: Persb.b.NOVAK,
THADDEUS D.

The Ship Thieves: The true Tale of
James Porter, Colonial Pirate
Sian Rees
London : Aurum Press, 2005. -
231 s. : ill. kort
Opstilling: Persb.b.PORTER,
JAMES

Teddy Suhren: Ace of Aces: Mem-
oirs of a U-Boat Rebel
Teddy Suhren, Fritz Brustat-Naval
Annapolis : Naval Institute Press,
2006. - 248 s. : ill. kort
Opstilling:
Persb.b.SUHREN, TEDDY

Shackleton's Captain: A Biograp-
hy of Frank Worsley
John Thomson
Toronto : Mosaic Press, 1999. -
208 s. : ill.kort
Opstilling: Persb.b.WORSLEY,
FRANK ARTHUR
Index/bibl.

**POLITIK OG
EFTERRETNINGSVÆSEN**

Det danske forsvar:

Opgaver, udstyr og mandskab i det nye årtusind

Søren Nørby

1. udg. 1. oplag- København :

Aschehoug, 2006. - 265 s. : ill.

Opstilling: Forsvarsproblemet.B.8

Årlig redegørelse 2005

Kbh. : Forsvarsministeriet, 2006. -

64 s : ill.

Opstilling: Forsvarsproblemet.B.8.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Skoleskibet Danmark

Per Bøgh

Stenstrup : Skib Forlag, 2006.

- 80 s. : ill.

Opstilling: Handel & søfart G.

U-Både fra alverdens lande :

Guide til mere end 150 udstillede u-både

Florian Lipsky, Stefan Lipsky

Værløse : Billesø & Baltzer, 2006.

- 144 s. : ill.

Opstilling: Ubådsvæsen.A.X.

Fire at Sea : The Tragedy of the

Soviet Submarine Komsomolets

D.A. Romanov, Kenneth J Moore, ed.

Washington D.C. :

Potomac Books Inc., 2006. - xxvi-

ii+266 s. : ill.

Opstilling: Ubådsvæsen.E.

I-400: Japan's Secret Aircraft-Carrying Strike Submarine :

Objective

Panama Canal

Henry Sakaida, Gary Nila, Koji

Takaki

Crowborough : Hikoki Publ.,

2006. - 144 s. : ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Carrier Battle Group

S.F. Tomajczyk

Osceola, WI : MBI Pub. Co.,

2000. - 128 s. : Ill.

(The Power series)

Opstilling: Krh. A. I. a. 3.

Jane's Warship Recognition Guide

Anthony J Watts, ed.

4. ed. Revised- London :

Harper Collins, 2006. - 384 s. : ill.

Opstilling: Khr.A.I.b.

Soviet Foreign Policy in Perspective

Robert G. Wesson

Homewood, Ill : The Dorsey

Press, 1969. - 472 s. : ill.

(The Dorsey series in political science)

Opstilling: Politik. B.8

Fatal Ascent : HMS Seal 1940

Melanie Wiggins

Stroud : Spellmount, 2006. - 272

s. : ill.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

**SØMANDSKAB,
NAVIGATION m.m.**

The Young Seaman's Manual and
Rigger's Guide
C. Burney
6. rev. and corr. ed.- London :
Trübner & Co., 1878. - 591 s. : ill.
Opstilling: Sømandskab.D.II.

**BJÆRGNINGSVÆSEN
OG DYKNING**

X Marks the Spot : The Archaeo-
logy of Piracy
Russell K Skowronek, ed., Charles
R. Ewen, ed.
Gainsville : University Press of
Florida, 2006. - 339 s. : ill. kort
Opstilling: Historie.E.

GRØNLAND

Twin Otter : Flyvning og rejser i
Grønland
Peter Schmidt Mikkelsen
København : Aschehoug, 2006. -
329 s. : ill./kort
Opstilling: Grønland.A.

**VÅBENTEKNISKE- o.a.
HÅNDBØGER**

Jane's Naval Weapon Systems:
Issue 42
E.R. Hooton, ed.
2005- Coulsdon : Jane's Informati-
on Group, . - 742 s. : ill.
Opstilling: Periodica- EJ TIL
UDLÅN

ROMANER

1983 - Den Kolde Krigs højde-
punkt
Rasmus Dahlberg
1. udgave 1. oplag- København :
Aschehoug, 2006. - 301 s.
Opstilling: Krh.B.II.e.

Uni-Safe Electronics A/S

Uni-Safe Electronics har udstyret til din sikkerhed

Egen produktion af udstyr

Uni-Safe Electronics har mere end 12 år på bagen indenfor elektronik til søfarten. Dels producerer firmaet selv, dels har man agenturer for en række produkter indenfor sikkerhed og kommunikation til søs. Uni-Safe Electronics producerer selv Salinometere, der eksporteres til mere end 35 lande verden over. Den erfaring og viden man har opbygget i produktionen af salinometere, er brugt til udviklingen af det nye brovagt-alarmsystem, BW-700. Det betyder blandt andet, at systemet kan produceres til en yderst konkurrencedygtig pris uden at det går ud over kvaliteten.

S-VDR fra Jotron godkendt!

Jotron Electronics har netop fået typegodkendt deres Tron S-VDR capsule, som samtidig indeholder en float free GMDSS EPIRB med indbygget GPS. Tron S-VDR capsule har batterikapacitet nok til at sende i 7 dage. Den kan tilsluttes alle eksisterende VDR-systemer på markedet. Med Tron S-VDR slipper man for kostbare dykkerudgifter, når kapslen på VDR-systemer skal hentes fra et sunket skib, da S-VDR nemt kan opsamlers fra havets overflade.

Nye TV antenner fra Naval

Alle Naval antenner har nu integreret filter, der forhindrer VHF-radioer, radar og AIS-sendere i at forstyrre TV-billedet ombord. Hvis man har problemer i dag med TV-billedet, opnår man store fordele ved at skifte til Navals nye TV- og radio antenner. Hvis man har en ældre antenne fra Naval, kan man nøjes med at udskifte antenneforstærkeren og derfor slippe for unødige omkostninger. Desuden leverer Naval også satellit TV-antenners i 90 og 120 cm, som er de optimale størrelser for modtagelse af satellit TV.

Brovagt Alarm System

- Hvis du står stille for længe, begynder alarmer at ringe

Se mere på www.brovagt.dk

- Produktet leveres ved BW-700
- Konstumsnyttig gave
- Lille og let at installere
- Har et begynde
- Udgang af beredingskæde
- Stort med beredning
- Kan tilkøbes 12 eller 24V
- Ved alarm blinker lys i Brovagt-systemet
- Alarmer har hvidt stift
- BW-700 kan monteres på 120V nettet i 60 min eller plumbroskab

Uni-Safe Electronics A/S har udviklet et brovagtalarmsystem BW-700

Brovagtalarmerne kan blive brovagtens livsgenstand på skibe og lystbåde og under søjle med sølyst og lystbåde.

Brovagtalarmerne er tilføjet i søvartsplanerne med internationalt og danske leverer til søvartsplanerne.

Uni-Safe Electronics A/S
Avinger Strandvej 124
2300 København L
Tel: +45 43381615
Fax: +45 43281330
www.unielec.dk

CFlex

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

Commanding Communication

Mærsk Data Defence har været leverandør til Søværnet siden midten af 1980'erne. Også Søværnets nyeste enheder bliver forsynet med integrerede kommunikationsløsninger fra Mærsk Data Defence.

U.S. Navy photo of Shannan E. Rostrom

Coalition Interoperability

En verden i forandring kræver internationalt samarbejde

Systematics løsninger understøtter Søværnets opgaver til lands, til vands og i luften - og gør det nemt at samarbejde med andre værn, andre landes forsvar og civile myndigheder. Fordi vi ønsker at gøre en forskel - og leverer den bedste løsning i højeste kvalitet til tiden.

SYSTEMATIC
software engineering

Power of Performance

www.systematic.dk

DFDS Tor Line – en vigtig del af forsvarets Ark-projekt

Tor Anglia

Tor Futura

DFDS
TOR LINE

www.dfdstorline.com

Naval
Team
Denmark

Orlogsskibe med opgavebestemte moduler

NTD

Naval Team Denmark

Axeltorv 6, 4.

1609 København V

Tel.: 33 33 96 94

navalteam@navalteam.dk

www.navalteam.dk

*International markedsføring af systemer
udviklet til familien af Standard Flex fartøjer.*

Medlemmer:

Odense Stålskibsværft

Terma

Maersk Data Defence

Systematic Software Engineering

RESON

Promecon

Lyngsø Marine

Novenco

HEEDS

NORDIC DEFENCE INDUSTRIES

EIVA

HMK Gruppen

ROSHIELD

Associerede medlemmer:

EADS Deutschland

ADI

Saab Underwater Systems

Leverandører til Søværnet

Tidsskrift for Søværnen

oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes optaget i tidsskriftet, samt bøger, der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt i word pr. email eller på diskette. Evt. illustrationer fremsendes særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at publicere artikler og indlæg vedrørende maritime forhold i almindelighed og Søværnet i særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827 som Archiv for Søværnet og udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnlojtnant Nicholas H. Karlsen

Selskabets hjemmeside:

www.sls.svn.dk

Annoncer tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

POST

PP

DANMARK

91382 KHC 830
MARINENS BIBLIOTEK
HENRIK GERNERS PLADS 1
1439 KØBENHAVN K

000

00000497

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES SAFARE

EuroTorp

Marinaval

Knapholm 7 · 2730 Herlev
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 5 · 2006 · 177. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2006/5 * 177. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	291
Ny udgave af "Danske Søofficerer"	292
Artikler	
Krige og konflikter i starten af det 21. århundrede af <i>Viggo Lemche</i>	293
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet	
Formandens beretning for det 222. forsamlingsår af <i>Nicholas H. Karlsen</i>	334
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser maj/oktober 2006	341
Annoncer	362

Redaktionen sluttet 5. november 2006

Forside: Det flexible støtteskib ABSALON under prøvesejlads i Østersøen

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2006/5

I løbet af 1990-erne har det stået klart, at måden at føre krig på og at opfatte krigsbegrebet på har undergået ændringer. Der har været talt om asymmetrisk krigsførelse som følge af at man fra mange stater side i dag ser terrorisme som en trussel, der er mere aktuel end krige svarende til dem, vi har kendt fra tidligere eller som dem, man forestillede sig under den kolde krig før 1989. Kort sagt kan den asymmetriske krigsførelse forklares som regulære styrkers kamp mod ir-regulære styrker eller kræfter.

Flere militære analytikere har været inde på, at den måde, som staterne i dag har indrettet deres forsvar på, ikke er særligt velegnet til at føre asymmetrisk krig. Problemet er endvidere i denne forbindelse, at guerilla-krig i den konventionelle forstand, under en eller anden form, havde en front eller et specielt defineret kampområde. Det har den krig, som terrorisme står for i dag, ikke. Derfor er det formentlig også vanskeligt at finde nye former for struktur af kommende væbnede styrker

Ingen kan med sikkerhed sige, hvor denne udvikling går hen, men der kan gives en række kvalificerede bud på udviklingen samt en karakteristisk af hvilke præmisser, der gør sig gældende for den type af konflikter, som vi vil se i fremtiden. Tidsskriftets hovedartikel i dette nummer vedrører krig og konflikter i begyndelsen af det 21. århundrede, og er skrevet af seniorrådgiver Viggo Lemche, Forsvarets Forskningstjeneste. Den udgør utvivlsomt en efterspurgt oversigt om dette emne på dansk, som det er en glæde for tidsskriftet at kunne publicere.

Et fast indslag i Tidsskrift for Søværnen har i mange år været accessionsoversigten fra Marinens Bibliotek. Der er ikke tvivl om, at disse oversigter fortsat udfylder en funktion i forhold til tidsskriftets læsere. Tidligere blev de indgåede bøger forsynet med en kort kommentar, der uddybede bogens indhold eller samme den ind i en større sammenhæng. Dette arbejde ophørte dog og har ikke været gennemført i mange år. Det er derfor glædeligt, at Marinens Bibliotek nu atter har kapacitet til at udarbejde supplerende kommentarer til de væsentlige bøger, der er indgået i bibliotekets samlinger.

Hans Christian Bjerg

NY UDGAVE AF »DANSKE SØOFFICERER« Frivillige medarbejdere søges

I 1935 udsendtes 2-bindsværket »Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660-1814 og den danske Søetat 1814-1932«, udarbejdet af søofficeren T.A. Topsøe-Jensen og arkivaren Emil Marquard. Dette værk blev i 1984 fulgt op af »Danske Søofficerer 1933-1982« udarbejdet af søofficererne S.E. Pontoppidan og Jørgen Teisen. Bogen blev udsendt af Søe-Lieutenant-Selskabet i anledning af selskabets 200-års jubilæum i 1984.

Søe-Lieutenant-Selskabets bestyrelse har besluttet i anledning af selskabets 225-års jubilæum i 2009 at søge udsendt en efterfølgende oversigt i samme udstyr, der fører biografierne over danske søofficerer frem til 2010, altså dækkende perioden 1983-2010.

Projektet søges gennemført ved hjælp af fondsmidler i lighed med de tidligere oversigter. Arbejdet vil i samarbejde med Forsvarets Personeltjeneste bl.a. omfatte indhentning og sammenskrivning af oplysninger om de biograferede søofficerer. Udarbejdelsen lægges i hænderne på et redaktionsudvalg, og til at indtræde i dette udvalg søger Søe-Lieutenant-Selskabet kontakt med især pensionerede søofficerer, der på frivilligt basis vil være interesseret i at medvirke i dette projekt.

Det redaktionelle arbejde vil i samarbejde med redaktionsudvalget indtil videre blive ledet af selskabets redaktør, orlogshistoriker Hans Christian Bjerg, som interesseret kan henvende sig til på tlf. 45 86 18 28 eller email: hcbjerg@post.tele.dk.

Bestyrelsen

KRIGE OG KONFLIKTER I STARTEN AF DET 21. ÅRHUNDREDE

Af Seniorrådgiver Viggo Lemche

Krigsbegrebet har i de seneste to årtier undergået store forandringer. Seniorrådgiver Viggo Lemche giver her en introduktion til nogle af de væsentligste overvejelser omkring denne ændring i måden at føre krig på, og hvorledes vi må forestille os krige ført i fremtiden. Han præsenterer bl.a. den fremtrædende israelske militærhistoriker og militæranalytiker Martin van Creveld, hvis bog fra 1989 »Transformation of War« i dag anses for at være en markant analyse af den ændring af krigen, som har fundet sted. Men artiklen er også en meget selvstændig gennemgang af de forhold, der i dag spiller ind som årsager til mulige kommende konflikter.

Forfatteren, Viggo Lemche, er civilingeniør med speciale i matematisk statistik og operationsanalyse. 1986-91 var Viggo Lemche ansat ved NATOs hovedkvarter i Brussels som sekretær for den tidligere forskningsorganisations bestyrelse. Han har derefter fra 1981 været ansat ved Forsvarets Forsknings tjeneste. Her har han nu ansvar for planlægning, koordinering og budgettering af forskningen. 2002-06 var han formand for NATOs forskningsorganisations panel for langsigtede og generelle studier, ligesom han har været national koordinator for og rådgivning af SERA, det fransk ledede undervisningskursus for ledende medarbejdere i den europæiske rustningsindustri og deres partnere på offentlig side.

Indledning

Forsvarets langsigtede udvikling er indledningsvis fastlagt i den aftale om forsvarets ordning for 2005 – 2009, som blev indgået i foråret 2004. Det er første gang efter murens fald, at den nye sikkerhedspolitiske realitet i vores del af verden ikke alene er erkendt, men hvor konsekvenserne på alle relevante områder også er taget. Der er tale om et endog meget godt grundlag for forsvarets videre udvikling. Men aftalen markerer naturligvis ikke enden på forsvarets omstilling, den markerer nok ikke engang begyndelsen på enden herfor, men snarere enden på begyndelsen, en begyndelse, som startede med murens fald.

Eftersom aftalen medfører store ændringer, vil implementeringen af den lægge beslag på mange af forsvarets ressourcer, herunder intellektuel-

le ressourcer. Men der er behov for at tænke videre. Der er behov for at planlægge forsvarets langsigtede udvikling inden for organisation, teknologi og doktriner. Med andre ord, hvilke typer soldater og ledere er der brug for, hvilke hjælpemidler skal de udstyres med, og hvordan skal de gennemføre deres arbejde?

Det afgørende i denne sammenhæng er, hvile udfordringer vi kommer til at stå overfor, da dette vil være styrende for, hvordan forsvaret mest hensigtsmæssigt kan udvikles. Formålet med dette artikel er at bidrage til at belyse nogle af de bagvedliggende, væsentlige faktorer, som har betydning for forsvarets omstilling med fokus på det ideologiske, og til dels det teknologiske aspekt. Fremgangsmåden er en indledningsvis gennemgang af en række relevante forfatteres synspunkter efterfulgt af en diskussion og et sammendrag.

Baggrund

Udfordringerne

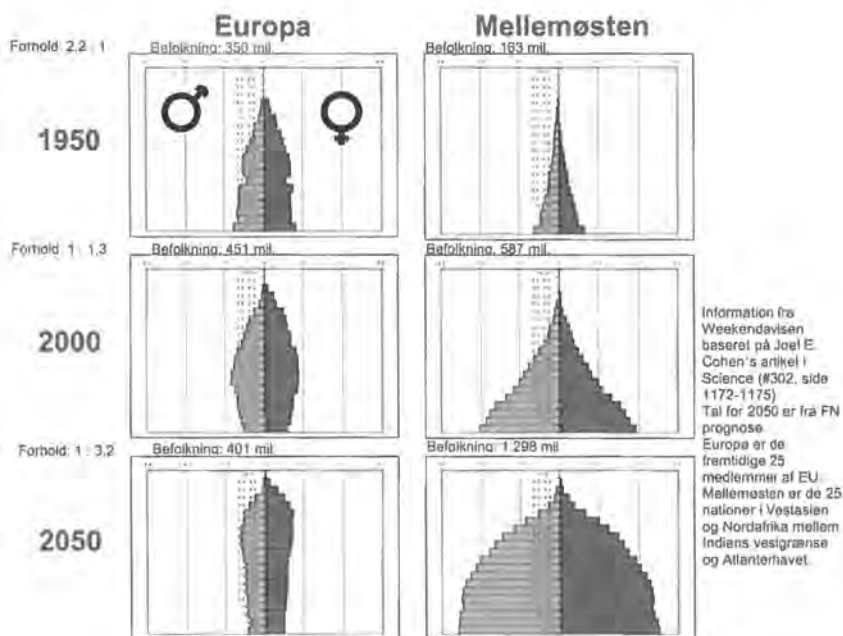
De vestlige samfund står overfor en række udfordringer i det næste halve århundrede. Forfatteren Paul Hirst har givet en vurdering af de fundamentale kræfter, som får betydning for vores udvikling¹:

- forskydning i de økonomiske magtbalancer og uligheden mellem stater
- klimaændringer
- udviklingen i kulturelle standarder og internationale normer
- krigsførelsens teknologiske forandringer

Uanset relevansen af de første to punkter, især forholdet til Kina, vil vi her begrænse os til de to sidste, som nok reelt drejer sig om ideologien, hvad går konflikten dybest set ud på, og teknologien, hvilke nye hjælpemidler kan vi allerede på nuværende tidspunkt se frem til vil dominere kamppladsen? På denne baggrund vil det blive forsøgt at indkredse hvad fremtidens krig vil indebære og hvilke former, vi vil komme til at møde den i.

Hertil kommer, at europæerne står overfor en måske endnu større udfordring i form af den forskel i udviklingen af befolkningerne i Europa og Mellemøsten, som har fundet sted de sidste 50 år og de forventninger til befolkningsudviklingen de næste 50 år, som FN har.

KRIGE OG KONFLIKTER I STARTEN AF DET 21. ÅRHUNDREDE

Når befolkningsudviklingen som vist ovenfor har en særlig betydning, skyldes det at der er en tendens til, at der opstår en særlig dynamik i samfund, når andelen af unge i en befolkning overstiger en grænse på omkring 50 – forstået som antallet af unge mænd på mellem 15 og 29 år for hver 100 mænd på 30 og derover². Det kan give sig udslag på mange måder. I vores egen verden har vi oplevet ungdomsoprøret, som var karakteriseret ved ikke alene en åndelig frigørelse fra den ældre generation, men en fælles bevidsthed om at være med i noget nyt, som endog fik enkelte mere rabiate elementer til at gribe til vold i de fleste vestlige lande. Og uanset om den enkelte gik så vidt som til at gribe til mere håndgribelige metoder, så var der en særlig fællesskabsfølelse, en følelse af at tilhøre en bevægelse, som var utrolig udbredt. I en sådan situation vil nogle unge – mest mænd – føle sig uforløste, medmindre de kan gøre noget. Og det noget kan desværre udarte sig til terror. Man hvad enten man tror på konsekvenserne af en sådan dynamik eller ej, er det relevant at spørge sig om, hvad de europæiske samfund kan tilbyde de mange, nye, unge medborgere, ikke alene i Mellemøsten, men lige så meget deres åndsfræller i vores egen verden. Med andre ord, hvad kan unge muslimer stille op med sig selv og al deres energi i vores samfund? Hvis vores

samfund ikke kan tilbyde dem noget, så er der – desværre – andre, som både kan og vil, og så kan vi ikke stille så meget andet op end at lære det.

Når det er vigtigt at gennemtænke de nye udfordringer, skyldes det ikke mindst, at selve krigens form står overfor en radikal omlægning. Meget tyder på, at hvor udviklingen hidtil er forløbet i ét spor, vil vi fremover skulle håndtere to væsensforskellige konflikttyper, dels en fortsættelse af den traditionelle udvikling med fokus på de muligheder ny teknologi giver for effektivisering, dels en helt anden måde at tænke krig på – på alle områder: hvem der inddrages, hvor der kæmpes, hvilke metoder der tages i brug mv.

I den forbindelse skal man huske, at slagmarken er blevet udvidet meget de sidste 50 år. I tusinder af år blev krige før den tid enten ført på landjorden eller på havet. De fleste stater havde til det formål opstillet hære og udruste flåder. I starten af det 20 århundrede begyndte mennesket at beherske lufthavet, og det blev snart inddraget i krigen. Mange lande har efterfølgende etableret et nyt selvstændigt værn i denne forbindelse. I Danmark blev Flyvevåbnet etableret kort efter 2. verdenskrig efter engelsk forbillede. Senere kom udnyttelsen af rummet til, her er tale om mere end bare en udvidelse af lufthavet. En udnyttelse af rummet baserer sig på andre dele af fysikken end lufthavet, og de anderledes vilkår kræver en satsning af økonomiske midler i en helt anden størrelsesorden, hvis en indsats skal batte. Kun få lande har reelt etableret sig i rummet, og selvom ingen har oprettet et selvstændigt værn til dette formål, har de større spillere etableret selvstændige militære kommandoer på området. Mange lande udnytter de faciliteter, som rummet giver til observations, kommunikations og andre formål, oftest ved at leje udstyr eller services fra de udbydere, der findes på det internationale marked, både offentlige og private. Der er ingen tvivl om, at fremtidens krige i stadig større omfang også vil blive udkæmpet i rummet, med andre ord så vil de faciliteter, nogle stater råder over i denne sammenhæng, blive genstand for fjendtlige handlinger (det drejer sig først og fremmest om jordstationer, kommunikationsveje og satellitter).

Endelig har mennesket de sidste godt 10 år etableret cyberspace. Her bliver der tale om en helt ny form for udfordring. Cyberspace vil blive inddraget i krige af samme grunde som landjorden, havet, lufthavet og rummet hidtil er blevet det, nemlig at det giver mening i sammenhængen. Men hvor de øvrige krigsskuepladser har deres eget værn eller i det mindste kommando, så er cyberspace så nyt, at mange landes forsvar reelt endnu ikke har indstillet sig herpå. Der er naturligvis lavet studier, skrevet stabsnotater og lignende, men kun få lande har etableret egentlige orga-

nisationer, som har til opgave at forsvare landet i cyberspace, med alt hvad dertil hører af organisation, doktrin og materiel. Problemet er formentlig, at det endnu ikke er alment anerkendt, hverken i det militære etablissement eller blandt politikerne, at cyberspace ikke alene er kommet for at blive, men at det bliver en krigsskueplads, som vil stille krav en betydelig dedikeret indsats, hvis et forsvar skal kunne nytte. Behovet er der. Under den krise, Danmark gennemlevede i starten af 2006, blev over 500 danske servere angrebet i en sådan grad, at de ikke kunne virke. Og Forsvaret kunne ikke hjælpe. Nogle ville måske hævde, at det slet ikke skal være Forsvarets opgave at beskytte landet i cyberspace, men at det bør overlades til politi, IT-myndigheder eller andre. Det er naturligvis et legitimt synspunkt, men det hjælper ikke dem, som bliver ofre for angreb i cyberspace, og hvor en politimæssig eller regulativ indsats ikke giver dem en tilstrækkelig beskyttelse, fx fordi det ikke er muligt at anvende retssamfundets sædvanlige virkemidler. Den eneste måde man i nogle sammenhænge kan forsvare sig på i cyberspace, baserer sig på de principper, som Forsvaret alene anvender. En hensigtsmæssig beskyttelse af befolkningen i cyberspace bør tilrettelægges på samme måde som i andre sammenhænge, det vil sige med en afbalanceret indsats med forvaltningsmæssige, politimæssige og militære midler.

En anden ting er, at økonomi i stort omfang nu har erstattet krig. Avancerede industrilande vil formentlig kun yderst sjældent anvende magt mod hinanden, men vil bruge den militære styrke i resten af verden i forbindelse med humanitær intervention, fredsskabelse, og mod mislykkede stater, hvis anarki truer den internationale sikkerhed. Det fører til to forskellige perspektiver: Det optimistiske, at krige bliver mere og mere illegitime og gradvist vil forsvinde på grund af nye normer baseret på international ret. Det pessimistiske fremføres af Martin van Creveld, som fremhæver, at nok er den Clausewitzke krig ved at forsvinde, men den vil blive erstattet af ikke-statslige konflikter og aktører såsom terroristgrupper og militser. Disse konflikter er svære at håndtere, hvilket vil føre til ondartede paramilitære og politimæssige aktioner, som er vanskelige at regulere med normer. Han mener, at det efterhånden er svært at se muligheden for krig i traditionel forstand. Uanset potentialet for konflikter i enkelte områder som Korea, Kina - Taiwan, og – som sædvanligt – Mellemøsten, så ser van Creveld ikke den store sandsynlighed for, at der kommer mange konventionelle krige mellem to stater. Den seneste krig i Irak i 2003 var ganske vidst en forsmag på fremtidens kampmåde, hvor de amerikanske tropper kæmpede efter de nye principper om netværksbaserede operationer, men den var også den første større kamphandling siden krigen i gulfen i 1991. Selvom større, konventionelle kampe kun synes at forekomme i en månedstid i måske hvert tiende år, så er det sta-

dig en udbredt opfattelse, at det er, hvad konflikter drejer sig om, det er den form for krig, som betyder mest¹. Det er denne form for krig alverdens militære akademier bruger det meste af tiden og de fleste ressourcer på at uddanne deres elever til at håndtere. Det er der naturligvis en vis mening i, større kamphandlinger vil stadig forekomme, problemet er hvordan vægtningen skal være i opbygningen af forsvaret, hvordan balancen mellem evnen til at håndtere store og små konflikter skal styre organisation, doktrin og teknologi – og den tilhørende uddannelse.

For det meste af tiden, over det meste af verden, ser virkeligheden anderledes ud. Der er ingen mangel på irregulære konflikter. Terrorisme er den mest omtalte konfliktform for tiden. Men også oprør i Tjetjenien, Hamas i Israel og EZLN i Mexico – som dog mere kæmper en kamp på ord, en informationskrig, er stadig aktuelle. Hertil kommer udbredelsen af organiseret kriminalitet, hvor man nu taler om transnationale kriminelle organisationer (TCO) – hvor omsætningen med narkotika årligt skønnes at overstige verdenshandelen med olie i værdi. Men også i mindre omfang giver sørøveri, smugling mv. af stadig stigende omfang anledning til betydelig bekymring, ikke mindst da det ikke længere er utænkeligt at sådanne kriminelle netværk virker som skjulte operatører for stater med mindre ædle hensigter. Det vækker også bekymring, at illegale netværk arbejder med at sælge nukleare materialer. Selvom dette endnu ikke har omfattet plutonium eller højt beriget uran, så viser den kendsgerning, at der allerede i 1993 fandt over 200 smugleroperationer sted med uran, at problemet ikke skal undervurderes.

Med andre ord så ser det ud til, at informationsalderens trusler bliver mere diffuse, spredte, ulineære og multidimensionale end hvad vi har været vant til i industrialderen. Dette vil medføre et betydeligt pres på såvel politi som – ikke mindst – forsvaret, for at formulere nye koncepter for organisation, teknologi og doktrin.

Krigens fire generationer

I 1989 stillede William S. Lind m.fl. et provokatorisk spørgsmål i et militært tidsskrift i USA, the Marine Corps Gazette: Er det ved at være tiden, hvor vi vil se fremkomsten af en ny form for krigsførelse? Og hvad vil i givet fald karakterisere den?⁴

Baggrunden var et naturligt ønske om, at det amerikanske forsvar skulle være på forkant med fremtidens udfordringer. Det er et gammelt dogme, at generalerne altid forbereder sig på at vinde den forrige krig. Det kan vel have været sandt, det kan endda have været fornuftigt og rationelt i tidligere tider, men allerede i 1989 kunne Lind forudse, at noget nyt var i

gære. Han var også klar over, at den part, som først erkendte den nye virkelighed og som forstod at implementerede de nødvendige forholdsregler, ville stå med en afgørende fordel, når konflikten kom. Desværre var hans forudseenhed større end USA's evne til at tilpasse sig. Resultatet så vi 11. september 2001, hvor det kun alt for klart viste sig, at USA's civile og militære ledelse var helt uforberedte på, hvad der skete.

Lind analyserede krigens udviklingstrin i den moderne tid og fandt, at de kan beskrives i tre generationer. I første generations krigsførelse (1 GW) afspejler taktikken det daværende teknologiske udviklingstrin, herunder den glatløbende riffel, såvel som de sociale vilkår og ideer, herunder den lave træningsstandard i de nye værnepligtsbaserede massehære. For at opnå maksimal ildkraft var det nødvendigt med stram disciplin. Skønt de glatløbende våben siden blev erstattet af riflede, bevarede man megen af den her udviklede metode, herunder lineariteten på slagmarken. Det var i øvrigt et kendetegn dengang, at slag og krige tenderede til at falde sammen. Med andre ord blev en krig ofte afgjort ved et enkelt slag.

Anden generations krigsførelse (2 GW) blev udviklet som en konsekvens af de riflede våben, pigtråd, maskingeværet og indirekte skydende våben. Taktikken blev baseret på ild og bevægelse, og var væsentligst stadig lineær. Forsvaret søgte at afbøde alle forsøg på penetrering, og angreb fandt sted gruppevis på en langstrakt front. Måske var den største ændring fra 1 GW den store vægt på indirekte skydende våben jf. den franske maksime "artilleriet erobrer, infanteriet okkuperer". Fokus flyttede sig fra at maksimere mandskab til at maksimere ildkraft. 2 GW taktikker forblev basis for USA doktriner indtil 1980'erne og anvendtes stadig af enheder i felten dengang. Selvom ideer var en del af grundlaget for udvikling af 2 GW, var det først og fremmest de teknologiske fremskridt, som drev udviklingen. 2 GW krigsførelse var også baggrunden for udviklingen af kunsten af føre krig på operativt niveau, ikke mindst i Tyskland. Som et eksempel kan man se von Moltke's erkendelse af behovet for at omringe fjenden og udnytte jernbanen og telegrafene.

Tredje generations krigsførelse (3 GW) fremkom også som reaktion på en stadig større ildkraft på slagmarken. Den blev første gang anvendt af tyskerne i første verdenskrigs sidste år, da de havde erkendt, at deres industrielle basis var svagere end modpartens, især da USA gik med på de allieredes side. Den nye taktik var mere baseret på manøvre end på nedslidning, og den var den første ulineære taktik, som baserede sig på penetrering og kollaps af fjendens vilje til at slå mere end på at trænge ind på og nedkæmpe ham. Forsvaret var i dybden og tillod fjendtlig penetrering, ja det kunne endda invitere til sådan med henblik på at bere-

de modangreb. Selvom 3 GW var udviklet konceptuelt i slutningen af 1918, var det først da ny teknologi i form af kampvogne og jagerbomber kom til, at "Blitzkrieg" blev udformet og gennemført med succes. Her ændrede fokus sig fra sted til tid, en erkendelse som måske først blev eksplícit beskrevet af Boyd med hans "OODA-loop" (observe – orient – decide – act). Baggrunden for 3 GW var altså oprindelig nye ideer, selvom den først kunne gennemføres i større stil med indførelse af ny teknologi.

En analyse af ovenstående viser, at en række centrale områder har været gennemgående indtil nu og må forventes at danne baggrund for udformningen af fjerdegenerations krigsførelse (4 GW).

- For det første drives den igangværende udtynding af slagmarken helt ud i det ekstreme og målet for operationer kommer til at omfatte hele modstanderens samfund. Med andre ord vil små grupper gennemføre operationer alene, hvilket medfører krav om, at de kan operere fleksibelt på baggrund af lederens intentioner.
- For det andet reduceres afhængigheden af logistik. Man går over til at leve af landet og fjendens samfund, og fokus sættes på spredning af egne styrker og tempo i operationerne.
- For det tredje lægges endnu mere vægt på manøvre. Derimod opgives evnen til at samle tyngde af såvel mandskab som ildkraft. Faktisk ses det som en fordel ikke at samle for store elementer, da disse kan erkendes og bekæmpes. Små, højt mobile, dynamiske styrker foretrakkes.
- For det fjerde lægges vægten på at undergrave fjendens vilje til at slås mere end på at ødelægge modparten rent fysisk. Målsætningen er især at undergrave befolkningens opbakning til krigen og at angribe dets kulturelle identitet.

Med andre ord bliver 4. generations krigsførelse meget spredt fægtning. Den vil i vidt omfang være udefineret, og forskellen mellem krig og fred vil forsvinde. Den bliver totalt ulineær, og der vil ikke være særlige områder, som kan kaldes slagmarker eller fronter. Forskellen på civil og militær bliver udvisket. Hvis det lykkes at finde teknologiske muligheder for at gennemføre ødelæggende angreb, kan denne udvikling føre til, at større militære installationer bliver nedlagt i stor stil, fx lufthavne, kommunikationsknapdepunkter og hovedkvarterer. Tilsvarende kan der komme en udvikling på det civile område, hvor regeringskontorer, kraft-

værker og industrianlæg bliver spredt ud på mange mindre anlæg, som samlet vil være mindre sårbare. Der vil komme øget vægt på samfundets evne til at reagere med alle til rådighed stående midler (militære som civile) på en koordineret måde, selvom ansvarsfordeling og operationsområder kan være mindre klart definerede end i dag.

Hvis man kombinerer ovenstående udviklingstendenser med de muligheder moderne teknologi giver, kan man få en idé om, hvordan en 4 GW konflikt kan tage sig ud. Våbnene kunne være baseret på retningsbestemt energiudladning (directed energy), som kan give små grupper evnen til at ødelægge mål, de ikke kan angribe med konventionelle våben. Også udviklingen af førerløse fly, skjult kommunikation og kunstig intelligens kan tænke sig at give potentiale for radikale nye taktikker. Vi må forvente at komme til at stå overfor små fjendtlige elementer, bestående af meget intelligente mennesker, bevæbnet med moderne højteknologiske våben eller noget som vi normalt ikke opfatter som våben, som kan slå til overfor hele samfundet. Dette kan få konsekvenser for hvordan Forsvaret bliver organiseret og struktureret, i hvert fald den del, som får ansvaret for Totalforsvaret. Det må forventes, at sådanne fjendtlige elementer vil få rådighed over kombinerede rekognoscerings- og angrebsfunktioner. Det er muligt, at fjernbetjente apparater bliver anvendt i større udstrækning. Med andre ord kan det vise sig fremadrettet, at ens største defensive aktiv vil være evnen til at holde sig skjult og aflede angribernes opmærksomhed.

De taktiske og strategiske niveauer vil blive blandede i takt med at modstandernes politiske infrastruktur og civile samfund bliver krigsmål. Det kan blive afgørende vigtigt at isolere fjenden fra ens samfund, fordi en lille gruppe mennesker vil kunne forårsage ubodelig skade på kort tid. Det er et stort problem, da en sådan isolation ikke let kan gennemføres i et åbent samfund.

Psykologiske operationer vil blive dominerende operationelt og strategisk. Dette kan kombineres med logiske bomber og (latente) computer vira med henblik på at ødelægge såvel civile som militære operationer. Vores 4 GW modstandere vil blive eksperter i mediemanipulation, som kan ændre den nationale eller internationale opinion. Dette kan formentlig udnyttes i en så høj grad, at det kan forhindre vores vilje til at bruge militære midler. Med andre ord kan man udmærket forestille sig, at hovedmålet for modstanderen er at undergrave vores befolknings vilje til at understøtte regeringen og deltagelsen i krig og konflikter.

Men den største bekymring er nok det, nogen har kaldt demokratiserin-

gen af masseødelæggelsesvåben. Med andre ord, så bliver det stadig billigere og lettere at producere såvel atom- som kemiske- og især biologiske våben. Der skal ikke udløses mange atombomber i de vestlige storbyer, før det får følger, vi ikke kan forestille os i dag. Men mindre kan gøre det. Hvis nogen skulle sprede bare lidt biologisk kampstof på fx en metrostation, så vil det få meget store konsekvenser. Det er en ringe trøst, at vi næppe vil se stater kæmpe mod hinanden med masseødelæggelsesvåben, hvis problemet bliver, at det er andre, løsere former for organisationer, som angriber os med dem. Med andre ord kan 4 GW gøre det utænkelige tænkeligt – anvendelse af masseødelæggelsesvåben mod en uforberedt civil befolkning.

Hvor teknologi var den primære drivkraft bag 2 GW, var ideer det vigtigste element i 3 GW. En idé-baseret 4 GW er også tænkelig. De seneste 500 år har Vesten domineret krigsførelsens udvikling. Hvis en militærmagt ville gøre sig gældende, måtte den følge vestlige modeller. Og fordi Vestens styrke især har været teknologien, er vi måske tilbøjelige til at forvente, at 4 GW bliver teknologibaseret. Men Vesten dominerer ikke længere verden på samme måde som før. 4 GW kunne tænkes at udspringe fra andre kulturer, som den Islamiske eller den Asiatiske. Netop det forhold at ikke-vestlige områder, som det Islamiske, er svage på det teknologiske område kan føre til, at de snarere vil søge at udvikle 4 GW baseret på ideer. Terrorisme er en del af dette billede. Det betyder ikke at terrorisme er det samme som 4 GW, men terrorisme kan være et element heri. Terrorisme afspejler alle de ovennævnte centrale områder, som går igen i alle generationer af krigsførelse, og man kan føre to til listen. For det første sigtet på at kollapse modstanderen indefra, det er skifte fra fronten til baglandet. Det er nødvendigt, da terroristen ikke har kræfter og evner til at gennemføre et frontalangreb. Terroristen går her et skridt videre og angriber direkte civile mål, hvorved landets militære styrker bliver irrelevante for terroristen. Det andet område er terroristens ønske om at vende fjendens styrke mod ham selv, en slags judo. Selvom det åbne samfund på mange måder er stærkt, giver det også terroristen mulighed for at bevæge sig frit og udøve demokratiske rettigheder til at forsvare sig. Hvis vi behandler terrorister efter vores almindelige love og regler, opnår de en betydelig beskyttelse. Hvis myndighederne omgår love og regler vil terroristerne let fremstå som ofre. Hvis vi ændrer vores love og regler, opnår de en anden slags sejr.

Terrorisme har også en anden konsekvens, nemlig et opgør med den militære kultur, som kommer til udtryk i hierarkiet, hilsner, uniformer mv., og som hovedsageligt er en reminiscens fra 1 GW. Dengang passede det til slagmarken, men hver ny generation har gjort kulturen mere irrelevant.

Tyskerne fandt under 2. verdenskrig en pragmatisk løsning med deres "Auftragstaktik", som nu i vidt omfang er taget til indtægt i de fleste moderne styrker. Men dilemmaet eksisterer, og først terrorisme gør for alvor op med det. De bærer ikke uniform, de optræder ikke på række og geled, og de har ikke eller sjældent en klar rangorden med ydre kendetegn. Med andre ord er de bedre stillede i udviklingen af en ny kultur, som er i overensstemmelse med den indbyggede ulinearitet i moderne krigsførelse.

Lind lægger vægt på, at terrorisme ikke alene udgør 4 GW. Men han stiller spørgsmålet om kombinationen af terrorismens grundlæggende metoder kombineret med moderne teknologi og nye ideer kan give anledning til en ny form for krigsførelse? En række supplerende elementer kan her få betydning. For det første fraværet af en stat som det samlende element. Dette kan snarere være en ideologi eller en religion. Vores nationale sikkerhedsapparater har hidtil været gearet til at håndtere konflikter mellem stater, i andre sammenhænge er de mindre effektive. Krigen mod narkotika er et eksempel herpå. For det andet er et direkte angreb på vores kultur tænkelig, ved at promovere et alternativ. For det tredje direkte og meget udspekulerede psykologiske angreb. Vores medier kan manipuleres. Nogle terrorister synes at have opbygget betydelige evner til at udnytte dette.

Lind hævdede ikke at have svaret på, hvad fremtiden vil bringe. Men han stillede en række relevante spørgsmål i 1989. De synes at være mindst lige så relevante i dag. En anden sag er så, om Lind m.fl. reelt har frembragt noget nyt? Man kan med god ret hævde, at ovenstående ikke bidrager med grundlæggende, afgørende nytænkning, at det er tilstrækkeligt at skelne mellem regulære og irregulære konflikter⁵. Men uanset sådanne indvendinger, hvor berettigede de end er, så fortjener Linds spørgsmål overvejelser og eftertanke.

Ideologien

Indledning

Det har været sagt, at vi står midt i en krig mod terror. Det har været hævdet, at der foregår en kamp mellem civilisationer – underforstået især mellem Islam og resten af verden⁶. Spørgsmålet er, om dette er rigtigt? Spørgsmålet er, om vi ikke snarere står midt i den kamp, som startede i Athen for ca. 2500 år siden, da demokratiet opstod, kampen mellem det Karl Popper kalder det åbne og det lukkede samfund? Hvis vi vil gøre os nogen som helst forhåbning om at vinde, er den første betingelse nok, at

vi erkender, hvad kampen går ud på. Det er en kamp om ideologi. Om vilje. Om bevidstheden. Vi kæmper for at overleve, ikke bare rent teknisk, men som selvstændige individer, og i denne kamp må vi som altid basere os på viljen til at kæmpe, på aggression. Og i kampens hede kan vi komme til at vise aspekter af vores sind, som vi foretrækker at holde skjult eller at glemme, ikke mindst ondskaben. Hvis vi ikke passer meget på, kan ondskaben sættes i system, resultatet er tortur.

Baggrund

I starten af 1990'erne udgav Martin van Creveld (MvC) en bog om krigens udvikling, til dels baseret på teorien om fjerdegenerations krig, som på mange måder synes at være relevant for en forståelse af krigens væsen⁷. Dette afsnit søger at resumere det væsentlige fra denne bog; mange formuleringer er direkte viderebragt uden brug af citationstegn for at lette læsningen.

MvC mener, vi er på vej ind i en ny æra, ikke med fredelig økonomisk konkurrence mellem handelsblokke, men med krig mellem etniske og religiøse grupper. I denne forbindelse har han meget stærke meninger om relevansen af udformningen af dagens forsvar. Uanset at konventionelle krige smuldrer væk, holdes konventionelle våben og systemer i live, selvom de ikke er relevante til de forestående opgaver. Han mener, at meget af den traditionelle militære styrke er irrelevant som et instrument for at udøve og forsvare politiske interesser over det meste af verden. Når det drejer sig om at bekæmpe terrorisme nærmere hjemmet, er de militære styrker og deres våben – kampfly, kampvogne, pansrede mand-skabsvogne mv. – om muligt endnu mindre relevante. MvC erindrer om, at alle eksisterende våbensystemer blev afprøvet i Vietnam - ofte unød-vendigt og altid til ingen nytte.

MvC basale postulat er, at allerede i dag er de fleste moderne krigsstyrker ikke relevante i relation til nye krige – jo nyere, jo mindre relevante. Hvis dette er korrekt, må årsagen søges på det konceptuelle niveau, som det kendes fra moderne strategisk tækning. Det var en af Clausewitz's mest væsentlige indseender, at han så krig som et socialt fænomen. Det betyder, at krig formes af vilkårene i det omgivende samfund og den type regering, som det pågældende samfund har (samfundet blev set bestående af tre parter, folket, hæren og regeringen). Men terrorisme vil ikke blive elimineret så længe den kan finde støtte enten blandt særlige stater eller blandt utilpassede sociale grupper inden for de pågældende lande selv. Fjendtlige ledere, som kæmper af ideologiske grunde, er formentlig uden for pædagogisk rækkevidde og må holdes indespærrede eller slå ihjel.

Organisationer, som deltager i lavintensitetskonflikter (LIC), vil nærmest pr. definition være uegnede til at kontrollere større, sammenhængende territorier (på samme måde som middelalderens stater eller de første moderne stater). Forskellen mellem fronten og baglandet – termer forbundet med den moderne stat – vil forsvinde. Krig vil blive en meget mere direkte oplevelse for civilbefolkningen, i en sådan grad, at termen vil blive irrelevant eller ændret. Krig vil få direkte betydning for begge køn og folk i alle aldre. De vil blive involverede ikke bare tilfældigt eller i undtagelsestilfælde eller anonymt som ved strategisk bombing, men direkte som deltagere, mål og ofre. Praksiser, som har været utænkelige i over tre århundreder, såsom gidseltagning af civile eller hele områder, vil få en sørgelig renæssance.

Når de væbnede styrkers legale voldsmonopol, længe holdt af staten, vrides ud af dens hånd, vil eksisterende forskelle mellem krig og kriminalitet bryde sammen lige som det er sket allerede i Libanon, Sri Lanka, El Salvador, Peru, Colombia og på det seneste Irak. Kriminalitet vil blive forklædt som krig, i andre tilfælde vil krig i sig selv blive set som en kriminel handling. Udbredelsen af sporadiske lavintensitetskonflikter vil få regulære styrker til at ændre deres sammensætning og størrelse - og muligvis få dem til helt at forsvinde. Når de gør det, vil meget af dagens arbejde med at forsvare samfundet blive overtaget af den voksende sikkerhedsindustri. Denne udvikling kan i øvrigt ses i dag såvel hjemme som ude, fx i Irak.

Dette betyder ikke, at ny teknologi ikke har nogen rolle i fremtidens forsvar. Hvad det medfører, er et skifte væk fra dagens store, dyre, platformbaserede organisation over mod en, som baserer sig på mindre og billigere højteknologisk udstyr, som kan produceres i stort tal og bruges nærmest overalt, på samme måde som skydevåben afløste ridderen og hans tunge rustning. Krig vil ikke finde sted på større åbne områder, alene af den grund at der ikke længere findes større åbne områder i store dele af verden. Operationsområdet får en kompleks topografi, enten naturligt eller som følge af udviklingen. Det bliver en krig med aflytningsapparater, bilbomber, med mænd som dræber hinanden på klods hold, og kvinder som bruger deres håndtaske til at bære sprængstoffer og det narkotikum, som skal betale for dem. Det bliver udbredt, blodigt og forfærdeligt.

Atomkrig kan ikke udelukkes. Men sagen er, at hvis nogen detonerer en nuklear ladning, så ser MvC det ikke længere som en krig i den historiske betydning af ordet, men om en massakre, en slags selvmord, eller en blanding af begge dele.

Allerede i 1991 var Islam den hurtigst voksende religion i verden. Selv om der er mange grund hertil, er det måske ikke urimeligt at sige, at selve dens militante grundlag er medvirkende hertil. Hermed mener MvC ikke, at Islam søger at opnå sine mål ved kamp, men at mange mennesker i verden – herunder undertrykte grupper i udviklingslandene – finder Islam tiltrækkende, netop fordi den er parat til at kæmpe

MvC har en række meget kontroversielle postulater om, hvorfor vi overhovedet har krige. Kort sagt er fare krigens grundlag. Med Heraklit's ord: Strid er altings oprindelse. Men MvC går videre. Han mener, at sammenlignet med krig er alle andre gøremål, som mænd bruger tid på, er fx sport bare et spil – og et trivielt et. Kun krig giver mænd mulighed for at bruge alle deres ressourcer, risikere alt, og teste den ultimative ydeevne i forhold til en værdig modstander. Hvor usmageligt det end er, så er den egentlige årsag til krig, at mænd kan lide at slås, og kvinder kan lide mænd, som vil slås på deres vegne. Den eneste måde man kunne bringe evig fred på jord er ved at udradere mænds villighed, endog ivrighed, efter at tage enhver form for risiko til og med døden. Intet er mere karakteristisk for forholdet mellem mænd og kvinder, end mænds uvillighed til at lade kvinder deltage i krig og kamp. MvC har mistanke om, at hvis mænd blev stillet overfor valget, ville de opgive kvinder før de ville opgive krig.

Endelig mener MvC, at den som bekæmper terror i bare nogen tidsmæssig udstrækning, vil selv forvandle sig til en terrorist.

I løbet af de seneste årtier har regulære styrker, herunder de største og bedste, gentagne gange fejlet i talrige lavintensitetskonflikter, selvom de så ud til at have alle kort på hånden. Dette skulle have fået politikere, militære ledere, og deres akademiske rådgivere til at revurdere krigens natur i nyere tid. Ingen mand, kvinde eller noget barn, som lever i dag, vil blive sparet for konsekvenserne af denne nye form for krig, som er under udvikling. Selv i de mest stabile samfund kan man som det mindste forvente, at ens identitet vil blive kontrolleret på hvert gadehjørne, og man vil blive kropsviseret igen og igen.

MvC spørger, hvem der i fremtiden vil overtage statens rolle som hovedansvarlig for krig? Man kan tænke sig stammesamfund, bystater, despoter, feudale sociale strukturer, religiøse sammenslutninger, private kriminelle organisationer, kommercielle karteller mv. I det meste af Afrika føres krige af noget der minder om stammer. I fremtiden bliver krige ikke ført af hære, men af grupper vi i dag kalder terrorister, guerillaer, banditter eller røvere. Deres organisationer må forventes at basere sig på karis-

matiske former snarere end institutionelle, motiverede af fanatisme eller ideologisk baseret loyalitet.

Det mest grundlæggende krav til ethvert samfund er evnen til at beskytte borgeren. Hvis et samfund ikke kan beskytte sine medlemmer, skal det ikke forvente deres loyalitet. Et samfund må altså først og fremmest beskytte sine borgers liv. Enten må moderne samfund lære at kæmpe i lavintensitetskonflikter eller også vil de uddø. Selve processen med at kæmpe i lavintensitetskonflikter vil få begge sider til at nærme sig hinanden, medmindre kampen kan overstås hurtigt. Hære vil blive erstattet af politi-lignende sikkerheds styrker på den ene side og bander af voldelige elementer på den anden.

Når alt dette er sagt, forventer MvC stadig, at fremtidens love for krigens førelse vil have samme formål som de altid har haft, nemlig at fastlægge hvem der må slå hvem ihjel, med hvilke formål, under hvilke betingelser og på hvad måde. Men perspektivet er dystert.

Det åbne samfund og dets fjender

Hvor Martin van Creveld beskæftiger sig med hvordan krige udvikler sig, giver Karl Popper et alternativt bud på hvad baggrunden for konflikterne er. Dette afsnit afspejler især kapitel 10 i Karl Poppers store værk⁶. Også her anvendes en række formuleringer fra bogen uden brug af citations-tegn. Popper baserer hovedsageligt sine overvejelser på Platon, Hegel og Karl Marx's totalitære samfundsopfattelser, men hans betragtninger synes at have endog meget stor relevans i dag. Popper søger at forstå og forklare, hvorfor totalitære ideer har haft og har så stor gennemslagskraft i alle civilisationer til alle tider, men påviser også værdien og betydningen af frihed i den videste forstand. Mange mennesker fristes til at foretrække tryk og faste rammer frem for frihed, som kræver besværlige, personlige valg. Men vi må en gang for alle drage den lære af historien, at *ingen* politisk ideologi eller religiøs tro alene kan skabe "det gode samfund"! Ideologier og fundamentalistiske religioner udelukker kritik og hindrer borgerne i at eksperimentere med deres liv. Utopierne om en verden, hvor alle er lykkelige, er de farligste, fordi de er besnærende, men falske. Den bedste, om end besværlige og ufuldstændige samfundsform, er og bliver demokratiet, hvor vi gennem diskussioner med hinanden om problemerne skaber gradvise reformer og forbedringer.

Karl Popper definerer magiske samfund, eller stammesamfund, eller kollektivistiske samfund som *lukkede samfund*, hvorimod de samfund, hvor individer konfronteres med personlige beslutninger, kaldes *åbne samfund*.

Det kan måske synes som en lille forskel, men spørgsmålet er, om ikke denne forskel i virkeligheden definerer konfliktlinien mellem vores venner og fjender i dag? Med andre ord kan det tænkes, at vi kan bruge Poppers definition til at forstå, hvilke fjender og udfordringer vi står overfor, såvel nationalt som internationalt? Hvis det er tilfældet, er der meget vi kan lære af historien om hvordan vores fjender vil optræde, hvem de vil alliere sig med – ikke mindst i vores eget samfund (forrædere) – og hvad vi skal være på vagt overfor. Popper erkender i øvrigt, at overgangen fra lukkede samfund til det åbne samfund medfører den mest dybtgående revolution, menneskeheden har gennemgået. Vi står stadig i begyndelsen af denne fase i menneskehedens historie, den startede for kun 2500 år siden i Athen i Grækenland, efter mennesket har levet på jorden i 15 mio. år. Den måske største grund til det lukkede samfunds sammenbrud her var udviklingen af søfart og handel, som blev de vigtigste karaktertræk ved den atheniensiske imperialism, som den udviklede sig dengang. Og denne udvikling blev virkelig erkendt som den farligste udviklingstendens af oligarkerne, medlemmerne af Athens privilegerede klasser. Dengang blev Athen styret af en elite, og overgangen til demokrati blev betragtet med stor bekymring af netop eliten, uanset at demokratiet dengang ikke omfattede alle mennesker, fx havde hverken kvinder eller slaver valgret. Eliten erkendte at demokratiet, søfarten, handlen og opbygningen af imperiet alle var led i en enkelt bevægelse, og at det var umuligt at overvinde demokratiet uden at ødelægge såvel søfartspolitikken som imperiet. Det var derfor, at imperiet, flåden, havnen i Piræus og murene, som beskyttede vejen herfra til Athen, var hadede af eliten, som symboler på demokratiet og som kilder til dets styrke, som de håbede en dag at kunne ødelægge. Det skulle vise sig, at eliten senere ville forråde deres by, og endog gå i ledtog med fjenden for at afskaffe demokratiet. Man kan spørge sig selv, om tilsvarende forhold gør sig gældende i dag, om mennesker, som opfatter sig om eliten i vores samfund er parate til at forråde det og gå i ledtog med vores fjender?

Hvis man vil efterprøve Poppers tese, er det væsentligt at forstå hvordan lukkede samfund fungerer. Det er karakteristisk, at de bærende institutioner, som er baserede på kollektive stammetraditioner (eller religiøst bestemte retningslinier), ikke efterlader plads til et personligt ansvar. Det betyder ikke, at livet ikke medfører udfordringer, men *i princippet er den rigtige vej altid bestemt*, problemet kan være at finde den og følge den. Et lukket samfund er meget rigtigt, men der kan ske ændringer. Disse forekommer dog relativt sjældent, og er ikke baseret på rationelle forsøg på at forbedre samfundsforholdene, men medfører normalt nye magiske tabuer. Popper mener, at stammelivets ensidighed og selvtilstrækkelighed kun kunne fortrænges med en eller anden form for imperialism.

Mod demokratiet stod, ud over Athens elite, Sparta, som var det nærmeste, større bysamfund, Athen konkurrerede mod. Spartas endegyldige mål, som dominerede deres politik, var forsøget på at standse al forandring og vende tilbage til stammelivet. Principperne for Spartas politik var følgende:

- beskyttelse af det stivnede stammeliv: Udeluk alle fremmede indflydelser, der måtte bringe sammetabuene i fare;
- bekæmpelse af den humanistiske tænkning: Udeluk mere specifikt alle ligheds, demokratiske og individualistiske ideologier;
- selvforsyning (autarki): vær uafhængig af handel;
- partikularisme: opretholdelse af skellet mellem egen stamme og alle andre (religiøst er det påstanden om af frelse er forbeholdt visse af Gud udvalgte personer);
- herrevælde: dominans og slavebinding af ens naboer;
- begrænsning: voks ikke så stor, at den interne enhed svækkes.

Hvis man sammenligner ovenstående med moderne totalitære tendenser, såvel politiske som religiøse, ser man at de fundamentalt stemmer overens, måske med undtagelse af det sidste punkt.

Den største af datidens filosoffer var Sokrates, som sagde, at vi må tro på den menneskelige fornuft, men på samme tid være på vagt overfor dogmatik. Vi må holde os væk fra dem, der spreder mistro til teori og fornuft og fra den magiske holdning hos dem, der gør visdom til en afgud, med andre ord skal vi anerkende, at videnskabens ånd er kritisk. Sokrates mente i øvrigt, at skønt kun få kan skabe en politik, er vi alle i stand til at bedømme den. Dette er måske demokratiets grundlag?

Heroverfor ser Popper en Platon, som i sin bog "Lovene" koldt og omhyggeligt udarbejdede inkquisitionens teori. Fri tanke, kritik af politiske institutioner, undervisning af ungdommen i nye ideer, forsøg på at indføre ny religiøs praksis eller bare nye religiøse meninger, erklæres alle for forbrydelser, der bør straffes med døden. Platons formål var i øvrigt ædelt, han arbejdede for at skabe "det gode samfund". Men den lektie, vi burde lære, er nøjagtigt det modsatte af det, han prøver at lære os. Det er en lektie, der ikke må glemmes, for selvom hans sociologiske analyser var fremragende, beviste hans egen udvikling, at den behandling, han

anbefalede – at standse al udvikling – er værre end det onde, han søger at bekæmpe. Vores drøm om himmerige på jorden kan ikke virkeliggøres. Når vi én gang begynder at stole på vores fornuft og på at bruge vores kritiske kræfter, når vi én gang føler det personlige ansvars kald, og dermed ansvaret for at fremme kundskaben, så kan vi ikke vende tilbage til en stiltiende underkastelse af stammens magi. For dem, der har spist af kundskabets træ, er paradiset gået tabt. Jo mere vi prøver at vende tilbage til stammelivets heroiske tidsalder, jo mere sikre kan vi være på at ende med inkquisition, hemmeligt politi, og romantiseret gangstervælde. Når vi begynder at undertrykke fornuft og sandhed, må vi ende med den mest brutale og voldsomme udslettelse af alt, der er menneskeligt. *Der findes ingen tilbagevenden til en harmonisk naturtilstand.*

Vi må se dette direkte i øjnene, uanset hvor hårdt det måtte være for os. Hvis vi drømmer om en tilbagevenden til vores barndom, hvis vi fristes til at stole på andre og til at blive lykkelige på denne måde, hvis vi viger tilbage fra at bære vores kors, menneskelighedens, fornuftens og ansvarets kors, hvis vi mister modet og kvier os ved at bære byrden, så må vi prøve at styrke os selv med en klar forståelse af den enkle beslutning, der ligger foran os. Hvis vi ønsker at forblive mennesker, er der kun en vej tilbage, vejen til det åbne samfund. Vi må gå ind i det ukendte og usikre, og bruge den fornuft, vi måtte have, til at planlægge så godt vi kan, både for vor tryghed og for vor frihed.

Så vidt Karl Popper, som skrev sin bog i starten af anden verdenskrig. Hvordan ser situationen ud i dagens Danmark? I følge Weekendavisen stod Fadi Abdullatif i Danmark som talsmand for Hizb-ut-Tahrir, som i sommeren 2004 havde arrangeret sig med klapbord på hjørnet af Nørrebrogade og Blågårdsgade i København. Her udbredte de det budskab, at "Demokratiet modstrider Islam i bund og grund, hvad angår kilden, hvor den udgår fra, livsanskuelsen den udspringer fra, og med de tanker, begreber, værdier og idealer, den fører med sig. Demokratiet er et hedensk system og derfor er det forbudt for enhver muslim at adoptere, praktisere, kalde til det og strukturere sig på basis af det". Videre: "Muslimen må ikke adoptere andre livsanskuelser, da islam er den eneste sandhed, og fordi Allahs sendebud siger: "Dræb dem, der konverterer fra islam". Uanset om det er et individ eller en gruppe, så bliver muslimen, der konverterer fra islam, slået ihjel, nøjagtigt lige som Abu Bakr førte krig mod de grupper, der konverterede fra Islam lige efter profetens død."

Ovenstående citater kan naturligvis ikke bruges til at bevise noget om Islam i almindelighed, men det synes som om Hizb-ut-Tahrir i særdeleshed kæmper for et lukket samfund, på samme måde som Sparta, hvilket

er bekymrende. I det hele taget kan Koranen ikke bruges til at klassificere andre mennesker, eller deres livsanskuelse. Det afgørende er ikke hvad der står i Koranen (eller andre hellige bøger som Biblen), men hvordan de mennesker, der opfatter sig som muslimer, vælger at læse og fortolke og efterleve Koranen.

Teknologien

Indledning

Den israelske professor Martin van Creveld har også et syn på den teknologiske side af krigen. Hvad krigsførelsens teknologiske forandring angår, ser han situationen i dag næsten som i 1920'erne. De fleste stater, herunder USA, har store overflødige styrker baseret på platforme som kampvogne og overlydsfly, der vil blive stadig mere sårbare, og som lægger beslag på det meste af det budget, som er til rådighed. Det vil bremse fremvæksten af nye teknologier, medmindre der bliver gjort noget afgørende for at styre forsvarsbudgetterne, så der bliver plads til forskning og produktudvikling.

Kemisk og biologisk krigsførelse vil formentlig antage karakter af undergrundsversionen af Clausewitz' krig: statsterrorisme mod oprørsgrupper eller terrorangreb i vestlige storbyer. I det sidste tilfælde vil svaret snarere være politimæssigt og medicinsk end en egentlig militæroperation.

Der vil være en tendens til at fjenden ikke er en stat, men udenomsparlamentariske grupper (NGO), terroristgrupper og militser. De vestlige samfund vil blive stadig mere sårbare overfor terrorangreb og vi i endnu højere grad lægge deres kræfter i indsamling af efterretning og paramilitært politiarbejde. Konflikterne bliver ikke-Clausewitzske, det vil sige, at de ikke involverer en stats almindelige væbnede styrker i en klart afgrænset krigstilstand med et bestemt politisk formål. De nye konflikter vil sandsynligvis blive ondskabsfulde og falde udenfor hvad der opfattes som lov og ret hos begge parter.

Værnepligten er på retur. Befolkningerne vil få mindre og mindre militær erfaring. Deres forventninger om hvad militære styrker skal bruges til, vil blive mere urealistiske og modsætningsfyldte.

Staterne i Vesten vil udvikle stadig mere sofistikerede og differentierede væbnede styrker: dels hightech krigere, som kan overleve under betingelser skabt af RMA, dels anti-terrorkorps. De vil have hver sin moral og være vanskelige at rumme i samme organisation. Især anti-terror-

korpsene vil gå i retning af at blive prætorianske (ophøjede eliteagtige) og operere uden om loven.

Der er meget stor sandsynlighed for at terroristgrupper kan finde på at bruge atomare, kemiske eller biologiske våben i de højtudviklede lande. Og det er ikke kun MvC, som frygter atombomber. USA's tidligere forsvarsminister, William J. Perry, har for nylig udtalt, at han er mere bange for en nuklear detonation nu end nogensinde før, og at der er mere end 50 % sandsynlighed for at et mål i USA bliver angrebet nukleart inden der er gået 10 år⁹.

Baggrund

Toffler

Den amerikanske filosof Toffler er kendt for sin teori om samfundets udviklingsbølger¹⁰ de seneste 10 000 år. Da Toffler mener, at et samfund til enhver tid kæmper på samme måde som det producerer, er det interessant for en forståelse af krigens udvikling, hvordan den generelle udvikling er gået.

Den vestlige verden er på fuld fart på vej ind i videnssamfundet. Det er så den tredje bølge af samfundsudvikling, vi nu er ved at gennemløbe. Den første var overgangen fra et jæger- og samlersamfund til agerbruget, som startede for 10 000 år siden. Det medførte betydelige ændringer og gav muligheden for at brødføde en meget større befolkning. Det medførte også en ændring i samfundets indretning. I stedet for at bestå af en lang række mere eller mindre uafhængige enkeltpersoner eller små grupper, kom der basis for at etablere større samfundsstrukturer, som med tiden medførte etablering af en række socialklasser. Denne udvikling fik også betydning for hvordan man førte krige, både hvad angår mål og midler. Det blev nu interessant hvem der rådede over dyrkbare jorde og det blev muligt at samle større hærstyrker, dog kun i meget begrænsede og bestemte tidsperioder, da markarbejdet skulle passes.

Den anden bølge var overgangen fra agerbruget til industrisamfundet, som begyndte for 300 år siden. Også denne bølge medførte en større udvikling herunder opbygning af regelsamfund og, ikke mindst, etablering af en lang række institutioner, som tjener til at opretholde staten som fx politi og forsvar. Også måden af føre krig på fik helt nye perspektiver, i starten hjulpet på vej med værnepligten og snart efter automatvåben.

Der fulgte en lang række teknologisk betingede våbensystemer og platforme, herunder radar og kampvogne. Det ultimative våben, kernevåbnet, kan måske ses som en afslutning på denne epoke?

Den tredje bølge er så overgangen til videnssamfundet. Toffler sætter starttidspunktet for halvtreds år siden i USA, hvor antallet af funktionærer for første gang oversteg antallet af arbejdere i industrien. Videnssamfundet medfører igen helt nye betingelser for såvel samfundet som måden at føre krig på. Det er karakteristisk, at regler i videnssamfundet bliver tilpasset og til dels afviklet, de stive strukturer opblødes og institutionerne føler sig under pres. Det afgørende er, at det ikke er så vigtigt at råde over råstoffer og forarbejdningsanlæg. Det afgørende bliver at beherske viden om, hvad forbrugerne vil ønske i den kommende tid, og hvordan dette kan fremstilles billigst muligt i den krævede kvalitet. Tilsvarende bliver krige afgjort af parternes evne til at nyttiggøre viden mere end af evnen til at fremstille eller eje traditionelle forsvarsmaterielsystemer.

Martin van Creveld

Martin van Creveld har også skrevet mere specifikt om den teknologiske udvikling de seneste 2000 år og dens betydning for krigsførelsen¹¹. Van Creveld opdeler tiden i fire perioder, nemlig den for værktøj, for maskiner, for systemer og for automation.

I værktøjets tidsalder, som varede indtil år 1500, var næsten al teknologi baseret på muskelkraft fra mennesker og dyr. Bortset fra ganske få udviklinger (bronze, jern, hjulet) havde teknologien ikke megen indflydelse på krigen.

I maskinernes tidsalder fik håndværket en stadig større betydning for en hærs evne til at kæmpe organiseret. Det var Napoleons Frankrig, som for første gang udnyttede industrialiseringen til at perfektionere krigsførelsen. Dette fald sammen med andre store ændringer, en politisk revolution, som førte til dannelse af nationalstaten, en socioøkonomisk omlægning af samfundet som følge af agerbrugets udvikling, og de økonomiske ændringer, som industrialiseringen medførte. Militariseringen af hele samfundet, levée en masse, markerede starten på en periode hvor ildkraft erstattede mandskab i krigen.

I systemernes tidsalder skiftede fokus til integration af teknologi i komplekse netværk, hvor det enkelte element blev afhængigt af andre. Det skete først med jernbanen, så telegrafene, og senere fulgte andre mere

komplekse teknologier. Denne tidsalder kulminerede i anden verdenskrig, hvor en innovativ udnyttelse af mekanisering, luftfart og kommunikation muliggjorde tyskernes Blitzkrieg.

Den vigtigste udvikling herefter er ikke atomvåben, som man måske skulle tro, men overgangen til automationens tidsalder. Det væsentligste udviklingstræk er nu den enorme mængde information, som er nødvendigt for at få enhver militær enhed til at fungere, til at tage en hvilken som helst beslutning, til at udføre en mission, til at gennemføre en operation, en kampagne eller en krig.

Der synes at være god overensstemmelse mellem de to forfatters, Toffler's og van Creveld's modeller, selvom der er forskelle. Men for begge er det væsentlige i den seneste udvikling den øgede fokus på informationsbehandling.

Arven

Den amerikanske militære dominans baserer sig på gammelt udstyr (B-52, Hangarskibe, F-14, F-16 og F-18) brugt på en ny måde. Efter ophøret af den kolde krig blev nøgleressourcerne, efterretningstjenester og satellitter stillet til rådighed for de konventionelle styrker. Det er vigtigt at forstå, at USA's militære dominans er blevet opbygget af mindre styrker, der er formet på forskellige tidspunkter og med henblik på forskellige formål, og at denne samling af de mange dele til et intelligent og kontrollerbart system først skete for ganske nyligt. USA havde meget lidt af sin nuværende kapacitet i 1991.

Fremtiden

Det er som bekendt svært at spå, især om fremtiden. Forskellige forfattere har hver sit bud på hvordan krigsførelsens teknologiske forandringer vil finde sted. Et relevant bud på udviklingen gives af Martin Libicki, som mener den kan opdeles i 3 faser:

- *pop-up krigsførelse*, hermed menes brug af en "hit and run" taktik, hvor angriberen søger at nærme sig uset og kun at ramme udvalgte mål (brug af stealth og præcisionsvåben);
- *informationsnettet*, altså brug af den teknologi, som også ligger bag Internettet og den doktrin, som er under udvikling som følge heraf (i videste forstand omfatter det kapabilitetsbaseret planlægning, effektbaserede operationer, netværksbaserede operationer og konceptudvikling gennem eksperimentering);

- *stikmyrekrigsførelse*, hvor taktikken hovedsageligt baseres på små, selvstændige styrkebidrag, som opererer som en insektsværn (swarming), og hvor udbredt anvendelse af bl.a. nanoteknologi muliggør at sensorer og våben smelter sammen.

I denne sammenhæng er Danmark kun lige begyndt. Vi har få, om nogen, egentlige stealth platforme, og har kun lige fået certificeret præcisionsvåben til F-16. Netværksbaserede Operationer er nu på vej ud over planlægningsstadiet, men er ikke implementeret generelt; swarming mv. er der dårligt nok tænkt på endnu.

Krigen og dens former

Definitioner

I mange år har den klassiske definition af krig været givet af Carl von Clausewitz: "Krig er altså en voldshandling for at tvinge modstanderen til at opfylde vor vilje", fra hans bog "Om Krig", fra 1 kapitel afsnit 2, ligesom hans tese om at "Krig er ikke andet end den fortsatte statspolitik med andre midler", fra forfatterens notits om revisionsplaner fra 1827, nærmest har fået en kultagtig status.

Når NATO danske hovedkvarter skrev "Krigens formål er at påtvinge fjenden vores vilje, eller at få ham til at handle i overensstemmelse med vores vilje"¹³⁷, så er der ikke den store afvigelse fra den klassiske definition. Derimod indeholder den tankevækkende kinesiske bog om ubegrænset krig en mere bred formulering: "using all means, including armed force or non-armed force, military and non-military, and lethal and non-lethal means to compel the enemy to accept one's interests"¹³⁸. Her erkendes det, at krigen ikke er begrænset til væbnede midler, men omfatter alle et samfunds ressourcer, ligesom formålet skifter fra vilje til interesse, som kan fortolkes bredere.

Der findes naturligvis en lang række andre definitioner på krig, men især Martin van Crevelds synes relevant: "Krig er en voldelig styrkeprøve mellem to modstandere med hver sin fri vilje, som har en vis frihed til at handle efter eget for godtbeholdende".

Konflikter finder sted på forskelligt niveauer. Når de er mere omfattende og ødelæggende falder de ind under begrebet krig, men der er andre konflikter, som mere har karakter af forstyrrelse af den offentlige orden. Når det sidste er tilfældet, er det som udgangspunkt ikke en opgave for

forsvaret, men politiet. Journalisten Tage Baumann har gjort opmærksom på forskellen på forsvar og politi: Soldatens opgave er dybest set at påtvinge en modstander sin vilje, politiets er dybest set at tvinge alle til at følge nogle fælles spilleregler. Soldaten slår mod andre soldater, ikke mod civile, heller ikke mod civile kriminelle. Også soldater ringer til politiet, når der sker en forbrydelse. Spørgsmålet er, om denne klare opdeling kan holde i fremtidens komplicerede konflikter.

Aggression

Vores problem som mennesker, der lever sammen med andre mennesker, består altid i at prøve at styre vores onde destruktive kræfter uden at forkrøble eller udslette vores kreative kræfter, for begge udspringer af samme kilde som et levende væsen ifølge Dorothy Rowe¹⁴. Hun ser levende væsners reaktion i en spændingsrækkefølge:

frustration → vrede → aggression

Der er kun én måde, hvorpå alle samfund i alle racer og kulturer op gennem tiderne har forholdt sig til det problem, at aggression er nødvendig for at overleve som samfund, samtidig med at aggression inden for en gruppe er meget ødelæggende for gruppen: Enhver gruppe siger om sig selv: "Vi er ikke aggressive. Det er vores fjender, der er aggressive. Vi er nødt til at forsvare os mod vore fjender." Således projiceres aggression inden for en gruppe udad; medlemmerne af gruppen kan opfatte sig selv som gode, og unge mænd, hvis vitalitet er en trussel mod gruppens fred og stabilitet, kan blive sendt ud og kæmpe og dø som helte. At have fjender er en fast bestanddel i de samfund, vi har opbygget.

Det, der forhindrer os i at finde en anden måde at leve sammen på, er ikke blot grådige og magtgale ledere, men vores egen manglende evne til at forstå, at aggression er en væsentlig del af vores tilværelse. Det er også os, og ikke blot vores fjender, der er aggressive.

Det gælder om at overleve. Det vil vi jf. Rowe gerne gøre pænt og nydeligt, uberørte, uskadede og overlegne, men hvis det ikke kan lade sig gøre, vil vi gøre alt hvad vi kan og bruge alle midler, lige meget for lave og listige og destruktive de er. Vi vil gerne tro, at vi ikke gør det for at overleve, men for at være gode, og vi bryder os ikke om at indrømme for os selv, at vi er gode for at kunne overleve. Vi vil derfor nødtigt indrømme for os selv, at vores dårlige opførsel – når vi er sure, irrationelle, utålmodige, utilfredse, vrede, urimelige, bitre, bebrejdende, censurerende, argumenterende, klynkende, fraværende, krævende, misbrugende, afpressende, manipulerende, voldelige – alt sammen er forskellige former for

aggressiv adfærd og at det bare er noget vi gør for at prøve at overleve. Vi tror måske, vi er omsorgsfulde, betænksomme, uselviske og selvudslettende. og at en nådig gud vil frelse os, men når det virkelig gælder, og vi står med ryggen mod muren, ved vi, at det eneste, der kan frelse os, er os selv. Vi ønsker at overleve både rent fysisk og psykisk i form af opretholdelsen af selvrespekten for vores eget "jeg". Hvis vi ikke kan få begge dele, vælger vi vores jeg. Det er jf. Rowe grunden til, at nogle mennesker begår selvmord.

En af grundene til, at mange mennesker nødtigt vil indrømme, at de er aggressive, er, stadig jf. Rowe, at deres aggressivitet er blandet med misundelse. Som børn har de fleste lært, at de ikke må være misundelige på andre, som regel under omstændigheder, der omfatter straf, skyldfølelse, latterliggørelse og foragt. Før man ser denne misundelse i øjnene, kan man ikke erkende, at den er urimelig. Meget misundelige mennesker ønsker jf. Rowe at ødelægge det, de ikke kan få.

Ondskab og tortur

Journalisten Anna Libak postulerer, at der er en afgørende forskel på kristendom og oplysningstidens idégods¹⁵: ifølge kristendommen rummer mennesket både godt og ondt. Det er både en synder og en engel. Oplysningstidens idealer tror derimod på, at mennesket kun er godt. Eller i hvert fald ville være det, hvis man indretter samfundet fornuftigt.

I kristendommen skal mennesket gøre det gode ved at trodse sine indskydelser til det modsatte. Hos oplysningstidens filosoffer vil mennesket under de rigtige betingelser gøre det gode helt af sig selv. Altid. Det er oplysningstidens filosoffer, som har vundet i Danmark. Måske kan det give os problemer med at forstå såvel os selv som andre folkeslag og kulturer. Hvis vi fortsat insisterer på, at det er en uhyrlig tanke, at man kan være ond uden grund – uden ret til at undskylde det med en trist barndom, med stress, med tidnød, med omgivelsernes ufølsomhed – eller med en umådelig mindreværdsfølelse, ja med hvad som helst, så kan vi få problemer med at forstå, hvad der foregår omkring os. Tanken om, at mennesker ved deres fulde fem, på et fuldt oplyst grundlag, skulle opføre sig ondt, simpelt hen fordi de er menneskelige, den tanke nyder ikke udbredelse. Hvis den er rigtig, har det jo også konsekvenser. Det er måske ikke altid vores skyld, når en terrorist med muslimsk baggrund begår sin dåd? Det er måske også forventeligt, at fangevogtere, som får uindskrænket magt over indsatte, kan begå uacceptable handlinger? Det bliver naturligvis ikke bedre af, at fangevogterne måske – og måske ikke – har fået et vink med en vognstang om, hvad man forventede af dem.

I en ukendt fremtid kan samfundet blive stillet overfor hidtil usete angrebsformer med meget vidtrækkende konsekvenser, så kan man tænke sig situationer, vi hidtil har været forskånet for i Danmark. Hvad skal samfundet stille op, hvis det kommer i en enestående situation? Lovgivningsmagten har hidtil afvist at forhåndsgodkende brug af tortur og torturlignende foranstaltninger. Men hvad skal politi og militær gøre i en nødsituation? Alle synes at erkende, at der kan tænkes situationer, som kun kan behandles efter en form for nødret. Men hvordan skal man håndtere en sådan situation? Michael Ignatieff har prøvet at forholde sig til de dilemmaer, samfundet i givet fald bliver stillet over for¹⁶. Hvis man går ud fra, at samfundets første og fornemmeste pligt er at beskytte befolkningen, kan man tænke sig situationer, hvor myndighederne må gennemføre handlinger, der ikke er lovfæstede, og endog sådanne, som er i strid med gældende love. Ignatieff gør opmærksom på, at vi står overfor onde mennesker, og at det kan blive nødvendigt at gøre gengæld. Uden at tage stilling til dette arguments gyldighed, kan en sådan situation forekomme. Så er det stadig vigtigt, at de involverede myndigheder har en række retningslinier at gå frem efter, for at undgå arbitrære og personlige vurderinger af hvilke midler og principper, det kan blive nødvendigt at anvende. Ignatieff mener, at egentlig fysisk mishandling (herunder dødsstraf) aldrig må forekomme, og at det hele tiden må anerkendes af alle involverede, at vi tilkender selv vores største fjender rettigheder, uanset at de ikke vil tilkende os tilsvarende rettigheder.

Herudover mener Ignatieff, at forudsætningerne for brug af stærkt fysisk pres er en efterfølgende kritisk vurdering baseret på følgende principper:

- handlingen skal erkendes offentligt og retfærdiggøres overfor en fri og kritisk presse (snarest muligt efter det er sket);
- handlingen skal underkastes en juridisk vurdering (domstole);
- forholdet skal være midlertidigt og med et forhåndsbestemt sluttidspunkt (i den enkelte situation);
- handlingen må kun anvendes som absolut sidste udvej og kun når det vurderes helt nødvendigt af hensyn til almenvellet;
- det skal erkendes, at der er tale om en ondsindet handling (men et mindre onde i den givne situation)

Ignatieff mener, at handlingen bør kunne stå for kritik af mindst følgende forhold:

- respekt, krænker handlingen respekten for individets grundlæggende rettigheder? (dignity)
- sædvane, er det virkelig nødvendigt at afvige fra normale procedurer?
- effektivitet, vil det – især langsigtet – føre til bedring af situationen?
- sidste udvej, findes der virkelig ingen andre måder?

Der må ikke være tvivl om, at enhver form for tortur eller stærkt fysisk pres er uacceptabel og i strid med de mest grundlæggende normer og holdninger i vores samfund. Herudover er der ingen tvivl om, at sådanne handlinger er forbudt ifølge såvel Geneve-konvention som FN-konventionen. Problemet er, at al denne viden ikke hjælper de involverede myndighedspersoner, hvis det en dag går helt galt, og hvis de kommer i en situation, hvor de mener, det kunne være afgørende at søge at skaffe yderligere oplysninger fra kyniske og ondsindede mennesker.

Uanset hvad man vælger at gøre, er der ingen tvivl om, at der er tale om et valg mellem pest og kolera. Hvis forholdet overhovedet skal diskuteres, skal det være fordi det vurderes endnu mere urimeligt at lovgivningsmagten stikker hovedet i busken nu og overlader beslutningen om, hvad der konkret skal gøres til en underordnet myndighedsperson, som må antages at skulle handle under stærkt pres, herunder tidspres.

Ubegrænset krig

I 1999 udgav den kinesiske folkearmé's forlag et interessant skrift: "Unrestricted Warfare¹⁷". Her gives et væsentligt bidrag til en mere teoretisk forståelse af fremtidens krig, ikke mindst 4. generationskrig. Dette fremgår allerede af indledningen, hvor det foreslås, at krig ikke længe skal ses "som brug af militær magt til at tvinge fjenden til at underkaste sig ens vilje", men mere som "brug af alle midler, herunder væbnet magt og ikke-væbnet magt, militære og civile, dødelige og ikke-dødelige til at overbevise fjenden om at tilgodese ens interesser".

Der er på mange måder tale om et bemærkelsesværdigt skrift. Det omtaler direkte Osama bin Laden. Forfatterne skriver (i 1998), at de forventer, at befolkningen en skønne dag vil vågne og opdage at ting, som hidtil har været anset for at være venlige, vil have antaget en offensiv karakter med dødbringende følger. De skriver, at der intet findes, som ikke en dag kan anvendes som våben. De skriver, at de våben, som kan tænkes anvendt,

omfatter fly, kanoner, giftgas, bomber, biologiske våben, computer vira, net browsere og finansielle virkemidler.

Forfatterne bemærker, at krigens væsen synes at ændre sig løbende fx ved at den tidligere klare sammenhæng mellem våben og krig er blevet brudt. Fremtiden vil vise en brug af alle tænkelige og måske hidtil utænkelige midler brugt hæmningsløst, information vil blive tilgængelig for alle overalt og ethvert sted kan vise sig at blive en kampplads. Det kan følgelig blive nødvendigt revurdere de principper, metoder og midler som man antager, der gælder for krig. Mere konkret foreslås det at analysere krigen set i lyset af 8 principper og i øvrigt at erkende, at krig kan antage en lang række former, som hidtil ikke er blevet set i dette lys.

De otte principper er:

- Inddragelse af alle aspekter. Det er vigtigt at forholde sig til alle faktorer, som vedrører den aktuelle konflikt, potentielle kamppladser, planlægningen, midlerne man vil anvende og kombinationen af alle til rådighed stående ressourcer. Det kan vel vise sig, at konfrontationen ikke vil involvere soldater, men almindelige mennesker eller eksperter på andre områder. Princippet skal anvendes på alle niveauer i samfundet. (Man kan måske se en sammenhæng med ideen i Effektbaserede Operationer her?)
- Synkronisering; udførelse af handlinger i forskellige rum i samme tidsperiode. (der sigtes ikke til en absolut samtidighed). Det understreges, at synkroniseringen gælder såvel de rent militære som de øvrige elementer, som bringes i spil.
- Begrænsede mål. Det er vigtigt at de ønskede mål er realistiske i forhold til de midler, der kan bringes i anvendelse. Målene skal altid være begrænsede i tid og rum, og det er vigtigere at målene kan nås end at stræbe efter hvad der kunne være ønskeligt.
- Ubegrænsede midler – ideen er en ubegrænset anvendelse af midler tilpasset opfyldelsen af begrænsede mål. Midlerne er uadskillelige fra målene. Med ubegrænset anvendelse af midler menes at man ikke skal lade sig afskære fra nogen som helst brug af et hvilket som helst middel, bortset fra den begrænsning, der følger af de begrænsede mål (og hensynet til minimalt forbrug – se nedenfor).
- Asymmetri. Princippet er at følge en tankerække, hvis idé er modsat den, som fører til en traditionel symmetrisk konflikt. Angrebets

tyngdepunkt skal vælges, så det giver den størst mulige psykologiske effekt.

- Minimalt forbrug. Man skal altid økonomisere med ressourcerne, så der kun anvendes de absolut nødvendige midler for at opnå de begrænsede mål. Hermed menes at en rationel anvendelse er vigtigere end sparsommelighed, at midlerne skal være tilstrækkelige til formålet, og at det er bedre at anvende en bred vifte af midler, hvis det samlet kan føre til et mindreforbrug.
- Multidimensional koordinering. En samlet indsats af alle kræfter fra såvel den militære som den civile side af samfundet. Det nye er direkte anvendelse også af ikke-militære midler i krigen og erkendelsen af, at der kan være krige, hvor den militære indsats ikke er den primære.
- Justering og tilpasning af hele processen. Krigsførelse er en dynamisk proces karakteriseret ved tilfældigheder og kreativitet. Ethvert forsøg på at holde sig til en på forhånd fastlagt plan er både absurd og naiv. Derfor skal der være fokus på evaluering af og opfølgning på gennemførelse af enhver plan.

Krigens mange metoder og midler omfatter bl.a.:

- Informationskrig, offensiv og defensiv brug af informationer og informationssystemer for at udnytte, ændre eller ødelægge en modstanders viden og videnbaserede systemer samtidig med ens egne beskyttes.
- Præcisionskrig, karakteriseret ved våbenaflevering uden for modstanderens rækkevidde, hastighed, nøjagtighed, effektivitet og få skader på det omgivne civile samfund.
- Handelskrig, anvendelse af egne love og regler på omverdenen, arbitrær anvendelse af told eller tariffer, sanktioner, embargo på eksport af kritisk teknologi, opdeling af handelspartnere i forskellige kategorier mv.
- Finanskrig, blev bl.a. set anvendt sidst i 1990'erne i Asien mod en række lande, som blev sat over 10 år økonomisk tilbage af begunstningerne med betydelige sociale og politiske følger.

- Terrorisme i den nye udformning, her ses princippet om begrænsede ressourcer anvendt til at føre en ubegrænset krig; det er karakteristisk, at det traditionelle militære system har endog meget vanskeligt ved at håndtere sådanne situationer, da de i princippet har ubegrænsede ressourcer, men kun kan anvende dem til at forfølge begrænsede mål.
- Økologisk krig, manipulation af floders forløb, jordens overflade, polarisen, jordskælv, atmosfærens temperatur eller sammensætning, havets niveau og evt. indfaldet af solens stråler. Det antages, at det er mindst lige så sandsynligt, at sådanne midler tages i brug af ikke-statslige aktører, som ikke er nødt til at tage de samme hensyn til befolkningen som en regering.
- Psykologisk krigsførelse, rygte spredning for at nedbryde fjendens vilje.
- Smugling, kan kaste markedet ud i kaos, hvis det gennemføres i tilstrækkeligt omfang, og dermed påvirke samfundsøkonomien.
- Mediemanipulation, påvirker hvad befolkningen ser og hører fx for at ændre holdningen til regeringen og dens politik.
- Narkotika, kan ekstremt hurtigt give store profitter samtidig med at det kan kaste et samfund ud i dyb krise.
- Netværkskrig, kan føres skjult og er allerede anvendt på forskellige planer (såvel af enkeltpersoner som stater).
- Teknologisk krigsførelse, etablering af monopoler ved ensidig etablering af standarder.
- Fabrikationskrig, produktion af store mængder udstyr for øjnene af modstanderen.
- Ressourcekrig, tyveri eller plyndring af ressourcer herunder naturressourcer.
- Økonomisk hjælp, anvendelsen af bistandsmidler til åben støtte, men med skjulte betingelser.
- Kulturkrig, manipulation af kulturelle udviklingslinier for at ændre folks holdninger.

- International lov, tage initiativ til at ændre eller etablere regler og regulativer som styrer forholdet mellem lande og med andre aktører.

Udvidelsen af metoder og principper til at omfatte elementer fra andet end den mere rene militære sfære ændrer dog ikke ved kriges essens - nemlig anvendelsen af tvang. En ting er, at soldaternes hidtidige monopol på krigen er brudt, med andre ord så vil militære operationer ikke i en forudsigelig fremtid udgøre hele krigen, de vil snarere være en del af en større helhed, som bl.a. omfatter politik, økonomi, materielle ressourcer, nationaliteter, religion, kultur, netværk, geografi, miljøet og det ydre rum. Men krigen vil stadig være grusom, man kan bare tænke på Lockerbie, 11. september 2001 eller finanskrisen i Asien i 1990'erne, og det kan blive værre. Det er en kendsgerning, at en terrororganisation, som besidder atomvåben, er mere farlig end en anden stat med tilsvarende våben. Den nye trusler medfører behov for at vurdere statens sikkerhed på en ny måde, og dette giver igen anledning til at forsvaret må gentænke sin vision og mission for at kunne bevare relevansen såvel ude som hjemme.

Kortikalsk krig – baggrunden for Effektbaserede Operationer

Man kan argumentere for, at militær magt i yderste konsekvens befinder sig i sindets og viljens domæne snarere end i det fysiske rum. Det gør Szafranski i sin bog¹⁸, hvor han påpeger, at militær magt i princippet kan øges, selv med udøvelse af mindre vold. Det er vigtigt at bemærke, at han ikke mener, at vi skal smede sværd om til fiber-optiske kabler eller satellitter, snarere at sværdene skal smedes om til spidse stiletter, som kan tillade mere præcise og afgrænsede angreb. Endelig gør han opmærksom på, at der er tale om tanker i svøb, enhver konklusion og anbefaling er kun foreløbig og af spekulativ natur.

Med disse grundlæggende postulater og forbehold er der tale om en tankevækkende redegørelse. Indledningsvis henviser han til Van Creveld's tese om at "krig er en social aktivitet, som baserer sig på en form for formel organisation". Selv mener han, at nutidens krig skal forstås som en voldsbaseret konflikt, en aktivitet, som hører hjemme i den høje ende i spektret af uoverensstemmelser. Krig opstår, når mennesker eller menneskers organisationer vælger at sætte sig til modværge og i den forbindelse udøver organiseret vold. Formålet er simpelthen at tvinge eller overtale modstanderen til at handle i henhold til vores egen interesse eller til at underkaste sig vores vilje. Vi kan ikke opfylde kriges formål medmindre vi kan undertvinge modstanderens fri vilje.

Hvis formålet med krig er at få modstanderen til at tilgodese ens interes-

ser, eller måske at underkaste sig ens vilje, så må vi se modstanderen som mere end blot et komplekst system. Det er nødvendigt at se modstanderen som en organisme med en fri vilje. Tilsvarende gælder det for våben, at hvis de er midler til at påvirke modstanderens vilje, så må vores opfattelse af våben gå videre end simple ting, midler eller værktøjer. Hidtil har vi koncentreret vores våben om at undertvinge modstanderens viljes vært (krop, hjerne), snarere end selve viljen. Det er måske på tide at komme videre i vores forståelse.

Szafranski er ikke blind for, at det er svært at arbejde med viljen som et mål i sig selv. Vilje er ikke let at forstå, lige så lidt som koncepterne om sind, bevidsthed og kreativitet. Begreber vedrørende psyken, ånd og sjæl er endnu vanskeligere at forholde sig til. Men da vi ser vilje som mere håndfast og centeret i hjernen, har vi hidtil koncentreret os om hjernens eksistens rent fysisk, snarere end om viljens natur. I den forbindelse har vi ofte forvekslet krigens håndværk med krigskunst. Hermed mener Szafranski, at vores krigsvidenskab ikke så meget fokuserer på at undertvinge en vilje som på at finde midler og metoder til at ødelægge hjerner rent fysisk. Dette har ført til, at vores koncept for at undertvinge fjendens vilje har været indirekte gennem at udøve fysisk vold mod kroppen.

Dette har en række ulemper. For det første kræver ødelæggelse af maskiner og mennesker nødvendigvis en kostbar indsats. Det er dyrt. For det andet kan selve besiddelsen af de nødvendige midler give anledning til problemer med at skaffe den nødvendige finansiering, især i perioder med relativt fred. Endelig lægger opbygningen af hele det nødvendige voldsapparat beslag på mange af samfundets sparsomme ressourcer, ikke mindst de intellektuelle. Det er derfor af afgørende interesse at undersøge, om der findes alternativer til traditionelle våben at kommunikere med modstanderes vilje?

Szafranski spørger, om ikke det er mere hensigtsmæssigt at se krig som en kamp om metafysisk kontrol, snarere end anvendt fysisk vold? Han spørger, om det kunne hjælpe at prøve at se, om krig kunne have mere at gøre med en viljekamp uden vold, end med fysisk vold og kamp? Han minder om Sun Tzu's grundlæggende tese: At underkaste fjenden uden kamp er den højeste form for krigskunst. Det betyder naturligvis omvendt, at hvis man undlader at underkaste fjenden overhovedet, eller hvis man underkaste ham gennem kamp, er dette mindre attraktivt. Set i dette lys var den første Golf krig (1991) en fiasko. Ikke alene blev der kæmpet, men Saddam Hussein's vilje blev ikke undertrykt. Resultatet så vi i 2003.

Ifølge forskeren Paul McLean kan man opdele hjernens funktion i tre dele. Den oprindelige krybdyrshjerne kontrollerer de basale aktiviteter, åndedræt og hjerteslag. Et individ, som kun råder over denne type hjerne, er et koldblodet krybdyr. Rundt om den ligger det limbiske system. Det giver grundlaget for grundlæggende egenskaber for alle pattedyr, fodring, kamp, flugt og seksuel reproduktion. Her styres belønninger, straffe og følelser. Det er også denne del af hjernen, der rummer den egenskab, at man kan og vil opretholde sin plads i et hierarkisk system og er baggrund for tilbøjeligheden til at beskytte et territorium. Råder man over en krybdyrshjerne og et limbisk system, er man et varmblodet pattedyr. Endelig udgøres den største del af hjernen (80%) af neokortex. Denne del af hjernen giver os mulighed for at tænke, organisere, huske, forstå, tale, vælge, kreere, forestille sig og adaptere til nye forhold. Den indeholder omkring 180 milliarder neuroner, som kan samarbejde på flere måder end der findes atomer i hele universet. Det følger heraf (neokortex), at man kan definere kortikalsk krig som gående ud på at kontrollere eller forme modstanderens organisme og opførsel uden at ødelægge selve kroppen. Sagt kort, går kortikalsk krig ud på at trænge ind i fjendens OODA cyklus.

Det er værd at bemærke sig, at kortikalsk krig ikke betyder passivitet eller inaktivitet. Tværtimod kræver det en betydelig indsats at underkaste en modstander uden kamp. Formålet er at få modstanderen til at opgive kamp ved at påvirke ham på andre måder. Det kræver, at vi forstår hans måde at tænke på, hans kultur, verdenssyn og de overhøjheder, han anerkender. Vi har brug for at forstå såvel hans verbale som non-verbale sprog. Med andre ord, er der grundlag for at overveje de metoder, som ligger til grund for Neuro Linguistic Programming (NLP), for at forstå, hvordan vi mest effektivt kan påvirke hvordan fjenden modtager, behandler og organiserer sine perceptioner på alle områder.

Sikkerhed kommer ikke fra våbenbrug, men våben er opfundet for at modvirke usikkerhed. Begreberne sikkerhed og usikkerhed eksisterer kun i bevidstheden.

Herefter kan man spørge, hvordan kan man gøre kortikalsk krig operationel? Hvordan gør vi det abstrakte konkret? Først og fremmest kræves der viden. Her tænkes ikke så meget på den traditionelle adgang til efterretningsmæssige kilder, herunder satellitter. Der er snarere tale om, at der er et stort behov for at udnytte al samfundets viden om vore modstandere, herunder den viden som findes i den akademiske og kommercielle verden, og at denne viden skal udnyttes i et samarbejde mellem alle relevante efterretningstjenester mv. Den tilvejebragte viden må så bruges så

hensigtsmæssigt som muligt, hvilket i stor udstrækning kan vise sig at være gennem moderne informationskrig med alt hvad det indebærer.

Spørgsmålet er om ovenstående ideer om kortikalsk krig nu implementeres gennem det, der kaldes effektbaserede operationer. I så fald har Szaf-ranski's tanker fundet en reel, praktisk udformning.

Fjenden som et system

Warden ser krigen fra et strategisk perspektiv¹⁹. Han opstiller en model for alle levende organismer eller systemer med fem sfærer inden i hinanden som kinesiske dukker. Set indefra ser samfundet fx således ud:

- lederskab
- essentielle systemer
- infrastruktur
- befolkning
- forsvar

Hvert område har sin betydning for helheden, og hans argument er, at de ydre områder tjener til at holde centrum i live. Modellen giver god mening også set i lyset af den øgede vægt på effektbaserede operationer (EBO). Hvor man før fokuserede på at bekæmpe fjendens militære styrker, drejer EBO sig reelt om at søge at påvirke lederskabet så direkte som muligt. Det er naturligvis ikke altid muligt, men nedkæmpelse af fjendtlige militære styrker må være sidste udvej, det er den mest omstændelige og der med mest kostbare option.

Der er et stor sammenfald mellem Warden's model og tankerne om kortikalsk krig, altså at kampen skal føres mod bevidstheden (hjernen) hos modparten og ideerne om effektbaserede operationer (EBO).

Internationale Operationer

Op til midten af det 20. århundrede var de europæiske landes primære militære indsatsområde i hjemlandene og evt. kolonier. Også under den kolde krig var fokus først og fremmest rettet mod forsvaret af eget territorium, måske bortset fra USA, selvom der har været stillet spørgsmålstegn ved om krig mellem atommagter var realistisk. Under alle omstændigheder kom atomkrigen ikke mellem øst og vest, og nu er det nærmest utænkeligt, at de udviklede lande vil føre krig i traditionel forstand mod hinanden. Det betyder ikke, at vi står overfor en periode med fred og ingen fare, men at faren har fået en anden karakter. Det betyder også, at der er behov for andre militære styrker, end der traditionelt har været tilfældet. Dette gælder først og fremmest USA, som har det største militære apparat i verden. Men behovet for omstilling gælder overalt. USA

har måttet sande, at selvom de nok alene har kapaciteten til at vælte ethvert styre i verden, så har de ikke, selv med allieredes hjælp, kræfter til at håndtere den situation, som opstår i kølvandet på et gennemtvunget magtskifte så godt, som man kunne ønske. Det har vi set i Afghanistan og nu senest i Irak.

Thomas P.M. Barnett (TB) er militærstrategisk forsker ved US Naval War College. Han har i bogen "Pentagon's New Map"³⁰⁷ givet sit bud på hvor USA fremadrettet vil gribe ind militært. Han opdeler verden i fungerende kernelande og så en række randstater, som ikke er med i globaliseringen (the core and the gap). Det er i randstaterne, han ser behovet for militær indgriben. Områderne er skitseret på verdenskortet, hvor problemområderne er fremhævet:

Udfordringen bliver at kunne håndtere et bredt spektrum af trusler, snarere end at kunne måle sig med den største tænkelige trussel. Med andre ord mener TB, at vi skal koncentrere os om randstaterne, de lukkede samfund, og glemme Kina. Historien har på det seneste vist, at vi går fra en situation hvor krig, eller truslen om krig, er mellem blokke af stater, over enkeltstater og mod en ny verden, hvor det snarere er organisationer og måske endda enkelte personer, vi står overfor. I den forbindelse er det vigtigt at huske, at inddæmningen af terrorisme (war on terror) omfatter meget andet end Forsvarsministeriets ressort (økonomi, justits, udenrigs mv.). Eller med andre ord, effektbaserede operationer baserer sig på alle samfundets ressourcer.

TB omtaler ikke direkte problematikken mellem åbne og lukkede sam-

fund, men han gør opmærksom på, at selvom alle religioner er repræsenterede i randstaterne, så er det karakteristisk, at de dér findes i en mere fundamentalistisk form end i kernelandene. Her kan man overveje, om fx moderat islamisme er løsningen, hvis man mener at fundamentalistisk islamisme er problemet?

Livet er i øvrigt ikke nogen dans på roser i randstaterne. Det er fattigt, ubehageligt, kort, brutalt og ofte ensomt – det sidste forstået på den måde, at man af økonomiske grunde er bundet til at blive, hvor man er født.

TB opstiller i øvrigt en interessant, lang kæde af årsager og virkninger, som han mener, kan hjælpe til at forstå, hvorfor en indsats, herunder en militær indsats, kan være påkrævet for at hjælpe et samfund på fode igen. Det hele starter med en vilje til at gøre noget, en vilje, som må være tilstede i et samfund, som har kræfter og ressourcer til at gøre en forskel – en Leviathan (mægtig mand). Denne skal sørge for at rimelige regler overholdes, dette vil føre til udbredelsen af sikkerhed, som igen er forudsætningen for tilliden til pengesystemet. På den baggrund kan der skabes infrastruktur, som kan frigøre ressourcer (råvarer), som igen medfører vækst. Hermed skabes en platform for stabilitet som igen gør det muligt for et marked at fungere. Og det er eksistensen af markedet, som karakteriserer kernelandene mere end noget andet. Sagt med andre ord er der behov for en lang række forudsætninger, som basalt alle tjener det formål at skabe tillid, for at komme i en situation hvor en køber kan sige: ”Jeg vil gladeligt betale dig på tirsdag for en vare jeg får leveret i dag”. Og hvor sælgeren tror på det, og handler derefter.

Opgaven for Forsvaret er med andre ord at medvirke til at få startet denne lange kæde af tillidsskabende forudsætninger i randstaterne. Hermed er formålet og indsatsområdet for Forsvarets Internationale Operationer givet.

Endelig argumenterer TB for at Forsvaret skal opstille to væsentligt forskellige styrker, tæskeholdet og systemadministratorerne. Forskellen er aldersprofil, kønskvotering, om fokus skal være på en kort kampfase eller en længerevarende opbygning af et nyt samfund, og en hel række andre forhold. Tankerne har også været fremme i Danmark, men det er et åbent spørgsmål om ideen er god. Brigadegeneral Michael H. Clemmesen har på sin sædvanlige korte og fyndige måde argumenteret stærkt herimod²¹. Men det fortjener nok en seriøs overvejelse, om nogle af de argumenter og ideer, som TB fremfører, bør indgå i planlægningen af og forberedelserne til Internationale Operationer.

Terrorisme med udspring i Mellemøsten

Den mest truende konflikt verden står overfor i dag har sit udspring i Mellemøsten, og den manifesterer sig i terrorisme. Poul Berman har givet følgende bud på baggrunden herfor i Weekendavisen:

”Terroren udspringer af noget større – en kolossal bølge af politisk ekstremisme ... i den muslimske verden ... som bygger på fire overbevisninger: en paranoid konspirationsteori, hvis indhold er, at universelt onde jøder, frimurere, korstogsfarere og vesterlændinge pønser på at udrydde islam eller at undertvinge de arabiske folkeslag; en tro på nødvendigheden af at føre apokalyptisk krig mod denne kosmiske konspiration; en forventning om, at et islamisk kalifat ligesom i gamle dage vil fremstå som et utopisk nyt samfund efter apokalypsen; og troen på, at døden indtil da er et gode, som bør elskes og æres.”

Men også andre har givet indsigtfulde bidrag til at forstå situationen her. Haim Harari har følgende bud på baggrund og forløb af hvad han ser som en krig²². For Harari er problemets rod, at hele den muslimske region mellem Mauretanien og Golf-staterne er totalt dysfunktionel. Dette kæmpe område, større end USA eller Europa, og med over 300 mil. indbyggere, har et samlet bruttonationalprodukt, som er mindre end hvad Holland og Belgien alene kan fremvise. Uanset om man ser på kvinders sociale status, menneskerettigheder, oversættelse af bøger fra andre kulturer eller videnskabelig publikationsvirksomhed, så er niveauet deprimerende lavt. I det lys ser Harari fire elementer, som karakteriserer situationen.

For det første brugen af selvmordsbomber. Spektakulære, frygtelige og selvskrevne til brug på TV. Det skaber frygt, som skyldes, at der ikke findes noget forsvar herimod, og at man ikke kan etablere præventive foranstaltninger, som kan standse en beslutsom selvmorder. Baggrunden er penge, magt og en koldblodigt morderisk hensigt. Harari mener, at ondt kun kan bekæmpes offensivt. I den sammenhæng er det afgørende, at omverdenen står sammen om at ramme toppen af pyramiden af organisationerne.

Det andet element er ord, nærmere betegnet løgne. I hele den mellemøstlige region er det blevet mere og mere udbredt at sprede løgne i et omfang, som er ukendt i resten af verden. Der er dels tale om en gennemgribende fordrejning af ord og begreber med en bevidst svigagtig hensigt, dels om bevidst videregivelse af løgne, begge dele gennemføres uden blusel uden nogen form for skyldfølelse. Harari giver som eksempel på en fordrejning af ord og begreber at mordere kaldes ”den militære afdeling”, ham der betaler og leder ham kaldes ”den politiske afdeling”

og operationslederen benævnes "den åndelige leder". I Danmark har vi senest oplevet herboende Imamer rejse til mellemøsten i forbindelse med krisen om tegningerne af Muhammed, hvor de medbragte billeder, som kom helt andre steder fra. Men løgnene bruges i mange andre sammenhænge. Enhver kan se Al Jazeera, man behøver ikke at kunne arabisk for at fornemme hensigten her.

Tredje element er penge. Mange penge. Så mange penge, at de kunne have gjort bedre gavn, hvis de blev anvendt til at løse sociale problemer. Harari ser disse midler givet i et system hvor den inderste cirkel udgøres af terrorister. Pengene betaler for rejser, våben, skjulesteder og arbejdet med at finde lønsomme mål. I en cirkel herom finder man de direkte støt-tepersoner, planlæggere samt operationelle og åndelige ledere. Fælles for dem er, at de lever, ofte ganske godt, af at tilvejebringe den nødvendige infrastruktur for terrorismen. Endelig er der yderst en cirkel som består af såkaldte religiøse, uddannelsesmæssige eller sociale organisationer. Den gør faktisk noget godt, giver undervisning og tilbyder mad til de fattigste. Men den hjernevasker samtidig den nye generation med had, løgne og ignorance. Den opererer mest gennem moskeer, madrassa-skoler og andre religiøse elementer, men anvender også elektroniske og trykte medier til sin propaganda. Det er denne cirkel, som sikrer at kvinder holdes nede, at demokrati er utænkeligt og som minimerer kontakten til resten af verden – som samtidig beskyldes for at være årsag til al dårlighed.

Det fjerde element er brud på alle regler. I de civiliserede lande tror man på demokrati, menneskeskabte love, herunder internationale love, på menneskerettigheder samt tale og trykkefrihed. Der er tradition for at respektere religiøse steder og symboler, man anvender ikke ambulancer og hospitaler til krigsførelse, man undlader at mishandle lig og man bruger ikke børn som skjolde i kampe. Aldrig før i historien, ikke engang under nazisterne, har der været en så gennemført foragt for disse grundlæggende regler for anstændig opførsel, som vi nu ser i mellemøsten.

Det er ikke noget kønt billede, Harari tegner. Han mener, at den frie verden kan overleve og på sigt vinde krigen, men det bliver en lang, sej og frygtelig kamp. Han mener også at den første forudsætning for at vinde er, at vi erkender, at der er tale om en krig, og at vi må agere i relation hertil.

Afslutning

Vi står som altid i en eksistenskamp for at overleve på egne præmisser. De mere åbne, vestlige samfund står med andre ord overfor en endog

meget betydelig udfordring. De to vigtigste betingelser for at overleve er at erkende at vi deltager i en krig, og at vi må stå stammen. Begge dele er svært. Krige har tidligere oftest været karakteriseret af fysiske ødelæggelser, som ikke forekommer nu, og sammenhold er svært, når man ikke nødvendigvis er enige om alt.

I den sammenhæng er det vigtigt at huske, at krig føres på tre planer. Men en lettere omskrivning af John Boyd's maksime føres krig på det moralske, det mentale og det fysiske plan. I den sammenhæng er det moralske det sociale fællesskabs idégrundlag, det mentale er det enkelte menneskes bevidsthed og det fysiske er vores udstyr eller udrustning. De vestlige lande er her rigtigt godt med på det sidste, takket være vores teknologiske forspring. Vi står mindre stærkt på de to andre planer.

Og det er et problem. For allerede nu er der over 100 mio. unge mænd i Mellemøsten, som opdrages i et miljø af had, løgne og voldsretorik i et omfang som er helt uhyrligt. Og de unge muslimer i Europa føler et stort åndeligt fællesskab med dem. Osama bin Laden tilbyder sine meningsfæller at kæmpe med en række klare begrundelser:

- USA besætter de tre hellige steder i den muslimske verden (Mekka, Medina og Jerusalem);
- USA støtter tyrannerne (magthaverne i de fleste mellemøstlige lande);
- USA støtter Israel ensidigt;
- USA "stjæler" olien (køber den til spotpris).

Med andre ord så bringer bin Laden det budskab, at der sker store uretfærdigheder mod den muslimske verden, at Vesten fører krig mod Islam, og hertil kommer bortforklaringerne på hvad der rent faktisk er sket, fx at 11. september var en konspiration udført af Vesten. Spørgsmålet er ikke, om dette er sandt eller falsk. Spørgsmålet er, hvad kan vi i Vesten tilbyde de unge mennesker, såvel i Mellemøsten som i Europa, så de kan komme i gang med noget konstruktivt i stede for at gå rundt og blive stadig mere forbitrede på os. Internettet er et element, som ikke skal undervurderes, her kan unge få et indblik i verden som deres åndelige ledere ikke kan kontrollere, selvom også nettet kan misbruges. Men er det nok? Og hvis ikke, hvad så?

Udfordringer er der nok af. I mangel på bedre kan det kinesiske skrift om

»Ubegrænset Krigsførelse« anvendes til inspiration, ikke alene for Forsvaret, men for hele samfundet. Og der er behov for en indsats på to områder, ude og hjemme.

For Forsvaret drejer udfordringen sig især om at finde den rette balance mellem evnen til at deltage i regulære og irregulære konflikter. Det første er vi på vej til, svaret på udfordringerne fra informationssamfundet er i stort omfang en bred og pragmatisk satsning på evnen til at deltage i Netværksbaserede Operationer, og det er vi godt i gang med i Danmark. De irregulære konflikter er nok et større problem. Ud over alle de praktiske forhold, vi er i gang med at bringe på plads i totalforsvaret, så står udfordringerne fra Cyberspace stadig og venter på at blive taget op på kvalificeret vis.

Hvis vi vinder i sidste ende, er det fordi det åbne samfund er meget stærkt. Forskellen på åbne og lukkede samfund er jo ikke, om der tales sandt eller falsk, men om man kan stille spørgsmål og kritisere, hvad der bliver sagt, hvad man kan i de åbne samfund, fordi man her kan tale om alt. Og kritisere alt. Og tegne alt.

Noter

1. Krig og Magt i det 21. århundrede, Paul Hirst.
2. Male Age Composition and Severity of Conflicts, Christian G. Mesquida og Neil I. Wiener, *Politics and the Life Sciences* September 1999.
3. Fra In Athena's Camp, preparing for conflict in the information age, en antologi redigeret og med bidrag fra John Arquilla og David Ronfeldt, Udgivet af RAND for OSD.
4. The Changing Face of War: Into the Fourth Generation, William S. Lind, Colonel Keith Nighengale, Captain John F. Schmidt, Colonel Joseph W. Sutton, Lieutenant Colonel Gary I. Wilson, *Marine Corps Gazette*, October 1989, pages 22-26.
5. Another bloody century, Colin Gray, ISBN 0-304-36734-6.
6. The clash of civilizations and the remaking of world order, Samuel P. Huntington, Simon & Schuster UK Ltd, ISBN 0-684-81987-2.
7. The Transformation of War (også udgivet som *On Future War*), Martin van Creveld, The Free Press, ISBN 0-02-933155-2.
8. Det åbne samfund og dets fjender, Karl Popper, Spektrum, ISBN 87-7763-207-9, trykt 2002.
9. Interview med Robert McNamara, *Foreign Policy*, Maj/June 2005.
10. Future Shock (ISBN 0-553-27737-5), The Third Wave (ISBN 0-553-24698-4), Power Shift (ISBN 0-553-29215-3), War and Anti-war (ISBN 0 7515 0938 8), Alvin (and Heidi) Toffler.
11. Technology and war: From 2000 B.C. to Present, Martin van Creveld.
12. Joint Operations in the Littoral Battle space, a case study by the Commander, Operational Forces Denmark – draft 2003.
13. Unrestricted Warfare, COL Qiao Liang PLA og COL Wang Xiangsui PLA, PLA Literature and Arts Publishing House, February 1999.
14. I harmoni med dig selv, Dorthy Rowe, Spektrum 2000.
15. Religionen i Engle og Sydere, Anna Libak, (JP prisopgave).
16. The lesser evil, political ethics in an age of terror, Michael Ignatieff, Edingburgh University Press, ISBN 0 7486 1872 4, ©2004.
17. Unrestricted Warfare, Qiao Liang and Wang Xiangsui, PLA Litterature and Arts Publishing House, 1999. fx. www.terrorism.com/documents/TRC-Analysis/unrestricted.pdf.
18. Neocortical warfare? The acme of skill, Richard Szafranski, www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR880/MR880.ch17.pdf.
19. Fjenden som et system, John A. Warden III, www.airpower.maxwell.af.mil/airchronicles/apj/warden.html.
20. Pentagon's new map, Thomas P.M. Barnett, ISBN 0-399-15175-3.
21. En kommentar, BG Michael H. Clemmesen, *Militært Tidsskrift*, 133 årgang nr. 1, s. 221-227.
22. Undeclared WWII, Haim Harari, http://www.freeman.org/m_online/jul04/harari.htm.

MEDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

FORMANDENS ÅRSBERETNING for det 222. FORSAMLINGSÅR

Mødeaktivitet

Der har i det 222. forsamlingsår været afholdt i alt otte møder, alle sammen i København. Emnerne fordelte sig indenfor to hovedområder. I efteråret gennemførtes et mini-tema angående forsvarrets håndtering af pressen samt den ny kontreadmiral og chef for SOK Nils Christians Wang's visioner for søværnet. Forårets møderække fik som overordnet tema Kulturforståelse, hvilket i relation til den såkaldte "Muhammed-krise" blot gjorde emnevalget ydermere aktuelt. Behovet for en fortsat opbygning og udvidelse af vores forståelse for området blev meget fint præsenteret gennem de afholdte foredrag.

Emnerne for de afholdte møder i det 222. forsamlingsår omfattede:

- Forsvarets Efterretningstjeneste, pressen og den militære sikkerhed
v. Kontreadmiral Jørn Olesen, CH FE
- Forsvarets håndtering af pressen i særlige sager
v. Oberstløjtnant Hans-Christian Mathiesen, CH P&I FKO
- Mine visioner for søværnet
v. Kontreadmiral Nils Christian Wang, CH SOK
- KURSK U-bådskatastrofen set fra NATO
v. Kommandør Erik Rode
- Kulturforskelle og kulturforståelse
v. Kommandør Francis Zachariae CH SOS og Lektor Erik Møller Mathiesen, SOS
- Udsendelse som forbindelses-officer i US Central Command
v. Kommandør Per Tidemand, CH FLS KOR
- Galathea 3
v. Kommandørkaptajn Jens Claus Hansen, Projektkoordinator

Det gennemsnitlige antal deltagere til møderne har været fastholdt på ca. 30, hvilket betegnes som meget tilfredsstillende.

Prisspørgsmål

Der blev ikke fremsat noget prisspørgsmål i det 222. forsamlingsår.

Andre arrangementer

I forbindelse med højtideligholdelsen af Slaget ved Sjællands Odde den 22. marts var samtlige bestyrelsesmedlemmer tjenstligt forhindret i at deltage, hvorfor Selskabets sekretær foretog den traditionelle kransenedlæggelse ved Peter Willemoes' mindesmærke på Odden Kirkegård.

Den 2. april - på 202-årsdagen for Slaget på Reden - deltog næstformanden i kransenedlæggelsen ved mindesmærket på Holmens kirkegård sammen med sekretæren, en repræsentant fra Marineforeningen og det officielle søværn repræsenteret ved OK Palle Petersen fra Marinestation København. Efterfølgende nedlagdes en krans ved Olfert Fischers gravmonument ved den Tysk Reformerte Kirke i Gothersgade i København. Til stede ved den lejlighed var foruden næstformanden og sekretæren repræsentanter for kirken og menigheden samt en fjern slægtning til Olfert Fischer. Søe-Lieutenant-Selskabet overrakte, på vegne af chefen for OLFERT FISCHER, korvettens våbenskjold til menigheden, der udtrykte sin store glæde og oplyste, at våbenskjoldet vil få en fin plads i menighedens Olfert Fischer samling.

Den 23. juni deltog regnskabsføreren og sekretæren ved udnævnelsen af kaptajnløjtnanter ved Søværnets Officersskole (SOS). Ved denne lejlighed uddeltes H.C. Sneedorff-prisen for tredje gang. Prisen gik til KL Louise Anna Rynne som belønnedes med 2.000 kr. for den bedste individuelle hovedopgave. Bedømmelsesudvalget har dog ikke fundet opgaven velegnet til udgivelse i Tidsskrift for Søværnen, på grund af opgavens omfangsrige teoriatsnit.

Den 29. juni afholdtes det traditionelle introduktionsarrangement i Søofficersforeningens lokaler for afgangsklassen ved SOS. I lighed med tidligere år gennemførtes mødet i fællesskab med Søofficersforeningen. Arrangementet afstedkom 21 indmeldelser i Søe-Lieutenant-Selskabet.

Den 30. juni deltog næstformanden i udnævnelsen af afgangsklasserne fra SOS. Ved denne lejlighed uddeltes Søe-Lieutenant-Selskabets Hæderslegat. Modtageren af legatet var PL Johannes Kidmose Jensen, som belønnedes med to års gratis medlemskab af selskabet samt "en ekstra dagsration rom".

Driften af selskabet

Selskabets drift fortsætter sin stabile kurs, og den økonomiske disponering har været med henblik på at selskabet til stadighed konsoliderer sig. Med tiden er ønsket at gøre selskabet så økonomisk solidt, at det helt kan klare sig uden eksternt støtte som fx portostøtte, en støtte som selskabet

nu skal ansøge om fra år til år. I indeværende år har Selskabet modtaget knap 19.000 kr. i støtte. Der foreligger endnu ikke tilsagn om støtte for det kommende år. Bestyrelsen er dog af den opfattelse, at der vil blive ydet støtte med et beløb af tilsvarende størrelse næste år.

Der har desuden været fokus på at opgradere de faciliteter, der forefindes til afholdelse af møder, så også fremtidige møder kan understøttes af professionelt og tidssvarende udstyr. I den forbindelse har der specielt været fokus på at skaffe IT-udstyr (PowerPoint projektor, PC og højtalere) til selskabets møder. I samarbejde med Søofficersforeningen er det lykkedes at fremskaffe en bærbar PC samt PowerPoint projektor i rimelig stand. Inden for en overskuelig periode må SLS dog forvente at skulle investere i mere tidssvarende udstyr.

Webmaster - og annoncekoordinator-funktionen er fortsat indlagt under sekretærens arbejdsområde.

Tidsskriftet bestyres stadigvæk meget professionelt af overarkivar Hans Christian Bjerg, som siden 1. januar 2006 har overtaget ansvaret for redaktionen efter Klaus Bolving. Bestyrelsen og redaktionens mål er at udgive et tidsskrift, der beskriver aktuelle og interessante maritime emner, men samtidigt bibringer læseren historisk viden. Hans Christian Bjergs store netværk giver tidsskriftet mulighed for en solid dækning. Det er imidlertid fortsat vanskeligt at skaffe artikler om aktuelle emner. Udfordringen i øjeblikket i forhold til tidsskriftet er derfor at få bragt balance mellem historiske og aktuelle artikler.

For at øge antallet af aktuelle artikler arbejdes der i øjeblikket med at få en række personer, der er tilknyttet de forskellige stabe, som faste kontaktpersoner for tidsskriftet. Bestyrelsen og redaktøren vil i den forbindelse anmode redaktionsudvalget om støtte.

Derudover vurderes en FIIN-adgang for Selskabet også at kunne øge synligheden, kommunikationen og interaktionen med det tjenstgørende søværn.

Indeks over Tidsskrift for Søværnen, der udgives hvert 25. år, undergår den afsluttende redigering for perioden 1978-2003 ved tidl. formand KL Niels Mathiesen og redaktøren for Tidsskriftet, H. C. Bjerg. Bestyrelsen forventer at kunne udgive indeks for perioden 1979-2003 i trykt udgave udgivet primo 2007.

Der pågår i øjeblikket en in-scanningsproces, hvor tidligere udgaver af 25 års indeks fra tidsskriftet lægges på Selskabets hjemmeside. Dette er en

tidskrævende opgave, og bestyrelsen har derfor ikke p.t. fastsat en deadline for denne udgivelse. Indledningsvis arbejdes der på at udgive perioden 1954-1978 på Selskabets hjemmeside.

Endelig er der i det forgangne år blevet stræbt efter at give Selskabet en mere synlig profil overfor specielt nyudnævnte officerer, hvilket også afspejler sig i et stort antal indmeldelser fra afgangsklassen fra SOS.

Selskabets økonomi

Ved afslutningen af det forrige (221.) forsamlingsår udviste regnskabet et overskud på ca. kr. 8.500 kr. Regnskabet for det 222. forsamlingsår udviser et underskud på kr. 3.927,-, sammenholdt med et budgetteret nul. Den årlige renteindtægt på Selskabets fondsbeholdninger udgør kr. 30.252,-. Hovedstolen på selskabets fonde er ved udgangen af det 222. forsamlingsår på kr. 624.600,-. Bestyrelsen agter at fortsætte bestræbelserne for at øge hovedstolen på Selskabets fonde for på sigt at opnå økonomisk uafhængighed. I den forbindelse skal det understreges, at denne bestræbelse naturligvis ikke bliver på bekostning af selskabets aktiviteter.

De kommende år byder på en række ekstraordinære aktiviteter, som må formodes at medføre øgede omkostninger for Selskabet. Det drejer sig om markeringen af 200. året for Slaget ved Sjællands Odde i 2008, Søe-Lieutenant-Selskabets 225. års jubilæum i 2009 samt markeringen af søværnets 500 års jubilæum i 2010. I forbindelse med markeringen af søværnets 500 års jubilæum har bestyrelsen indledningsvis, efter henvendelse fra SOK, tilkendegivet at Selskabet naturligvis er interesseret i at deltage ved fejringen. Bestyrelsen har endnu ikke lagt sig fast på hvilke tiltag, der skal gøres i forbindelse med ovennævnte arrangementer, men vil i den kommende tid begynde at se på, hvilke muligheder der er for at markere Selskabet ved disse betydningsfulde begivenheder. Medlemmerne opfordres til at indgive forslag til bestyrelsen enten direkte eller via sekretæren. Bestyrelsen agter at indgå i en dialog med det stående udvalg for på den måde at sikre, at selskabet markerer de omtalte jubilæer på passende vis. Samlet set er det bestyrelsens vurdering, at de ovennævnte tiltag vil betyde et øget behov for økonomiske ressourcer i årene fremover.

Antallet af annoncer i Tidsskrift for Søværnen (TfS), har gennem det sidste år været let faldende, hvilket har betydet, at bestyrelsen har måttet øge tilskuddet til udgivelsen af tidsskriftet. I det kommende forsamlingsår vil bestyrelsen bestræbe sig på at bevare annonceindtægterne på nuværende niveau og om muligt øge dem for derved at skabe mulighed for at fortsætte den positive udvikling af TfS.

Omtrent halvdelen af medlemskontingentet, der er uændret gennem mange år, anvendes i dag som tilskud til udgivelse af TfS. Den resterende del skal dække driften af Selskabet og dets mange aktiviteter. Den almindelige prisudvikling i samfundet har medført stadigt stigende omkostninger til produktion og forsendelse af TfS. Dette har betydet, at bestyrelsen i de forgangne forsamlingsår har måttet tage yderligere midler fra driften for at sikre den fortsatte udgivelse af tidsskriftet. Som det fremgår af Selskabets love, gives tidsskriftet et årligt tilskud for hvert medlem. For at bevare Selskabets nuværende aktivitetsniveau har bestyrelsen besluttet at søge generalforsamlingens accept til at lade alle medlemmer yde tilskud til trykning og forsendelse af TfS, således at denne aktivitet ikke forhindrer Selskabet i at gennemføre sine øvrige forpligtigelser. Dette betyder, at kontingentfri medlemmer, der indtil nu har modtaget TfS uden beregning, fremover vil blive opkrævet kr. 50,- pr. tidsskrift til dækning af tryk- og forsendelsesomkostninger. Opkrævningen vil ske årligt, i begyndelsen af forsamlingsåret, startende fra januar 2007.

Det er bestyrelsens ønske at ændre for at bevare Søe-Lieutenant-Selskabet og således sikre at vi i fremtiden vil være uafhængige af eksternt økonomisk støtte. Desuden vil langt den overvejende del af medlemmerne ikke blive berørt af nævnte tiltag, da dette sikrer at kontingentet fortsat kan bevares uændret.

Selskabet har på forsøgsbasis ydet et betydeligt tilskud til skafning og servering ifm. afholdelsen af Selskabets mødeaftener. Bestyrelsen har besluttet foreløbigt at indstille forsøgsperioden, således at deltagere selv afholder kostprisen for skafningen og drikkevarer. Som tidligere vil prisen være kr. 100,-. Selskabet byder på en forfriskning efter møderne samt afholder omkostninger til serveringen, således at den hidtidige høje standard for gennemførelsen af mødeaftenerne kan bibeholdes.

Prisen for TfS mange abonnenter i såvel ind – og udland har ikke været reguleret i mange år, og dækker p.t. ikke de reelle omkostninger, der er ved udgivelse og forsendelse. Abonnementet reguleres derfor med virkning fra januar 2007.

Af- og tilgang af medlemmer

I det forgangne år er flg. medlemmer afgået ved døden:

- KK Herluf Rasmussen
- KD Preben Anker Andersen
- KA Niels Færgemann Lange
- VA Sven S. Thostrup
- AD S. E. Thiede

6 har meldt sig ud og 22 har meldt sig ind.
Således er antallet af medlemmer pr. 30. september 2006: 565

Den ny bestyrelses sammensætning

Den hidtidige formand for selskabet KL Nicholas H. Karlsen fratræder efter eget ønske som formand ifm. dette § 32 møde. Ved indgangen til dette 223. forsamlingsår foreslår bestyrelsen følgende sammensætning:

Formand: Kaptajnløjtnant Michael Gerhard Landmark (nyvalg)
Næstformand: Premierløjtnant Christian Greulich Meinertz (nyvalg)
Regnskabsfører: Premierløjtnant Henrik Schjoldager (nyvalg)
Suppleant: Premierløjtnant Jens Peter Holst-Andersen (genvalg)

De forskellige udvalg tilknyttet selskabet vil i det 223. forsamlingsår bestå af:

Det stående udvalg:

VA T. S. Jørgensen
KA L. Kragelund
FA P. Cortes

Revisorer:

KK P. Starklint
OK P. Christensen
Suppleant: KK S. Kastberg

Voldgiftsrådet:

SLS siddende formand
FA L. R. Christophersen
KK J. C. Hansen

Redaktionsudvalg:

FA T. Ø. Jørgensen
KK G. Lang
KK T. Mikkelsen

Bedømmelsesudvalget:

KA N. Mejdal (nyvalg)
KD B. Fabricius
KD O. B. Andersen

Møderne i det kommende forsamlingsår

Den resterende møderække for efteråret 2006 ser således ud:

- "The US Navy's perspective upon maritime security"
v. Captain Roger Coldiron, US Defense Attaché
- Maritime Domain Awareness
Sikkerhed – lokalt, regionalt og globalt i et dansk perspektiv
v. KK Gorm Bergqvist, Chef for Overvågnings- og Beredskabsafdelingen i SOK
- Global maritim sikkerhed i relation til dansk forsvarspolitik
v. Forsvarsminister Søren Gade (V)
og Sekretariatschef Birgit Sølling Olsen, Søfartsstyrelsen
(Mødet afvikles på Søværnets Officersskole)

- Fremtidig kommunikation
v. KA Poul Schriver

Nye tiltag

Der har gennem årene været tradition for at invitere kadetaspiranter og kadetter fra SOS til selskabets møder. På trods af at foredragene har været annonceret under morgenmønstringerne på SOS, har deltagerantallet generelt været lavt, hvilket bestyrelsen i det forgangne år har forsøgt at finde svar på. Samtaler med afgangsklassen 2006 viste at kadetterne, uagtet de var inviteret af Selskabet, ikke følte nogen særlig tilknytning til Selskabet og derfor ikke mødte op med mindre de kom som gruppe. I en forsøgsperiode på indledningsvis ét år har bestyrelsen derfor besluttet at tilbyde løjtnanter i ældste klasse gratis medlemskab af SLS under det sidste år inden udnævnelsen til premierløjtnant. Det er bestyrelsens håb, at dette vil få flere unge officerer til at deltage ved selskabets møder samt øge antallet af officerer, der melder sig ind som betalende medlemmer ved udnævnelse til PL. Bestyrelsen vil inden næste § 32-møde diskutere en evt. forlængelse af forsøgsperioden, og håber indtil da på medlemmernes billigelse af dette tiltag til Selskabets fortsatte vækst.

Jeg vil afslutningsvis takke alle, som i det 222. forsamlingsår har støttet selskabet. En særlig tak skal rettes til selskabets udvalg for arbejdet i året der gik og en særlig tak til bedømmelsesudvalget for det udførte arbejde i f. m. bedømmelse af hovedopgaver forud for uddeling af H.C. Sneedorf-prisen på SOS.

Dette afslutter min beretning for det 222. forsamlingsår, og det sidste år som formand for det ærede selskab. Jeg ønsker den nye formand og hans bestyrelse held og lykke fremover.

Nicholas H. Karlsen
Formand

MARINENS BIBLIOTEK

Henrik Gerners Plads

Bygning 37 – Nyholm

1439 København K

Telefon 32 66 40 21

Telefax 32 66 40 29

Åbningstider:

Hverdage 9-15 – tirsdag 9-18

Meddelelser

Som noget nyt udsender Marinens Bibliotek med jævne mellemrum et nyhedsbrev til alle lånere, der har en email-adresse. Ønsker man at modtage dette kan henvendelse rettes til mab05@fak.dk.

Siden juni 2005 har biblioteket arbejdet på at opbygge et digitalt arkiv over dets mange tusinde billeder. I alt indeholder denne fotobase nu ca. 11.500 billeder. Besøgende kan på biblioteket få adgang til dette arkiv gennem en opstillet kunde-pc, og kan mod en mindre betaling få kopier af de in-scannede billeder. Det er tanken, at dette arkiv skal være tilgængeligt på internettet primo 2007.

ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2006

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

The past as prologue : The importance of History in the military profession

Williamson Murray, ed., Richard Hart Sinnreich, ed.

New York : Cambridge University Press, 2006. - 287 s.

Opstilling: Historieforskning Dokument 2 ud af 40

HISTORIE

Wings Across the Sea

Ross Gillett

u.st. : Aerospace Publications, 2000. - 162 s. : ill.

Opstilling: Flyevæsen

Swordfish Special

W.A. Harrison

Shepperton : Ian Allan, 1977. - 80 s. : ill.

Opstilling: Flyevæsen

Battle Line : The United States Navy 1919-1939

Thomas C. Hone, Trent Hone

Annapolis : Naval Institute Press, 2006. - xvi + 244 s. : ill.

Opstilling: Historie.C.3.

China's Rising Sea Power : The PLA Navy's Submarine Challenge
Peter Howard

London : Frank Cass, 2006. - x+198 s.

(Asian Security Studies)

Opstilling: Krigskunst.C.

The End of Barbary Terror : America's 1815 War Against the Pirates of

North Africa

Frederick C Leiner

Oxford : Oxford University Press, 2006. - 239 s. : ill. kort

Opstilling: Krh.A.II.a.1793-

The Sea Rover's Practice : Pirate Tactics and Techniques, 1630-1730

Benerson Little

Dulles : Potomac Books, 2005. - xiii+303 s. : ill. kort

Opstilling: Historie.E.

Hostile Skies : The Falklands Conflict Through the Eyes of a Sea Harrier Pilot

David H.S. Morgan

London : Weidenfeld & Nicolson, 2006. - 319 s. : ill.

Opstilling: Krh.A.II.e.4.

Stevnsfort som arbejdsplads : Tidligere tjenstgørende på Stevnsfort fortæller

Henny Tønner Pedersen

Østsjælland Museum : St. Heddinge, 2006. - 64 s. : ill.

Opstilling: Kystforsvar.A.

Kaperi fra Christiansø 1807-1809:
»...blev slaget General Marchs og mandskabet samlet på deres poster for om muligt at beskydde den capper...«

Julia Juhl Weisser, Rasmus Voss, Torsten Gertz-Hansen, Anders Boye

Roskilde Universitet : 2006. -

109 s. : ill.
Opstiling: Krh.A.II.a.1807-

KRIGSHISTORIE

Utah Beach : The Amphibious
Landing and Airborne Operations
on D-Day
Joseph Balkoski
1. ed.- Mechanicsburg, PA : Stal-
pole Books, 2005. - xx + 380 s. :
ill. kort
Opstiling: Krh.A.II.d.2.B.Kana-
lenDokument

Mission Beyond Darkness
J Bryan III, Philip Reed
New York : Duell, Sloan and Pear-
ce, 1945. - 133 s. : ill.
Opstiling: Krh.A.II.d.2.B.Stilleha-
vet

Underwater Raid on Tirpitz
Peter Howard
Hersham : Ian Allan, 2006. - 96 s.
: ill. kort
(Secret Operations)
Opstiling: Krh.A.II.d.2.G.

Norway 1940
Francois Kersaudy
Lincoln : University of Nebraska
Press, 1998. - 272 s. : ill. kort
Opstiling: Krh.A.II.d.2.B.Norge.

No Higher Honour : The U.S.S.
Yorktown at the Battle of Midway
Jeff Nesmith
Marietta,GA : Longstreet Inc.,
1999. - 280 s. : ill. kort
Opstiling: Krh.A.II.d.2.B.Stilleha-
vet

Operations Most Secret : SOE:
The Malayan Theatre
Ian Trenowden
u.st. : Crécy Books, 1994. - 231 s.
: ill. kort
Opstiling: Krh.A.II.d.2.B.Stilleha-
vet

The Fighting Tenth : The Tenth
Submarine Flotilla and The Siege
of Malta
John Wingate
London : Leo Cooper, 1991. - 384
s. : ill. kort
Opstiling: Krh.A.II.d.2.G.

PERSONALHISTORIE

Stephen Decatur : American Naval
Hero, 1779-1820
Robert J. Allison
Amherst : University of Massa-
chusetts Press, 2005. - 253 s. : ill.
Opstiling: Persh.b.DECATUR,
STEPHEN

Early Bird
Geoffrey W. Moore
London : Putnam, 1963. - 146 s. :
ill.
Opstiling: Persh.b.MOORE,
GEOFFREY W.

Man-of- War Life
Charles Nordhoff
2. ed.- Annapolis : Naval Institute
Press, 1985. - 290 s.
(Classics of Naval Literature)
Opstiling: Persh.B.NORDHOFF,
CHARLES

Admiral John H. Towers : The
Struggle for Naval Air Supremacy
Clark G Reynolds
Annapolis : Naval Institute, 1991.
- 676 s. : ill. kort
Opstiling: Persh.b.TOWERS,
JOHN H.

Who's Who in Nelson's Navy :
200 Naval Heroes
Nicholas Tracy
London : Chatham, 2006. - 384 s.
: ill.
Opstiling: Persh.a.3.

Rodney and the Breaking of the
Line
Peter Trew
Barnsley : Pen & Sword, 2006. -
xix + 236 s. : ill. kort
Opstiling: Persh.b.RODNEY,
GEORGE BRYDGES

POLITIK OG EFTERRET- NINGSVÆSEN

Indføring i islamiske begreber og
krigsførelse
Nedeem Irani
København : Dansk Institut for
Internationale Studier, 2006. -
27 s.
Opstiling: Krigskunst.L.

War Planes and Alliances in the
Cold War : Threat perceptions in
the East and West
Vojtech Mastny, ed., Sven G.
Holtzmark, ed., Andreas Wenger,
ed.
London : Routledge, 2006. - 310 s.
(CSS Studies in Security and

International Relations)
Opstiling: Politik.N.

The Development of British Naval
Thinking : Essays in Memory of
Bryan McLaren Ranft
Geoffrey Till, ed.
London : Routledge, 2006. - xii +
214 s.
(Cass Series: Naval Policy and
History ; 38) Opstiling:
Politik.B.2.

SKIBE OG SKIBBYGNING

British Battlecruisers 1914-18
Lawrence Burr
Botley : Osprey Publishing, 2006.
- 48 s. : ill.
(Osprey New Vanguard Series ;
126)
Opstiling: Krh.A.I.a.2.Dokument

Mediterranean Minefield : Dis-
aster of HMS Neptune
Adrian St. Clair Fewins
u.st. : Neptune Association, 2005.
- 96 s. : ill.
Opstiling: Krh.A.II.d.2.B.Middel-
havet

Seven Days to Disaster : The Sin-
king of the Lusitania
Des Hickey, Gus Smith
London : William Collins and
Sons, 1981. - 336 s. : ill. kort
Opstiling: Krh.A.II.b.2.L.Doku-
ment

Accidents des sous-marins franca-
is 1945-1983
Georges Kévorkian

Rennes Cedex : Marines éditions,
2006. - 190 s. : ill.
Opstilling: Ubådsvæsen.E.

The Vasa : The Royal Ship
Lars Åke Kvarning, Bengt
Ohrelius
Stockholm : Atlantis, 1998. - 172
s. : ill.
Opstilling: Krh.A.I.a.1.SVERIGE

The Renaissance Shipwrecks from
Christianshavn : An archaeological
and architectural study of large
carvel vessels in Danish waters,
1580-1640

Christian P.P. Lemée
Roskilde : The Viking Ship
Museum, 2006. - 371 s. : ill.
(Ships and Boats of the North ; 6)
Opstilling: Skibbygning.A.I.

Fregatterne Peder Skram og Her-
luf Trolle : Flådens flagskibe
under Den
kolde Krig
Søren Nørby, Steen Schön
1. udg.- København : Statens For-
svarshistoriske Museum, 2006. -
200 s. : ill. kort

(Forsvarshistoriske Skrifter ; 3)
Opstilling: Krh.A.I.a.1.DAN-
MARK

Ark Royal : The Life, Death and
Rediscovery of the Legendary
Second World War Aircraft Carrier

Mike Rossiter
London : Bantam Press, 2006. -
xvi+302 s. : ill. kort
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

British Warships in the Age of
Sail, 1793-1817 : Design, Con-
struction, Careers and Fates
Rif Winfield
London : Chatham Publ., 2005. -
418 s. : ill.
Opstilling: Skibbygning.F.II.

Depot- og skoleskibet ÆGIR
Tom Wismann
1. udg.- Helsingør : Steel & Stone
Publ., 2006. - 44 s. : ill.
(Flådens skibe ; 1)
Opstilling: Krh.A.I.a.1.DAN-
MARK.

NORDPOLAROMRÅDET

The Royal Navy in Polar Explora-
tion
E.C Coleman
Stroud : Tempus Publishing, 2006.
- 384 s. : ill.
Opstilling: Polarforskning1 : From
Friobisher to

GRØNLAND

Quest for Franklin
Noel Wright
London : Heinemann, 1959. - 258
s. : ill.
Opstilling: Nordpol.B.a.1.

STRATEGI OG TAKTIK

England in the Mediterranean : A
Study of the Rise and Influence of
British Power within the Straits
Julian S Corbett
2. edition- London : Longmans,

Green, And Co., 1917. - kort
Opstilling: Krh.Krigskunst.A.II.
I : .- 297 s.
II : .- s.298 -

Greek Naval Strategy and Polity
1910-1919
Fotakis Zisis
London : Routledge : 2005 : . - xv
+ 223 s. : kort
(Cass Series: Naval Policy and
History ; 33)
Opstilling: Krigskunst.C.

ERHVERVELSER SEPTEMBER/OKTOBER 2006

BIBLIOGRAFI & BIBLIOTEKSVÆSEN

Kom godt i gang - med at bruge
Forsvarsakademiets vidensres-
sourcer
København : Forsvarsakademiets
Informationsservice, 2006. - 7 s. :
ill.
Opstilling: Bibliografi- & Biblio-
teksvæsen.C.

RETSVÆSEN

Militær Straffelov og Retsplejelov
Militær Disciplinarlov med kom-
mentarer
Nils Black
1. udg. 1. opl. - København :
Jurist- og Økonom Forbundets
Forlag, 2006. - 368 s.
*Militær straffelov og militær rets-
plejelov er gennemgribende revi-
deret ved ny love herom i 2005.*

*Samtidigt er der gennemført en ny
lov, militær disciplinarlov. Lovene
har virkning fra den 1. januar i år:
Nødvendig læsning for tjeneste-
gørende officerer.*
Opstilling: Retsvæsen.B.I.

The Last Sentry : The True Story
That Inspired The Hunt For Red
October
Gregory D. Young, Nate Braden
Annapolis : Naval Institute Press,
2005. - 250 s. : ill. kort
*Dette er den sande historie, der
inspirerede bogen og filmen: The
Hunt for Red October: Imidlertid
var der tale om missiljageren
Storozhevoy, der i Østersøen i
november 1975 gjorde mytteri på
den måde, at skibschefen overtalte
det meste af besætningen til at sej-
le til det daværende Leningrad for
at afsætte 1. sekretær Leonid
Brezhnev.*
Opstilling: Retsvæsen.C.

ADMINISTRATION & UNDERVISNING

Betalings Reglement for Søe-Eta-
ten Fra Den 1.te. April Anno 1771
u.st. : 1771. - u.pag.
Opstilling: Administration & orga-
nisation.A.BOKS- EJ TIL
UDLÅN

4. ESKADRE BESTEMMEL-
SER: 4. ESK BST
Korsør : Flådestation Korsør,
1997-1998. -
*12 kapitler med forsk. pag.Nær-
værende bestemmelser er modta-*

get fra eskadrens næstsidste chef: Kommandør H. Muusfeldt. Som eksempel på Søværnets tradition for minutiøst at organisere især sine orlogsskibes forhold, er en læsning af disse bestemmelser inspirerende, og forklarer delvis den tradition for kvalitet i planlægning og opgaveløsning, der altid har været orlogslådens særkende.

Opstilling: Administration & Organisation.KLAUSULERET.
BOKS.- EJ TIL UDLÅN
Mærket »EX. NR. 30«

Bestemmelser for pengeregnskabsføring m.v. i søværnets skibe: Gældende fra 1. maj 1959
.- 12 s.

Opstilling: Intendanturvæsen.

HISTORIE

Galatheas forunderlige rejse : Jordan rundt 1845-47

Steen Bille, Søren Koustrup
1. udgave 1. oplag- København : Lindhardt og Ringhof, 2006. - 328 s. : ill. & med smudsomslag

Dette er en delvis nyforsket redegørelse for den første galatheaekspedition under ledelse af Steen Bille. Det er en underholdende beretning om korvettens besætnings præstationer tillige med indsatsen fra de til togtet udvalgte naturforskere

Opstilling: Sørejser.b.1845-47

Keep Your Head Down : Falkland Notes by Pen and Fiddle

Bernie Bruen
Tunbridge Wells : Parapress Ltd., 1993. - 180 s. : ill.

Baseret på krigsdagbøger og personlige logbøger fortælles her om den oplevede virkeligheds højdepunkter og fiaskoer under Falklandskampagnen.

Opstilling: Persh.BRUEN, BERNIE

Slave Ship Sailors and Their Captive Cargoes, 1730-1807

Emma Christopher
Cambridge : Cambridge University Press, 2006. - xviii+241 s. : ill. kort

Afhandlingen er skrevet på ph.d. niveau af en britisk forsker med transatlantiske bånd. Forfatteren ser på spørgsmålet om, hvorledes besætninger på slaveskibene forholdt sig til deres særlige ladninger. Forfatteren anfører i sine konklusioner bl.a., at historien om de mænd, der arbejdede om bord på de transatlantiske slaveskibe er paradoksalt og modsætningsfyldt. En afhandling på et højt niveau.

Opstilling: Historie.E.

Den Danske Flådes Skibsnavne : År 1500 - 2000

O. Stampe Johansen
Låsby : 2000. - 156 s.

Opstilling: Håndbog.L.R.- EJ TIL UDLÅN

Københavns Havn 1840-1940

Kåre Lauring
København : Gyldendal, 2006. - 187 s. : ill. kort

Opstilling: Handel og Søfart.A.
Sjøforsvaret dag for dag
Carsten A. Lütken, red., Bjørnar J.
Kibsgaard, red., Haakon J. Øberg,
red., Jan Poppe-Jensen, red., Per
Chr Blichfeldt, red.

Hundvåg : Sjømilitære Samfund,
2001. - 308 s. : ill. kort

Dette er den norske marines mærkedage i den i bogtitlen omtalte periode. En grundig redegørelse for union-tidens flåde før 1814 er tillige indskrevet og værket er udmærket afbalanceret og grundigt redigeret.

Opstilling: Historie.C.1.b.

The Guiana Travels of Robert
Schomburgk 1835-1844
Peter Rivière, ed.

The Hakluyt Society : London,
2006. - 406 s. : ill. kort
(Hakluyt Society. Third Series ;
16)

Opstilling: Hakluyt

I : Explorations on behalf of the
Royal Geographical Society 1835-
1839

Søværnets Flyvetjeneste

Værløse : FLSP, u.år. - 14 s. : ill.

Et beskedent skrift, der ikke kan stå alene som oplysningsbog om Søværnets Flyvetjeneste

Opstilling: Flyvevæsen

KRIGSHISTORIE

Wings of the Drawing : The Battle
for the Indian Ocean 1939-1945
Arthur Banks

Worchestershire : Images Publish-
ing, 1996. - : ill. kort

Dette værk angives at være den første udtømmende redegørelse for anti-ubåds operationerne mod de tyske ubåde i det Indiske Ocean. Først og fremmest antiubådsflyene: Catalina, (PBY-5) og Sunderland mod ubåde af typerne IX og XIV.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet

The Enemy Fought Splendidly :
Being the 1914-1915 Diary of the
Battle of the Falklands & its after-
math

T.B. Dicon

Poole : Blandford, 2006. - 96 s. :
ill. kort & MED SMUDSOM-

SLAG

Dette værk omfatter skibslægens dagbog ført om bord i H.M.S. KENT i krigsårene 1914 og 1915, hvor dette orlogsskib indgik i jagen på de tyske krydsere DRESDEN og NÜRNBERG.

Opstilling: Krh.A.II.b.2.B.Cornel og Falkland

Saint-Nazaire

James Dorrian

Barnsley : Pen & Sword Military,
2006. - 224 s. : ill. kort

(Battleground Europe)

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Kanalen & Nordsøen.

Jutlandia : Danmark i Korea-krigen

Peter Frederiksen

1.udgave 1.oplag- Høst & Søn :
København, 2006. - 277 s. : ill.

I 1950 stod Danmark som nytiltrådt medlemsland af NATO da Korea-krigen brød ud og FN gav mandat til at intervenere. Der var et overordnet ønske om først og fremmest, at bevare et godt forhold til USA under dette lands konflikter, samtidigt med at forholdet til Sovjetunionen ikke blev hårdere end nødvendigt. Danmarks indtræden i Korea-krigen blev derfor med deltagelsen af hospitalsskibet Jutlandia, der understregede Danmarks senere tradition for humanitær indsats og bistand. En grundig og velforsket, spændende redegørelse.
Opstilling: Krh.A.II.e.1

Tarawa

Charles T. Gregg

New York : Stein and Day, 1984. - 198 s. : ill. kort & Med smudsomslag

Første gang udgivet i 1984 er det en lidt sen erhvervelse af denne første amfibiske operation, som det amerikanske marinekorps udførte mod en stærkt befæstet kyst. Der er tale om landingen på Tarawa i november 1943. Tabene androg ca. 1000 mand og operationen var klodset koordineret og udført, men blev et lærestykke for senere vel støttede og godt koordinerede amfibiske operationer.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehave

The Merchant Navy at War

A.C Hardy

1. edition- London : John Murray & The Pilot Press, 1941. - 72 s. : ill.

(Britain at War Series)

I serien: Britain at War Series, udkom en række publikationer i England under den 2. Verdenskrig. En tidstypisk moralsk opbyggelig indføring i emnet.

Opstilling: Handel & Søfart.E.

One Damn Blunder from Beginning to End : The Red River Campaign of 1864

Gary Dillard Joiner

Wilmington : Scholarly Resource, 2003. - 218 s. : ill. kort

(American crisis series ; 11)

Red River løber under den amerikanske borgerkrig fra det der dengang blev benævnt "Indian Territory gennem Arkansas og mod Louisiana og ud i Mississippi.

Denne kampagne hvor nordstatsgeneralen Sherman med flodstyrker og hærafdelinger forsøgte et strategisk stød mod syd beskrives her. Det fremgår af værkets titel, at det kampagnen i det store og hele mislykkedes. En ukendt del af den amerikanske borgerkrig.

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-64.

The Strike Wings : Special Anti-Shipping Squadrons 1942-1945

Roy Conyers Nesbit

London : William Kimber, 1984. - 288 s. : ill. kort & MED SMUDSOMSLAG

Dette er også en lidt ældre udgivelse, fra 1984. Royal Airforce formerede i 1942 et antal "Strike Wings" med det formål at angribe tyske kystkonvojer i Norge og langs med Tyskland og Holland m.v. I bogen nævnes også angre-

bet på ØK's skibe i Nakskov fjord den 3. maj 1945, endog med foto.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.D.

Iron Men and Tin Fish : The Race to Build a Better Torpedo during World War II

Anthony Newpower

Westport : Praeger, 2006. - 235 s. : ill.

(War, technology, and history)

»Ingenting er nogensinde så let, som det ser ud på overfladen.«

Dette "bon mot" gælder i dobbelt forstand udviklingen og anvendelse af torpedoer under Anden Verdenskrig. Her er det den amerikanske mark 14 torpedo mangler og rettelsen af samme, der beskrives. Den tyske flådes torpedo led, helt uafhængigt udviklet, af præcist de samme problemer: Fejl i dybdestyreren, detoneringer af krigshovedet uden anslag og manglende detonering, når anslagsmekanismen aktiveredes.

Tyskernes var hurtigere til at rette deres torpedo end deres amerikanske modstandere.

Opstilling: Torpedovæsen.A.

Weapons of Desperation : German Frogmen and Midget Submarines of the Second World War

Lawrence Paterson

London : Chatham Publishing, 2006. - xv + 256 s.

Herimod slutningen af den anden verdenskrig kastede de tyske marineteknikere sig over ukonventionelle våben: Dværgubåde, radio-kontrollerede fartøjer med krigsladninger, frømcænd og under-

vandssabotage. Trods dårlige vilkår og ramt af mange tab forsatte man, med stort personligt mod, udførelsen af nogle af de mest desperate operationer udført under denne krig.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Viceadmiral H. Rechnitzers redegørelse for perioden 9/4 - 10/5 1940

Hjalmar Rechnitzer, Erich Raeder, Alsing Andersen, Mewis
København : 1940. - 10 s.

Chefen for Søværnskommandoen tog den 10. maj 1940 sin afsked, som følge af søofficerernes kritik af viceadmiralens dispositioner omkring Danmarks besættelse den 9. april 1940. I denne lille publikation er samlet et antal breve fra hovedaktørerne på marinesiden i både Danmark og i Tyskland, ligesom forsvarsministerens støtteerklæring til sin tidligere søværnschef er vedlagt.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.2.- KUN
TIL LÆSESAL

US World War II Amphibious Tactics : Mediterranean & European Theaters

Gordon L Rottman

Botley : Osprey Publishing, 2006. - 64 s. : ill. kort

(Osprey Elite Series ; 144)

Amerikanske styrker stod under Anden Verdenskrig i spidsen for doktrin og materieludvikling af amfibisk krigsførelse. Denne mindre redegørelse beskriver udviklingen mellem landingen i Marokko i november 1942 og indtil landgan-

gen i det sydlige Frankrig i august 1944.

Opstilling: Krigskunst.M.

Wolf Pack : The Story of the U-Boat in World War II

Gordon Williamson

Botley : Osprey Publishing, 2006.

- 272 s. : ill.

Et vægtigt indlæg i vurderingen af det tyske ubådsvåben i 2. Verdenskrig. Velforsket i samarbejde med U-boot Archiv i Cuxhaven-Altenbruch er der kommet en neutral, næsten positiv og meget grundig bedømmelse ud af den tyske ubådsflådes krigsindsats. Endnu engang sættes det legendariske tyske ubådsvåbens indsats i relief, og man må respektere den offervilje, som i de beskrevne kampanjer blev lagt for dagen.

Opstilling: Krh.A.I.a.2.

PERSONALHISTORIE

The Memoirs of Admiral Lord Charles Beresford : Written by Himself

Lord Charles William de la Poer Beresford

. - ill. : 2 bind

I : .- xxviii +268 s.

II : .- s. 270 - 577. Index

Der er her tale om et gammelt værk fra 1914, som Marinens Bibliotek først nu har erhvervet. En biografi om forfatterens karriere fra 1859 til han nedhalede sit flag i 1909. Admiralen deltog i krigen mod Ægypten i 1881 og 1882 og i den fortsatte krig mod Sudan i årene 184-85. Senere var han

udsendt til Kina og Japan, USA og bestred senere operationelle poster rundt om i imperiet.

Opstilling: Persh.b.BERESFORD, CHARLES

Lovtale over Peder Tordenskiold forud kongelig dansk Vice-Admiral

Mathias Hagerup

København : R.C.Lyckes Forlag, 1792. - 36 s.

Opstilling: Persh.b.TORDENSKIOLD.BOKS- EJ TIL UDLÅN

The Trafalgar Roll : The Ships and the Officers

Robert Holden Mackenzie

Mechanicsburg, PA : Stackpole Books, 2004. - 336 s. : ill.

Oprindeligt publiceret i 1913 gennemgår dette opslagsværk officersbesætningen og dermed lige-stillet personel i hvert enkelt skib, der deltog i slaget ved Trafalgar.

Opstilling: Persh.a.3.

Mine 48 år i forsvaret

I.B Rodholm

u.st. : 260, - 196 s.

Dette er en levnedsbetæning - om end indskrænket til det rent tjenstlige livsforløb - af en af hovedspillerne i både den nyoprettede Materielkommando og den nye Forsvarskommando. En interessant beskrivelse af forholdene og vilkårene i en tid, hvor meget blev anderledes i Danmark. Bogen afsluttes med en redegørelse for tje-nesten på høj post i Supreme Headquarters Allied Powers Europe.

Opstilling: Pers. b. RODHOLM, I. B.KLAUSULERET.BOKS- EJ TIL UDLÅN. Må kun udlånes til danske søofficerer

Silent Hunters : German U-Boat Commanders of World War II Theodore P. Savas, ed. Annapolis : Naval Institute Press, 2003. - viii+215 s. : ill. kort (Bluejacket Books)

Skildringer af en række ubådscheferes operationer under tjenesten i det tyske ubådsvåben i den 2. Verdenskrig. En spændende, realistisk beskrivelse af nogle højdepunkter og nederlag i det legendariske ubådsvåben.

Opstilling: Persh.a.5.

Ombord på en jagare : En japansk sjöofficers dagbok

D. H. Tiselius, red.

Stockholm : Wilhelm Billes Bokförlags Aktiebolag, 1909. - 246 s. : ill. kort.

Opstilling: Krh.A.II.a.1904-05-KUN TIL LÆSESAL

The Admirals : Canada's Senior Naval Leadership in the Twentieth Century

Michael Whitby, ed., Richard H.

Gimblett, ed., Peter Haydon, ed.

Toronto : Durdurn, 2006. - 414 s : ill.

Der er tale om en samling af lederskabserfaringer, udarbejdet af 16 chefer og stabschefer i den canadiske marine. Der lægges megen vægt på de problemfyldte år i 1970'erne, hvor man i Canada kun havde et værn og på bevægel-

sen tilbage til en treværns-organisation, der næsten atter er fuldt implementeret.

Opstilling: Persh.a.3.

Bomb Alley - Falkland Islands 1982 : Aboard HMS ANTRIM at War

David Yates

Barnsley : Pen & Sword, 2006. - ix + 210 s. : ill.

Dette er beretningen om missiljageren HMS ANTRIMs indsats under Falklandskrigen. En krig som kostede Royal Navy 4 kampskibe og et kommandostøtteskib. Dette skib undslap med nød og næppe sænkning her og historien fortælles, som den oplevedes fra de menige besætningsmedlemmers rækker.

Opstilling: Persh.b.YATES, DAVID

POLITIK & EFTERRET- NINGSVÆSEN (FORSVARSPROBLEMET)

Dansk Forsvarspolitik 1902-1909:

De danske politikeres forsvarsop-

fattelse & trusselsvurderinger

Camilla Müller Berg Christensen

Københavns Universitet : Køben-

havn, 2004. - 206 s.

Dette er et speciale indleveret til ovennævnte universitet dækkende den vel nok kendte politiske strid, der også førtes mellem flåden og hæren, hvorvidt Danmark skulle forsvares som et perimenterforsvar omkring i det mindste Sjælland eller alene et forsvar, kaldet eksi-

stensforsvaret omkring København
Et meget grundigt og stort speciale.

Opstilling: Forsvarsproblem.B.2.

Operation Hurricane : Efterretningsevne før og nu

Lars Møller

2.udg. 1.opl.- København : Høst & Søn, 2003. - 495 s.

Bogen, der nærmest kan betegnes som en håndbog i krigsførelsens mange håndværk i almindelighed og i efterretningstjeneste i særdeleshed, er et godt opslagsværk for lægmand såvel som for de professionelle.

Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

Neither Confirming, Nor Denying: Spørgsmålet om atombevæbnede og atomdrevne skibes anløb og passage af danske havne og farvande i perioden 1958 til 1971

Michael Boas Pedersen

Aalborg : Aalborg Universitet, 2001. - 98 s.

Værket beskriver hvorledes en mindre stat, om end allieret med den ene supermagt under den kolde krig, som følge af sin udsatte position, må balancere sin udenrigspolitik, herunder sine anløbsregler for nukleart bevæbnede skibe. Værket ser endvidere på kendsgerninger og følelser under den såkaldte "Fodnotepolitik", som den daværende udenrigsminister måtte lægge ryg til.

Opstilling: Politik.N.

Specialförband från hela världen : Taktik - Historia - Strategi - Vapen

Mike Ryan, Chris Mann, Alexander Stilwell

Hallstavik : Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek, 2006. - 256 s. : ill. kort

En gennemgang af verdens specialstyrker af alle værn. Både Frømandskorpset og Jægerkorpset er nævnt. Frømandskorpset omtales her som en højt anset specialstyrke. Efter terrorangrebet i USA den 11. september 2001, har den vestlige verden specialstyrker fået megen og formentlig berettiget omtale i medierne. Af nogle anses de for at være de vigtigste virkemidler i fremtidige krige mod både terrorister og konventionelle styrker.

Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Rejsebreve fra korvetten NIELS JUEL : 2004-2005

Eigil Andersen

Århus : Søværnets operative Kommando, 2004-05. - 120 s. : ill.

Opstilling: Sørejser.b.2004-05

Type VII U-Boats

Roger Chesneau

London : Chatham, 2005. - 64 s. : ill.

(ShipCraft ; 4)

Denne bog handler om den største klasse af ubåde, der nogensinde er bygget, nemlig den tyske flådes type VII, der blev bygget i et antal af 755 enheder.

Opstilling: Skibbygning.K.

Yorktown Class Aircraft Carriers
 Roger Chesneau
 London : Chatham, 2005. - 64 s. :
 ill.
 (ShipCraft ; 3)
*Dette er tredje bind i en serie, der
 giver modelbyggere så præcise
 mål, at disse kan udføre deres
 arbejde. Der er tale om Yorktown
 klassen, der med søsterskibene
 Hornet og Enterprise indlednings-
 vis var ryggraden i modangrebet
 mod den japanske flåde i Stilleha-
 vet i 1942-43, kaldet
 "Central Pacific Drive.*
 Opstilling: Skibbygning.K.

British Destroyers & Frigates :
 The Second World War and After
 Norman Friedman
 London : Chatham, 2006. - 352 s.
 : ill. & MED SMUDSOMSLAG
*Arbejdshestene i Royal Navy siden
 den 2. verdenskrig har utvivlsomt
 været jagere og fregatter. Her
 redegøres både for politik, roller
 og den tekniske og våbenmæssige
 kapacitet disse enheder besad.
 Endvidere beskrives tilblivelses-
 processen og udviklingen af enhe-
 der i en stor marine.*
 Opstilling: Krh.A.I.a.2.

River-class Frigates and the Battle
 of the Atlantic : A Technical and
 Social History
 Brian Lavery
 London : National Maritime Mus-
 eum, 2006. - 256 s. : ill.
*Dette værk er, som angivet i
 undertitlen, først og fremmest en
 teknisk redegørelse, men der gås
 videre med behandling af: Våben-*

*anvendelse, sensorer; besætnings-
 forhold og taktik. Endeligt
 behandles de transatlantiske stra-
 tegiske dispositioner. En virkelig
 grundig redegørelse på et højt og
 detaljeret niveau.*
 Opstilling: Krh.A.I.a.2.

Ubådens Fysik
 Per Mark
 u.st. : u.år. - : ill.
 1 : Del 0-III.- lxxviii+144 s.
 2 : Del IV-VII.- s.145-349
*Udarbejdet som lærebogsmateria-
 le på det tekniske universitet,
 København, opstillet 2006. Ubåd-
 steknik er overordentlig komplice-
 ret og avanceret anvendt fysik.
 Der er således talrige statiske og
 dynamiske forhold, der indvirker
 på ubådens styrke og driftmæssige
 forhold. Dette værk har været
 anvendt sammen med studerende i
 en sammenhængende studierække,
 hvor forfatteren var lærer.*
 Opstilling: Ubådsvæsen.A.X.

Dornier Wal : »a Light coming
 over the Sea«
 M. Michael van der Mey
 Trento : Museo Aeronautico
 »Gianni Caproni« di Trento, 2005.
 - 222 s. : ill. kort
*Wal var vel mellemkrigstidens
 bedste flyvebåd, især målt på ræk-
 kevidde og driftsstabilitet. Her
 berettes om udviklingen af de for-
 skellige typer, ruter og Dorniers
 kommercielle succes.*
 Opstilling: Flyvevæsen.

Rapport om mytteriet på SØRID-
 DEREN, 1943

Tage S Prip

København : 1943. - 4 s.

Oprindeligt klassificeret: "Til Personligt brug", men nu frigivet til almindeligt udlån. Prip var skibschef på ministrygeren SØRIDDEREN, da han med våbenmagt måtte afgive kommandoen til en håndfuld frihedskæmpere, der samarbejdede med dele af besætningen. Prip blev implicit - ved utidig frakommandering - kendt skyldig for hændelsen, men senere efter besættelsen rensat for al skyld. Dette er han umiddelbare rapport herom, der har karakter af et forsvarsskrift.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.F.1.- EJ
TIL UDLÅN

HMS Fearless : The Mighty Lion 1965-2002 : A Biography of a Warship and Her Ship's Company
Ewen Southby-Tailyour
Barnsley : Pen & Sword Maritime, 2006. - 352 s. : ill.

Dette er beretningen om Royal Navy's kommandostøtteskibe, skrevet af en af de soldater, der kommandere marinedetachementet ombord. Skibene ligner de danske tilsvarende, idet de dog kunne medtage op til 4 mellemstore helikoptere og det samme antal kampvogne. Skibenes ildkraft var dog begrænset til kortholds missilluftforsvar. Beretningen er yderst relevant for brugerne af ABSALON-Klassen på både højt og lavt niveau; og dokumenterer, at denne skibstype har været i konstant og lang brug til snart sagt alle roller.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

The Naval Institute Guide to Combat Fleets of the World 2005-2006 : Their Ships, Aircraft, and Systems

Eric Wertheim

Annapolis : Naval Institute Press, 2005. - 1104 s. : ill. & MED
SMUDSOMSLAG

En omfattende flådekalender, der i lighed med Jane's Fighting Ships, beskriver alle sømilitære skibe i verden.

Opstilling: Periodica.

Ubåden SÆLENS togt til Middelhavet : Rejsebreve 2002-2004

Sælen : 2002-04. - u. pag. : ill.

Ubåden SÆLENS togt til Middelhavet i 2002 (og senere rejsebreve frem til kommandostrykning) En velskrevet række af breve om Ubåden SÆLENS togt fra Danmark til det østlige Middelhav i 2002 og senere videre til den persiske bugt i 2003, samt tillige de sidste øvelser i Nordsøen i 2004. Brevene viser en holdmoral, stolthed og udholdenhed, der må betegnes som første klasses, og det forekommer, at disse besætninger har meget at have denne stolthed i. Der er tale om et meget langt togt, der varede fra juni 2003 til juni 2004, dog udført af to ubådsbesætninger på skift. Luftekølingsanlægget bryder ned, men der fortsættes under meget varme og meget ubehagelige konditioner. Forsvarsminister Jensby besøger ubåden flere gange, og det er langtfra her eller i hans departement, at hovedmændene til nedlæggelsen af ubådsvåbnet skal

søges. Den mærkeligste forsvarsbeslutning i Danmark i de sidste hundrede år.

Opstilling: Sørejser.b.2000-24.

United States Ship Avenger (MCM-1) : Commissioning Ceremony

1987 : Peterson Builders, Inc., Sturgen Bay. - u.pag. : ill.

Et gennemillustreret hefte udgivet af skibsværftet, der byggede U. S. S. AVENGER, nemlig Peterson Builders, Inc. i delstaten Wisconsin. Hæftet er udgivet i anledning af første kommandohejsning. Hæftet beskriver både skibet og dets organisation og personel, ligesom det beskriver Kommandohejsningsproceduren, der fandt sted i 1987. Publikationen giver således et godt indblik i ceremonier omkring denne begivenhed, idet der er angivet talerækkefølge og breve fra eskadrechef og hele vejen op i kommandosystemet inkl. flådeministeren.

Opstilling: Krh.A.I.a.3.

Makrelen i SNMCMG1 : Rejsebreve 2005

Makrelen : 2005. - 15 s. : ill.

Makrelen er her i sin minerydningskonfiguration støttet at det mindre fartøj MSF I. Den lille styrke forlægger til Norge for at indgå i NATO stående minerydningsstyrke. Besætningen blev forøget til ikke mindre end 8 officerer og 23 øvrige besætningsmedlemmer. Togtet giver et godt billede af flådens hverdag med håndtering af megen og undertit-

den sårbar teknik og en nærmest konstant tilgang af nye opgaver, der løses bedst muligt.

Opstilling: Sørejser.b.2005.

Vagthavende officers journal i Torpedobådseskadren : 1979-1981 u.st. : 1979-81. - u.pag.

Ført fra den 22. februar 1979 til den 29 januar 1981. Alle hændelser, især af materielmæssig, signalmæssig og sikkerhedsmæssig betydning er noteret her. Kan bruges som supplerende forskningsmateriale.

Opstilling: Journaler.A.BOKS-
IKKE TIL UDLÅN

Kongeskibet DANNEBROG -

Avisudklip : Togter 1968

u.st : 1968. - u.pag & Løse udclip i plasticlommer

Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark-
EJ TIL UDLÅN

Kongeskibet DANNEBROG -

Avisudklip : Togtet 1967 (Bryllupstogt)

. - u.pag & Løse udclip i plasticlommer

Opstilling: Krh.A.I.a.1.Danmark-
EJ TIL UDLÅN

Røret - Organ for ubådsfolket :

Patruljeaviser fra S327

SPÆKHUGGEREN.

10.-18. maj og 15.-22. september 1965.

Spækhuggeren : 1965, . - u.pag. : ill

Denne lille skibsavis med undertitlen, "Organ for ubådsfolket"

udkom med nr. 1 den 10. maj 1965. Her er samlet godt tre årgange af forskellige indlæg og vinkler, der på underholdende vis videregiver ånden og kampmodet i vort tidligere så fortrinlige ubådvåben. Udmærket kulturelt supplement til den eksisterende litteratur
Opstilling: Journaler.B.

Dobbeltkruede Patruljere (PC) til Søværnets Skibs- og Maskininspektion
Helsingør : Helsingør Skibsværft og Maskinbyggeri, A/S, u.år. - : ill.

Dette er den skibs- og elektrotekniske beskrivelse af en patruljere, der senere blev til PEDER SKRAM klassen, der, som det hedder her: Er en patruljere beregnet til operationer i danske farvande og Østersøen med fuld våbenanvendelse i sø svarende til vindstyrke 6. Skibet skal kunne holde søen under alle forekommende vindforhold i dette område". En højt specialiseret beskrivelse.

Elektrospecifikation.- 207 s.
Skibsspecifikation.- 237 s.
Opstilling: Skibbygning, F. I.-
KUN TIL BRUG PÅ LÆSESAL

Forsøgskydninger mod patruljebåden SØLØVEN : 1960
u.st. : Flyvematerielkommandoen, 1967. - 20 s. : ill.
Opstilling: Flyvevæsen- KUN TIL LÆSESAL

Vertrag für den Bau und die Lieferung eines Torpedobootes zwi-

schen der Königlich Dänischen Regierung und der Firma F. Schichau, Elbing. :
Kopenhagen 7. februar 1910.
Elbing : Firma F. Schichau, 1910. - 8 s.+1 tegning. : ill.
Opstilling: Skibbygning, I A.
BOKS- UDLÅNES IKKE

Fortegnelse over specielle Gevind-Prøvedorne og Ringe
u.st. : 1912
Opstilling: Skibbygning.H.- EJ
TIL UDLÅN

Fortegnelse over specielle Snittape
u.st. : u.år
Opstilling: Skibbygning.H.- EJ
TIL UDLÅN

SØMANDSKAB, NAVIGATION m.v.

A Seaman's Pocket-Book : June 1943
London : Conway, 2006. - 120 s. : ill.
(B.R ; 827)

Genoptryk med introduktion af Brian Lavery. Et reglement for den menige orlogsgast forfattet af det engelske admiralitet, der indholdsmæssigt ligger tæt på den danske Lærebog for orlogsgaster. Med de mange illustrationer er bogen fortræffelig som leksikon over orlogsudtryk.
Opstilling: Sømandskab.A.II.

BJÆRGNINGSVÆSEN & DYKNING

After the Storm : True Stories of Disaster and Recovery at Sea
John Rousmaniere
Camden, Maine : International Marine/McGraw Hill, 2004. - 357 s. : ill.

Her beskrives 10 historier vedrørende søulykker eller redninger på de store have. En historisk og underholdende redegørelse.
Opstilling: Bjærgningsvæsen.C.

DIVERSE

The Fortifications of Gibraltar 1068-1945
Darren Fa, Clive Finlayson
Botley : Osprey Publishing, 2006. - 64 s. : Ill. kort
(Osprey Fortress Series ; 52)
En kronologisk gennemgang af denne berømte fæstnings historie, udrustning og indretning.
Opstilling: Kystforsvar.B.

STRATEGI & TAKTIK

The Fog of Peace and War Planning : Military Strategic Planning under Uncertainty
Talbot C. Imlay, ed., Monica Duffy Toft
London : Routledge, 2006. - 282 s.
(Cass Series: Strategy and History ; 12)
Bogen forsøger at give begrundet vejledning om det nævnte emne, der altid har plaget planlægnings-

professionen. Værket henvender sig derfor først og fremmest til deltager i strategiske og militære studier såvel som til stabe på forsvarsakademier, alle slags planlægningsstabe og medlemmer af tænketanke.
Opstilling: Krigskunst.C.

Adversarial Reasoning : Computational Approches to Reading the Opponent's Mind
Alexander Kott, red., William M. McEneaney, red.
Boca Raton, FL : Chapman & Hall, 2007. - 340 s. : ill.
En matematisk tilgang til at analysere sin modstanders tankevirk-somhed. Nok på forkant af den erkendte psykologiske videnskab på hjerneforskningsområdet.
Opstilling: Krigskunst.P.

VÅBENTEKNISKE- o.a. HÅNDBØGER

Svenska förintelsevapen : Utvecklingen av kemiska och nukleära stridsmedel 1928-1970
Wilhelm Agrell
Lund : Historiska Media, 2002. - 431 s. : ill.
Bogen har undertitlen: Udviklingen af kemiske og nukleare kampmidler 1928-1970. Det er forholdsvist ukendt, at Sverige udviklede forudsætningerne for eller måske gik noget videre på det våbenmæssige område for A- og C-våben. Den svenske regering har vel ofte overrasket med sine paradokser, og det er også tilfæl-

det her. Studiet her er omgærdet af en række bortforklaringer og skønmalerier, men til rådighed værende dokumenter, der her er behandlet, antyder en småstat med en stormagts selvforståelse.
Opstilling: Atomvåben.

United States Navy Aircraft since 1911

Gordon Swanborough, Peter M. Bowers

2. ed.- London : Putnam, 1976. - 545 s. : ill.

Dette er et standard referenceværk dækkende alle luftfartøjer i U.S. Navy, Marine Corps og Coast Guard i perioden 1911 til 1976. En opslagsbog dækkende alle aspekter vedr. flyene, herunder markeringers bemaling.

Opstilling: Flyevæsen.

Entwurf zur vorläufigen Beschreibung Die 15 - cm - Schnelllade-Kanone C/28 in 15 - cm - Drehscheiben - Lafette C/34 - (15cm S.K.C./28 in 15cm Drh.L.C./34) : Gültig für Schlachtschiffe »Bismarck« und »Tirpitz«

Berlin : Oberkommando der Kriegsmarine, 1941. - Planer (LØS-BLADE) : ill.
Opstilling: Artilleri.H.- EJ TIL UDLÅN

II : Elektische Einrichtungen : Zeichnungen.- plan 105 s. +1-18
Artillerikommandoanlægget i Orlogsskibet Niels Juel : 1926
Søartilleriet : København, 1926. - 2 bind : ill.

Tekst.- 59 s.

Tegninger.- u.pag.

Opstilling: Artilleri.C.

Die 15 - cm - Schnelllade-Kanone C/28 (15cm S.K.C./28) in 15 - cm - Drehscheiben - Lafette C/34 - (15cm Drh.L.C./34) : Gültig für Schlachtschiffe »Scharnhorst« und »Gneisenau« : Vorläufige Beschreibung.

Mechanische Einrichtungen
Berlin : Oberkommando der Kriegsmarine, 1938. - Planer (LØS-BLADE) : ill.

I,2 : Zeichnungen, 23-70.- plan

23-70. Plan 34 sidder før 33

I,3 : Zeichnungen - 71-114.- plan 23-70

Opstilling: Artilleri.H.- EJ TIL UDLÅN

Vorläufige Beschreibung der 15 - cm - Schnellladekanone C/28 in Küsten-Mittelpivotlafette C/36
Berlin : Oberkommando der Kriegsmarine, 1941. - 37 s.+ 6 fotos + 22 planer (LØSBLADE) : ill.
Opstilling: Artilleri.H.- EJ TIL UDLÅN

Navsea Mine Familiarizer
Yorktown : NAVMINWARENG-ACT, 1985. - 28 : ill.

En populær indføring i minekrigsførelse inklusive minebeskrivelser af amerikanske søminer fra mine Mk. 25 og op mine til Mk 67. Udgivet af Naval Mine Warfare Engineering Activity, Yorktown, Wyoming nr.: 23691-5076, april 1985.

Opstilling: Minevæsen

ROMANER

Sharpe's Prey : Richard Sharpe
and the Expedition to Copenha-
gen, 1807
Bernard Cornwell
Harper : London, 2006. - 337 s. :
kort

*Et værk, der delvis er baseret på
en historieforskning, der forekom-
mer at være detailleret og neutral
samt tillige baseret på fiktion.
Temaet er en engelsk officers
ophold i København som spion
under Københavns bombardement
i 1807.*

Opstilling: Krh.B.II.a.

**TIDSSKRIFTER &
PERIODICA**

Jane's World Defence Industry
John Reed, ed.
Coulsdon : Jane's Information
Group, 1998. - forsk.pag. s. : ill.
Opstilling: Periodicum- EJ TIL
UDLÅN
Står ved Jane's

Tidskrift for Søværnen

Nr. 6 · 2006 · 177. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2006/6 * 177. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	361
Artikler	
At forstå den sikkerhedspolitiske udvikling i Danmark af <i>Michael G. Landmark</i>	362
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet	
Meddelelse fra formanden af <i>Michael G. Landmark</i>	404
Kommentar	
Stabenes arbejder forud for fregatterne PEDER SKRAM og HERLUF TROLLE af <i>Lennart von Lowzow</i>	407
Bog anmeldelser	
Tom Wismann: Depot- og Skoleskibet ÆGIR af <i>Arvid Sørensen</i>	415
Søren Koustrup: GALATHEAs forunderlige rejse af <i>Arvid Sørensen</i>	416
Søren Topp: Minestrygning og langfart af <i>K. A. Holm</i>	419
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser oktober/november 2006	421
Annoncer	433

Redaktionen sluttet 20. december 2006

Forsiden viser Dronning Margrethe og Prinsgemalen, der aflagde besøg på ubåden SPRINGEREN 2001 under kommando af kaptajnløjtnant Anders Friis (Nordfoto/Henning Bagger)

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN 2006/6

Med dette nummer af Tidsskrift for Søværnen afsluttes dettes 177. årgang. I denne årgang har fordelingen mellem aktuelle og historiske emner været nogenlunde passende. Redaktionen er dog fortsat interesseret i at få indsendt artikler om moderne og aktuelle emner. Specielt er vi i denne forbindelse interesseret i at få kontakt med søofficerer, der har adgang til udenlandske sømilitære eller militære tidsskrifter og som vil påtage sig løbende at gennemgå disse, for at holde øje med materiale eller oplysninger, der kan have interesse for Tidsskrift for Søværnets læsere. Uddrag af sådanne artikler kunne passende bringes under rubrikken "Sømilitære noter".

Meddelelsen i det forrige nummer 2006/05 om Søe-Lieutenant-Selskabets ønske om at videreføre de biografiske bøger om danske søofficerer, "søofficerskorpsets blå bog", resulterer i, at selskabet i februar går i gang med nærmere at planlægge hele dette projekt, som, hvis det skal blive til noget kræver opbakning af den enkelte danske søofficer. Tidsskriftets læsere vil selvfølgelig blive holdt underrettet om dette projekts igangsættelse.

Kaptajnløjtnant Michael G. Landmark diskuterer i dette nummers hovedartikel, om hvorvidt den ændrede holdning blandt danskerne, som er konstateret siden 1989, skyldes de ydre forandringer, der er sket i verdens siden da, eller om der er tale om en ændring i den danske mentalitet. Det er samtidig interessant, at på samme tid som Danmark karakteriseres som en af de mest "globaliserede" nationer - hvad det så end præcist indebærer - så er nationalitetsfølelsen steget eller i hvert fald blevet mere markant i forhold til de foregående årtier. Et forhold, der vel understreger, at de holdninger, der observeres i Danmark, ofte er paradoksale.

Tidsskrift for Søværnen er først og fremmest medlemsblad for medlemmerne af Søe-Lieutenant-Selskabet. Efter omlægningen i 2003 har tidsskriftet naturligvis været dyrere at fremstille end tidligere. Bestyrelsen ønsker at selskabet i høj grad skal være selvfinansierende på flere områder. På §32-mødet meddelte bestyrelsen således sine overvejelser omkring forbedringen af tidsskriftets økonomi. Beslutningen omkring disse er ifølge det medlemsbrev, som formanden har skrevet i dette nummer, blevet udsat, således at forholdene yderligere kan diskuteres blandt selskabets medlemmer.

Hans Christian Bjerg

AT FORSTÅ DEN SIKKERHEDSPOLITISKE UDVIKLING I DANMARK

- HVORDAN HAR OMGIVELSERNE OG DEN DANSKE IDENTITET PÅVIRKET UDVIKLINGEN?

af kaptajnløjtnant Michael G. Landmark

Siden Den kolde krigs afslutning i 1989 har den danske sikkerhedspolitik som bekendt ændret sig afgørende. I nærværende artikel diskuterer kaptajnløjtnant Michael G. Landmark om det er ydre eller indre forhold, der har påvirket denne ændring. Redegørelsen er en bearbejdet udgave af en opgave, som kaptajnløjtnanten indleverede som hovedopgave på den videregående officersuddannelse VUT 1/L i april 2006.

Indledning

1.1 Problemstilling

Dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik har undergået en markant omvæltning i tiden efter 2. Verdenskrig. Kort beskrevet er udviklingen gået fra samarbejdspolitik over fodnotepolitik til aktiv deltagelse i internationale militære operationer. Dette beskriver kort hvorledes vi danskere er gået fra en reaktionær rolle til nu at føre en proaktiv sikkerhedspolitik. Et billede på den nye rolle kan være vores plads i FN's (anvendte forkortelser se bagest i artiklen) sikkerhedsråd i 2005-2006 samt vores militære deltagelse i Kosovo og Irak krigene. Men hvordan forklares denne udvikling? Er der en sammenhæng med den sideløbende udvikling af dansk identitet, eller skal forklaringen udelukkende findes i ændringer i de ydre omgivelser?

Identitet bygger på ordets latinske rødder; identitas er afledt af idem, der betyder "det samme". Ordet har dermed to grundlæggende betydninger: enshed og særprægethed. Identitet er derfor både noget der adskiller og samler¹.

Dansk identitet bygger på vores nationale værdier og er en del af begrebet "dansk kultur". Kulturforskernes historiske udredninger danner rammen om opgavens indledende afsnit, og lægger op til den særligt interessante tidsperiode for dansk identitet, nemlig de sidste 30 år. Det, der

gør denne periode interessant, er, at danskerne her får øjnene op for de muligheder, de har, gennem en aktiv sikkerhedspolitik, at påvirke verden omkring os.

Danskernes identitet påvirkes af flere faktorer. En af disse er den øgede globalisering, udefrakommende kulturpåvirkninger og trends skubber til den traditionelle opfattelse af det at være dansk. Indefra påvirkes vores selvforståelse af bl.a. politikerne og pressen. De ydre påvirkninger er over de sidste 30 år ændret markant.

Men er der en sammenhæng i udviklingen, og hvordan påvirker udviklingen os som danskere? Er det vores særlige danske identitet, der har banet vejen for en ny og mere aktiv udenrigs- og sikkerhedspolitik? Eller er det de ydre omgivelser, der i høj grad påvirker os til at føre en mere proaktiv sikkerhedspolitik?

Det er bl.a. disse spørgsmål artiklen vil forsøge at svare på.

Den danske identitet er blevet undersøgt og behandlet på Søværnets Officersskole i faget Kulturforståelse. Der er givet foredrag af professorerne Uffe Østergaard og Peter Gundelach. Det er bl.a. disse faglige autoriteters viden, der ligger til grund for artiklens undersøgelse af dansk identitet.

Dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik indgår som delemne i faget Statskundskab. Her er det bl.a. blevet diskuteret, hvorledes forsvaret nu i højere grad anvendes som regeringens udenrigspolitiske værktøjskasse. Alle delelementer nævnt i artiklen er blevet behandlet løbende gennem uddannelsen og problemfeltet er følgelig relevant i forhold til søværnets videreuddannelse af officerer.

1.2 Problemformulering

Med udgangspunkt i en redegørelse for udviklingen af Danmarks ydre omgivelser, Danmarks sikkerhedspolitiske situation og den danske identitet i perioderne, 1973-75, 1990-92 samt 2001-03, ønskes en diskussion af hvilken indflydelse omgivelserne og dansk identitet, i de nævnte perioder, har haft for Danmarks sikkerhedspolitiske udvikling.

Det underliggende spørgsmål er altså: Påvirkes den danske regerings sikkerhedspolitik primært af indre eller ydre faktorer? Er der en tendens til Gallup-styret sikkerhedspolitik med danske værdier som rettesnor? Eller føres sikkerhedspolitikken indenfor de rammer de ydre omgivelser tillader?

Artiklens formål er således at klarlægge, hvad der påvirker den danske sikkerhedspolitik, og hvorvidt der i løbet af den belyste tidsperiode er

sket et eller flere skift i det tyngdefelt forklaringsfaktorerne opererer indenfor.

1.3 Afgrænsning og forudsætninger

Teori: Fremstillingen forsøger lidt ambitiøst, at gabe over to teoretiske retninger for at forklare den sikkerhedspolitiske udvikling i Danmark. Dette kan forsvares med at småstatsforskerne ikke har kunnet identificere et bestemt adfærdsmønster for småstater², og understøttes af Geert Hofstede, der konkluderer: "Den nationale kulturs indvirkning på organisationer er dybtgående og påvirker både erhvervsliv og regeringer"³. Hans Mouritzens "naturlige forklaring" af omgivelsesniveauet og Geert Hofstedes kulturteori skaber det teoretiske fundament for forklaringsfaktorerne, de ydre omgivelser og den danske identitet. Det forudsættes, at omgivelsesniveauet er det rette niveau⁴, til at søge den alternative forklaring på ændringerne i dansk sikkerhedspolitik. Komparativ udenrigspolitik (Comparative foreign policy, CFP) har udviklet et analyseskema, der bygger bro mellem de to teoretiske indgangsvinkler og bliver derfor ståstedet i forsøget på at besvare denne fremstillings problemformulering.

Et så omfattende teoriværktøj medfører naturligvis, at ikke alle facetter vil kunne inddrages i opgaven, hvilket jeg heller ikke finder nødvendigt, idet den efterfølgende teorigennemgang giver læseren den mængde viden, der er nødvendig for at få forståelse for principperne. Ønsker læseren dybere indsigt i teorierne henvises til kilde 1 og 13.

Redegørelse: Der gives indledningsvis læseren et historisk overblik over emneområdernes udvikling. 1864 er valgt som det naturlige sted at starte beskrivelsen af nyere Danmarkshistorie. Fra dette tidspunkt ligger de nationale grænser inden for Europa relativt fast, og den danske nationalstat begynder at udvikle sig til det vi kender i dag. Et tilbageblik på 100 år giver læseren et passende afsæt til at forstå baggrunden for de ydre omgivelser påvirkning, den sikkerhedspolitiske situation samt den nationale selvforståelse. Ikke alle begivenheder fra de enkelte tidsperioder er nævnt, endsiges "fået lige meget spalteplass". Periode og emneområder er udvalgt med henblik på at vise forandring over tid. Hvor kilderne muliggør det, omtales de samme områder gennem flere tidsperioder.

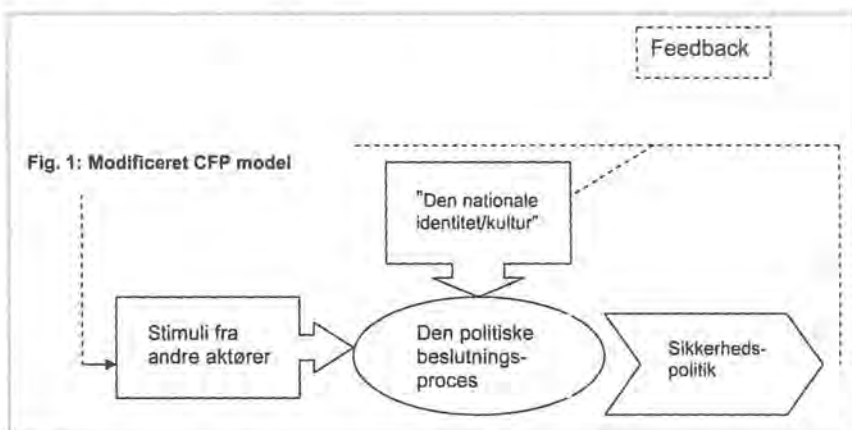
Analyse: Analysen af den danske identitet som forklaringsfaktor afgrænses til tre udvalgte områder. Disse findes tilsammen at kunne forklare udviklingen af danske sikkerhedspolitik. Begge forklaringsfaktorer indeholder områder læseren kan synes virker lidt søgte, men læseren

skal være opmærksom på, at den pågældende teori kun skal forklare den sikkerhedspolitiske udvikling ud fra sin egen optik.

1.4 Metode

Empirien, der ligger til grund for den historiske gennemgang, er indhentet med baggrund i de afholdte foredrag og undervisningslektioner på Søværnets Officersskole..

Analysen bygger på en modificeret model af CFP »comparative foreign policy⁵«. Modellen, der egentlig blev udviklet med henblik på at forklare forskellen på to eller flere staters beslutninger, anvender ydre stimuli og indre påvirkninger, til at forklare den førte politik. I en modificeret udgave har jeg fundet modellen velegnet til at forklare udviklingen i dansk sikkerhedspolitik.

Modifikationen består i, at jeg har samlet alle CFP modellens indre faktorer i én betydelig faktor, og benævnt denne "den nationale identitet / kultur". Denne beslutning er truffet for at bevare kompleksitet på et passende niveau, og kan forsvares med baggrund i Professor Peter Gundelachs udredninger, der bl.a. siger "*Nationen indebærer oplevelsen af at tilhøre et fællesskab. Gennem sproget bliver nationen en virkelighed, der følger en hele livet. Fællesskabet bekræftes gentagne gange i form af ceremonier, nationale sange og symboler. I lande som Danmark, der er relativt homogene, bekræftes nationstilhørsforholdet også gennem den tætte forbindelse der er mellem stat og nation. Dette tætte tilhørsforhold er unikt og ses ikke i mindre homogene lande, hvor stat og nation godt kan være forskellige ting*"⁶. Dette underbygges af David Campbell, der siger: "*Identity is an inescapable dimension of being. No one could be without it. Inescapable as it is, identity – weather personal or collective*

– is not fixed by nature.....rather, identity is constituted in relations to difference.....it serve to demarcate an "inside" from an "outside", a "domestic" from an "foreign"⁷.

På denne baggrund tillader jeg mig at sætte lighedstegn mellem det at være politisk dansk og kulturelt dansk. Jeg ser derved bort fra øvrige indre faktorer i CFP analysemodellen⁸, idet ovenstående citat har vist, at der er betydelig sammenfald i den danske befolknings identitetsfølelse, hvilket får os til at fremstå som en homogen masse.

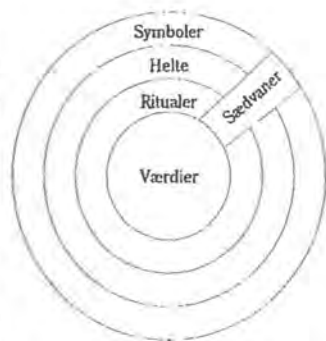
Gennem professor Geert Hofstedes kulturteorier, og bl.a. Peter Gundelachs kulturempiri, forsøges den danske identitets udvikling gjort til forklaringsfaktor for udviklingen i nyere dansk sikkerhedspolitik. Stimuli fra andre aktører, der er det andet ben i CFP analyse metoden, skal forsøge at forklare, hvorledes de ydre omgivelser har påvirket den sikkerhedspolitiske udvikling.

2. Teori

Som omtalt herover tages udgangspunkt i CFP teorien, der beskriver hvorledes nationalstatens sikkerhedspolitik påvirkes af såvel indre som ydre faktorer. De indre påvirkningsfaktorer benævnes under ét i opgaven som vores identitet og kultur, og tager udgangspunkt i vores fælles nationale værdigrundlag.

2.1 Kulturteorier

Professor Geert Hofstedes "løgdiagram"⁹, beskriver hvorledes kulturer manifesterer sig gennem *symboler*, *helte*, *ritualer* og *værdier*. Befolkningens mentale programmering, der udvikles i barndommen, men formes hele livet, skaber begrebet national kultur. Den nationale kulturs værdier kan inddeles som illustreret. Det yderste lag i løgdiagrammet, der repræsenterer *symboler*, er mere overfladiske værdier end de dybereliggende kulturelle manifestationer, som midten af løgdiagrammet illustrerer. Imellem disse finder vi *helte* og *ritualer*, der i nævnte rækkefølge omfatter personer, levende eller døde, der besidder karakteregenskaber, som værdsættes højt i kulturen, og derfor tjener som adfærdsmodeller. Ritualer omfatter handlinger, der primært udføres for deres egen skyld, men er overflødige for opnåelse af målet. De yderste tre lag benævnes fælles som sædvaner, og kan således observeres af en udenforstående beskuer. *Værdier* udgør kernen i løgdiagrammet, og beskrives som følelser med fortegn. Værdierne kan ikke

observeres, og det kan derfor være vanskeligt at sige noget om menneskers værdier ud fra deres handlinger. De grundlæggende værdier har at gøre med modsætninger, fx: ondt - godt; grimt - smukt; unaturligt - naturligt.

Når man tolker menneskers værdier, er det vigtigt, at man skelner mellem det *ønskværdige* og det *ønskede*. Det ønskværdige har for det meste med ideologier at gøre, hvorimod det ønskede handler om faktiske forhold. Eksempelvis forskellen mellem hvordan mennesker ønsker verden burde se ud, og hvad de ønsker for dem selv¹⁰.

Værdier er træge, og man må derfor som udgangspunkt ikke forvente store forandringer. Forskning i udvikling af kulturelle værdier har da også påvist meget få beviser for international konvergens over tid. Værdier udtrykker nogle idealer, noget ønskværdigt som den enkelte, en gruppe eller et samfund gerne vil opnå. Derfor vil de grundlæggende værdier være disposition, men ikke en garant, for vores handlinger¹¹. Netop fordi man ikke kan foretage en sikker måling af værdiforandringer, bygger redegørelsen og analysen snarere på ændringer af holdning og selvopfattelse.

I det efterfølgende introduceres nogle af de teorier og hypoteser, som Professor Hofstede opstiller i sin lærebog. Teoriene bygger på en storstilet international undersøgelse, der blev gennemført i mere end 50 lande i perioden 1968-72. En fuldstændig beskrivelse vil kræve at læseren selv opsøger den kildehenviste litteratur. Teoriene danner rammen om analysen af den danske identitets udvikling og dens evne til at påvirke den førte sikkerhedspolitik.

2.1.1 Magtdistance:

Begrebet kan defineres som *den grad, som mindre magtfulde medlemmer af institutioner eller organisationer i et land forventer og accepterer, at magten er ulige fordelt*¹².

Magtdistance angives på det såkaldte '*magtdistanceindeks*' herefter blot benævnt 'MDI'. I lande med høj MDI-score, er den følelsesmæssige afstand mellem borgerne og magthaverne stor, hvorimod befolkningen i lande med lav MDI foretrækker en gensidig afhængighed mellem dem selv og magthaverne. I lande med lav MDI er den generelle opfattelse derfor, at:

- Magtanvendelsen skal være legitim og underlagt en vurdering af hvad der er godt og ondt,
- Loven skal garantere, at alle uanset status har de samme rettigheder,

- Magthavernes statussymboler anses for suspekt, og lederen kan evt. forøge deres uformelle status ved at give afkald på formelle statussymboler, og i stedet tage cyklen eller bussen til arbejde.
- Underordnede forventer at blive taget med på råd.

Sådanne lande er desuden ofte kendetegnet ved flerpartisystemer med en beskatning, der tjener som indkomstudlignende mekanisme. Derudover vil regeringerne i lande med lav MDI, i forbindelse med udviklingsarbejde, forsøge at eksportere sine institutionelle ordninger. MDI-scoren falder i takt med at uddannelsesniveaueu stiger i de enkelte lande.

I den internationale undersøgelse placerede Danmark sig som det land der havde den 3. laveste MDI-score. Der er altså lille magtdistance mellem borgerne og politikerne i Danmark. Placeringen skal opfattes som udtryk for en relativ placering i forhold til de andre lande, og ikke som et statisk situationsbillede.

2.1.2 Maskulinitet vs. Femininitet: Begrebet *maskulinitet* vedrører samfund, hvor *kønsrollerne adskiller sig tydeligt* (dvs. mændene forventes at være selvsikre og hårde, hvorimod kvinderne forventes at være mere beskedne, bløde og optaget af livskvalitet). *Femininitet* vedrører samfund, hvor *de sociale kønsroller overlapper hinanden* (dvs. både mænd og kvinder forventes at være bløde og optaget af livskvalitet)¹³. De maskuline samfund stræber mod præstationssamfund hvorimod de feminine stræber mod velfærdssamfund. Politikerne oversætter de værdier, der er dominerende i samfundet til politiske prioriteringer, hvilket oftest kommer til at påvirke anvendelsen af statsfinanserne.

Dimensionen maskulinitet - femininitet påvirker prioriteringen på følgende områder:

- Belønning af de stærke versus solidaritet med de svage
- Økonomisk vækst versus miljøbeskyttelse
- Forsvarsudgifter versus hjælp til de fattige lande

Regeringer i feminine samfund anvender en forholdsvis stor del af statsfinanserne på udviklingsbistand til fattige lande, og når de bliver nødt til at træffe vanskelige valg, træffes disse i overensstemmelse med landets dominerende værdier. Regeringer i feminine lande vil sandsynligvis prioritere miljøet frem for øget vækst, hvorimod maskuline sandsynligvis vil vælge modsat. Erfaringsmæssigt vil en aldrende befolkning forskyde i retning af mere feminine værdier. Den ovennævnte undersøgelse pegede på at Danmark på daværende tidspunkt var et feminint samfund.

2.1.3 Individualisme vs. Kollektivism:¹⁴ *Kollektivistiske* samfund er samfund hvor gruppens interesser går forud for den enkeltes interesser. Familiestrukturen er forskellig fra samfund til samfund, men består ofte af et antal mennesker der lever tæt sammen i den såkaldt "udvidede

familie" *Individualistiske* samfund derimod, er samfund hvor den enkeltes interesser går forud for gruppens. Familiemønsteret, der benævnes "kernefamilie", er kendetegnet ved, at det består af to forældre og eventuelt søskende. Børneopdragelsen sigter mod at lære barnet at stå på egne ben, og når barnet flytter hjemmefra reduceres kontakten med familien til et minimum, hvis ikke den helt ophører. Der er påvist en forbindelse mellem, at individualistiske lande har det med at være rige, og kollektivistiske lande har det med at være fattige. Befolkningen i individualistiske lande vil, hvis de stilles over for valget, foretrække frihed frem for lighed. Derudover karakteriseres de individualistiske lande ved:

- Politisk magt udøves af vælgerne, der ønsker frihed frem for lighed
- Den enkeltes selvrealisering er det endelige mål
- Det forventes at enhver har en personlig holdning

De kollektivistiske lande karakteriseres ved at være modsatrettede. Eksempelvis er der her, i stedet for individuelle holdninger, fokus på opretholdelse af harmoni og konsensus ved at undgå direkte konfrontationer. Desuden går ideologier om lighed forud for ideologier om frihed. Den internationale kulturundersøgelse i 1968-72 viste, at Danmark målt i forhold til de andre lande, var et relativt individualistisk samfund.

De herover beskrevne faktorer vil i analysen blive anvendt til at forklare hvorvidt den danske identitets udvikling kan forklare ændringerne i den førte sikkerhedspolitik. Herefter præsenteres teorien, der skal forklare omgivelsesniveauets påvirkning af den førte sikkerhedspolitik.

2.2 Omgivelsesniveauet

De ydre påvirkninger i CFP teorien benævnes i opgaven som de ydre omgivelser, og forklares delvis ud fra Kenneth Walts Neo-realistiske systemteorier. Disse kan dog ikke udelukkende lægges til grund for analysen, idet de har visse svagheder i forhold til denne opgave. Walts teorier tager nemlig ikke højde for staternes indbyrdes placering, når han forklarer staternes handlinger. Teorien opererer med en tyngdelov for international politik, der siger: stater magtbalancerer. Waltz' teori indtager ikke den rumlige dimension, altså det faktum at magt aftager med afstand. Det giver et fejlagtigt billede af Danmarks situation, da vi netop gennem længere tid har en særlig geopolitisk placering. Hans Mouritzens fortolkning derimod tager højde for staternes indplacering i systemet, og kalder sit princip for "den naturlige forklaring"¹⁵. Mouritzen inddeler omgivelsesniveauet i fem hovedtræk. De enkelte træk vil efterfølgende blive behandlet nærmere.

1. Beslutningstagerne agerer udelukkende på statens vegne, som derved handler rationelt.
2. En stats omgivelser er styrende for dens adfærd.
3. Stater magtbalancerer.
4. Magt aftager med afstand.
5. Stater er "Black boxes".

Ad. 1: Stater handler rationelt. Dermed sikres, at statens adfærd består af objektive handlinger, der har til formål at sikre statens basale værdier, på baggrund af de ressourcer den har til rådighed overfor omgivelserne. De basale værdier består, ud over bl.a. territorial beskyttelse, af et sæt identitetsværdier, der oftest er defineret i form af officielle udtalelser eller fastlagt ved lov. Et eksempel på dette fremsættes i afsnit 2.4.2, hvor danske værdier blev fastlagt af Statsministeren.

Ad. 2: Mouritzens teori beskæftiger sig med omgivelsesniveauet, som er en af forklaringsfaktorerne i international politik. Omgivelsesniveauet beskæftiger sig med den pågældende stats omgivelser, og den situation staten befinder sig i med hensyn til sine omgivelser. Man kan lidt populært sige, at staten anskuer verden fra parlamentsbygningens store vinduer, hvilket medfører at kun de nære omgivelser opfanges. Dette medfører naturligvis, at staten kun forholder sig til emner, der opfanges i dette noget reducerede perspektiv.

Ad. 3: Som tidligere nævnt arbejder teorien med en tyngdelov for international politik, der siger: stater magtbalancerer. Ved magtbalancen forstås, at stater vil forsøge at udligne en skævhed af magt i et givet system ved at balancere imod den stærkeste magt, i stedet for at slutte sig til den. Den efterfølgende redegørelse giver eksempler på, at dette var tilfældet i Europa i slutningen af 1800-tallet.

Ad. 4: Omgivelsesniveauets teori fastlægger, at en stats evne til at udøve magt, alt andet lige, aftager med afstanden fra statens geografiske hjembase. Store afstande reducerer altså statens mulighed for at projicere magt, og dermed påtvinge andre stater dens vilje. Et eksempel, der understøtter dette, er Vesteuropas valg af alliancepartner efter 2. Verdenskrig. Hvis magt *ikke* aftog med afstand, burde de Vesteuropæiske lande have afbalanceret den stærkeste magt, hvilket på tidspunktet ubetinget var USA, gennem en alliance med Sovjetunionen. Dette skete som bekendt ikke, da Sovjet, pga. den ringe afstand, blev opfattet som en større trussel. Alliancen med USA kan derfor grundlæggende forklares ud fra afstanden mellem Europa og USA hhv. Sovjet.

Ad. 5: Omgivelsesteorien udelukker, på grund af den lange udvælgelsesproces og socialisering politikere undergår, at de skulle handle på bestemte gruppers vegne. Omgivelsesniveauet betragter derfor stater som "Black boxes", person-uafhængige størrelser, der handler som én samlet enhed i international politik.

3. Redegørelse

3.1 Nationalstaten Danmarks udvikling

Med det formål at skabe et historisk fundament for emnet, gives i det følgende en kort redegørelse af udviklingen inden for dansk sikkerhedspolitik, dansk identitet og de ydre omgivelser.

Indledningsvis tegnes et billede af de ydre omgivelser væsentligste forandringer gennem de seneste 100 år. Dernæst gives et overblik over den sikkerhedspolitiske udvikling i Danmark fra 1864 og frem til tiden efter 2. Verdenskrig. Afslutningsvis beskrives den danske identitets udvikling frem til i dag. For at kunne anskueliggøre identitetsudviklingen må tidslinien i dette afsnit nødvendigvis være længere end i de andre afsnit. Dette skyldes at der stort set ikke er forsket i dansk identitet før midten af den 20. århundrede¹⁶.

3.1.1 De ydre omgivelser historie

Den tyske sejr over Danmark i 1864 blev et vigtigt skridt på vejen mod en samling af Tyskland, som over de næste generationer voksede, og blev blandt de mest betydelige magtcentre i Europa. I 1871 bestod Europa af seks stormagter: Tyskland, Rusland, Frankrig, England, Østrig-Ungarn og Italien, hvoraf de to sidstnævnte kun havde regional indflydelse i Syd- og Østeuropa. Danmark lå geopolitisk usikkert placeret mellem skiftende alliancepartnere, idet de europæiske stormagter i perioden frem mod århundredeskiftet skiftevis nærmede og fjernede sig fra hinanden i nye alliance-kombinationer. De skiftende alliancer var et resultat af staternes udenrigspolitik, der gik ud på at ændre magtbalancen i regionen til egen fordel. Modsætningsforholdet mellem Tyskland og Frankrig var dog næsten konstant efter 1870. Denne situation gjorde det ikke let for småstater som Danmark at føre udenrigspolitik, og efterlod reelt kun neutralitet som en udenrigspolitisk mulighed. Tiden var præget af nogle få stormagter, og det forhold, at Danmark havde begrænsede interesser i udlandet, hvilket antallet af danske gesandter giver et godt billede af; ved indgangen til det 20. århundrede var Danmark således kun repræsenteret i otte lande.

Med det nye århundrede begyndte en voldsom militært teknologisk

udvikling, der betød at de små stater ikke længere kunne optræde på samme niveau som de større stater. Tidligere havde man kunne "spare op" til en væbnet konflikt ved at undgå militære konflikter gennem længere tid, og således bygge f.eks. flåden op. De teknologiske fremskridt krævede nu vedvarende udvikling, hvilket ikke var økonomisk overkommeligt for bl.a. Danmark, som derfor måtte vælge mellem at anlægge en defensiv strategi, eller helt se bort fra militæret som grundlag for nationalt forsvar. De fleste småstater så sig nødsaget til at vælge sidstnævnte strategi¹⁷.

Ved 1. Verdenskrigs begyndelse valgte Danmark at udsende en erklæring til alle nationer om, at landet ville forholde sig fuldstændigt neutral under krigen mellem Østrig-Ungarn og Serbien. En tilsvarende erklæring blev udsendt i anledning af krigs-erklæringerne mellem Tyskland og Rusland samt Tyskland og Frankrig. Ved samme lejlighed besvarede Tyskland et engelsk ultimatum om krænkelsen af Belgiens neutralitet, hvorefter England erklærede Tyskland krig. Første Verdenskrig var nu en realitet. Den danske regering var fast besluttet på at håndhæve Danmarks neutralitet frem til krigens ophør.

Verdenskrigen 1939-1945 var storkrig nummer to i det 20. århundrede, hvor de europæiske kontinentalmagter stod overfor hinanden i en konflikt omkring Tysklands imperialistiske ekspansion. Fredsaftalen i Versailles havde i 1919 skabt en række begrænsninger for Tysklands vækst og fremtidige krigspotentiale. Vigtige industriområder blev afgivet til Frankrig, enorme erstatningsbeløb blev krævet, landets militær var demobiliseret og forbudt genoprettet. I perioden 1925-30 syntes Tyskland under sit nye republikanske og parlamentariske styre at glide ind i en almindelig europæisk integration under Folkeforbundets ledelse. Men fra vinteren 1930 gled landet som følge af en fejlslagen økonomisk deflation ind i en politisk krise med stærke polariseringer. Konsekvensen var dannelsen af en nazistisk ledet, yderliggående, konservativ regering, med Adolf Hitler som rigskansler, den 30. januar 1933. I oktober 1933 trådte Tyskland ud af Folkeforbundet, og den 1. september 1939 marcherede Tyskland ind i Polen, hvilket fik Storbritannien og Frankrig til at erklære Tyskland krig den 3. september 1939. 2. Verdenskrig var en kendsgerning. Danmark søgte igen at føre neutralitetspolitik, men blev som bekendt alligevel besat af tyske tropper den 9. april 1940¹⁸.

Perioden efter 2. Verdenskrig blev kendt som Den kolde krig. Den kolde krig var til tider ved at udvikle sig til en "varm" krig mellem de to supermagter, USA og Sovjetunionen. Højdepunktet, om man vil, blev Cuba-krisen i 1962, hvor verden stod på randen af en atomkrig, som lykkeligt blev undgået. Både Øst og Vestblokken tog ved lære af den

potentielt skæbnesvangre situation og begyndte en gradvis tilnærmelsespolitik. Danmarks placering tæt på Warszawapagt-landene, men i alliance med USA og NATO, gav anledning til en sikkerhedspolitisk spændt situation, som beskrives nærmere i næste afsnit. Det efterfølgende afsnit ser således på, hvordan den sikkerhedspolitiske situation har udviklet sig for Danmark i samme periode.

3.1.2 Et tilbageblik på den sikkerhedspolitiske situation¹⁹

Efter Danmarks tab af Sønderjylland til Tyskland i 1864, blev landets eksistens opretholdt ved at føre tysk tilpasningspolitik. Efter den fransk-tyske krig i 1870 konstituerede Tyskland sig som den ledende nation på det europæiske fastland, og Danmarks sikkerhedspolitiske rolle blev i høj grad at sikre, at der ikke opstod et militært tomrum på den 'nordtyske flanke', som kunne friste England eller for den sags skyld Rusland. Frem til afslutningen af 1. Verdenskrig blev Danmarks udenrigspolitik præget af vores neutralitet og den asymmetriske bipolaritet, der eksisterede mellem Tyskland og England. Vi var således i en sikkerhedspolitisk låst situation.

Den russiske revolution og Tysklands nederlag i 1. Verdenskrig, bragte Danmark i en sikkerhedspolitisk gunstig position. Oprettelsen af Folkeforbundet, der arbejdede for international retsorden og afskaffelsen af geopolitiske asymmetri, var ideelt for Danmark, hvis styrke ikke lå på det militære plan. Det lå dog Danmark på sinde, at man fik indlemmet Tyskland i Folkeforbundet, og selv kunne stå uden for Forbundets militære og økonomiske sanktioner. Man frygtede hvilke ubehagelige konsekvenser det kunne få i relation til Tyskland, hvis dette land valgte at træde ud af Forbundspagten.

Da Nazistpartiet overtog magten i Tyskland i 1933, blev den sikkerhedspolitiske situation i Danmark betydeligt forværret. Grænselandet var endnu en gang kilde til bekymringer i den danske regering, og forsøg på at skabe en militær modvægt til Tyskland med hjælp fra England lykkedes ikke. I slutningen af trediverne stod det klart, at den asymmetriske bipolaritet nok en gang var skabt; endog med forstærket kræft, idet Churchill havde indgået aftale med tyskerne om at afstå fra at intervere med tyske interesser i Østersøen, og dermed også de danske farvande. Den danske udenrigspolitik blev således igen gjort usynlig, eller i bedste fald tilpasset tyske ønsker.

Det spinkle håb om at Danmark kunne stå udenfor krigshandlingerne, som følge af vores tilpasningspolitik, blev gjort til skamme den 9. april 1940, hvor tyskerne på deres vej til Norge besatte Danmark ved et overraskelsesangreb. Ganske overraskende blev regeringen siddende i de første år, og kunne formelt føre udenrigspolitik overfor Tyskland, selv

om Danmark reelt var underlagt det unipolære Berlin. Regeringen forsøgte gennem en aktivistisk politik, hvor man gav indrømmelser, at vinde tysk goodwill, men kløften blev efterhånden for dyb, og regeringen måtte gå af i august 1943.

Efter Tysklands nederlag i maj 1945, lykkedes det Danmark, trods vores svage position, at komme med som stiftende medlem af De Forenede Nationer (FN). Et krav var dog at vi accepterede USA's militære tilstedeværelse på Grønland. Den begyndende koldkrig mellem USA og Sovjet placerede endnu en gang Danmark i en sikkerhedspolitisk gråzone. Principielt havde USA unipolær magt i kraft af sit atomprogram og den overlegne industrialisering, men efter 1949, da Sovjet fik atomvåben, opstod der en systemisk bipolaritet mellem supermagterne. Sovjetunionen blev europæisk magtpol, og Danmark blev igen frontliniestat. Da et nordisk forsvarsforbund ikke kunne gennemføres pga. svensk-norsk uenighed, meldte Danmark sig ind i NATO i april 1949. Den danske "ikke-provokations-holdning" overfor Sovjet, medførte mange forbehold fra regeringens side i forhold til NATO samarbejdet. Således afviste man atomvåben på dansk jord i fredstid, og modsatte sig NATO-øvelser i Østersøregionen. Reelt var der ikke stor forskel at spore i den førte politik set i forhold til mellemkrigstiden. NATO accepterede dog Danmarks synspunkter, når blot den danske regering lukkede øjnene for de amerikansk opstillede atomvåben i Grønland.

Sammenfattende har Danmarks sikkerhedspolitiske rolle været ganske begrænset i perioden efter 1864. Ovenstående redegørelse viser at Danmarks udenrigspolitik gennem 100 år i høj grad, og til tider endda direkte, har været styret af de omkringliggende landes politiske dagsordner.

I det efterfølgende afsnit gives en redegørelse for de vigtigste perioder i den danske identitets udvikling.

3.1.3 Den danske identitets udvikling²⁰

Nyere identitetsforskning har påpeget nogle væsentlige milepæle i den danske befolknings identitetsudvikling. Forskningen viser, at der i overklassen samt byernes middelklasse - frem for alt i København - i løbet af 1700-tallet, begyndte at blive stillet spørgsmål til den danske identitet. Overklassen, med sin kosmopolitiske tilgang, hævdede således at fædrelandet var det sted, hvor man levede som en loyal undersåt og nyttig borger, uanset om man var født i landet, eller i det hele taget kunne tale sproget. De borgerlige danske akademikere hævdede derimod, at fædrelandet var det sted man var født, hvis sprog man talte, og hvis fortid man delte. Middelklassen i byerne havde altså en langt mere emotionel tilgang til identitetsopfattelsen end overklassen. Denne følelsesmæs-

sige tilgang til det nationale blev styrket betydeligt, da den danske enevoldskonge Christian den VII udstedte loven om indfødsret i 1776. Denne lov gav dem der var født i kongens rige og lande eneret til statens embeder, og gør dermed 1700-tallet til en milepæl for den danske selvopfattelse.

I løbet af 1800-tallet bevægede det "nationale" sig fra de snævre intellektuelle kredse ud i den brede befolkning. Dette var i høj grad et resultat af den politiske udvikling, hvor statsgrænserne blev rykket²¹, og enevælden afvikledes. Symboler som "folket" og "nationen" blev sat i fokus i et forsøg på at holde sammen på resterne af nationalstaten. Danskundervisningen udviklede sig i perioden til også at omhandle *dansk* litteraturhistorie. Med indførelsen af danskstudier på Københavns Universitet i 1845/49, kom den nationale "saltvandindsprøjtning" på finansloven.

Det 20. århundrede blev på godt og ondt nationalismens århundrede. Det blev århundredet, hvor "nationalisering af masserne" for alvor brød igennem i Europa. Herfra bredte den sig til resten af verden, og blev en væsentlig årsag til periodens afkolonisering. Den danske selvforståelse er i begyndelsen af perioden præget af Sønderjylland og kulturkampen i grænselandet, og er gennemsyret af bevidstheden om, at "Danmark er et lille land - og dog". Danskernes tillid og tro på samfundsværdierne ser ud til at svækkes yderligere i 1960-erne, hvor et stadig tættere samarbejde med store, effektive og (ofte) mere selvsikre nationer, får danskerne til at resignere. De økonomiske præferencer lader de danske værdier i stikken, og får os i stedet til "at gøre som de andre".

3.2 Nationalstaten Danmark, 1973-75

Perioden dækker over en række betydningsfulde hændelser for Danmark. Først og fremmest tænkes der på medlemskabet af EU, dernæst på den begyndende optøning af forholdet mellem USA og Sovjet og sidst men ikke mindst chokket over det bratte omslag til lavkonjunktur, som oliekrisen førte med sig langt ind i 1980'erne. Alle tre områder viste, at den internationale interdependens var ved at slå igennem, ikke bare økonomisk men også på det udenrigs- og sikkerhedspolitiske område. I det følgende bringes de væsentligste pointer frem fra perioden, for derigennem at give læseren et situationsbillede af denne tidsperiodes karakteristika.

3.2.1 De ydre omgivelser²²

Den kolde krig havde efter Cuba-krisen i 1962 mistet lidt af sin brod, idet forholdet mellem Sovjetunionen og USA nu var præget af afspænding. SALT-I aftalen og ABM traktaten i 1972 lagde loft på supermagter-

nes arsenal af strategiske og anti-ballistiske missiler i en femårig periode. Formålet med traktaterne var at stabilisere den strategiske balance, der hidtil havde dannet grobund for et våbenkapløb. Formelt blev aftalerne opfattet som en amerikansk anerkendelse af Sovjet som ligeværdig supermagt. Sovjet oplevede USA's nederlag og tilbagetrækning fra Vietnam i 1973 som en yderligere 'cementering' af det ligeværdige forhold.

I Europa medførte afspændingen en opløsningsproces i forholdet mellem øst og vest, der fik yderligere grobund med CSCE-konferencen²³ i juli 1973. Danmark var én af pionerlandene i forarbejdet til konferencen, og kunne deltage som nyt medlem af EF. Optagelsen var kulminationen på mange års forberedende arbejde, der skulle vise sig at få afgørende betydning for dansk udenrigspolitisk engagement i årene fremover. Gennem EPS samarbejdet kom Danmark langt tættere på sine europæiske nabolande end man havde kunnet tidligere gennem NATO, hvor USA havde sat dagsorden. EPS blev derfor et effektivt forum for koordinering af EF-landenes politik. Selvom ambitionen var fælleseuropæisk handling, blev resultatet primært et antal diplomatiske erklæringer til internationale hændelser. EPS samarbejdet gav desuden Danmark mulighed for en langt mere omfattende viden om udenrigspolitiske spørgsmål end før EF medlemskabet. Samtidig opstod også muligheden for at påvirke EF-partnere og dermed international politik. EF medlemskabet gav altså Danmark et rimelig risikofrit udenrigspolitisk forum, i en periode der var præget af to hændelser: CSCE-konferencen (1973-75) samt oktoberkrigen i Mellempøsten, som udløste oliekrisen i 1973. Sidstnævnte viste, hvor sårbare nationerne var overfor olieleverancerne, og understregede den øgede interdependens. Krisen fik primært betydning for betalingsbalancen på grund af det stigende omkostningsniveau i produktionen, og vil således ikke blive behandlet nærmere.

Formålet med CSCE-konferencen var at udbygge fredelige relationer mellem de europæiske lande. Konferencen sluttede i 1975 med underskrivelse af Helsingfors-slutakten, der bestod af fire såkaldte kurve. Kurv 1 var en deklARATION om grundprincipper for europæisk sikkerhed, og indeholdt aftaler om respekt for staternes suverænitæt, ikke-indgriben i indre anliggender samt menneskerettigheder. Også tillidsskabende foranstaltninger på militære områder var omfattet af kurv 1. Kurv 2 omfattede økonomiske samarbejder mens kurv 3 omfattede humanitære spørgsmål. Kurv 4 omhandlede fortsættelse af konferencen ved regelmæssige samlinger.

3.2.2 Sikkerhedspolitisk status

Det sikkerhedspolitiske niveau var i perioden opdelt i indre - og ydre

sikkerhed. Den indre sikkerhed bestod i at forberede Danmark på at modstå et evt. angreb udefra, samt at forhindre spionage o.l. Den ydre sikkerhedspolitik kunne opdeles i henholdsvis alliancepolitik og ordenspolitik, hvor alliancepolitikken søgte at modvirke ydre trusler gennem forpligtigende samarbejde med andre stater i alliancen. Ordenspolitikens målsætning var at påvirke de internationale organisationer til at løse konflikter med fredelige midler, inden de bliver til konkrete trusler. CSCE forhandlingerne blev omdrejningspunkt i dansk afspændingspolitik i perioden. Danmark ønskede ikke at USA og Sovjet skulle have monopol på afspændingsprocessen, men ønskede også en europæisk dimension.

Forholdet mellem Danmark og USA havde været nedkølet i perioden frem til 1973, primært pga. Vietnam-krigen, der i den danske befolkning opfattedes som illegitim. Fredsaftalen mellem USA og Vietnam i 1973 fjernede en af de væsentligste årsager til uoverensstemmelserne mellem Danmark og USA, og blev således et vendepunkt i det politiske forhold mellem landene²⁴.

Det multilaterale forhandlingsforum CSCE gav de mindre stater relativt mere indflydelse, og medførte, at Danmark begyndte at føre en mere aktiv sikkerhedspolitik i forhold til den reaktive politik der var blevet ført hidtil. Østbloklandene omtalte den vestlige CSCE-politik som aggression på listesko!

Det sikkerhedspolitiske billede var præget af jordskredsvalget i december 1973. Antallet af partier i Folketinget fordobledes fra fem til ti. Dette fjernede med ét den konsensus, der tidligere havde været i dansk politik, idet et af de nye partier, Fremskridtspartiet ledet af Advokat Mogens Glistrup, som blev valgt ind med 28 mandater, forkastede mange af de traditionelle forståelser i dansk politik.

3.2.3 Den danske identitet

Perioden er ikke særlig godt dækket hvad angår survey-undersøgelser. Sådanne undersøgelser vinder først frem i 1980-erne, og benyttes i høj grad til at måle befolkningens holdninger til aktuelle, men også generelle, emner. Herunder gives et beskrivelse af kildernes syn på danskernes identitet, som den oplevedes i de tidlige halvfjerdser.

De politiske omvæltninger i forbindelse med folketingsvalget i 1973, ændrede ved den hidtidige generelle oplevelse af Danmark som et relativt lukket samfund, der byggede på stærke politisk traditioner og - konsensus. Danskerne var ikke særlig internationalt orienterede og brød sig ikke om at tage alt for kategorisk stilling til noget, men lænede sig hellere op ad de store institutioner som FN, og senere EU, i vanskelige

sager. Kontroversielle emner som religion blev, lige bortset fra Kristelig Folkeparti, der kun udgjorde 2-3 pct. af befolkningen, ikke blandet ind i politik. Danskernes særlige evne til at tilpasse sig de ydre kår, ændrede paradoksalt nok ikke ved danskernes modvilje overfor ordrer; som Peter Gundelach skriver: "Befalinger bør i Danmark helst tage form af henstillinger"²⁵. Den kolde krig prægede befolkningens holdning til militærbevillingerne, og i 70'erne mente således mere end halvdelen af befolkningen, at disse var for høje. Holdningen blandt store dele af befolkningen var, at "Danmark gør klogest i at passe sig selv og ikke blande sig i (hvad der sker af) væbnede konflikter ude i verden"²⁶. En tilsvarende andel af befolkningen kunne da heller ikke svare positivt på spørgsmålet: "er du stolt over at være dansk", hvilket på det politiske plan gav sig udtryk i en fortsat lav selvtilid overfor vores omgivelser.

Tiden var altså præget af det forhold, at danskerne følte sig som indbyggere i et lille og relativt ubetydeligt land. Som de næste afsnit vil illustrere sker der i den efterfølgende periode en ændring af denne holdning.

3.3 Nationalstaten Danmark, 1990-92

I det følgende tegners et billede af Danmark som det så ud i perioden 1990-92. Under betegnelsen "aktiv internationalisme" indledte Danmark efter Den kolde krig en aktivering af sin udenrigspolitik, der ikke var set magen til i nyere tid. Danmark havde indtil nu været "forbruger" af sikkerhed, men påtog sig nu rollen som "producent" af sikkerhed. Som det følgende afsnit skal illustrere, blev der både tale om militært udført "hård sikkerhed" og diplomatisk udført "blød sikkerhed". Og der var brug for nationer, der var villige til at føre aktivistisk udenrigspolitik; perioden var nemlig præget af store omvæltninger i vores region.

3.3.1 De ydre omgivelser²⁷

Berlin-murens fald i november 1989 blev symbolet på Den kolde krigs afslutning. Supermagtspræsidenterne Bush og Gorbatsjov fastslog på deres Malta topmøde i december 1989, at Den kolde krig var et afsluttet kapitel. Omstillingen af det sovjetiske samfund, som Gorbatsjov forsøgte gennemført med Perestrojka (omstilling) og Glasnost (offentlighed), havde imod alle forventninger i stedet opmuntret nationale strømninger, og medførte i løbet af sensommeren 1989, at Sovjetunionen mistede grebet om sit ydre imperium i Central- og Østeuropa. Problemerne i Sovjet fortsatte, og udløste kupforsøg i sommeren 1991. De Baltiske stater så i denne forbindelse en mulighed for at forlade unionen og erklære deres selvstændighed, hvad der også skete i december 1991. I alt var 15 stater nu opstået på ruinerne af det tidligere Sovjetunionen, der var blevet til Den Russiske Føderation under Præsident Boris Jeltsin.

Den 2. august 1990 invaderede Irak nabostaten Kuwait. FN's sikkerhedsråd vedtog en række resolutioner vendt mod Irak, bl.a. resolution 665, der anmodede medlemsstaterne om at bidrage til FN's embargo mod Irak. Samtidigt blev der fra officielt hold i Kuwait rettet anmodning til en række lande, heriblandt Danmark, om at bidrage til opretholdelsen af en flådestyret embargo i Den Persiske Golf. Krisen udviklede sig yderligere da Iraks Præsident, Saddam Hussein, til trods for FN's resolutioner, ikke trak sig ud af Kuwait. Den 29. november 1990 fremsatte FN's sikkerhedsråd resolution 678, der bemyndigede en væbnet konflikt rettet mod Irak, med henblik på at frigøre Kuwait. Den 17. januar 1991 blev resolutionen ført ud i livet af en amerikansk ledede koalition.

I takt med udviklingen i Warszawa-pagt landene gik det kommunistiske parti i Jugoslavien i opløsning, og dette ledte i 1990 til de første frie valg med deltagelse af flere partier. Valget blev vundet af de nationalistiske partier i de fleste republikker. I Montenegro og Serbien, hvor Slobodan Milosevic var præsident, havde markedsøkonomien ikke samme udviklingstempo som i Kroatien og Slovakiet. Disse faktorer fremskyndede opløsningsprocessen, og resulterede i at man i Kroatien og Slovakiet gennemførte afstemninger om uafhængighed den 23. december 1990. I februar 1991 vedtog de to parlamenter, at deres love stod over den jugoslaviske forbundsstats love. Dette førte i marts 1991 til de første væbnede sammenstød mellem kroatisk politi og serbere i Krajina, et område i Kroatien med serbisk flertal. Dette blev starten på flere års borgerkrig i det tidligere Jugoslavien.

3.3.2 Sikkerhedspolitisk status.

Danmark ønskede at føre en proaktiv politik overfor de nye Baltiske stater, og sendte som det første vestlige land en ambassadør til regionen. Dette var primært et signal om at Danmark ønskede en mere synlig udenrigspolitisk profil i Europa, men samtidig en måde hvorpå Danmark kunne sikre, at udviklingen i de nye stater ikke løb af sporet. Danmark arbejdede aktivt for at etablere bi- og multilaterale aftaler med de baltiske lande, hvilket indledningsvis mandede ud i at staterne hurtigt blev optaget i FN og CSCE. Regeringen udsendte brev til EPS-udenrigsministrene og opfordrede dem til at følge den danske linie i forholdet til Baltikum. På regionalt niveau etableredes CBSS (Østersørådet), der udover Østersølandene også havde EF-kommissionen som medlem. Rådet fik ikke store beføjelser, men fungerede som et uformelt samarbejdsforum for politiske, økonomiske og andre områder. På ét område trådte Danmark dog mere forsigtig, og det var på det forsvarsmæssige område. Man var tilbageholdende overfor at indgå i militære samarbejder, der kunne misforstås eller opfattes provokerende. Modviljen skulle findes i

den usikkerhed, der var fra dansk side i forhold til den interne udvikling i landene i de første år, og dermed hvilken rolle forsvaret ville komme til at spille i de enkelte lande²⁸.

Poul Schlütter var statsminister i den konservativt ledede regering, da beslutningen om deltagelse i embargoen mod Irak skulle træffes. Danmark havde ikke tidligere deltaget i noget lignende. Der var tale om et FN-mandat, men ikke om en FN-operation! Regeringen søgte et bredt flertal i Folketinget for dansk deltagelse, og fik det (på nær SF og Fremskridtspartiet). Det blev derefter besluttet at sende korvetten OLFERT FISCHER til Kuwait. Såfremt krigen brød ud, ville korvettens tilstedeværelse i Golfen dog skulle tages op til ny debat i Folketinget. Korvetten OLFERT FISCHER blev sendt af sted i september 1990, *uden* mandat til at indgå i væbnet konflikt. Opgaven bestod i at opretholde embargoen mod Irak fra en position i Hormuzstrædet. Da "Operation Desert Storm" nærmede sig, valgte Folketinget at beholde korvetten i området, men *uden* for krigszonen. I stedet besluttede Folketinget at yde humanitær støtte, og udsendte 30 danske læger og andet sanitetspersonale til et britisk felthospital beliggende i Saudi Arabien. Herudover blev Holstebro Kaserne på rekordtid klargjort til at modtage op mod 200 sårede. Det danske felthospital i Holstebro kom dog aldrig i anvendelse²⁹.

I modsætning til Baltikum, var der i Balkan konflikten et ønske fra dansk side om at optræde i en koalition med de øvrige EF-lande. Efter nærmere overvejelse var Danmark interesseret i at fortsætte sin anerkendelsesstrategi, dog uden at gå enegang. Danmark var således i januar 1992 med i den første gruppe af lande, der anerkendte Kroatien og Slovenien, på baggrund af en EF-beslutning, der opstillede en række politiske betingelser. Politisk var der bred opbakning til den FN oprettede fredsbevarende styrke, UNPROFOR, der bl.a. havde ca. 940 danske soldater, som var udstationeret i den tidligere omtalte Krajina-provins, for at overvåge den skrøbelige våbenhvile i Kroatien.

3.3.3 Den danske identitet

"Tilliden" til de danske værdier blev vækket til live da Østersøen blev forvandlet fra at adskille "os" og Østeuropa til nu at samle. Regionen udviklede sig til et potentielt kulturelt og dynamisk område bestående af en række nye stater, der efterlyste det vi var (eller havde været) gode til, nemlig at skabe en samfundsform, der tog udgangspunkt i den folkelige kultur. Gennem samarbejdet med de gamle østbloklunde, øjnede man mulighed for at genopdage nogle af de gamle danske værdier og derigennem styrke selvtilliden og selvrespekten. En EF barometerunder-

søgelse, der viste at Danmark var det mest racistiske land i Europa i denne periode, blev af mange kulturforskere tolket som tegn på en svag, usikker eller manglende identitet³⁰. I løbet af 90'erne skete der dog et betydeligt fald i støtten til racistiske gruppers ytrings- og forsamlingsfrihed³¹, og senere europæiske undersøgelser viste, at danskerne var mere stolte af sin nationalitet end andre mindre lande³². Det mest bemærkelsesværdige ved målingen var, at hele 41 % udtalte, at de mente Danmark var bedre end de fleste andre lande. Der var altså opstået en betydelig national stolthed siden 70'erne, men tilknytningen til det overnationale var fortsat svag, hvilket kom til udtryk i vores EU forbehold.

Dannelsen af velfærdsstaten er et centralt emne for danskernes identitet og selvforståelse. Velfærdsstaten bygger på to grundlæggende idealer: Lighed og tryghed. Trygheden handler i vid udstrækning om den økonomiske tryghed, der skal sikre den enkelte borger i situationer hvor vedkommende, af en eller anden grund, ikke er i stand til at forsøge sig selv. Lighedsidealet bygger på at alle borgere garanteres denne tryghed. Som eksempel kan nævnes de unge og de ældre; de unge skal ikke være afhængige af deres forældres økonomiske råderum, når de beslutter sig for at tage en videregående uddannelse, og de ældre skal ikke være afhængige af deres børn, hverken økonomisk eller når det gælder pleje eller mere omfattende behov for omsorg. På arbejdsmarkedet, der i høj grad nu også omfatter kvinder, er der opnået ligestilling mellem kønnene. Lighedsidealet har slutteligt ført til omfattende økonomisk omfordeling, for derigennem at sikre sammenhængskraften i samfundet og fordi det samfundsøkonomisk ikke ville være fornuftigt at marginalisere de dele af befolkningen, der ikke kan bidrage til helheden³³.

De politiske bestræbelser på at skabe et samfund med større sammenhængskraft ser ud til at bære frugt; bl.a. øges den folkelige opslutning om det internationale engagement betydeligt i perioden. Årsagen til denne udvikling er mangeartet. En del af svaret kan findes i befolkningens øgede uddannelsesniveau; antallet af personer, der får en studentereksamen, er mere end tredoblet på 20 år, og stadig flere uddannes i forbindelse med ophold i udlandet. Forskning på området underbygger tesen om, at videreuddannelse giver den enkelte en mere åben holdning overfor det internationale engagement³⁴. I takt med denne udvikling øgedes både den nationale stolthed og befolkningens ønske om flere midler til forsvaret³⁵. Der sker således en gradvis tilvænnning til den internationale rolle, som Danmark nu også kan spille.

Forskernes konklusion er, at alle samfundsgrupper har rykket sig i retning af en mere positiv holdning til et dansk engagement ude i verden.

Faktisk er det de tidligere mest skeptiske grupper, der holdningsmæssigt har flyttet sig længst, hvilket bl.a. skyldes den sociale udligning befolkningen har oplevet siden 70'erne. Sammenholdt med de tidligere anførte årsager, har dette medført, at Danmark i denne periode kan begynde at føre en mere internationalt orienteret politisk indsats.

3.4 Nationalstaten Danmark, 2001-2003

Ved folketingsvalget i november 2001 sikrede den borgerlige fløj sig politisk flertal for første gang i over 70 år³⁶. Dette politiske flertal skulle ifølge den nye statsminister, Anders Fogh Rasmussen, bruges til at gøre op med "den tilpasningspolitik der havde præget dansk udenrigspolitik siden nederlaget i 1864". Danske værdier, der blev defineret som "individ og fællesskab, frihed, demokrati og sikkerhed", fik en central rolle i regeringens udenrigspolitiske doktrin. Som dette afsnit at fremstille det, sejlede Danmark i denne periode bestemt ikke under "bekvemlighedsflag" på de udenrigs – og sikkerhedspolitiske oceaner.

3.4.1 De ydre omgivelser³⁷

Periodens overordnede globale tema blev terrorisme. Angrebene på World Trade Center i New York og Pentagon i Washington den 11. september 2001, udløste en ny sikkerhedspolitisk dagsorden i den vestlige verden. Allerede dagen efter aktiverede NATO alliancenpagtens artikel 5, "musketéreden", som medfører, at et angreb på ét af alliancens medlemmer skal opfattes som et angreb på alle alliancens medlemmer. Danmark, under ledelse af statsminister Poul Nyrup Rasmussen, tilsluttede sig fuldt ud aktiveringen, og erklærede sig rede til at sende soldater i militær aktion mod gerningsmændene.

På det regionale niveau lå de store udfordringer for Danmark og Europa i den forestående udvidelse af EU mod øst. 12 lande forberedte sig på optagelse. Det blev det danske EU formandskab, der i andet halvår af 2002 fik til opgave at få enderne til at mødes, så udvidelsen kunne føres ud i livet i 2004. Statsministeren fokuserede så meget på udvidelsesopgaven, at han udnævnte en særlig integrations- og europaminister, Bertel Haarder. Desuden undlod han at sætte nationale mærkesager til drøftelse, hvilket medførte at udenrigsministerens mellemøstinitiativ ikke fik plads på dagsordenen. Ved 'Det Europæiske Råds' møde i København 12.-13. december 2002 kunne statsministeren, efter nogle hårde forhandlinger, proklamere "We have an agreement", hvorved 10 lande, herunder Estland, Letland, Litauen havde kvalificeret sig til optagelse i EU fra 1. maj 2004. Udvidelsen mod øst opfyldte skiftende danske regering-

gers ønske gennem 10 år. Med optagelsen af de nye medlemslande vurderes det, at Europa i fremtiden ville få en mere central- og østeuropæisk identitet, hvilket kunne være medvirkende til at nedtone bl.a. tysk indflydelse.

Ruslands forhold til Tjetjenien var gennem længere tid blevet belastet af sidstnævntes ønske om selvstændighed. En række terror- og gidselanslag mod russiske interesser og institutioner i årene forinden kulminerede i oktober 2002 med et terrorangreb i Moskva, hvor tjetjeneske terrorister tog over 800 gidsler i et teater. Den planlagte tjetjeneske 'verdenskongres' i København senere samme måned, blev en torn i øjet på Præsident Putin, der krævede kongressen forbudt og den tjetjeneske leder Ahmed Zakajev arresteret og udleveret. Danmark trodsede Putin og tillod kongressens gennemførelse. Efter kongressen blev Zakajev arresteret, men måtte kort tid efter løslades, da de russiske anklager ikke kunne bevises. Dette fik Putin til at aflyse et officielt besøg i København i forbindelse med EU-formandskabet. Mødet blev efterfølgende gennemført i Bruxelles. Håndtering af Zakajev-krisen understregede, at Danmark var et af de mindst prorussiske lande i Vesteuropa efter Den kolde krig.

3.4.2 Sikkerhedspolitisk status

Som tidligere beskrevet var der politisk konsensus om hvordan man fra dansk side skulle reagere på angrebene den 11. september, nemlig ved at samarbejde med USA gennem NATO og FN. I EU- og nationalt regi forbedrede man den indre sikkerhed, ved at implementere en såkaldt 'terrorpakke'. Under denne konsensus var der dog forskellige tolkninger, af hvordan truslen skulle håndteres. Den siddende socialdemokratisk ledende regering ønskede sanktionerne gennemført med et klart FN mandat, i modsætning til de borgerlige partier og DF, der senere viste sig villige til, i en koalition af frivillige med USA i spidsen, at afvæbne Iraks præsident, Saddam Hussein. Under en tale på Københavns Universitet i september 2003, afviste Fogh Rasmussen, at samarbejdet med USA var en ny form for tilpasningspolitik; tværtimod var der tale om "et ligeværdigt samarbejde med en ven, en partner, en allieret, som hylder de samme principper og værdier, som vi gør: demokrati, ytringsfrihed, markedøkonomi og respekt for menneskerettigheder".³⁸

Et konkret resultat af konsensuspolitikken blev et dansk styrkebidrag til Afghanistan bestående af transport- og kampfly samt specialstyrker, i alt mellem 250-400 mand. Styrkerne blev forberedt til regulære kampopgaver og underlagt fuld amerikansk kommando. Samtidig forberedte man deltagelse i den FN-sanktionerede ISAF styrke med ca. 200 mand, der

skulle sikre ro og stabilitet i Afghanistan i en overgangsperiode, efter Taliban-styret var blevet afsat.

De tidligere omtalte forskelle i konsensuspolitikken kan her illustreres ved en forskelligartet politisk prioritering af opgaverne. Venstrefløjen i Folketinget ønskede således at prioriterer FN-styrkerne, hvorimod de ny regeringspartier ønskede en mere aktivistisk rolle i kampen mod den definerede fjende, al-Qaida. Beslutningen kunne, til trods for socialdemokratisk skepsis, vedtages med bredt flertal den 14. december 2001. Socialdemokratiets tilslutning var politisk uundgåelig, set i lyset af den faste kurs den socialdemokratiske regering tidligere havde indtaget. Beslutningen om at udsende ISAF styrken viste dog en hidtil uset enighed i Folketinget; selv Enhedslisten, der hidtil havde været imod alle 11. september-beslutninger, stemte for udsendelsen af et minerydningshold bestående af ingeniørsoldater med speciale i mine- og ammunitionsrydning.

Landets indre sikkerhed blev formelt forbedret med vedtagelsen af 'terrorpakken' i maj 2003. Den nye regering genfremsatte, stort set uændret, den såkaldte antiterrorpakke, der oprindeligt blev fremsat af Nyrop-Rasmussen-regeringen dagen inde udskrivelsen af folketingsvalget den 30. oktober 2001. Indholdet af pakken levede op til de af FN og EU vedtagne retningslinier, og medførte øgede beføjelser og en markant styrkelse af PET og FE. Lovgivningen skulle bl.a. lette terrorbekæmpelse, og indføjede desuden en særlig terrorisme-paragraf i straffeloven.

Konsensusen i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik tog en historisk drejning i foråret 2003. Danmark deltog for første gang i en krig uden bred opbakning fra Folketingssalen og uden et klart FN mandat. At det kom så vidt kræver et tilbageblik. USA havde gennem FN forsøgt at lægge yderligere pres på Irak for at få genoptaget våbeninspektionerne af de formodede lagre og faciliteter til opbevaring og udvikling af biologiske, kemiske og nucleare våben, efter at inspektørerne i 1998 var blevet tvunget ud af Irak. Målet var klart fra starten; kunne man fra amerikansk side ikke via FN sikre sig en afvæbning af Saddam Hussein, var man klar til at handle unilateralt, dvs. alene eller i en 'koalition af frivillige' uden om FN. Det lykkedes indledningsvis for FN at genindføre våbeninspektionerne med en ny og forstærket resolution 1441. Som følge af fransk, russisk og kinesisk skepsis overfor de amerikanske intentioner, gav den ikke bemyndigelse til magtanvendelse, og indeholdt derfor ikke nogle sanktionsmuligheder, hvis Irak undlod at følge FN. Manglende irakisk samarbejdsvilje og våbeninspektions-resultater, fik USA til at kræve en ny Irak-resolution, der indeholdt en militær løsning. Sikker-

hedsrådet, bakket op af Tyskland, der kort forinden var indtrådt som midlertidigt medlem af rådet, modsatte sig de amerikanske krav. USA indledte derfor Irak-krigen den 21. marts 2003, uden andet mandat end den uklare resolution 1441 samt tidligere Irak-resolutioner.

I Danmark havde spørgsmålet delt Folketinget i to lejre. Oppositionen ønskede, i øvrigt i lighed med Udenrigsminister Per Stig Møller, at man holdt sig til FN-sporet, hvormod statsministeren og støttepartiet DF undlod at forpligtige sig til dette³⁹. Per Stig Møller advarede dog mod at undervurdere den potentielle trussel fra Irak, der tidligere havde vist vilje til at anvende våben til at true den internationale fred og sikkerhed, men anerkendte i lighed med Anders Fogh Rasmussen, at resolution 1441 ikke automatisk tillod magtanvendelse. Regeringen havde dog klart givet udtryk for sin støtte til USA idet statsministeren, sammen med en række andre europæiske regeringschefer, den 30. januar havde indrykket en støtteerklæring til USA i en række store europæiske aviser. Her opfordrede man til fortsat at forfølge FN-sporet.

Annoncen var med til at grave kløften mellem regeringspartierne med DF og oppositionen dybere, og selv en reduktion af styrkebidraget til koalitionen kunne ikke bygge bro mellem parterne. Udfaldet blev at regeringen, *kun* støttet af Dansk Folkeparti, foretog den "historiske" beslutning at føre danske styrker i krig uden FN - eller NATO mandat. Ud over Danmark bestod den amerikansk anførte koalition indledningsvis af Storbritannien og Australien.

På et pressemøde efter beslutningen definerede statsministeren den internationale koalitions mission som afvæbning af Saddam Hussein og befrielse af det irakiske folk. Han beklagede det snævre flertal hvorpå beslutningen var truffet, men erklærede det for nødvendigt, da vigtige værdier var på spil: fred, demokrati, troværdighed og et stop for en hensynsløs diktators farlige og grusomme regime. Hvis ikke man greb ind nu, kunne det på længere sigt få langt alvorligere konsekvenser, idet Saddam Hussein ikke havde kunnet gøre rede for store mængder af biologiske og kemiske våben⁴⁰.

I de efterfølgende måneder blev det brede flertal delvis genoprettet i Folketinget. Det skete i forbindelse med beslutningen om at sende styrker, efter krigshandlingerne, til beskyttelse af nødhjælpsarbejdet. Både regeringen og Socialdemokratiet viste ved denne lejlighed stor vilje til at opnå enighed om det danske styrkebidrag.

3.4.3 Den danske identitet

Den markante identitetsudvikling man kunne observere fra 70'erne og indtil begyndelsen af 90'erne er betydelig mindre markant ved tilsvarende målinger i det nye årtusinde. Dette er dog ikke udtryk for, at dan-

skernes holdninger ikke ændres, men udviklingen er blot mindre radikal op gennem 90'erne end den var tidligere. Visse interessante ændringer er der dog at spore, og disse vil i det efterfølgende blive draget frem.

Den lange positive udvikling af danskernes nationale stolthed fortsætter, og de seneste målinger fra 2003 viser at ikke mindre end 58 % af befolkningen svarer positivt på spørgsmålet: ”er De/du stolt over at være dansk?”⁴¹. Velfærdstaten er fortsat et centralt emne for danskerne, hvilket kommer til udtryk ved folketingsvalget i 2001. Her nævner mere end halvdelen af de stemmeberettigede, at emnet skal have politisk opmærksomhed. Befolkningen har dog også fokus på andre områder, bl.a. er der et voksende ønske om personlig frihed frem for social lighed⁴². Andre områder der oplever øget fokus er f.eks. uddannelse, sygehuse og ældrepleje. Generelt er den politiske interesse vokset blandt vælgerne, hvilket primært skyldes, at kvinderne er blevet mere politisk interesseret.

Med til det senmoderne samfund, som Danmark med rette må siges at være blevet en del af, hører ud over en øget individualisering også øget globalisering. Globaliseringen betyder bl.a. at der er større udveksling af mennesker og produkter over grænserne. Derfor antager samfundsvidenskaben at tilknytningen til det nationale bliver mindre. Men der sker tilsyneladende noget andet i Danmark, som Peter Gundelach beskriver i sin bog ’Det er dansk’. ”Det nationale spiller en betydelig rolle for befolkningens måde at være til på”⁴³. Den øgede tilslutning til det nationale kan være en af årsagerne til regeringsskiftet, i hvert fald viser europæiske undersøgelser, at der i Danmark er en ganske enestående sammenhæng med det liberalistiske og det nationalistiske⁴⁴. Desuden viser undersøgelsen, at de demokratiske værdier ligger i top i Danmark. Danskerne føler at de offentlige institutioner løser de opgaver de er sat til og tillid til dem øges derfor. Mest bemærkelsesværdigt er den øgede tillid til forsvaret og et militært engagement, hvilket tolkes som et resultat af de seneste års militære operationer i Kosovo⁴⁵.

At globaliseringen ikke har mindsket, men snarere forøget, nationalismen blandt danskerne, kan ifølge Gundelachs hypotese, skyldes at de store samfundsmæssige ændringer, som følge af globaliseringen, udløser en modreaktion hos befolkningen. Hypotesen underbygges af en Eurobarometer undersøgelse fra 1999, der viser at tilknytningen til det lokale faktisk er størst, hvorimod tilknytningen til f.eks. Europa nærmest ikke er eksisterende. EU’s målsætning om at skabe en europæisk identitet er i høj grad mislykkedes. I det hele taget er der noget der tyder på at man let kommer til at overvurdere betydningen af globaliserings- og individualiseringstendenserne⁴⁶.

Gundelach konkluderer da også som følger: "Til trods for at der er tale om globalisering og individualisering (i sig selv omdiskuterede fænomener) i den vestlige verden, spiller national identitet en stærk rolle. Det nationale har været en betydningsfuld faktor i befolkningens bevidsthed i et par hundrede år, og der er ikke grund til at antage at den omstændighed vil ændre sig foreløbig"⁴⁷.

Ved indgangen til det nye årtusinde orienterer den danske befolkning sig altså i høj grad udadtil, men identificerer sig indadtil.

Ovenstående redegørelse har vist, hvorledes den danske sikkerhedspolitik, gennem tre perioder fordelt på fire årtier, har undergået en væsentlig forandring. Ligeledes er forandringer i de ydre omgivelser og den danske identitet blevet beskrevet. I det følgende diskuteres det hvorvidt den sikkerhedspolitiske udvikling kan forklares ud fra ændringerne i den danske identitet eller skal forklares med baggrund i de ydre omgivelseres forandringer.

4. Analyse

4.1 Dansk identitet som forklaringsfaktor for den førte sikkerhedspolitik

Nærværende analyse diskuterer hvorledes de opstillede forklaringsfaktorer som magtdistance, maskulinitet vs. femininitet og individualisme vs. kollektivism, kan forklare den sikkerhedspolitiske udvikling, som redegørelsen har illustreret.

Den europæiske kulturundersøgelse tildelte landene point, og placerede på den baggrund landene relativt i forhold til hinanden inden for de undersøgte områder. Undersøgelsen forholdt sig således ikke til det antal point de enkelte lande opnåede. Dette skyldes naturligvis, at man ikke kan definere hvornår eksempelvis magtdistancen i et land når sit "kogepunkt". Undersøgelsen redegjorde således blot for, at danskerne scorede relativt lavere/højere end de andre lande. Ved at se på danskernes skiftende holdninger, som beskrevet i redegørelsen (kap. 2), undersøges det, om sådanne holdningsforandringer kan forklare en politisk udvikling.

De enkelte faktorer gennemgås individuelt, hvorefter en delkonklusion for hele identitetsområdet, vurderer forklaringsfaktorens troværdighed i forhold til problemformuleringen.

4.1.1 Magtdistance

En grovkornet beskrivelse af magtdistancebegrebet, beskriver det som forholdet mellem arbejdsgiver og -tager, mellem den politiske elite og

befolkningen, udtrykt ved MDI. Gennem uddannelse falder magtdistan-
 cen, og de veluddannede forventer i højere grad at blive lyttet til. Det
 forhold, at relativt få danskere tog en videregående uddannelse i starten
 af halvfjerdserne, kan måske forklare den resignation, der var i befolk-
 ningen, i forhold til den internationale dimension. Det kan underbygges
 med den generelle holdning der var om at Danmark ikke skulle blande
 sig i hvad der skete i verden omkring os. Området blev dog udsat for et
 markant holdningsskift i løbet af 90'erne, hvor holdningen til det inter-
 nationale blev forbedret. En markant begivenhed i den forbindelse var
 forholdet til de baltiske lande, hvor Danmark med en af tidens 'helte',
 Uffe Ellemann Jensen, i spidsen, gik forrest i anerkendelsen af og støt-
 ten til de baltiske lande. Et karakteristisk træk for lande med lav MDI er
 netop at de ønsker at eksportere deres institutionelle ordninger. Balti-
 kum-fremstødet blev politisk legitimt ved at det samtidig var med til at
 underbygge troværdigheden af de danske værdier. Legitimiteten kan net-
 op ses som et ønske om at eksportere "noget godt", nemlig det danske
 velfærdssystem, der skulle sikre social lighed og økonomisk tryghed.
 Samtidig fik velfærdsstaten sat skub i uddannelsesniveaue, hvilket er
 med til at sænke MDI. I løbet af den periode der er blevet redegjort for,
 ser det altså ud til at der sker en relativ forskydning mod en laverer magt-
 distance i Danmark, hvilket samlet set forstærker forståelsen for et
 internationalt engagement, men også medfører et øget krav fra befolk-
 ningen om at blive hørt.

4.1.2 Maskulinitet vs. Femininitet

Den europæiske undersøgelse viste, at danskerne besad feministiske
 værdier i begyndelsen af halvfjerdserne. Dette underbygges af den
 udvikling man kunne se på arbejdsmarkedet, hvor kvinderne gjorde sit
 indtog, hvilket medførte at kønsrollerne i hjemmet langsomt blev udvi-
 sket. Befolkningens fremherskende skepsis overfor forsvarsbudgettet,
 var også med til at tegne billedet af et feministisk samfund. Efter Den
 kolde krig var danskerne ikke sene til at udnytte det diplomatiske hul,
 der opstod i Baltikum, til at støtte de nye svage stater i deres bestræbel-
 ser på opnåelse af selvstændighed og international anerkendelse. Det
 samme feministiske motiv kan også have været årsagen til at Danmark
 tog det afgørende sikkerhedspolitiske skridt, og deltog i frigørelsen af
 Kuwait i 1990. Der var ligeledes her tale om at støtte en relativt svag
 stat. Teoriernes tese om øget feminisme i samfund med høj gennemsnit-
 salder, burde slå igennem i den danske befolkning, der netop oplever en
 øget gennemsnitsalder, men danske holdningsundersøgelser viser en
 noget anden udvikling. Tilslutningen til det udenrigspolitiske engage-
 ment blandt de 30-39-årige blev i 1970 målt til 46 %. Da den "samme"
 gruppe mennesker blev spurgt igen i 1993 var tilslutningen steget til

81%. Den samlede befolkningstilslutning gik fra 44 % til 86 % i samme periode⁴⁸. Tallene viser altså, at danskerne til trods for øget gennemsnitslevealder fik en mere positiv indstilling til det internationale engagement.

Befolkningens støtte og ønske om flere midler til forsvaret i løbet af 90'erne, er teoretisk set et betydeligt skridt i retning af et mere maskulint samfund. Udviklingen bliver yderligere forstærket i forbindelse med regeringsskiftet 2001, idet den nye regering reducerer ulandsbistanden betydeligt. De frigjorte midler blev ikke brugt til øgede forsvarsudgifter, men forstærker formodningen om at "feminismekurven" er knækket. Der er ikke noget naturgivet i at det øgede militære engagement, befolkningen rent faktisk oplevede i 90'erne, skulle øge opslutningen om denne politiske linie hos befolkningen. Det internationale engagement kunne være blevet på forskellige måder, men blev altså i første omgang tolket som et positivt bidrag til verdensfreden. Det er på samme måde heller ikke umiddelbart indlysende, at 11. september ville føre til en øget støtte til dansk engagement uden for landets grænser, men det blev resultatet.⁴⁹

4.1.3 Individualisme vs. Kollektivism

Begreberne, der drejer sig om hvorvidt den enkelte orienterer sig mod gruppens interesser eller mod egne interesser, kan beskrives på følgende måde: Individualismen vedrører samfund, hvor båndene mellem individerne er løse. Det forventes, at enhver sørger for sig selv og den nærmeste familie. Modpolen til denne er kollektivismen, hvor borgerne fra fødslen integreres i stærke grupper, der livet igennem beskytter dem, mod til gengæld at have deres ubestridte loyalitet⁵⁰. Med en let omskrivning kan sidstnævnte begreb overføres på samfundet, hvis loyaliteten overfor staten måles som graden af national stolthed. Som der tidligere er redegjort for, viste den omfattende kulturundersøgelse, at Danmark var et relativt individualistisk samfund i starten af halvfjerdserne. Den politiske udvikling i forbindelse med folketingsvalget i 1973, hvor antallet af politiske partier fordobledes, kan tolkes som udtryk for et opgør med den traditionelle politiske tænkning og overgang til et mere individualistisk politisk tilhørsforhold. Man kunne støtte et politisk parti, der i højere grad dækkede ens egne holdninger og værdier. Hvis man benytter den nationalistiske opbakning som udtryk for loyalitet, må man slutte, at loyaliteten overfor staten på dette tidspunkt var yderst begrænset. Dette underbygger tesen om at samfundet på dette tidspunkt var relativt individualistisk.

Introduktionen af velfærdstaten, hvis primære formål som tidligere

nævnt var at skabe lighed og tryghed, blev teoretisk set et kollektivistisk projekt, da man fra regeringens side, gennem skattelovgivningen, prioriterede økonomisk lighed. Den øgede kollektivistiske opfattelse understøttes også af befolkningens øgede nationale stolthed. Regeringens tiltag havde vendt den negative kurve og oplevede nu, for at blive i terminologien, befolkningens loyalitet i form af øget støtte til regeringens internationale politiske kurs. Et af de store temaer ved folketingsvalget i 2001 blev velfærdssamfundet. Sammenholdt med de seneste "loyalitetmålinger" fra 2003, som viste en hidtil uset stor national stolthed, bliver konklusionen, at det kollektivistiske ideal stadig lever blandt danskerne.

Der er dog ved at opstå tendenser, der peger i den modsatte retning. Det skyldes det forhold, at danskere nu udtaler, at de sætter den personlige frihed over økonomisk lighed. Dette er et af teoriens klare udtryk for det post-moderne samfunds individualistiske karaktertræk. Periodens politiske dagsorden underbygger denne tese, idet den tidligere omtalte reduktion af ulandsbistanden, som Fogh Rasmussen-regeringen gennemførte, blev brugt til at forbedre de danske sygehuse og ældreplejen. Begge områder kan tolkes hen i retning af et mere individualistisk samfund, hvor vælgernes holdninger påvirker den politiske kurs. Teorien om familiemønsteret i det individualistiske samfund understøtter hændelsesforløbet. Ønsket om forbedret pleje til syge og ældre bygger på et ønske om at flytte omsorgen af den enkelte fra familien til samfundet. Teorien om at rige samfund generelt er mere individualistiske understøtter denne udlægning, idet det danske samfund i løbet af 90'erne oplevede en øget velstand.

Med den nye regering sker der altså en udvikling af forholdet mellem det individualistiske og det kollektivistiske ideal.

Dette illustreres måske bedst ved at sammenholde den ovenstående udvikling med det forhold, at danskerne i højere grad end tidligere søger tilknytning til det lokale snarere end det globale, hvor tilslutning stort set ikke har kunnet observeres. Den øgede indadvendte orientering mod det lokale kan tolkes som et kollektivistisk træk.

Skismaet viser, at danskerne måske bevæger sig i en ny retning, der kombinerer det kollektivistiske og individualistiske samfund. Jeg tillader mig at låne et hyppigt anvendt synonym, og kalder den nye retning for "den danske model".

4.1.4 Delkonklusion vedr. dansk identitet som forklaringsfaktor

Analysen af den danske identitet som forklaringsfaktor viser, at man må skelne mellem langtidsudviklingen og de kortere holdningsprægede udsving. Hvad angår magtdistancen i samfundet er billedet dog ret enty-

digt. Det lange udviklingsforløb har været præget af social udligning, hvor forskellene mellem befolkningsgrupperne er blevet mindre. Disse ændringer kan bl.a. henføres til befolkningens stigende uddannelsesniveau, men også indførelsen af velfærdsstaten har medvirket til en næsten udryddelse af de marginaliserede grupper. Amerikansk forskning har også peget på, at langsigtede holdningsændringer kan skyldes demografiske ændringer, der i Danmark er kommet til udtryk i form af øget beskæftigelse blandt kvinder.

Aktuelt har de langsigtede tendenser været øget støtte til Danmarks internationale engagement, til at øge forsvarets økonomiske ressourcer, til at øge sundhedsvæsenet ressourcer og til at reducere racistiske gruppers ytringsfrihed. Der er målt en stigende social tillid, en stigende politisk selvtillid og øget national stolthed. Denne udvikling kan dog ikke alene forklares af det øgede uddannelsesniveau og demografiske ændringer. Eksempelvis må holdningerne til racistiske grupper, hvor befolkningens tolerance har været jævnt faldende, også forklares af de mange historier medierne har bragt om sammenstød mellem nynazistiske grupper og andre grupper i det danske samfund. Tilsvarende forholder det sig med holdningerne til sygehusvæsenet, der gennem længere tid har været præget af dårlig omtale i medierne. Man kan dog ikke sige, at det har været mediernes skyld, at holdningerne ændres, men de har gennem deres vinkling af historier om faktiske hændelser sat fokus på bestemte områder, og medvirket til at folk har skullet tage stilling. Dette gør sig også gældende for så vidt angår den politiske dagsorden.

En af professor Lise Tøgebys konklusioner i kilde 11 er netop, at de politiske partier spiller en afgørende rolle for udviklingen af holdninger.

Delkonklusionen må være, at holdningerne undergår de største forandringer i forbindelse med opsigtsvækkende begivenheder, hvorefter de som oftest normaliseres igen, når begivenheden er kommet lidt på afstand. Holdningerne er altså i det lange løb ret stabile, men ændrer sig kortvarigt i positiv eller negativ retning som følge af en konkret hændelse. Er holdningerne derimod forankret i vores grundlæggende værdier, bliver udsvingene langt mindre. Holdningerne påvirkes også af den bevågenhed den enkelte hændelse får. Det gælder både presseomtale, men i høj grad også hvorvidt politikerne sætter emnet på dagsorden. Der er næppe tvivl om, at den kolde krigs ophør og murens fald, der forårsagede en politisk omlægning af forsvarets opgaver i retning af fredsskabende missioner, var medvirkende til at præge danskerne støtte til det internationale engagement.

Der er dokumentation for, at de grundlæggende værdier, og de stand-

punkter der er tæt forbundne hermed, er meget stabile både på lang og kort sigt. Det betyder dog ikke at de ikke ændres, men ændringen foregår som oftest langsomt. Irak krigen i 2003 fik ikke den folkelig opbakning man kunne forvente, hvilket måske var udtryk for at regeringens internationale ambitioner gik længere end de danske værdier kunne bære.

4.1.5 Styrker og svagheder ved analysemetoden

Interessen for at undersøge kulturforskelle er blevet styrket i kraft af globaliseringen. Det har medført at antallet af holdningsundersøgelser og deraf afledte forskningsresultater er steget markant de sidste 10-15 år. Dette kan både være en styrke og en svaghed. Da redegørelsen bygger på disse forskeres empiri, og analysen udarbejdes på baggrund af forskernes deraf afledte teorier, opstår der en mindre metodesvaghed, idet tyngdefeltet, for så vidt angår empiri og litteratur forskydes mod den sidste del af den omhandlede tidsperiode. Styrken ved det stigende antal undersøgelser er, at de danner grundlag for at drage en af de væsentligste konklusioner, nemlig hvad og hvordan holdninger og værdier påvirkes.

Efter at have set på dansk identitet som mulig forklaringsfaktor for den sikkerhedspolitiske udvikling, diskuteres de ydre omgivelser, og om ændringerne i disse, kan forklare den sikkerhedspolitiske udvikling.

4.2 Omgivelsesniveauet som forklaringsfaktor for den førte sikkerhedspolitik

For Danmark specifikt, skulle bortfaldet af Den kolde krigs frontlinies-tatus gøre det muligt i langt højere grad "at realisere sig selv", dvs. uhæmmet at fremme sine identitetsværdier i omverdenen. Så simpelt blev det dog ikke⁵¹.

Som beskrevet i teoriafsnittet (afsnit 2.2) kan ændringerne i den danske sikkerhedspolitik forklares ud fra et omgivelsesperspektiv. For kort at opsummere den grundlæggende teori, betragtes de enkelte stater i Mouritzens teori, ikke som aktører der udsættes for ens ydre påvirkninger. Hver enkelt stats sikkerhedspolitik er derimod et resultat af de "nære" omgivelser. Staten reagerer rationelt i forhold til disse ydre påvirkninger, som "black boxes", hvorfor indre forhold ikke har nogen direkte indvirkning på den førte sikkerhedspolitik.

Spørgsmålet er, hvorledes ændringerne i Danmarks måde at føre sikkerhedspolitik, kan forklares ud fra ændringerne i de ydre omgivelser.

4.2.1 Den kolde krig⁵²

Danmarks geopolitiske placering under Den kolde krig, ved Østersøens munding, betød at regeringen så sig nødsaget til at føre alliancepolitik med USA gennem NATO, da den største trussel i det "nære" område var Sovjetunionen. Der var reelt en mulighed for at vende NATO ryggen i 1969⁵³, og muligheden blev overvejet, men man fandt ikke nogen alternative sikkerhedssamarbejder, hvilket betød man forblev NATO-medlem. Den næste "tilhørs-beslutning", Danmark blev nødt til at træffe i efterkrigstiden, blev EF-medlemskabet. Denne beslutning blev ligeledes truffet uden hverken politisk eller folkelig stor opbakning, men skal ses som udtryk for, at alternativet til medlemskab ville skabe en håbløs situation. EF havde på dette tidspunkt ingen polaritets-implikationer med de eksisterende magtpoler i nærområdet. Det fik organisationen først efter Den kolde krigs ophør. Nødvendigheden af medlemskab var i stedet en følge af, at vores nære omgivelser og handelspartnere, England og Tyskland, besluttede sig for medlemskab af EF. Dette betød at de to største markeder i de "nære omgivelser" nu befandt sig inden for EF toldmuren. Omgivelsespolariteten placerede Danmark mellem de to symmetriske poler, USA og Sovjetunionen. Begge poler kunne stort set projicere den samme magt i dansk område. Danmarks forsvar, der indledningsvis bestod af amerikansk atomafskrækkelse i kraft af alliancen, byggede senere i høj grad på enhedskommando-samarbejdet BALTOP⁵⁴ med Tyskland. Omgivelserne var styrende for sikkerhedspolitikken, og gik i hovedtræk ud på at undgå provokationer i forhold til Sovjet, der blev opfattet som værende en "konservativ" unipol i vores "nære" omgivelser, hvilket vil sige at Sovjet ønskede status quo i magtforholdet. Danmark havde derfor al mulig grund til at vinde goodwill hos sin nærmeste magtpol, hvilket gjorde NATO samarbejdet besværligt.

Det stærke FN-engagement kan forklares ud fra de militært svage nationers interesse i en international retsorden. Det var ikke nogen overraskelse, at netop Danmark var en af initiativtagerne til CSCE konferencen i 1973, da vi som svag frontlinie-stat og potentiel slagmark havde en klar interesse i at prioritere afspænding højt.

4.2.2 Efter Den kolde krig

Efter Den kolde krigs ophør var Danmarks geopolitiske situation væsentlig forbedret. Danmark var ikke længere frontlinie-stat, og den nyvundne status skulle stadfæstes gennem udvidelse af EU og NATO med de Øst- og Centraleuropæiske lande. Polens optagelse i NATO cementerede den geopolitiske gevinst, som ophøret af Den kolde krig medførte. Med den tyske genforening genopstod en klassisk trussel mod Danmark, der om ikke andet måtte betyde, at en dominerende stat i Europa nu delte grænse med Danmark. Selv et "venligsindet" Tyskland

med identitetsnormer tæt på vores egne, ville ikke være attraktivt for Danmark som en lille nabostat. For at afbalancere den tyske indflydelse, ydede Danmark en ikke overraskende indsats for at gennemføre udvidelserne i de to betydningsfulde organisationer i vores nærområde, NATO og EU. Der var her tale om at afbalancere tysk indflydelse på Danmark.

Et eksempel på dette kan være Danmarks indsats for at fremme demokrati i Baltikum. Umiddelbart synes indsatsen irrationel, da det har kostet en del ressourcer, men eftersom Danmark officielt havde sat sin prestige ind på at fremme demokrati, også uden for landets grænser, blev identitets eksporten mod øst en naturlig handling, da der opstod et magtomrum i vor umiddelbare nærhed. Men hvorfor blev det netop Danmark, der tog førertrøjen på i forholdet til Baltikum? Forklaringen skal som nævnt findes i omgivelsesniveauet. Når det gælder bistand til svage demokratier følger Danmark en nærhedsdoktrin, hvilket understøtter teorien om at magt / interesse aftager med afstanden, hvilket med modsat fortegn betyder, at interessen øges, jo tættere "modtager" landet ligger. Mouritzen beskriver doktrinen således. Højest prioritet gives landene tæt på Danmark, især hvis de har Østersøbred. Eksempelvis havde Polen høj prioritet, men blev fravalgt, dels på grund af landets størrelse, dels fordi man anså Polen som tysk "ansvar", idet Danmark aldrig ville kunne konkurrere med tysk indflydelse i Polen. Kaliningrad regionen måtte fravælges på grund af deres meget begrænsede autonomi i forhold til Rusland, hvilket betød at København reelt ville komme til at skulle forhandle med Moskva, hvilket man erkendte dansk indflydelse for ringe til at kunne magte. Tilbage var Estland, Letland og Litauen, tre lande der alle havde vendt Rusland ryggen og nu strakte sine arme ud i håb om at blive samlet op af EU og NATO⁵⁵.

Som omtalt i redegørelsen (afsnit 3.3) indledte Danmark, med ophøret af Den kolde krig, en aktivering af sin udenrigspolitik, under betegnelsen "aktiv internationalisme", man ikke havde set magen til i nyere tid. Deltagelsen i den amerikansk ledede koalition mod Irak i 1990-91, var udtryk for en styrkelse af FN mandatet, og legitimering af denne organisations mulighed for at diktere verdensordenen. Desto større opbakning man kunne yde FN, desto større præventiv virkning kunne organisation yde mod fremtidige aggressorer mod dansk territorium. Det symbolske militære bidrag, i form af en korvet, gjorde ikke nogen militær forskel, men gavnede Danmarks renommé i forhold til USA. Der var altså tale om et belejligt sammentræf af danske, amerikanske og FN interesser/værdier. Hændelsen underbygger dermed et af Mouritzens hovedtræk vedrørende teorien om omgivelsesniveauets indflydelse,

nemlig at staten handler rationelt med de ressourcer den har til rådighed, for derigennem at sikre sin territoriale integritet.

Danmarks EU forsvarsforbehold havde ført til en stærkere tilknytning til NATO og dermed USA. De gode relationer tværs over Atlanten ønskedes udnyttet på flere områder, bl.a. som sikkerhed for at Tyskland ikke blev for dominerende (jf. tidligere), som stabilisator i Øst - og Centraleuropa og som bolværk mod en for stærkt EU militær dimension. Danmark oplevede ikke "prisen" for dette som værende dyr. Ræsonnementet var altså, at USA var "ny" unipol i København, hvilket teoretisk set skulle medføre, at strategien blev anticipering til polens præferencer, altså tilpasning og evt. identifikation med polens værdier. Men det forhold at Danmark i stor udstrækning deler værdier med USA gjorde, at man ikke oplevede dette som en "pris", samtidig med at man faktisk ønskede amerikanernes tilstedeværelse i nærområdet. USA havde sine egne grunde til at forblive i Danmarks "nærrområde", nemlig indflydelse, stabilisering og muligt springbræt til Mellemøsten og Nordafrika (jf. teorien om: *magt aftager med afstanden*).

Danmarks håndtering af Zakajev-sagen i oktober 2002 skal ses i den ovenstående kontekst. Den detroniserede supermagt, Sovjetunionen, kunne ikke længere projicere militær magt i Danmarks område, men var stadig en betydelig politisk magt. Rusland blev tidligere kritiseret af USA for sin brutale politik over for Tjetjenien. Men da Rusland var parat til at støtte USA i krigen mod Taliban-styret i Afghanistan, nedtonede man sin kritik af den russiske politik mod Tjetjenien, selvom Rusland ikke havde ændret sin kurs over for Tjetjenien på afgørende vis. Danmark trådte ind i stedet for USA, og støttede Tjetjenernes ønske om selvstændighed, ved at stille faciliteter til rådighed for afholdelsen af den tjetjenske verdenskongres i København. På denne måde støttede Danmark et område, der langtfra opfyldte 'nærhedsdoktrinen' for støtte. Motivet var sandsynligvis også noget ganske andet, nemlig at støtte USA's holdning til Tjetjenien, en holdning amerikanerne ikke selv kunne ytre, da det ville være følsomt for forholdet mellem USA og Rusland i den givne situation.

Danmarks stærke binding i NATO, begrundede den klare udmelding om deltagelse i kampen mod terror, der blev iværksat af NATO med USA i spidsen. Udgangspunktet var Artikel 5's aktivering, som NATO allerede dagen efter terrorangrebene på World Trade Center og Pentagon den 11. september 2001, meldte ud. At FN fordømte angrebene i USA, underbyggede blot Danmarks deltagelse.

Hverken FN eller NATO havde dog givet mandat til den næste aktive-
ring af dansk forsvar.

Danmarks deltagelse i angrebet på Irak i marts 2003 må derfor forsøges
forklaret ud fra ovenstående tese om amerikansk anticipering. Danmarks
tidligere strategi om at støtte FN legitimerede militære operationer, for
derigennem at forebygge aggressioner mod sig selv, kan ikke forklare
deltagelsen i den amerikansk ledede koalition, da FN netop *ikke* havde
vedtaget den nye resolution som USA havde bedt om. I modsætning til
under Den kolde krig forbeholdt Danmark sig altså retten til at vurdere,
om et veto i FN er "sagligt" eller "usagligt". I det sidstnævnte tilfælde
giver vi os selv lov til at handle uden om FN. Det kræver en forklaring,
at Danmark således bryder med sine hidtidige principper om at forlange
et klart FN mandat ved deltagelse i væbnede aktioner, der ikke er selv-
forsvar. Men Danmark havde netop vendt argumentationen om, og argu-
menterede for, at hvis ikke man handlede nu, så risikerede man netop at
underminere FN's legitimitet og respekt. En respekt Danmark hidtil har
arbejdet på at opbygge, dog ud fra en noget anden politisk agenda. For-
klaringen på den manglende logik, er måske anticipering med USA.

4.2.3 Delkonklusion vedrørende omgivelsesniveauet som forklaringsfaktor

Som det fremgår af de to ovenstående underafsnit, er der på omgivel-
sesniveauet sket ændringer, der har haft væsentlig indflydelse for Dan-
mark. Ændringerne i omgivelsesniveauet skyldes primært én hændelse,
nemlig ophøret af Den kolde krig. Af underliggende betydningsfulde
hændelser kan bl.a. medlemskabet af EU og terrorangrebene mod USA
i 2001 nævnes. Afslutningen af Den kolde krig ændrede fundamentalt
Danmarks muligheder inden for sikkerhedspolitikken. En reaktiv sik-
kerhedspolitisk rolle med forbehold overfor den nødvendige samar-
bejdspartner NATO, blev afløst af en ny politik under betegnelsen aktiv
internationalisme. Teoriafgrænsningen (afsnit 1.4) forudsatte, at de sik-
kerhedspolitiske ændringer kunne forklares af omgivelsesniveauet, og
lagde dermed fast, at Danmark, i international sammenhæng, handler
som en "black box". Eksemplet på Danmarks deltagelse i den FN sank-
tionerede operation mod Irak i 1991, var et klassisk eksempel på, at sta-
ten handlede rationelt med de ressourcer den havde til rådighed for at
sikre en af sine basale værdier, territorial integritet. Hvorvidt analysens
tese om Danmarks deltagelse i den anden golfkrig, i 2003, skyldes ame-
rikansk anticipering, kan ikke dokumenteres, idet statsministeren i sin
tale på Københavns Universitet i 2003 (jf. afsnit 3.4.2) tog afstand fra
denne påstand med begrundelsen om, at der var tale om "et ligeværdigt
samarbejde med en ven, en partner, en allieret, som hylder de samme

principper og værdier, som vi gør: demokrati, ytringsfrihed, markedssøkonomi og respekt for menneskerettigheder”.

4.2.4 Styrker og svagheder ved omgivelsesniveauet som forklaringsfaktor.

Forklaringsobjektet kan forklares ud fra ét eller flere mulige forklaringsniveauer (jfr. afsnit 1.4). Hvert niveau indebærer nogle forudsætninger, simplifikationer, af virkeligheden. Det øverste trin, systemniveauet, har flest sådanne simplificeringer. Hver gang vi går et analyseniveau ned ophæves en forudsætning, hvilket gør at forklaringerne bliver mere detaljerede. Det strider mod en grundsætning i IP teori, hvor man stræber efter enkelthed, altså at kunne forklare meget ved brug af så simple teorier som muligt. Styrken ved omgivelsesniveauet er at niveauet er ”rimeligt simpelt”, hvorimod en svaghed ved omgivelsesniveauet kan være vanskeligheden ved at adskille de strukturelle omgivelser og de nære omgivelser i analysen af deres indflydelse.

5. Konklusion

Forklaring af det, der undrer os, er det mest centrale i erkendelsen af et emne. Forklaringen består af et forklaringsobjekt, det vi vil forklare, og forklaringsfaktorer, der gerne skulle gøre objektet forståeligt⁵⁶. I denne opgave er forklaringsobjektet ”At forstå den sikkerhedspolitiske udvikling i Danmark”. Forklaringsfaktorerne er ”ændringerne i de ydre omgivelser” og ”udviklingen af den danske identitet”.

Som det fremgår af delkonklusionerne, kan begge områder ud fra hver deres optik forklare mange af de ændringer, der er sket i dansk sikkerhedspolitik. Det er dog væsentligt at holde sig for øje, at den vinkel hvormed forklaringsobjektet anskues er forskelligt. Det betyder, at udvælgelsen af årsager, der underbygger udviklingen, også bliver forskellige. Forklaringen til dette skal findes i teoriafsnittet (afsnit 1.4), der argumenterede for valget af den lidt ambitiøse målsætning, som koblingen af to forskellige teorier afstedkom. Det kan derfor være ganske kompliceret, præcist at vurdere hvilken forklaringsfaktor, der har haft mest tyngde i de respektive perioder, som redegørelsen dækker. En vurdering vil med andre ord være kulturelt betinget, og således bero på ens egen opfattelse af forklaringsfaktorenes validitet samt ens teoretiske udgangspunkt.

På denne baggrund mener jeg ikke det er muligt at konkludere præcis, hvilken opsigtsvækkende hændelse eller udefra kommende påvirkning, der ændrede tyngdefeltet mellem forklaringsfaktorenes indflydelse. Jeg skal dog ikke undlade at komme med en mere generel vurdering af hvor-

når den enkelte faktor har spillet sin mest markante rolle for udviklingen af dansk sikkerhedspolitik.

For at give en sådan vurdering er det formålstjenstligt, at se på hvornår forklaringsfaktorerne har deres største styrke og svaghed i forhold til at forklare den sikkerhedspolitiske udvikling i Danmark. Indledningsvis ser vi på de ydre omgivelser, dernæst den danske identitet.

De ydre omgivelser er karakteriseret ved, at de ændrede sig markant ved Den kolde krigs ophør i december 1989. Denne meget præcise milepæl for dansk sikkerhedspolitik bliver udgangspunktet for en diskussion om forklaringsfaktorens styrke og svaghed. Før 1989 var de ydre omgivelser veldefineret, og trusselsbilledet var erkendt både af befolkning og politikere. Danmarks sikkerhedspolitik gik i høj grad ud på at optræde på en måde hvorved yderligere anspændelse af omgivelsesniveauet blev undgået. Omgivelses-niveauet har således sin styrke som forklaringsfaktor i perioden frem til 1989. Anderledes diffust ser det ud i den efterfølgende periode. Warszawapagt-landenes dråbevis opløsning og overgang til vestlige demokratiformer, betød først og fremmest, at trusselsbillede måtte omdefineres i løbet af meget kort tid. Selv FE havde i en periode i 90'erne vanskeligt ved at se en umiddelbar trussel mod Danmark. Forklaringerne på omgivelsesniveauets påvirkning bliver i denne periode også mere komplicerede, hvilket jf. Mouritzen (afsnit 4.2.4) bliver en svaghed for teorien. Mest yderliggående bliver situationen i 2003, hvor man med rette kan sætte spørgsmålstegn ved omgivelsesniveauets evne til at forklare Danmarks deltagelse i Irak-krigen.

Den danske identitet kan på nogle områder siges at have undergået en ligeså markant ændring som de ydre omgivelser. Som delkonklusionen (afsnit 4.1.4) forklarer, er der sket betydelige holdningsændringer hos danskerne, hvad angår internationalt engagement og støtte til forsvaret m.m. Der er næppe tvivl om, at den øgede støtte til et militært engagement bl.a. skal forklares af ophøret af den kolde krig og ændringen af det danske forsvars opgaver fra at forsvare Danmark til at deltage i freds-skabende operationer i udlandet. Men at den danske identitet videreudviklede sig i en sådan grad, at befolkningen begyndte at tro, at Danmark gennem en aktiv international politik kunne gøre en forskel, lå ikke i kortene ved Den kolde krigs ophør. Redegørelsen viser, at værdierne ændres over tid, men samtidig, at tempoet, hvormed det skete, måske overraskede regeringen i 2003, da Danmarks deltagelse i Irak-krigen kun kunne gennemføres med et snævert politisk - og folkeligt flertal.

Sammenfatningen af de to forklaringsfaktorerers styrker og svagheder

viser, at dansk sikkerhedspolitik har udviklet sig under skiftende påvirkning i løbet af de her behandlede perioder; fra de ydre omgivelser til den danske identitet.

Årsagen til dette skift i forklaringsfaktorernes "tyngdefelt" kan forklares ved hjælp af Hans Mouritzens "statstilladelses model"⁵⁷. På baggrund af modellen kan det konkluderes, at grænserne for hvornår Danmark oplever afslapning og anspændelse er blevet rykket. Dette er sket i takt med den øgede politiske selvtillid, der skyldes en reduktion af de ydre omgivelser påvirkning samt en styrket dansk identitet.

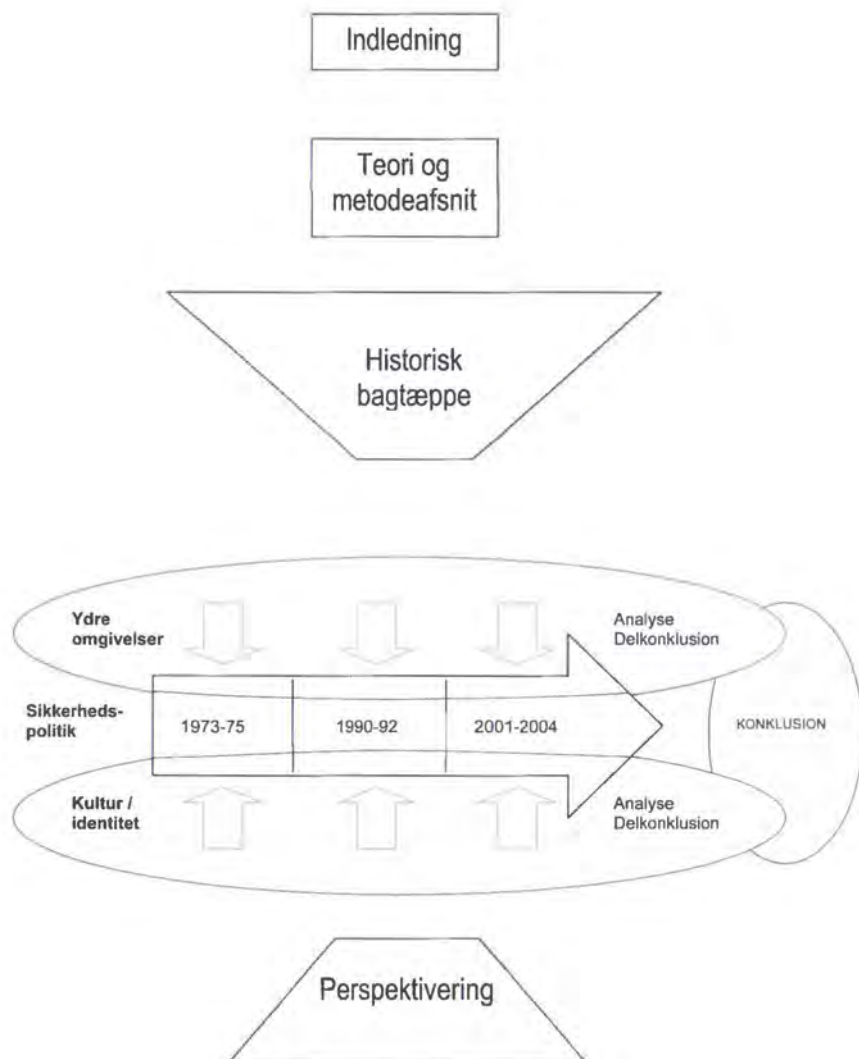
6. Perspektivering

Det skal forsigtigt konkluderes, at der er en klar tendens i de ændringer hvorunder omstændighederne dansk sikkerhedspolitik vil kunne udvikle sig. Forklaringsobjektet er blevet et centralt emne i den måde, hvorpå Danmark opfatter sig selv. De ydre omgivelser, der i mere eller mindre grad påvirkes af den politik Danmark fører, tolker den som et produkt af de danske værdier. Koblet med en øget globalisering bliver reaktioner på kulturforskelle og sikkerhedspolitik altså to væsentlige emner fremover. Danmark, og i øvrigt store dele af den vestlige verden, har i den seneste tid måttet lægge øre til en overdøvende kritik af en af vores fundamentale værdier, ytringsfriheden. Krisen, der på grund af sagens kerne, gik under benævnelsen "Mohammed-krisen", er blevet opfattet som den værste udenrigspolitiske krise for Danmark siden 2. Verdenskrig! Danmarks håndtering af krisen kan, uagtet kritikken af statsministeren, bruges til at illustrere hvor vigtige de fundamentale værdier er for et samfunds identitet.

ANVENDTE FORKORTELSER

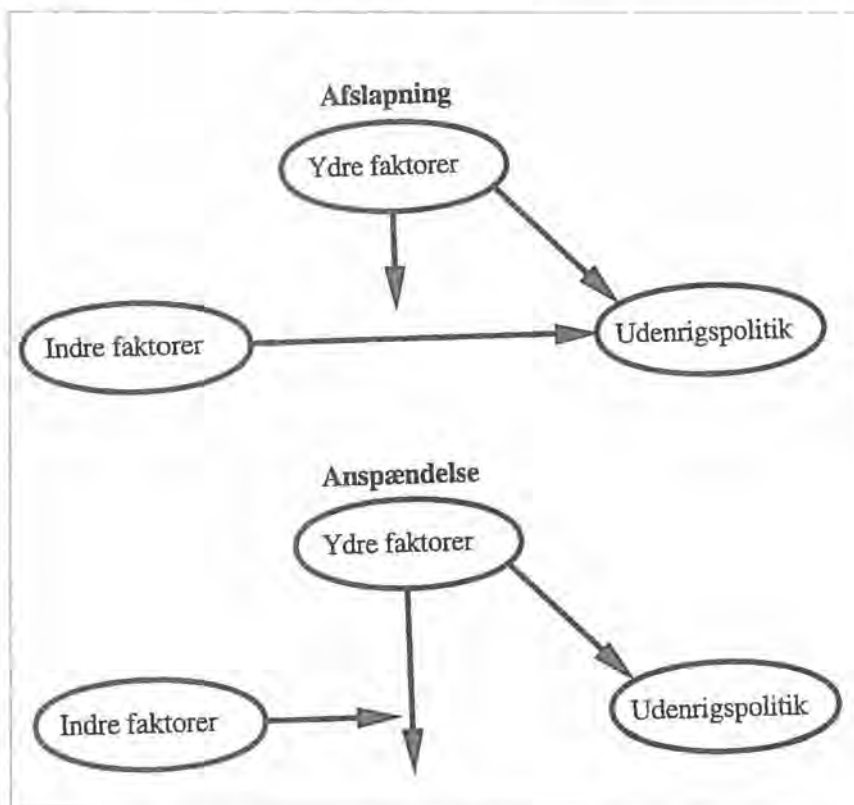
ABM	Anti-Ballistic Missile	FE	Forsvarets Efterretningstjeneste
BALTAP	Headquarters Baltic Approaches	FN	Forenede Nationer
CBSS	Council of Baltic Sea States	IP	International Politik
CFP	Comparative Foreign Policy	ISAF	International Security Assistance Force
CSCE	Conference on Security and Cooperation in Europe	MDI	Magtdistanceindeks
DDR	Deutsche Demokratische Republik (Østtyskland)	NATO	North Atlantic Treaty Organisation
DF	Dansk Folkeparti	PET	Politiets Efterretningstjeneste
EF	Det Europæiske Fællesskab	SALT	Strategic Arms Limitation Treaty
EPS	Det Europæiske Politiske Samarbejde	UNPROFOR	United Nations Protection Force

Bilag 1: Oversigt over opgavestruktur

Bilag 2: Statstilladelsesmodellen⁵⁸

De indre forhold i staten, f.eks. værdipolitik, kan undertiden være med til at bestemme statens udenrigspolitik (læs: sikkerhedspolitik). Ifølge Hans Mouritzen kan graden af indflydelse, statens indre forhold spiller i sikkerhedspolitikken, forklares ved »statstilladelsesmodellen« eller som den også benævnes »anspændelses-afslapningsmodellen«. Modellen forklarer, at statens indre forholds relation til statens førte sikkerhedspolitik påvirkes af statens væsentligste omgivelser. I det tilfælde, hvor staten påvirkes af sine omgivelser i en grad, der skaber en anspændt situation, vil de indre forhold, som f.eks. værdipolitik, ikke tillades indflydelse på den førte sikkerhedspolitik. I perioder med afspænding vil de indre forhold således kunne spille en større og måske hovedrolle i den førte politik. De ydre omgivelser fungerer altså som en slags politi(k)betjent der åbner og lukker "bommen" for de indre forhold indflydelse.

AT FORSTÅ DEN SIKKERHEDSPOLITISKE UDVIKLING I DANMARK

Kildeoversigt Nr. Forfatter	Titel	Forlag	Bem.
1 Mouritsen, Hans	At forklare international politik	Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1999	
2 Hækkerup, Hans	På skansen	Lindhardt & Ringhof, 2002	
3 Himmelstrup, Per	Dansk kultur og identitet som økonomisk og politisk kraft	Det Danske Kulturinstitut, En sammenfatning fra 2 møder, 1991	
4 Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS)	Danmark under den kolde krig, den sikkerhedspolitisk situation 1945-1991	DIIS, 2005	Bind 2
5 Petersen, Nikolaj Due-Nielsen & Feldbæk	Europæisk og globalt engagement 1973-2003	Dansk Udenrigspolitisk Historie, Danmarks nationaleleksikon, Gyldendal 2004	
6 Due-Nielsen, Carsten Feldbæk & Petersen	Fra Helstat til Nationalstat 1814-1914	Dansk Udenrigspolitisk Historie, Danmarks nationaleleksikon, Gyldendal 2004.	
7 Leksikon hjemmeside	1. Verdenskrig 2. Verdenskrig	http://www.leksikon.org/art.php?n=952&t=0 http://www.leksikon.org/art.php?n=79	
8 Redigeret af Gundelach, Peter	Danskernes særpræg	Hans Reitzels Forlag, 2004	
9 Gundelach, Peter	Det er dansk	Hans Reitzels Forlag, 2002	
10 Redigeret af Gundelach, Peter	Danskernes værdier 1981-1999	Hans Reitzels Forlag, 2002	
11 Togeby, Lise	Man har et standpunkt...	Aarhus universitetsforlag, 2004	
12 Campbell, David	Writing security	The University of Minnesota Press, 1998	
13 Hofstede, Geert	Kulturer og organisationer	Handelshøjskolens Forlag, 1999	

Noter

1. Kilde 9, p. 71
2. Kilde 1, p.28
3. Kilde 13, p. 308
4. De øvrige omhandler System -, indenrigs- og beslutningstagerniveauet.
5. "CFP" blev oprindeligt udviklet i midten af 1960-erne af amerikaneren James N. Rosenau, hentet fra kilde 1
6. Kilde 9, p. 82.
7. Kilde 12, p. 9
8. Disse omfatter bl.a. Individvariable (personlige træk hos politikerne der slår igennem i den førte sikkerhedspolitik), kulturvariable (den førte sikkerhedspolitik påvirkes af samfundskulturer fx religion) og elitevariable (befolkningslag der uafhængig af den siddende regering påvirker den førte sikkerhedspolitik)
9. Kilde 13, p. 25
10. Kilde 13, kap 1
11. Kilde 10, kap 1
12. Kilde 13, p. 47
13. Kilde 13, p. 116
14. Kilde 13, kap. 3
15. Kilde 1, kap. 4
16. Kilde 3, p. 4
17. Kilde 6
18. Kilde 7
19. Afsnitte bygger hovedsageligt på Kilde 1, kap. 7
20. Afsnittet bygger hovedsageligt på Kilde 3
21. Danmark table i løbet af 1800-tallet både sine norske og tyske områder.
22. Afsnittet bygger på kilde 5
23. Den Europæiske Sikkerhedskonference
24. Kilde 4, Kap. 29
25. Kilde 9, p.92
26. Kilde 11, p. 102
27. Kilde 2, kap. 4
28. Kilde 5, p. 487
29. Kilde 1, Kap. 7
30. Kilde 3
31. Kild 11, p. 263
32. Kilde 9, p. 126. Undersøgelsen er fra 1995 og sammenligner Danmark med Holland, Irland, Norge, Sverige og Østrig.
33. Kilde 8, kap. 5
34. Kilde 11, tabel 6.4.
35. Kilde 11, kap 6
36. Kilde 5, p. 573
37. Afsnitte bygger hovedsageligt på kilde 5
38. Kilde 5, p. 575
39. Kilde 5, p. 587
40. Kilde 5, p. 591
41. Kilde 11, fig. 6.2.
42. Kilde 8, p. 141
43. Kilde 9, p. 61
44. Kilde 8, p. 21
45. Kilde 11, kap. 13
46. Kilde 9, p. 63
47. Kilde 9, p. 84
48. Kilde 11, p. 108
49. Kilde 11, p. 215
50. Kilde 13, kap. 3
51. Kilde 1, p. 96
52. Kilde 1, kap. 7
53. Ved oprettelsen af NATO i 1949 blev det besluttet, at medlemslandene kunne trække sig ud efter 20 år.
54. NATO enhedskommando placeret i Karup
55. Kilde 1, kap 7.2
56. Hans Mouritzen
57. Modellen illustreres i bilag 2
58. Kilde 1, kap 5

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

MEDDELELSE FRA FORMANDEN

Ærede medlemmer af Søe-Lieutenant-Selskabet.

Formandens årsberetning for det 222. forsamlingsår, der blev gengivet i Tidsskrift for Søvæsen (TfS) nr. 5/2006, fremsatte bl.a. forslag til en styrkelse af selskabets økonomi. Bestyrelsen fremsatte forslaget på baggrund af grundige overvejelser omkring den nuværende og fremtidige drift af Søe-Lieutenant-Selskabet (SLS). Efterfølgende er der kommet en række henvendelser fra medlemmerne, hvilket har foranlediget følgende uddybning til den afgivne årsberetning. Med dette indlæg ønsker jeg to ting; dels at redegøre for baggrunden for bestyrelsens fremsatte forslag, og dels skabe en debat om hvilken kurs selskabets bestyrelse skal stikke ud for fremtiden.

Bestyrelsen har gennem flere år stræbt efter - på længere sigt - at gøre selskabet uafhængigt af ekstern økonomisk støtte. Den absolut største udgift for SLS er i dag udgivelsen af TfS. Sekretæren har oparbejdet en reklameindtægt, der sammen med statens portostøtte, er forudsætningen for en fortsat udgivelse af TfS i sit nuværende format og omfang. I det forgangne år har vi dog desværre måtte konstatere et vigende antal annoncører i TfS. Samtidig er reglerne for portostøtte blevet strammet op, hvilket betyder at SLS ikke i samme grad som tidligere, kan vide sig sikker på den årlige støtte.

Udgivelsen af TfS er blot én af de interesser bestyrelsen er pålagt at varetage. Afholdelse af møder og diskussioner over emner af sømilitær karakter, gennemførelse af søkrigsspil eller anden virksomhed, som kan bidrage til opfyldelse af selskabets formål, er ligeså væsentligt en del af SLS virksomhed. Sidstnævnte kan bl.a. omfatte udgivelsen af jubilæumsskrifter som ex. »DANSKE SØOFFICER«, en tradition bestyrelsen søger hjælp blandt medlemmerne til at videreføre. Desuden har selskabet tradition for at deltage i højtideligholdelsen af sømilitære mærkedage mm. I den forbindelse kan det nævnes, at bestyrelsen overfor SOK har tilkendegivet, at SLS ønsker at bidrage til fejringen af søværnets 500 års jubilæum i 2010.

Udflytningen fra Holmen i starten af 1990-erne medførte bl.a. at færre søofficerer nu har mulighed for at deltage ved selskabets møder i København. Til trods for dette er det lykkedes at fastholde endsige udbygge medlemsskaren, hvilket bestyrelsen er særdeles tilfreds med. Et Sø-Lieutenant-Selskab uden bred opbakning blandt tjenestegørende officerer går en usikker fremtid i møde, og medlemsfordelingen bør derfor stedse have bestyrelsens største opmærksomhed.

Medlemsfordelingen er i dag således, at ca. 25 % af medlemmerne er kontingentfri iht. selskabets love § 4. Antallet har været let stigende gennem en årrække. Udviklingen betyder, at der er blevet færre medlemmer til at dække udgifterne forbundet med udgivelsen af TfS. Prisen for trykning og forsendelse er samtidig steget som følge af den almindelige prisudvikling i samfundet. Enhver kan sige sig selv, at dette ikke er en sund udvikling. Bestyrelsen føler sig derfor forpligtiget til at gøre en indsats for at ændre på dette forhold. Den økonomiske målsætning må derfor være, at TfS fremover i højere grad hviler i sig selv, således at en større del af selskabets midler kan anvendes på selskabets mange andre virksomheder.

Bestyrelsen ønsker i højere grad at kunne tilgodese de medlemmer, der pga. geografisk tilhørsforhold, er forhindret i at rejse til København og deltage i selskabets møder. Dette kan ske ved at placere flere møder, dér hvor medlemmerne gør tjeneste. I dag kan disse møder fortrinsvis gennemføres, hvis foredragsholderen helt eller delvis selv afholder udgifterne til rejsen. Bestyrelsen finder det uheldigt, at det økonomiske råderum begrænser muligheden for at gennemføre sådanne møder. Jeg mener, at selskabet i størst mulig omfang skal tilstræbe at være synligt dér hvor medlemmer har tjeneste og bolig.

Selskabets økonomiske situation er ingenlunde kritisk, men det er bestyrelsens vurdering, at der gennem de seneste år har været en u hensigtsmæssig udvikling mod en mere fastlåst situation. Bestyrelsen ønsker ikke at øge kontingentet for betalende medlemmer al den tid TfS er det »eneste« gode mange medlemmer får for kontingentet.

Mit indlæg er ikke ment som oplæg til en debat om fortolkning af selskabets love, men jeg kan blot konstatere, at flere medlemmer tolker nogle paragraffer anderledes end bestyrelsen. Bestyrelsen finder det rimeligt, at kontingentfri medlemmer, der ønsker TfS tilsendt, selv betaler netto-omkostningerne til trykning og forsendelse. Dette skal ske i en forståelse for, at de øgede omkostninger til TfS ellers forhindrer selskabet i at gennemføre sine øvrige aktiviteter. Bestyrelsen fandt, på bag-

MEDDELELSE FRA FORMANDEN

grund af samtaler med en række medlemmer, at der var hjemmel i selskabets love til at fremsætte forslaget ved det årlige § 32 møde.

Idet bestyrelsen konstaterer, at lovene kan tolkes i begge retninger, har vi besluttet foreløbig ikke at bede om tilskud til udgivelse af TfS hos de kontingentfri medlemmer, men opfordrer medlemmerne om at give deres mening til kende. Det skal afslutningsvis nævnes, at Søofficersforeningen (SOF) i skrivende stund overvejer muligheden for helt at afskaffe begrebet kontingentfrihed i deres forening. Bestyrelsen i SLS vil følge dette arbejde gennem vores faste plads i SOF bestyrelse. Det er bestyrelsens ønske at udvikle Søe-Lieutenant-Selskabet for derigennem at sikrer selskabets fortsatte bevarelse.

Med ønsket om et godt 2007.

Michael G Landmark
Formand

KOMMENTAR

STABENES ARBEJDER FORUD FOR FREGATTERNE »PEDER SKRAM« OG »HERLUF TROLLE«

- en tilføjelse
af Lennart von Lowzow

Lennart von Lowzow blev søløjtnant II 1949. Han gennemgik 1951 Action Information Course og Air Warning Course under Royal Navy i Portsmouth. Kaptajnløjtnant 1954 og Orlogskaptajn 1961. 1961-64 ved Søværnets Televæsen. 1964-66 chef for korvetten DIANA. I 1968 gik von Lowzow uden for nummer for at overtage ledelsen af Løvenholt land- og skovbrug. Han trådte ud af Søværnet i 1970 og blev Orlogskaptajn-R. Lennart von Lowzow har gennem årene bevaret en tæt forbindelse til Søværnet og dets udvikling. Da det efter udgivelsen af bogen om fregatterne PEDER SKRAM og HERLUF TROLLE viste sig, at han lå inde med en række interessante og supplerende oplysninger til fregatternes tilblivelsesproces, har Tidsskriftets redaktion anmodet ham om at nedfælde disse og delagtiggøre tidsskriftets læsere og dermed for eftertiden. Sidehenvisningerne i kommentaren er til den nævnte bog om fregatterne.

I kolofonen til den nyligt udgivne bog, »Fregatterne Peder Skram og Herluf Trolle. Flådens flagskibe under Den kolde krig«, udtrykker forfatterne, Søren Nørby og Steen Schön, at de vil være taknemmelige for "forslag til rettelser og forbedringer" til bogen. Bortset fra at lighed med THETIS (side 37) synes fjern, og navnet THETIS (side 54) bør ændres til TRITON, er det nok pretentiøst at foreslå forbedringer til det ellers så udmærkede værk, der med sin blanding af alvor ("teknik, teori, taktik og politik") og skæmt ("dejlige historier om livet på et skib") rammer lidt hos os alle sammen.

Efter kraftig pression fra Tidsskriftets redaktør har jeg indvilliget i at stille de efterfølgende referater af to perioder af min tid i Søværnet til rådighed med håb om, at de måske kan supplere bogens beskrivelse af det store planlægningsarbejde, der på alle planer foregik i så mange af Søværnets stabe forud for de nævnte fregatters fremkomst. Havde det

ikke været for hans påvirkning, havde disse mine noter fortsat ligget skjult til almindelig læsning for mine efterkommere i et nok noget uoverskueligt privat arkiv.

Mange havde nok - jfr. Forsvarsforliget af 1960 (bogens s.18) og Vice-admiral S.E. Pontoppidan's tale ved HERLUF TROLLEs søsætning i 1965 (s. 54) - en forhåbning om, at "Vaabenhjælpsprogrammets 2 store enheder" skulle blive prototypen for Søværnets afløsere af de krigstidsfregatter, der hidtil havde "båret" den genopbyggede marine. Der blev i stabe og hos våbeninspektørerne derfor nok gjort et særligt stort arbejde for at koordinere alle indsamlede erfaringer, såvel tekniske som taktiske, i stabskravene til konstruktørerne.

I bogen side 57 omtales, hvorledes opstillingen af fregatternes - til brug i Østersøen - underdimensionerede hovedarmering blev ændret af hensyn til den taktiske brug af enhederne, således som man forudså den. Baggrunden for denne beslutning var faktisk resultatet af indgående drøftelser mellem Søartilleriet's skydesektion og Kystflåden's stab, hvor trussels-billede og forsvarsplaner (jfr. den senere udgivne FOD NEMOI, som omtales på bogens side 24 og 192) var blevet gennemspillet i mange facetter. Dette studie foranledigede også, at man i stabskravene indarbejdede et taktisk krav om en specifik fart for enhederne. Det var måske endog første gang, at man ved nybygning af enheder ikke umiddelbart accepterede en fra teknisk side meddelt mulig højeste fart.

Jeg var i vinteren 1960/61 i en kort periode imellem to udkommandoer "parkeret" i Kystflådens stab, der da havde til huse i Spanteloftsbygningen på Nyholm..

Kystflåden, vinteren 1960/61

Udarbejdelsen af stabskravene til "Fregatprojektet" var på dette tidspunkt i sin afsluttende fase, og der herskede i Søværnet to divergerende opfattelser omkring bygningen af disse "større enheder", opfattelser der var tæt forbundet med spørgsmålet om, hvorvidt det overhovedet var muligt i det herskende fjendebillede at operere sådanne i Østersøen.

I Kystflådens stab havde man i alle årene under genopbygningen af Søværnet efter krigen arbejdet i retning af en ultimativ indsats i forsvaret af det Sjællandske område. Efter den dér herskende opfattelse indgik de kommende fregatter som en meget væsentlig del af mulighederne for under alle vejrforhold at kunne gennemføre et fremskudt forsvar, indledningsvis ved dækning af minelægningsoperationerne og derefter i anti-invasionsforsvaret.

Med de enheder, man indtil da havde haft til rådighed, havde man både i Undervandsbådsafdelingen (UBA) og i Torpedobådsafdelingen (TBA) arbejdet intenst på at forberede sig til denne opgave, samtidig med, at man demonstrerede sin ret til tilstedeværelse i Østersøen. Specielt i TBA havde man under de to chefer, K.H.Paulsen og S.G.Jørgensen udviklet et meget nært samarbejde mellem de forskellige enhedstyper, hvor motor-torpedobådene i stor udstrækning drog nytte af de større enheders bedre varslings- og føringsmuligheder, et samarbejde, der også – i mangel af det tidligere Søværnets Flyvevæsen - var udstrakt til direkte taktisk kontakt med Flyvevåbnets enheder.

Selvom tabene måtte kunne blive store, så var det Kystflådens overbevisning, at det var muligt at bidrage væsentligt til landets eksistensforsvar overfor en invasionsstyrke mod den sjællandske øgruppe.

Repræsentanterne for den anden opfattelse mente - måske mere realpolitisk (?) - at så store og væsentlige enheder som de to fregatter repræsenterede snarest efter at have dækket minelægningsoperationerne burde fjernes fra Østersøen for at kunne deltage i forsvaret af transporten af støttestyrker og forsyninger til opbygningen af landets efterfølgende eksistensforsvar.

I diskussionen omkring de to opfattelser "sneg" der sig uheldigvis også lidt politiske hensyn ind. Nogle mente nemlig, at hvis man ikke regnede med at fregatterne kunne bidrage væsentligt til forsvaret mod en invasion i Østersøen, så ville man i bevillingsprocessen til Fregat-projektet kunne risikere, at man fra politisk hold ikke ville acceptere disse betydelige udgifter til dansk søværn, når de andre NATO-allierede havde enheder, der kunde løfte opgaverne i "baglandet" (Nordsøen). For Søværnets almindelige udvikling og generelle faglige anseelse i allieret regi ville noget sådant betyde et stort savn. Fregatternes jævnlige deltagelse i NATO Stående Atlantstyrke (STANAVFORLANT) har senere vist rigtigheden deraf.

For Kystflåden var det væsentligt, at fregatterne fik en fart stor nok til bl.a. efter løsning af varslingsopgaver at kunne retirere til et koncentrationsområde, hvor "det ultimative slag" skulle stå. Det var et fart behov, der lå over det, man i den tids NATO-tænkning fandt nødvendig for eskorteenheder. Kystflåden havde derfor behov for at gennemføre et operativt studie af muligheder og krav til enheder, der skulde operere i Østersøen.

Disse overvejelser var – som nævnt - sammenfaldende med beslutningen om fregatternes hovedarmerings anbringelse, som er beskrevet i bogen (jfr. side 57, og Admiral S. Thiedes ”Dansk Søartilleri 1860-2004”, s.710). Dette spørgsmål var dog noget mere kompliceret, idet man da allerede havde fravalgt de svenske kanoner til fordel for de sikre, afprøvede amerikanske, hvilket betød, at skibene nok reelt var underarmerede.

Det blev overgivet til Jørgen Pranov, der da sad i Søartilleriets skyde-sektion, og undertegnede at aflevere en redegørelse for det operative billede, som kunne tjene til underlag for en endelig beslutning. Han og jeg havde begge haft søtjeneste som henholdsvis. artilleriofficer og navigations/operationsofficer i TBA, så vi var - i Kystflådens regi - allerede godt samarbejdede.

Det blev naturligvis et ”skrivebordsarbejde”, men Kampinformations-skolen på Margretheholm ydede os meget god støtte i afprøvning af enkelte ”modeller”. Vi følte os derfor – på trods af al teori – ret overbeviste om, at vi havde ”alle fire ben på jorden”, da vi afleverede vort responsum.

Selvom vi havde et samarbejde med den nye tyske marine i nær vision, valgte vi, for at kunne overse problemstillingen, at begrænse os til en ”dansk” løsning med de planlagte to fregatter og motortorpedobåde. Vi gennemregnede utallige situationer med mere eller mindre effektiv radardækning, luftforsvarssituationer m.m.m. Endemålet var i princippet optimal koncentration af fregatterne, motortorpedobådene og Flyvevåbnets enhederne med alle til rådighed værende (danske og allierede) enheder.

De nye fregatter udgjorde naturligt den centrale del af disse operationer, såvel under opklaringsfasen, under koncentrationen og under indløbet på fjenden. Det var derfor for Chefen for Kystflåden væsentligt, at de var tilstrækkeligt mobile.

Til supplement af eventuel varsling fra udstationerede ubåde lod vi i mange af de opstillede situationer fregatterne supplere Radar Rytternægtens dækningsdiagram ved udsendelse af een eller begge fregatter på ”opklaringsssweep” i det østlige for-område. Med deres antennehøjde kunne de i øvrigt teoretisk tilsammen ”dække” hullet mellem Øland og Danzig.

Luftruslen ville ofte om dagen kræve fregatternes tilbagetrækning til

Sundet Syd, hvor Flyvevåbnets muligheder for deres beskyttelse var større.

Derudover krævede deres samarbejde med motortorpedobådene, at den fælles styrkechef (CTG), når han fastsatte sit referencepunkt for den fælles operation (CTG's R/V), at de store enheder havde mulighed for under indløbet mod målstyrken at operere med nærlig samme fart som motortorpedobådene.

I langt de fleste af disse operationer var fregatternes fart derfor meget væsentlig. En vurdering af de mange forskellige situationer udmøntede sig i et behov for en fart af 34/36 knob, hvilket resulterede i at Chefen for Kystflåden anbefalede, at stabskravet (jfr. bogens side 44) fastsattes til ("mindst") 34 knob, en fart som dog aldrig (jfr. side 45) blev opnået. Det viste sig senere, at også den tyske marine til sine nye enheder fartmæssigt lå meget nær det, vi dermed besluttede os til.

Også armeringsmæssigt var indløbsfasen, som nævnt på bogens side 57, væsentlig, og den medførte, at Chefen for Søartilleriet og Chefen for Kystflåden anbefalede den ændrede opstilling af hovedarmeringen.

Selvom begrænsningen i anti-ubådskapacitet (som nævnt på bogens sider 55, 60 og 63) også antyder en primær prioritering til deltagelse i de fortsatte operationer i Østersøen, blev det derfor - uden at der dog blev truffet endelig beslutning i spørgsmålet om principperne for fregatternes endelige anvendelse - bestemt at disse krav, som nævnt i bogen, skulle indgå i de endelige stabskrav for konstruktionen af fregatterne.

Senere blev jeg - omkring nytår 1961/62 - tilkommanderet Søværnets Televæsen (TLV) som chef for Radar-divisionen og Radar-skolen. Dermed kom fregat-projektet endnu en gang på "mit bord". Man var nemlig da ved at detailprojektere det elektroniske udstyr af hvilket radar-, AIO- (Action Information Org. (Plot og EDB)), ECM- (Electronic Counter Measures (aktiv/passiv)), IFF- (Identification Friend/Foe (Radar Identification)) og måludpegning var mit resort-område, ligesom kontraheringen deraf.

Søværnets Televæsen 1962/64

På dette tidspunkt var alt udstyr til Våbenhjælpsprogrammets inspektionskibe, minelæggere og motortorpedobåde færdig entreret - eller næsten færdig entreret. Indkøbsmæssigt var det derfor fregat-projektet, der stod for tur. Det var teknisk naturligt, at såvel den primære luftvarsling som overflade-varslingen skulde baseres på en 10cm-radar. Fra US

Navy fik vi tilbudt deres daværende destroyer-standard, en kombineret overflade/luftvarslings-radar fra firmaet HUGHES, som var i stand til at løse alle ønskede opgaver - inklusiv a/c-direction (flyledelse), en funktion som ville være uhyre ønskelig, når operationer skulde foregå udenfor Flyvevåbnets radardækning. Selvom firmaet (med fornøden pression fra såvel US Navy, som fra firmaets danske agent) økonomisk stillede sig overordentlig imødekommende, fandt Forsvarsministeriet det imidlertid ikke muligt at presse den fornødne ekstrabevilling ind i projektet. Det amerikanske marked forekom ikke at have andet udstyr, der kunne egne sig til fregatterne. Vi, TLV-overingeniør Kaj Gregersen og jeg, berejste der-for det meste af Europa for at komme i kontakt med den elektroniske industris udvikling, så vi sikrede os, at vi fik det bedst mulige udstyr, der kunne skaffes derfra. Næsten alle firmaer var parat med komplette systemløsninger på vort konstruktive problem, men Kaj Gregersen søgte med stor handelssnilde at vælge enkeltkomponenter i stedet for hele systemer og fik derved de komponenter til vore installationer, som repræsenterede det fremmeste på hvert enkelt felt. Herved vilde Televæsenet selv stå med systemansvaret for, at tilpasningen mellem enkelt-delene kunne bringes til at fungere - et ikke ringe ansvar - som han dog følte sig i stand til at løfte. Vi fik derved - for de relativt beskedne midler, vi måtte råde over - nok et udstyr, der var på forkanten af den daværende tekniske udvikling.

På varslingsområdet havde Televæsenet netop bragt de italienskbyggede korvetter af TRITON-klassen i tilfredsstillende stand ved installation af DECCA's AWS-1 radar. Man havde på den baggrund projekteret udstyret til HVIDBJØRNEN- og FALSTER-klasserne med en tilsvarende DECCA-(PLESSEY)-radar sammenbygget med specialantenner fra RAYTHEON's iltalie-ske selskab, SELENIA i Rom. For at standardisere det danske radar-udstyr valgte vi derfor til fregatterne igen at basere os på tilsvarende DECCA-enheder, men med andre specialantenner og anti-jamming (ECM-udstyr) fra andre firmaer. Da vi ikke umiddelbart kom til at råde over en effektiv luftvarsling som med HUGHES-radar'en, søgte vi først at finde MTI-udstyr (Moving Target Indication), der kunne sikre luftvarsling over kyst- og landområder. Det viste sig desværre ikke økonomisk muligt, men vi fandt derefter på, at man måske kunne tilføje en ekstra antenne til radaren, hvor vi (efter behov) kunne hæve udstrålingsdiagrammet en lille smule over horisonten, således at den ikke "forstyrredes" af landekkoer. Lykkeligvis påtog SELENIA sig også at levere en sådan, som så blev anbragt på skibenes agtertop specielt for luftvarsling og - måske - en form for a/c-direction. Denne anbringelse af elektronisk og følsomt materiel i maskineriets meget varme udsødsel gav os i øvrigt mange overvejelser. Fra skibbyggerne fik vi dia-

grammer over udstødsluftens forventede bevægelser og temperatur ved forskellige farter og vindforhold, og antennerne blev anbragt optimalt mellem de to udstøds"faner", hvor der forventedes at være en acceptabel temperatur. På bogens side 54 nævnes, at man efterfølgende måtte "hæve" skorstenene, eller indsætte skærme, så indledningsvis var vi nok ikke alt for heldige. I bogen side 64 nævnes det, at der var to 10 cm-radaranlæg. Oprindeligt arbejdede vi på, at der kun var eet, men at de modtagne signaler, der kom fra begge antenner, blev behandlet separat i modtageenheden. Dertil føjede vi et projekt, hvor senderen i uregelmæssig takt benyttede to forskellige frekvenser, således at specifik "punkt"-jamming vanskeliggjordes.

Personligt fik jeg ikke mulighed for at følge projektet "til dørs", og jeg går ud fra, at det er endt med nødvendigheden af at dublere anlæggene. Varslingsanlægget var i stand til – inden for visse grænser – at kunne variere sine frekvenser, og modtagerne blev forsynet med anti-jamming kredsløb i den udstrækning, der var teknisk til rådighed. Til almindelig navigation ville vi købe et standard DECCA-system som allerede brugtes i Søværnets enheder. Fra politisk hold blev det imidlertid pålagt os at anskaffe en navigationsradar, leveret af TERMA i Aarhus, det eneste danske firma, der forsøgte at operere i dette marked. Denne var dog i design beregnet til – for en billig penge – at forsyne fiskere og andre småfartøjer med en "simpel" radar og levede absolut ikke op til de militære standarder, vi måtte kræve. Der var imidlertid ingen vej udenom: TERMA skulle levere, og ingeniør Kaj Gregersen gik så i gang med at "hjælpe" TERMA's konstruktionsafdeling med at fremstille et udstyr, der kunne møde kravene for militær standard. Dermed blev TERMA "lukket ind i varmen" og har jo siden kunnet udvikle sig til et industriforetagende, der nu kan konkurrere i internationalt regi. Til formationssejlads og anden brug under "radar-tavshed" ønskede vi – som noget nyt – en lille og svag 1cm-radar, som det da var blevet teknisk muligt at fremstille. Den lå dog udenfor TERMA's evner og blev leveret, som vi også ønskede, af PHILIPS. I bogen omtales den som "flod-radar", hvad den fra producentens side også var tænkt som. At den senere blev fjernet, må betyde, at vore intentioner i konstruktionsfasen måske har været for høje. Der var ikke store beløb afsat til ECM-varsling, og vi måtte modstræbende begrænse os til, hvad Televæsenet selv kunne konstruere i form af kopier af det udenlandske udstyr, som vi så på vore besøg i USA og ude i Europa. Artilleriets ildledelsessystemer (leveret af CONTRAVES i Schweiz) skulle sammenbygges med de af svensk PHILIPS leverede PPI-konsoller til AIO-plot og måludpegning for artilleri og A/S-udstyr. Selve ildledelsessystemet var Søartilleriets skydesektions ansvar, men den radarmæssige del måtte Televæsenet rent teknisk ind-

blandes i. Derfor deltog Kaj Gregersen som konsulent også i denne anskaffelse. Ligesom ved beslutningen om skibenes armering skulle der (jfr. side 62, og side 713-714 hos Admiral Thiede) afvejes imellem nyt og uprøvet eller et traditionelt og afprøvet system. De, der i flere perioder gjorde tjeneste i fregatterne, har i forbindelse med senere diskussioner derom, givet udtryk for, at ildledelses-systemet i de senere år af skibenes levetid, på trods af at være analogt, ofte gav anledning til justeringer o.lign. Men det skyldes muligvis en naturlig nedslidning. Der debatteredes også betydeligt omkring hvilket firma, der skulle være leverandør, HOLLANDSE SIGNAAL eller CONTRAVES, og diskussionen udmøntedes i en diskussion om analog eller digital styring. Man valgte CONTRAVES med det analoge og afprøvede system. I Televæsenet havde vi stor tiltro til fremtidens muligheder i form af digital teknik, og Gregersen var til tider ret frustreret over den langvarige diskussion. Hele den uhyre komplicerede sammenbygning af alle disse forskellige komponenter til et integreret system løste Televæsenet under Gregersens ledelse til fulde – en imponerende indsats af et meget fåtaligt personale. Senere efter kommandohejsning kom en ligeså kompleks udvikling, da skibene endeligt blev forsynet med det planlagte operative plot- og link-system (CEPLO, jfr. side 112), som vi under bygningen endnu ikke var parat til at opstille.

For mig personligt gav hele den handelsmæssige kontrahering i et internationalt handelsregi af alle disse anskaffelser fra vidt forskellige firmaer stor bekymring. Min uddannelse og hidtidige tjeneste havde ikke bibragt mig forudsætninger herfor. Det var et skrivebordsarbejde vidt forskelligt fra det operative og ministerielle niveau, hvori jeg var oplært. De beløb, det drejede sig om, var i en størrelsesorden, der forekom en "almindelig" officer ganske fremmed. Jeg fandt det juridiske ansvar for dette arbejde ganske afskrækkende, og jeg foreslog Chefen for Televæsenet, at man antog juridisk assistance for rådgivning. Kommandørens svar var ganske kort, at det havde Televæsenet altid tidligere kunnet klare selv, og – hidtil – var alt jo gået godt. Jeg lærte i alt fald meget om udfærdigelse af internationale handelskontrakter !

Efter tre år i denne stol overgik jeg til anden tjeneste og nåede derfor desværre ikke at følge fregat-projektets endelige afslutning. Jeg kunne have ønsket mig, måske som skibschef, senere også at have kunnet glæde mig over de nye fregatter – som jeg følte at kende så godt. Det nåede jeg aldrig.

BOGANMELDELSER

DEPOT- OG SKOLESKIBET »ÆGIR«

Flådens skibe nr. 1

Tom Wismann

Steel & Stone Publishing, Helsingør, 2006

ISBN 87-985948-9-3

44 sider A4 format, 70 fotos (sort/hvid), 4 tegninger, 6 tabeller og 2 datablade.

100 kr. inkl. moms og forsendelse.

Kan bestilles på www.flaadensskibe.dk

Siden barndommen har forfatteren, Tom Wismann, interesseret sig for flåden og dens historie, og han har aftjent sin værnepligt om bord i inspektionsskibet FYLLA og ved torpedobådernes mobile base (MOBA) 1976/77. Han har tidligere skrevet bl. a. om *Den danske Flådes skibe* og *Stevnsfort*. Han er en yndet foredragsholder om marinehistoriske emner.

Tom Wismann har med hæftet om depot- og skoleskibet ÆGIR taget et prisværdigt initiativ, idet det er hensigten at udgive en serie om den danske flådes skibe. Næste hæfte, der forventes at være klar inden udgangen af 2006, vil således omhandle kystjagerne (torpedobådene) HUITFELDT og WILLEMOES.

Hæftet om ÆGIR udmærker sig ved en meget grundig gennemgang skibets udviklingshistorie fra kommandohejsning umiddelbart før 2. verdenskrig som depotskibet TANGA i den tyske Kriegsmarine. Der følger en kort omtale af skibets tjeneste under krigen, og hvorledes skibet i 1948 bliver anskaffet som led i genopbygningen af det danske søværn efter krigen. En lang række fremragende illustrationer belyser skibets udrustning og bevæbning i perioden frem til 1967, hvor skibets udgik af flådens tal og blev ophugget.

ÆGIR var med et displacement på 2.650 ts periodens største danske orlogsfartøj, der i lange perioder anvendtes som skoleskib for math- og konstabelelever samt for kadetter. Skibet fandt desuden anvendelse som kommandoskib i forbindelse med formering af øvelsesgrupper. ÆGIRs

levnedsløb på ca. 15 år i den danske flåde er summarisk beskrevet, og her vil de mange gaster, som har tilbragt en eller flere perioder ombord, sikkert kunne føle sig inspireret til et nærmere studium af hæftet, som kan varmt anbefales.

Af billedteksten p. 7 fremgår det, at billedet er fra en dansk provinshavn; det er helt utvivlsomt fra Rønne, og trossehølden kunne meget vel være kommet fra marinestationen.

(1818)

GALATHEAS FORUNDERLIGE REJSE

Jorden rundt 1845 – 47

Søren Koustrup

Lindhardt og Ringhof, København, 2006

ISBN-10: 87-614-0449-7

328 sider, illustreret med stik, akvareller og tegninger. Indbundet med smudsomslag. 349 kr.

Mens inspektionsskibet VÆDDEREN er vel undervejs på togtet på den tredje Galathea-ekspedition, har Søren Koustrup skrevet en bog om den første ekspeditionsrejse med korvetten GALATHEA. Værket bygger på gennemlæsning af nyfundne mandskabsdagbøger og breve samt på ikke tidligere publicerede breve fra ekspeditionens tegner, Christian Thor-nam, forfatterens tipoldefar. Det er forfatterens tese eller i hvert fald for-nemmelse, at alt ikke var så rosenrødt på togtet, som de officielle beret-ninger giver indtryk af.

Allerede inden togtet indledtes, var der polemik om sammensætning af ekspeditionens videnskabelige deltagere, idet Videnskabernes Selskab ikke følte sig tilstrækkeligt taget med på råd. Christian d. 8 havde på forhånd og egenrådigt udpeget professor Behn fra universitetet i Kiel som togtets zoolog. Efter en del diskussion og svære forhandlinger lykkedes det dog at udpege ekspeditionens øvrige videnskabelige deltagere så sent som 18 dage før togtet indledtes. Som chef udpegedes kammerherre, *captain* Steen Andersen Bille (1797 – 1883).

Under togtet skrives beretninger hjem til Videnskabernes Selskab, og det fremgår heraf, at ekspeditionen ikke er planlagt med tilstrækkelig grun-

dighed, og at chefen interesserer sig mere for selskabslivet i de store byer og ikke meget for de videnskabelige undersøgelser af uberørte kulturer på fjernt beliggende øer. Andre dagbogsnotater bekræfter denne opfattelse, og der var endvidere rivninger mellem de videnskabelige medarbejdere om bord.

Bogens indledende afsnit præsenterer et persongalleri på 28 personer, hvis breve og dagbogsnotater citeres flittigt i de følgende, kronologisk ordnede kapitler. Forfatterens ledsagende kommentarer binder de udvalgte citater sammen på en glimrende og oplysende måde. I et efterskrift berettes om disse personers videre skæbne efter togtet.

En af kaptajn Billes vigtige opgaver under togtet var i Calcutta at overdrage Trankebar til briterne og samtidigt fastholde dansk højhedsret over De nicobariske Øer. Til den ende var indkøbt en britisk hjuldampner GANGES, der med dansk besætning skulle udføre opmåling og patruljering ved øerne. To af de udpegede danske besætningsmedlemmer deserterede imidlertid men vendte selv tilbage efter 10 dages forløb. I henhold til gældende regler i Søkrigsartikelbrevet var dommen for at desertere hængning fra rånokken. Kaptajnen var åbenbart i godt lune, for straffen blev nedsat til 27 slag med tampen.

Kolera holdt sit indtog under GALATHEAs syv uger lange ophold på Ganges-floden, og der var i perioder op til knap et halvt hundrede sen geliggende af denne sygdom, som krævede tre mand af besætningen. Forurenede drikkevand var en væsentlig årsag til hyppige anfald af mave-onde, og senere på togtet var næsten det halve mandskab angrebet af skørbug, dysenteri og feber. Sidst på rejsen, mens GALATHEA forlagde nordover langs Sydamerikas østkyst, bemærkes det, at sundhedstilstanden var god, og at der for første gang ikke var en eneste sygdomsramt. Mandskabslisten har registreret i alt 17 dødsfald som følge af sygdom.

Det lange samvær havde sin indvirkning på ekspeditionens deltagere. Af dagbogsnotaterne fremgår, at to civile ekspeditionsdeltageres ophidsede diskussioner førte til så stor uenighed, at datidens æresbegreber krævede en afgørelse ved duel på pistoler. Ingen kom dog til skade, og efter at den forurettede part modtog en undskyldning, faldt gemytterne til ro. Duellen fandt sted i land stort set uden besætningens kendskab, og det må være forklaringen på, at skibschefen valgte at lukke øjnene for det passerede.

Under udforskning af Nicobarerne var det ganske almindeligt, at besætningen anvendte cigarer og brændevin som betaling for forbrugsgoder.

For at være rede til nye udfordringer købte officererne jævnlige cerutter til messens tobaksklub.

Det er interessant at notere, at Bille under tumulter i Canton landsatte et landgangskompani på 60 mand for at dæmpe lokale uroligheder og for at lægge pres på de kinesiske myndigheder.

Under korvettens ophold i Valparaiso deserterede tre besætningsmedlemmer. Det siger ikke nødvendigvis noget om dårlige forhold om bord. Kvalificeret arbejdskraft kunne i land tjene mere om dagen end en matros fik i løn om måneden om bord.

Dagbøgerne har registreret tre arbejdsulykker om bord med dødelig udgang. Det drejede sig om fald fra riggen. Medaljen for Ædel Dåd uddeltes efter hjemkomsten til en bådsmandsmath, som reddede et overbordfaldent besætningsmedlem, som ikke kunne svømme.

Ganske kort tid efter korvettens hjemkomst til København måtte skibschefen gennem kritiske bemærkninger i dagspressen om hans anvendelse af korporlig afstraffelse med prygl. Man krævede straffeprotokollen udleveret – et tidligt eksempel på ønske om aktindsigt, men protokollen var imidlertid bortkommet. Bille, der selv imødegik kritikken i et avisindlæg, fik støtte fra de civile deltagere i ekspeditionen, som pure afviste beskyldningerne i et andet avisindlæg.

Det danske kolonieeventyr på Nicobarerne løb langsomt ud i sandet, og svækket efter to slesvigske krige måtte den danske regering nølende men reelt overgive øerne til briterne.

Forfatteren udtrykker håbet om, at de mange nye kilder har bidraget til at skabe et mere nuanceret billede af ekspeditionens forløb. Det er dog vigtigt at erindre, at togtet også havde et politisk-merkantilt formål, idet det var regeringens klare ønske at fremme dansk handel og søfart. Tidligere togter, bl. a. 1840 – 41 med fregatten BELLONA til Sydamerika skal ses i denne sammenhæng.

På forfatterens hjemmeside, www.koustrupco.dk, kan man finde en kommenteret oversigt over korvettén GALATHEAs besætning.

Bogen er let læst, meget spændende opsat og kan varmt anbefales.

(1818)

MINISTRYGNING OG LANGFART. EN SØOFFICERS OPLEVELSER

Søren Topp

Forlaget Nautilus, Frederiksværk 2005

ISBN 87-90924-26-6

112 sider, illustreret

En biografi kan ofte være interessant og fornøjelig læsning, og kan mange år efter være et blandt mange kildeskrifter til at beskrive en bestemt periode inden for et særligt område. Hvor en biografi skrevet af en (professionel?) forfatter som regel er forsynet med et omfattende noteapparat, som giver læseren mulighed for at vurdere validiteten af biografien, stiller det sig anderledes med en selvbiografi – levnedsskildring – som i sagens natur meget sjældent er forsynet med uddybende noter. Her spiller læserens egen opfattelse af skribenten en stor rolle.

Forfatteren til denne selvbiografi, Søren Topp, meldte sig – med en skibsførereksamen som baggrund – som søkadet aspirant af reserven i 1946 og blev udnævnt til søløjtnant II af reserven i februar 1947. Han tjenstgjorde som søkadet og søløjtnant i minestrygere, fortrinsvis i MR-bådene. Han blev hjemsendt 31. december 1950.

Man må ikke håbe, at nærværende bog bliver anvendt som kildeskrift, når/hvis man om mange år vil skrive om den danske marine i årene umiddelbart efter 2. verdenskrig. Dertil er bogen fyldt med for mange faktuelle fejl.

Eksempler:

S. 9 »(Morgen)bønnerne gik helt tilbage til søkadet aspirant nr. 1 Peter Jansen Wessel ...«, »Nummereringen er blevet fortsat op igennem årene fra Tordenskiolds nr. 1...«. Dertil skal bemærkes, at Søværnets Officersskoles nuværende morgenbønner er udarbejdet af Dr.theol. B.Münter (1794-1867), og at Tordenskiold havde nr. 6 i rullen af 1720.

S. 15. »Min tjeneste hos næstkommanderende hos søløjtnant Heise var ved at ebbe ud ... Men han forstod at jeg, der var 5 år ældre...« Heise er fra 1919 og Topp fra 1921.

S. 17. Topp forveksler her senere kommandør U. Hertz med kommandørkaptajn K. Hertz, og gør dem i øvrigt til brødre.

S.20. »Der stod Helge Olsen (vi kaldte ham Hæse Helge)«. Der er tale om Helge Nielsen.

S.21. Helge Nielsen blev tilkommanderet HOLGER DANSKE og ikke NIELS EBBESEN.

S. 34 Orlogskaptajn Seehusen var chef for HEJMDAL og ikke for THE-TIS.

S. 40. SOK var ikke oprettet i 1948.

S. 47 »Chefen for SØHUNDEN, kaptajnløjtnant Møller Larsen«. Der må være tale om orlogskaptajn Harry Larsen.

Dette er bare et udsnit af de fejl, der umiddelbart er konstateret. I øvrigt er der – selv om daværende orlogskaptajn Jegstrup, kaptajnløjtnant Muusfeldt og søløjtnant Heise omtales på en positiv måde – generelt tale om en skribent, der kan det hele selv, hvorimod de fleste andre er idioter. Det gælder både de 42 sider om forfatterens tid i Søværnet, og de resterende sider om hans tid som skibsfører i Rederiet Ove Skou. Erindringerne egner sig bedre til cirkulation blandt familien end til at blive udsendt som en bog.

(1673)

MARINENS BIBLIOTEK

*Henrik Gerners Plads
Bygning 37 – Nyholm
1439 København K
Telefon 32 66 40 21 Telefax 32
66 40 29
Åbningstider Hverdage 9-15 tirs-
dag 9-18*

ERHVERVELSER OKTOBER/NOVEMBER 2006

AMINISTRATION & UNDERVISNING

Beslutningstageren i Forsvaret:
Teoretisk grundlag og indledende
studier
Svend Erik Olsen, red.
København: Forsvarsakademiet,
2006. - 88 s.
Opstilling:
Undervisningsvæsen.B.

Sanktioner og trivsel : I et autori-
tært ledet socialt system
Eggert Petersen
København : Arnold Busck, 1967.
- 370 s.
*Et sociologisk-socialpsykologisk
studie af samspillet mellem indivi-
det og det aktuelle miljø. Dette er
orlogskaptajnens doktorafhand-
ling, hvori han analyserer, kon-
kluderer og beviser, at den samme
person med de betingelser, som
han nu engang stiller til omgivel-*

*serne for at kunne trives, (disse er
naturligvis forskellige fra person
til person), vil få forskellige straf-
feforløb alt efter hvilke enheder
han havner i. Det vil sige, at det
er tilfældigheder, der afgør om
personen opnår et vellykket eller
dårligt tjenesteforløb. Hermed
grundlægges den moderne ledel-
sesforståelse omkring et individs
forskellige betingelser til sin
omverden og de forskellige vilkår
han af denne omverden tilbydes.
Denne erkendelse får senere den
konsekvens, at Forsvarskomman-
doen i 1995 definerer: At ledelse
er at skabe vilkår for de undergiv-
ne, således at disse kan nå ved-
tagne mål. (Forsvarets ledelsesde-
finition).
Opstilling:
Undervisningsvæsen.B.*

TBE ESKORD : Standard Gene-
ralrulle og Skibsorganisations-
bog for WILLEMOES-klassen (STAN-
DORD-WILM) og Chefsordrebog
og Baseorganisationsbog for Tor-
pedobådernes Mobile Base STAN-
DORD -(MOBA)
Torpedobådseskadren, Holmen ;
København, 1982. - u. pag. : teg-
ninger
*Værket indeholder både oplys-
ningsbog for chefen, skibsorgani-
sation med ruller, instrukser og
vagsbestemmelser. Tillige er*

anført øvelsesbestemmelser. Et meget oplysende værk, der detaljeret beskriver denne meget kampkraftige skibsklasse og den tilhørende organisering. En særdeles god kilde.

Opstilling: ADMINISTRATION & ORGANISATION.A.- EJ TIL UDLÅN

Værket er markeret med forskellige rettelses nr.

HISTORIE

De danske militære flyverstyrkers udvikling 1945-1947: En forskningsmæssig undersøgelse af de danske militære flyverstyrkers udvikling efter Danmarks befrielse i maj 1945 med særligt henblik på den beslutningsprocess der pr. 1. december 1947 førte til oprettelsen af Hærens og Søværnets Flyverledelse: Bind II, Andet halvbind

Paul E. Ancker

Odense: Syddansk Universitetsforlag, 2006. - 595 s. : ill. kort

Afhandlingen, der dokumenterer på hvilken måde flystyrkerne blev søgt genrejst og integreret, herunder ses der på de dokumenter, der belyser kompetencestridighederne under dette forløb. Det dokumenteres her, på hvilken måde det lykkedes oberst Ørum konsekvent at modarbejde den hjemvendte wingcommander, oberstløjtnant Birksted og til slut udmanøvrere dem.

Opstilling: Flyvevæsen.

Søetatens Pigeskole : En fortælling om Borgergade 111 i Nyboder

Dorthe Bendtsen

Odense : Realea, 2006. - 83 s. : ill.

Realea er et ejendomsselskab, der har købt denne bygning: Selskabets formål og interesse er at opbygge og formidle en samling af gode eksempler på byggestil og arkitektur fra forskellige tidsperioder. Vinklen på redegørelsen er derfor netop denne.

Opstilling: Historie.C.1.a.2.Nyboder.

Skåne-Linjen (Per-Albin linien) :

Det skånska kustförsvaret under andra världskriget

Leif Högberg

Skurup : Fort & Bunker, 2000. - 138 s. : ill.

I 1939-40 byggedes mere en 1000 kystforsvarsstillinger fra Blekinge i sydøst til Båstad i nordvest. Stillingerne skulle være en del af et anti-invasionforsvar mod et tænkt tysk angreb op gennem primært Skåne. De fleste stillinger var dog kun armeret med maskinskyts og håndvåben. De til grund liggende strategiske overvejelser og det operative koncept er ikke publiceret her og giver anledning til umiddelbar forundring over, at en så stor forsvarsinvestering har kunnet berettiges.

Opstilling: Kystforsvar.B.

Catapult Aircraft. Seaplanes that flew from ships without flight decks : The Story of Seaplanes

Flown from Battleships, Cruisers and Other Warships of the World's Navies 1912-1950

Leo Marriott

Barnsley : Pen & Sword, 2006. - 180 s. : ill. & Med smudsomslag
Værket, der er godt illustreret, gennemgår udviklingen af embarkerede søfly. Der ses på alle betydende flåders bygning og udrustning af ombordværende fly og de skibbygningsmæssige modifikationer, som søflyene gav anledning til. Der ses tillige på koncepter for anvendelse og de indvundne erfaringer. Denne luftfartøjstype blev efter anden verdenskrig afløst af helikoptere
 Opstilling: Flyevæsen

Royal Marines Commandos: The Inside Story of a Force for the Future

John Parker

London : Headline Book Publishing, 2006. - 346 s. & Med smudsomslag

Her er det Royal Marines, hvis historie gennemgås fra etableringen i 1664 og til og med den nuværende indsats i Afghanistan og Irak. Bogen lægger vægt på kampagner og operationer udført under og efter den 1. verdenskrig. Der afrundes med at se på korpsets tekniske og dermed militære kapaciteter og mulige fremtidige anvendelse.

Opstilling: Historie.C.2.

The Atlantic Wall Linear Museum: The Archive
 Gennaro Postiglione, red.

Milano : 2005. - 487 s. : ill. kort
Afhandlingen omfatter hele den såkaldte "Atlantiske Vold", der blev opbygget af Tyskland i de besatte stater i perioden 1939 til 1945. Der er tale om 6000 km kystlinie med 10.000 tunge bunkersanlæg, der den dag i dag sætter sit præg på kystlandskabet.
 Opstilling: Kystforsvar.B.

Eckernförde : Geschichte einer Hafen- und Marinestadt

Jann Markus Witt

Hamburg : Convent Verlag, 2006. - 127 s. : ill.

En gennemgang af Eckernfördes historie fra de tidligste tider med vægt på tiden efter afståelsen til Tyskland, herunder især byens rolle som vært for et marinesøttepunkt. Træfningen mellem linieskibet Christian den VIII og fregatten Gefjon på den ene side og et tysk feltbatteri på den anden er her skildret med tyske øjne.

Opstilling: Historie.C.5.

KRIGSHISTORIE

A Japanese View of the War
 Akiyama

London : T. Fisher Unwin, Ltd., 1917. - 16 s.

Opstilling: Krh.A.II.b.2.A.- KUN TIL LÆSESAL

Denne japanske admiral giver inden afslutningen af den 1. verdenskrig sit bud på hvilke værnsgrene, der blandt de store nationer i Europa har haft og vil have

afgørende indflydelse på staternes fremtid. Royal Navy fremstår, som værende af særlig betydning for både selve Storbritannien, det engelske imperium og for den kommende afgørelse af verdenskrigen

Kamikaze : The Divine Wind
Stuart Eadon

Revised edition- Bristol : Crécy Books, 1995. - 830 s. : ill. kort & med smudsomslag

Medens det meste af Europa fejrede sejren efter den 2. verdenskrig fortsatte krigen mod Japan i Stillehavet. Royal Navy formerede to Task Forces, numrene 37 og 57 kaldet British Pacific Fleet og fortsatte søkrigen og luftkrigen mod det japanske kejserrige, indtil atombomberne over Hiroshima og Nagasaki fremtvang den japanske betingelsesløse overgivelse. Et stort supplement til den amerikanske søkrigsførelse her, der ofte er oversat.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Stillehavet og Østen

Captain Hook : A Pilot's Tragedy and Triumph in the Vietnam War
Wynn F. Foster

Annapolis : Naval Institute Press, 1992. - xii + 242 s. : ill. kort & med smudsomslag

Kommandør Foster var flyverelev allerede i slutningen af den 2. verdenskrig og deltog i både Koreakrigen og Vietnamkrigen. Denne beretning tager sin begyndelse i den sidstnævnte krig, hvor forfatteren bliver skudt ned, invalide-

res og kæmper sig tilbage i tjenesten, ikke som marineflyver, men som planlægger af luftoperationerne om bord i Hangaskibsdivision ét.

Opstilling: Krh.A.II.e.2.

Oavgjort i två krig : Finland - Sovjetunionen 1939-1944

Harry Järvi

u.st. : Samfundet Sverige-Finland, 2006. - 232 s. : ill. Kort

En blanding af en ung soldats frontberetninger og en måske mere spændende forskning omkring, hvorledes en så lille nation som den finske kunne udkæmpe to krige mod Sovjetunionen med angiveligt et uafgjort resultat. Dette sidste er nok af generel politisk strategisk interesse.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.B.Russisk-Finske Krig.

Marinegruppenkommando Nord : Heri oversigter over opbygningen af det tyske militær m.m. 1939-1945

Hans Kirchoff, red. på oversigter
Berlin : København : Marinekommando m.fl., Udgiverselskab for Danmarks Nyeste Historie, 1940-41. - forsk.pag.

Fra tysk forsvars arkiver, det såkaldte Bundesarchiv Freiburg, har Marinens bibliotek erhvervet en række sagsakter til forskningsbrug. Ikke mindst den tyske admirals Hennings indberetninger fra København til Overkommando der Wehrmacht giver begrundet håb om, at det er muligt at udar-

bejde mere præcise redegørelser om Danmarks besættelse og tiden herefter:

Bogen opstillet efter Hovedtitlen Alle titler indbundet sammen
Opstilling: Krh. A.II.d.2.F.1.-
KUN TIL LÆSESAL

Sagsakter 10. august 1940 til 30. juni 1941.- 1940-41.- forsk. pag..
Udarbejdet af cand.mag. Hans Kirchoff.

Oversigt over forkortelser inden for tysk militær, politi og SS.-
1962.- I-II + 4 s.

Kortfattet oversigt over den tyske krigsmarine 1939-1945.- 1962.-
33 s.

Sagsakter 10. august 1940 til 30. juni 1941.- 1940-41.- forsk. pag..
Udarbejdet af cand.mag. Hans Kirchoff.

Kortfattet oversigt over der Oberkommando der Wehrmacht, Oberkommando des Heeres og Oberkommando der Luftwaffe 1939-1945.- 1962.- 47 s.

Kortfattet oversigt over SS, tysk Politi og Sicherheitsdienst 1939-1945.-
1962.- 45 s.

Sagsakter 10. august 1940 til 30. juni 1941.- 1940-41.- forsk. pag..
Udarbejdet af cand.mag. Hans Kirchoff.

Kort oversigt over tysk militær og

politi i Danmark 1939-1945.-
1962.- 66 s.

Sagsakter 10. august 1940 til 30. juni 1941.- 1940-41.- forsk. pag..
Udarbejdet af cand.mag. Hans Kirchoff.

Luftvaabnets Indflydelse paa Søkrigsførelsen 1942 : Manuskript til foredrag i Søofficersforeningen Ove Petersen
København : 1942. - 16 s.

Foredraget belyser ved eksempler fra krigshandlinger i perioden 1939 til foråret 1942, hvorledes flådestyrker kan svækkes eller styrkes af flystyrker. Herunder ses der på, på hvilken måde effekten af flystyrker er afhængig af en række faktorer; herunder især afstanden til målet.

Opstilling: Krh.A.II.2.D.Luftkrig.-
EJ TIL UDLÅN

Impact! : The Dive Bomber Pilots Speak

Peter C Smith

London : William Kimber, 1981. - 253 s.: ill. & med smudsomslag
Alle hangarskibenes anstrengelser; dets mobile luftforsvar m.v. er alt vilkår for at slagstyrken, dyk-bombeflyene, i den amerikanske flåde kaldet angrebsflyene, kan komme til udfoldelse. Denne bog er skrevet så tidligt, i 1981, at forfatteren har kunnet interviewe en række overlevende flyvere om deres operative virksomhed. Værket er derfor præget af detaljer og oplevelser for især de egentligt luftkrigsinteresserede, men er alli-

gevel et søkrigsvåben stærkere end slagsskibenes artilleri.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.D.

PERSONALHISTORIE

On Board : My Life in the Navy, Government, and Business
Paul R. Ignatius
Annapolis : Naval Institute Press, 2006. - xii + 285 s. : ill.

Ignatius gjorde tjeneste som løjtnant i U. S. Navy i den 2. verdenskrig og kom via Pentagon ind i statsadministrationen og endte som flådeminister i slutningen af 1980'erne.

Opstilling:
Persh.b.IGNATIUS,PAUL R.

Rangliste der Deutschen Kriegsmarine: Nach dem Stande vom 1. November 1936 : Bearbeitet im Reichskriegsministerium (Oberkommando der Kriegsmarine)
Berlin : E. S. Mittler & Sohn, 1936. - 211 s.

Opstilling: Persh.a.x.Tyskland.-
KUN TIL LÆSESAL

Denne håndbog angiver, som nævnt ovenfor, aldersordenslister for samtlige officerer og kadetter i den tyske marine. Tillige angives hele krigsmarinens organisation med tilhørende bemanding i nok så præcise detaljer.Håndbogen er suppleret med en flådeliste og et indeks.

POLITIK & EFTERRET- NINGSVÆSEN

Generalrapport for Øvelseseskadren 1902

F.H Jøhnke

København : Marineministeriet, 1902. - u. pag.

En meget detaljeret instruks for chefen for øvelseseskadren

Opstilling: Forsvarsproblemet.A.-
EJ TIL UDLÅN.

Bornholm mellem Øst og Vest : En udenrigspolitisk dokumentation af Bornholms stilling op til og under de sovjetiske befrielsestropers ophold på Bornholm 1945-1946 og under den kolde krig
1. udgave- Bornholm : Bornholms Tidende, 2006. - 874 s.

Værket, der vel hovedsageligt er en kommenteret samling af alle slags indlæg, noter, artikler og erindringer, ser på Bornholms særlige stilling i det danske rige vis à vis Sovjetunionen. De besynderlige restriktioner i den danske suverænitet over Bornholm, hvad angår udenlandsk militær aktivitet og tilstedeværelse, dokumenteres og analyseres. Af betydelig forskningsmæssig værdi.

Opstilling: Politik.B.1.

Flådeplan 1953

Søværnskommandoen : København, 1953. - 15 s. +

(15+1+1+1+1)Bilag

Der er tale om en overordentlig velskrevet om end forholdsvis kortfattet flådeplan, der ganske ufølsomt redegør hvad, der skal

til for at, som det anføres: "Hindre at et indledende nederlag til søs vil kompromittere de øvrige forsvarsforanstaltninger". En inspirerende, logisk og vel gennemanalyseret plan, der kun blev godt og vel halvt opfyldt. Efterretningsgrundlaget findes formentligt, som et højt klassificeret bilag, men er ikke tilstede her.
Opstilling: FORSVARSPROBLEMET.B.5- KUN TIL LÆSESAL.

SKIBE, SKIBBYGNING m.m.

Kriegsmarine U-Boats 1939-45 : The Spellmount Submarine Identification Guide
Crish Bishop
Stroud : Spellmount, 2006. - 192 s. : ill. kort & Med smudsomslag
I løbet af den anden verdenskrig blev den tyske ubådsflåde inddelt i 33 ubådsflotiller, heraf 16 kampflotiller og 15 træningsflotiller. Den overordnede organisation gennemgås og alle ubådsflotillers historie og enhedstildeling er detaljeret beskrevet. Ligeledes nævnes flotillecheferne og de bedste ubådschefer. Endeligt er der udført en række deployeringskort, der systematisk viser fordelinger af ubådene, desværre kun i det atlantiske operationsteater.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.G.

Generalrapport for Torpedobaaden STØREN, 1897.
C.M.T Cold
København : 1897. - u. pag.
En tidstypisk generalrapport om

en spændende ny skibstype. Den tekniske del af rapporten er skrevet med anden håndskrift; formentlig af den ombordværende 1. ste maskinist, undermaskinmester Wittrup.

Opstilling: Krh.A.I.a.1. BOKS. EJ TIL UDLÅN

Deutsche Schnellboote 1939-1945
Jean-Phillippe Dallies-Labourdet
te

1. oplag- Stuttgart : Motorbuch Verlag, 2006. - 177 s. : ill.

Dette rigt illustrerede værk gennemgår det tyske motorpedobådsvåbens udvikling fra især perioden 1933/34 og frem til 1945. Andre nationers torpedobåde behandles ligeledes. Det senere danske depot/skoleskib Ægir (ex. Tanga) er her afbildet i sin oprindelige rolle som moderskib for disse enheder.

Opstilling: Krh.A.I.a.5.

På jordomrejse med GALATHEA 3: Vor tids største danske opdagelsesrejse Søren Flott, Jørgen Ullerup, Sanne Gram
København: Jyllands-Postens forlag, 2006. -: ill. kort.

En udgivelse, der tidsmæssigt er passet udmærket ind i togtforløbet, men præget af at være stykket sammen af mange bidrag og redaktionelle udklip fra tidligere togter med videre. Gode og meget store fotografier; der leder tanken hen på et udvidet billedblad.

Opstilling: Sørejser.b.2006-07
1 : København - Cape Town.- 1. udgave.- 2006.- 175 s.

Die deutschen Schnellboote im Einsatz : Von den Anfängen bis 1945

Hans Frank

Hamburg : E.S. Mittler & Sohn, 2006. - 198 s. : ill. kort & Med smudsomslag

I dette værk lægges vægten klart på at beskrive de kampagner og operationer, hvor de tyske torpedobåde deltog: Weserübung, Nordsooperationerne, baltiske operationer, middelhavsindsatsen og i Sortehavet. Forfattet af viceadmiral H. Frank med en dybde og grundighed, der gør værket seriøst og interessant for fagfolk.
Opstilling: Krh.A.I.a.5.

Skibsbyggeri og søfart i Renæssancen

Erik Gøbel, red., Christian P.P Lemée

København : Kontaktudvalget for Dansk Maritim Historie- og Samfundsforskning, 2006. - 137 s. : ill. kort

(Maritim Kontakt ; 28)

Seks forskellige temaer behandles under denne titel og med deltagelse af seks forskellige forskere. En grundig behandling af temaet og man kommer langt ned i detaljen.
Opstilling: Skibbygning.A.I.

Kampf unter Wasser : Unterseeboote von 1776 bis heute

Robert Hutchinson

Stuttgart : Motorbuch Verlag, 2006. - 224 s. : ill.

Uanset den ambitiøse titel om at dække mere end 200 års ubådsudvikling lægges vægten på de sid-

ste et hundrede års udvikling.

Bogen er systematisk sat op med en gennemgang af de væsentligste, men dog ikke alle ubådsklasser.

Opstilling: Ubådsvæsen.A.

British Submarines 1939-45

Innes McCartney

Botley : Osprey Publishing, 2006. - 48 s. : ill.

(Osprey New Vanguard Series ; 129)

Royal Navy påbegyndte den anden verdenskrig med 57 ubåde og mistede i løbet af krigen i alt 74 både. Der er således tale om en betydelig ubådsindsats og med betydelige tab. Briterne så mere ubåden anvendt mod andre orlogsskibe og designede af denne grund, og på grund af konservativ teknologianvendelse, deres både med mindre rækning og mindre overfladefart end de sammenlignelige tyske ubåde. En forholdsvis kortfattet redegørelse.
Opstilling: Krh.A.I.a.2.

In Jeopardy : The Royal Navy and British Far Eastern Defence Policy 1945-1951

Malcolm H Murfett

Oxford : Oxford University Press, 1995. - 178 s. & med smudsomslag

(South-East Asian historical monographs)

Værket beskriver premierminister Clement Attlee's politiske kursskifte umiddelbart efter den 2. verdenskrig, hvor omfordeling af statens midler til sociale pro-

grammer måtte medføre en ny og mindre rolletildeling for Royal Navy, især i kolonierne, med de følger en mindre tilstedeværelse nødvendigvis måtte medføre der. Her er behandlet kolonierne i Asien øst for det indiske subkontinent. En forholdsvis ukendt episode i RN historie.

Opstilling: Politik.B.2.

The Limitations of the Diving Submarine

Robert G Skerrett

Virginia : Fort Monroe, 1906. - s. 222-252 s. : ill.

Et besynderligt forlag når man tager titlen i betragtning, og forklaringen har ikke umiddelbart været tilgængelig. På dette tidspunkt var det egentlige ubådsbyggeri i USA omtrent 3-4 år gammelt, og man havde haft en del vanskeligheder og uheld. Udviklingen af denne egentlige ubådsproduktion kommenteres med erfaringer og med flere delanalyser. For ubådsforskeren er dette lille skrift på 30 sider af betydning.

Opstilling: Ubådsvesen.A.I.-KUN TIL LÆSESAL

Huitfeldt & Willemoes : 1938-1966

Tom Wismann

1. udg.- Helsingør : Steel & Stone Publ., 2006. - 44 s. : ill.

(Flådens skibe ; 2)

Dette er den anden publikation om Flådens skibe, der kommer fra denne forfatter. Her beskrives både planlægningsforløbet og

den, på grund af tyskernes besættelse af Danmark, meget lange byggetid samt den operative tjeneste, i alle årene 1938-1966. Forfatteren bemærker selv, at denne klasse var nogle af den danske flådes mest slagkraftige enheder i perioden 1947 til 1965, og der er næppe tvivl om, at det er en af orlogsværftets bedste konstruktioner i 1900-tallet. Tilbage er klassen størrelsesmæssigt fint afpasset til de danske farvandsforhold og benævntes da også "Kystjager" fra 1951 til 1958. Man kan vel i dag undre sig over, at der ikke blev bygget flere enheder til klassen.

Opstilling: Krh.A.I.a.1.DAN-MARK.

Rejsebreve fra MLOG 2003 og 2004

Århus : Søværnets operative Kommando, 2006. - u. pag. : ill.

MLOG deltog i 2003 i operation ACTIVE ENDEAVOUR. Beretningen, der er i form af rejsebreve dækker en deployering af den mobile logistiske enhed fra Flådestation Korsør til Puntales i det sydlige Spanien, tæt ved Cadiz i året 2003. Opgaven var at yde en omfattende teknisk støtte til patruljefartøjerne (STANFLEX 300) RAVNEN og VIBEN, og der blev ydet en stor teknisk assistance, der endog på et tidspunkt omfattede skift af en hovedmotor. Dette og andre udførte arbejder påkaldte sig både beundring og konceptuel interesse fra den spanske admiral, der var teknisk ansvarlig

Nuclear Weapons : Principles,
Effects and Survivability
Charles S. Grace

1. ed.- London : Brassey's, 1994.
- 146 s. : ill.

(Land Warfare: Brassey's New
Battelfield Weapons and Techno-
logy Series; 10)

*Værket hidhører fra en række
forelæsninger over emnet. Uanset
ophøret af den kolde krig har
spredningen af atomvåben med-
ført en mere usikker verden for så
vidt angår brug af begrænsede og
enkelte atomvåben. Ligeledes
ønsker flere nationer yderlige at
udvikle netop deres A-våben. Der-
for er det nødvendigt fremdeles at
følge studier af masseødelæggel-
sesvåben op.*

Opstilling: Atomvåben

TIDSSKRIFTER & PERIODICA

Handels- og Søfartsmuseet på
Kronborg : Årbog 2006
Helsingør : Handels- Søfartsmu-
seet, 2006. - 140 s. : ill. &
*Denne lille bog indeholder fem
beretninger af koffardiens historie
tillige med oplysninger om for-
valtningen af Selskabet Handels-
og Søfartsmuseets Venner*
Opstilling: Periodika